FAKULTET ZA PRAVO, BEZBEDNOST I MENADŽMENT
"KONSTANTIN VELIKI", NIŠ
UNIVERZITET "UNION-NIKOLA TESLA" U BEOGRADU

ISTAKNUTI TEMATSKI ZBORNIK RADOVA
VODEĆEG NACIONALNOG ZNAČAJA

DRUŠTVENO-POLITIČKE I EKONOMSKE IMPLIKACIJE PROCESA MIGRACIJA

"CONSTANTIN MAGNUS, NAISSUS 2017"

KNJIGA III

PROCEEDINGS

NAUČNA KONFERENCIJA SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM

Glavni i odgovorni urednik
Prof. dr Gruja Kostadinović

Niš, 2017.

FAKULTET ZA PRAVO, BEZBEDNOST I MENADŽMENT
"KONSTANTIN VELIKI", NIŠ
UNIVERZITET "UNION-NIKOLA TESLA", BEOGRAD

ISTAKNUTI TEMATSKI ZBORNIK RADOVA
VODEĆEG NACIONALNOG ZNAČAJA

DRUŠTVENO-POLITIČKE I EKONOMSKE IMPLIKACIJE PROCESA MIGRACIJA

"CONSTANTIN MAGNUS, NAISSUS 2017"

KNJIGA III

PROCEEDINGS

NAUČNA KONFERENCIJA SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM

Glavni i odgovorni urednik
Prof. dr Gruja Kostadinović

Niš, 2017.

Izdavač:
FAKULTET ZA PRAVO, BEZBEDNOST I MENADŽMENT
"KONSTANTIN VELIKI", NIŠ
UNIVERZITET "UNION-NIKOLA TESLA", BEOGRAD

Suorganizator

CENTAR ZA STRATEŠKA ISTRAŽIVANJA NACIONALNE BEZBEDNOSTI-CESNA B, BEOGRAD

Za izdavača
Prof. dr emer. Andon Kostadinović

Glavni i odgovorni urednik
Prof. dr Gruja Kostadinović

Urednik izdanja
Doc. dr Zoran Cvetković

Redakcija
Prof. dr Slobodan Nešković, Prof. dr Mladen Bodiroža, Prof. dr Danijela Krasić, Prof. dr Dragan Petrović, Prof. dr Radomir Biočanin, Doc. dr Eržika Antić, Dipl. ekon. Aleksandar Cekić

Recenzenti
Vihren Bouzov PhD, Georgi L. Manolov PhD, Prof. dr Dragan Petrović, Doc. dr Dragan Kolev, Dr Vladan Stanković, Prof. dr Braco Kovačević, Prof. dr Milutin Đuričić

Lektor
MA Ivan Racković

Grafička priprema i prelom
Aleksandar Cekić

Korice
Ivan Šiljić

Štampa
Belpak d.o.o. Novi Beograd

Tiraž: 200

ISBN: 978-86-6113-047-2

Niš, 2017.

CONSTANTIN MAGNUS, NAISSUS 2017
KNJIGA III

PROCEEDINGS

NAUČNA KONFERENCIJA SA MEĐUNARODNIM UČEŠĆEM

ISTAKNUTI TEMATSKI ZBORNIK RADOVA
VODEĆEG NACIONALNOG ZNAČAJA **(M-44)**

PRAVNI I BEZBEDNOSNI ASPEKTI MIGRACIJA I POSLEDICE MIGRANTSKE KRIZE

EDICIJA
BEZBEDNOST U POSTMODERNOM AMBIJENTU
KNJIGA XXIV

Editor i glavni i odgovorni urednik
Prof. dr Slobodan Nešković

POČASNI ODBOR

Prof. dr Danilo Ž. Marković
Prof. dr Slavko Božilović
Prof. dr Radoslav Bubanj
Prof. dr Sreto Nogo
Prof. dr emer. Branislav Đorđević

NAUČNI KOMITET

Prof. dr emer. Svetolik Kostadinović, Predsednik
Prof. dr Slobodan Nešković, Kopredsednik
Prof. dr emer. Andon Kostadinović, Kopredsednik
Vihren Bouzov, PhD, član
Andreas Gelke, PhD, član
Alesandro Ćeći, PhD, član
Kiriakos Antoniades, PhD, član
Veselin Petrov, PhD, član
Bogdana Todorova, PhD, član
Konstantin Kazakov, PhD, član
Gosho Petkov, PhD, član
Ivo Stamboliyski, PhD, član
Igor Ivanovič Polovnikov, PhD, član
Florin Pasatoiu, PhD, član
Ibrahim Jusufranić, PhD, član
Mladen Bodiroža, PhD, član
Atanas Kozarev, PhD, član
Prof. dr Marko Carić, član
Prof. dr Dobrivoje Radovanović, član
Prof. dr Milan Milošević, član
Prof. dr Radomir Biočanin, član
Prof. dr Miroljub Milinčić, član
Prof. dr emer. Ljubiša Mitrović, član
Prof.dr Danijela Krasić, član
Prof. dr Ivan Kostadinović, član
Prof. dr emer. Branislav Đorđević, član
Prof. dr Dragica Ilić, član
Prof. dr Radomir D. Đorđević, član
Prof. dr Milan Stanković, član

ORGANIZACIONI ODBOR

Doc. dr Predrag Rstić, Predsednik
Prof. dr Miroslav Milutinović, Zamenik predsednika
Doc. dr Aleksandra Jovanović, Sekretar
Dipl. ecc Aleksandar Cekić, Zamenik sekretara
MA Aleksandar Nešković, član
Mr sci med Jasmina Pavlović, član
Prof. dr Vladica Ristić, član
Prof. dr Dragan Kolev, član
Doc. dr Stevan Petković, član
Petar Anđelković, PhD, član
Prof. dr Aleksandra Kostadinović-Vuković, član
Prof. dr Radomir D. Đorđević, član
MA Meri Nešković, član
Dr Birsena Duljević, član
Dipl. ecc Aida Ramović, član
Prof. dr Dragica Ilić, član
Dipl. menadž. Živojin Stojković, član
Dr Miloš Tucović, član

PREDGOVOR

Migracije su kroz vekove dovodile do velikih potresa i promena demografske strukture. Još od velike seobe naroda kroz „Vrata naroda“, kada su se na prostore Evrope doselila varvarska plemena iz Azije, ova pojava je predstavljala bezbednosnu pretnju po narode i imperije na čije se teritorije doseljavao veliki broj, u najvećoj meri, neprijateljski nastrojenih pridošlica. Pod pritiskom varvarskih naroda, padale su i najveće imperije kao što je Rimsko carstvo. Germani i Sloveni su okupirali najveći deo do tada poznatog Sveta i asimilovali narode koji su živeli na prostore tadašnje Evrope. Svako pomeranje stanovništva, a naročito kada se to dešava masovno, predstavlja opasnost po domilcino stanovništvo na čije se teritorije dolazi.

Drugu deceniju XXI veka obeležava velika migracija stanovništva sa Bliskog istoka, Severne i Subsaharske Afrike, koje se iz bezbednosnih, ekonomskih, socijalnih, političkih i drugih razloga, sele prema razvijenim zemljama zapadne i severne Evrope. Ovaj veliki migrantski pritisak postaje naročito izražen početkom 2014. godine, a nastavljen je istim ili sličnim intenzitetom do današnjih dana. Dolazak migranata na prostore Evrope se, najvećim delom, odvija preko dve rute: Balkanske, gde se migracije kreću iz pravca Turske, pa preko zemalja jugoistočne Evrope, dalje na zapad. Ovim migracijama su naročito ugrožene tzv. tranzitne balkanske zemlje kao što su Grčka, Makedonija i Srbija. Drugom, tj. tzv. Mediteranskom rutom koja polazi sa severa Afrike prema južnoj Italiji, Francuskoj i Španiji, migranti u zapadnu Evropu dolaze brodovima direktno u zemlje zapadne i severne Evrope.

Mediteranska ruta predstavlja poželjniju rutu od balkanske jer krajnje odredište migranata predstavljaju zemlje zapadne i severne Evrope, dok balkanske zemlje predstavljaju samo tranzit. Ovo iz razloga što se balkanske zemlje danas nalaze na samom začelju evropske privrede, te se migranti susreću sa brojnim preprekama na putu ka krajnjem odredištu.

Kao posledica migracija sve češće se javlja terorizam, sredstvo islamskog fundamentalizma, naročito u Francuskoj koja je podeljena, naročito po političkim, socijalnim i međunacionalnim pitanjima. Dakle, pitanje migracija predstavlja bezbednosno pitanje od kontinentalnog značaja za države Evrope.

Polazeći od aktuelne situacije i pokušaja da se problem migracija sagleda iz više uglova: bezbednosnog, socijalnog, ekonomskog, političkog, religijskog, kulturološkog i drugih, Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment „Konstantin Veliki“, Niš, Univerziteta „Union Nikola Tesla“ iz Beograda je u saradnji sa Centrom za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti-CESNA B, Beograd, dana 03. novembra 2017. godine, organizovao II naučnu konferenciju sa međunarodnim učešćem na temu „PRAVNI I BEZBEDNOSNI ASPEKTI MIGRACIJA I POSLEDICE MIGRANTSKE KRIZE“, sa tradicionalnim nazivom „CONSTANTIN MAGNUS, NAISSUS 2017“ na kojoj su učestvovali eminentni naučni radnici iz zemlje i inostranstva.

Kao rezultat uspešno održane Konferencije, domaćoj i stranoj zainteresovanoj javnosti predstavljamo Zbornik radova „DRUŠTVENE I POLITIČKE IMPLIKACIJE PROCESA MIGRACIJA“. To je knjiga III koja je povezana sa održavanjem konferencije od međunarodnog značaja koja je održana 03. novembra 2017. godine u Nišu.

Organizator navedenog, veoma značajnog skupa bio je Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment „Konstantin Veliki“, Niš, Univerziteta „Union Nikola Tesla“ iz Beograda u suorganizaciji sa Centrom za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti-CESNA B, Beograd. Esencijalnu ulogu u sprovođenju aktuelnog projekta imali su istaknuti društveno – politički radnici i osnivači Fakulteta emeritus prof. dr Svetolik Kostadinović i akademik prof. dr Andon Kostadinović, kao i Direktor Centra za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti-CESNA B, Beograd, akademik prof. dr Slobodan Nešković, koji su i na ovaj način potvrdili svoju vizionarsku misiju u kontekstu ostvarivanja prosperitetne budućnosti vlastite države i šireg okruženja. Pripadnici Centra opredeljeni su za uvažavanje najhumanijih odrednica protestantske kulture, kao što su

upornost, doslednost, praktičnost i disciplina, koje treba inaugurisati u srpsko društvo, usklađeno sa tradicionalnim vrednostima i budućom Strategijom nacionalnih interesa.

U Nišu,
03. novembar 2017. godine

Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment
"Konstantin Veliki", Niš

S A D R Ž A J

PREDGOVOR.....VII

Kyriacos Antoniades
AN AUTONOMOUS TIME-DEPENDENT SWARM ROUTING SYSTEM FOR REALTIME INVESTIGATION.....1

Bogdana Todorova
МИГРАНТСКАТА КРИЗА – ПРАВНИ И ПОЛИТИЧЕСКИ СПЕКУЛАЦИИ
MIGRATION CRISIS – LEGAL AND POLITICAL SPECULATIONS.....17

Radomir Biočanin, Mirsada Badić
MIGRACIONA KRETANJA I EKO-SANITARNI PROBLEMI
MIGRATION CHANNELS AND ECO-SANITARY PROBLEMS.....29

Braco Kovačević
GLOBALIZACIJA, SIROMAŠTVO I MIGRACIJE IZ BOSNE I HERCEGOVINE
GLOBALIZATION, POVERTY AND MIGRATION FROM BOSNIA AND HERZEGOVINA.....51

Milutin R. Đuričić, Milan M. Đuričić, Netaša Ćirtović
MIGRANTSKA KRIZA: PRETNJA I/ILI ŠANSA ZA RAZVOJ EVROPE?!
MIGRANT CRISIS: THE END AND / OR CHANCE FOR DEVELOPMENT OF EUROPE ?!.....69

Dragan Petrović, Rajko Bukvić
MIGRANTSKI PROBLEM 2014-2017 U EVROPI: MEDITERANSKA I BALKANSKA RUTA
MIGRANT'S PROBLEM 2014–2017, IN EUROPE: MEDITERRANEAN AND BALKAN'S ROUTE.....81

Džemal Najetović, Jumaan AlKahtany
MIGRACIJE STANOVNIŠTVA U BOSNI I HERCEGOVINI
MIGRATION OF THE POPULATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA.....95

Mayiana Mitevska-Encheva, George Petkov
INTERRELATIONS BETWEEN PERSONAL QUALITIES, LEADERSHIP STYLES AND CULTURAL PRACTICES IN BULGARIAN UNIVERSITIES....101

Георги Л. Манолов
КОНТРОЛИРАНИЯТ ИЗБОРЕН ВОТ И НЕГОВОТО ОТРАЖЕНИЕ ВЪРХУ ПОЛИТИКАТА ЗА СИГУРНОСТ В БЪЛГАРИЯ
THE CONTROLLED ELECTED VOTE AND ITS IMPACT ON THE SECURITY POLICY IN BULGARIA.....111

Gruja Kostadinović
MANAGEMENT PROCESS OF PREVENTION OF ILLEGAL MIGRATION AND HUMAN SMUGGLING IN SOUTH EASTERN EUROPE WITH THE STRATEGY OF THE REPUBLIC OF SERBIA.....119

Dobrica Vesić, Pero Petrović, Đorđe Pavlović
MIGRANTSKA KRETANJA I ODNOS EVRPSKE UNIJE PREMA SRBIJI
THE MIGRANT MOVEMENT AND RELATIONSHIP OF THE EUROPEAN UNION TO SERBIA.....135

Zoran I. Cvetković
LEGAL ASPECTS OF THE DEVELOPING FREEDOM OF MOVEMENT OF REFUGEES AS A WORKER IN THE EUROPEAN UNION.....157

Dragan Kolev, Branko Jotev
THE POSSIBLE CAUSES OF THE EUROPEAN MIGRATION CRISIS.....171

Petar M. Anđelković, Radica M. Nedeljković
MIGRACIJE U SRBIJI – OD OGNJIŠTA KOJA GASNU DO REGIONA KOJI GASNU?
MIGRATION IN SERBIA - HEARTH THAT GAS TO THE REGION THAT GAS?.....189

Miroslav Milutinović, Nenad Stanković, Danijela Milićević
INTELLECTUAL CAPITAL IN COMPANIES.....201

Milovan Vuković, Aleksandra Vuković
EKOLOŠKA KRIZA KAO UZROK MIGRACIJA
ENVIRONMENTAL CRISIS AS A CAUSE OF MIGRATIONS.....207

Stevan Petković, Mladen Bodiroža
OBLICI MIGRACIJA SA POSEBNIM OSVRTOM NA EKONOMSKE I DEMOGRAFSKE POSLJEDICE
FORMS OF MIGRATION WITH SPECIAL REFERENCE TO THE ECONOMICAND DEMOGRAPHIC CONSEQUENCES.....221

Olja Arsenijević, Maja Dimić, Polona Šprajc
UTICAJ MIGRACIJA NA EKONOMIJU
THE IMPACT OF MIGRATION ON ECONOMIES.....231

Pepa Petkova
DVA ASPEKTA "EKONOMIZACIJE" PRISILNE MIGRACIJE
TWO ASPECTS OF THE 'ECONOMIZATION' OF FORCED MIGRATION....241

Aleksandra A. Jovanović
MOTIVI, FAKTORI I EFEKTI MIGRACIJA VISOKOOBRAZOVANIH KADROVA
MOTIVES, FACTORS AND EFFECTS OF MIGRATION OF HIGHER EDUCATION PERSONS.....247

Ivo Stamboliyski
ADAPTATION AND/OR MARGINALIZATION OF MIGRANTS.....259

Predrag Rstić
MIGRATION PROCESSES AND THE SECURITY POLICY OF THE EUROPEAN UNION - ETHICAL CONTROVERSY.....265

Ivan Pajović
EVROPSKA MIGRANTSKA KRIZA
DEMOGRAFSKE I EKONOMSKE POSLEDICE
EUROPEAN MIGRANT CRISIS
DEMOGRAPHIC AND ECONOMIC CONSEQUENCES.....281

Dragan Radišić
MIGRANTSKA KRIZA I NJENE POSLEDICE PO REPUBLIKU SRBIJU
MIGRANT CRISIS AND ITS CONSEQUENCES OF THE REPUBLIC OF SERBIA.....299

Miloš D. Tucović, Aleksandar Ž. Cekić, Dimitrije M. Tucović
POSLEDICE MIGRANTSKE KRIZE NA NAŠU ZEMLJU I NJEN UTICAJ NA TURIZAM SRBIJE
CONSEQUENCES OF THE MIGRANT CRISIS IN OUR COUNTRY AND ITS IMPACT ON TOURISM OF SERBIA.....311

Šefadil Spahić, Fuad Ugljanin, Jusuf Nuković, Mirsad Nuković
MEDICINSKI TRETMAN I EVALUACIJA MIGRANATA NA PODRUCJU FILIJALE RFZO NOVI PAZAR
MEDICAL TREATMENT AND EVALUATION OF MIGRANTS IN THE FIELD OF FILIJALE RFZO NOVI PAZAR.....333

Eržika Antić, Miodrag Antić, Draginja Stošić
ULOGA I ZNAČAJ ZDRAVSTVENOG VASPITANJA U ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI MIGRANATA SA OSVRTOM NA PČINJSKI OKRUG
ROLE AND IMPORTANCE OF HEALTHY RESEARCH IN HEALTHCARE PROTECTION OF MIGRANTS WITH THE ACHIEVEMENT IN PCINJA DISTRICT.....341

Ivana Marinović Matović
THE ECONOMIC PERSPECTIVE OF REFUGEE CRISIS.....347

Vladan Vučić, Ivana Ilić
UTICAJ EMIGRACIONIH TOKOVA NA KONKURENTNOST PRIVREDE REPUBLIKE SRBIJE
THE IMPACT OF EMIGRATION FLOWS ON THE COMPETITIVENESS OF THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF SERBIA.....363

Ivan Racković
RELATION OF MEDIA AND NGOS TOWARDS MIGRATION PROCESSES..373

Jovana Škorić, Jelena Kuprešanin
HUMANI RAZVOJ I MIGRACIJSKI PROCESI
HUMAN DEVELOPMENT AND MIGRATION PROCESSES.....385

Ahmet Međedović, Benida Pljakić, Jelena Miletić
SAGEDAVANJE ORGANIZACIJE SPORTSKO–REKREATIVNIH AKTIVNOSTI U MIGRANTSKIM CENTRIMA SA OSVRTOM NA OPŠTINU SJENICA
RECONSIDERING OF SPORT-RECREATIONAL ORGANISATION ACTIVITIES IN IMMIGRANT CENTRES WITH EMPHASES ON THE MUNICIPALITY OF SJENICA.....395

Ivana Rębrača
UGROŽAVANJE LJUDSKIH PRAVA MIGRANATA-TRAŽILACA AZILA U REPUBLICI SRBIJI
ENDANGERING THE HUMAN RIGHTS OF MIGRANT ASYLUM SEEKERS IN REPUBLIC OF SERBIA.....403

Nemanja Anđelković, Blagica Perović
UČENICI U POGRANIČNIM REGIONIMA, SAVREMENA OBRAZOVNA TEHNOLOGIJA I SPREČAVANJE MIGRACIJA KA CENTRIMA
ATTITUDES OF STUDENTS ON THE IMPACT OF MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGY ON AFFIRMATION SUBJECTIVE POSITION IN TEACHING.....413

Milica Petković, Tijana Ranđelvić
DECA MIGRANTI U OBRAZOVNOM PROCESU SRBIJE
THE CHILDREN MIGRANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF SERBIA.....429

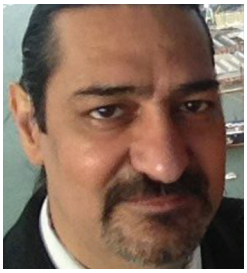

Kyriacos Antoniades[1]

AN AUTONOMOUS TIME-DEPENDENT SWARM ROUTING SYSTEM FOR REAL TIME INVESTIGATION

Abstract

This paper implements an autonomous time dependent swarm routing system for navigating a set of unmanned aerial vehicles (UAVs) aka drones, to investigate a set of maritime vehicles (MVs) in an area of interest (AOI). The autonomous routing system integrates two multi criteria decision analysis (MCDA) methodologies, namely the analytic hierarchy process (AHP) and preference ranking organization method for enrichment of evaluations (PROMETHEE), a geographical information system (GIS) and a mathematical programming (MP) technique. The order of the MV investigation is based on their degree of "suspiciousness", providing an innovative step toward intelligent swarm of UAVs operating in a coordinated and coupled fashion to achieve multiple MV investigation, managed by a single operator. This system provides first notions towards intelligent and fully autonomous UAVs. The updated functionality of this decision support system, with a combined drug trafficking and illegal immigration scene assessment case study is presented.

Keywords – Cognitive Autonomy, Moving Target TSP, Dynamic VRP, AHP, PROMETHEE, GIS, Mathematical Programming, OR in Defence

Introduction

The sea border is by far the largest and most challenged border of several countries in Europe (e.g. United Kingdom, Italy, Spain, Greece, etc.). With 70,000 km of coastline, it is twice the length of the Russian border and three times the USA border. The extent of illegal immigration, drug trafficking, contraband and tax fraud has recently increased and creates an unbearable burden especially on small islands (Malta, Mayotte, Canary Islands, Lampedusa, etc.). Unmanned Aerial Vehicles are deployed when the presence of on board human pilots is too risky and when a task is routine, mundane or expensive. Their lower operational cost (as compared to manned aircraft and satellites) and their availability to be customized in a large variety of sizes and capabilities makes them even more attractive for maritime surveillance [1-4]. However, UAVs are often not completely autonomous as they are piloted remotely from the Ground Control Station (GCS) following the indications of a human operator. The aim of this study is to increase further the autonomy of UAVs by developing an online decision support system that will automate a UAV's navigation path for maritime surveillance, on the basis of suspiciousness of a set of maritime vehicles. The aim of each UAV is thus, to achieve effective and efficient maritime surveillance in an environment that is continuously changing. In this

1 Kyriacos Antoniades PhD, Icarus and Daedalus, 24 Regent Trade Park, Barwell Lane, Gosport, PO13 0EQ, UK, www.icarus-daedalus.co.uk

highly dynamic and uncertain environment, traditional routing vehicle algorithm cannot be used. The goal of the proposed decision support system is to indicate to a UAV at any instance of time, which MV out of the set is ranked as the most suspicious and therefore be of higher priority to be immediately investigated. This implies that the urgency of the local priority is much more important than the overall efficiency. To solve this problem, four methods have been used in combination. These include:

1. AHP (Analytic Hierarchy Process)
2. PROMETHEE (Preference Ranking Organization METhod for Enrichment Evaluation)
3. MP (Mathematical Programming)
4. GIS (Geographical Information System)

The ranking of suspicious MVs depends on the mission (e.g. drug trafficking, illegal immigration, etc), defined in the sequel as mission criteria. For each mission a set of suspiciousness indicators are defined (e.g. speed of the MV, size, etc). These are called environmental sub-criteria of the mission criteria. To obtain the overall criteria weights (suspiciousness), a criteria hierarchy has been constructed (Section 4.2) and calculated with AHP (Section 4.3, Section 4.4). This activity can be planned as an a priori scenario and recorded for further a posteriori utilisation. The overall criteria weights are then reported to all UAVs having PROMETHEE independently installed, which rank at every instance of time a set of simultaneously targeted MVs (Section 4.5) based on their suspiciousness. The automatic identification system (AIS) provides real time locations of all UAVs and MVs. This information is also used to calculate the location of MVs at any time t. The routing of the UAV is then adapted in real time to reach the predicted location of the MV at time t+1. The geographical information system (GIS) provides the global real time view of the running scenario of operation and further performance analysis of a surveillance mission (Section 4.6). Finally, in the case of two or more UAVs ranking equally for the same MV to be investigated, a mathematical programming method can be used to break the tie in order to uniquely assign a UAV to a specific MV, by maximising the PROMETHEE net flows (Section 4.7). Details of the above mentioned methodologies are discussed further in the succeeding sections. The structure of the paper is as follows. Section 2 discusses current methods used in UAV navigation and how multi-criteria decision analysis (MCDA) methods have been used in various fields in the defence sector, particularly emphasing a gap in MCDA utilization for UAV navigation . Section 3 describes the proposed solution combining the four methods as described above. Section 4 illustrates a case study, followed by the conclusions in Section 5.

Literature review

UAV routing can be modelled as a vehicle routing problem (VRP) which was introduced by Dantzig and Ramser [5] as a generalisation of the classic Travelling Salesman Problem (TSP). It is defined as the search for a set of routes from one or several depots passing through a set of cities exactly once, while minimising total cost [6]. A vast number of extensions to the classic VRP has been introduced in recent years, including the consideration of capacity constraints, time windows, fleet characteristics and pick-up/delivery scenarios. An overview can be found by Braekers [7]. The problem of UAV routing in maritime sea surveillance is considered a dynamic and deterministic problem, given that the information on maritime vehicles (MV) is of deterministic nature and made available in real-time by means of the AIS. Consequently, optimized solutions can only be determined a posteriori. Proposed approaches have been used to optimise at a given point of time which requires very fast solutions approaches, usually of heuristic nature [8]. Most algorithms for the dynamic VRP require re-optimisation to account for dynamic changes, with further challenges being imposed by the need for real-life constraints. Moreover, in some cases it requires extensive expert knowledge about the

problem, for instance in the form of simulation studies. In the case of the presented problem of airborne sea surveillance, it is important to note that the main priority of assigning an UAV to a maritime vehicle at a particular point of time should be made based on the potential for highest gain to be rewarded in the form of detecting suspicious behaviour. Hence, the incorporation of a global optimisation strategy by modelling UAV routing as a VRP would potentially sacrifice the rewarded gain at a given point of time in favour of global optimality of the route. In order to avoid the latter, the paper introduces the concept of multiple MCDA method solution as a novel strategy in assigning UAVs to MVs in maritime sea surveillance, by allowing to determine the maritime vehicle to be investigated next by assessing its degree of suspicious behaviour relative to all other maritime vehicles. A first application of single MCDA method to solving routing multi-objective problems can be observed by Zak [24], concerned about the acceptance or rejection of incoming orders based on the definition of minimum price for the orders and the assignment of vehicles to orders. This was solved using the ELECTRE III method. Similarly, the AHP method was used to a routing problem as carried out by Tavana [25]. The purpose was the assignment of aerial vehicles to mission packages on four competing objectives. Soon after, Tavana and Bourgeois [26] improved on the operational planning and navigation of autonomous underwater vehicles by utilizing ANP together with fuzzy sets. One of the first multi MCDA methods is proposed by Macharis [27] involving AHP integration with PROMETHEE and discussing synergies between them in how PROMETHEE can be improved by adding a modularized AHP weighting system and conversely, when we replicate the AHP weighing approach in a PROMETHEE context then the decision maker needs to perform only a limited number of pairwise comparisons and is not dependent on the requirements of a scale system (i.e. Saaty's 1-9 scale). Since then, there has been an increase of multi MCDA synergies as shown by Ho, Ishizaka and Labib [28, 29]. Single methods seem insufficient to provide an effective and realistic analysis of complex situations due to its inherent assumptions. Ries and Ishizaka [30] initially proposed a multi-MCDA (AHP-PROMETHEE) method to solve a routing problem of UAVs within the context of sea surveillance and is the basis of this research. In the defense sector, [Crary, Nozick [31], 32], combined AHP, mixed integer programming and simulation to find the most effective mix of cruisers, guided missile destroyers and new destroyers. AHP and multiple-objective optimisation was used to allocate Finnish Defence Forces to 12 Military Provinces [33] and a limited number of aircraft for missions [34]. Rough-AHP combined with TOPSIS have been used to measure performance of aviation firms [35]. Fuzzy sets are applied for performance appraisal and ranking of candidates in military organisations [36]. AHP has later been combined with Fuzzy logic [37] to select and anti-aircraft artillery and to select attack helicopters [38], with Fuzzy TOPSIS (Technique for Order of Preference by Similarity to Ideal Solution) to select infantry rifle [39], and with principal component and goal programming for selecting surface-to-air missile systems [40]. [41] use AHP followed by an integer programming for screening weapon systems development projects to be accomplished within a constrained resource environment. Fuzzy sets were used to select tactical missile systems [42] and battle tanks [43]. More recently, as far as autonomous routing is concerned, Cheng and Lin [44] developed a 4-D autonomous routing system for civil UAVs using a multi step algorithm together with MACBETH. In the same lines, Jaishankar and Pralhad [45] develops an autonomous routing system for UAVs based on MCDA integration with GIS coupled with a distance transform technique. A combination of AHP and TOPSIS was presented by Yilmaz and Aplak [46] as a solution method for assessing alternative routes for a VRP. Dedemen [47] used AHP with PROMETHEE and GIS for the route selection of overhead power lines. Saini and Kumar [48] used AHP with fuzzy TOPSIS selection of best and most reliable route and provide alternative options for making a robust Mobile Ad-hoc network. Ferreira, Costa, Tereso and Oliveira [49] presented a multi MCDA method for route planning of vehicles performing waste collection for recycling, based on AHP, SMART and ValueFn.

Bandyopadhyay and Chanda [50] together with Bandni and Matrayee [51] used the Tarantula mating based multi-agent routing strategy together with PROMETHEE for routing manufacturing problems. From the literature review, it can be seen that many of the original multi objective routing problems are lately also been solved using multi MCDA methods. Currently there are a number of other multi MCDA methods that tackles the general routing problem, if not specifically a UAV routing one; all are suitably novel and extensible. It remains to be seen which of these MCDA synergies will evolve and adapt suitably for the implementation of UAV routing autonomy.

Methodology

General overview

We consider a set K of n suspect Maritime Vehicles MVk and a set S of m Unmanned Airborne Vehicles UAVj. The suspiciousness pk of each MVk is evaluated on ν criteria ci. As the criteria may depend on the initial location of the UAVj, the urgency of the intervention on an MVk is different for each UAVj and therefore, the priority ranking of the MVk will be different for each UAVj. Furthermore, the ranking will change after each single intervention as the environment is highly dynamic and thus a sequential and iterative decision making process is adopted. Figure 1 shows a schematic overview of the decision support system, including the methods used, their data exchanges and interfaces.

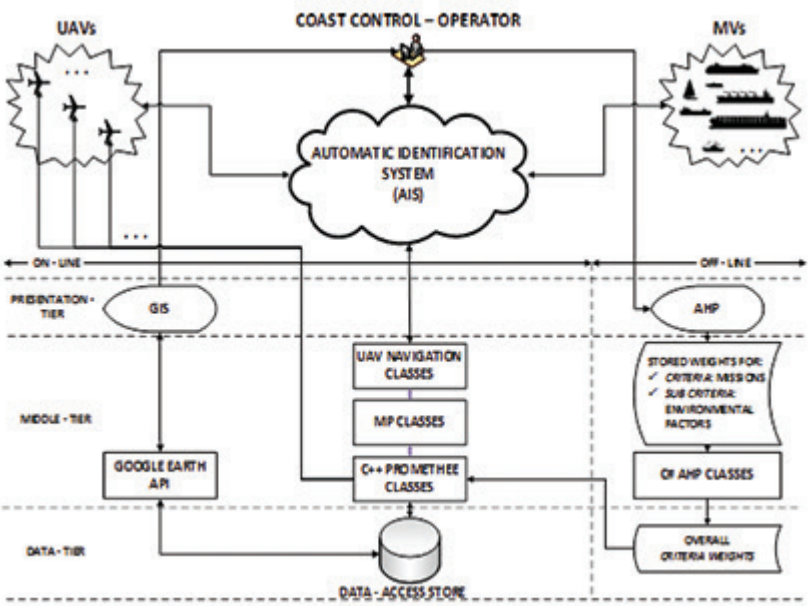

Figure 1: General overview of the decision support system (arrows indicate data flow)

The decision support system is planned to be integrated with the automatic identification system as used by operators in the coast ground control (CGC). It is developed on a three-tier architecture to encourage reusability, easy documentation and structured analysis. In addition, it allows the overall system to respond to changes, as when one tier is either improved or altered, the other tiers remain unaffected. The presentation-tier contains the graphical user interface (GUI) and includes the functions that manage the interaction between the operator and the middle-tier. The middle-tier receives requests from the presentation-tier and returns results back to the presentation-tier according to the processing algorithms it contains. The middle-tier also calls the

data-tier for information. The data-tier is responsible for storing the application data and sending it to the middle-tier as required.

Proposed multi MCDA

The stages of the developed multi MCDA decision support system in relation to each of the methods and their respective input(s) and output(s) are briefly summarized in Table 1. It is noted that the AHP methodology is an off-line process, meaning that all criteria weights calculations are predetermined. PROMETHEE, MP and GIS are online processes. The next sections describe all four stages in more detail.

Table 1: Processing stages of the developed decision support system at a particular decision making sequence in time; arrows indicate data flow.

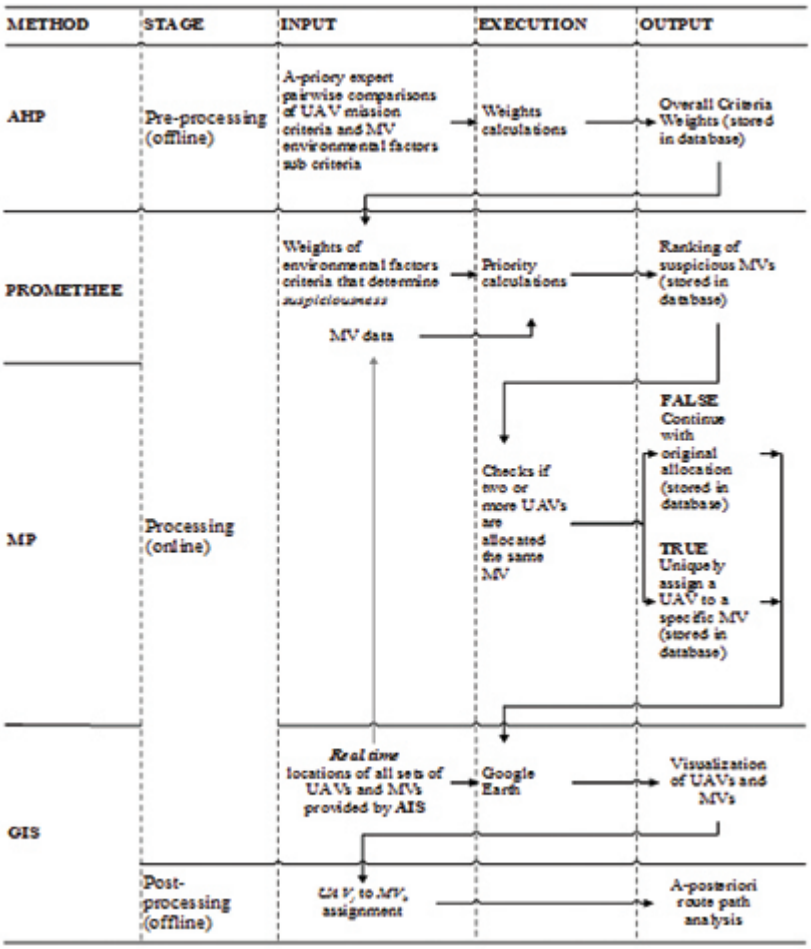

Case Study
Introduction

In order to test the aforementioned methodology, a case study with 15 MVs is illustrated. Figure 2 shows their initial location and their arrow indicates their direction. MV_1, MV_2, MV_3 and MV_4 are considered suspicious in the context of drug trafficking.

Specifically, MV_1, MV_2, MV_3 are small speed boats initially starting from the shores of Sicily. They all meet with MV_4, a large cargo ship travelling parallel to the shore of Sicily and approximately 70 kilometres from the coast; which also detours slightly inwards to the coast to meet with the speed boats. The speed boats meet the cargo ship consecutively. After a so-called rendez-vous (agreed meeting location), all speed boats return to the shores of Sicily and the cargo ship resumes original bearing as before detouring. The remaining marine vehicles MV_5 – MV_{15} are considered suspicious for illegal immigration.

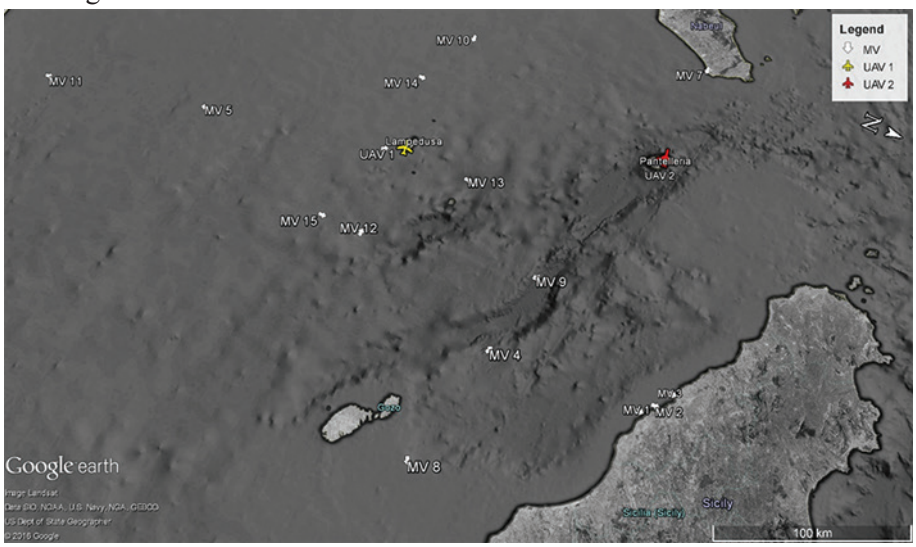

Figure 2: Google Earth simulation for 2 UAVs and 15 MVs at initial time: 16:30

Two UAVs are chosen to implement the surveillance of the fifteen suspicious MVs. At 16:30, UAV_1 takes off from Lampedusa, and simultaneously UAV_2 takes off from Pantelleria. Figure 2 shows the locations of the two UAVs and the 15 MVs at initial time 16:30. The simulation is run in intervals of 5 minutes, until 21:15 and is described further in Section 4.6. In the next section, UAV mission criteria and MV environmental sub criteria are determined.

AHP: Hierarchy Design

The criteria were elicited in a focus group of human UAV operators and mission planners. However we were not invited in the elicitation of the knowledge as this was a defence classified exercise. We only know that it was elicited in a focus group. On a post-discussion, they were very confident with the list of criteria. It is also noted that it would be very easy to add or remove criteria from the model if required. Four mission criteria have been considered for the theatre of the operations. These include:

a) Drug trafficking near the island (Lampedusa)
b) Drug trafficking near the coast (Marina di Palma)
c) Illegal immigration during the day
d) Illegal immigration during the night

The missions are evolving and not mutually exclusive. For example, drug trafficking and illegal immigration can happen at the same time. For each UAV mission, the definition of suspiciousness is determined by both UAV mission criteria as well as MV environmental sub criteria. These include:

C_1: Dimension of the MV [m]: small MVs are more difficult to detect than large MVs.

C_2: Change of speed [km/h]: large increases or decreases of MV's speed for no particular reason increases suspiciousness. For example, a decrease in the speed of MVs could mean that they could be slowing down to approach each other, whereas sudden increase of the speed of small MVs makes them ultimately more suspicious for both drug trafficking or illegal immigration.

C_3: Rendez-vous [km]: A small distance between MVs could indicate a meeting, probably to exchange illicit goods. The distance between the MV and its closest neighbour is recorded.

C_4: Distance to island [km]: The closer to the island (e.g. Lampedusa in mission a), the more urgent an investigation is, which may indicate illegal immigration.

C_5: Distance to coast [km]: The closer to the coast (e.g. Marina di Palma in mission b), the more urgent an investigation is, which may indicate drug trafficking.

C_6: Distance UAV to MV [km]: The shorter the 'travel time' will be. Hence, the faster a UAV can reach at the MV of interest.

C_7: MAOC tagging [binary criterion (0 = false; 1 = true)]: the operator in Maritime Analysis and Operations Centre (MAOC) has information to indicate that the MV is highly suspicious and recommend an urgent investigation.

The distances Being close to island (C_4) and Being close to coast (C_5) are further processed with the Area Criteria Algorithm (ACA) to define the urgency. These criteria have output values between 0 and 1, where 1 indicates an extreme urgency and 0 means that it is not urgent. The Change of speed (C_2), Distance to island (C_4), Distance to coast (C_5), and the MAOC tagging (C_7) criteria are to be maximized in PROMETHEE. The remaining criteria are to be minimised.

The structure (scenario) of the problem (Figure 3) has four levels. The main goal is to define the suspiciousness of MVs. The second level contains the criteria, which are the set of missions that UAV are going to tackle. The third level is composed by the sub-criteria describing the MV. Finally the MV are the on the last level. Each element is connected with all the elements of their immediate upper and lower level. For readability reasons, not all connections have been drawn on figure 3.

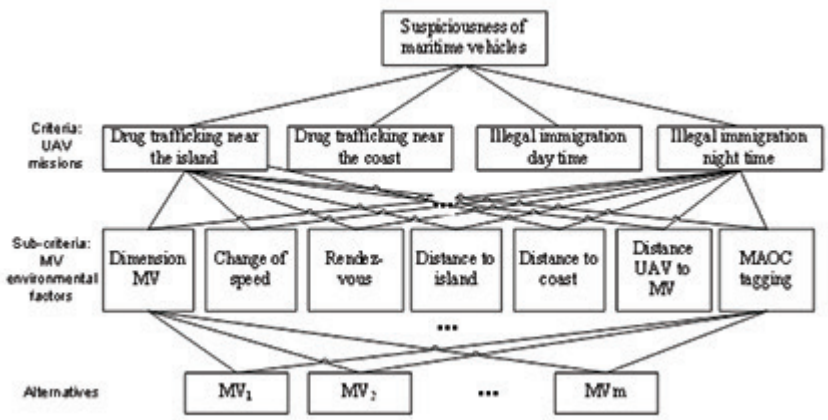

Figure 3: Hierarchy defining the criteria and sub criteria

AHP: Mission criteria weighting

Although the mission starts for both UAV_1 and UAV_2 simultaneously, due to their different geographical location, the scenario is thus different for each UAV. UAV_1 is more concerned with illegal immigration, whilst UAV_2 is more dedicated to drug trafficking.

By consequence, their scenario weights are different.

The most appropriate scenario is evaluated by the experts using pairwise comparisons for UAV_1 and for UAV_2. In our Decision Support System (DSS) a customised AHP software has been developed in C# in order to automatically feed the weights into PROMETHEE.

AHP: Environmental criteria weighting

The criteria defined in section 4.2, are prioritised using pairwise comparisons by the sea border surveillance experts for all missions. All comparison matrices are consistent (i.e. CR ≤ 10 %). The MAOC tagging is the most weighted criterion. This result was expected as the MAOC is based on the possession of external information indicating a particularly high suspicious MV. In our case study all MVs are tagged.

The distance to coast is highly important in the scenario "Drug trafficking near the coast". In the other scenarios the coast may be far away, and therefore this criterion is less important. As a rendez-vous in the middle of the sea is highly improbable because MVs tend not to be close to each other in order to avoid collisions, this behaviour is highly suspicious. A change of speed in the night is unlikely because of security reasons. Therefore it has a higher weight in the night scenario. The distance UAV to MV obtains generally a low weight because UAVs are much faster than MVs.

PROMETHEE: Dynamic MV ranking

Fifteen MVs are to be investigated. For each MV, their location, heading and speed are transmitted to the decision support system by the automated identification system or if absent by fixed land radars and satellites. The sub criteria dimension (C_1) is independent of time and the considered UAV. Change of speed (C_2), rendez-vous (C_3), distance to island (C_4), distance to coast (C_5) and to some extent the MAOC (C_7) tagging are time-dependent but independent from the observing UAV. The Distance UAV to MV (C_6) is dependent on time and the observing UAV. Scores of the first allocation (16:30) for UAV_1 are given in Table 2 and are calculated with the area criteria algorithm. Scores of a second allocation (16:45) for UAV_1 are given in Table 3.

The weights of the criteria are provided using the area criteria algorithm. The choice of values for preference and indifference thresholds were chosen by the experts on their presumptions of reasonable boundaries. At 16:45, UAV_1 investigation of MV_6 is completed and thus removed from the PROMETHEE rankings (Table 3). Also, the suspiciousness of remaining MVs have changed. The new ranking shows that MV_9 is now most suspicious (e.g. it is now near to the island and its speed has increased), and thus it is the next MV to be investigated. When MV_9 investigation is then completed, the table of scores is updated and a new PROMETHEE ranking is re-calculated. This procedure is also simultaneously repeated for UAV_2 (taking off from Pantelleria). In the next section, the routing visualisation of UAV_1 and UAV_2 on the Google Earth GIS is presented.

Table 2: Tables of scores on the first Allocation to UAV_1 at time 16:30

	C_1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6	C_7	
Min/Max	**MIN**	**MAX**	**MIN**	**MAX**	**MAX**	**MIN**	**MAX**	
Pref. fn	Linear	Linear	Linear	Linear	Linear	Linear	Linear	
Preference	20	0.001	20	1	1	40	1	
Indifference	8	0	2	0	0	10	0	
Inflection	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	
Weight	**0.139**	**0.104**	**0.062**	**0.069**	**0.184**	**0.084**	**0.358**	***MV Ranking***
MV_1	12	0	9.043	0.691	0.685	207.041	1	0.008
MV_2	8	0	9.043	0.973	0.551	210.297	1	0.023
MV_3	20	0	11.64	0.985	0.908	212.091	1	0.122
MV_4	60	0	46.416	0.919	0.843	135.964	1	-0.236
MV_5	12	0	108.862	0.805	0.914	131.736	1	0.017
MV_6	**8**	**0**	**55.751**	**0.707**	**0.941**	**12.785**	**1**	**0.323**
MV_7	20	0	151.582	0.704	0.577	201.144	1	-0.329
MV_8	60	0	78.064	0.661	0.768	188.331	1	-0.485
MV_9	12	0	46.416	0.675	0.818	114.486	1	0.082
MV_{10}	8	0	46.231	0.977	0.95	95.321	1	0.260
MV_{11}	20	0	108.862	0.974	0.729	240.577	1	-0.251
MV_{12}	60	0	25.359	0.959	0.819	61.459	1	-0.032
MV_{13}	12	0	55.751	0.728	0.772	44.697	1	0.164
MV_{14}	8	0	46.231	0.66	0.806	53.966	1	0.214
MV_{15}	20	0	25.359	0.678	0.579	66.141	1	0.12

UAV_1 routes to investigate MV_6 as it is the first (highest) ranked.

Table 3: Tables of scores on the second allocation to UAV_1 at time 16:45

	C1	C_2	C_3	C_4	C_5	C_6	C_7	
Min/Max	**MIN**	**MAX**	**MIN**	**MAX**	**MAX**	**MIN**	**MAX**	
Pref. fn	Linear	Linear	Linear	Linear	Linear	Linear	Linear	
Preference	20	0.001	20	1	1	40	1	
Indifference	8	0	2	0	0	10	0	
Inflection	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	n/a	
Weight	**0.139**	**0.104**	**0.062**	**0.069**	**0.184**	**0.084**	**0.358**	***MV Ranking***
MV_1	12	0	9.043	0.691	0.685	197.567	1	-0.085
MV_2	8	0	9.043	0.973	0.551	201.404	1	-0.073
MV_3	20	0.037	11.01	0.977	0.578	195.009	1	0.073
MV_4	60	0.041	30.397	0.939	0.657	122.15	1	-0.129
MV_5	12	0	74.324	0.825	0.856	137.187	1	-0.072
MV_7	20	0	150.365	0.899	0.638	200.435	1	-0.361
MV_8	60	0	86.26	0.994	0.659	167.196	1	-0.554
MV_9	**12**	**0.045**	**30.397**	**0.663**	**0.829**	**95.352**	**1**	**0.324**
MV_{10}	8	0	36.624	0.975	0.699	101.887	1	0.059
MV_{11}	20	3.022	74.324	0.966	0.961	211.033	1	0.143
MV_{12}	60	0	26.623	0.949	0.821	37.293	1	-0.120
MV_{13}	12	0	47.851	0.728	0.77	43.98	1	0.086
MV_{14}	8	0	36.624	0.661	0.806	71.302	1	0.110
MV_{15}	20	0	26.623	0.678	0.579	52.574	1	0.024

MP: Multiple UAV allocation

In this particular case study, there are no ranking ties between any MVs by the two UAVs. Nevertheless, it is deemed that as the number of UAVs and MVs increases, the possibility of ranking ties could come into action,and the mathematical programming methodology for solving the assignment problem between two MVs with equal rank ties would then facilitate in determining the most suspicious MV for each UAV. This step is important avoid errors as sending two UAV to the same target could have catastrophic consequences, if a vessel with abnormal behaviour has a navigation problem and is in danger to sink, then a delay in investigation would costs human lives.

GIS: Route visualization

Given the initial UAV coordinates and heading (i.e. take-off at the airport) and the coordinates and heading of the most suspicious MV, the sequential MV allocation is calculated with the methodology presented in Section 3.4. The order of MV investigation by the two UAVs is shown in Figure 4. The detailed calculations are in the in the supplementary materials. All tracking is done using Google Earth GIS as a visualization tool. The swarm autonomous simulation for a multicriteria (inspec and forget) system, can be seen on: https://www.youtube.com/watch?v=WBrX-iQ9Uao

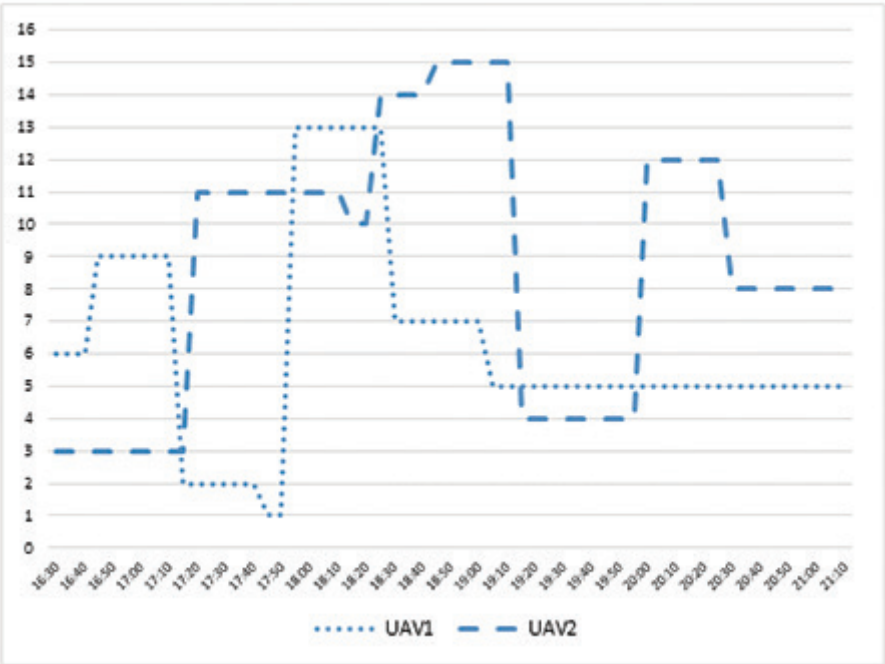

Figure 4: Investigation sequence of the 15 MVs by 2 UAVs.

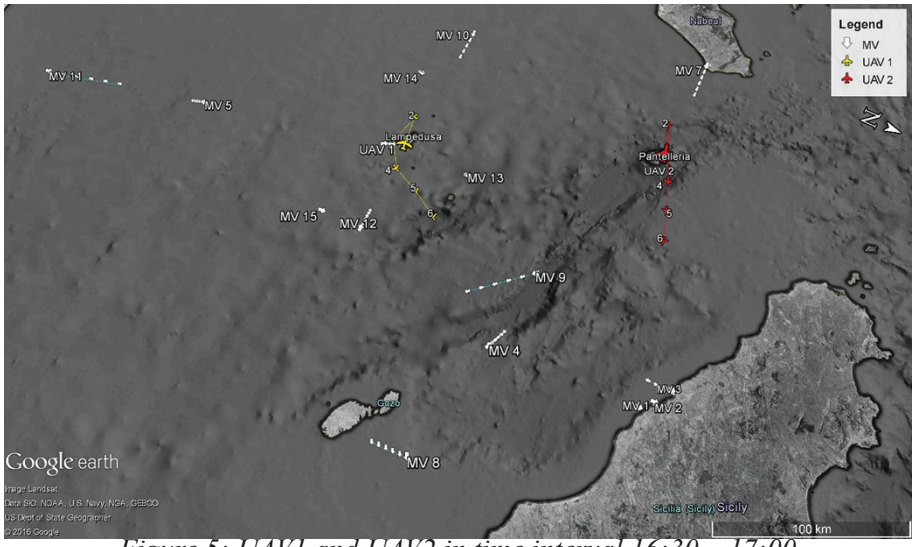

Figure 5: UAV1 and UAV2 in time interval 16:30 – 17:00

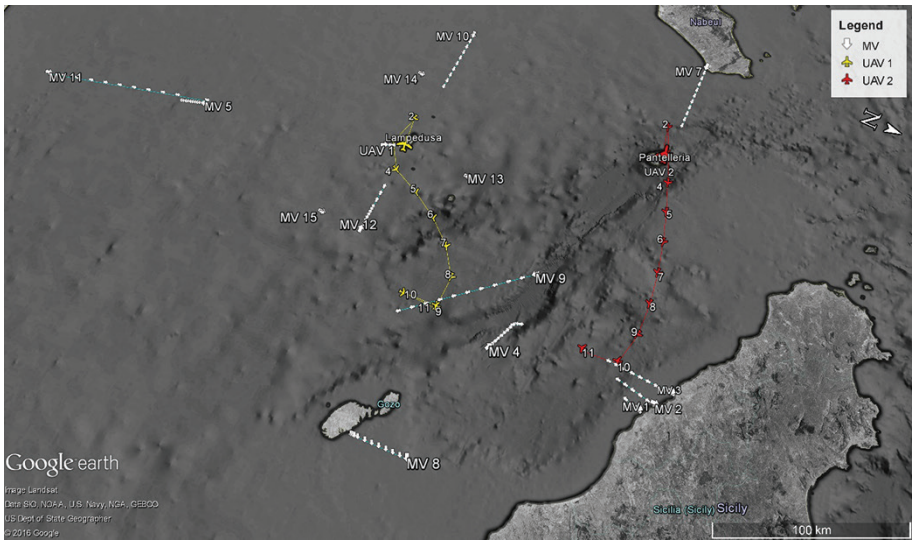

Figure 6: UAV1 and UAV2 in time interval 17:05 – 17:35

Figure 5 to Figure 6 shows UAV_1 and UAV_2 cooperating in their investigation of a set of 15 MVs from 16:30 until 17:35. The behaviour of the two UAVs can thus be analysed. UAV_1 was operating with more important weight for the illegal immigration mission. UAV_2 was assigned a higher weight for the drug trafficking mission. Figure 5 shows the taking-off of UAVs from Lampedusa (UAV_1) and Pantalleria (UAV_2) and their initial routing. For UAV_1, MV_6 becomes immediately suspicious as it a small speed boat approaching Lampedusa island relatively fast. The distance of UAV to MV is also very short, which makes it the most urgent MV to investigate. It needs 10 minutes (i.e. 16:30 – 16:40) to reach it at camera range. Once the investigation is completed, MV_6 is removed from the list of suspicious MV. A PROMETHEE ranking is recalculated at 16:45 and MV_9 is found to be the most suspicious MV. It is moving very fast and is not far from the Lampedusa island and the Sicily coast. Therefore, UAV_1 adjusts its route to head to MV_9. UAV_2 has determined that MV_3 is the most suspicious because it is

very near from the coast of Sicily with possible rendez-vous with other MVs. Figure 6 shows that UAV_1 has completed to investigate MV_9 and it is going to investigate MV_2 at 17:15, that is very near to the coast of Sicily and has a possible rendez-vous with other MV. In the meantime, UAV_2 has completed the investigation of MV_3 and is going to investigate MV_{11}, despite the long travel to reach it. MV_{11} is moving very fast and has a small dimension. If it is not investigated immediately, it will reach Lampedusa and dissapppear. On the other hand, MV_4, a cargo ship that is under suspicion of transferring drug to a speed boat, is investigated late because it is slow and large, which means that it can be located easily at any point of time. MV_5 MV_{12} and MV_8 are the last investigated because they are located far off the coast, travelling at very low speed (occasionally remaining stationary) and showing low variation in velocity.

Conclusion

In this paper, we have proposed a decision support system to increase the effectiveness and efficiency of maritime surveillance by means of UAVs. Due to the high complexity and the level of dynamism of the context. Constant re-optimsation may solve the problem, but not efficiently. Therefore, an integrated approach combining AHP, PROMETHEE, GIS and mathematical programming techniques has been proposed. The flexibility of these methods permits their integration into a hybrid model. AHP is used to establish the mission and environmental weights. This task is done off-line as it is time intensive and also may require a debate between the different stakeholders. The reliability of the results is monitored with the consistency measure and used as feed-back mechanism to ensure the quality of the judgements. Once agreed, the weights are used in PROMETHEE to calculate online a ranking of suspicious MV for each UAV. If two (or more) UAVs are assigned to the same MV, a mathematical programming formulation is employed to decide the assignment of the two UAVs by maximizing the sum of the PROMETHEE net flows. Finally, all missions can be viewed on a GIS for a post-analyis. Two operators are needed to remotely control one UAV: one ground control pilot drives the UAV and the second one, the navigator, gives the route to the first one by looking at the MV and environmental data they receive. The latter operator could be replaced by the proposed system. Hence, the implementation enables a decrease in the number of operators by providing automated decision support to navigate the UAVs. This could lead to an increase in the probability of discovering illegal activites due to the more efficient use of time when identifying suspicious activities. Therefore, this system is a first significant step towards an autonomous UAV. The fact that once a MV is chosen to be investigated and cannot be unchosen until it has been visited had be discussed in length with the operators. Having the possibility to have a redistribution of UAV to MV at any change could possibly means that a UAV would oscillate between two targets without inspecting any. It is also inefficient because it would start to fly to a MV and then switch to another and possibly come back. However, in case of real major change, a recalculation could be foreseen. During the discussions experts would not be yet absolutely sure what would be a major change. The system needs to be run for some time, to analyse its efficiency and learn when a recalculation is needed. The hybrid set-up and use of MCDA techniques, namely AHP and PROMETHEE, facilitate the translation of surveillance expert knowledge into an advanced and automated decision support tool. It allows a high level of flexibility due to the combination of offline and online stages in the decision making. Hence, it allows for individual or combined amendments of the systems with regards to particular contextual preferences. To the best of our knowledge, a highly dynamic autonomous/semi-autonomous routing problem has not yet been solved. This is our original contribution. The methods used are well-known but their integration to solve this problem is unique. Although our solution has been developed to solve a real problem of defence companies, for the detection of suspicious targets for UAV routing autonomy, this can be generalised to other cases that are set in a highly

dynamic environment likewise for unmanned marine vehicle and unmanned land vehicle autonomy. In order to further improve the system, future research work will investigate the UAVs success rate mission and use this information to feed-back to the system. This analysis can be used to fine tune the weights of the introduced environmental and mission criteria and depending on the context add or remove one or multiple criteria. In this paper, we assume that a homogeneous fleet of UAVs have the same capacity and can be used in any mission. Another avenue for future research is to take into account the capacities of each individual UAV (e.g. sensor capabilities, camera range, night vison, UAV autonomy, etc), select a number of UAVs from a fleet for the given mission and to design their path mission.

Acknowledgements

This research has been partially funded by the European Commission Seventh Framework Programme with the SeaBILLA grant (241598).

References

1. Wargo CA, Church GC, Glaneueski J, Strout M. Unmanned Aircraft Systems (UAS) research and future analysis. Aerospace Conference, 2014 IEEE2014. p. 1-16.
2. Teo HC. Closing the gap between research and field applications for multi-UAV cooperative missions: Monterey, California: Naval Postgraduate School; 2013.
3. Lowe DR, Story HB, Parsons MB. US Army Unmanned Aircraft Systems (UAS)—a historical perspective to identifying and understanding stakeholder relationships: Monterey, CalifornUse the "Insert Citation" button to add citations to this document.ia: Naval Postgraduate School; 2014.
4. Hanscom A, Bedford M. Unmanned Aircraft System (UAS) Service Demand 2015-2035.
5. Dantzig G, Ramser J. The Truck Dispatching Problem. Management Science. 1959;6(1):80-91.
6. Laporte G. Fifty Years of Vehicle Routing. Transportation Science. 2009;43(4):408-16.
7. Braekers K, Ramaekers K, Van Nieuwenhuyse I. The vehicle routing problem: State of the art classification and review. Computers & Industrial Engineering. 2016:advance online publication: doi:10.1016/j.cie.2015.12.007.
8. Pillac V, Gendreau M, Guéret C, Medaglia A. A review of dynamic vehicle routing problems. European Journal of Operational Research. 2013;225(1):1-11.
9. Enright J, Savla K, Frazzoli E, Bullo F. Stochastic and Dynamic Routing Problems for Multiple Uninhabited Aerial Vehicles. Journal of Guidance, Control, and Dynamics. 2009;32(4):1152-66.
10. Russell M, Lamont G. A genetic algorithm for unmanned aerial vehicle routing. Proceedings of the 7th annual conference on Genetic and evolutionary computation. Washington DC, USA: ACM; 2005. p. 1523-30.
11. Shetty V, Sudit M, Nagi R. Priority-based assignment and routing of a fleet of unmanned combat aerial vehicles. Computers and Operations Research. 2008;35(6):1813-28.
12. Jacobson SH, McLay LA, Hall SN, Henderson D, Vaughan DE. Optimal search strategies using simultaneous generalized hill climbing algorithms. Mathematical and Computer Modelling. 2006;43(9–10):1061-73.
13. Kinney G, Hill R, Moore J. Devising a quick-running heuristic for an unmanned aerial vehicle (UAV) routing system. J Oper Res Soc. 2004;56(7):776-86.
14. Harder R, Hill R, Moore J. A Java™ universal vehicle router for routing unmanned aerial vehicles. International Transactions in Operational Research.

2004;11(3):259-75.
15. Liu W, Zheng Z, Cai K-Y. Bi-level programming based real-time path planning for unmanned aerial vehicles. Knowledge-Based Systems. 2013;44:34-47.
16. Edison E, Shima T. Integrated task assignment and path optimization for cooperating uninhabited aerial vehicles using genetic algorithms. Computers and Operations Research. 2011;38(1):340-56.
17. Kuroki Y, Young G, Haupt S. UAV navigation by an expert system for contaminant mapping with a genetic algorithm. Expert Systems with Applications. 2010;37(6):4687-97.
18. Ruz J, Arevalo O, Pajares G, de la Cruz J. Decision making among alternative routes for UAVs in dynamic environments. Emerging Technologies and Factory Automation, 2007 ETFA IEEE Conference on2007. p. 997-1004.
19. Berger J, Boukhtouta A, Benmoussa A, Kettani O. A new mixed-integer linear programming model for rescue path planning in uncertain adversarial environment. Computers & Operations Research. 2012;39(12):3420-30.
20. Duan H-B, Zhang X-Y, Wu J, Ma G-J. Max-Min Adaptive Ant Colony Optimization Approach to Multi-UAVs Coordinated Trajectory Replanning in Dynamic and Uncertain Environments. Journal of Bionic Engineering. 2009;6(2):161-73.
21. Lamont G, Slear J, Melendez K. UAV Swarm Mission Planning and Routing using Multi-Objective Evolutionary Algorithms. Computational Intelligence in Multicriteria Decision Making, IEEE Symposium on2007. p. 10-20.
22. Le Ny J, Dahleh M, Feron E. Multi-UAV dynamic routing with partial observations using restless bandit allocation indices. American Control Conference. Seattle2008. p. 4220-5.
23. Alotaibi KA. Unmanned aerial vehicle routing in the presence of threats: THE UNIVERSITY OF TEXAS AT ARLINGTON; 2014.
24. Zak J. The MCDA methodology applied to solve complex transportation decision problems. 13th Mini-EURO Conference (Handling Uncertainty in the Analysis of Traffic and Transportation Systems)2002.
25. Tavana M, Bailey MD, Busch TE. A multi-criteria vehicle-target allocation assessment model for network-centric joint air operations. International Journal of Operational Research. 2008;3(3):235-54.
26. Tavana M, Bourgeois BS. A multiple criteria decision support system for autonomous underwater vehicle mission planning and control. International Journal of Operational Research. 2010;7(2):216-39.
27. Macharis C, Springael J, De Brucker K, Verbeke A. PROMETHEE and AHP: The design of operational synergies in multicriteria analysis.: Strengthening PROMETHEE with ideas of AHP. European Journal of Operational Research. 2004;153(2):307-17.
28. Ho W. Integrated analytic hierarchy process and its applications - A literature review. European Journal of Operational Research. 2008;186(1):211-28.
29. Ishizaka A, Labib A. A hybrid and integrated approach to evaluate and prevent disasters. Journal of the Operational Research Society 2014;65(10):1475–89.
30. Ries J, Ishizaka A. A multi-criteria support system for dynamic aerial vehicle routing problems. Communications, Computing and Control Applications (CCCA), 2012 2nd International Conference on: IEEE; 2012. p. 1-4.
31. Crary M, Nozick L, Whitaker L. Sizing the US destroyer fleet. European Journal of Operational Research. 2002;136(3):680-95.
32. Crary M, Nozick LK, Whitaker LR. Sizing the US destroyer fleet. European Journal of Operational Research. 2002;136(3):680-95.
33. Haapalinna I. How to allocate funds within the army. European Journal of Operational Research. 2003;144(1):224-33.
34. Stannard B, Zahir S, Rosenbloom E. Application of analytic hierarchy process

in multi-objective mixed integer programming for airlift capacity planning. Asia-Pacific Journal of Operational Research. 2006;23(1):61-76.
35. Aydogan E. Performance measurement model for Turkish aviation firms using the rough-AHP and TOPSIS methods under fuzzy environment. Expert Systems with Applications. 2011;38(4):3992-8.
36. Moon C, Lee J, Lim S. A performance appraisal and promotion ranking system based on fuzzy logic: An implementation case in military organizations. Applied Soft Computing. 2010;10(2):512-9.
37. Cheng C-H, Mon D-L. Evaluating weapon system by Analytical Hierarchy Process based on fuzzy scales. Fuzzy Sets and Systems. 1994;63(1):1-10.
38. Cheng C-H, Yang K-L, Hwang C-L. Evaluating attack helicopters by AHP based on linguistic variable weight. European Journal of Operational Research. 1999;116(2):423-35.
39. Dagdeviren M, Yavuz S, KilInç N. Weapon selection using the AHP and TOPSIS methods under fuzzy environment. Expert Systems with Applications. 2009;36(4):8143-51.
40. Lee J, Kang S, Rosenberger J, Kim S. A hybrid approach of goal programming for weapon systems selection. Computers & Industrial Engineering. 2010;58(3):521-7.
41. Greiner MA, Fowler JW, Shunk DL, Carlyle WM, McNutt RT. A hybrid approach using the analytic hierarchy process and integer programming to screen weapon systems projects. Engineering Management, IEEE Transactions on. 2003;50(2):192-203.
42. Chen S-M. Evaluating weapon systems using fuzzy arithmetic operations. Fuzzy Sets and Systems. 1996;77(3):265-76.
43. Cheng C-H, Lin Y. Evaluating the best main battle tank using fuzzy decision theory with linguistic criteria evaluation. European Journal of Operational Research. 2002;142(1):174-86.
44. Wu PP-Y. Multi-objective mission flight planning in civil unmanned aerial systems: CSIRO; 2009.
45. Jaishankar S, Pralhad R. 3D off-line path planning for aerial vehicle using distance transform technique. Procedia Computer Science. 2011;4:1306-15.
46. Yilmaz Z, Aplak HS. Vehicle routing by revaluing the alternative routes by using AHP-TOPSIS Combination. İstanbul, Turkey: X. International Logistics & Supply Chain Congress; 2012. p. 304-10.
47. Dedemen Y. A multi-criteria decision analysis approach to GIS-based route selection for overhead power transmission lines: MIiddle East Technical University; 2013.
48. Saini VK, Kumar V. AHP, fuzzy sets and TOPSIS based reliable route selection for MANET. Computing for Sustainable Global Development (INDIACom), 2014 International Conference on: IEEE; 2014. p. 24-9.
49. Ferreira JA, Costa M, Tereso A, Oliveira JA. A Multi-Criteria Decision Support System for a Routing Problem in Waste Collection. Evolutionary Multi-Criterion Optimization: Springer; 2015. p. 388-402.
50. Bandyopadhyay S, Chanda AK. A Novel Multi-Criteria Multi-Agent-Based Routing Strategy Based on Tarantula Mating Behavior. Proceedings of the 4th International Conference on Frontiers in Intelligent Computing: Theory and Applications (FICTA) 2015: Springer; 2016. p. 443-53.
51. Bandni S, Matrayee G. Routing Strategy based on Tarantula Mating. International Journal of Advanced Studies in Computers, Science and Engineering. 2015;4(11):27.

Bogdana Todorova[1]

МИГРАНТСКАТА КРИЗА – ПРАВНИ И ПОЛИТИЧЕСКИ СПЕКУЛАЦИИ

Rezime

Темата за мигрантската криза в Европа и на Балканите е свързана с хуманитарни, социални, икономически и политически рискове и предизвикателства. Възможните предизвикателства са очертани в няколко аспекта. Миграцията е елемент и от националната сигурност на отделните държави. В настоящият доклад се прави паралел между имигрантите преди падането на Берлинската стена и т.нар. „бежанци“ от войната в Сирия. Анализирано е отношението религия – права от гл.т. на европейската и ислямска правни терминологии, както и правната терминология на понятието бежанец и политическите спекулации с него. Посочена е неефективността от законодателните мерки по отношение на бежанците, липсата на единна система за бежанците, което води до непропорционални рискове за националната сигурност на отделните държави членки на ЕС и особено тези на Балканите.

Ключови думи: мигранти, бежанци, национална сигурност, правни и политически спекулации

MIGRATION CRISIS – LEGAL AND POLITICAL SPECULATIONS

Abstract

The subject of the Migration crisis in Europe and the Balkans is related to humanitarian, social, economic and political risks and challenges. Possible challenges are outlined in several aspects. Migration is also an element of national security of each country. This report makes a parallel between immigrants before the fall of the Berlin Wall and the so-called "Refugees" from the war in Syria. The attitude of religion – rights, from perspectives of European and Islamic legal terminology, as well as the legal terminology of the term "refugee" has been analyzed and the report will stress attention to political speculation with this concept. Mainly focusing over the ineffectiveness of legislative measures on refugees, the lack of united refugee system, leading to disproportionate national security risks for individual EU Member States, especially those in the Balkans.

Key words: migrants, refugees, national security, law and political speculations

1 Assoc Prof Bogdana Todorova, D.Sc, Head of Department "Social theories, strategies and prognoses" ISSK- BAS

Най-известните маршрути на бежанците от Сирия или Ирак преминават през източното Средиземноморие и през Балканите, а към потока от Африка се прибавя и този от гражданската война в Сирия и хилядите бежанци потърсили убежище в лагерите в Ливан, Йордания и Турция. Европа, ще продължи ли да бъде Европа? Самото понятие Европа е условно, доколкото от една страна в нея влизат държавите, в които пристигат имигранти – Испания, Италия, Гърция, които ги пропускат към Централна и Северна Европа, България и Румъния, Полша и Балтийските страни, в които малцина искат да емигрират и Германия, Холандия, скандинавските държави, Швейцария и Австрия, които всъщност са крайната им цел.

След края на Студената война Европа привидно изглежда единна, хармонична и лишена от сериозни конфликти. Това привлича вниманието на обществата от останалата част на света, които потърсиха на Стария континент, по-добри условия за живот. Немалка част от тогавашните имигрантите идват от общества, с преобладаващо ислямско население. В Германия след падането на Берлинската стена имигрантите от Турция, дошли като гастарбайтери, т.е. като „поканени общи работници", достигат 1милион и 675 хиляди души. Основните имигранти в Италия също са от страни с преобладаващо мюсюлманско население – Мароко, Тунис и Филипините. Във Франция положението е почти същото, там отсядат почти 4 милиона от общо 13 милиона мюсюлмани имигранти настанили се в Европа. Великобритания се оказа в същата ситуация като европейските си съседи.

Имигранти / гастербайтери

Нощта на 13 август 1961 г. е критична – връзките между Западна и Източна Германия са прекъснати. Местата на източните германци се заемат от турски гастарбайтери, особено в района на Кройцберг, който предлага благоприятни условия за имигранти чрез промишлените си зони и индустриални компании, нуждаещи се от ниско квалифицирана работна ръка. Появява се ново поколение – мюсюлмани, родени в Източен Берлин, които съответно трябва да бъдат възпитавани в духа на ислямската религиозна традиция. Първоначално обучението по Коран е спонтанно – според наличните познания на самите турски работници. По-късно са поканени дипломирани имами от Турция. В края на 1980 г. дипломирани имами ръководят 10-12 училища за Коран, които са част от общо 30 места за молитва в Източен Берлин.

В края на 80-те години на XX в. жителите на Кройцберг са 140 000, от които 23 000 (19, 8%) – мюсюлмани. В източната част на Кройцберг се наблюдава опасна концентрация на мюсюлмани – започват да го наричат „малкия Истанбул", уникално място, където Изтокът среща Запада във всеки един момент от ежедневието. Магазините с турски надписи и турските кафенета стават обичайна гледка. „Памук Банк", „Ягадир – магазин за цветя", Застрахователна компания „Хакан", книжарница „Хастюрк" стават част от ежедневието на берлинчани. Джамиите са 8 спрямо евангелските лютерански църкви – 14.

Поради рязко нарастващия брой мюсюлмани, духовните лидери на християнската общност, решават да започнат организирането на срещи (семинари), насочени към по-доброто разбиране на Другия (различния), за да се избегне отчуждението. До края на 1980 г. са проведени беседи от 10 лектори, включващи следните теми:

- Религиозни практики на турските мюсюлмани в Западен Берлин.
- Времето за молитва при мюсюлмани и християни.
- Какво трябва християни и мюсюлмани да постигнат заедно?
- Отношението между мъже и жени според Библията и Корана в Германия и Турция.

- Коледа/Великден и Рамадан/Курбан-байрям.
- Същност на християнската и мюсюлманска вяра в Бог.
- Как вярата (християнска/мюсюлманска) подпомага или затруднява общуването с другите.
- Място и роля на жената в Исляма и Християнството.
- Образът на Христос в Корана.
- Справедливост, мир и запазване на Божиите творения според Библията и Корана.

Според лютеранските пастори религиозността на мюсюлманите, обитаващи Западен Берлин, е много по-голяма в сравнение с тази на немците, живеещи в същата област. Това не е случайно, доколкото турските имигранти идват от по-консервативни селски райони на Турция, където посещението на джамия е традиционно и с висока честота. Противопоставянето между немци и турци не е на религиозна, а по-скоро на битова основа. Отчасти това се дължи на редовните служби, в които се проповядва религиозна толерантност, както в джамията, така и в храма. Местните имами говорят свободно немски, а свещениците – турски.

Какво се случва днес? Младите по онова време вече са възрастни хора и ситуацията драстично се е променила в политическа и религиозна перспектива. Предишните интелектуалци продължават да настояват за диалог, като форма за разрешаването на противоречия и за постигането на по-добро разбиране. Идеята за диалогичността е повлияна от духа на универсализма, характерен за европейското Просвещение. Стремейки се към диалог в политиката, европейските политици и интелектуалци пренебрегнаха факта, че когато защищават християнските пътища и корени в страни с различна култура и религиозна традиция, съществува риск от различното интерпретиране на самия диалог. От друга страна, съвременните участници в диалога от страна на мюсюлманския свят често пъти го използват не като средство за по-добро взаимно опознаване, а като доказателство за правотата на самия Ислям. Постепенно християнството губи позиции, както и част от обаянието и влиянието си спечелени през Просвещението и днес присъства на ниво „културна принадлежност".

Притокът на мюсюлмани започва отново да нараства след падането на Берлинската стена. Само в Западен Берлин в края на 2002 г. има 235 000 мюсюлмани. 1/5 от тях са официално безработни и 40% се издържат чрез социални помощи. Демографската картина на страната рязко се променя поради застаряването на немското население и големия брой новородени деца в мюсюлманските семейства. Днешните млади мюсюлмани в Германия са по-религиозни от своите родители. След събитията от 11 септември 2001 г. негативните нагласи спрямо тях се увеличават[2].

Виждаме как само двадесет години по-рано, в началото на 70-те години на XX век, европейските държави са благоразположени към имиграцията, защото се нуждаят от нискоквалифицирана работна ръка (напр. Швейцария и Германия). Никой обаче не очаква, че само за две десетилетия – от началото на 70-те до началото на 90-те години на XX в, миграцията ще достигне такива застрашителни размери, както и че ще бъде представена в по-голямата си част от мюсюлманско население.

По своята същност, ислямът е религия, която поощрява имигрирането. Ислямският календар започва с преселването на Пророка Мохамед от Мека в Медина. През вековете мюсюлманите са били асоциирани именно с имигрантските и търговски вълни, разпространили исляма по целия свят. Едни от най-големите премествания на хора, са тези на мюсюлмани от Индия в Пакистан, на мюсюлмани от Палестина в съседните страни и по целия свят.

2 Данните са от проект на германското правителство, приключил през 2009 г., на тема „Мюсюлманите в Европа", изпълнен от 4 изследователски екипа, два от които са от Източна Германия (Frankfurt am Oder and Gal) и два от Западна Германия (Berlin и Hamburg).

Общият богослужебен език, Коранът и хадисите сплотяват тази общност от вярващи, карат я да се чувства като „у дома" (дори на нов континент), като едно цяло, което може да се изправи срещу чуждата култура (християнска, светска) или да участва във формирането на ислямска държава / империя (споделена от мюсюлманските общности,), демонстрирайки една от най-важните социални функции на религията – интегриращата (формиране на единен и устойчив социален организъм). Разликата в подходите към тях (забрана или ограничаване на броя им) може да се обясни с несъвпадане на културните традиции и представите за нравственост, с нееднозначното разбиране на отношението религия – права и мястото й в социално-нормативната система, с различното място, което заемат религиозните ценности в обществено-политическия живот (нюансите при третиране светския характер на държавата и влиянието на секуларизма върху обществото), с отношението към религиозните символи и тяхното носене на обществени места, с това къде са границите на светската държава и кое е това, което ги нарушава. Това съответно води до взимане на неадекватни правни решения.

Днес, все по-отчетливо се конкурират ислямската и европейска социално-нормативни култури. Както в Европа, така и в ислямския свят съотношението права – религия – културни традиции зависи от множество фактори и специфики на обществото. Законодателството на редица мюсюлмански страни предвижда носене на отговорност за богохулство (наказателен кодекс на Пакистан) или за обида на религиозни символи, посегателство върху честта и достойнството на божиите пратеници, включително и върху Пророка Мохамед (в Кувейт, специален закон забранява на медиите да публикуват материали оскърбяващи Пророка и членове на семейството му). Така спорното носене на хиджаб в редица европейски страни, от мюсюлманите, се третира не просто като религиозен или политически символ, а елемент от поклонението към Аллах и шариатските закони, като неотменен елемент от предписанията на исляма. Принудата мюсюлманките да не носят хиджаб е посегателство върху тяхната чест и права, от ислямска гледна точка. За европейците – нищожна цена за предоставените блага – образование, жителство, работа в държавни институции. Всички аргументи за или против носенето на хиджаб (бурка, никаб) всъщност отразяват принципните различия между европейската и мюсюлманска социално-нормативна култура, както и съотнасянето на религия, права и културна традиция.

Мюсюлманите нямат желание да се интегрират към европейския културно-цивилизационен модел. А европейците демонстрират стигматизация (налагане на отрицателно стереотипно мислене) по отношение на мюсюлманите. Ако европейците могат да бъдат вярващи без принадлежност (believing without belonging), то за мюсюлманите това е невъзможно. Ислямската концепция за човешки права и свободи, тръгва от приниципа за единобожие (таухид) и не поставя рязка граница между светско и сакрално, между право и религия. Дори допускането на определени различия се третира като признаване на религиозни граници на правните норми, включително за тези засягащи свободата и правата на личността. Там където европеецът не вижда конфликт, за мюсюлманина може да е труден избор. За европейците отказът от забулване е въплащение на принципите на френската революция – свобода, равенство, братство, докато за мюсюлманите това е предателство спрямо тези принципи. И двете страни апелират към различни ценности и критерии, към такива, които са приоритет за самите тях. Европейското съзнание е насочено към правото, докато мюсюлманското – към религиозните норми и постулати. Ако европейското съзнание схваща исляма като религиозен феномен и го отделя от светското, то за мюсюлманското подобна дилема не съществува или „приватизация на религията"просто е невъзможна.

Проблемът е не само в различното разбиране на отношението религия – права, но и в отказа да се използват самите ислямски авторитети и източници. Например гледната точка на самите мюсюлмани относно носенето на хиджаб

съвсем не е еднозначна. В съвременната правна ислямска мисъл има различни становища. Голяма част от авторитетите юристи не разглеждат носенето на хиджаб като религиозно задължение, а като приета в исляма традиция, отнасяща се до светската страна на въпроса. Има и друга гл.точка – носенето е в унисон с културните предписания на исляма. Но за европейското общество тези различия остават чужди и далечни, то стереотипно приема всичко свързано с исляма, в качеството му само на атрибут на религията. Религия, която заплашва християнските ценности. Всяко съблюдаване на религиозните практики се разглежда като нарушаване принципите на светския характер на държавата, без да се отчита фактът, че в мюсюлманското съзнание подобни различия не съществуват. Носенето на хиджаб във френските училища е забранено със закон (белгийският закон забранява носенето на никаб), но това решение не почива на правни критерии, а на оценката на френското общество, че забулването е признак за принадлежност към исляма, като религия.

В законодателните мерки, които се предприемат спрямо бежанците мюсюлмани в Европа не се взимат под внимание критериите за нравственост и силата на традициите. Европейското право не е изцяло обвързано с морала и нерядко това води до решения, изрядни в правен аспект, но които могат да бъдат негативно оценени от гл.точка на морала (случаят с датските карикатури - 2005, с тези в „Шарли Ебдо“- 2015 г.).[3] Европейският религиозен плурализъм способства „пазарното разбиране“ на религията. Тя се приравнява до стока, чийто избор е според потребностите и нуждите на индивида. Приватизацията на религията в Европа доведе до загуба целостта на религиозната общност, загуба на вяра в авторитетите, съмнения в истинността на доктрината.

Религия, към която ние европейците, не можем да бъдем толерантни, защото в конкретните ситуации свързани с исляма и с мюсюлманските общности на територията на Европа, правото е в конфликт с политическата целесъобразност. И в миналото, и днес приемаме мюсюлмани, защото Европа се нуждае от работна ръка. Да си припомним ролята на МВФ за Турция, чрез която тя получи достъп до европейските пазари, по-специално до германския пазар на труда. Толерирайки своите имигранти, Европа не ги интегрира в местните общества, а избра да представи разнообразието от отделни културни идентичности като обща европейска ценност, вярвайки че като делегира малко повече свободи и права, тази маса от хора ще потъне в социалната тъкан и ще внимава да не създава проблеми на Стария континент. Европа създаде понятието „културен релативизъм“, разпространяваше ценности като толерантност, равноправие, независимост, което й помогна да забрави за колониалните си грешки, но в същото време се конструира арена за сблъсък ценостите на традиционното с тези на модерното общество. Европа даряваше своите имигранти само с права (остават проблемни вътре в самата мюсюлманска общност), но не и със задължения. Водеше политика на толериране различията на отделните културни групи, политика справедлива от нормативна гл.точка, но криеща риск от сблъсък на европейския с мюсюлманския манталитет, на традиции, култури и социално-нормативни ориентири, риск от противопоставяния и разделения на фона на съществуващите (освен етнически и културни) и социално-икономически различия между местните и новодошлите. Сблъсквайки се с особеностите на чуждата религия и култура, Европа избра пътя на фалшификацията – на езика, на смисъла, като част от подмяната на един метанаратив с друг[4], така както заменяше един проект с друг - проектът „Mare Nostrum“ (привличане на кораби на ВМС за спасяване на бедстващи по море) с „Frontex Plus“[5], избягвайки същинските проблеми.

Натрупването на бариери пред хора живеещи в бедност и социално

3 Пост, Р. Религия и свобода слова: изображения пророка Мухаммеда// Сравнительное конституционное обозрение, 2006 №3, (56), 59

4 Тодорова, Б. 2015 Ислямският фактор в България и Европа. Тенденции и предизвикателства, С., изд. „Авангард Прима“, 39,40

5 http://bulgarian.ruvr.ru/2014_10_08/Bezhanci-Izmiva-li-si-Evropa-rcete-7130

изключване води до маргинализиране, периферно участие на тези хора в управлението, дисбаланс в половете, заплаха от ислямски екстремизъм, както и до ръст на расизъм и ксенофобия в граждански движения, които съществуват извън социално структурираните процеси. Европейските политици спекулират с броя на мюсюлманите, за да спечелят поддръжка от националистически настроените слоеве на обществото по време на избори. Мюсюлманските лидери правят това с цел да легитимират мюсюлманското присъствие на Стария континент. Непрекъснато се говори за демографски срив сред християнското население [по прогноза на ООН през 2050 г. европейското население ще се съкрати с 14%, на фона на нарастваща имиграция на мюсюлмани, използващи конфликта в Сирия и на потенциалната тенденция от влизане на Турция в ЕС (70 мил.души население)] и в същото време отсъстват политики за справяне с демографската криза. Още преди да е решила какво да прави с милионите нови свои поданици, Европа неочаквано се сблъсква с още един проблем – високата им раждаемост. Както е добре известно, вековна традиция сред мюсюлманите е да имат много деца. Причина за това са не само силните семейни връзки, определени от тяхната религия, но и дословното следване на старозаветната заповед: „плодете се и се множете и напълнете земята". А това определено не е по вкуса на Западна Европа. През последните няколко десетилетия Старият континент има стабилни нива на отрицателен естествен прираст. Ако тенденцията на ниска раждаемост сред европейците и висока раждаемост при имигрантите мюсюлмани продължава за по-дълъг период, много вероятно е в бъдеще това да доведе до увеличаване на мюсюлманското население в някои градски райони на Великобритания, Франция, Германия, Италия, Испания и Холандия с 20 до 90%.

Устойчивостта на мюсюлманската миграция е предвидима, доколкото нейн двигател е желанието за по-добър живот. „Мюсюлманската имиграция на Запад е потвърждение за криза, тя е резултат от асиметрия на икономическите възможности на Запада и исляма"[6]. Безспорна ще е промяната на демографския баланс в полза на мюсюлманското население, но радикално настроените среди не трябва да използват тази тенденция трансформирайки я в политически фактор, способстващ засилване на военно-политическия потенциал на мюсюлманите.

Днес, след войната в Сирия, броят на имигрантите мюсюлмани в Европа продължава да нараства. Според Европейския стратегически доклад за имиграция[7], налице са 18,5 милона граждани от неевропейски националности и около 8 милиона имигранти, които пребивават нелегално на територията на ЕС. Понеже Европа не следи статистическите данни за религиозна принадлежност не може да се определи нивото на мюсюлманите сред имигрантите. Според изследване от 2008 г. (Brookings US–Europe Analysis Series) страните с най-високи нива са Франция – 8%, Холандия – 6%, Германия – 4% и Великобритания – 3% от населението. Мюсюлманското население в най-големите европейски градове се изчислява като около 20%.[8] Общото мюсюлманско население, включително имигрантите и родените в Западна Европа, е около 20 милиона спрямо 500 милиона европейско население. Разминаване в данните има, и то вероятно се дължи, от една страна, на липсата на интерес към преброяване на имигрантите мюсюлмани в европейските страни, а от друга – в некоректното им преброяване (напр. смесването на легални с нелегални имигранти или на легално с временно пребиваващи и т.н.).

Обстоятелствата се усложниха допълнително, когато повече от две трети от имигрантите дошли от Азия и Африка и изповядващи ислям, се радикализираха

6 Kramer, M Islam and the West – http://geocities.com/martinkramerorg/IslamandtheWest.htm (28.04.2013)

7 European Union's June 2009 strategy report on immigration (PDF). – <http://www.statewatch.org/news/2009/jun/eu-com-stockholm-prog.pdf> (13.03.2013)

8 Vaisse, J. Muslims in Europe: A Short Introduction, Brookings US–Europe Analysis Series. – <http://www.brookings.edu/~/media/Files/rc/papers/2008/09_europe_muslims_vaisse/09_europe_muslims_vaisse.pdf>, (18.05.2012)

и започнаха страховити терористични нападения в европейските столици. В новите имигранти европейците съзряха заплаха, идваща не толкова от глобалната миграционна криза (global migration crisis) за която предупреждава Myron Weiner[9], колкото от исляма. В милионите прииждащи мюсюлмани европейците припознаха не хора, търсещи по-добри условия на живот, а стар средновековен враг, намерил удобен случай да се завърне и да наложи своята религия посредством хиджра (араб. език Hijra – разпространение на исляма чрез преселение, миграция). Ако в началото на наплива от работна ръка се гледа с подозрение, поради различната расова и етническа принадлежност, то възходът на ислямските режими след Иранската революция (1979), както и в по-скорошно време – нарастващият тероризъм, насочват вниманието към факта, че „много от тези имигранти не са просто етнически различни, но са и мюсюлмани", подчертава професорът по социална география C. Peach от Центъра за стратегически и международни изследвания на Университета Оксфорд (CSIS)[10].

Неконтролируемите процеси на глобализация, активирани някога от Запада чрез експанзивна индустриализация и модернизация, превърнаха отношенията Запад–Изток в предизвикателство за Европа. От една страна, то може да бъде определено като миграционно и демографско, доколкото неочакваното струпване на незападно население с високи нива на раждаемост в Европа поставя под въпрос нейното съществуване в бъдеще. От друга страна, това предизвикателство може да бъде наречено и цивилизационно, тъй като с идването на имигрантите зачестяват контактите между населения с различни култури и контрастите между архаични и свръхмодерни форми на начин на живот. Така, попадайки в рамките на европейското общество, секуларните модерни ценности се оказват в конфликт с ценностите на традиционното общество, при което на религията е отредено специално място в публичния живот. Това съжителство на традиционно и модерно започна все по-често да се наблюдава не само в границите на отделна европейска държава, но нерядко и в рамките на по-големи градове (Париж, Амстердам). Срещата с бурките и джамиите доведе до развитието на националистически и ксенофобски движения и партии.

Поставени между две базови колективни идентичности, без да могат да усвоят напълно нито една от тях, имигрантите второ поколение не успяват да изградят собствена идентичност. Те не успяват да си намерят място, защото не са изцяло нито европейци, нито възпитаници на традиционните общества, от които идват техните родители. Амалгамата от конкуриращи се традиционни и западни ценности радикализира второто поколение имигранти и ги подтиква към насилие. А когато се добави и някой обикалящ около джамията имам, изповядващ изключително радикална форма на исляма (напр. салафизъм), участието на младия имигрант в терористични атаки вече е факт.

Предизвикателствата пред имигрантите в Европа, свързани с процесите на интеграция и отчуждение, могат да бъдат групирани по следния начин:

• Бедност и сегрегация: За разлика от европейците, мюсюлманите в Европа са по-бедни и населяват сегрегирани и криминогенни гета.[11] Подобна сегрегация според доклада е естествена и едновременно с това проблематична. В тези гета животът се диктува от социоикономическите реалности, а не от културната принадлежност. Разбира се културните норми (напр. забрана за употреба на алкохол) и езикови бариери също се оказват причина за сегрегация. За да се защитят, мюсюлманските общности се капсулират и професорът от Харвард J.

9 Weiner, M. The global migration crisis: challenge to states and to human rights. Harper Collins College Publishers, 1995, pass.

10 Peach, C. The Muslim Population of Europe. – In: Muslim Integration, ed. by S. Angenendt, Washington: CSIS, 2007, pass.

11 Amghar, S. A. Boubekeur et Emerson. European Islam: Challenges for Public Policy and Society, CEPS,2007-<http://books.google.bg/books?id=INpc_hPdFBYC&dq=European+Islam+Challenges+-for+Society+and+Public+Policy&redir_esc=y> (05.04.2013)

Cesari в книгата си When Islam and Democracy Meet (Muslims in Europe and in the United States, Когато ислямът се среща с демокрацията: мюсюлманите в Европа и САЩ") ги сравнява с общността на амишите (Amish) в Америка[12].

Европа не си е научила урока – да прави разлика между „консервативно религиозни" и „джихадисти". Високият ръст на престъпността и увеличените социални помощи формират у европейците чувство за съществуващ проблем с мюсюлманите. Мюсюлманите на свой ред страдат от „проблемни" нагласи и поведение, като едни от най-бедните граждани на Европа. При мюсюлманите ръстът на безработицата е висок, но не може да се каже дали надвишава нивата при други, немюсюлмански етнически малцинства. Непременно трябва да се очертае и друг проблем – за жените мюсюлманки, при които според статистиката има два пъти по-високо ниво на безработица, спрямо другите жени.

• Религия и идентичност. Мюсюлманите в Европа гледат на религията като съществена част от живота си. Те се идентифицират два пъти повече с религиозната, отколкото с националната си принадлежност[13]. Дори мюсюлмани с по-слаба религиозност могат да бъдат привлечени към силна ислямска идентичност, която ги обединява в отговор на чувството им за изолация и представи за морална допустимост, несъвместими със западната култура.

• Култура и демокрация. От една страна, европейците очакват ясно разграничение между Църква и държава, но от друга, желанието им за толерантност ги възпрепятства да критикуват ислама по начин, по който исторически е критикувано християнството. Тънката нишка между критицизъм и сляпа привързаност все още е предизвикателство, както за европейците, така и за мюсюлманите – да се научат, че критицизмът е част от демократичния процес, необходим за дебати. Европа си съперничи с исляма за предаността на новодошлите. Засега ислямът печели в това състезание, по-очевидно в демографски и не толкова очевидно – във философски аспект.

• Тероризъм[14] и сигурност. Фокусът върху дебата за имигрантите мюсюлмани и интеграцията се свързва с този за радикализма и атентатите в Европа, извършени предимно от добре образовани и родени в Европа терористи. Този аспект е свързан с 3 направления: интегриране на мюсюлманските малцинства, забавяне на набирането на потенциални екстремисти и арестите на терористи. Според доклада на Центъра за Имиграция и Национална сигурност „Никсън", Европа е свършила относително добра работа с мониторинга и контролирането на тероризма.

12 Cesari, J. When Islam and Democracy Meet: Muslims in Europe and in the USA, N.Y.: Palgrave Macmillan, 2004 - <http://www.social-sciences-and-humanities.com/middleeaststudies/Documents/cesari_islam_and_democracy.pdf [22.11.2013]

13 Gallup poll - www.muslimwestfacts.com/mwf/118249/ Gallup-Coexistence.Index-2009.aspx [10.10.2013]

14 Германският учен Херфрид Мюнклер твърди, че тероризмът (като средство за борба на «слабите») е заменил партизанската война, която в един продължителен период на XX в. изпълнява тази функция. Тероризмът се отличава от партизанската война с настъпателния си характер, по-слабата зависимост от местното население и способността активно да използва за собствените си цели инфраструктурата на развитите държави. Съвременният тероризъм е разновидност на войната, в класическото ѝ тълкуване, като насилствено налагане на собствената воля на противника, с тази важна особеност, че терористичната борба е «ориентирана към асиметрията, чрез която играчи, които са безкрайно по-слаби в технологичен и организационен план, от многократно по-могъщия им противник, се оказват способни да воюват успешно с него» Терористите се стремят да ерозират морално-психологическия потенциал на противника, без да влизат в пряк досег с военния му потенциал, те избират за своите удари най-уязвимите цели в една или друга държава, избягвайки по този начин всички военни прегради и защитни механизми, за чието създаване съвременните общества влагат толкова много средства, опитвайки се да гарантират сигурността си. Виж по-подробно: Мюнклер Х. Тероризмът днес. Войната става асиметрична // International Politik. 2004. № 1. С. 4, 6,9.

Имигранти / бежанци

С какво днешните имигранти са по-различни. Имат предварителна подготовка (не само на територията на Сирия, където се подготвят бежанци). Отличават се по своята организирана масовост и нееднороден състав (млади хора, семейства с деца, политически имигранти, терористи от ДАЕШ, нелегални военни). Целта на миграция е различна – ако в миналото те са поканени официално като работна ръка, днес се търсят най-развитите държави в Европа, икономическа стабилност, образование, събиране на роднини, налагане на нов вид култура и морал. Проявява се агресия по отношение на местното население, генерира се недоволство, и несигурност в дългосрочен план., създават се нови „етнически анклави“.

Извършена бе и удобна подмяна на понятията. От 2014 г. наред с понятието „нелегални имигранти“, масово се тиражира и понятието „преселници“. Тези понятия се прилагат към стотици хиляди хора, които в юридическия смисъл на думата не са такива. Бежанската вълна е тълкувана като „масово преселение“.[15] Попов риторично пита, кога и от кой европейски парламент, е взето това решение. Факт е, че голяма част от набедените за „преселници“ са умишлено подведени с обещания за по-добри социално-икономически възможности. Пристигнали в Европа разочарованието за тях е огромно и те стават лесна мишена за стратезите на ДАЕШ. От друга страна самата миграция е форма на агресия – навлизат големи потоци човешки маси, които отслабват ЕС отвътре. Вълната мигранти доведе до въвеждане на квоти за разселване, което на свой ред породи вътрешно разцепление на ЕС. Лисабонският договор също не дава правомощия на Европейската комисия в областта на миграцията. Необходимо е прилагане на Конвенцията за бежанците – квоти може да има само при спасителна операция, ако е налице съгласие по въпроса за преместването при това с оглед споделянето и на разходите за спасителите.[16]

Понятието „бежанец“ е правно дефинирано[17]. Сравнително нов отрасъл на правото е Бежанското право, което определя бежанския поток (като социално явление) не като еднократен акт, а като налагане на тежко, продължително, трайно в интензивна степен насилие.[18] В българското право понятието бежанец се съдържа в 99-те разпоредби на Закона за убежище и бежанците (в сила от 1 януари 2002 и последно изменение през 2014 г. – ДВ, бр.98). Законът определя условията и реда за предоставяне на особена закрила на чужденци на територията на България, както и техните права и задължения. Тя включва убежище, статут на бежанец, хуманитарен статут и временна закрила. Министерски съвет предоставя временна закрила, въведена с решение на съвета на ЕС. В разпоредбата на чл.3 се съдържат правни норми, които препращат към Международната конвенция за статута на бежанците, уреден е и въпросът с компетентността на Върховния комисариат на ООН за бежанците. Чл.4 урежда въпросите с предоставяне на този статут, както и правата и задълженията на чужденците търсещи закрила, както и основанията за отказ а закрила и прекратяване на процедурата. Шеста глава на Закона съдържа правната уредба относно съдебното производство с предмет – неуредени въпроси, възникнали поповод приложението на Закона. Това налага да обърнем внимание на факта кога чужденците не могат да имат статут на бежанец, тема безспорна сложна и в регионален и в международно правен аспект. Нелегалният имигрант не е бежанец. След кризата в Сирия и Ирак огромно количество хора бяха обявени за бежанци без да са такива. Съществуват обособени, специфични изисквания, както и строги процедури за признаване на едно лице статут на бежанец.

15 М.Попов, 2016, Бежанският проблем-правно политически спекулации, В- Сб.Геостратегическата ситуация и бежанските вълни, между хуманизма и агресията, С., изд.“ Авангард Прима“, с.203

16 Пак там, 205

17 Конвенция за статута на бежанците на ООН от 1951 г. в сила за България от 10 август 1993г.

18 Проф.Борислав Йотов, 2016, Основни норми, принципи и институти на бежанското право, В- Сб. Геостратегическата ситуация и бежанските вълни, между хуманизма и агресията, С., изд.“ Авангард Прима“, с.193

Държавата също има сериозни задължения и съобразно тях изобщо не е длъжна свободно и безнаказано да пропуска всеки самообявил се за бежанец. Тя е правно и политически задължена да проверява стриктно всички лица, които преминават на територията й. Следва и ясно да бъдат дефинирани понятията „бежанец" и „нелегален имигрант". Не може да бъде бежанец човек, който не е преследван. Бежанец е човек, който бяга от страната си поради заплаха за живота, жертва е или може да бъде потенциална такава на преследване. От такива хора не се изискват лични документи или визи.

Границите на Балканите се оказаха отворени за всички, включително и за икономическите имигранти, удобно наричани „бежанци". Една от хуманните идеи на ЕС за „свободно движение на стоки, хора и капитали"се оказа удобен трамплин за свободно пропускане на всеки, самообявил се за бежанец, а кризата с бежанската вълна се превърна в проблем на националната сигурност. Изпълнителният директор на Международния валутен фонд Кристин Лагард, каза в Давос: „..... мигрантската криза тласка Европа към критична точка и застрашава Шенгенската зона". Виктор Орбан, президент на Унгария, споделя: „... ако досега проблемът с бежанците се е смятал за икономически и културен въпрос, той вече е станал въпрос на сигурност". Изключително важно за Балканите е да защититят преди всичко националните си граници, което на свой ред ще гарантира общоевропейска сигурност. Именно с пропускливост на българо-турската граница Ердоган шантажира Европа и Балканите. За да достигнат до територията на балканските държави т.нар."бежанци" трябва да минат през турските сухопътни гранични пунктове. Задължение на турските институции е да документират излизането на всяко лице от нейната територия, независимо от гражданството му. Едно голямо количество от т.нар. бежанци минава точно през турската граница без визи или лични документи и използва територията на България като транзит за Европа или транзитна зона за изчакване.

Дали ЕС ще преживее отказването от политиката на отворени граници, на фона на надигащ се нов икономически спад и трансформиране на бежанската криза от хуманитарен проблем в геостратегически такъв? Томас Фридман пише във в-к „Ню Йорк Таймс" „... тази мощна вълна от мигранти и бежанци е човешка трагедия и техния наплив дестабилизира всички съседни „острови на нормалността", а сега тя започва да разяжда и тъканта на самия Европейски съюз. Бежанската криза е истинска стрела, забита право в сърцето на ЕС....Не трябва да се позволява бежанската катастрофа да разруши ЕС. Това ще бъде много по-скъпо отколкото да се предотврати." Ето защо на преден план излиза ролята на националната армия на всяка отделна страна при решаване на бежанската криза. Във връзка с това е и предложението да се увеличи срокът на службата на редовните войници в армията.

Рисковете, които мигрантския поток носи на държавата-приемник или на транзитната държава (България) са описани в доклада на Министерство на вътрешните работи на РБългария: „Анализът на процесите, пораждащи криза сочи, че към момента ЕС няма готовност да управлява ефективно кризата. Съюзът няма напълно изградени единни системи за имигрантите (в това число и бежанците) и за тяхната интеграция, което не позволява цялостен и интегриран подход при разрешаване на проблемите. Има несъответствие между политиките. От една страна те насърчават бежанците да търсят закрила в страните от ЕС, а от друга, все още не е въведен принципът на релокация на страните-членки на основата на обективни критерии, отразяващи техните реални възможности. Като резултат от това европейските страни със засилен миграционен натиск, провокиран от кризата в Близкия Изток, поемат непропорционален товар и непропорционални рискове за националната си сигурност. Създават се реални предпоставки за трайни промени в структурата на техните общества и чувствително понижаване на кохезията в тях. Засиленият миграционен натиск е едно от най-сериозните предизвикателства пред сигурността на Република България през последните години. Не е напълно

изградена системата за защита на националната сигурност, което да позволи постигане на по-високо ниво на синергия и използване на максималния капацитет на страната за противодействие на рисковете и заплахите“[19]. Посочва се и опасността от вникване на хуманитарна криза:“ В случай, че институциите в нашата страна не бъдат в състояние да приемат, настанят и защитят живота, здравето на сирийските бежанци, както и да предприемат мерки за интеграцията им в социално-икономически аспект, кризата бързо ще засегне всички останали сфери от обществения живот“.[20] Посочени са и социалните рискове: „Миграционният натиск върху България и големият брой лица, търсещи закрила, натоварват значително социалните системи на държавата по отношение настаняване, издръжка, здравно осигуряване и интеграция, включваща образование, работни места и др. Бежанската криза дефинира рискове и за държавните финанси във връзка със значителните допълнителни разходи за националния бюджет, необходими за осигуряване на приемане, разпределение, настаняване, разглеждани на молби и статути. Допълнително нарастват рисковете от повишаване на напрежението в места, където се концентрират бежанци, поради значително надвишаване капацитета на съществуващите бежатски центрове от отворен тип. Засиленото присъствие на чужденци, ползващи закрила в страната, ще доведе до изостряне на нетърпимостта на населението към тях, в резултат на което не е изключено да се развие отношение на ксенофобия и расизъм. От друга страна хуманитарните и социални рискове ще повлияят на криминогенните фактори, което предполага допълнителни мерки за тяхното овладяване, както и минимизиране на възможните последствия от тях в краткосрочен и дългосрочен план“.[21]

От доклада е видно, че мигрантската криза е тест за ефективността не само на администрацията в Брюксел, но преди всичко за националните такива.

В Европа правото се използва за решаване на политически и социални проблеми, затова се получават правни и социални резултати, често пъти противоположни на очакваното. Крайно трудно ще се намери решение за нарастващото мюсюлманско население на нейна територия, ако проблемът не се разгледа комплексно – нравствено, културно, правно, политически, социално-психологически. Може да се предотврати конфликтът да не прерастне в сблъсък. И двете страни трябва да се научат, че интереси и права не се защитават с емоции или водени от чувства към другия, различния, нито с аргументите на улицата, а с опит за съвместяване на правните аргументи. Европейският съвет по издаване на фетви, като авторитетен ислямски институт в Европа, при взимане на решението за забрана на хиджаба в държавните училища във Франция, поставя акцент върху собствените аргументи по проблема, без да се интересува доколко то е убедително за френските институции или за общественото мнение във Франция. Не се анализират мотивите довели до приемането на този закон или да се опровергаят доводите по юридически път. За сега не се използват различни приоритетни основи на ислямското право и законодателство (търсене на компромис, на средно положение, отстояване на интереси съобразно мястото, времето, обстоятелствата), като превенция срещу конфликти. А то съвсем не е застинало, динамично се развива във връзка с новите отношения нахлули в живота на мюсюлманите под влияние на глобалните процеси и като ответна реакция на обстоятелствата, с които се сблъскват като малцинство на Запад. Едно от приоритетните направления на съвременното мюсюлманско право е т.нар. „право на малцинствата“ – разработени, в рамките на шариата, правни проблеми на мюсюлманите намиращи се извън пределите на ислямския свят.

Ислямското право може да бъде не само опонент или противник на универсалните човешки права и свободи, но и партньор за преодоляване на

19 www.mvr.bg
20 Пак там
21 Пак там

архаични традиции и обичаи. Напълно възможно е европейското и ислямското право взаимно да се допълват.[22]

Не е ясно коя страна е по-заинтересована от интеграция – европейците или мюсюлманите? Мюсюлманите бежанци в Европа обективно са заинтересовани от решаване на проблемите им в новата среда, чрез съвременни ислямски правни решения - решения, които да предотвратят конфликтите и напрежението. Европейските структури, при обосноваване на своята позиция в полемиката си с мюсюлманите, трябва да се опират не само на полезното за тях, но и на ислямските аргументи, използвайки ги за собствен интерес.

Не трябва да се страхуваме да изговорим съществуващата принципна разлика относно статута на религията в мюсюлманския свят и в секуларния Запад. За европейците ислямът е заплаха за светските устои на държавността. В мюсюлманския свят, опиращ се на нормите на шариата и фикха (ислямското право), ислямът присъства във всички сфери на живота, без деление на светска и религиозна страна на човешкия живот. Оттук и противоположният подход при правни решения и регулиране на мнението по религиозни въпроси. Ако за европейското съзнание правата и свободите са първични по отношение на закона, то в ислямското право човешките права не са свързани със съвременното разбиране, а с императивните предписания на шариата, които се определят от религиозни постулати. Ако не се направи опит за съвместяване на правните аргументи, при демографски показатели работещи в полза на мюсюлманите, предстоящ увеличаващ се поток от имигранти, в контекста на водената от ЕС политика, пътят е този очертан от Мишел Уелбек в книгата „Подчинение". И тогава все по-често ще си задаваме въпроса, поставен от министър-председателя на Унгария, Виктор Орбан: „Днес пред очите ни се осъществява масова миграция, способна да промени лицето на европейската цивилизация. Дали европейската цивилизация ще преживее сегашния век?"

22 Сюкияйнен, Л.Р Взаимодействие исламской и европейской правовых культур: современный опит//Ежегодниклибертарно-юридической теории. Выпуск 2, М., 2009

Radomir Biočanin[1], Mirsada Badić[2]

MIGRACIONA KRETANJA I EKO-SANITARNI PROBLEMI

Rezime

Vanredna situacija je situacija u kojoj za rezultat pojave uzročnika na objektu/ infrastrukturi/teritoriji dolazi do ljudskih gubitaka, materijalnih razaranja, devastacije životne sredine, narušavanja uslova za život i rad ljudi, narušavanja nacionalne privrede i sl. Rizik od pojave vanrednih situacija predstavlja verovatnoću pojave vanrednih situacija koja se određuje odgovarajucim parametrima. Izvor vanredne situacije: opasna prirodna pojava, tehnogeni događaj, zarazna bolest, usled koje dolazi ili može doći do vanrednih situacija. Ima u regionu dosta humanih ljudi spremnih da pomognu drugima, ne samo jednom, samo u nekoj prilici. Ima mnogo ljudi koji ceo život posvete tome. Ima ih i starih i mladih, što je najveće ohrabrenje. U vreme eko-opasnosti od javnog značaja (elementarne nepogode, prirodne katastrofe, antropogeni akcidenti, eko-terorizam i zdravstveni hitni slučajevi), komunikacioni sistemi jedne države će biti neke od najvažnijih imovina, jer će pristup informacijama omogućiti zajednici više elastičnosti. Komunikacija onih koji su zaduženi za rešavanje situacije često su kritični. U pripremi ovog koautorskog rada analizirano je više izveštaja iz raznih kriznih akcidenata i pronašli su direktnu korelaciju između poverenja i spremnosti organizacije i unutrašnje koordinacije krizne komunikacije i efikasnosti njenog rukovodstva. Stoga, poverenje je jedna od najvažnijih varijabli u efikasnom upravljanju komunikacijama u vreme "iznenađenja". Eko-bezbednost u slučaju vanredne situacije: stanje zaštićenosti stanovništva, objekata privrede, životne sredine od opasnosti koje izaziva vanredna situacija. Zaštita u slučaju vanrednih situacija: stanje u kome se sprečavaju ili smanjuju negativne posledice u novonastalim uslovima.

Ključne reči: životna sredina, vanredne situacije, migranti, eko-problemi, krizno komuniciranje, eko-bezbednost, održivi razvoj

MIGRATION CHANNELS AND ECO-SANITARY PROBLEMS

Abstract

An extraordinary situation is a situation where, as a result of the onset of the cause of the cause of the object / infrastructure / territory, human losses, material devastation, environmental devastation, disturbance of living conditions and the work of people, disturbing national economy, The risk of emergencies is the likelihood of occurrence of emergency situations determined by the appropriate parameters. There are a lot of human beings in the region willing to help others, not just once, only in some cases. There are many people who devote their entire life to it. There are both

1 Prof. dr Rade Biočanin, Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik, BiH
2 Mr Mirsada Badić, Internacionalni univerzitet u Brčkom, Brčko Distrikt, BiH

old and young, which is the greatest encouragement. Emergency source: a dangerous natural phenomenon, a technogenic event, an infectious disease, resulting or may occur in emergencies. In times of eco-threats of public importance (natural disasters, natural disasters, anthropogenic accidents, eco-terrorism and health emergencies), one country's communications systems will be some of the most important assets, as access to information will enable the community more elasticity. The communication of those in charge of the situation is often critical. In the preparation of this co-authorial work, several reports from various crisis accidents have been analyzed and have found a direct correlation between the trust and readiness of the organization and the internal coordination of crisis communication and the efficiency of its leadership. Therefore, trust is one of the most important variables in effective communication management at the time of "surprise". Eco-security in the event of an emergency: the state of the protection of the population, the facilities of the economy, the environment from the danger posed by an emergency situation. Emergency protection: a situation in which to prevent or reduce negative consequences in the new circumstances.

Key words: environment, emergency situations migrants, eco-problems, crisis communication, resistance, trust, eco-safety, sustainable development

Krizne situacije su sastavni deo okoline, u kojoj poslovni sistem i pojedinci deluju. „Krizna situacija predstavlja jedan neobičan događaj ili seriju događaja koji utiču loše na integritet proizvoda, reputaciju ili finansijsku stabilnost organizacije, na zdravlje ili raspoloženje zaposlenih, na zajednicu ili društvo uopšte"

(White-Mazur, 1996).

Uvod

Društvo predstavlja jednu celinu, sastavljenu od ljudi određenog regiona, u kojoj su uspostavljeni društveni odnosi, uloge i status pojedinca ili grupe ljudi. Ono se može definisati kao celokupnost odnosa ljudi prema prirodi i međusobnih odnosa ljudi. Što se tiče odnosa ljudi prema prirodi, on je jedinstven i neraskidiv, u okviru održivog razvoja. U ovom, postmodernom ambijentu, gde je surova globalizacija, „borba" za prestiž i ugrožavanje drugih, njegova suština je u kontinuiranom nastojanjui ljudi da prirodu „potčEko-kne" sebi i svojim, reklo bi se, nerealnim ciljevima.

Ljudske aktivnosti guraju planetu Zemlju u nepoznato. Zapravo, postoje snažni dokazi da smo ušli u novo geološko doba oblikovano ljudskim aktivnostima: „antropocen". Stanovnici planete, uključujući Homo sapiensa – suočeni su sa nesigurnom budućnošću.

Gubitak raznovrsnosti živog sveta samo je jedan od znakova koji nas upozoravaju da nam je planeta u opasnosti. Ekološki otisak, kojim merimo koliko dobara i usluga dobijenih iz prirode upotrebljavamo, ukazuje na to da trošimo kao da na raspolaganju imamo 1,6 Zemlju.

Nadalje, naša istraživanja pokazuju da smo već prošli četiri od devet „planetarnih granica", sigurnih pragova najvažnijih procesa sistema na Zemlji koji održavaju život na planeti. U najnovijem izdanju WWF Izveštaja o živoj planeti prikazano je koliko je situacija teška i kako možemo početi da je popravljamo. Indeks žive planete (Living Planet Index) otkriva da su se svetske populacije riba, ptica, sisara, vodozemaca i gmizavaca smanjile za 58%. U razdoblju od 1970. do 2020. godine mogli bismo da budemo svedoci smanjenja od 2/3 ukoliko odmah ne delujemo. Moramo da promenimo energetske sisteme i da ispunimo globalne obaveze u pogledu suočavanja sa klimatskim promenama i zaštite raznovrsnosti živog sveta.

Kriza je za jednu organizacijsku okolnost, u kojoj više ne može normalno delovati što onemogućava ostvarenje postavljenih radnih i životnih ciljeva i ugrožava sam opstanak na ugroženom području/teritoriji. Kada kriza nastupi, dolazi do neizvesnosti, nesigurnosti, stresa, panike i zbunjenosti, koje osećaju menadžment, zapošljeni, ali i

eksterne javnosti. Sve ovo otežava donošenje pravih odluka za koje u krizi nema mnogo vremena.

Za rukovođenje eko-krizom potrebna je sposobnost predviđanja velikih kriza i ranjivih tačaka kompanije/preduzeća, sposobnost planiranja strategije za „odgovor“ na moguću krizu scenarija, uočavanje krize u ranom fazama i sposobnost trajne reakcije. Kad do krize dođe, tada strateška komunikacija postaje ključna funkcija upravljanja. Način na koji organizacija komunicira ili ne komunicira sa svojim sopstvenim javnostima u toku krize ima odlučujući efekat na krajnje izlaz.

Što se tiče odnosa između ljudi, on je mnogo složeniji i obuhvata sve odnose među ljudima, od onih manje složenih i manje bitnih, do vrlo složenih i najbitnijih. Među njima su i najsloženiji i najbitniji za razumevanje društva, a to su proizvodni odnosi tj. odnosi u proizvodnji. Pojedinačne, emocionalne i intelektualne veze među ljudima rezultat su njihovih pojedinačnih volja, ali odnosi u koje stupaju živeći u naciji, naselju ili porodici su nužni, s obzirom na objektivnost ovih delova društvene stvarnosti u postmodernom ambijentu.

Brojni su prikazi pozitivnih iskustava razvijenih zemalja EU i sveta, u kojima se promoviše razvoj najuspešnijih kompanija/preduzeća, koji pokreću privredni rast i razvoj zemlje i regiona u kojima su locirana preduzeća. Inspirativan je primer razvijanja klastera u visoko razvijenim zemljama: država pomaže razvoju najuspešnijih kompanija/preduzeća, koji povlače razvoj i svoje kooperative, a posle nekoliko godina ti regioni postaju najrazvijeniji regioni sveta. Nedostatak glavnih resursa: vremena, finansijskih sredstava, proces tranzicije i dugogodišnja kriza u upravljanju velikim sistema uticao je da i u našoj zemlji i susedstvu ovo postane strategijski cilj razvoja, koji je bio sastavnica Milenijumskih tj. 17 ciljeva održivog razvoja do 2025. godine.

Društvene vrednosti predstavljaju osnovni pojam aksiološkog sadržaja u društvenim znanostima. Definšu se kao implicitna ili eksplicitan, opšteprihvaćena, tradicijom naslijeđena mišljenja i verovanja u nekoj kulturi o tome što je značajno, ispravno, poželjno, istinito, vredno i kojim ciljevima bi trebalo težiti. U tom smislu, društvene vrijednosti su centralni stavovi ili sentimenti, koji određuju prioritete i samim tim daju sadržaj i strukturu organizaciji života u zajednici. Kao relativno stabilne, opće i hijerarhijski organizirane forme, društvene vrednosti u najvećoj meri određuju karakter društva, delovanja institucija i utječu na socijalizaciju ličnosti.

Kada posmatramo sistem vrednosti današnjeg društva, materijalno u odnosu na duhovno, možemo reći: U okviru svog zanimanja često se susrećemo s razlicitim profilima ljudi raznovrsne nacionalne i etničke strukture, porekla i socijalnog statusa. Tako, nedavno pripremajući materijal za ovaj naučni rad, dosli smo do poražavajuće spoznaje. Ništa ne bi bilo neobično da nije reč o mladim ljudima - momcima i devojkama koji se, eto, osećaju nesrećnima ili nesamopouzdanim, zato što nešto nemaju što imaju drugi.

Možemo se osloboditi negativnih iluzija o instant-uspehu i bogatstvu koje je sinonim za sreću, prvenstveno zbog toga što nas takve iluzije mogu učiniti trajno nesrećnim ljudima, što verujemo da niko svesno ne želi. Trebamo stalno raditi na razvijanju vlastitog sistema pozitivnih vrednosti i živeti u skladu sa njima. Ne treba izjednačavati bogatstvo i sreću, nikako. Samo tako možemo iz reklama izvući samo najbolje (informacija, promišljanje), a ne potpasti pod uticaj površnih vrednosti koje u realnom svetu jednostavno ne stoje. Važno je znati da se sreća i uspeh temelje na predanom radu i konkretnim postignucima, a ne na posedovanju auta ili drugih materijalnih dobara. Ma koliko to nekom bilo teško prihvatiti, istina je da su materijalna dobra posledica uspeha, a ne njegov uzrok.

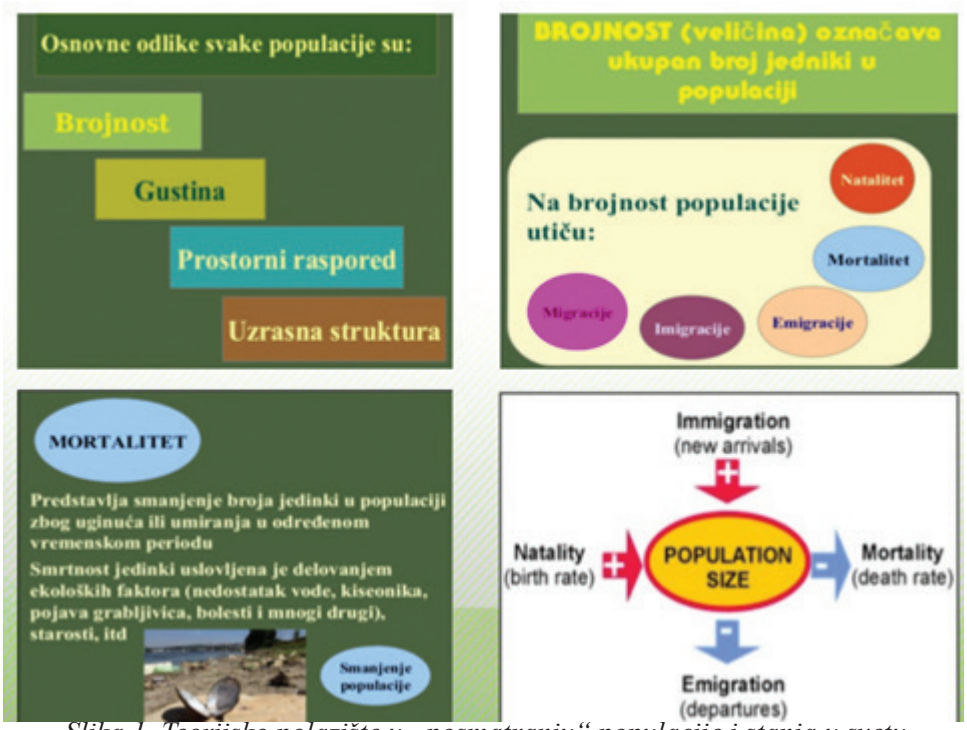

Slika 1. Teorijsko polazište u „posmatranju" populacije i stanja u svetu

Vanredne situacije i ekološka bezbednost

Pod krizama ili vanrednim situacijama podrazumeva se one pojave koje mogu masovno ugroziti stanovnike (život i zdravlje), materijalna, dobra i životna sredina u ratu i u miru. U svim fazama procesa ovladavanja potreban je angažman niza državnih i privatnih organizacija i pojedinaca različitih specijalnosti. Zajednica se mora baviti krizama i pre nego se one dogode, a mora i pomoći u oporavku od posledica kriza. Kao rezultat modernih promišljanja definisane su četiri faze sveukupnog upravljanja u krizama: ublaživanje, pripravnost, delovanje i oporavak/obnova.

Upravljanje u krizama jedna je od najsloženijih ljudskih delatnosti i nije ga jednostavno provoditi niti u mnogo bolje organiziranim zajednicama nego je to naša država, no kod nas ima onih koji poznaju problematiku koji bi mogli uspostaviti celovit Sistem upravljanja u krizama kada bi im se dozvolilo.

Izlaz iz kriza postoji, no mnoštvo je prepreka boljem organizovanju za zaštitu i spašavanje stanovnika, dobara i okoline u svim vrstama ugrožavanja (priroda, tehnologija, rat), iz jednostavnog razloga što mnogima neorganiziovano društvo pogoduje - za ostvarivanje nekih svojih interesa, za lov u mutnom.

U mnogim državama sveta postoje Fondacije/Agencije za ekološku bezbednost/ sigurnost) registrovane organizacija, koje rade na ekološkoj restauraciji i očuvanju kopnenih i vodnih resursa u ekološki osetljivim, degradiranim i marginalizovanim područjima lokalne samouprave, regiona i države kroz koncentrisane i kolektivne napore cele zajednice, posebno za vanredne situacije.

Za svaku vrstu kriza postoji niz specifičnih aktivnosti - mera koje treba primenjivati u svim fazama upravljanja u vanrednim situacijama. Te aktivnosti valja podrobno razraditi i poznavati za svaku vrstu eko-ugrožavanja živih bića i životne sredine. Razrada upravljanja u različitim kriznim stanjima zahteva okupljanje raznovrsnih stručnjaka zavisno o pojedinoj vrsti kriznih stanja.

U izgradnji sistema za upravljanje u kriznim stanjima valja polaziti od sledećih segmenata, koje trebaju razraditi skupine stručnjaka za pojedina područja (rat, prirodne i tehnološke nesreće, terorističke akcije):

- analizirati opasnosti (ugroženost),
- duspostaviti vlasti (odgovarajuće zakonodavstvo),
- efinisati organizaciju svih sudionika u zaštiti i spašavanju,
- razraditi sistem komuniciranja,
- ustanoviti sve resurse za delovanje u vanrednim situacijama,
- napraviti ukupan plan za delovanje u slučaju kriznih stanja,
- informisati javnost preko mas-medija i proces komunikacije

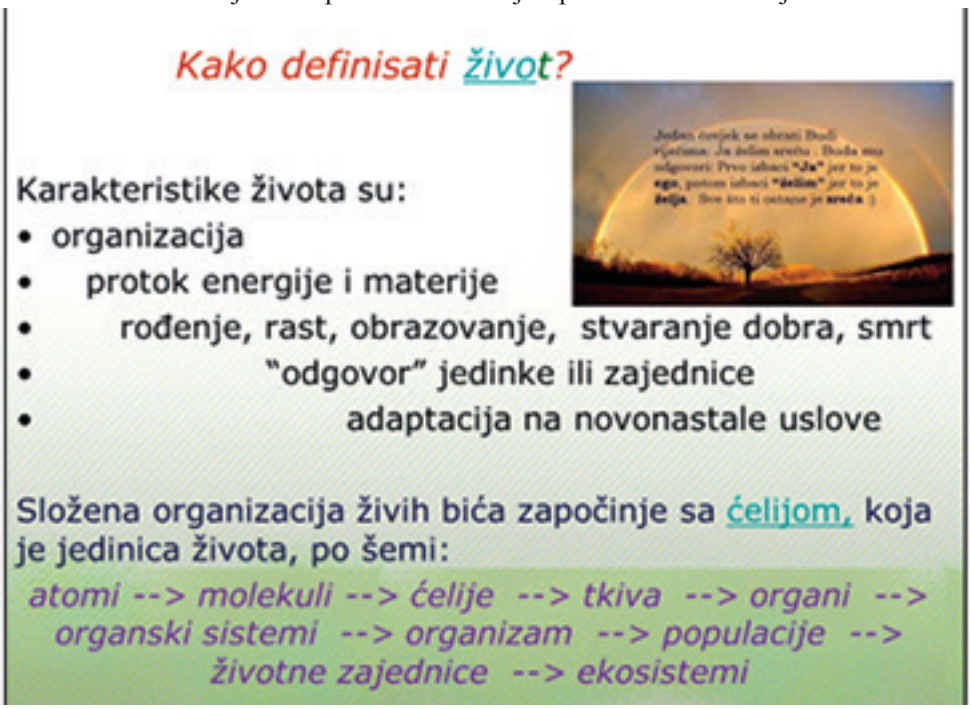

Slika 2. Kako definisati život i koji su to parametri

Život i smrt ili život nasuprot smrti? Eros i Thánatos. Život u svim oblicima, nivoima, fazama i pojavnostima – bios, svet života... Čovekov život. Još nerođeni život. Odgovornost. Život ljudske vrste. Sav živi svet i priroda u celini... Svakodnevni život... Suživot, život jednih pored drugih i jednih sa drugima...

Odgovornost za svet života. Pravo na život je jedno od najočiglednijih ljudskih prava, jer bez zaštite samog života uživanje drugih prava je ugroženo, pa i nezamislivo. Pravo na život jeste, zapravo, osnovno dobro, tačnije urođeno pravo.

Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima: »Svako ljudsko biće ima urođeno pravo na život. Ovo pravo mora biti zaštićeno zakonom. Niko ne može biti samovoljno lišen života«.

Nije potrebno navoditi sve međunarodne kodekse, deklaracije i slična dokumenta u kojima se, iz različitih aspekata, pledira za apsolutno poštovanje ljudskog života, te celokupnog sveta života – biosa (Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima, Ženevska deklaracija, Helsinška deklaracija, Internacionalni kodeks lekarske etike, Opšta deklaracija o bioetici i ljudskim pravima).

Traganje za vrednostima je, u stvari, na prvom mestu, traganje za normalnim životom, koje nije ni lako ni jednostavno i koje dugo traje. Svakako da time ništa

novo nismo otkrili, a čitaoce smo možda i umorili već poznatim podacima kojima smo ilustrovali sociocid, moralocid i devalvaciju života.

Ipak, smatramo da je neophodno iznova reflektovati sve te procese koji su bitno uticali i još uvek utiču na našu svakodnevicu, na svakodnevni život svakog konkretnog pojedinca, svakog građanina, svake građanke regiona.

Ponovno promišljanje i osvešćivanje, nezaboravljanje, sastavni su procesi revalvacije života, kako svakodnevnog života, tako i celokupnog sveta života, biosa, te uspostavljanja svesti i savesti o odgovornosti pojedinca i pripadajućeg društva za celokupan svet života.

Migracija/seoba je izraz kojim se opisuje fizičko kretanje ljudi iz jednog područja u drugo, najčešće preko velikih udaljenosti i/li u velikim grupama.

Kroz istoriju su se migracije događale u obliku dobrovoljnih migracija unutar jedne oblasti ili između više njih, te prisilnih migracija (koje uključuju fenomene kao trgovinu robljem i etničko čišćenje). Ljudi koji se nalaze u migraciji se nazivaju migranti, a zavisno o kontekstu emigranti (iseljenici), imigranti (useljenici) ili doseljenici.

Obično se razlikuju četiri glavna tipa migracije:

1. sezonska migracija, obično vezana uz poljoprivredne delatnosti ili godišnje odmore
2. migracija od ruralnih prema urbanim područjima, obično vezana uz zemlje u razvoju koje prolaze kroz proces industrijalizacije i urbanizacije
3. migracija od urbanih prema suburbanim područjima, obično vezana uz razvijene zemlje i motivirana visokim troškovima života i nižom kvalitetom života u gradskim centrima, poznata kao suburbanizacija;
4. međunarodna migracija.

U novije vreme za migracije često se upotrebljava i termin "prostorna pokretljivost":

- prema kriterijumu državne pripadnosti: spoljašnje i unutrašnje;
- prema obliku: dobrovoljne i prinudne;
- prema načinu izvođenja: organizovane i stihijne;
- prema trajanju: stalne i privremene;
- emigracija - iseljavanje: imigracija–doseljavanje.

Od aprila 2016. godine, praksa u nekim državama EU je obavezna da promovišu i ponude registrovanim pacijentima pristup Internetu svim kodiranim podacima u njihovoj GP kartici, pod uslovima ugovora General Medical Services (GMS) i ličnih medicinskih usluga (PMS). Informacije koje moraju biti dostupne pacijentima uključuju:

1. Demografski podaci Rezultati istraživanja uključujući numeričke vrednosti i normalne opsege;
2. Problemi / dijagnoze;
3. Kodovi procedura (medicinski i hirurški) i kodovi u konsultacijama (simptomi i znaci);
4. Biološke vrednosti (BP i PEFR);
5. Imunizacije;
6. Lekovi;
7. Alergije i neželjene reakcije;
8. Kodovi koji pokazuju upućivanja ili primljena pisma;
9. Ostali kodovi (etnička pripadnost, okvir kvaliteta i ishoda).

Nije neophodno uključiti slobodni tekst konsultacija, dopisnih pisama i administrativnih stavki. Praksa ima odgovornost da:

- obezbedite kvalitet podataka;
- obezbedite da evidencije ne sadrže informacije treće strane (informacije o drugim pacijentima);
- obezbedite da evidencije ne sadrže štetne podatke ili osjetljive informacije.

Sve ovo podrazumeva proveru pojedinačnog zapisa, pre nego što ga pusti za pristup na mreži, ali takođe ima sisteme da bi se osiguralo da napredovanje neočekivanih rezultata, ili dijagnoza "loših vesti" nije dostupno pacijentu pre nego što su ovi objašnjeni

ili diskutovani.)

Treba proveriti ID svake osobe koja zahteva pristup online zapisu. Ovo mora biti dokumentacija, u kojoj najmanje jedan identifikacioni dokument sadrži fotografiju, ili vouching od strane vežbača ili putem intervjua, koji potvrđuje informacije sadržane u evidenciji podnosioca zahteva. Pacijenti imaju pravo da zahtevaju da određeni delovi zapisa ne mogu se videti od strane njihovog punomoćnika.)

Treba osigurati da svaka osoba razume potencijalne implikacije pristupa na zakaz za zakazivanje knjiga, zatražiti ponovite recept ili pregledati njihovu evidenciju. Ovo uključuje odgovornost pacijenta da održi sigurnost i sigurnost informacija u svom zapisu. Ovo uključuje ogromnu količinu administrativnog rada; proveru evidencije pojedinačno, potvrđivanje ID-a, uspostavljanje protokola o praksi itd. Protokoli su potrebni za proces provere evidencije i uspostavljanja ID-a, kao i za rešavanje situacija, u kojima pacijenti vide nešto u evidenciji koje ne razumeju, ne slažu ili misle netačno. Resorna ministarstva država imaju dostupne resurse, kako bi pomogli u praksi kroz ovaj proces i kako bi osigurali da upravljanje informacijima ostaje visokog standarda.

Informaciona sigurnost, ponekad skraćena na InfoSec, je praksa sprečavanja neovlašćenog pristupa, upotrebe, otkrivanja, prekida, modifikacije, inspekcije, snimanja ili uništavanja informacija. To je opšti pojam koji se može koristiti, bez obzira na obliku podataka (elektronski, fizički).

Ponekad se naziva bezbednost računara, sigurnost informacionih tehnologija (IT sigurnost) je sigurnost informacija koja se primjenjuje na tehnologiju (najčešće neki oblik računarskog sistema). Vrijedno je napomenuti da računar ne znači nužno kućnu radnu površinu. Računar je svaki uređaj sa procesorom i nekom memorijom. Takvi uređaji mogu da se kreću od samostalnih samostalnih uređaja koji su jednostavni kao računari, do umreženih mobilnih računarskih uređaja kao što su pametni telefoni i tablet računari. Specijalisti za IT bezbednost se skoro uvek nalaze u bilo kom velikom preduzeću / ustanovi zbog prirode i vrednosti podataka unutar većih preduzeća. Oni su odgovorni za čuvanje svih tehnologija u kompaniji od sigurnih od zlonamernih sajber napada koji često pokušavaju da krše kritične privatne informacije ili da imaju kontrolu nad internim sistemima.

Čin pružanja poverenja informacijama, da se poverljivost, integritet i dostupnost (S11, CIA, M16, FSB, BND, RAW, DGSE, ASIS, MSS, MOSAD, BIA, SIPA i dr.) informacija ne krše (obezbeđuju da podaci ne budu izgubljeni kada se pojave kritična pitanja). Ova pitanja uključuju, ali se ne ograničavaju na: prirodne i antropogene eko-katastrofe, neispravnost računara/servera ili fizičku krađu. Pošto se većina informacija skladišti na računarima u našem modernom dobu, osiguranje informacija obično obavljaju stručnjaci za IT bezbednost. Uobičajeni način obezbeđivanja informacija jeste da ima rezervne kopije podataka na licu mesta, u slučaju da se pojavi jedno od navedenih problema.

Prostorni raspored i higijena naselja

Posmatrajući istorijski razvoj ljudske civilizacije, naselje se pojavilo u najrazličitijim oblicima,kao što su zaseok, svetilište, selo, a pre toga postojalo je logorište, špilja, kamena humka.

To je fizička infrastruktura, koju čovek koristi za sklonište, a okolinu za neophodne servisne usluge, sa odgovarajućim pogodnostima i opremom za optimalno fizičko i mentalno zdravlje i socijalnu adaptaciju porodice i individue.

Pri planiranju naselja treba obezbediti optimalno korišćenje svih dobara koje čovek sreće prirodi.

Prva i osnovna mera za uređenje naselja je pravilno planiranje, s higijenskog gledišta,naselja u kojima postoji podela teritorije na odgovarajuće elemente.

Iznalaženje pogodnog zemljišta za higijensko naselje često u urbanističkoj praksi predstavlja komplikovan zadatak, jer je idealnih zemljišta relativno malo. Za ocenu

higijenskih osobina posmatranog terena potrebno je sagledati sledeće elemente:

- veličinu, ekspoziciju i konfiguraciju terena,
- meteorološke uslove i osunčanost terena,
- teren u blizinu vodenih tokova i nivoa podzemnih voda,
- stabilnost i nosivost tla na kome će se graditi naselje,
- u blizinu rekreativnih površina,šumskih kompleksa i planina/brdašca,
- epidemiološka situacija terena -bare, močvare,
- broj stanovništva za koje se planira naselje,
- mogućnost snabdevanja vodom i mogućnost uklanjanja otpadnih materija,
- pogodne saobraćajne veze,
- pogodnost za zaštitu od napada iz vazdu!a i sl.

Istorijski posmatrano, sve do XX veka selo je bilo dominantan tip naseljačitavog čovečanstva. Selo se definiše kao naselje koje nema snagu kreiranja ,inovacija, i za razliku od grada, nema centrifugalnu snagu.

Atributi za eko-bezbednost informacija: sistem kvaliteta, poverljivost, integritet i dostupnost d, drćavnim organima, pre svega. Informacioni sistemi se sastoje od tri glavna dela: hardver, softver i komunikacija, s ciljem da pomognu u identifikovanju i primjeni standarda krporacijsko-industrijske sigurnosti informacija, kao mehanizama zaštite i prevencije, na tri nivoa ili slojeva: fizički, lični i organizacioni. U suštini, implementiraju se procedure ili politike kako bi se ljudima (administratori, korisnici i operatori) informisali, kako da koriste proizvode kako bi osigurali bezbednost informacija unutar organizacija.

Priručnik za reviziju ovlašćenih informacionih sistema (CISA) 2006 pruža sledeću definiciju upravljanja rizicima: "Upravljanje rizikom je proces identifikacije ranjivosti i pretnji informacijskim resursima koje organizacija koristi za postizanje poslovnih ciljeva i odlučivanje o tome kakve kontraere, ako postoje , kako bi smanjili rizik na prihvatljiv nivo, zasnovan na vrijednosti izvora informacija organizaciji "

U ovoj definiciji postoje dve stvari koje možda trebaju neka pojašnjenja. Prvo, proces upravljanja rizicima je tekući -iterativni proces i mora se ponavljati na neodređeno vreme. Poslovno okruženje se stalno menja i pojavljuju se nove pretnje i ranjivosti. Drugo, izbor kontramera (kontrola), koji se koristi za upravljanje rizicima mora imati ravnotežu između produktivnosti, troškova, efektivnosti kontramera i vrijednosti informacijske imovine koja je zaštićena.

Procesi analize rizika i procesa procene rizika imaju svoja ograničenja jer kada se pojave sigurnosni incidenti, pojavljuju se u kontekstu, a njihova retkost, pa čak i njihova jedinstvenost dovode do nepredvidljivih prijetnji. Analizom ovih pojava koje karakterišu kvarovi, iznenađenja i neželjeni efekti, potreban je teorijski pristup koji je u stanju da subjektivno ispituje i interpretira detalje svakog eko-akcidenta.

Rizik je verovatnoća da će se dogoditi nešto loše, što će naneti štetu informacijskom sredstvu (ili gubitku imovine). Ranjivost je slabost koja bi se mogla ugroziti ili naneti štetu informacijskom sredstvu. Pretnja je bilo koji čovek (priroda), koji ima potencijal da izazove eko-štetu većih razmera.

Verovatnoća da će pretnja koristiti ranjivost izazvati štetu stvara rizik. Kada pretnja koristi ranjivost za nanošenje štete, ona ima znatnog uticaja. U kontekstu bezbednosti informacija, uticaj je gubitak raspoloživosti, integriteta i poverljivosti, a moguće i druge gubitke (izgubljeni prihod, gubitak života, gubitak nepokretne imovine). Treba napomenuti da nije moguće identifikovati sve rizike, niti je moguće ukloniti sve rizike. Preostali rizik se zove "rezidualni rizik".

Procenu rizika sprovodi tim ljudi koji imaju saznanja o određenim oblastima poslovanja. Članstvo u timu može se vremenom razlikovati kako se procenjuju različiti delovi posla. Procena može koristiti subjektivnu kvalitativnu analizu, zasnovanu na informativnom mišljenju, ili gde su dostupne pouzdane informacije o valutama i istorijskim informacijama, a analiza može koristiti kvantitativnu analizu.

Istraživanje je pokazalo da je najugroženija tačka u većini informacionih sistema

ljudski korisnik, operater, dizajner ili drugi čovek. Kodeks prakse ISO / IEC 27002: 2005 za upravljanje bezbednošću informacija preporučuje sledeće ispitivanje tokom procene rizika: organizacija informacione sigurnosti, upravljanje imovinom, lična i kolektivna bezbednost, ekološka bezbednost, upravljanje komunikacijama i operacijama, kontrola pristupa, prikupljanje, razvoj i održavanje informacionih sistema, upravljanje informacijama o eko-akcidentima, usklađenost propisa, bezbednosna politika, organizacija bezbednosti informacija, upravljanje imovinom, kadrovska sigurnost, fizička sigurnost, kontrola pristupa, prikupljanje, razvoj i održavanje informacionih sistema, upravljanje akcidentnim informacijama, usklađenost propisa i dr.

U širem smislu, proces upravljanja eko-rizicima sastoji se od:

1. Identifikacije imovine i procena njihove vrednosti, a uključuje: ljude, objekte, hardver, softver, podatke (elektronski, štampani), potrošni materijal i sl.;
2. provesti procenu opasnosti, a uključuje: akte prirode, ratna dejstva i razaranja, tehnološke i dr. nesreće, zlonamerna dela koja potiču iz unutrašnjosti ili izvan organizacije;
3. Sprovesti procenu eko-ranjivosti, a za svaku ranjivost izračunati verovatnoću da će biti eksploatisana. Proceniti politiku, procedure, standarde, obuku, fizičku bezbednost/sigurnost, kontrolu kvaliteta i tehničku sigurnost;
4. Izračunati uticaj koji bi svaka pretnja imala na svaki zemljišni ili građevinski posed, uz korišćenje kvalitativne/kvantitativne analize;
5. Identifikovati, odabrati i primeniti odgovarajuće kontrole. Obezbedite srazmeran odgovor. Razmotriti produktivnost, ekonomičnost i vrednost imovine;
6. Proceniti efikasnost kontrolnih mera. Osigurati da kontrole pružaju potrebnu zaštitu od troškova bez vidljivog gubitka produktivnosti.

Za svaki dati rizik, menadžment može izabrati da prihvati rizik zasnovan na relativnoj niskoj vrednosti imovine, relativnoj niskoj učestalosti pojavljivanja i relativno malom uticaju na posao. Ili, rukovodstvo može odlučiti da ublaži rizik odabirom i primenom odgovarajućih kontrolnih mera, radi smanjivanja rizika. U nekim slučajevima, rizik se može preneti na drugo preduzeće, tako što kupuje osiguranje ili outsourcing drugom poslu. Realnost nekih rizika može biti sporna, a u takvim slučajevima rukovodstvo može odlučiti da odbije rizik.

Odabir odgovarajućih kontrola i implementacije, na početku će pomoći organizaciji da smanji rizik na prihvatljive nivoe. Kontrolni izbor treba da sledi i treba da se zasniva na proceni rizika. Kontrole mogu varirati u prirodi, ali su u suštini oni načini zaštite poverljivosti, integriteta ili dostupnosti informacija. ISO/IEC 27001: 2005 je definisao 133 kontrole u različitim oblastima, ali ovo nije iscrpljivo. Organizacije mogu implementirati dodatne kontrole, u skladu sa zahtevima organizacije.

Administrativne kontrole čine osnovu za izbor i sprovođenje logičkih i fizičkih kontrola. Logičke i fizičke kontrole su manifestacije administrativnih kontrola. Administrativne kontrole su od najveće važnosti. Logičke kontrole (takođe nazvane tehničke kontrole) koriste softver i podatke za praćenje i kontrolu pristupa informacijama i računarskim sistemima. Npr. lozinke, mrežni i host-ovi firewall-ovi, sistemi za otkrivanje mrežnih upada, liste kontrole pristupa i šifriranje podataka su logične kontrole.

Fizičke kontrole nadgledaju i kontrolišu okruženje radnog mesta i računarske opreme. Oni takođe prate i kontrolišu pristup takvim objektima i iz njih. Npr. vrata, brave, grejanje i klima uređaji, alarmi za dim i požar, sistemi za suzbijanje požara, kamere, barikade, ograde, zaštitnici, brave kablova i sl. Odvajanje mreže i radnog mesta u funkcionalnim oblastima takođe su fizičke kontrole.

Važna fizička kontrola koja se često zanemaruje jeste razdvajanje dužnosti, što osigurava da pojedinac ne može sam sebi da završi kritičan zadatak. Npr. zaposleni koji podnosi zahtev za nadoknadu ne bi trebao biti ovlašćen za plaćanje ili ispisati ček. Programator aplikacija ne bi trebao biti administrator servera ili administrator baze podataka, jer ove uloge i odgovornosti moraju biti odvojene jedna od druge.

Institut za softverski inženjering, u publikaciji pod nazivom "Upravljanje sigurnošću preduzeća", definiše karakteristike efikasnog upravljanja sigurnošću. To uključuje: pitanje preduzeća, lideri su odgovorni, posmatrano kao poslovni zahtev, bazirani na riziku, definisane uloge, odgovornosti i segregacija dužnosti, adresiran i primenjen u politici, adekvatne resurse, osoblje svesno i obučeno, zahtev životnog ciklusa razvoja, planirani, upravljani, mjerljivi i mjereni, pregledani i revidirani.

Proces razvoja Web stranice je ciklus od šest faza koji zahteva dizajniranu ekipu da dovrši projektne dokumente, nazvane isporučivače, pre nego što pređe u narednu fazu. Aktivnosti za popunjavanje rezultata su dodeljene određenim članovima dizajnerskog tima u svakoj fazi procesa. Razvojni ciklus počinje sa Discovery i završava se fazom post-dostave. Međutim, kao što ćete videti, ciklus se zaista ne završava, ali se vrati u fazu otkrivanja, uzimajući u obzir jednu od nekoliko apsoluta u vezi sa Web dizajnom: Stranica nikada nije konačna.

Upravljanje akcidentima u računaru od 1 do 3 pasusa (ne tehnički) koji razmatraju: odabir članova tima, definisati uloge, odgovornosti i linije autoriteta, definisati sigurnosni incident, definirati akcident koji se izveštava, obuka, otkrivanje, klasifikacija, eskalacija, zadržavanje, eradikacija, dokumentacija.

Menadžment u vanrednim situacijama

Upravljanje promjenama je formalni proces za usmjeravanje i kontrolu izmjena u okruženju za obradu informacija. Ovo uključuje promene na desktop računarima, mreži, serverima i softveru. Ciljevi upravljanja promjenama su smanjenje rizika od promjena u okruženju za obradu informacija i poboljšanje stabilnosti i pouzdanosti okruženja za obradu dok su izvršene promjene. Nije cilj menadzmenta promena da spriječi ili otežava neophodne promjene od primjene.

Svaka promena u okruženju za obradu podataka uvodi element rizika. Čak i očigledno jednostavne promjene mogu imati neočekivane efekte. Jedna od mnogih odgovornosti menadžmenta je upravljanje rizikom. Upravljanje promjenama je alat za upravljanje rizicima uvedenim promjenama u okruženju za obradu informacija. Deo procesa upravljanja promenama osigurava da se promjene ne primjenjuju u nesrećnim vremenima kada mogu ometati kritične poslovne procese ili ometati druge promjene koje se implementiraju.

Ne treba upravljati svako promenom. Neke vrste promena su deo svakodnevne rutine obrade informacija i pridržavaju se unapred definisane procedure, što smanjuje ukupni nivo rizika za procesno okruženje. Kreiranje novog korisničkog naloga ili raspoređivanje novog desktop računara su primjeri promjena koje uopšte ne zahtijevaju upravljanje promjenama. Međutim, premeštanje udela korisnika datoteka ili nadogradnja Email servera predstavljaju mnogo veći nivo rizika za procesno okruženje i nisu normalna svakodnevna aktivnost. Kritični prvi koraci u upravljanju promenama su:

a) efinisanje promena (i komuniciranje te definicije);
b) definisanje opsega sistema promjena.

Upravljanje promenama obično nadzire Odbor za promenu pregleda sastavljen od predstavnika ključnih poslovnih područja, sigurnosti, umrežavanja, administratora sistema, administracije baze podataka, razvoja aplikacija, podrške za desktop računare i help desk-a. Zadaci Odbora za pregled promena mogu se olakšati upotrebom automatizovane aplikacije radnog toka. Odgovornost Odbora za promjenu pregleda je da se osiguraju organizacije dokumentovane procedure upravljanja promjenama.

Upravljanje promenama obično nadzire Odbor za promenu pregleda sastavljen od predstavnika ključnih poslovnih područja, sigurnosti, umrežavanja, administratora sistema, administracije baze podataka, razvoja aplikacija, podrške za desktop računare i help desk-a. Zadaci Odbora za pregled promjena mogu se olakšati upotrebom automatizovane aplikacije radnog toka. Odgovornost Odbora je osigurati organizacije koje su dokumentovane postupke upravljanja promenama.

Dok BCM uzima širok pristup minimiziranju rizika vezanih za eko-katastrofe, smanjujući verovatnoću i ozbiljnost akcidenata, plan za oporavak od katastrofa (DRP) fokusira se posebno na ponovno uspostavljanje poslova, što je brže moguće nakon katastrofe. Plan za oporavak od katastrofe, koji se poziva ubrzo nakon nesreće, postavlja korake neophodne za povratak kritične ICT infrastrukture. Planiranje oporavka od katastrofa obuhvata uspostavljanje grupe za planiranje, vršenje procene rizika, utvrđivanje prioriteta, razvoj strategija oporavka, priprema inventara i dokumentaciju plana, razvoj kriterijuma i procedure za verifikaciju i na kraju implementaciju plana.

Obišli su Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila u Subotici, kao i kampove za azil u Horgošu i Kelebiji "u okviru kontinuiranih aktivnosti u cilju sprovođenja zdravstvenog nadzora nad migranatima", saopštio je Batut.

"Tokom posete prikupljene su informacije u vezi sa zdravstvenim stanjem migranata i higijensko-sanitarnim uslovima boravka i sačinjeni su predlozi mera za očuvanje i unapređenje njihovog zdravlja", navodi se u saopštenju.

Predstavnici zavoda za javno zdravlje Subotica i Kikinda ukazali su da je neophodno da lokalne samouprave intenziviraju preduzimanje odgovarajućih mera, a pre svega tretiranje komaraca, u cilju zaštite zdravlja azilanata i lokalnog stanovništva.

Migrante je obišao i direktor Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut" Dragan Ilić, dodaje se u saopštenju.

Iako teorijska i empirijska istraživanja često ukazuju na pozitivan odnos između društveno odgovornog poslovanja i konkurentnosti preduzeća, u postojećoj literaturi nedostaju pristupi merenja specifičnih poslovnih uticaja društvene odgovornosti preduzeća. Međutim, ovakav pristup mogao bi ojačati ukupnu uključenost CSR-a i podržati racionalno odlučivanje u ovoj oblasti. Na ovaj način se fokusira na pitanje kako se mjeri poslovni uticaj CSR aktivnosti sa perspektive kompanije. Korišćenjem teorijskog pristupa razvijen je višezekujući mjerni model koji omogućava menadžerima da procjenjuju svoj poslovni slučaj za CSR.

Mnoge kompanije su inicirale razne inicijative održivog razvoja koje su odgovorile na zahteve i očekivanja društva. Iako većina analitičara tvrdi da ove inicijative doprinose stvaranju profitabilnijeg poslovanja, ima mnogo menadžera koji još uvijek nisu uvereni u valjanost ovog argumenta. Razlog je u tome što su inicijative održivog razvoja razvijene u izolaciji poslovnih aktivnosti i još uvijek nisu direktno povezane sa poslovnom strategijom. Jedan od načina da se ojača veza između njih jeste da se meri stepen do kojeg se povećava performanse kompanije kao rezultat implementacije inicijative održivog razvoja.

Ovaj pregled, primarni predmet je "poslovni slučaj" za korporativnu društvenu odgovornost (CSR). Poslovni slučaj se odnosi na temeljne argumente ili razloge koji podržavaju ili dokumentuju zašto biznis zajednica treba da prihvati i unapredi CSR-ovu stvar. Poslovni slučaj se bavi primarnim pitanjem: Šta poslovna zajednica i organizacije izlaze iz CSR-a? To jest, kako oni imaju povoljne koristi od uključivanja u politike, aktivnosti i praksu CSR-a? Poslovni slučaj se odnosi na finansijske i druge razloge za donošenje poslovnih ciljeva za preduzeća koja se bave strategijama i politikama DOP-a.

Da li akcionari dobijaju kada rukovodioci raspoređuju korporativne resurse kroz aktivnosti klasifikovane kao korporativne društvene odgovornosti (CSR)? Stručnjaci iz strategije nedavno su razvili teoretski model koji povezuje takve aktivnosti sa vrednostima akcionara kada Company trpi negativan događaj; mi testiramo ključne dijelove ove teorije "osiguranja-podobnog" imovine CSR aktivnosti. Mi tvrdimo da takva aktivnost dovodi do pozitivnih atribucija od strane zainteresovanih strana, koji onda usredsređuju svoje negativne presude i sankcije prema firmama zbog ove dobre volje. Proširujemo model upravljanja rizicima teorijom da će neke vrste aktivnosti CSR verovatnije stvoriti dobre volje i pružiti zaštitu sličnu zaštitu od drugih vrsta.

Trend povećanja broja izbeglica koji dolaze i prolaze kroz Srbiju će se nastaviti, rekao je sinoć šef Predstavništva Visokog komesarijata UN za izbeglice u Srbiji (UNHCR) Hans Fridrih Šoder i dodao da se od međunarodne zajednice može očekivati

pomoć u rešavanju ovog problema, kao i da je važno da granice ostanu otvorene za migrante.

Eventualno podizanje zida duž granice ne može dovesti u direktnu vezu s povećanjem broja onih, koji će pokušati da pređu granicu ilegalno.

Na pitanje mogu li emigranti, tražeći druge rute, da se obrate krijumčarima i kriminalcima, Šoder je odgovorio da, nažalost, u nedostatku legalnih načina da se pređe granica, oni nemaju drugi izbor.

To je veliki problem sa kojim se sada suočavamo. Ovi ljudi su pobegli iz rata, prešli jednu granicu, ali onda moraju da pređu još mnogo granica da bi došli do bezbednog mesta i, nažalost, ove granice prelaze nelegalno. Zato je važno da se ojačaju pravni mehanizmi, da se podeli teret između zemalja, kvote, vodi računa o onome ko se spaja sa porodicom. Važno je da granice ostanu otvorene za izbeglice.

Srbija treba migrantima da obezbedi status izbeglica

"Ako uporedite tretman u Srbiji i u drugim zemljama, kod vas ima određenih prednosti. Srbija je podigla kapacitete u smislu registrovanja, obezbeđivanja papira pomoću kojih oni mogu da se kreću slobodno kroz zemlju, ne ograničava se sloboda kretanja, mogu da dobiju humanitarnu pomoć. Kada je reč o onima koji bi da ostanu, Srbija mora da unapredi procedure, da im obezbedii status izbeglica. To još nije rešeno u zadovoljavajućoj brizini i obimu", objasnio je Šoder.

Povodom dogovora lidera EU da se 40.000 migranata iz Grčke i Italije rasporedi unutar EU, osim Bugarske i Mađarske, važan korak je u dobrom pravcu, ali da postoji mnogo dodatnih koraka koji treba da se preduzmu. Jedan od njih su da se obrati pažnja na koren problema. Sve dok je rat u Siriji, imaćemo izbeglice. Trebalo bi da postoji više načina legalnog kretanja, poštovanje evropskih procedura, standarda, ove trenutne kvote moraju da se povećaju. Kada pogledamo brojke onih koji bi u EU, onih koji dolaze u Grčku i Italiju, i kvote treba da se povećaju.

U Srbiji se pojavile nove bolesti

Promena klime i tropske vrućine koje su poslednjih godina učestale u Srbiji idealni su uslovi za razvoj bolesti koje su bile nepoznate na ovom podneblju ali i za povratak starih, poput malarije, koja je odavno iskorenjena sa prostora Balkana, slažu se stručnjaci.

Ljudi sa putovanja u inostranstvo često donose i bakterije i viruse i parazite. Visoke temperature, koje su zahvatile Srbiju, samo pogoduju razvoju tih organizama i postoji realna mogućnost da recimo komarci, prenesu bolest sa inficirane na neinficiranu osobu.

Komarci su odgovorni za širenje malarije u Grčkoj prošle godine, kada su preneli bolest sa avganistanaca koji su boravili u toj zemlji.

Osim malarije, mi smo, zahvaljujući promeni klime, izloženi i nekim drugim bolestima, kao što je denga groznica, koja se javlja već izvesno vreme na hrvatskom primorju. Tu je i virus zapadnog Nila, koji je poput malarije i denge tropska bolest, a klima u Srbiji sve više liči na tropsku.

Tigrasti komarac, jedna od vrsta koja je odgovorna za širenje bolesti zapadnog Nila, od pre nekoliko godina nastanio se u Srbije, kod ove vrste u našoj zemlji još nisu detektovani egzotični patogeni.

Kod nas još nije zabeležen nijedan slučaj, ali je vektor tu, prisutan je i kod nas. Ono što je još ograničavajući faktor za te vrste bolesti je temperatura. Ništa se neće desiti preko noći, ali s povećanjem temperature može se dogoditi da tropske bolesti masovnije dopru do Srbije.

Za prenošenje malarije, denga groznice i bolesti zapadnog Nila nije potrebno prisustvo donedavno egzotičnih komaraca, već da ih u slučaju konstantno visokih, tropskih temperatura mogu preneti i obični komarci.

Mnogo ozbiljniji problem je malarija. U Grčkoj je 2010. zabeleženo oko 60 slučajeva malarije. Nisu obolevali ljudi koji su nekuda putovali, pa su došli s malarijom,

nego su se malarijom inficirali ljudi baš u Grčkoj. Ti malarični komarci žive kod nas već dvadesetak godina, ali za sada ne prenose malariju jer za te patogene kritičan faktor je temperatura.

Krpelji, kao autohnona vrsta, postali su rizični, jer s porastom temperature postaju aktivniji u proleće i jesen zbog čega može doći do povećanog broja inficiranja lajmskom groznicom.

Zbog klimatskih promena i intenzivnog transporta, nisu samo ljudi ugroženi, već i poljoprivredne kulture koje se susreću sa novim neprijateljima.

Nova vrsta cvrčka koja se pojavila u Srbiji napada veći broj biljnih vrsta kao što su vinova loza, kajsija, kupine, maline. Jedna vrsta moljaca napada povrće, kukuruz, lucerku. To je suptropska vrsta koje ranije nije bilo u našoj zemlji.

U Srbiji ima na 10-tine novih vrsta potencijalnih bolesti a još više se nalazi u našem okruženju što predstavlja veliki problem i zbog čega se, kako je rekao, u EU radi na iznalaženju biološkog rešenja ovog problema.

I kada je, nakon višegodina provedenih u izbeglištvu znatan broj izbeglica bar delimično rešio svoje probleme, repatrijacijom, odlaskom u treće zemlje ili lokalnom integracijom i kada se sa više optimizma gledalo na mogućnost trajnog i konačnog rešenja problema izbeglica.

Veliki broj ljudi zaposeo je sve parkovske površine u gradu tražeći rešenja kojih trenutno nije bilo. Mnogi su nasilno ulazili u neobezbeđene objekte što je stvorilo još težu i haotičnu situaciju. Preko 2.000 najugroženijih lica smešteno je u prostorije osnovnih škola na području opštine Kraljevo pod direktnim ingerencijama republičkog, odnosno okružnog Štaba civilne zaštite. Kako rešenja za trajniji smeštaj nisu pronaćena do početka školske godine došlo se u izuzetno tešku situaciju.

Nezadovoljstvo raseljenih lica kojima je smeštaj bio neophodan, a sa druge strane i roditelja čijoj deci je uskraćena nastava na početku školske godine, kulminiralo je masovnim protestima i blokadom saobraćajnica. U takvoj situaciji intervenisao je Komesarijat za izbeglice i u višednevnoj akciji u saradnji sa Povereništvom za izbeglice, MUP-om Srbije i uz logističku pomoć UNHCR-a uspeo da u relativno kratkom roku pronađe i organizuje smeštaj u drugim gradovima za preko 1.000 lica.

Tokom proteklih godina u regionu registrovano je preko 1.500.000 obolelih od zaraznih bolesti. To je ujedno i najveći broj obolelih u odnosu na prethodnih pet godina, dosta je pomrlo, najviše od gripa, tuberkuloze, sepse, side i zapaljenja pluća.

Tuberkuloza (TBC) je još vodeći uzrok smrtnosti među zaraznim bolestima. Oslabljen imunitet, loši uslovi života, kasno obraćanje lekaru za pomoć, sve su to razlozi zbog kojih je ova bolest bila fatalna za mnoge pacijente. Lekari kažu da broj obolelih i umrlih u našoj zemlji nije alarmantan i da je u okviru evropskog proseka.

Bakterijsko trovanje krvi ili sepsa registrovana je brojnih osoba, od kojih je veliki broj 47 umro. Ona se javlja kao komplikacija osnovne bolesti kod osoba koje imaju narušen imunitet, gde dolazi do prodora mikroba u krv i njihovog razmnožavanja.

Najveći broj obolelih zabeležen je kod dece do godinu dana starosti, zatim kod mališana do šest godina. Najmanje su od sepse obolevali stariji od 50 godina – ističu epidemiolozi u Centru za prevenciju zaraznih bolesti Instituta za javno zdravlje „Batut".

Zanimljivo je da među prvih 10 zaraznih bolesti, od kojih naše stanovništvo najviše oboleva, jeste šuga. To što se šuga još javlja kod nas jeste pokazatelj da ne vodimo dovoljno računa o higijeni.

Povećan je broj obolelih od lajmske bolesti. Podaci pokazuju da je ovu zaraznu bolest, koja se dobija od inficiranih krpelja, imalo preko 2000 ljudi. Zbog toga je sada pravo vreme za pojačanu opreznost. Nakon boravka u prirodu treba pregledati telo i ukoliko se uoči krpelj, odmah se treba javiti lekaru.

Tokom prošle godine registrovano je oko 300 epidemija zaraznih bolesti. Dominirale su manje porodične epidemije, a infekcija se najčešće prenosila putem hrane, a uzročnik je bila salmonela U grupi crevnih zaraznih bolesti, zabeležen je pad prijavljenih. Registrovani su slučajevi trbušnog tifusa kod osoba, koja je boravila na

turističkom putovanju.

Broj bolesti koje se prenose polnim putem je za 11% manji u odnosu na prethodne godine. Registrovan je manji broj obolelih od AIDS-a. U ovoj grupi oboljenja postoji problem podregistracije, odnosno neprijavljivanja svih dijagnostikovanih slučajeva, naročito kada je u pitanju privatni zdravstveni sektor.

Najčešće zarazne bolesti u regionu:

- streptokokni faringitis i tonzilitis (gornji disajni trakt)
- grip
- varičela (ovčje boginje)
- zapaljenja pluća
- zarazni prolivi
- bakterijske infekcije creva
- šuga
- šarlah
- bakterijska trovanja hranom
- salmoneloze

Zarazne bolesti kojih se treba čuvati

Odlaskom u druge države i drugačije klimatske zone od vaše, često ste izloženiji bolestima. Umanjite svoju izloženost oboljenjima tako što ćete pažljivo isplanirati svoj put i preduzeti neophodne mere predostrožnosti. Bolesti koje nisu prisutne ili česte kod nas, kao što su žuta groznica, malarija ili besnilo u nekim delovima sveta sasvim su uobičajene. Mnoge zarazne bolesti prenose se preko zaražene hrane i vode, ili preko ugriza insekata.

Bolesti koje nisu prisutne ili česte kod nas: žuta groznica, malarija ili besnilo u nekim delovima sveta sasvim su uobičajene.

Putnička dijareja-najčešća bolest kod putovanja u inostranstvo tj. nerazvijenim zemljama

Malarija-jako ozbiljna, ponekad i fatalna bolest. Uobičajena je u tropskim krajevima, a dobija se ugrizom ženke malaričnog komarca, koji nosi parazita koji se zove plazmodium. Većina ljudi zarazi se malarijom jer ne uzmu tablete, ili uzmu pogrešne, kada odlaze u rizična područja.

Denga (Tropska groznica)-ovo je virus koji takođe prenose zaraženi komarci. Bolest je karakteristična za predele j/i Azije, Kariba i J. Amerike. Simptomi uključuju groznicu, glavobolju, bol u mišićima i zglobovima, a u nekim slučajevima i osip. Bolest obično traje nekoliko dana, a ozbiljnije komplikacije nisu uobičajene. Najbolji način da izbegnete Dengu jeste da izbegavate ugrize komaraca.

Hepatitis A- predstavlja virus koji se unosi u organizam konzumiranjem hrane ili vode zaražene ljudskim izmetom. Hrana koja raste blizu tla, kao što su jagode ili salata posebno su rizične. Jako rizičnim smatraju se i ostrige i školjke. Zaražene osobe mogu proširiti virus ukoliko se nehigijenski ponašaju. Rani simptomi uključuju malaksalost, gubitak apetita, mučnina i groznica, pre napada žutice.

Hepatitis B -jedan od najrasprostranjenijih virusa širom sveta i glavni uzrok bolesti jetre i raka jetre. Simptomi su slični onima kod gripe, zatim tu je gubitak apetita, mučnina, dijareja, bol u stomaku i žutica. Virus se prenosi sekualnim odnosom, transfuzijom krvi, zaraženim iglama (uključujući i igle za tetoviranje), te loše sterilizovanom medicinskom i zubarskom opremom. Visoko rizični predeli uključuju supsaharsku Afriku, Jugoistočnu Aziju i pacifička ostrva. Dostupna je vakcina za one koji su u riziku od Hepatitisa B.

Tifoidna groznica-potencijalno fatalna bolest koju izaziva bakterija Salmonela tifi. Tifoidna groznica dobija se konzumiranjem hrane ili vode u predjelima sa lošim sanitetskim uslovima. Indijski potkontinent ima najveću rasprostranjenost tifoidne groznice. Simptomi uključuju iznenadnu groznicu, jaku glavobolju, mučninu, bol u stomaku, gubitak apetita, zatvor ili dijareja. Žuta groznica-viralno oboljenje koje prenose

inficirani komarci u tropskim regijama supsaharske Afrike, i Južne Amerike. Rani simptomi uključuju bolove, groznicu, glavobolju, anoreksiju, mučninu i povraćanje. U ozbiljnijim slučajevima simptomi mogu dovesti do prestanka rade pojedinih organa, te do smrti. Prevencija se radi vakcinacijom, koja je kod nekih regija uslov ulaska u pojedine države.

Besnilo-u pitanju je virus koji napada nervni sistem. Nakon što dopre do mozga izaziva oticanje, zapaljenje i smrt. Virus se nalazi u slini zaraženih životinja, najčešće pasa ili slepih miševa, i prenosi se ugrizima ili ogrebotinama. Najrizičnija područja su Afrika, Azija i Južna Amerika. Preporučuje se vakcinacija ukoliko putujete u visokorizična područja. Meningitis- zapaljenje sluznice oko mozga i kičmenog stuba, koju izazivaju razni tipovi bakterija i virusa. Simptomi uključuju nagle pojave groznice, jake glavobolje, mučnina i povraćanje. Bakterije se prenose sa jedne osobe na drugu kašljanjem, kijanjem ili intimnim poljupcima. Najrizičnija područja za meningitis su supsaharska Afrika, gde se na godišnjem nivou dešavaju epidemije. Za ljude koji putuju u visokorizična područja dostupne su vakcine, iako je rizik od oboljenja za turiste prilično mali. Vakcinacija protiv meningitisa je uslov ulaska u države za hodočasnike koji idu u Hadž ili Umru.

Profesionalne bolesti su karakteristični poremećaji fizičkog, mentalnog ili socijalnog ponašanja, koji nastaju kao rezultat dugotrajnog bavljenja jednom profesijom, gde može biti i zbrinjavanje migranata. One mogu biti uzrokovane fizičkim, hemijskim i biološkim agensima, koji su prisutni stalno ili povremeno u nekim profesionalne grupe radnika koji su izloženi fizičkih, hemijskih i bioloških resursa u toku rada.

Pravovremeno sprečavanje profesionalnih bolesti je važan dio brige društva "ljudskih resursa", a element zdravstva i socijalne politike WHO, ali svaka zemlja na svijetu, s obzirom na teške i trajne posljedice (ozlede, privremenog ili trajnog oštećenja i gubitka radne sposobnosti i sl .).

Bolesti koje se odnose na rad su uzrokovane istim sredstvima koji ispunjavaju i opšte životne sredine i pojave ovih bolesti ne mogu biti direktno povezani sa performanse. Oni multikauzalna genezu i nisu specifični za određenu profesiju, ili njihova učestalost u pojedinim zanimanjima su mnogo veće, pa se smatra da profesionalni opasnosti i uslova rada kofaktora u njihovom stvaranju i favorizovanje faktora u njihovom Naravno, komplikacije i ishod. Bolesti povezane sa radom uključuju:

- hronične nespecifične respiratorne bolesti (bronhitis, emfizem, astma),
- kardiovaskularne bolesti (hipertenzija, ishemijska bolest srca i uv bolesti),
- poremećaji ponašanja (anksioznost, sindrom sagorevanja, tehnostres, mentalna bolest),
- bolesti lokomotornog sistema (lumbalni sindrom, sindrom bol vrata i težnja ekstremiteta, osteoartritis).

Stručna štetnost su svi štetni faktori na koje je radnik izložen tokom radnog procesa, što može uticati na štetu njegovog zdravlja. Zaštite zdravlja oštećenja javljaju kada nokse ili štetnih agenasa pojaviti u takvom obliku, količina ili intenzitet da djeluje dovoljno i na neki način kroz koji ne mogu uspostaviti potrebne kontakte sa organizam i izazvati prolazne ili trajne štete na tijelo dugo. Vrste naftoksi ili agensa koji mogu uzrokovati bolove na radu i koji se javljaju tokom rada mogu biti:

- fizička priroda - empirićnost, vlažnost, protok vazduha, pritisak, zračenje, buka i vibracije;
- hemijska priroda - prašina, metali, organski rastvarači, gasovi, pesticidi i plastika;
- biološka priroda - virusi, bakterije, paraziti, gljivice itd.

Šta su to krize ili vanredne situacije?

Pod krizama ili vanrednim situacijama podrazumeva se one pojave koje mogu masovno ugroziti stanovnike (život i zdravlje), materijalna, dobra i životna sredina u ratu i u miru.

U svim fazama procesa ovladavanja potreban je angažman niza državnih i privatnih

organizacija i pojedinaca različitih specijalnosti. Zajednica se mora baviti krizama i pre nego se one dogode, a mora i pomoći u oporavku od posledica kriza.

Kao rezultat modernih promišljanja definisane su četiri faze sveukupnog upravljanja u krizama: ublaživanje, pripravnost, delovanje i oporavak/obnova.

Upravljanje u krizama jedna je od najsloženijih ljudskih delatnosti i nije ga jednostavno provoditi niti u mnogo bolje organiziranim zajednicama nego je to naša država, no kod nas ima onih koji poznaju problematiku koji bi mogli uspostaviti celovit Sistem upravljanja u krizama kada bi im se dozvolilo.

Izlaz iz kriza postoji, no mnoštvo je prepreka boljem organizovanju za zaštitu i spašavanje stanovnika, dobara i okoline u svim vrstama ugrožavanja (priroda, tehnologija, rat), iz jednostavnog razloga što mnogima neorganiziovano društvo pogoduje - za ostvarivanje nekih svojih interesa, za lov u mutnom.

Za svaku vrstu kriza postoji niz specifičnih aktivnosti - mera koje treba primenjivati u svim fazama upravljanja u vanrednim situacijama. Te aktivnosti valja podrobno razraditi i poznavati za svaku vrstu eko-ugrožavanja živih bića i životne sredine. Razrada upravljanja u različitim kriznim stanjima zahteva okupljanje raznovrsnih stručnjaka zavisno o pojedinoj vrsti kriznih stanja.

U izgradnji sistema za upravljanje u kriznim stanjima valja polaziti od sledećih segmenata, koje trebaju razraditi skupine stručnjaka za pojedina područja (rat, prirodne i tehnološke nesreće, terorističke akcije):

- analizirati opasnosti (ugroženost),
- uspostaviti vlasti (odgovarajuće zakonodavstvo),
- efinisati organizaciju svih sudionika u zaštiti i spašavanju,
- razraditi sistem komuniciranja,
- ustanoviti sve resurse za delovanje u vanrednim situacijama,
- napraviti ukupan plan za delovanje u slučaju kriznih stanja,
- informisati javnost.

Plan i procedure za vanredne situacije

U okviru obuke za vanredne situacije (u miru, neposrednoj ratnoj situaciji i u ratu) postavljaju se nezaoblizana pitanja: Šta biste učinili ukoliko bi oluja potopila vaš gradski centar? Kako biste odgovorili ukoliko bi ispad struje "spržio" vaše servere? Kako biste povratili vaše podatke i omogućili nastavak biznisa nakon nepredvidive katastrofe?

Kada nesreća pogodi lokalnu samoupravu, grad, kompaniju ili preduzeće, koje nisu pripremljene za efikasna „odgovor" na eko-krizu, posledice se kreću od dugotrajnih pauza sistema, sto dovodi do gubitka prihoda pa do potpunog gubitka biznisa, kada mnoge IT kompanije nisu spremne da se nose sa takvim scenarijom.

Ključ za preživljavanje takvog događaja je poslovna strategija kontinuiteta, set pravila i procedura za „reagovanje" u novonastaloj situaciji i oporavak od katastrofa, koje onemogućavaju IT, a glavni sastojak u strategiji kontinuiteta poslovanja je Disaster Recovery Plan (DRP).

Uopšteni koraci za kreiranje plana za povratak organizacije u slučaju katastrofe su:

- Analiza rizika
- Uspostaviti budžet
- Napraviti plan
- Testirati

Disaster Recovery Plan ima više koraka za rešavanje navedenog scenarija:

Korak 1: Analiza rizika

Prvi korak u sastavljanju DRP-a je sprovođenje detaljne analize našeg računarskog sistema. Lista svih mogućih rizika koji prijete našem računarskom sistemu i ocjena koliko su stvarno opasni po naš IT sistem. Sve što može prouzrokovati prekid rada sistema je prijetnja, od relativno uobičajenih prijetnji kao sto su napadi virusa ili slučajnog brisanja

podataka, do rijetkih kao sto su poplave, požari ili zemljotresi.

Treba utvrditi koje pretnje će se najverovatnije pojaviti i postaviti prioritete koristeći jednostavan sistem: rangirati svaku pretnju u dve kategorije, verovatnoća i učinak. U svakoj od kategorija, treba oceniti rizik kao nizak, srednji i visok[3].

Korak 2: Uspostaviti budžet

Nakon što uvidimo koji su naši najveći rizici, treba da se upitamo "Šta možemo da učinimo da ih potisnemo i koliko će to da košta"? Možemo li uvidjeti prijetnje prije nego nas pogode? Kako da smanjimo njihovo potencijalno dešavanje? Kako da smanjimo njihov uticaj na poslovanje?

Model sistema upravljanja okolinom (EMS-a) je usklađen sa postojećim EMS standardima sastoji se od sledećih sedam modula:

1. posvećenost problemu i okolinska politika,
2. inicijalni uvid u stanje okolinskih performansi preduzeća,
3. planiranje okolinske politike,
4. primena okolinske politike,
5. merenje i evaluacija,
6. revizija i kontrola,
7. eksterne komunikacije u vezi sa okolinom.

Četiri osnovna elemeta čistije proizvodnje su:

1. Predostrožnost kao princip delovanja-potencijalni zagađivači moraju dokazati da jedna supstanca ili aktivnost neće imati štetne efekte/posledice po ljudsko zdravlje, kvalitet života I okolinu;
2. Prevencija kao princip delovanja - sprečavanje i uklanjanje zagađenja/ kontaminaciju na izvoru umesto nakon što je proizvedeno;
3. Demokratska kontrola - zaposlenici, kupci i društvene zajednice imaju pristup informacijama i uključeni su u proces donošenja odluka;
4. Integrirani i holistički pristup - sagledavanje svih tokova materijala, energije i vode koristeći analize životnog ciklusa.

Koristi koje primena „čistije" proizvodnje donosi uključuju, između ostalog: smanjenje otpada, proizvodnju vrednih nus-proizvoda, poboljšane okolinske performanse poslovanja preduzeća, povećanu produktivnost korištenih resursa, povećanu efikasnost, smanjenu upotreba energije i sveukupno smanjenje troškova.

Implementacija čistije proizvodnje može podrazumevati uvođenje jednostavnih mera predostrožnosti ili pažljivijeg ophođenja sa inputima ili proizvodnom opremom ili pak može uključiti komplikovanije mere povezane sa izmenama na proizvodnim procesima i proizvodima. Troškovi koje izaziva poštovanje okolinske legislative mogu značajno biti smanjeni za korporacije/firme, koje usvoje tehnike čišće proizvodnje, koje često u većoj meri smanjuju troškove nego tehnologije kontrole zagađenja.

Troškovi koje otpad uzrokuje su smanjeni i tu se potencijalno mogu otkriti nova tržišta kroz inovacije ili prodaju sporednih nusproizvoda. Čistija proizvodnja može smanjiti rizik i odgovornost za okolinu i voditi do veće kompetitivnosti. Kada pokažu svoje zalaganje za okolinu i demonstriraju primenu čistije proizvodnje, korporacije/ firme mogu takođe poboljšati svoj imidž u javnosti i zadobiti poverenje potrošača. Kada su u pitanju interne prednosti, koje proizilaze iz društveno odgovornog poslovanja, dosadašnje iskustvo ukazuje da su to prvenstveno povećanje produktivnosti preduzeća, kvaliteta i prodaje, potom održivosti i dugovečnost kompanije, lakše poštovanje propisa i veća lojalnost radnika. Kao najveće eksterne koristi pokazuju se bolji imidž i reputacija firme, doprinos održivom razvoju zemlje, lojalnost klijenata i očuvanje okoline.

3 Npr. mala Internet firma (sa manje od 50 zaposlenih) koja se nalazi u Kaliforniji može oceniti pretnju od zemljotresa kao srednje verovatnoće i jakog učinka, dok bi pretnja od strujnih udara bila ocenjena sa visokom vervatnocom i visokim učinkom.

Tako bi u ovoj kompaniji analiza rizika strujnog udara bila veći rizik od zemljotresa te bi stoga dobila veći prioritet u DRP-u.

Zaključak

U sistemu odbrane i bezbednosti, stanovništvo jedne lokalne samouprave, regiona ili države uspešnije i brže će se oporaviti od eko-krize (prirodna katastrofa, NHB udes, upotreba NHB oružja, NHB terorizam), ako se ima pristup pouzdanim informacijama. To znači da stanovništvo veruje pošiljaocu informacija ili da ima pristup alternativnim izvorima informacija koje mogu potvrditi izvor manje pouzdanog. Lokalno stanovništvo koje ima neposredan pristup pouzdanom izvoru informacija, može biti u stanju da odmah postupi na informacijama bez vremena za proveru. Ovo poverenje će omogućiti pojedincima, grupama ljudi, zajednicama, korporacijama, preduzećima i ustanovama da preventivno deluju, vode „borbu" protiv nedaća i uspešno realizuju mere i postupke uklanjanja posledica ekološke krize.

Na eko-krizne situacije ne treba gledati kao na bezazlene situacije. Postoje načini za uspešno prevalazenje eko-krize, a jedan od najbitnijih faktora u „vladanju" eko-krizom je dobra komunikacija. Kada do krize dođe, ljudi koji su samo zahvaćeni os ećaju gotovo neutoljivo za informaciju. Investitori, kupci, dodaci, zapošljeni, mas-mediji i drugi zainteresovani u jednoj državi, žele da znaju jer je do krize došlo, kako će se organizovati nosi sa kriznim situacijom i kako će stvari izgledati kad se kriza završi. Od načini rukovođenja kriznim situacijom i kriznog komuniciranja zavisi u kojoj će se meri zajednica ima negativnu posledicu.

Vrhunski menadžeri eko-krize pretvaraju priliku za izbegavanje i oblikovanje novih procedura rada. Da bi kriza bila šansa, organizovanje je moraju pripreme za krizu. Iz toga, neophodnoje imati strategiju komunikacije u krizi, koja pomaže da se „reaguje" u pravom trenutku i da na najbolje mogući način iskoriste komunikacioni resurs u organizaciji.

Dakle, dobro pripremljeno krizno komuniciranje omogućava ne samo uspešno prevalazenje krize, veće i jačanje ugleda u zemlji i inostranstvu, zahvaljujući efikasnoj komunikaciji i primeni mas-medija. Ovo je osnovno polazište kod pisanja ovog koautorskog rada, čiji je zadatak da istražuje stanje i procese u životnom ambijentu, vanredne situacije i eko-krize, kako bi se došlo do najboljih strategija komunikacije, koja će omogućiti uspešno sprečavanje i prevazilaženje kriznih situacija.

Naša iskustva i empirijska istarživanja pokazuju da za unapređenje krporativnog upravljanja i društvene odgovornosti u jednoj državi najveću prepreku predstvalja nedostatak odgovarajuće regulative i institucija, nezainteresovanost vlade i česte promene njene politike. Kao glavni rizik u primeni koncepta društvene odgovornosti kompanije/preduzeća najčešće navode povećanje operativnih troškova, ali i povećane zahteve zainteresovanih aktera i mešanje regulatornih organa, zaostajanje u odnosu na konkurenciju, smanjenu produktivnost i profitabilnost, kao i moguć negativan uticaj na kvalitet roba i usluga.

Za poboljšanje društveno odgovorne prakse su, prema mišljenju ispitanika najvažnije poreske stimulacije, osnaživanje lokalnih vlasti da odlučuju o izuzimanju od plaćanja poreza i subvencionisane kamate. Skoro sve kompanije/preduzeća veruju da bi razmena informacija, saradnja i pregovori sa različitim akterima učinili njihove prakse društveno odgovornog poslovanja relevantnijim, posebno za potrebe „reagovanja" u vanrednim situacijama.

Zajednica koja gradi pouzdane komunikacije unutar i među hitnim korisnicima, uključujući i mas-medije, takođe će reagovati brže na novonastalu situaciju, koju svaka eko-kriza predstavlja. Organizacije koje moraju iznenaditi će biti pouzdani izvori informacija između sebe i javnosti, ako planiraju unutrašnju i spoljnu koordinaciju komunikacija koje će se održati. Ova koordinacija će biti efikasnija, ako organizacije veruju ljudima sa kojima će komunicirati. Međutim, neopravdano uverenje u vlastitu sposobnost organizacije da bude otporno u suočavanju s krizom, možda će manje učiniti planiranje, neophodno za postizanje pouzdane komunikacije u kriznom menadžmentu.

Kada su u pitanju migranti-raseljena lica, situacija na našim prostorima je veoma

teška za definisanje održivih rešenja za njihovo uspešnije uključivanje i aktivniju participaciju. Većina IRL živi u veoma lošim stambenim uslovima, u nekvalitetnim objektima kojima nedostaje mnogo elemenata infrastrukture. Skoro sva ova domaćinstva se nalaze u riziku od siromaštva, sa niskim i nestabilnim prihodima. Skoro polovina prima neki vid novčane socijalne pomoći, izuzetno mali broj ima redovne prihode od formalnog zaposlenja, penzije ili privremene nadoknade za raseljena lica. Većina ima članove zaposlene na povremenim, neformalnim i loše plaćenim poslovima. I na planu zaposlenosti je teško promeniti stanje, jer su IRL izuzetno loše obrazovani, a ne raspolažu ni potrebnim veštinama koje bi mogle da im poprave položaj na tržištu rada. Za ovaj problem se ne nazire rešenje ni u perspektivi, jer i nove generacije ne stiču kvalifikacije i još uvek u velikom broju ne završe ni osnovnu školu.

Fokusirane grupne diskusije su pokazale da se za većinu IRL domaćinstava strategija preživljavanja svodi na to da imaju sopstveni objekat u kojem žive (što im, u pravom značenju te reči, omogućuje 'krov nad glavom') i da minimalizuju troškove života. Ovo poslednje postižu tako što ništa ne investiraju u stambene uslove, ne plaćaju račune za komunalne troškove (voda, struja), a snalaze se tako što se nezakonito priključuju na vodovod ili električnu mrežu, a povremeno dobiju i jednokratnu pomoć u ogrevu. Od socijalne pomoći i neformalnog rada imaju prihode za pokrivanje troškova života, što najčešće podrazumeva ishranu i, kako su pokazali razgovori u fokus grupama, plaćanje računa za mobilni i internet (zbog dece), a na uštrb troškova školovanja dece, lokalnog transporta i lečenja. Naravno, postoji i jedan manji broj interno raseljenih romskih domaćinstava koja žive bolje, imaju redovnije prihode i stanuju u boljim uslovima, ali tim domaćinstvima i nije potrebna podrška, jer su već postigla održivost životnih rešenja

Ovaj koautorski rad pruža široko znanje i razumevanje destinacijskog marketinga i brendiranja, u okviru korporativno-društvene odgovornosti u poslovanju i očuvanju životne sredine, u uslovima boravka i polaska migranata kroz našu zemlju. Rad predstavlja konceptualno obrazloženje, koje pokriva operativne i strateške perspektive sektora proizvodnje, potrošnje, putovanja, turizma i ekologije. Istovremeno, čitaoci su opremljeni snažnom pedagoškom primenom socio-ekonomskih, ekoloških i tehnoloških uticaja na unapređenje privrede u okviru održivog razvoja.

Pokrivajući ključnu teoriju i praksu, čitaoci se upoznaju sa sanitarno-ekološkim vrednostima na našim prostorima, gde borave migranti na koncizan, ali dostupan način. Ovo će omogućiti potencijalnim privrednim praktičarima da kritički analiziraju buduće situacije i donose odgovarajuće odluke u svojim Kompanijama/ustanovama, u dinamičnom razvoju i prirodnom okruženju.

Literatura

1. Atwood, L. E., and A. M. Major. 2000. Optimism, pessimism, and communication behavior in response to an earthquake prediction. Public Understanding of Science 9(4):417-431. Berkes, F., and C. Folke. 2002. Back to the future: ecosystem dynamics and local knowledge. Pages 121-146 in L. H. Gunderson and C. S. Holling, editors. Panarchy: understanding transformations in human and natural systems. Island Press, Washington, D.C., USA.
2. Biočanin, R. Humana ekologija, Farmaceutsko-zdravstveni fakultet u Travniku, Travnik, 2016.
3. Biočanin, R., Badić, M., Tešić, M. Ekološka bezbednost u vanrednim situacijama, sa akcentom na države Zapadnog Balkana, I Međunarodni workshop „Prilagođavanje klimatskim promjenama u BiH i Srbiji kao odgovor na prirodne i antropogene nepogode", 6-8. jun 2016. Travnik.
4. Blacconiere, WG, Northcutt WD. 1997. Environmental information and market reactions to environmental legislation. Journal of Accounting,

Auditing, and Finance 12(2): 149–178.
5. Blacconiere WG, Patten DM. 1994. Environmental disclosures, regulatory costs, and changes in firm value. Journal of Accounting and Economics 18: 357–377.
6. Carroll, A.B. (1991), "The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management or Organizational Stakeholders", Business Horizon, p -9.
7. Čevrljaković-Dobričić, N., Biočanin, R., Panić, S., Kvantifikacija uticaja na životnu sredinu u vanrednim situacijama, Naučni skup „Bezbednost u zaštiti životne sredine", Privredna komora Srbije, 5-6. februar 2007. Beograd.
8. Godfrey PC, Hill CWL. 1995. The problem of unobservables in strategic management research. Strategic Management Journal 16: 519–534.
9. Hillman AJ, Keim GD. 2001. Shareholder value, stakeholder management, and social issues: what's the bottom line? Strategic Management Journal 22: 125–140.
10. Fisman R, Heal F, Nair VB. 2005. Corporate social responsibility: doing well by doing good? Working paper, Columbia University Business School, New York.
11. Freeman RE, Harrison JS, Wicks A. 2008. Managing for Stakeholders: Survival, Reputation, and Success. Yale University Press: New Haven, CT.
12. Knauer NJ. 1994. The paradox of corporate giving: tax expenditures, the nature of the corporation, and the social construction of charity. DePaul Law Review 44(1): 1–97.
13. Layton, T. P. (2007). Information Security: Design, Implementation, Measurement, and Compliance. Boca Raton, FL: Auerbach publications. ISBN 978-0-8493-7087-8.
14. Mahoney JM, Mahoney JT. 1993. An empirical investigation of the effect of corporate charter antitakeover amendments on stockholder wealth. Strategic Management Journal 14(1): 17–31.
15. Mansell, R. When, U. Knowledge Societies: Information Technology for Sustainable Development. Oxford (UK): Oxford University Press, 1998.
16. Nešković, S. Biznis diplomatija i industrijska špijunaža u ostvarivanju kompetetivne prednosti srpske privrede, CESNA B, Beograd, 2011.
17. Peltier, T. R. (2001). Information Security Risk Analysis. Boca Raton, FL: Auerbach publications. ISBN 0-8493-0880-1.
18. Peltier, Thomas R. (2002). Information Security Policies, Procedures, and Standards: guidelines for effective information security management. Boca Raton, FL: Auerbach publications. ISBN 0-8493-1137-3.
19. Van Herpen HWI, Pennings JME, Meulenberg MTG. 2003. Consumers' evaluation of socially responsible activities in retailing. Working paper, Maastricht University, Maastricht, The Netherlands.
20. Villalonga B. 2004. Intangible resources, Tobin's q, and sustainability of performance differences. Journal of Economic Behavior & Organization 54: 205–230.
21. Waddock SA, Graves SB. 1997. The corporate social performance-financial performance link. Strategic Management Journal 18(4): 303–319.
22. Williams RJ, Barrett JD. 2000. Corporate philanthropy, criminal activity, and firm reputation: is there a link?Journal of Business Ethics 26(4): 341–350.
23. Scharfman M. 1996. The construct validity of the Kinder, Lydenburg, and Domini social performance ratings data. Journal of Business Ethics 15(3): 287–296.
24. Stultz RM. 2002. Risk management and derivatives. Southwestern College Publications: New York.
25. Szwajkowski E. Figlewicz RE. 1999. Evaluating corporate performance: a

comparison of the Fortune Reputation survey and the Socrates social rating database. Journal of Managerial Issues 11(2): 137–154.

26. Tešić, M., Perić, V., Badić M., Biočanin, I. Ekološki kriminalitet kao alergijski sindrom (ne)održivog razvoja i njegovo suzbijanje, Naučno-stručni časopis „PHARM-HEALTH“, Farmaceutsko-zdravstveni fakultet Travnik, br.1/13. Travnik, 2013.
27. Tonkiss, F, Passey A. 1999. Trust, confidence and voluntary organisations(sic): between values and insitutions. Sociology 33(2): 257–274.
28. Turban DB, Greeening DW. 1997. Corporate social performance and organizational attractiveness to prospective employees. Academy of Management Journal 40(3): 658–672.

Braco Kovačević[1]

GLOBALIZACIJA, SIROMAŠTVO I MIGRACIJE IZ BOSNE I HERCEGOVINE

Rezime

Iako su migracije poznate još od samih početaka čovjekova postojanja i razvoja društava, ipak su one sa globalizacijskim procesima sve učestalije, izraženije i masovnije. Na njih utiču ekonomski, ekološki, politički, demografski, kulturni, religijski i drugi faktori i razlozi. Jedan od njih se odnosi i na ekonomsko-socijalni razlog - siromaštvo. Zbog nedostatka osnovnih uslova života, nezaposlenosti, lošeg životnog standarda, deprivacije, socijalne ekskluzije i snažnog osjećaja besperspektivnosti, ljudi su prinuđeni da migriraju prema područjima u kojima mogu da zadovolje svoje egzistencijalne potrebe. Upravo, to je samo jedan od brojnih razloga napuštanja i Bosne i Hercegovine i migriranja prema bogatijim, bezbjednijim i sigurnijim društvenim sredinama.

Ključne riječi: globalizacija, siromaštvo, nezaposlenost, migracije, Bosna i Hercegovina

GLOBALIZATION, POVERTY AND MIGRATION FROM BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

Although migrations have been known since the very beginnings of man's existence and the development of societies, however those with globalization processes are more frequent, more pronounced, and more massive. They are influenced by economic, environmental, political, demographic, cultural, religious and other factors and reasons. One of them also applies to economic and social reasons - poverty. Due to the lack of basic conditions of life, unemployment, poor standard of living, deprivation, social exclusion and a strong sense of hopelessness, people are forced to migrate towards areas in which they can satisfy their existential needs. Precisely, this is just one of many reasons for leaving Bosnia and Herzegovina and migration towards richer, safer and more secure social environments.

Key words: globalization, poverty, unemployment, migration, Bosnia and Herzegovina

1 Prof. dr Braco Kovačević, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Banjoj Luci

Uvod

Od samog početka postojanja, čovjek je, u potrazi za hranom i drugim resursima neophodnim za život, migrirao sa jednog područja na druga. Tražeći sredstva neophodna za sopstvenu egzistenciju, čovjek je postao migratorno biće, a migracije su postale pratiocem čovjekovog postojanja. Sa globalizacijom migracije posebno dolaze do izražaja jer ona nameće tržište, transnacionalnu organizaciju rada i proizvodnje i pritisak kapitala koji dovode do socijalnih nejednakosti na globalnom i lokalnom nivou, polarizacije na bogate i siromašne te, tako, i migracija siromašnih. Globalizacija siromaštva vrši pritisak na siromašne da migriraju.

Da bismo ukazali na migracije kao posljedicu jednog društvenog stanja, globalnih i lokalnih procesa, najprije ćemo ukazati na teorijski okvir od kojeg savremene migracije pa, prema tome, i migracije iz Bosne i Hercegovine, i zavise. A, taj okvir se odnosi na – globalizaciju.

Globalizacija

Riječ globalizacija se sve više odnedavno počela upotrebljavati. Džon Ralston Sol (John Ralston Saul) ističe da se globalizacija „naizgled i niotkuda pojavila" i da su njeni zagovornici tvrdili da će ona krenuti neizbježnim pozitivnim smjerom. Ali, ubrzo se pokazalo da je ona sobom donijela neuspjehe i takve posljedice „koje se najbolje mogu definisati kao žive rane".[2]

A, te „žive rane" odnose se i na ekonomske, socijalne i političke posljedice koje su povezane sa globalizacijom.

Postoje brojna određenja pojma globalizacije, tako da možemo reći da nema čvrstog konsenzusa jer se globalizacija određuje na različite načine.

Šolte (Jan Aart Scholte) ističe da se može razlikovati pet bitnih shvatanja globalizacije:

1. internacionalizaciju – koja se odnosi na prekogranične odnose zemalja, razmjene i međuzavisnosti;
2. liberalizaciju – koja se odnosi na ukidanje državnih ograničenja na području svjetske privrede i uspostavljanja integrativnih ekonomskih odnosa;
3. univerzalizaciju – koja se odnosi na povezivanje kultura;
4. vesternizaciju – u smislu „pozapadnječenja" ili „amerikanizacije" lokalnih sredina, zajednica i svijeta, i
5. respucijalizaciju – odnosno, kao reorganizaciju prostora, u okviru čega se razvijaju „transplanetarne veze među ljudima".[3]

Mogao je Šolte u neke od navedenih ili novih shvatanja uključiti fenomene koji su značajni za globalizaciju i na koje globalizacija utiče, kao što su pitanje identiteta, religije, terorizma, ekoloških problema, zdravlja i bolesti.

Prema Santosovom (Boaventura de Sousa Santos) mišljenju, pravilnije je govoriti o globalizacijama nego o globalizaciji, jer „ono što zovemo globalizacijom u stvari su različiti skupovi društvenih odnosa, a iz različitih skupova društvenih odnosa nastaju različiti fenomeni globalizacije. To znači da, strogo govoreći, ne postoji samo jedan entitet koji se zove globalizacija, već postoje globalizacije: tačnije rečeno, taj termin bi uvek trebalo koristiti u množini. Svaki drugi širi pojam trebalo bi da se odnosi na proces, a ne na suštinu. Pored toga, iako je reč o skupovima društvenih odnosa, globalizacije podrazumevaju sukobe, što znači da podrazumevaju i pobednike i pobeđene"; globalizacija predstavlja „skup društvenih odnosa koji intenziviraju transnacionalne interakcije, bilo da je reč o transnacionalnoj međudržavnoj, kapitalističkoj ili društvenoj i kulturnoj praksi"; dvije su globalizacije - globalizacija niskog intenziteta i globalizacija visokog intenziteta. Tzv. globalizacija niskog intenziteta se odnosi na proširenje globalizacije u smislu da

2 Dž. R. Sol, Propast globalizma i preoblikovanje sveta, „Arhipelag", Beograd, 2011, str. 9.
3 J. A. Šolte, Globalizacija: kritički uvod, „CID", Podgorica, 2009, str. 16-17.

su „donekle prilagođeni odnosi između lokalnih uzroka (unutrašnjih i specifičnih) i međusobno udaljenih uzroka (zajedničkih i transnacionalnih)“; globalizacija visokog intenziteta se odnosi dominaciju globalnih institucija moći, kao što su Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka, kao i druge institucije koje prinuđavaju države da izgrađuju pravosuđe preko kojeg bi u nerazvijenim zamljama stvorile pretpostavke koje zahtijeva tržište. A, „za razliku od prethodnog, taj proces je veoma brz i intenzivan, podstaknut dominantnim spoljnim činiocima koji su jasno definisani i lako svodljivi na globalnu hegemonističku politiku zainteresovanu za institucionalizaciju na globalnom nivou koja olakšava ograničeno širenje globalnog kapitalizma.“[4]

Tako misli Santos, a sada ćemo vidjeti što o pojmu globalizacije misli Pjer Burdije (Pierre Bourdieu).

Globalizacija je, smatra Burdije „povratak na neku vrstu radikalnog kapitalizma”, ratifikacija i veličanje „onoga što se naziva finansijskim tržištem” kapitalizma. Globalizacija „nije homogenizacija”, već je imperijalni „produžetak moći i uticaja malog broja dominantnih nacija nad celinom nacionalnih berzi” koje globalizacijom nastoje uništiti socijalne tekovine koje se nalaze „među najuzvišenijim dostignućima civilizacije; to su dostignuća koja treba učiniti univerzalnim”.[5]

Dakle, globalizacija je prostor širenja kapitalističke dominacije kojom se uništavaju civilizacijske socijalne tekovine.

Prema Heldovom (David Held) mišljenju, globalizacija „može biti shvaćena kao širenje, produbljavanje i ubrzavanje svetske međuzavisnosti u svim aspektima modernog društvenog života, od kulture do kriminala, od finansija do duhovnosti“. Tako „programeri u Indiji sada opslužuju svoje saradnike u Evropi i Americi bez vremenskog odlaganja, dok uzgajanje konoplje u Burmi može biti povezano sa zloupotrebom droga u Berlinu ili Belfastu“; sama „globalizacija dovodi u vezu zajednice u okviru jednog svetskog regiona sa razvojem na drugim kontinentima.“[6]

Slično Heldovom mišljenju je i Gidensovo (Anthony Giddens), mišljenje o globalizaciji.

Gidens ističe da se termin globalizacija koristi kao oznaka za intenzifikaciju, integraciju i međuzavisnost na globalnom području. Globalizacija se „može definisati kao intenzifikacija društvenih odnosa na svetskom planu, koja povezuje udaljena mesta na takav način da lokalna zbivanja uobličavaju događaji koji su se odigrali kilometrima daleko i vice versa“.[7]

Kao što se vidi, pojam globalizacije se dovodi u različite društvene relacije i odnose.

Bez obzira na to što nema (a možda je i dobro što je nema) ujednačene definicije globalizacije, navešćemo jedno prihvatljivo gledište prema kojem globalizacija predstavlja posljedicu razvoja Moderne, ona je „osnovno obilježje savremene epohe i jedna od najvidljivijih posljedica moderne“. Globalizacija predstavlja „skup povezanih procesa koji podrazumijevaju širenje ekonomskih, društvenih, kulturnih i političkih aktivnosti koje povezuju“ društva i države u okviru svjetske zajednice, a što za „posljedicu ima intenziviranje njihove međuzavisnosti“. Integracija obuhvata dobra, radnu snagu i kapital, sirovine, kao i centre odlučivanja, kao i sredstva materijalne (infrastruktura i saobraćaj) i simboličke komunikacije (informacije, znanje, simbole, slike).[8]

Globalizacija ima svoje pozitivne, ali i negativne posljedice. Na ovom mjestu ćemo govoriti o onim posljedicama koje su - negativne.

Kako sasvim ispravno kaže Bauman, „do sada, ova naša globalizacija se u potpunosti pokazuje kao negativna“.[9]

4 B. De Soza Santos, Procesi globalizacije, „Reč“, br. 68, 14. decembra 2002, str. 31, 50, 52-53.
5 P. Burdije, Odbrana civilizacije, „Republika“, br. 280, 1-15. marta 2002, str. 18.
6 D. Held, Debate o globalizaciji, u: Globalizacija – mit ili stvarnost: sociološka hrestomatija, (Priredio V. Vuletić), „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva“, Beograd, 2003, str. 48.
7 E. Gidens, Posledice modernosti, „Filip Višnjić“, Beograd, 1998, str. 69, 149-150.
8 A. Martineli, Modernizam: proces modernizacije, „CID“, Podgorica, 2010, str. 150.
9 Z. Bauman, Fluidni strah, „Mediterran Publishing“, Novi Sad, 2010, str. 13.

Negativnost globalizacije se manifestuje na mnogim područjima individualnog i društvenog života. Pa, i na ekonomsko-socijalnom području, području rada, kao i području socijalne strukture, socijalnih odnosa i društvenih nejednakosti, bogatstva i siromaštva na globalnom, ali i na lokalnom nivou. To su posljedice razvoja negativne globalizacije. Pođimo, stoga, najprije, od pojma i nivoa – nezaposlenosti.

Nezaposlenost, siromaštvo, deprivacija i socijalna isključenost

Jedan od izuzetno velikih individualnih i društvenih problema se odnosi na – nezaposlenost.[10]

Najčešće se nezaposlenost definiše kao stanje u okviru kojeg se osobe ne mogu zaposliti. Kao socijalni, odnosno društveni problem, nezaposlenost podrazumijeva nemogućnost društva da zaposli osobe koje su bez posla, ali i prihoda po osnovu rada.

Prema određenju „International Labour Organisation, standardna međunarodna definicija nezaposlenosti obuhvata sve osobe starije od starosne granice određene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva, koje su:

1. tokom referentnog razdoblja bile bez posla,
2. tokom tog razdoblja bile u svakom trenutku na raspolaganju za posao,
3. tražile posao (poduzimale određene korake u cilju pronalaženja posla)".[11]

Najčešće se nezaposlenost posmatra i definiše sa dva aspekta:

- agregativnog – koji se odnosi na dio radne snage koji je izvan procesa rada mimo svoje volje i izražava se brojem lica koja upravo traže zaposlenje, i
- individualnog – koji se odnosi se na osobu, nezaposleno lice koje ne radi, mada želi, a i sposobno je za rad.[12]

Ono što je karakteristično za nezaposlenost jeste to da je ona individualčna, ali i društvena pojava i problem zato što se ne odnosi samo na pojedince već i na društvene grupe i društvo u cjelini. Pod uticajem neoliberalno orijentisane globalizacije, nezaposlenost je postala lokalni i globalni problem.

Prema empirijskim pokazateljima, bitne karakteristike nezaposlenosti su:

1. životna situacija – prožeta dezintegracijom i dezorganizacijom osoba koje su nezaposlene;
2. osjećanja frustracije i deprivacije – zbog nemogućnosti zadovoljavanja ljudskih potreba;
3. socijalni rizici – koji se mogu pojaviti kao posljedica nezaposlenosti i deprivacije.[13]

Nivo nezaposlenosti je različit u društvima, a stope nezaposlenosti se određuju na slijedeći način:

- niska stopa nezaposlenost – odnosno, prosperitetna i elastična stopa nezasposlenosti iznosi do 2,5%;
- srednja – od 2,5-5%, i
- visoka – preko 10%.

U mnogim državama, pa i onim razvijenim, stopa nezaposlenosti se nalazi iznad 10%, što se, kao što vidimo, određuje visokom stopom i visokim nivoom nezaposlenosti. Takva visoka stopa nezaposlenosti istovremeno pokazuje da je nezaposlenost jedan od najozbiljnijih socijalnih problema.

Stopa nezaposlenosti u Evropskoj uniji osoba u dobi od 25 do 74 godine kreće se od 2,6% u Norveškoj do 25,2% u Grčkoj. U Španija je ona 22,3%, a u Hrvatska 13,7%, Portugalu 12,4 %, Slovačkoj 12,3%. Pored Norveške, u zemlje sa malom i srednjom stopom nezaposlenosti od 2,6-5,8% spadaju: Švedska, Danska, Austrija, Njemačka i Velika Britanija.

10 Potpunije u: Nezaposlenost i neizvjesnost... (koordinator projekta Braco Kovačević), „Klub intelektualaca 123", Banja Luka, 2015.

11 http://mjesec.ffzg.hr/nezaposlenost/1.1.html).

12 M. Milosavljević, Devijacije i društvo, „Draganić", Beograd, 2003, str. 53.

13 M. Milosavljević, Devijacije i društvo, „Draganić", Beograd, 2003, str. 78-79.

Kolika je stopa nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini?

Istraživanja UNDP-a, koja se odnose na Bosnu i Hercegovinu, pokazuju da je 2009. godine opšta stopa nezaposlenosti iznosila 23,4%, a čak 51,9% kod mladih. Gotovo 1/5 stanovništva (18,4%) živi ispod granice opšteg siromaštva. Stopa nezaposlenosti u Republici Srpskoj se kretala na sljedeći način: 2005 - 38,8%; 2006 - 35,5%; 2007 - 34,1%; 2008 - 33,9%; a 2009 - 35,9%. Prema Agencija za rad i zapošljavanje, na dan 31. decembra 2015. godine bilo je 537.568 osoba na evidencijama zavoda i službi zapošljavanja u Bosni i Hercegovini. U odnosu na samo prethodni mjesec, broj nezaposlenih je veći za 909 osoba (0,17%). A, kada je riječ o ukupnom broju onih koji traže zaposlenje 277.840 (51,68%) su žene. Takođe, nezaposlenost se povećana i u Federaciji BiH za 394 osobe (0,10%), u Republici Srpskoj za 470 osoba (0,35%), u Brčko distriktu BiH za 45 osoba (0,37%). Ukupna stopa registrovane nezaposlenosti za novembar 2015. godine je iznosila 42,7%.[14]

Nezaposlenost je veliki individualni i socijalni problem, ali je to takođe i – siromaštvo.

Siromaštvo je veliki socijalni problem i potencijalni i stvarni uzrok društvenih devijacija i socijalne isključenosti, odnosno socijalne ekskluzije.

Siromaštvo podrazumijeva nedostatak osnovnih uslova za dostojanstven život. Odnosno, podrazumijeva „nepostojanje ekonomskih, socijalnih i kulturnih uslova za zadovoljavanje osnovnih bioloških, zdravstvenih, kulturnih, obrazovnih i drugih ljudskih potreba i nedostatak uslova za razvoj i reprodukciju psihičkih i fizičkih sposobnosti i nedostatak uslova za produkciju i reprodukciju života“. Ono što bitno karakteriše siromaštvo i kao društvenu devijaciju i kao kao socijalni problem jeste:

- društvena uočljivost – što se odnosi na veoma jednostavnu vidljivost, odnosno uočljivost siromaštva kao pojedinačne i društvene pojave i socijalnog problema;
- postojanost – što znači da siromaštvo nije neka trenutna već, naprotiv, postojana pojava;
- reprodukovanje siromaštva – siromašni imaju malu „životnu šansu“ da promijene i poboljšaju svoj socijalni položaj pa, zato, obično „siromašni rađaju siromašne“;
- masovnost – siromaštvo nije neka efemerna individualna pojava već veoma raširena masovna društvena pojava i socijalni problem koja zahvata veliki broj osoba u društvu;
- višedimenzionalnost siromaštva – označava to da se siromaštvo ispoljava u drugim sferama i aspektima života jer se odnose na biološku, psihološku, obrazovnu, kulturnu i vrijednosnu dimenziju života;
- povezanost siromaštva sa drugim društvenim devijacijama – alkoholizmom, nasiljem, kriminalom, maloljetničkom delinkvencijom, prostitucijom i drugim oblicima socijalnih devijacija i socijalno-patoloških i psiho-patoloških pojava.[15]

Siromaštvo ne predstavlja ništa drugo do uskraćenost u mogućnosti zadovoljavanja osnovnih potreba, kao i nemogućnost inkluzije u prostore rada i proizvodnje, kulture i drugih društvenih djelatnosti. Ne samo da je uočljivo, siromaštvo je i prepoznatljivo upravo zbog nedostatka materijalnih sredstava za život, beskućništva i neadekvatnih, prikladnih stambenih uslova i nesigurnog okruženja. Negativno se reflektuje na glad i neuhranjenost, slabo i rizično fizičko i psihičko zdravlje, ograničenost ili nedostupnost obrazovanju i drugim bitnim uslugama. Kod siromašnih je povećana smrtnost, a uz njega su povezani društvena diskriminacija i izolacija.

Siromaštvo ima svoje dvije dimenzije: objektivnu i subjektivnu. Objektivna dimenzija siromaštva se odnosi na „nedostatak sredstava, manjak mogućnosti za

14 http://faktor.ba/nezaposlenost-u-bih-u-decembru-2015-povecana-za-017-posto-u-odnosu-na-novembar/ (17.03.2017).

15 M. Milosavljević, Devijacije i društvo, „Draganić“, Beograd, 2003, str. 61, 62-63.

zadovoljavanje ljudskih potreba, lišavanje i nedostupnost usluga ili institucija i sl."), a subjektivna dimenzija siromaštva se odnosi na „osećaj neslobode i sputanosti, nedostatak dostojanstva i samouvažavanja, postojanje specifičnih vrednosti i obrazaca odnosa i ponašanja i sl."). Naravno, samo „razumevanje menjalo tokom istorije, a konkretno definisanje i društveni odnos zavisili su od običaja, standarda, vrednosti i odnosa moći različitih društava i država".[16]

Postoji nekoliko vrsta ili oblika siromaštva, kao što su apsolutno siromaštvo, relativno siromaštvo, i subjektivna bijeda.

Pod pojmom apsolutnog siromaštva se podrazumijeva potrošnja koja se nalazi ispod određenog minimuma životnih potreba koje se odnose na hranu, vodu, obuću, odjeću i uslove stanovanja. Apsolutno siromaštvo se odnosi na tzv. donju, odnosno na kritičnu granicu održavanja života.

Prema Gidensovom mišljenju, koncept apsolutnog siromaštva se temelji „na ideji preživljavanja – osnovnih uslova koje treba ispuniti kako bi se održala fizički zdrava egzistencija"; za one „kod kojih ove fundamentalne potrebe za opstanak nisu zadovoljene – dovoljno hrane, krov nad glavom i odeća – kaže se da žive u siromaštvu". Koncept apsolutnog siromaštva nema relativni već univerzalni karakter jer je „univerzalno primjenljiv" zato što podrazumijeva to „da su standardi za ljudsko održanje, više ili manje, isti za sve ljude istog životnog doba i iste telesne građe, bez obzira gde na to žive. Za bilo kojeg pojedinca, bilo gde u svetu, može se reći da živi u siromaštvu ukoliko se nalazi ispod ovog univerzalnog standarda... Apsolutno siromaštvo se odnosi na pomanjkanje osnovnih sredstava neophodnih za održanje zdravlja i nesmetanog funkcionisanja tela".[17]

Dakle, apsolutno siromaštvo se odnosi na nemogućnost zadovoljenja osnovnih ljudskih potreba i u sebe uključuje osobe koje preživljavaju, nalazeći se na ivici egzistencije jer su lišene pristupa zdravstvu, obrazovanju, kulturi, i drugim društvenim uslugama. Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji, apsolutna linija siromaštva se određuje prema broju kalorija koje se dnevno unose u organizam, i ukoliko osobe unesu manje od 2.240 kalorija dnevno, spadaju u ovu rizičnu kategoriju.

Podaci dokumenta Napredak u realizaciji Milenijumskih razvojnih ciljeva u BiH (2012.) pokazuju da 15% stanovništva Bosne i Hercegovine živi ispod apsolutne linije siromaštva, što znači sa manje od 235 KM mjesečno.

Na osnovu Ankete o potrošnji domaćinstava (2011.) Agencije za statistiku BiH, siromaštvo je ipak izraženije u Republici Srpskoj u kojoj je svaki peti stanovnik siromašan. Prema metodologiji koju je napravila Svjetska banka, 15% stanovništva živi ispod apsolutne linije siromaštva, što predstavlja očigledno povećanje siromaštva u odnosu na 2007. godinu.

Pod pojmom relativnog siromaštva se podrazumijevaju „situacije u kojima pojedinci, porodice i društvene grupe zbog nedostatka sredstava ne mogu da obezbede ishranu i druge uslove života niti da učestvuju u aktivnostima koje su uobičajene ili prihvaćene od strane društva kome pripadaju".[18]

Postojanje relativnog siromaštva znači da se životni standard osoba koje pripadaju ovom području nalazi ispod standarda ostalih osoba u istoj državi i društvu, te da se siromaštvo povećava sa povećanjem troškova života.

Prema tome, koncept i pojam relativnog siromaštva je određen od strane svake država za sebe. To znači da je pojam „relativnog siromaštva" relatizovan zato što se siromaštvo određuje u odnosu na standard koji postoji u konkretnom društvu. Tako je koncept relativnog siromaštva društveno i kulturno određen i ne mjeri se na osnovu nekog univerzalnog standarda.

Podaci dokumenta Napredak u realizaciji Milenijumskih razvojnih ciljeva u BiH (2012.) takođe pokazuju da u relativnom siromaštvu živi 17,9% građana BiH (sa manje

16 M. Milosavljević, Devijacije i društvo, „Draganić", Beograd, 2003, str. 57.
17 E. Gidens, Sociologija, „Ekonomski fakultet", Beograd, 2005, str. 317, 342.
18 M. Milosavljević, Devijacije i društvo, „Draganić", Beograd, 2003, str. 59.

od 416 KM mjesečno). Proizlazi da je svako šesto domaćinstvo u BiH stvarno siromašno.

Konačno, subjektivna bijeda je pojam pod kojim se podrazumijeva subjektivni, odnosno lični osjećaj siromaštva.

Rekli smo da siromaštvo prouzrokuje socijalnu ekskluziju, odnosno socijalnu isključenost. A, s obziroma da je U Bosni i Hercegovini veoma izraženo siromaštvo, jasno je da je i socijalna isključenost takođe veoma izražena.

Pod pojmom socijalne isključenosti se, kako ističe i Savjet Evropske Unije, podrazumijeva „proces kojim su određeni pojedinci gurnuti na ivicu društva i spriječeni da u potpunosti učestvuju u društvu zbog svog siromaštva ili nedostatka osnovnih znanja i mogućnosti za doživotno učenje, ili kao rezultat diskriminacije. Ovo ih dodatno udaljava od zaposlenja, prihoda i mogućnosti obrazovanja, kao i od društvenih mreža i okvira i aktivnosti u zajednici. Ovakvi pojedinci imaju malo pristupa vlasti i organima donošenja odluka i na taj način se često osjećaju nemoćnima i nesposobnima da uzmu kontrolu nad odlukama koje utiču na njihov svakodnevni život“.[19]

Pojam socijalne isključenosti ima dva bitna aspekta: distribucijski i relacijski. Distribucijski aspekt se odnosi na dohodak, odnosno na osnovne elemente životnog standarda, tržište rada, obrazovanje, stambene uslove, zdravlje, a relacijski aspekt se odnosi na socijalne veze, učestvovanje u civilnim organizacijama i političkim institucijama, te porodični život.

Prema tome, jasno je da su socijalna isključenost i siromaštvo međusobno povezane, ali i različite društvene pojave.

Pojam socijalne isključenosti je u uskoj vezi sa pojmom deprivacije.

Prema samoj svojoj prirodi deprivacija (lišenost, lišavanje, uskraćenost) egzistira kao faktor socijalne ekskluzije i često i kao faktor nastanka raznih religijskih grupa, pokreta i društvenih grupa i zajednica. Deprivacija može biti jedan od razloga za odlazak u male vjerske ili druge zajednice u kojima osoba kompenzira i nadomješta nedostatak pažnje, topline i razumijevanja „sestrinskim“ i „bratskim“ odnosima u tim zajednicama.

Međutim, deprivacija može da u sebe obuhvati i veći broj osoba i veće prostore. „Uopšteno govoreći, pojedinci, društvene grupe ili geografska područja mogu se smatrati socijalno isključenima ako se nalaze u nepovoljnijem položaju u političkom, ekonomskom i/ili socijalnom smislu, ako nemaju samopouzdanja, ako se osjećaju nemoćno ili u izvjesnoj mjeri društveno otuđeno, a sve to proističe iz kombinacije međusobno povezanih problema kao što su regionalna nejednakost, nezaposlenost, slabe stručne ili socijalne vještine, nizak dohodak, slabi stambeni uslovi, visoka stopa kriminaliteta i nasilja ili pripadnost manjinskoj grupi“.[20]

Deprivacija, uskraćenost, ili lišenost može biti:

- fizička - odnosi se na nepovoljno fizičko stanje i loše zdravlje;
- psihička – odnosi se na psihičko stanje, duševne nedostatake, odnosno nedostatke psihičkog zdravlja i osjećaja lične vrijednosti;
- ekonomska – odnosi se na nezavidnu i lošu materijalnu situaciju, nezaposlenost, nemogućnost radnog i profesionalnog angažovanja, kao i izopštenost iz društvene ekonomije;
- politička - odnosi se na isključenost iz političke participacije i procesa političkog odlučivanja i;
- društvena - odnosi se na lišenost društvenog ugleda i moći, isključenost iz participacije i korištenja društvenih ustanova i (kulturnih, obrazovnih, finansijskih, sportskih).

Naravno, deprivacija ima svoje uzroke, a oni mogu biti: materijalni – koji se odnosi na nedostatak i uskraćenost materijalnih vrijednosti, i fizički, psihički i emocionalni - koji se odnose na fizičke i psihičke probleme, kao i na nedostatak emocionalne podrške i stabilnosti.

19 J. Petrović, Nemam, dakle postojim, „Fakultet političkih nauka“, Banja Luka, 2013, str. 35.

20 https://esociologyveraintroduction.wikispaces.com/file/view/Siromastvo,+nezaposlenost+i+socijalna+iskljucenost.pdf).

Dakle, deprivacija u sebe uključuje siromaštvo kao nemogućnost pristupa društvenim dobrima. U tom smislu treba napomenuti da, kada se nepovoljni položaj poklapa ili kumulira u drugim i različitim oblastima – kao što su nezaposlenost, niski prihodi, neadekvatni uslovi stanovanja i života, ograničenost višeg obrazovanja, nedostupnost korištenja kulturnih, kao i drugih dobara i sadržaja - tada se govori o višestrukoj kumulativnoj ili multiploj deprivaciji. Međutim, kada se deprivacija kontinuirano prenosi sa jedne generacije na drugu generaciju a u okviru iste porodice onda se govori o transmisiji ili prenošenju deprivacije.[21]

Posebno su psihologija i psihoanaliza objasnile ulogu deprivacije u motivaciji i ponašanju osoba. Tako su, na primjer, ukazali na značaj deprivacije majčinstva kao odsustva ili lišenosti njene ljubavi što, posljedično posmatrano, dovodi do sporijeg ličnog razvoja, kao i neuroza. Osim toga, nauke su ukazale i na problem socijalne deprivacije kao uskraćenosti ili isključenosti iz određenih okvira koji usporavaju i otežavaju neophodni optimalni razvoj u procesu primarne socijalizacije. Pojava je prepoznatljiva u uslovima domskog smještaja djece kod kojih su u ranijem periodu primijećene posljedice koje se odnose na intelektualni razvoj, verbalne (jezičke) probleme, a u kasnijem periodu, na poremećaje ponašanja i odnos prema radu.[22]

Koji je nivo socijalne isključenosti u Bosni i Hercegovini?

Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, istraživanja iz 2007. godine pokazuju da je isključenost „jedan od urgentnih problema" zato što se više od 50% stanovništva u BiH suočava sa jednim od oblika isključenosti; da se 21% stanovništva nalazi u stanju krajnje isključenosti, a da je 47% u riziku od dugotrajne isključenosti. Grupe koje su posebno ugrožene grupe su: Romi, manjinski povratnici, djeca, mladi, starije osobe, osobe sa invaliditetom, a takođe, se socijalna ekskluzija odnosi i na rodni aspekt. Koliki je nivo deprivacije i socijalne isključenosti dovoljno je reći da se ove grupe nalaze ne samo u većem riziku od siromaštva i nezaposlenosti, već i da imaju i daleko više teškoća u pogledu pristupa javnim uslugama i sudjelovanju u društvenom i političkom životu.[23]

Socijalne nejednakosti: bogatstvo i siromaštvo u Bosni i Hercegovini

Ne postoji društvo u kojem ne postoje socijalne nejednakosti. Međutim, pitanje koje se postavlja odnosi se na to da li su te nejednakosti proizvod legalnih i etičkih normi društva ili, obrnuto, nezakonitih, nelegalnih i neetičkih?

Bez obzira na to, samo postojanje socijalnih nejednakosti predstavlja značajan pokazatelj problema sa kojima se suočava društvo, nejednakosti su ipak „inkubator za nepravdu i nestabilnost".[24]

Sa negativnom globalizacijom se socijalne nejednakosti veoma mnogo i ekstremno uvećavaju.

Globalizacija se u negativnom smislu manifestuje tako što „minira" i dovodi u pitanje tri bitne oblasti – bezbjednost, jednakost i demokratiju.[25]

To dovođenje u pitanje „bezbjednosti, jednakosti i demokratije" se upravo transparentno manifestuje na području socijalnih nejednakosti. Sa razvojem globalizacije razvijaju se i socijalne nejednakosti: bogatstvo i siromaštvo. U socijalnom pogledu globalizacija podrazumijeva istovremeno postojenje globalnog bogatstva, na jednoj strani, i globalnog siromaštva, na drugoj. Pogledajmo samo neke ilustrativne pokazatelje.

Prema jednoj studiji Ujedinjenih nacija 2000. Godine je 1% najbogatijih stanovnika svijeta posjedovalo 40% materijalnog bogatstva; 10% najbogatijih posjedovalo je čak 85% svjetskog bogatstva.[26]

21 Sociološki rečnik (Priredili: Aljoša Mimica, Marija Bogdanović), „Zavod za udžbenike", Beograd, 2007, str. 79.

22 Psihološki rečnik, „Vuk Karadžić", Beograd, 1988, str. 111.

23 Veze među nama. Društveni kapital u BiH, Izvještaj o humanom razvoju u BiH 2009, „Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u BiH, Sarajevo, 2009, str. 17.

24 E. Hobsbaum, Globalizacija, demokratija i terorizam, „Arhipelag", Beograd, 2008, str. 43.

25 J. A.Šolte, Globalizacija: kritički uvod, „CID", Podgorica, 2009, str. 29.

26 http://www.novi-svjetski-poredak.com/2013/02/06/sve-veca-nejednakost-bogataska-elita-i-ostali-svijet/

Kao što se vidi, podaci o socijalnim nejednakostima su zaista zastrašujući. Ali, što je još zastrašujuće je to da će se socijalne nejednakosti još više povećavati: jaz između bogatih i siromašnih će se produbljavati.

Istraživanja humanitarne organizacije Oxfam pokazuje da će uskoro 1% najbogatijih ljudi na svijetu posjedovati više nego ostatak svjetskog stanovništva. Bogatstvo 1% najbogatijih od 2009. do 2014. poraslo je sa 44% na 48% svjetskog bogatstva, a očekivanja su bila da će 2016. godine premašiti 50%. U 2014. godini je 80% najsiromašnijih kontrolisalo svega 5,5% ukupnog svjetskog bogatstva, a ostatak bogatstva uglavnom posjeduju ljudi locirani među 20% najbogatijih. To je značajan pokazatelj rastuće globalne socijalne i ekonomske nejednakosti. Jer, dok 1% najbogatijih stanovnika svijeta posjeduje polovinu ukupnog bogatstva, jedna od devet osoba nema dovoljno hrane, a više od milijardu ljudi živi od 1,25 dolara na dan. Bogata elita posjeduje bogatstvo od 2,7 miliona dolara po osobi u 2014. godini, a razlike između bogatih i siromašnih se povećavaju. Samo 85 najbogatijih ljudi na svijetu posjeduje jednako bogatstvo kao 3,5 milijardi najsiromašnijih, da bi nedugo poslije toga, ta brojka pala na samo 80 osoba.[27]

Iz prethodnih podataka se jasno vidi da postoje esktremne socijalne nejednakosti između bogatih i siromašnih.[28]

A, što se tiče siromaštva, sumorni podaci pokazuju da je 868 miliona osoba u svijetu hronično neuhranjeno; 2 milijarde osoba nema nikakav pristup osnovnim lijekovima; 738 miliona nema pitku vodu; 1,6 milijardi nema neophodan smještaj; 1,6 milijardi nema struju; 2,5 milijardi nema osnovne higijenske uslove; 796 miliona punoljetnjih je nepismeno, a i 218 miliona djece, mnogi u dobi od 5-17. godina rade „pod ropskim i opasnim uslovima: kao vojnici, prostitutke ili sluge, ili u poljoprivredi, građevini, tekstilnoj industriji.[29]

Što se tiče Bosne i Hercegovine, može se reći da ona spada u najsiromašnije zemlje Evrope i svijeta.

Prema istraživanju Svjetske banke, 2007. godine pokazuje da je oko 500.000 građana bilo siromašno, a 2010. godine čak 600.000 siromašnih. Naravno, u uslovima političke neodgovornosti, predstavnici vlasti ne nude nikakva rješenja, tako da se iz godine u godinu pojavljuje sve više siromašnih. Zaposleni u BiH imaju najniže plate u odnosu na zaposlene u regionu, koje u prosjeku iznose 390 eura. Poseban je problem što godinama plate ostaju na istom nivou dok cijene životnih namirnica i usluga rastu, čime raste i inflacija.[30]

Prema podacima Svjetske banke za 2011. Godinu, BDP u Bosni i Hercegovini je iznosio 4.754 dolara, 2012. je zatim pao na 4.396 dolara, a 2013. godine je iznosio 4.656 dolara po stanovniku.[31]

Prema Eurostatovim podacima iz 2012. godine, Bosna i Hercegovina je najsiromašnija zemlja Evrope, i njen BDP iznosi tek 28% evropskog prosjeka. Ispred BiH su Albanija i Srbija. Bugarska se nalazi na nivou od 47%, Srbija i Makedonija na nivou od 35%, a Albanija 30%.[32]

Pomenućemo još jedno istraživanje prema kojem se Bosna i Hercegovina nalazi na veoma lošem mjestu.

Naime, britanski institut Legatum je objavio indeks prosperiteta za 2015. godinu

(10.3.2017).

27 http://www.index.hr/vijesti/clanak/oxfam-1-posto-najbogatijih-iduce-godine-ce-posjedovati-vise-od-ostatka-populacije/795978.aspx (5.7.2017).

28 Potpunije u: B. Kovačević, I. Kovačević, Globalne nejednakosti i bezbjednosne prijetnje, „Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Banja Luka“, Banja Luka, 2016.

29 http://pescanik.net/problemi-globalnog-siromastva/ (17.03.2017).

30 http://www.camo.ch/aktuelno/600000-ljudi-u-bih-ispod-granice-siromastva/ (18.03.2017).

31 https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/bih-je-jos-uvijek-najsiromasnija-u-regiji-78525 (18.03.2017).

32 https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/ravno-do-dna-bih-najsiromasnija-zemlja-europe (18.03.2017).

kojim se ocjenjuju razvoj i napredak u 142 zemlje svijeta (što predstavlja više od 96% svjetske populacije i 99% globalnog bruto domaćeg proizvoda), a prema kojem je Bosna i Hercegovina na 86. mjestu, što je zapravo svrstava na najlošije mjesto na Balkanu.[33]

Podaci Svjetske banke iz 2016. godine pokazuju da je Bosna i Hercegovina zauzimala peto mjesto u grupi najsiromašnijih država Evrope. Istraživanje BDP-a po glavi stanovnika je pokazalo da ja on najniži u Bosni i Hercegovini, i da iznosi svega 8.590 dolara. Pored Bosne i Hercegovine, u grupu deset najsiromašnijih država u Evropi iz bivše Jugoslavije spadaju i Makedonija, Srbija, Crna Gora i Hrvatska. Evo liste deset najsiromašnijih država u Evropi (BDP po glavi stanovnika), u dolarima:[34]

1.	Bosna i Hercegovina	8.590
2.	Albanija	9.903
3.	Makedonija	10.718
4.	Srbija	11.553
5.	Crna Gora	11.800
6.	Bugarska	14.870
7.	Bjelorusija	15.633
8.	Hrvatska	18.213
9.	Rusija	18.408
10.	Rumunija	18.635

Prema podacima Cato instituta za 2014. godinu, od 108 „najjadnijih zemalja svijeta" Bosna i Hercegovina se nalazi na 21 mjestu, a od ostalih zemalja bivše Jugoslavije, Srbija se nalazi na 8 mjestu, Makedonija na 12, Hrvatska na 31, a Slovenija na 59 mjestu. Kada je riječ o zaposlenosti i rastu cijena životnih namirnica, Bosna i Hercegovina je druga "najjadnija zemlja". Jedina zemlja koja ima lošiju poziciju od Bosne i Hercegovine je Venecuela, gdje je pad prihoda od nafte doveo do velike nestašice hrane i lijekova, kao i povećanje inflacije od 181%.[35]

Dakle, ekonomska i socijalna situacija u Bosni i Hercegovini nimalo nije dobra i, na žalost, ne pokazuje tendenciju kvalitativnog popravljanja.

Prema podacima iz 2016. godine u Bosne i Hercegovine oko 600.000 ljudi živi sa 3 do 5 KM dnevno, tačnije živi u siromaštvu.[36]

Početkom 2017. godine (25.2.2017.) objavljen tekst portala HowAfrica koji se odnosi na deset najsiromašnijih zemalja Evrope čije je socijalno stanje gore i od afričkog prosjeka. Evo te liste:

10. Rumunija - gotovo 44% stanovništva živi u u ruralnim predjelima gdje vlada siromaštvo;

9. Rusija - je očigledni primjer nejednakosti gdje nekolicina uživa u bogatstvu, dok se milioni nalaze u siromaštvu;

8. Hrvatska – u kojoj je zastrašujući konstantni porast onih koji žive ispod praga siromaštva;

7. Bjelorusija – u kojoj je u posljednje vrijeme zaustavljen dalji pad životnog standarda, ipak se još uvijek teško živi;

6. Bugarska - se smatra jednom od najsiromašnijih zemalja Balkana i Evropske

33 https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/gradjani-bih-zive-najlosije-na-balkanu-99844 (18.03.2017).

34 Blic, četvrtak 9. mart 2017, str. 2.

35 http://www.vecernji.ba/bih-21-najjadnija-zemlja-na-svijetu-srbija-8-986051; https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/bih-druga-najjadnija-drzava-na-svijetu-111390#news_view (18.03.2017).

36 http://www. ngo.ba/index.php/vijesti-iz-bih/4074-u-bih-ivi-85-multimilijunaa-koji-imaju-bogatstvo-od-devet-milijardi-dolara (18.03.2017); http://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/siromastvo-u-bih-vise-od-600000-ljudi-zivi-sa-3-do-5-km-dnevno/6k38f2p (30.8.2017).

unije;

5. Crna Gora – čija se ekonomija zasniva na uslužnim djelatnostima, u zadnje vrijeme bilježi i lagani rast; u 2003. godini je onih koji žive ispod praga siromaštva bilo oko 12,2%, a 2010. 6,6%;

4. Srbija – je država korupcije i veoma loše infrastrukture, država u kojoj gotovo 1,3 miliona osoba živi u siromaštvu;

3. Makedonija – u kojoj veliki dio stanovništva živi u ruralnim područjima od kojih 2/3 žive na selu siromašno;

2. Albanija – raspolaže veoma zastarjelom infrastrukturom koja najviše sprečav Albaniju u privlačenju stranih investicija i poslovnoj klimi;

1. Bosna i Hercegovina - količina siromaštva u Bosni i Hercegovini je - zastrašujuća.[37]

Evo još jednog indikativnog podatka koji sasvim transparentno manifestuje nivo siromaštva u Bosni i Hercegovini, a odnosi se na alimentarni nivo ili, preciznije rečeno, na konzumiranje - mesa.

Zbog nezaposlenosti i siromaštva, stanovništvo Bosne i Hercegovine se slabo hrani. Tako, na primjer, stanovnik BiH pojede 28 kg mesa (76 grama dnevno), a EU 91 kg. Siromašni u zemljama okruženja, pa i u BiH, uglavnom konzumiraju hljeb i tjesteninu, dok su im meso, mliječni proizvodi, voće i povrće nedostupni. Istraživanja pokazuju da stanovnik BiH u prosjeku godišnje troši 110 kilograma, a građanin EU 35 kilograma hljeba. Od vrste mesa, većina u BiH uglavnom jede piletinu, zatim salame, koje su pune vode i aditiva, kao i otpadaka koje u Evropi ne žele davati ni životinjama.[38]

Prema podacima i analizama, oko 30.000 stanovnika BiH ne umire od gladi jedino zahvaljujući hrani koju besplatno dobivaju u narodnim kuhinjama. U 2016. godini u BiH je bilo više od 540.000 nezaposlenih, i 718.000 zaposlenih. Simptomatično je to da oko 200.000 zaposlenih radi za minimalnu mjesečnu platu od oko 370 maraka, te da gotovo isti broj zaposlenih svaki dan ide na posao, ali ne dobiva redovnu platu niti im se uplaćuju doprinosi. Takođe, u BiH ima oko 500.000 penzionera, a više od 60% ih ima mjesečnu penziju koja nešto malo prelazi 300 maraka. Osim toga, vrijedi i podatak iz 2015. godine da oko 700.000 ljudi ide na spavanje gladno i bez večere.[39]

Svi ovi podaci jasno pokazuju da je u Bosni i Hercegovini veoma teška ekonomska i socijalna situacija. Rat je uništio privrednu infrastruktura, a privatizacija otpustila i osiromašila radnike. Brojna preduzeća i firme su u nezavidnoj poziciji, računi im se blokiraju, i prestaju sa radom, a na evidencijama zavoda i službi za zapošljavanja krajem 2016. godine je bilo 510.022 osobe. Povećanli su se nezaposlenost i siromaštvo, pao životni standard, što je doprinijelo migracijama i „odlasku u svijet".

Treba napomenuti da siromaštvo zahvata brojne slojeve u Bosni i Hercegovini. Ono ne obuhvata samo nezaposlene i raseljene osobe, invalide i porodice poginulih u ratu, koji zajedno čine nešto manje od polovine siromašnih, nego obuhvata i zaposlene, jer jedna plata nije dovoljna da domaćinstvo zadrži iznad nivoa siromaštva. Podaci pokazuju da u BiH ima oko 260.000 korisnika programa socijalne zaštite (a koji obuhvata djecu bez roditelja, odgojno zanemarenu i zapuštenu djecu, djecu čiji razvoj ometaju porodične prilike, invalide i osobe sa teškoćama u psihičkom i fizičkom razvitku, osobe nesposobne za rad i bez materijalnog osiguranja, stare osobe bez porodičnog staranja, osobe sa društveno negativnim ponašanjem, te osobe i porodice u stanju socijalne potrebe usljed posebnih okolnosti), što iznosi po 7% stanovnika iz svakog entiteta. Pored toga, još 125.000 korisnika je registrovano za programe dječije zaštite (2% stanovnika u FBiH i 6% u RS).[40]

37 http://www.kurir.rs/region/2701597/siromastvo-gore-nego-u-africi-zemlje-balkana-na-neslavnom-popisu-evo-gde-je-srbija (5.7.2017).

38 https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/stanovnik-bih-pojede-28-kg-mesa-a-eu-a-91-kg-105202 (18.03.2017).

39 http://manager.ba/clanak/u-bih-raste-broj-multimilijunasa-cije-bogatstvo-povecava-statistiku-stednje (20.03.2017)

40 https://www.klix.ba/vijesti/bih/siromasni-nisu-samo-gladni-vecinu-siromasnih-u-bih-cine-zaposleni-lju-

Podaci iz 2010. godine, pokazuju da su siromaštvo, socijalna isključenost i posljedice slabosti i neuvezanosti sistema društvene zaštite - tri najveća problema koja treba sveobuhvatno riješiti kako bi se ostvarila prava djece u Bosni i Hercegovini. Oko 170.000 djece u BiH živi u siromaštvu, i većina njih pripada ugroženim socijalnim kategorijama (romskim zajednicama, interno raseljena). Porodice sa troje ili više djece su posebno ranjive, jer njih dvije trećine živi u siromaštvu. Više od 50% stanovništva se suočava sa nekim oblikom društvene isključenosti i diskriminacije.[41]

Prema Agenciji za statistiku Bosne i Hercegovine siromaštvo je veće u Republici Srpskoj - svaki peti stanovnik je siromašan. Ovo se siromaštvo odnosi na nedostatak prihoda i sredstava za život, neuhranjenost i glad, veoma loše zdravlje, socijalnu i kulturnu ekskluziju, nedovoljnu dostupnost obrazovanju i drugim uslugama. Sa siromaštvom su u vezi povećana stopa smrtnosti, beskućništvo i neadekvatni stambeni uslovi života, nesigurno i problematično loše socijalno okruženje, te diskriminacija i izolacija.[42]

I dok većina građane Bosni i Hercegovini živi jadno i siromašno, socijalno isključeno i diskriminisano, na drugoj strani se nalaze oni koji jako dobro žive. Socijalne nejednakosti i socijalni jaz između bogatih i siromašnih sve je izražajniji. Uz enormni porast broj siromašnih u BiH, raste i broj multimilionera. Prema podacima kompanije Wealth-X broj superbogataša porastao je za 5 u odnosu na 2012. godinu i iznosi 90, a ukupna vrijednost njihovog kapitala iznosi 9 milijardi dolara. Biti političar svakako je najjednostavniji vid zarade u BiH. Najviše zarađuju članovi Predsjedništva BiH, čije su plate kreću oko 5000 KM, ali sve zavisi od njihovog radnog staža. Nije tajna kako političari u BiH zarađuju do 4 puta u odnosno na doktore specijaliste, a javna je tajna da je jedan poslanički mandat u BiH politici vrijedi 250.000 evra. Tako se pokazuje da je politika u BiH veoma unosan posao. Dok se u stanju nacije govori kako se država i prateće institucije zadužuju nenormalno, političari se u godinama krize čašćavaju novim luksuznim automobilima čije sume dosežu skoro 200 hiljada konvertibilnih maraka. Budžet je kreiran tako da se oni bogate, a građani postaju sve siromašniji. Itraživanje provedeno u periodu od 6.10.2015. godine do 6.10.2016. godine pokazuje da je najviša plata građana Bosne i Hercegovine u tekućoj godini iznosila je 9.300 KM, dok je najniža neto plata s bonusima iznosila 350 KM. Prema Forbsovoj listi najbogatijih bosanskohercegovačkih preduzetnika prednjače trgovci, a slijede ih naftaši. Prema podacima ove liste 10 najbogatijih bosanskohercegovačkih privrednika raspolaže sa oko 4 milijarde konvertibilnih maraka. Lista Poreske uprave Republike Srpske za 2015. godinu na kojoj se nalazi deset najvećih iznosa prijavljenog oporezivog dohotka pokazuje da je su najunosniji poslovi bili dohodak od kapitala i samostalne djelatnosti. Svih deset na listi je imalo primanja veća od milion maraka. A, sa druge strane, velika većina bosanskohercegovačkih građana živi siromašno i veoma loše. Prosječna penzija u Republici Srpskoj iznosi 341,91 KM, a najniža penzija u Federaciji BiH iznosi 326 KM. Kada je riječ o zaposlenima, najmanje plaćeni radnici u privatnom sektoru su na pozicijama prodavača u prodajnom objektu, advokatski pripravnik sa 350 KM, prodavač/agent osiguranja sa 360 KM, slijede kuhar, novinar, dispečer sa 370 KM, konobar 372 KM te blagajnik sa 390 KM.[43]

Rezultati ankete iz 2014. godine, pokazuju da indikator rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti (AROPE) za BiH identifikuje gotovo polovinu stanovništva (48,1%), što je dvostruko više od prosjeka svih 28 članica Europske unije (24%), a niže samo u odnosu na Bugarsku (49,1%). Incidencija rizika od siromaštva ili socijalne isključenosti u Federaciji BiH iznosila je 46% i viša je u ruralnim nego u urbanim područjima. U izvještaju Federalnog zavoda za javno zdravstvo, relativno siromaštvo je najviše koncentrirano unutar jednočlanih i kućanstava koja imaju pet ili više članova

di/151026071 (18.03.2017).

41 https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/crna-kronika/oko-170-tisuca-djece-u-bih-zivi-u-siromastvu (18.03.2017).

42 http://www.klix.ba/vijesti/bih/siromasni-nisu-samo-gladni-vecinu-siromasnih-u-bih-cine-zaposleni-ljudi/151026071 (16.11.2016).

43 http://www.bigportal.ba/ovi-ljudi-zaraduju-najvise-u-bih/ (4.11.2016)

te samačkim kućanstvima gdje nositelj ima 65 i više godina. Nizak nivo obrazovanja povezan je s rizikom od siromaštva, pa je 39,8% kućanstava čiji nositelj nema nikakvu školsku spremu siromašno. Osim toga, veliki dio siromašnih stanovnika čine penzioneri. Prema podacima Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje, u 2014. godini bilo je 394.900 penzionera, tj. 16,8% od ukupnog stanovništva. Prosječna penzija je iznosila 365,06 konvertibilnih maraka. Povećan je rizik od siromaštva i zbog činjenice da raste broj uzdržavanog stanovništva - stopa uzdržavanog stanovništva ima trend rasta u 2014. godini, i bila je visoka: iznosila je 45%, što znači da je veliki udio stanovnika koji nisu radno sposobni. Loša socijalna i ekonomska situacija dovodi i do lošeg zdravstvenog stanja stanovništva, kao i "bijele kuge", jer se sve manji broj porodica odlučuje da ima djecu. Podaci zdravstvenog stanja stanovništva Federacije BiH u 2014. godini, kao i prethodnih godina, bili su pretežno nepovoljni, što je povezano s lošom socijalnom i ekonomskom situacijom, životnim navikama, uslovima stanovanja, radnom sredinom, prirodnim i drugim faktorima. Prema procjeni Svjetske zdravstvene organizacije, očekivana dužina života pri rođenju za stanovnike BiH je 76,65 godina, pri čemu je za muškarce 74,22 godine, a za žene je nešto veća i iznosi 79 godina, što je slično prosjeku evropske regije. Vodeći uzroci umiranja stanovništva Federacije Bosne i Hercegovine već su dugi niz godina bolesti cirkulacijskog sistema (51,9%) i maligni tumori (21,8%).[44]

Mada je Bosna i Hercegovina izrazito siromašna zemlja, ipak u njoj nisu svi siromašni. I u njoj postoje velike socijalne razlike i jaz između bogatih i siromašnih. Evo nekih podataka da bismo ilustrovali navedenu tvrdnju.

Prema nedavnim podacima Centralne banke BiH, objavljeno je da je u BiH u 2016. godine bilo 600 milionera. Samo 85 multimilionera imaju bogatstvo od devet milijardi dolara.[45] Ukupan depozit stanovništva Bosni i Hercegovini u komercijalnim bankama na kraju septembra 2016. godine iznosio 10,25 milijardi KM, a najveći dio ovog depozita imaju vlasnici privatnih firmi, državni službenici, bankari, ljekari, profesori. Osim toga, oko 600 osoba u BiH na računima štede više od milion KM, tako da od onih deset milijardi oni na računima imaju oko dvije milijarde KM. Podaci Centralne banke BiH su pokazali da su ukupni depoziti stanovništva kod komercijalnih banaka u BiH na kraju septembra 2016. godine iznosili 10,25 milijardi KM, što do tada predstavlja najveći iznos depozita. Kad se uzme u obzir da u BIH oko milion stanovnika živi na granici siromaštva, a od toga više od 600.000 živi ispod te granice, onda ti podaci o depozitu izgledaju zaista nestvarni. Ali, to je dijalektika, jer dok sve veći broj osoba u BiH zapada u siromaštvo dotle, na drugoj strani, raste broj multimilionera koji svojim bogattstvom uvećavaju statistiku „dobra". Drugo lice BiH stvarnosti pokazuje da u njoj žive 92 multimilionera čije bogatstvo iznosi više od 10 milijardi maraka. U tu kategoriju, prema međunarodnim standardima i metodologijama, spada osoba čije bogatstvo prelazi 30 miliona dolara. Ono što je indikativno jeste to da broj multimilionera u BiH raste – 2012. bilo ih je 65 da bi se njihov broj povećao u 2015. na 92 a biće ih i više od 100. U zemlji opšteg siromaštva gotovo nevjerojatno zvuči podatak da raste štednja građana te da je premašila iznos od deset milijardi KM. Međutim, ništa manje nije zanimljiv podatak da u BiH živi i 525 milionera. Riječ je o stanovnicima koji na svojim računima u komercijalnim bankama u BiH imaju po milijun KM i više.[46]

U prošloj, 2016. godini je, prema podacima poreske uprave, šest miliona evra zaradio jedan Banjalučanin izdajući nekretnine. Koliki je to novac u zemlji u kojoj gotovo polovina stanovništva ne radi, jasno je svima. Socijalno raslojavanje na bogate i siromašne nije ekskluzivitet BiH, ali je njegova karakteristika ta što se produkuje na

44 https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/polovina-stanovnistva-u-fbih-zivi-na-rubu-gladi-106504 (18.03.2017).

45 http://www. ngo.ba/index.php/vijesti-iz-bih/4074-u-bih-ivi-85-multimilijunaa-koji-imaju-bogatstvo-od-devet-milijardi-dolara (18.03.2017).

46 http://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/sve-vidljiviji-jaz-izmedju-bogatih-i-siromasnih-oko-600-milionera-u-bih-na-racunima/pd3scr1 (18.03.2017); http://manager.ba/clanak/u-bih-raste-broj-multimilijunasa-cije-bogatstvo-povecava-statistiku-stednje (20.03.2017)

izuzetno surov, agresivan i bezobrazan način. Kada stranci prošetaju ulicama većih gradova u BiH, od skupih automobila i velelepnih vila ne mogu steći predstavu o siromaštvu. Naravno, među nekim od najbogatijih ljudi su i političari. Privatizacijom koja je sprovedena u BiH, imovina koja je bila u vlasništvu radnika, društva i države, prešla je u ruke pojedinaca, bliskih vladajućim tajkunskim strukturama. Privatizacija u BiH je radnika ostavila bez posla, a novim vlasnicima donijela milione, što pokazuje i podatak da 300 najbogatijih ljudi u BiH ima bogatstvo procijenjeno na više od sedam milijardi evra. Taj novac troše nemilice i na beskrupulozan način što pokazuje i primjer da je jedan bh. građanin u aprilu mjesecu uvezao 150.000 evra vrijedan Bentli automobil, za koji običan bh. građanin, sa prosječnom platom od 415 evra, mora raditi 31 godinu kako bi sakupio kompletnih 375 potrebnih plata. A da je socijalni jaz sve dublji pokazuje i podatak da je nedavno u Banjaluci prodat komad nakita po cijeni od 25.000 evra.[47]

Kao što se vidi, i u Bosni i Hercegovini postoje ekstremne socijalne nejednakosti, na jednoj strani se nalaze veoma bogati, a na drugoj ultrasiromašni. I dok se, na jednoj strani ljestvice ekstremnih socijalnih nejednakosti nalaze bogati dotle se, na drugoj strani, nalaze siromašni i gladni iz „narodnih kuhinja", raseljena lica, osobe sa posebnim potrebama i porodice poginulih u ratu, siromašni-nezaposleni i siromašni-zaposleni.

Veliki je broj siromašnih u Bosni i Hercegovini. U 2011. godini je u BiH ispod linije apsolutnog siromaštva živjelo 23,4% stanovništva, dok je u 2015. to iznosilo 27%, odnosno oko 900.000 osoba.[48]

U odnosu na zemlje Evrope, u Bosni i Hercegovini stanovništvo ima gotovo najmanji životni standard. Eurostatova istraživanja iz 2015. godine, pokazuju da stanovnik BiH može sebi priuštiti tek 38% proizvoda i usluga potrošačke korpe prosječnog Evropljanina; u svijetu BiH spada među 20 najsiromašnijih zemalja sa velikim brojem nezaposlenih. Oko 200.000 zaposlenih ima „minimalac" od 370 KM, dok potrošačka korpa za četveročlanu porodicu iznosi 1.850 KM. Na „kazanu" javnih kuhinja sa jednim obrokom dnevno se nalazi 30.000 osoba.[49]

Ovim paradoksima pridodaćemo još jedan. U Bosni i Hercegovini je široko rasprotranjeno siromaštvo a, ipak, su u njoj skuplji prehrambeni proizvodi.

U odnosu na Evropsku Uniju, stanovnici Bosne i Hercegovine plaćaju skuplje hranu, što se svakako posebno odražava na pad ionako niskog životnog standarda. Dok stanovnik Graca u Austriji (gdje minimalna plata iznosi 1.500 evra), plaća litar mlijeka 1 evro, dotle građanin Banja Luke (gdje je prosječna plata tri puta manja), plaća litar mlijeka oko 1,50 KM. A, slično se odnosi i na ostale proizvode.[50]

Koliko je situacija u Bosni i Hercegovini ekonomski i socijalno teška i besperspektivna, pokazuje još jedan primjer. A on govori o tome da je Bosna i Hercegovina pred – bankrotom.

Prema mišljenju agencije Standard and Poor's kreditni rejting Bosne i Hercegovine bi mogao biti pogoršan ukoliko ne stigne planirani kredit Međunarodnog monetarnog fonda. Agencija je potvrdila kreditni rejting BiH „B sa stabilnim izgledima" i upozorila da bi kreditni rejting mogao biti ugrožen ukoliko ne budu bile provedene reforme i ne stigne predviđena tranša od strane MMF-a. Tada bi došlo do potrebe za finansiranjem izvana i do pritiska nelikvidnosti na nivou oba entiteta u narednih 12 mjeseci. Prva posljedica za svaku državu koja se suoči sa degradacijom kreditnog rejtinga je svakako gubitak ugleda.[51]

Tako se jasno pokazuje da je situacija u Bosni i Hercegovini izuzetno teška. Pa, što preostaje onima koji su nezaposleni, socijalno izopšteni i žive u siromaštvu? Ostati, pa da egzistencijalna situacija bude još gora, ili otići? Naravno, mladi se odlučuju na

47 http://www.slobodnaevropa.org/a/sedam-milijardi-evra-u-rukama-300-ljudi/27080870.html (18.03.2017).
48 http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/papic-u-bih-900000-ljudi-zivi-ispod-linije-apsolutnog-siromastva/185973 (18.03.2017).
49 Blic, 22. jun 2016, str. 8.
50 Blic, 27. mart 2017, str. 8.
51 http://bigportal.ba/2017/10/01/bih-na-korak-od-bankrota/ (1.10.2017).

masovni odlazak, ali i ne samo oni.

Migracije iz Bosne i Hercegovine

Studija Svjetske banke pokazuje da bi 62% Albanaca, 79% muškaraca i 69% žena Rumuniije, 73% muškaraca, a 47% žena Bangladeša napustilo svoje zemlje iz ekonomskih razloga.[52]

Kako „stvari" stoje sa Bosnom i Hercegovinom?

Bosna i Hercegovina je „tradicionalno iseljenička zemlja", a tokom rata (1992-1995) doživjela je veliki migrantski iseljenički egzodus što, „proporcionalno broju stanovnika, spada u red zemalja s najbrojnijom iseljeničkom populacijom". Trend emigracije je nastavljen i u periodu nakon rata. Prema podacima Svjetske banke Bosna i Hercegovina je „na drugom mjestu u Evropi – iza Albanije – po obimu emigracije u odnosu na ukupan broj stanovnika, sa 1,471.594 emigranta, što čini 38,9% ukupne populacije".[53]

Poseban problem migracija iz Bosne i Hercegovine se odnosi na tzv. „odliv mozgova" i, prije svega, na odlazak mladih.

Od kraja rata Bosnu i Hercegovinu je napustilo preko 150.000 mladih, a u posljednje dvije godine čak 70.000 osoba.

Podaci Svjetskog ekonomskog foruma za 2010/2011. godinu pokazuju da se Bosna i Hercegovina nalazi na drugom mjestu po „odlivu mozgova", te da je u goroj situaciji jedino Kirgistan. Prema istraživanjima UNESCO-a, čak je 79% istraživača iz oblasti inženjeringa, 81% magistara i 75% doktora nauka napustilo BiH od 1995. godine. Na evropskim i američkim univerzitetima i vodećim svjetskim kompanijama radi na stotine profesora, istraživača i stručnjaka iz BiH. Svjetska banka navodi podatke da 28,6% ljudi sa visokom stručnom spremom iz BiH živi van zemlje, a slijede Makedonija i Albanija, čija statistika govori da svaki peti visokoobrazovani čovek iz ovih zemalja živi i radi vani. Izvan Poljske i Mađarske živi 14% stručnog stanovništva.

Po broju natprosječno obrazovanih i nadarenih ljudi koji napuštaju zemlju i u drugim državama vide spas, Bosna i Hercegovina je smještena među deset najgorih zemalja, među kojima se nalazi još i Mauritanija, Gvajana, Lesoto, Burundi, Srbija.

S obzirom na izuzetno veliki broj nezaposlenih mladih u Bosni i Hercegovini, oni se odlučuju za odlazak i najčešće u zemlje Zapadne Evrope, Austriju, Njemačku, Švajcarsku, a zatim u SAD, Australiju i Kanadu, a u posljednje vrijeme i u Ujedinjene Arapske Emirate, Katar i druge zemlje. Pored mladih, treba pomenuti da, bez obzira na nacionalnost, i cijele porodice napuštaju BiH. Istraživanje UN-a pokazuje da čak 80% njih želi da napuste BiH.

Zbog nezaposlenosti, siromaštva i malih šansi za promjenu ekonomskog i socijalnog statusa, mnogi se odlučuju na odlazak iz Bosne i Hercegovine. Za nju je karakteristična izrazita pojava masovnog odseljavanja stanovništva u inostranstvo. U posljednje dvije decenije su se državljanstva odrekle 73.573 osobe. Podaci Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine pokazuju da se 1996. godine samo 6 osoba odreklo državljanstva, a da ih je 2016. godine bilo 4.385. Najviše ih je otišlo 2003. godine, 9.070. Najčešće su sticali državljanstvo Njemačke, Austrije, Slovenije, Norveške, Danske, Češke, Srbije, Hrvatske i Crne Gore. Ako se u obzir uzme činjenica da je u prošlom ratu BiH napustilo više od milion osoba i da ih se polovina izjasnila da se ne žele vratiti, te da veliki broj čeka na državljanstvo druge zemlje, jasno je u kakvoj se teškoj demografskoj, ekonomskoj, socijalnoj i političkoj situaciji nalazi Bosna i Hercegovina.[54]

Neke futurističke procjene stanja u Bosni i Hercegovini pokazuju da bi ona do 2050. godine mogla izgubiti pola miliona stanovnika.

52 B. Milanović, Bogataši i siromasi: kratka i neobična istorija globalne nejednakosti, „Službeni glasnik", Beograd, 2012, str. 110.

53 Migracije iz Bosne i Hercegovine (urednici Mirza Emirhafizović, et al.), „Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice", Sarajevo, 2013, str. 7.

54 M. Latinović, U bolji život otišlo 73.500 žitelja BiH, „Glas Srpske", 18-19. mart 2017, str. 6.

Popis iz 2013. godine, kao i podaci Ujedinjenih nacija, pokazuju da u BiH živi 3,5 miliona ljudi. Istovremeno, podaci Ujedinjenih nacija u najnovijoj publikaciji o projekcijama o broju stanovnika od 2017. pa do 2100. godine, koja je objavljena u junu 2017. Godine pokazuju da naredni period nije optimističan. Ukoliko se zadrže aktuelni trendovi pada nataliteta i masovnog iseljavanja stanovništva iz zemlje, BiH će do 2050. godine izgubiti pola miliona stanovnika. Tako će prema procjenama UN-a polovinom 21. vijeka u BiH živjeti tri miliona i 58 hiljada stanovnika. Prema prognozama UN-a za 51 zemlju u svijetu predviđa se pad broja stanovnika do 2050. godine. Čak deset zemalja do polovine vijeka izgubiće više od 15% stanovništva. U tu neslavnu kategoriju spadaju Srbija i Hrvatska, međutim, nisu naročito pozitivne projekcije ni za BiH, koja će, zadrže li se postojeći trendovi, izgubiti pola miliona stanovnika. U drugoj polovini vijeka, trend pada ukupnog broja stanovnika u BiH mogao bi se nastaviti, a na kraju, BiH bi 2100. godine prema prognozama UN-a mogla imati 2,217.000 stanovnika, što je u odnosu na trenutni broj stanovnika manje za 1,3 miliona. Dugoročne posljedice gubitka stanovništva mogu biti izuzetno negativne pa se, tako, u mnogim segmentima BiH može suočiti sa nedostatkom radne snage, pada konkurentnosti, manje štednje i manje potrošnje. Dugoročno to bi moglo dovesti do manjeg privrednog ulaganja i sporijeg privrednog rasta. Prema dobnim grupama BiH će u budućnosti imati sve više stanovništva starijeg od 65 godina. Počevši od 2000. pa sve do 2100. godine u BiH će se smanjivati broj radno sposobnog stanovništva, u dobi od 15 do 64 godine starosti. A, s druge strane, u nekim dijelovima svijeta doći će do enormnog porasta broja stanovnika. Tako se predviđa da će 2050. godine u svijetu živjeti 9,8 milijardi stanovnika, a 2100. godine 11,2 milijarde stanovnika. UN-ovo istraživanje je obuhvatilo period kretanja stanovništva od 1950. pa do 2100. godine.[55]

Dakle, zbog nezavidnog stanja u kojem se nalazi Bosna i Hercegovina, njeni je stanovnici napuštaju. Takvo stanje je rezultat je mnogobrojnih društvenih, ekonomskih, političkih i drugih faktora, nefikasnosti društvenog i državnog sistema koji ne rješavaju probleme. Brojni su razlozi i uzroci napuštanja Bosne i Hercegovine.

Oni se odnose na ekonomsko-socijalne razloge, kao što su: partijsko-politička privatizacija i tajkunizacija, nedostatak uslova ekonomskog prosperiteta, loša ekonomija i loši uslovi rada, nezadovoljstvo položajem u instituciji i nezadovoljstvo platom, loše uslove života i želju za boljim životom, nezaposlenost i nemogućnost dobijanja zaposlenja, nedostatak investicija i nedostatak radnih mjesta, siromaštvo i pad životnog standarda, postojanje izrazitih razlika u dohotcima, niske plate, nedostatak uslova za zasnivanje braka i porodice, nemogućnost rješavnja stambenog pitanja, nedostatak opšte perspektive.

S druge strane, tu su i politički razlozi koji se odnose na političku dezorganizovanost i razjedinjenost, političku nestabilnost i antagoniziranost, kondicioniranje etničkih i političkih napetosti, diskriminaciju, političku neodgovornost, aroganciju i neodgovornost nosilaca političkih i državnih funkciju, nezadovoljstvo funkcionisanjem institucija BiH, lošu državnu upravu i neefikasnost državne administracije, organizovani kriminal i korupciju, neodgovorno partijsko nepotističko zapošljavanje sopstvenih „kadrova" i „koalicionih partnera", nedostatak građanske svijesti i hrabrosti, razoreno civilno društvo, itd.

Kao što se vidi, brojni su razlozi lošeg stanja u Bosni i Hercegovini, kao stanja koje utiče na iseljavanje njenog stanovništva i njegovo migriranje prema ekonomski, politički i socijalno stabilnijim društvenim sredinama. Na tu pojavu sve više utiču i globalizacijski procesi.

55 http://bigportal.ba/2017/06/27/bih-bi-do-2050-godine-mogla-izgubiti-pola-miliona-stanovnika/ (27.6.2017).

Zaključak

Intenzivni, ali i ekstenzivni razvoj globalizacijskih procesa povećava i pokretljivost pojedinaca i društvenih grupa, migracije i migratorna kretanja. Nastojeći da nađu bolje i prikladnije uslove ekonomskog, političkog, socijalnog, obrazovnog i kulturnog života, dostojanstva, mira i sigurnosti, ljudi napuštaju Bosnu i Hercegovinu, najsiromašniju zemlju u Evropi i jednu od najsiromašnijih zemalja u svijetu. Loši ekonomski, politički i etnonacionalni uslovi života, doveli su do masovnih migracija iz Bosne i Hercegovine prije svega u zemlje Zapadne Evrope, ali i druge zemlje.

Ekonomski devastirana, politički nestabilna i socijalno dezintegrisana, Bosna i Hercegovina ne može stanovništvu, a mladima posebno, pružiti utočište „normalnog" načina života. Zato se ljudi odlučuju da je napuste i da život nastave u ekonomski, politički i socijalno sigurnijim i bezbjednijim državama u kojima postoje realne šanse za bolji život.

Literatura

1. Bauman Z., Fluidni strah, „Mediterran Publishing", Novi Sad, 2010.
2. Blic, 22. jun 2016.
3. Blic, četvrtak 9. mart 2017.
4. Blic, 27. mart 2017.
5. Burdije P., Odbrana civilizacije, „Republika", br. 280, 1-15. marta 2002.
6. Gidens E., Posledice modernosti, „Filip Višnjić", Beograd, 1998.
7. Gidens E., Sociologija, „Ekonomski fakultet", Beograd, 2005.
8. Globalizacija – mit ili stvarnost: sociološka hrestomatija, (Priredio V. Vuletić), „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva", Beograd, 2003.
9. Kovačević B., Kovačević I., Globalne nejednakosti i bezbjednosne prijetnje, „Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska, socijalna, bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja Banja Luka", Banja Luka, 2016.
10. Latinović M., U bolji život otišlo 73.500 žitelja BiH, „Glas Srpske", 18-19. mart 2017.
11. Martineli A., Modernizam: proces modernizacije, „CID", Podgorica, 2010.
12. Migracije iz Bosne i Hercegovine (urednici Mirza Emirhafizović, et al.), „Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice", Sarajevo, 2013.
13. Milanović B., Bogataši i siromasi: kratka i neobična istorija globalne nejednakosti, „Službeni glasnik", Beograd, 2012.
14. Milosavljević M., Devijacije i društvo, „Draganić", Beograd, 2003.
15. Nezaposlenost i neizvjesnost... (koordinator projekta Braco Kovačević), „Klub intelektualaca 123", Banja Luka, 2015.
16. Petrović J., Nemam, dakle postojim, „Fakultet političkih nauka", Banja Luka, 2013.
17. Psihološki rečnik, „Vuk Karadžić", Beograd, 1988.
18. Santos De Soza B., Procesi globalizacije, „Reč", br. 68, 14. decembra 2002.
19. Sociološki rečnik (Priredili: Aljoša Mimica, Marija Bogdanović), „Zavod za udžbenike", Beograd, 2007.
20. Sol R. Dž., Propast globalizma i preoblikovanje sveta, „Arhipelag", Beograd, 2011.
21. Šolte A. J, Globalizacija: kritički uvod, „CID", Podgorica, 2009.
22. Veze među nama. Društveni kapital u BiH, Izvještaj o humanom razvoju u BiH 2009, „Razvojni program Ujedinjenih nacija (UNDP) u BiH, Sarajevo, 2009.

Internet linkovi

1. http://www.bigportal.ba/ovi-ljudi-zaraduju-najvise-u-bih/
2. http://bigportal.ba/2017/10/01/bih-na-korak-od-bankrota/
3. http://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/siromastvo-u-bih-vise-od-600000-ljudi-zivi-sa-3-do-5-km-dnevno/6k38f2p
4. http://www.blic.rs/vesti/republika-srpska/sve-vidljiviji-jaz-izmedju-bogatih-i-siromasnih-oko-600-milionera-u-bih-na-racunima/pd3scr1
5. http://www.camo.ch/aktuelno/600000-ljudi-u-bih-ispod-granice-siromastva/ https://esociologyveraintroduction.wikispaces.com/file/view/Siromastvo,+nezaposlenost+i+socijalna+iskljucenost.pdf)
6. http://faktor.ba/nezaposlenost-u-bih-u-decembru-2015-povecana-za-017-posto-u-odnosu-na-novembar/
7. https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/crna-kronika/oko-170-tisuca-djece-u-bih-zivi-u-siromastvu
8. https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/gradjani-bih-zive-najlosije-na-balkanu-99844
9. https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/bih-je-jos-uvijek-najsiromasnija-u-regiji-78525
10. https://www.hercegovina.info/vijesti/vijesti/bih/polovina-stanovnistva-u-fbih-zivi-na-rubu-gladi-106504
11. http://www.index.hr/vijesti/clanak/oxfam-1-posto-najbogatijih-iduce-godine-ce-posjedovati-vise-od-ostatka-populacije/795978.aspx
12. https://www.klix.ba/vijesti/bih/siromasni-nisu-samo-gladni-vecinu-siromasnih-u-bih-cine-zaposleni-ljudi/151026071
13. http://www.kurir.rs/region/2701597/siromastvo-gore-nego-u-africi-zemlje-balkana-na-neslavnom-popisu-evo-gde-je-srbija
14. http://manager.ba/clanak/u-bih-raste-broj-multimilijunasa-cije-bogatstvo-povecava-statistiku-stednje
15. http://mjesec.ffzg.hr/nezaposlenost/1.1.html)
16. http://www. ngo.ba/index.php/vijesti-iz-bih/4074-u-bih-ivi-85-multimilijunaa-koji-imaju-bogatstvo-od-devet-milijardi-dolara
17. http://www.novi-svjetski-poredak.com/2013/02/06/sve-veca-nejednakost-bogataska-elita-i-ostali-svijet/
18. http://www.oslobodjenje.ba/vijesti/bih/papic-u-bih-900000-ljudi-zivi-ispod-linije-apsolutnog-siromastva/185973
19. http://pescanik.net/problemi-globalnog-siromastva/
20. http://poslovnisvijet.ba/siromastvo-u-svijetu-i-kod-nas/
21. http://www.slobodnaevropa.org/a/sedam-milijardi-evra-u-rukama-300-ljudi/27080870.html
22. http://www.vecernji.ba/bih-21-najjadnija-zemlja-na-svijetu-srbija-8-986051
23. http://www.vecernji.ba/svako-cetvrto-dijete-u-europi-u-riziku-od-siromastva-1129074

Milutin R. Đuričić[1], Milan M. Đuričić[2], Netaša Ćirtović[3]

MIGRANTSKA KRIZA: PRETNJA I/ILI ŠANSA ZA RAZVOJ EVROPE?!

Rezime

Savremena migranstka kriza izaziva veliku pažnju u čitavom svetu, a posebno u Evropskoj uniji (EU). Ona je pokazala da je pred EU mnogo otvorenih pitanja i neslaganja. To uzrokuje potrebu za preispitivanje organizacije EU, tj. njenu transformaciju ili u Sjedinjene evropske države ili će se kretati u pravcu produbljivanja Evrope koncentričnih krugova. Srbija kao kandidat za članstvo u EU našla se na Balkanskoj ruti migrantskih tokova sa pravca Bliskog istoka i veoma je zainteresovana da se negativne strane migrantske krize negativno ne odraze na stanje, ali i na njen budući razvoj. Cilj rada je da se utvrdi da li su savremene migracije pretnja i/ili razvojna šansa Evrope.

Ključne reči: migrantska kriza, pretnja, šansa, razvoj, Evropa

MIGRANT CRISIS: THE END AND / OR CHANCE FOR DEVELOPMENT OF EUROPE ?!

Abstract

Modern migrant crisis caused a lot of attention throughout the world, especially in the European Union (EU). It showed that the EU faced with a many open issues and disagreements which creates the need for reconsideration of the EU organization, ie. its transformation either in the United States of Europe or in the direction of deepening concentric circles of Europe. Serbia as a candidate for membership in the EU found itself on the Balkan Route migrant flows from the direction of the Middle East and it is very interested to disable the negative effects of the migrant crisis, but enable future development. The aim of this paper is to determine whether the modern migration are threats and / or development opportunity in Europe.

Keywords: migrant crisis, threat, opportunity, development, Europe

Uvod

Migracije predstavljaju stalni - milenijski proces i normalan fenomen. Ljudi u potrazi za boljim životom napuštaju svoja prebivališta i traže sreću negde tamo daleko, u „obećanoj“ zemlji. Nekada su masovni, a nekad manje masovni. Tek danas se migracije smatraju nekim oblikom problema ili abnormalnosti.

1 Prof. dr Milutin R. Đuričić, Visoka poslovno-tehnička škola Užice, e-mail: djurazo1@gmail.com
2 Milan M. Đuričić, Univerzitet „UNION NIKOLA TESLA“ Beograd, Fakultet za poslovno-industrijski menadžment Beograd, e-mail: milandjuricic17@gmail.com
3 Nataša Ćirtović, Visoka poslovno-tehnička škola Užice, e-mail: natasa.cirovic@vpts.edu.rs

Drugu polovinu prošlog veka karakteriše značajan porast broja međunarodnih migranata (Poleti D., 2013). Tako je za period između 1965. i 1990. god. broj međunarodnih migranata iznosio oko 45 miliona, ili 2,1% godišnjom stopom rasta. Procenjeno je da oko 3% ili 214 miliona svetskog stanovništva živi van mesta svog rođenja, tj. kao međunarodni migranti (World Migration Report 2010: XIX).

Savremeni svet je prepun različitih kontradiktornosti. Dok svetska populacija raste, broj gladnih se povećava. Najbogatiji su željni još većeg bogastva. Za bogastvo se i ratuje. Ljudi ginu, naselja se ruše i život u njima postaje nemoguć. Narod biva prinuđen da se iseljava i raseljava u borbi za opstanak. Trenutna godišnja stopa rasta je još viša i iznosi 2,9% (Sajt Međunarodne organizacije za migracije: http://www.iom.cz/about-us).

Poslednje tri decenije donele su brojne ratne sukobe, koji su rezultirali i velikim migracijama stanovništva. Sukobi vezani za raspad Jugoslavije, agresije i ratovi u Africi (Libija, Južni Sudan, Burundija, Kongo) i Aziji (naročito Bliskom istoku) prouzrokovala su talase izbeglica s kakvima se međunarodna zajednica dugo nije suočila. Naročiti pritisak osećaju zemlje Evropske unije, koje su bile i aktivni učesnici svih ratnih razaranja poslednjih decenija. One bogate koje su se najpre udružile nisu uvrstile u ravnopravni status novopridošle, a sadašnje kandidate za prijem u EU uslovljavaju brojnim zahtevima i uslovima, otežavajući im proces pridruživanja. Od njih se zahteva i da umesto njih rešavaju i migrantsku krizu, iako migranti pre žele da budu u Nemačkoj, Švedskoj, Holandiji i drugim bogatim državama EU, nego u Grčkoj, Makedoniji, Srbiji, Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj.

Evropska unija je detaljno projektovala svoj razvoj. Da bi se realizovali planirani ciljevi, pored ostalog, neophodni su im i neophodni novi kadrovi. Tako Nemačkoj do 2050. god. potrebno je po 300.000 ljudi godišnje, koje treba uvesti iz ostatka sveta. Slično je i sa ostalim razvijenim Evropskim državama. S jedne strane navala migranata iz područja zahvaćenih ratovima, glađu, sveopštim siromaštvom, a sa druge strane nespremnost da se rizikuje i to prihvati i sistemskim putem asimilira i stavi u funkciju svoga razvoja. Ovaj rad ima za cilj da pokuša da ukaže kako rešiti dilemu: da li je migrantska kriza pretnja i/ili šansa razvoju Evrope.

Savremeni pristupi migracijama

Migracione procese prvo je opisao Ravenštajn krajem XIX veka. On i njegovi sledbenici u prvi plan su stavili osobine migranata, a manje razloge migriranja (Bobić, 2007:107)[4]. U prošlom veku nastale su teorije o međunarodnim migracijama, koje u žižu stavljaju pojedinca za koga se pretpostavljalo da slobodno, racionalno i samostalno donosi odluke (Poleti D., 2013). Pri tome se uvažava da potencijalni migrant uvek analizira push faktore koji ga potiskuju iz zemlje u kojoj živi, kao i pull faktore, koji ga privlače ka zemlji destinacije (slika 1). Potencijalni migrant donosi odluku da postane migrant ukoliko prevagnu pull faktori. Razvoj teorije izučavanja migracija doveo u pitanje pull - push koncept, kao opisni ad hoc model u kojem se proizvoljno naglašavaju različiti faktori i mešaju nivoi apstrakcije (Predojević-Despić, 2010)[5].

4 Bobić, M., (2007): Demografija i sociologija – veza ili sinteza, Službeni glasnik, Beograd

5 Predojević-Despić, J., (2010): Ka razumevanju determinanti medjunarodnih migracija danas – teorijska perspektiva , Stanovništvo, vol. 48, br. 1, str. 25-48

FAKTORI KOJI UTIČU NA MIGRACIONE TOKOVE	
PUSH FAKTORI	PULL FAKTORI
• gubitak posla, • male plate, • nizak životni standard, • loši uslovi za rad, • populacioni i ekološki pritisci i sl.	• bolja mogućnost zapošljavanja, • napredovanja u poslu, • bolje plaćen posao, • viši životni standard, • pogodnosti koje pruža okolina i životni uslovi, itd.).

Slika 1. Faktori koji utiču na migracione tokove

Savremene teorije o radnim migracijama, prema nivoima analize, se dele na: mikro[6], mezo[7] i makro[8] teorijske pristupe.

Brojni teoretičari su pokušali da objasne savremene međunarodne migracije. De Haas smatra da, naročito u oblasti ekonomskih migracija, većina sprovedenih istraživanja ostala je na opisnom nivou,iako su zabeleženi su brojni pozivi i pokušaji da se razvije opšta teorija migracija (De Haas, 2008)[9].

Mesi i njegovi saradnici su razvili sintetički prikaz kojim su izdvojili nekoliko temeljnih teorija: teoriju neoklasične ekonomije, teoriju nove ekonomije migracija, teoriju dualnog ili segmentiranog tržišta rada, teoriju svetskog sistema, teoriju socijalnog kapitala i teoriju kumulativne kauzalnosti (Massey, 2003). Oni smatraju da fragmentisane teorijske pristupe treba integrisati u širi okvir, vodeći računa i o vremenskoj dimenziji - dinamici migracionih procesa pa faktori koji su ih jednom inicirali migraciju mogu izgubiti svoj značaj. Činjenica je da su migracije izazvane, kao posledica društvene, ekonomske i političke transformacije kapitalističkog sistema u planska društva, što je nateralo radne ljude i njihove porodice da traže nove načine za postizanje ekonomske sigurnosti kroz migracije (teorija svetskog sistema). To znači da međunarodne migracije proističu iz razvoja svetskog tržišta. Sa druge strane stanovništvo tranzicionih zemalja izlaskom na međunarodno tržište rada žele ostvariti sebi i svojima bolji život (neoklasična ekonomska teorija). Ljudi – migranti menjaju prebivalište za stalno da bi ostvarili veću zaradu tokom života. Bolje zarade su bitan, ali ne i jedini pokretač migracija. Ponekad su međunarodne migracije strategija društvenih grupa (najčešće domaćinstva, porodice, a i šire), kada im je ugroženo materijalno blagostanje (nova ekonomija migracija). Porodice, često, žele da osiguraju sopstveni materijalni status slanjem jednog ili više članova u inostranstvo na rad, pa da od njihovih deviznih doznaka obezbede sebi radovan i siguran prihod. Ovde se migranti privremeno sele u inostranstvo i šalju porodici devize da bi se ona izborila sa rizicima kod kuće.

Postmoderno doba karakteriše i pojava teoretičara dualnog tržišta rada, koji su dokazali da u najrazvijenijim zemljama postojeći dualizam između kapitala i rada se preneo i na tržište rada. Zahvaljujući tome stvorena su dva segmenta rada, gde prvi segment čine sigurni, dobro plaćeni i visoko vrednovani poslovi koji nose mogućnost napredovanja. Drugi sekundarni segment obuhvata nesigurne, loše plaćene i nisko vrednovane poslove i radna mesta, za koje nije zainteresovano domicilno stanovništvo. Za drugi sekundarni segment poslodavci angažuju imigrante kroz formalna ili neformalna zapošljavanja, inicirajući migratorna kretanja. To je naročito prisutno u

6 Mikro teorijski pristupi migracije posmatraju iz perspektive pojedinca, koji racionalno i samostalno donosi odluku o svom prostornom kretanju.

7 Mezo teorijski pristup za jedinice analize uzima različite društvene grupe (porodicu, domaćinstvo, raznovrsne migratorne mreže), često koristeći pojam socijalnog kapitala.

8 Makro teorijski kontekst, akcenat stavlja na strukturalne podsticaje i ograničenja migratornih tokova i proučava vezu između društvenih, ekonomskih, političkih, kulturnih, demografskih ili ekoloških struktura i migracija.

9 De Haas, H., (2008), Migration and Development – A Theoretical Perspective, IMI Working paper 9, International Migration Institute, University of Oxford, http://www.imi.ox.ac.uk/about-us/people/hein-de-haas#sthash.a1hos6MU.dpuf

velikim - globalnim gradovima sa izraženom koncentracijom „umnog rada" i bogatstva, koje stvara odgovarajuću potrebu za pomoćnim i nisko plaćenim uslugama (teorija svetskog sistema).

Migranti se tokom boravka u emigraciji organizuju i jačaju kroz migratorne mreže kao „setove interpersonalnih veza koje povezuju migrante, bivše migrante i nemigrante u područjima porekla i destinacije kroz rodbinske veze, prijateljstvo i deljenje zajednice porekla" (Pavlov, 2009.) (teorija socijalnog kapitala). Praksa je pokazala da mreže stvorene u početku migracije vrlo brzo počinju da podstiču migracije, kao samoodrživ fenomen. Teorija kumulativne uzročnosti tvrdi da svaka emigracija dovodi do niza socijalnih i ekonomskih promena, koje dovode do novih migracija. Zemlje destinacije, da bi se zaštitile od neželjenih novih migracija primenjuju različite restriktivne i antiimigracione politike i mere. To uzrokuje pojavu različitih posrednika i preduzetnika koji pružaju podršku i osiguravaju neprekidan dotok migranata (teorija socijalnog kapitala) (Massey, 2001.). Mesi tvrdi da se migracioni proces može pratiti kroz vreme, a „da na kraju može da postane i nezavisan od prvobitnih razloga koji su i doveli do njegovog stvaranja" (Predojević-Despić, 2010.).

Praksa je pokazala da kada se područja emigracije ekonomski razvijaju, razlike u zaradama se smanjuju i kada države obezbede podršku ugroženima tada se ta područja integrišu u globalnu ili nacionalnu ekonomiju. To dovodi do menjanja modela migratornih kretanja: podsticaji trajnih migracija gube na značaju. Cirkularno kretanje stanovništva postaje usklađeno sa kratkoročnim ekonomskim potrebama. Iz toga se nedvosmisleno vidi značaj ponašanja države i drugih institucija u formiranju opštih uslova za kretanje stanovništva (De Haas, 2008.).

Savremena praksa pokazuje istinitost tvrdnje Okolskog (Okólski, 2004.) po kojoj su politički faktori dovoljan uslov za ostvarenje voljnih masovnih migracija, bez obzira što su ekonomski faktori nužan uslov za to.

Savremeni migracioni procesi itekako su zavisni od Vlada u zemljama slanja i destinacije. Poleti D. (Poleti D., 2013), smatra da „ Države su u početku same inicirale dolazak inostranih radnika, ali u trenutku kada je priliv migranata prevazišao tražnju, problem je postao politički. Danas sve razvijene zemlje pokušavaju da ograniče priliv imigranata i da regulišu njihove karakteristike, uvodeći restriktivne zakonske mere. Ipak, promene u zakonodavstvu nisu isključivo posledica samovoljnih odluka političara, već na njih utiču stavovi i interesi poslodavaca i sindikata, nevladinih organizacija i boraca za ljudska prava. Podjednako je važno i javno mnjenje, tj. odnos domicilnog stanovništva prema imigrantima i strancima. Da bi se u potpunisti razumeo proces savremenih migracija, neophodno je u analizu uključiti i nabrojane faktore i političku dimenziju."

Osnovne kvantitativne karakteristike sadašnje svetske migrantske krize

Nesporna je činjenica da je migranstka kriza postala svetski proces. Svetski moćnici, iz samo sebi znanih razloga, izazivaju brojne krize i ratove. Ljudi gube živote, a iz straha za sopstveni živoz i/ili opstanak opredeljuju se za put prepun neizvesnosti, put u izbegličtvo. To postaje svojevrsna epidemija jer je 20 novo raseljenih ljudi svakog minuta (http://www.unhcr.org/globaltrends2016/).

Najjači i najčešći motivi ta savremene migracije su:

1. za zakonite migrante to su pre svega radni migranti i članovi njihovih porodica. U tu kategoriju ubrajaju se i politički diplomati, studenti, učenici i slične kategorije ljudi.
2. za prisilne, trenutno najmasovnije, migracije, glavni i osnovni makrouzroci su političke prirode (ratovi u Siriji, Libiji, Iraku, Afganistanu, Južnom Sudanu i razne terorističke, paravojne akcije i sl..). Migrantski tokovi su uvek mešoviti[10] i uključuju i ljude - istinske izbeglice.

10 Temin „mešoviti migracioni tokovi" se definiše kao: „kompleksna kretanja stanovništva, uključujući

Zemlje iz kojih se vrše najveća iseljavanja

Broj prisilno raseljenih lica porastao je sa 33,9 miliona u 1997. godini na 65,6 miliona u 2016. godini, i ostaje na rekordnom nivou. Između 2012. i 2015. god., naročito je porastao broj raseljenih zahvaljujući sirijskim sukobom, ali i drugim sukobima u regionu (u Iraku i Jemenu), kao i u podsaharskoj Africi (Burundiju u kojoj je izbegličko stanovništvo u 2016.godini poraslo za 39% ili 141.200 ljudi, te Centralnoafričkoj Republici, Demokratskoj Republici Kongo, Južnom Sudanu i Sudanu). (http://www.unhcr.org/globaltrends2016/)

UNHCR navodi da je do kraja 2016. god. bilo 65,6 miliona prisilno raseljenih pojedinaca širom sveta. To je povećanje od 300.000 ljudi u odnosu na 2015. godinu, a prisilno raseljeno stanovništvo na svetu je ostalo na rekordnom nivou. Kao rezultat progona, sukoba, nasilja ili kršenja ljudskih prava na kraju 2016. god. bilo je:

1. 22,5 miliona ljudi koji su bili izbeglice, a od toga:
   - 17,2 miliona pod mandatom UNHCR-a i
   - 5,3 miliona palestinskih izbeglica registrovanih od strane UNRVA.
2. 40.3 miliona interno raseljenih lica i
3. 2,8 miliona azilanata.

Poslednjih godina ostvaren je veliki porast raseljavanja: od oko 1 od 160 ljudi 2007. god., na 1 u 113 dana danas. Tokom 2016. god. bilo je 10,3 miliona novih raseljavanja, velikog broja povratničkih izbeglica i interno raseljenih lica (IRL), koji su bili prisiljeni da beže, ali su ostali u svojim zemljama. Više od 550.000 izbeglica vratilo se kući pokušavajući da ponovo izgrade svoj život.

Sirijci su i dalje bili najveća nasilno raseljena populacija. Od izbijanja ratnih sukoba broj izbeglica raste kako u okolne zemlje (slika 2) tako i u Evropu. Sa 12 miliona ljudi na kraju 2016. god. (650 prisilno raseljenih od 1.000 ljudi). Kolumbijanci su druga po veličini grupa, a potom slede Avganistanci. Ostala velika raseljena populacija na kraju 2016. god. uključivala su Irak i Južni Sudan, koga ćemo detaljnije analizirati.

Slika 2. Broj sirijskih izbeglica koje su preuzele zemlje na Bliskom istoku u periodu 2011- 2015.

(izvor: http://www.unhcr.org/globaltrends2016/)

izbeglice, lica koja traže azil, ekonomske migrante i druge migrante“ (IOM, 2009: 1).

Rat u Južnom Sudanu doveo je do brzog odliva izbeglica i mnogo novih interno raseljenih lica. Izbegličko stanovništvo iz Južnog Sudana poraslo je za 85 odsto i predstavlja najbrže rastuću izbegličku krizu u 2016. godini. Od početka 2017. god., svaki četvrti Južnosudanac je bio prisiljen da ode iz svog doma. To je ukupno 3,3 miliona, sa 1,9 miliona interno raseljenih lica, plus 1,4 miliona izbeglica u susednim zemljama (slika 3). Više od polovine dece je van škole (slika 4). Broj dece izbeglica, bez zaštite porodice, za koje su podnet zahtev za azilom dostigao je cifru od 75.000 tokom 2016. god., iako se ovaj broj podcenjuje. Većina izbeglica iz Južnog Sudana ostala je blizu kuće, ali su mnogi pohrlili i u Evropu pa se u Nemačkoj, ova populacija povećala na 1,3 miliona ljudi do kraja 2016. god., dok je u Švedskoj dostigla 313.300. Očekuje se da će do sredine 2017. biti ozbiljno ugrožen život 5,5 miliona ljudi zbog nedostatka hrane.

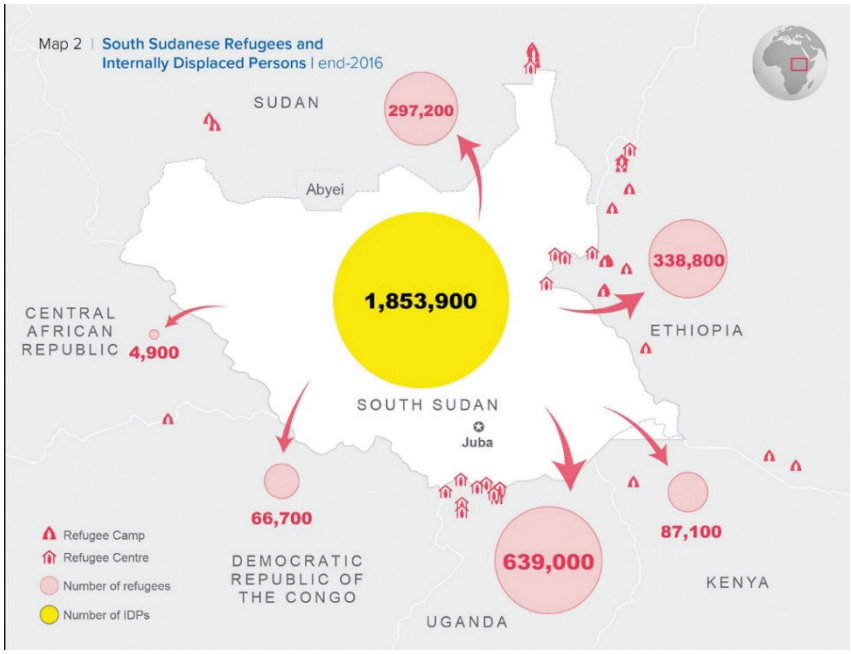

Slika 3. Južnosudanske izbeglice i interno raseljena lica, kraj 2016

(izvor: prilagođeno http://www.unhcr.org/globaltrends2016/)

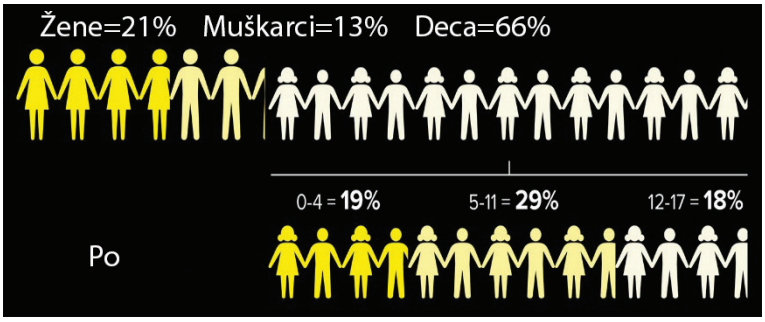

Slika 4. Južnosudanske izbeglice prema starosti i polu, kraj 2016.

(izvor: prilagođeno http://www.unhcr.org/globaltrends2016/)

Prema podacima UNHCR-a samo se u 2016.god., oko pola miliona izbeglica i 6,5 miliona interno raseljenih lica vratilo u svoja područja porekla, a za 189.300 izbeglica obezbeđeno je raseljavanje.

Milioni izbeglica potražili su utočište, najčešće, u susednim državama, dok se deo njih uputio na duže „putovanje". Tako su, prema podacima UNHCR-a izbeglice iz Avganistana, kao druga po veličini grupa prema zemlji porekla, bile raspoređene u Pakistanu (1,4 miliona), Iranu (951.100 avganistanskih izbeglica), a dodatnih 110.500 su rasprostranjene u Nemačkoj, Austriji, Švedskoj, Italiji i Grčkoj.

Zemlje koje su primile najveći broj izbeglica su Turska (ukupno 2,9 miliona ljudi uglavnom iz Sirije, i oko 30.400 izbeglica iz Iraka), Pakistan (1,4 miliona na kraju 2016. god., gotovo u potpunosti iz Avganistana), Liban1 (milion izbeglica), Iran (979.400 izbeglica), Uganda (od 477,200 na kraju 2015. god. na 940,800 na kraju 2016. god.). Broj izbeglica takođe je porastao u Etiopiji, Jordanu, Demokratskoj Republici Kongo, dok su brojke u Keniji opale (zvanični UNHCR).

Od zemalja članica EU u Nemačkoj se broj izbeglica[11] više nego udvostručio u toku 2016. god. i dostigao 669.500, uglavnom zbog priznavanja zahteva za azil koji su podneli 2015. god., uglavnom iz Sirije (podaci UNHCR).

Iz svega napred rečenog vidi se da izbeglice iz nekih od najsiromašnijih zemalja u svetu, beže u neke od najsiromašnijih zemalja sveta. Devet od deset najboljih zemalja u kojima se nalaze izbeglice bile su u zemljama u razvoju, što svedoči da bogati nedovoljno pažnje poklanjaju rešavanju migrantske krize, a u najvećoj meri su učestvovale u njenom generisanju. Kao posledica takvog ponašanja postoje i kategorije sa tzv. dugotrajnim izbegličkim situacijama.[12]

Migrantska kriza i izazovi EU

Mnogi se slažu da ako se nastave prisutne tendencije migrantski tokovi mogu prerasti u veliku seobu naroda. To će uzrokovati da EU mora preispitati svoju planiranu budućnost i transformisati se. To će dovesti do izmene prirode daljih unutrašnjih integracija, promene dinamike i svrhe daljeg proširenja EU, kao i prirode odnosa sa susedima. Stoga se EU nameću sledeći izazovi (prilagođeno: Lutovac Z., 2016),:

-promena postojećih vrednosti i institucija, njihova hijerarhija i prioriteti, odnos prema daljim institucionalnim i vrednosnim transformacijama unutar država članica i unutar same Unije.

- promena u oblasti upravljanja kulturnim različitostima – jačanje interkulturalnog dijaloga kao unapređenog multikulturalizma,

- prevazilaženje strahova kod dela građana od promene nacionalnog identiteta i načina života, što populisti koriste u političke svrhe, pretvarajući te strahove u politički kapital,

- prevazilaženje vrlo ograničene uloge i skromnog uticaja EU na globalnom planu, što je stavlja u poziciju da se uglavnom bavi posledicama dešavanja na globalnoj političkoj sceni,

- Evropska unija mora kritički sagledati sebe iznutra, ali i svoju funkcionalnost i ulogu na globalnoj političkoj sceni (da li ići ka daljem jačanju integrativnih institucija i politika ili ka renacionalizaciji, jačanju država članica u odnosu na Brisel.[13]),

- rešavanje sporova među članicama EU o tome na koji način bi trebalo rešavati migranstku krizu i kojim instrumentima, što je, recimo, u Velikoj Britaniji bila jedna od

11 Izbeglica je neko ko je bio prisiljen da napusti svoju zemlju zbog progona, rata ili nasilja. Izbeglica ima osnovan strah od progona zbog razloga rase, religije, nacionalnosti, političkog mišljenja ili pripadnosti određenoj društvenoj grupi.

12 Oko dve trećine izbeglica, 11,6 miliona, bilo je u dugotrajnim situacijama izbeglica. 4,1 miliona je u izuzetno iscrtanim situacijama od 20 godina ili više, kao što su palestinske izbeglice u Egiptu i Avganistanci u Pakistanu.

13 Neke države su u sistemu Šengena, neke nisu, neke su u sistemu zajedničke valute, druge nisu, za neke važi Dablinski sporazum za druge ne u potpunosti, razlike na relaciji Sever Jug su veoma izražene…

vodećih tema i doprinela njenom izlasku u EU,

- kako naći najbolje rešenje za pitanje demografskih perspektiva i ekonomskih pogodnosti koje sa sobom može doneti veliki migrantski talas (procene su da je dolazak većeg broja migranata doprineo rastu BDP u Nemačkoj)?,
- kako ubediti domaće stanovništvo povodom mogućeg narušavanja etničke slike, ali i debate o dobroj strani priliva migranata iz ekonomskih razloga?[14]
- kako nadomestiti nedostatak sopstvene radne snage u najrazvijenijim članicama EU u narednim decenijama, uvažavajući starenje i produženje prosečnog životnog veka stanovništva Evrope?
- kako efikasno upravljati ekonomskim tokovima, a u funkciji toga i etničkom i nacionalnom raznolikošću putem interkulturalizma, odnosno integrativnog multikulturalizma.

Šta članice EU i Ujedinjene nacije preduzimaju u vezi sa upravljanjem migrantskim procesima

Evropska unija je dobro planirana i ima za cilj da kvalitet življenja njenog stanovništva permanentno raste i bude u svetskom vrhu. Neke činjenice u vezi sa EU su da rast prosečnog životnog veka beleži se u EU od sredine prošlog veka, ali da su utvrđeni i sledeći trendovi:

- Prosečna starost stanovništva Evropske unije (EU) u 2010.godini iznosila je 39,8 godina (u Nemačkoj 44.2 god.) uz udeo starijih od 65 godina od 16% i ostarelih (više od 80 godina) od 4,1%.(Lanzieri, G. 2011.)
- EU prati i smanjenje fertiliteta na jednoj strani i porast prosečnog životnog veka na drugoj strani (Van Ninwegen N, 2013) pa je kvalitetan razvoj EU doneo je da se ispune očekivanja o stalnom porastu životnog veka u EU28 na oko 81 godina u 2014. godini (Zaidi, A., 2008.).
- Prema projekcijama Eurostata prosečna starost stanovništva EU će 2050. god. iznositi 46,8 godina, a u pojedinim zemljama (Nemačka, Rumunija, Poljska i Slovačka) ona će preći 50 godina (European Demographic Data Sheet, 2012., i Lanzieri, G., 2011).
- Starenje kao fenomen Evropska komisija ne posmatra kao problem već i kao šansu za razvoj društva (European Commision, 2014.), ali uz pomoć migranata, koje čini populacija do 35 godina starosti u 2015.god. (oko 80% migranata). Od toga od 18-34 god. (preko 50% podnosilaca zahteva za azil). Prevladavaju muškarci kao migranti, od kojih je oko polovine njih u braku, koji nameravaju da prevedu i ostatak porodice u emigraiju (UNCR, 2015.).
- Organizovanje države i EU, kao celine, da se ostvari njen miran, brz i skladan razvoj, te da se kulturološke i socijalne razlike prevaziđu i da se doseljenici adaptiraju u nove društvene, ekonomske i političke prilike. Ovo je posebno važno za najpoželjnije

14 Polovina članica EU28 imaće u narednim decenijama fertilitet ispod nivoa potrebnog za zamenu generacija i produžetak prosečnog životnog veka. Eurostat – Europop2013 je projektovao progresivno starenje stanovništva EU-28 u periodu 2014-2080. Udeo radno sposobnog (15-64 godine) u ukupnom stanovništvu, sa 65,9% u 2014. pašće na 56,2% u 2080. godini, dok će udeo osoba starijih od 65 godina se povećati sa 18,5% (2014) na 28,7% (2080), uz dramatični poraststarijih od 80 godina – sa 5,1% (2014) na 12,3% (2080) ukupne EU-28 populacije. Prognozira se osetno smanjenje broja radno sposobnih prema broju lica starijih od 65 godina – od odnosa 4:1 u 2014. do svega 2:1 u 2080. godini (Eurostat, 2015a). Prema glavnom scenariju Europop2013 do 2050. godine smanjiće se broj stanovnika – čak za više od tri miliona u Poljskoj odnosno Nemačkoj. Osetno smanjenje populacije do 2080. predviđa se u zemljama na istoku i jugu EU-28: 12-22% u Mađarskoj, Rumuniji, Hrvatskoj, Nemačkoj, Estoniji i Poljskoj, a čak oko 30% u Slovačkoj, Grčkoj, Portugaliji, Bugarskoj i Letoniji; najveće smanjenje prognozirano je za Litvaniju – 37,4% (Eurostat, 2015a). Nemačka, koji mnogi smatraju najjačom karikom u EU shvatajući problem smanjenja broja radno aktivnog stanovništva političkim koncezusom 14. aprila 2016. godine dogovorila je otvaranje 100.000 radnih mesta za izbeglice koje će finansirati Vlada kako bi se ubrzala integracija više od 1,1 miliona izbeglica i migranata koji su zatražili azil u Nemačkoj. Zaposlenje migranata biće limitirano na tri godine, nakon čega će mesta koje ne mogu da popune nemački ili državljani EU biti ukinuta (Die Welt, 2015).

destinacije za azil: Nemačku[15], Švedsku i Holandiju.

Migrantska kriza je velika šansa za demografsku budućnost i razvoj evropskog stanovništva (Arsenović D., 2016). Stoga se mora upravljati migrantskim procesima. U tom cilju Evropska komisija je u decembru 2011. god., usvojila Informaciju o solidarnosti unutar EU u oblasti azila Enhanced intra-EU solidarity in the field of asylum, COM(2011) 835. Informacija sadrži preporuke za jačanje tehničke i finansijske saradnje, u cilju bolje raspodele odgovornosti i poboljšanja upravljanja u sistemu azila u EU, i to kroz:

- uvođenje procena i mehanizma ranog upozoravanja za otkrivanje problema;
- jačanje podrške i uloga institucija;
- povećanje iznosa raspoloživih sredstava, uzimajući u obzir značajne promene u broju azilanata;
- razvoj i podsticanje preseljenja korisnika međunarodne zaštite između država članica EU.

Kriza migranata tokom 2015. god. i početkom 2016. god. rezultirala je novim akcijama u Evropskoj komisiji (instrument pomoći unutar EU vredan 700 miliona evra za pomoć u periodu od tri godine) sa namerom da se spreči humanitarna kriza i da se da brže obezbedi hrana, smeštaj i zdravstvena zaštita, u skladu sa propisima u okviru EU (Commission proposes new Emergency Assistance instrument for faster crisis response within the EU, mart 2016.).

Najnovija Deklaracija UN iz ove oblasti je iz septembra ove god.. Generalna skupština Ujedinjenih nacija jednoglasno je usvojila deklaraciju o izbeglicama i migrantima naslovljenu New York Declaration for refugees and Migrants na samitu koji je održan 19. septembra 2016. Deklaracija je odraz političke volje za poboljšanje zaštite izbeglica, posebno u pogledu podele odgovornosti, ali i proizvod kompromisa i zbog toga ima veliki broj nedostataka, a posebno neodređenosti o pojedinim pitanjima i predlozima. Dakle, Deklaracija predstavlja početak novog dijaloga koji bi trebalo da dovede do usvajanja značajnijeg globalnog dogovora o pravima izbeglica u 2018. godini.

Poslednjih decenija politike upravljanja migracijama postaju važna oblast javnih politika na nacionalnom i međunarodnom nivou. Sve složeniji i detaljniji propisi, sve brojnije institucije i politike obeležavaju nastojanja da se upravlja migracijama na efikasniji način, kako onim željenim i regularnim, tako i onim neregularnim. Prema podacima FRONTEX (http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/), Evropske agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama država članica Europske unije, migracione putanje su: zapadna afrička, zapadna mediteranska, centralna mediteranska, Apulia i Kalabrija putanja, putanja između Albanije i Grčke, zapadno balkanska putanja, istočna mediteranska i putanja istočnih granica.

Tokom 2014. godini broj migranata koji su preko Mediterana ušli u Evropsku uniju je znatno povećan u odnosu na prethodne god.. Zapadno mediteranskim putem ušlo je 4.552 osoba, preko centralne mediteranske 170.669 i preko istočne mediteranske putanje 77.163 (kopnenim putem 42.721 osobe, morskim putem 34.442 osobe). Povećanje priliva migranata u 2014. godini najviše se primećuje na centralnoj mediteranskoj putanji, kao i na morskom putu istočne mediteranske putanje.

Podaci Evropske agencija za upravljanje operativnom saradnjom na spoljnim granicama pokazuju da je u prvih deset meseci 2015. god. broj migranata znatno povećan u odnosu na 2014. godinu naročito na morskom putu istočne mediteranske putanje. Prema podacima Evropske kancelarije za podršku azilantima (Latest asylum trends–August 2016) iz avgusta 2016, na nivou EU zemalja zabeleženo je 137.688 zahteva za međunarodnu zaštitu što predstavlja najveći broj zahteva za azil u jednom mesecu širom EU zemalja tokom 2016. god.. To takođe znači da se za 17% povećao broj zahteva od jula

15 Nemačkoj je potrebno oko 300.000 migranata godišnje do 2050. god.. Najveći broj tražilaca azila dolazi iz Sirije gde je samo 4% stanovništva starije od 65 godina, a taj udeo u Nemačkoj je bio oko 21% u 2010.godini.

ove god., ali je za 8% manje nego u avgustu 2015. god., kada se 149.006 osoba prijavilo za međunarodnu zaštitu u EU zemljama. U skladu sa prethodnim mesecima, 96% od svih kandidata odnosi se na apliciranje po prvi put[16] dok se 2% svih zahteva odnosi na zahteve maloletnih lica, koji su bez pratnje odraslih. Prema poslednjim UNICEF podacima (6.oktobar 2016.)[17] tokom 2016. god. više od 241.930 izbeglica i migranata su deca koja traže azil u Evropi. To je tri puta veći broj od broja dece koja su stigla morskim putem iz Grčke i Italije. Samo u septembru 2016. god., 2.400 dece koristilo je psihološku i druge oblike podrške, navode predstavnici UNICEF (tokom prošle god. 86.772 dece). Od početka ove god., 121.308 dece (uključujući podatke iz UNICEF Turska) primilo je osnovne potrepštine, pre svega odeću i sredstva za higijenu da bi se zaštitili od različitih vremenskih uslova.

Opisane migracione tokove prate intenzivan razvoj međunarodnih politika i institucionalnih mehanizama za kontrolu migracija. Kako su migracioni procesi dugoročni socijalni procesi sa sopstvenom dinamikom i snažnim determinantama usvojene migracione politike u velikoj meri ne uspevaju da ostvare postavljene ciljeve. Sa druge strane za migrante iz vrlo ugroženih i nerazvijenih područja sveta same politike nisu prepreke.

Dobro upravljanje migracijama ne sme da ograničava slobodu kretanja ljudi u eri globalizacije i modernih tehnologija. Nesporno je da treba uspostaviti što tačnije registrovanje i praćenje migracija, ali i ublažtii delovanje faktora kao što su siromaštvo i socijalne nejednakosti u zemljama porekla, u pravcu poboljšanja životnog standarda lokalnog stanovništva, posebno mladih. Smanjenje ekonomske nejednakosti između zemalja centra, poluperiferije i periferije, odnosno Severa i Juga je velika šansa da se dobro upravlja migracijama, te da se podstaknu cirkularna ili povratna kretanja, kao i da se omogući da dobiti od migracija iskuse i zemlje destinacije i zemlje porekla navode istraživači. (Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike, стр. 227.)

Migrantska kriza i razvoj Evrope

U ogromnoj većini medija izbeglička kriza se, isključivo, posmatra kao remetilački faktor, jer uzrokuje teškoće vezane za prijem, smeštaj i/ili integracije migranata u zemljama tranzita i odredišta. Međutim, stratezi razvoja razvijenih država EU priliv migranata posmatraju i kao razvojni potencijal. Oni su svesni svih prepreka (ekonomske, socijalne, političke, kulturološke i demografske prepreke), ali i mogućnosti koje može doneti integracija izbeglica i migranata u razvijeno društvo EU.

Nesporno je da će migracije nastaviti da budu svetski proces. Svaka država će morati sistemskim putem da osmisli svoj dugoročno održiv razvoj i da saglasno tome formira svoju politiku prema izbeglicama i migrantima. Odlučujući faktori pri tome biće mogući pozitivni efekti i potencijal za ukupno unapređenje kvaliteta života kako na nivou lokalnih samopurava, tako i na nacionalnom planu, dok EU mora to sagledavati i na nivou cele unije.

Svaka država poseduje specifične ekonomske prepreke i potencijale integracije. Tako manje razvijene države svoje probleme, najčešće vide u visokoj stopi nezaposlenosti i niskom ekonomskom standardu stanovništva. Za njih je prihvat i integracija migranata udar na državni budžet, a time i na sve one koji od njega zavise. Sa druge strane ukoliko bi razvijeni svet manjerazvijenim državama obezbedio odgovarajući priliv stranih investicija i ulaganja povezanih sa procesom raspoređivanja i prihvata izbeglica to bi bio dobar način da se negativni uticaji ublaže ali i da se ubrza razvoj lokalnih sredina, uključenih u ove procese.

Razvijene države sveta su sistemskim pristupom prepoznali razvojne potencijale prihvata migranata i značaj njihove integracije za sopstveni ekonomski razvoj. Saglasno

16 Podnosilac zahteva za međunarodnu zaštitu prvi put je osoba koja je podnela zahtev za azil po prvi put u datoj državi članici EU i samim tim isključuje ponavljanje aplikanata u toj državi članici i tako se preciznije odražava broj pristiglih lica koja traže međunarodnu zaštita u određenoj zemlji

17 Podaci UNICEF odnose se na podatke iz Srbije, Makedonije, Slovenije, Hrvatske i Grčke

takvom pristupu Nemačka je projektovala da joj treba po 300 000 godišnje doseljenih u naredne četiri dekade. Sa druge strane Predsednik najjače sile sveta najavljuje izgradnju zida sa susednim Meksikom da bi sprečio dalji ulazak migranata u granično područje SAD. Jedan od razloga za to je i struktura migranata sa te strane, jer visokostručni kadrovi svih vrsta, vrhunski sportisti i drugi pozitivno vrhunski su dobrodošli. Po tom principu neki naši košarkaši, teniserke i drugi vrhunski su dobili državljanstvo SAD, bez obzira što je generalni stav bio da se stanovnicima Srbije uvedu Sankcije i zabrani ulazak u SAD.

Evropska unija se našla u poziciji da Nemačka želi migrante, ali da process doseljavanja bude u "njenim rukama". Pokušava da zadrži stanje od pre pola veka, kada je iskazivala kadrovske potrebe za svoje pojedinačne poslovne sisteme i birala odgovarajuće kadrove. Tada je iz tadašnje Jugoslavije, uglavnom na rad u Nemačku odlazio manje obrazovan kadar (nekvalifikovani, polukvalifikovani i kvalifikovani radnici), radeći "prljave i teške" poslove, koje domicilno stanovništvo nije želelo da radi. Danas iz Srbije regrutuje visokostručne kadrove.

Zaključak

Evropsku uniju čini 28 heterogenih država sa izraženom heterogenom političkom kulturom i nepotpuno izgrađenim konstitucionalnim identitetom. Njeno zajedništvo treba da predstavljaju Evropske vrednosti i zajedničke institucije kao nadnacionalne građevine. Unutrašnje integracije EU nisu dovoljno razvijene, što se veoma odražava na ponašenje članica po pitanju savremene migrantske krize.

EU mora, po pitanju migracija, uskladiti: koherentne migracijske politike prihvatljive svim državama članicama. Treba pomiriti zasada dva nepomirljiva koncepta razvoja: koncept Sjedinjene evropske države i njemu suprostavljen model „Evrope koncentričnih krugova" - „Evrope švedskog stola", u kojoj dominiraju najmoćnije članice uzimajući šta im i koliko treba, a oni, obično iz „predgrađa", se prilagođavaju i priklanjaju glavnim tokovima u skladu sa svojim interesima. Migrantska kriza je ozbiljan test da se utvrdi da li će prevladati solidarnost i jačanje nadnacionalnih evropskih institucija ili jačanje nacionalnih država i zahtevi za posebnim statusom.

Prihvat velikog priliva migranata moraće da prati i efikasno upravljanje ekonomskim tokovima u Evropskoij uniji, kao nadnacionalnoj političkoj zajednici.

Migrantska kriza predstavlja razvojnu šansu, koju EU mora iskoristiti za održivi sopstveni razvoj. Preduslov za to je da dobro sagleda i pretnje koje donose migranti i otkloni ih pre svega nizom dobro osmišljenih preventivnih mera usmerenih pre svega na upravljanje etničkom i nacionalnom raznolikošću putem interkulturalizma, odnosno integrativnog multikulturalizma.

Literatura

1. Arsenović D., Solarević M., Migrantska kriza: pretnja ili šansa starenju stanovništva Evrope, Zbornik radova sa Konferencije „Savremena suočavanja sa izbegličkom i migrantskom krizom", Centar za istorijat, demokratiju i pomirenje - Novi Sad, 2016.,
2. Bobić, M., (2007): Demografija i sociologija – veza ili sinteza, Službeni glasnik, Beograd
3. Commission proposes new Emergency Assistance instrument for faster crisis response within the EU, mart 2016.
4. De Haas, H., (2008), Migration and Development – A Theoretical Perspective, IMI Working paper 9, International Migration Institute, University of Oxford, http://www.imi.ox.ac.uk/about-us/people/hein-de-haas#sthash.a1hos6MU.dpuf
5. EU%29_asylum_seekers_in_the_EU-

6. European Commision, Population Ageing in Europe: facts implications and policies, Brussel 2014,
7. European Demographic Data Sheet, 2012
8. EUROSTAT (2015a). Statistics Explained. People in the EU – population projections (electronic resource). Luxembourg: Eurostat. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU _%E2%80%93_population_projecti ons
9. EUROSTAT (2015b). Statistics Explained. Online data code: migr_asyappctza (electronic resource). Luxembourg: Eurostat.
10. explained/images/d/d5/Countries_of_origin_of_%28non-
11. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-
12. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-482_en.htm?locale=en
13. http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/
14. http://www.iom.cz/about-us
15. http://www.unhcr.org/globaltrends2016/
16. Lanzieri, G., The greying of the baby boomers, A century-long view of ageing in European populations Statistics in focus 23, Luxembourg 2011,
17. Latest asylum trends–August 2016" Number of applications for international protection in the EU+"
18. Lutovac Z., (2016), Migracije i evropske integracije Srbije, Stanovništvo (2016), 54(1): str. 41- 63, Beograd
19. Massey, D., (2001), Theory of Migration, u: Smelser, Neil, Baltes, Paul (ur), International Encyclopaedia of the Social and Behavioral Sciences, Cambridge University Press, 9828–9834
20. Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike, http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0038-0318/2013/0038-03181302209B.pdf,
21. Okólski, Marek, (2004),The Effects of Political and Economic Transition on International Migration in Central and Eastern Europe , u: Massey, Douglas, Taylor, Edward (ur.), International Migration – Prosepcts and Policies in a Global Market, Oxford University Press,
22. Pavlov, T., (2009): Migracioni potencijal Srbije, Grupa 484, Beograd, http://www.grupa484.org.rs/files/Migracioni%20potencijal%20Srbije%202009.pdf
23. Poleti D., (2013), Savremene radne migracije u evropskom kontekstu – ekonomski i politički aspekti, UDK: 314.7(4) DOI: 10.2298/SOC1302333P
24. Predojević-Despić,J.,(2010): Ka razumevanju determinanti medjunarodnih migracija danas – teorijska perspektiva , Stanovništvo, vol. 48, br. 1,
25. The New York Declaration- https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/a_71_l1.pdf
26. UNCR, Migration trends and patterns of Syrian to the European Union, Assessment report, REACH, 2015,
27. Van Ninwegen N, Population change in Europe: turing challenges into oppotunities Genus I., 2013,
28. World Migration Report 2010: XIX
29. Zaidi, A., Features and Challenges of Population Ageing: The European Perspective. Policy Brief, March (1), Social and Economic Council of Spain, Madrid, 2008,

Dragan Petrović[1], Rajko Bukvić[2]

MIGRANTSKI PROBLEM 2014-2017 U EVROPI: MEDITERANSKA I BALKANSKA RUTA

Rezime

Talas migracija sa Bliskog istoka, Severne i Subsaharske Afrike pritiska Evropu poslednjih nekoliko godina. Najfrekventniji je pravac Balkanske rute, koji je pretežno kopneni, i mediteranski pravac koji je pomorski. Mediteranski pravac najviše pritiska Italiju, odakle se odvija najveći deo migracija, dok je Grčka zemlja koja pripada balkanskoj ruti, ali u isto vreme ima i pomorski, mediteranski pravac prodora vanevropskih maigracija. U radu se analiziraju ova dva pravca prodora migranata, njihova frekvencija odvijanja, i geopolitičkka poleđina.

Ključne reči. Migracije; Evropa, Balkanska ruta; Mediteranski opravac; Migrantska kriza.

MIGRANT'S PROBLEM 2014–2017, IN EUROPE: MEDITERRANEAN AND BALKAN'S ROUTE

Abstract

The migrations' vawe from Middle East, North and Sub-Saharan Africa presses Europe in the last few years. Most frequently are the directions of Balkan's route, that is ground, and Mediterranean, that is maritime. Mediterranean direction presses firstly Italia, from where occurs the biggest part of migration, while Greece belongs to Balkan's route. But at the same time it has also the maritime, Mediterranean direction of out Europe migration's penetration. The paper analyzes these two directions of migrants' penetration, its frequency and geopolitical background.

Key Words. Migrations; Europe; Balkan's Route; Mediterranean Direction; Migrants' Crisis

Poslednjih godina dolazi do porasta migrantskog pritiska s Bliskog istoka, Severne i Subsaharske Afrike na zemlje Evrope. Taj osetni porast je izražen u 2014. godini, kada je akcenat bio pretežno na mediteranskoj ruti, dok je u 2015. to bila balkanska ruta. Od približno februara 2016. ponovo se najveći deo migracija ka Evropi s navedenih područja Bliskog istoka, Severne i Subsaharske Afrike odvija preko mediteranske rute.

Mediterantska ruta migrantskog prodora je vezana pre svega za Italiju koja dominira

1 Dr Dragan Petrović, Naučni savetnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, drdragan-petrovic83@gmail.com; draganp@diplomacy.bg.ac.rs; 0631121370

2 Dr Rajko Bukvić, Naučni savetnik, Geografski institut „Jovan Cvijić" SANU, Beograd, r.bukvic@mail.ru; 0642828049

u broju migranata, naročito u periodu februar 2016. do današnjih dana (septembar 2017). S druge strane, u mediteransku rutu ubrajamo i druge zapadne mediteranske zemlje izložene direktno migrantskom pritisku pomorskim putem Sredozemlja, i to Španiju i Francusku pre svega, a potom i Grčku. Balkanske pomorske zemlje, izuzev Grčke, imaju u praksi vrlo mali broj migranata koji poslednjih godina pokušavaju da uđu nelegalno u Evropu s područja Afrike i Bliskog istoka. Razloge ovome možemo tražiti u težnjama migranata da dođu u zemlje EU i posebno bogatije članice, a takođe i u geografskim razlozima. Iskrcavanjem u zapadnoevropskim mediteranskim zemljama, migranti se nalaze upravo najbliže svom konačnom cilju, dok bi im iskrcavanje u zemljama Balkana predstavljalo samo realizaciju dela planiranog puta. Ovde posebno imamo u vidu teškoće s kojima se u praksi migranti nalaze kada preko balkanske rute dospevaju u zemlje Balkana, i teškoće da se odatle prebace u bogatije zemlje članice EU Zapadne i Severne Evrope. Iako pripada razvijenim zemljama, Italija je zahvaćena finansijskom dužničkom krizom, i čiji javni dug iznosi preko 130% BDP.[3] Takođe ima problema i s nezaposlenošću, dok je politička situacija u zemlji blago opterećena i izvesnim političkim pitanjima (ne preterano izraženi ali konstantni secesionistički pokreti pojedinih regija, kriza poverenja prema EU oličena i u rezultatima referenduma decembra 2016, socijalna pitanja i dr.). Slična i još gora situacija je u Španiji, dok su protivrečnosti u francuskom društvu po političkim, socijalnim i međunacionalnim (posebno međurasnim i međureligijskim) pitanjima izražene, čemu doprinose i serije terorističkih napada i polarizacija po migracionom pitanju.[4]

Posmatrajući Balkan danas vidimo da se on ekonomski i socijalno nalazi na začelju evropske privrede i da zaostaje za standardima evropskih društava, i nakon četvrt veka od započinjanja tzv. tranzicije. To se može videti po ključnim parametrima ekonomije, kako u bruto pokazateljima, tako i po glavi stanovnika.

Balkan je sam rastrzan, s jedne strane, posledicama neuspelog neoliberalnog koncepta koji mu je na različite načine nametan poslednjih četvrt veka. To je uzrokovalo veliku zaduženost balkanskih zemalja, izrazito raslojavanje i krizu srednjeg sloja, a s druge strane demografski odliv stanovništva (negativnim prirodnim priraštajem i mehaničkim odlivom). Geopolitičko preplitanje interesa na Balkanu je evidentno pre svega iz nekoliko centara moći: EU (gde su u središtu Nemačka, Francuska pre svega), atlantistički uticaj (SAD, Britanija i druge anglosaksonske sile, uz napomenu da je NATO pod njihovim pretežnim uticajem), uticaj Rusije (proširen Evroazijskom unijom pre svega, ODKB i dr.), islamski uticaj (koji je iznutra raznorodan i često sukobljen, ali ka spolja agresivan i aktivan), dok se u poslednje vreme povećava uticaj Kine, koji je prevashodno ekonomski (Novi put svile). Ukoliko posmatramo migrantski pritisak jasno je da je on uperen pre svega protiv Evropljana, a odgovara širenju uticaja islamskog faktora u Evropi. Kina tu nije u epicentru događaju, ona nema neposredne interese, mada se vremenom može odrediti prema ovim fenomenima. Rusiji ne odgovara migrantski pritisak na Balkan, gde je upravo njegov istočni, južni i središnji deo (geografski najviše na udaru migrantskog pritiska) pravoslavni i dobrim delom slovenski, te kroz istoriju saveznički i prijateljski. Stoga, iako ruski faktor nije baš najdirektnije uključen, a na izgled ni ugrožen, on ne može biti naklonjen ovakvim procesima.

Širom analizom možemo doći do zaključka da evropski faktor nije do kraja po ovom pitanju jedinstven i u svakom slučaju jednako zainteresovan za suprotstavljanje demografskom pritisku s Bliskog i Srednjeg istoka. Naime krupan korporativni kapital, koji najviše interese ima u nastavku neoliberalnog modela, upravo u daljem demografskom pritisku dobija dodatnu i jeftiniju radnu snagu.[5] Mogućnosti sindikata slabe u slučaju nove

3 https://www.srbijadanas.com/biz/vesti/evropa-preti-italija-ce-biti-kaznjena-ako-ne-smanji-javni-dug-2017-02-23

4 O demografskoj strukturi i problemu Francuske, skopčanom sa stalnim prilivom migranata, uključujući i ilegalne tokom poslednjih decenija u Dragan Petrović, „Demografija Francuske – istorijska analiza i savremeno stanje", Demografija Međunarodni časopis za demografska i ostala društvena istraživanja, knjiga H, Beograd, 2013, str. 143-150

5 Ovu tezu je na adekvatan način obrazložio u svojim radovima Ljubiša Despotović. Izdvajamo Lj.

i jeftinije radne snage, a sindikati su inače u sudaru sa zakonodavstvima i ambijentom u društvu koje diktira neoliberalni ambijent već pritisnuti i u defanzivi (prilagođeno zakonodavstvo, korumpirani političari, zatvoreni mediji).[6] Zbog jeftinije radne snage već je dobar deo industrije i privrede preseljen iz zapadnih zemalja u zemlje Trećeg sveta i one u tranziciji (bivše socijalističke, ili kako ih naziva Valerštajn poluperiferija, a zemlje Trećeg sveta periferija). Ukoliko bi se putem migrantskih talasa u Evropi privremeno ili trajno naselilo više miliona ljudi sa Bliskog istoka, Severne Afrike, to bi ne samo smanjilo troškove radne snage već verovatno skokom profita omogućilo da deo privrednih postrojenja ostane na tom području, a to bi opet donelo višestruki novi profit, jer bi smanjilo deo saobraćajnih i drugih troškova. U tom pravcu se geopolitički procesi na prostorima Evrope vezano za migrantski problem ne mogu posmatrati samo u čistim kategorijama (sukob EU, odnosno Evropskog geopolitičkog vektora s islamskim, ili atlantističkim i sl.), već i u okviru same EU postoji raslojavanje i to ne samo na zemlje članice i njihove parcijalne interese, već posmatrano na strukturu stanovništva i slojno, gde je svakako deo krupne finansijske elite i kapitala važan faktor.

Balkanska ruta migrantskog pritiska 2014-2017

Balkanska ruta obuhvata kopneni pravac od Turske, preko Grčke i Bugarske ka severu i zapadu, uključujući Makedoniju, Srbiju, Hrvatsku u glavnom pravcu. Pomoćni putevi obuhvataju i ostale evropske zemlje, s time da je najčešći cilj migranata zapadna i severna Evropa, odnosno bogate članice EU. Pored toga kao manje frekventan pravac balkanske rute može poslužiti i pomorski transport, ali izuzev Grčke, on je slabo zastupljen.

Preteča savremenog migrantskog pritiska na Balkanu započinje zapravo naizgled nelogičnim pokretanjem albanskog stanovništva s Kosova, pa i Albanije i drugih krajeva gde žive Albanci, uglavnom preko Srbije dalje ka zemljama EU prvih meseci 2015.[7] Potom je usledio veliki pritisak migranata sa Bliskog i Srednjeg istoka, preko Balkana. Godina 2015. je predstavljala kulminaciju migrantske krize, posebno uzimajući u obzir da u prvi plan dolazi balkanska ruta priliva migranata.[8] Više hiljada migranata je izgubilo život prilikom pokušaja da nelegalno uđu u Uniju s prostora Mediterana samo u ovom periodu.[9]

Sledeća specifičnost priliva migranata u 2015. je da mediteranska ruta, gde je naročito važna Italija, gubi prvenstvo u prilivu migranata: u ovoj godini najfrekventnija je ruta priliva ilegalnih migranata preko Turske, Grčke i Balkana (slika 1). Afrički

Despotović, „Geopolitički i demografski aspekti aktuelne migrantske krize“, Kultura polisa, br. 31. 2016, Novi Sad, Ljubiša Despotović, Nebojša Kuzmanović, a o uticaju u dehristijanizaciji evropskog geopolitičkog koda i ideje dela evropske proglobalističke elite, što ima svoj uticaj i na koncepciju EU u„Idejni aspekti duhovne krize hrišćanstva: religijski kontekst migrantske krize i identitetske posledice po evropske nacije“, Kultura polisa, Novi Sad, 2017.

6 Komazec Slobodan, Sovtić Krunoslav Porobljavanje i eksploatacija dužničke ekonomije, Biblioteka naučno-istraživačkih radova, Savremena kriza i izazovi budućnosti, Beograd, jun 2017; Komazec Slobodan, Sovtić Krunoslav Budžetski lavirinti u smanjenju deficita i javnog duga, prisilna štednja i ograničavanje domaće proizvodnje, Biblioteka naučno-istraživačkih radova, Savremena kriza i izazovi budućnosti, Beograd, 2017; Komazec Slobodan, Stvaranje i razmah uvozno zavisne privrede, Biblioteka naučno-istraživačkih radova, Savremena kriza i izazovi budućnosti, Beograd, 2017; Slobodan Komazec, Dragan Petrović, Globalna i monetarna kriza i novi geopolitički i finansijski odnosi u svetu, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014,

7 Knežević Miloš, Migrantska kriza u fokusu demopolitike, Nacionalni interes, Broj 1 za 2016, Beograd, str. 103-146. Citat vezan za str. 106

8 U odnosu na 2014, došlo je do dodatnog udvostručenja migrantskog priliva, s time da se teško mogu dati apsolutno precizne cifre. Naime Nemačka je te godine primila blizu 900.000 migranata s vanevropskog područja pa se može predpostaviti da je migranata s Bliskog i Srednjeg istoka, Severne i subsaharske Afrike između 700.000 i 800.000 najmanje, a po 100.000 do 200.000 najmanje su primile i zemlje poput Francuske, Italije, Švedske i dr. Frontex, 14 Septembar 2015. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Immigration_by_citizenship,_2015_(%C2%B9).png)

9 (file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/Policy-Brief-Migration-final-CO%20(2).pdf

migranti (uglavnom iz severne Afrike, Nigerije, Eritreje i Somalije) najčešće i dalje dolaze preko mediteranske rute, dakle u Italiju i zemlje Unije zapadnog dela Mediterana (Francuska, Španija i dr.), dok su daleko brojniji ilegalni migranti tokom 2015. koji dolaze preko Turske balkanskom rutom i to iz Sirije (oko polovine svih ilegalnih migranata) i Avganistana (više od 20%).

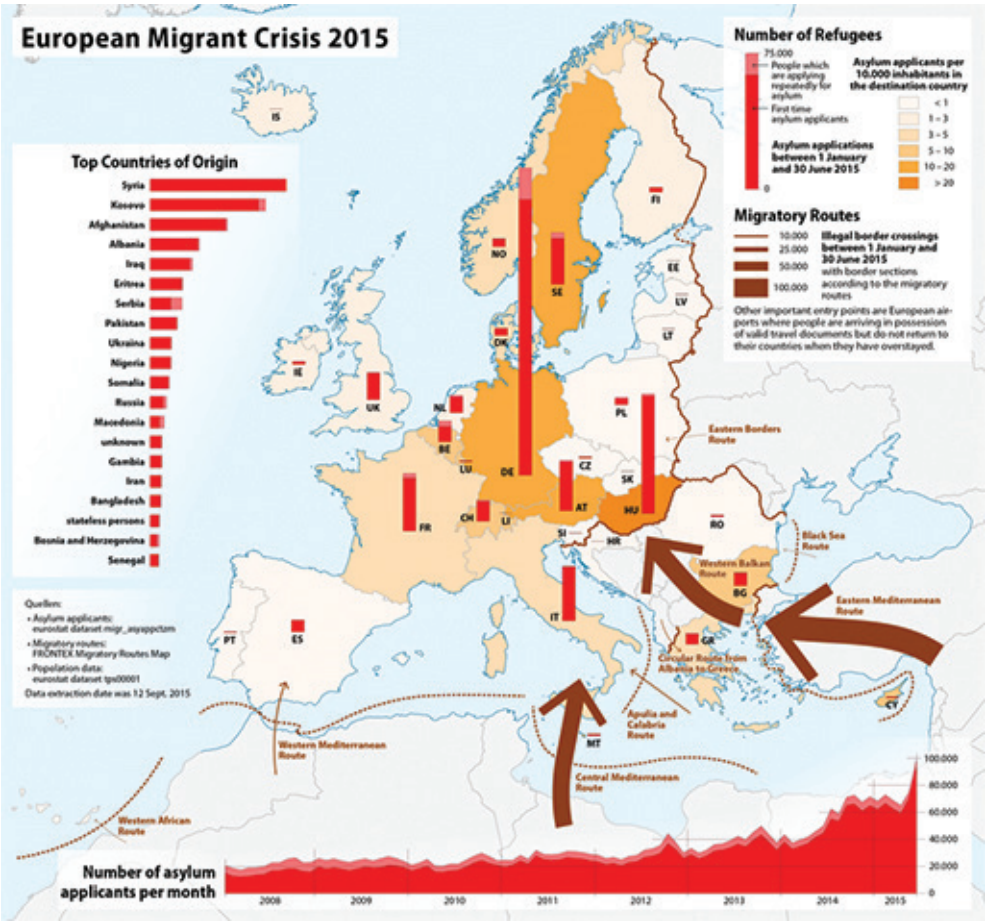

Slika 1. Mapa evropske migrantske krize 2015.

Izvor: http://origins.osu.edu/sites/origins.osu.edu/files/Map_of_the_European_Migrant_Crisis_2015.png

Ukoliko analiziramo period migracija u zemlje EU iz vanevropskog prostora u prethodnim godinama, videćemo da su cifre u stalnom porastu u prethodnoj deceniji. Tako je u zemlje EU tokom perioda 2008-2010 ulazilo prosečno ukupno po blizu 250 000 migranata godišnje.[10] U godinama 2011 i 2012 to je bilo nešto preko 300 000 na godišnjem nivou. Već 2013 to je iznosilo oko 430 000, sledeće 2014 čak 630 000. Rekordne su bile sledeće 2015 i 2016 sa po oko 1 250 000 – 1350 000 godišnje.[11] Treba napomenuti da je gotovo 90 % migranata u ovim slučajevima prvi put tražilo azil u zemljama EU.

10 Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex Annual aggregated data (rounded) [migr_asyappctza]

11 Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex Annual aggregated data (rounded) [migr_asyappctza]; http://origins.osu.edu/sites/origins.osu.edu/files/Map_of_the_European_Migrant_Crisis_2015.png

Najfrekventnije migracije ka Evropi proteklih nekoliko godina, s amplitudom u 2015, dolaze iz Sirije, a u manjoj meri i drugih zemalja regije (Iraka, Avganistana i dr.) preko Turske, ili pomorskim putem preko Grčke, i dalje balkanskom rutom ka Nemačkoj i drugim zemljama EU zapadne i srednje Evrope. Nakon više od pet godina od nastanka sirijske krize, broj interno raseljenih lica u samoj Siriji je preko devet miliona, a još blizu pet miliona je napustilo zemlju. Upravo odatle se i regrutuje veoma značajan deo izbeglica koje su tokom 2015 i u nešto manjoj meri početkom 2016. predstavljale veliki izbeglički talas ka Evropi, i što je posebno značajno, preko Balkanske rute. Balkanska ruta migratornog pritiska, podrazumeva najmanje dva važna pravca.

-Iz Turske kopnenim putem ka Bugarskoj i manjoj meri Grčkoj, ka srcu Balkana i središnje Evrope. Ovaj pravac dakle vodi preko Srbije ka Hrvatskoj i Mađarskoj, mada se poslednjih godinu-dve formiraju i alternativne sporedne rute preko Albanije i Crne Gore prema zapadu, preko Hercegovine (Republike Srpske), i centralne Bosne ka Hrvatskoj[12];

-Drugi pravac je onaj koji pomorskim putem dolazi do grčkih ostrva i obale i odatle vodi ka Makedoniji, Bugarskoj i u manjoj meri ka Italiji ili nekom drugom pomorskom pravcu ka srcu Evrope, jer je konačni pravac uglavnom Nemačka, Francuska, zemlje Skandinavije i Beneluksa, eventualno Italija, i u mnogo manjoj meri druge zemlje EU.

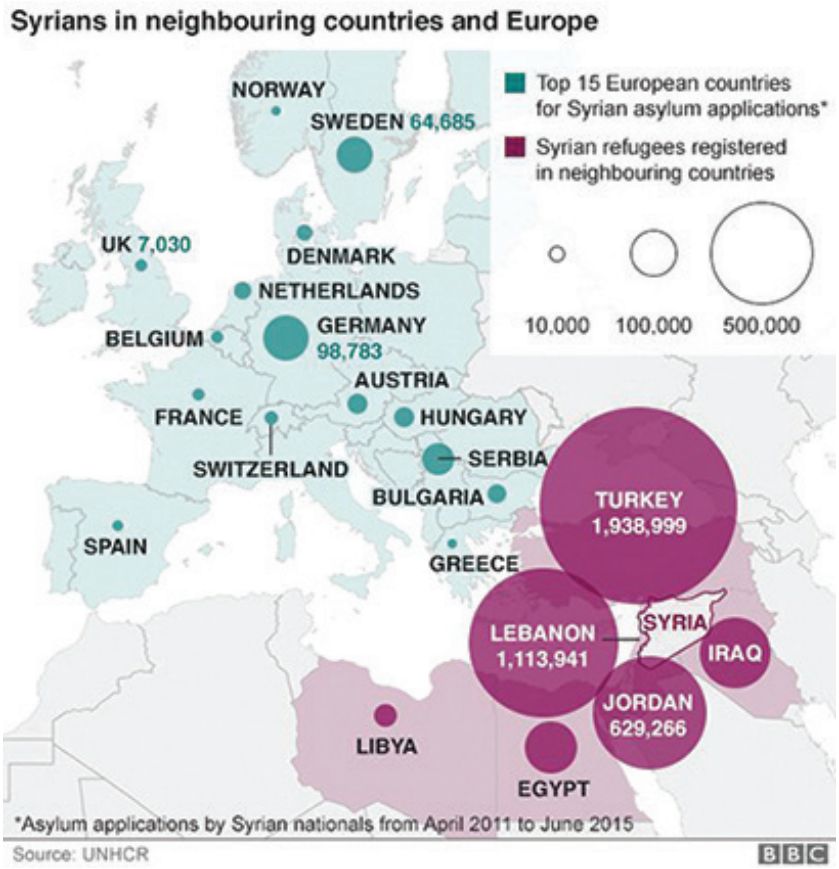

Slika 2. Tražioci azila iz Sirije u okolnim zemljama i Evropi: april 2011 – jun 2015

Izvor: Lyse Doucet, Migrant crisis: Why is it erupting now?, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34224619

12 Ova je alternativni pravac balkanske rute je u svom autorskom tekstu predstavio general Mitar Kovač januara 2017. http://www.fsksrb.ru/fond-strateske-kulture/politika/migrantska-kriza-kao-bezbednosna-pretnja-republici-srbiji/

Zatvaranjem granica i dogovorom iz februara 2016. između EU i Turske, smanjio se broj migranata u zemljama EU, a pogotovo na Zapadnobalkanskoj ruti, jedino se broj povećao na morskim migracionim rutama, odnosno Centralnomediteranskoj i Zapadnomediteranskoj ruti.

Iz ovoga vidimo smanjenje udara na Balkansku rutu preko Turske, ali da je južna i jugoistočna Evropa pomorskom rutom najviše na udaru pretežno preko Severne Afrike, ali i sa Levanta i to pre svega Italija, a u manjoj meri Grčka i druge evropske mediteraske zemlje. Francuska je dodatnim merama, a delom i geografskim položajem nešto manje izložena ovom migrantskom pritisku preko Mediterana.

Kada su u pitanju balkanske zemlje tu je dakle zaustavljena dinamika masovnog migratornog talasa iz 2015. kopnenim putem iz Turske. U Bugarskoj je broj migranata s Bliskog i Srednjeg istoka koji je 2015. i 2016. ušao u zemlju prilično nepouzdan. Sedam hiljada ljudi je privedeno tokom 2015. zbog pokušaja ilegalnog ulaska u zemlju, oko deset hiljada je dobilo status privremenog boravka, a u fazi odlučivanja je njih desetak hiljada. U Bugarskoj migranti dobijaju lične karte, mogu da se školuju, ali nemaju status državljana.[13]

U Srbiji je takođe stacionirano oko 7.000 migranata (koliko se procenjuje ukupno, a zvanična statistika na dan 9. Avgusta 2017. je 4.400 u samim sabirnim centrima), slična je situacija i s drugim balkanskim zemljama, izuzev Grčke gde je taj broj daleko veći (63.000 u sabirnim centrima procenjuje se da je taj broj i veći)[14]. Međutim, osnovni problem u migrantskom pitanju balkanskih zemalja je što je u vreme migrantskih talasa proteklih nekoliko godina ovde prošlo i više stotina hiljada migranata u pojedinim godinama, jer je njihov cilj stacioniranje u razvijene zemlje Unije. Postavlja se pitanje u budućnosti, usled zatvaranja granica ili deportovanja tih migranata, da bi se migrantske mase mogle naći u Srbiji i drugim zemljama Balkana skoncentrisane na neodređeno (neki i trajno?) vreme. To bi za balkanske zemlje i samu Srbiju, s obzirom na ekonomsko-socijalne i ukupne geopolitičke okolnosti, predstavljalo vrlo veliku opasnost i bezbednosni i širi rizik. Enormno povećavanje talasa izbeglica poslednjih par godina, (približno od 2014) ipak je za svoju osnovu imalo pre svega sirijsku krizu, a nešto pre toga „arapsko proleće", pored već postojećih ratnih i konfliktnih žarišta proteklih godina u Iraku, Avganistanu, Libiji, rogu Afrike, Nigeriji... Ekstremna poskupljenja hrane u ovim regijama u nekoliko navrata, porast siromaštva, demografski rast, klimatske promene, masovne bolesti, religijski i etnički sukobi, ali i privlačnost u očima populacije „Trećeg sveta" blagostanja u Uniji i Evropi kao celini, faktori su srednjeg i dužeg trajanja koji pospešuju seobu naroda ka Starom kontinentu.

Ipak tu postoji jedno pitanje, zbog čega su migracije naročito s Bliskog istoka, ali i nekih drugih područja, sve do pre par godina, a naročito do početka 2015, ipak bile u najvećem ograničene na susedna krizom zahvaćena područja tih regija, a tek u poslednje vreme dolazi do enormnog porasta migratornog talasa ka samoj Evropi, posebno najrazvijenijim zemljama Unije.[15]

Kada su u pitanju izbeglice iz Sirije, dakle već navedena brojka od blizu 4,5 miliona njih, gotovo polovina je stacionirana u Turskoj, a više od četvrtine u Libanu. Značajan deo je u Jordanu, a znatno manje u Iraku, potom Egiptu. Interesantno je da su najbogatije zalivske zemlje, koje dobrim delom utiču na unutrašnja ratna zbivanja u Siriji, dakle Saudijska Arabija, Kuvajt, Emirati, Katar i dr, primile vrlo mali broj izbeglica iz Sirije, ne više od ukupno par stotina hiljada, mada tačna evidencija o njima ne postoji. Politikolog Saša Gajić, s pravom se pita koji su uzroci podstakli posebno od početka 2015. tako

13 http://www.novinite.com/articles/178377/Bulgaria+and+the+Migrant+Crisis+in+Numbers

14 http://migration.iom.int/europe/ Ovde se daju oficijelni rezulati po sabirnim centrima, ali se konstatuje da postoje i migranti van sabirnih centara. U Grčkoj je najveći broj sabirnih centara za migrante na ostrvima u Egejskom moru i u priobalju srednje Grčke, ali disperzno i u drugim delovima zemlje. Svake godine Grčka traži da ostale članice EU prime deo prispelih migranata preko kvote, što se takođe delom izvršava i za Italiju.

15 https://hrvatskamigranti2015.wordpress.com/2016/03/14/kuda-sada-idu-ilegalni-imigranti/; http://rs.sputniknews.com/regioni/20160311/1103914264/Kuda-sada-idu-izbeglice.html#ixzz42t0SqqIh

veliki broj sirijskih izbeglica, kao i izbeglica iz drugih okolnih regija da se upute baš ka Evropi i posebno zemljama Unije, s najvećom koncentracijom konačne destinacije prema Nemačkoj i nekoliko drugih najrazvijenijih zemalja.[16] On u tom pravcu daje mogućnost različitih hipoteza ko bi potencijalno stajao iza takvog poduhvata, primećujući da su najugroženije zemlje migratornog talasa (pre svega Nemačka, Austrija, Švedska, Danska, potom Češka, Mađarska, Italija i Francuska u nešto manjoj meri) najizraženiji predstavnici evropske kontinentalne geopolitike u odnosu na atlantističke cenre moći, odnosno tzv. „Stara Evropa". Nasuprot tome na Bliskom istoku Saudijska Arabija i zalivske zemlje bogate naftom, pod dominantnim uticajem atlantističke politike, samo okrznute migratornim talasom i uopšte nezainteresovane za prijem novih izbeglica, imaju po Gajiću izvesnog uticaja na logističku podršku izbegličkom talasu upravo od 2015. preko Balkanske rute ka Evropi, i posebno navedenim zemljama EU.[17] Moguće je takođe da neki centri moći van zvaničnih vlada u svetu daju logistiku migrantskom talasu ka Evropi u 2015. godini, poput krupnog kapitala i istaknutih NVO, mondijalnog usmerenja[18], pa je tako mađarski premijer Orban spomenuo Džordža Soroša.[19]

Mediteranska ruta migrantskog pritiska 2014-2017

Još tokom prethodnih godina izgrađene su specijalne ograde kao brana migrantskom talasu u Seuti i Melilji,[20] dva grada enklave u priobalju mediteranskog Maroka koji još pripadaju Španiji.[21] Takođe migranti pokušavaju da se domognu obala Španije prolaskom morskim putem i to najviše i sa obala zapadnog Alžira. Druga važna ruta za dolazak migranata u Evropu i EU je Libija. Njena duga, ravna peščana obala, ali i slabe centralne vlasti nakon svrgavanja Gadafija, povoljna je za ukrcavanje hiljada migranata iz arapskog sveta i subsaharske Afrike koji pokušavaju da stignu do Starog kontinenta, pre svega iskrcavanjem na dugačke obale i ostrva Italije i Malte. Pre dve godine tu je došlo do jedne od najvećih nesreća kada je brod s migrantima potonuo nadomak italijanske obale i tom prilikom udavilo se oko 400 ljudi. Italija je preko svoje obalske patrole i mornarice pojačala operacije zaštite od švercovanja migranata, ali i pomoći u slučaju nesreća. EU je potom preuzela delom kontrolu ovog pravca, u početku s nedovoljno sredstava kada je i broj nesrećnih migranata koji su nastradali bio veliki, da bi se ova operacija pojačala i s nešto više uspeha i uloženih sredstava u poslednjoj godini.[22]

Kada su u pitanju Alžir i Tunis, odavde se tek tu i tamo održavaju izvesni krijumčarski lanci, koji pokušavaju da stignu do obala evropskih susednih zemalja

16 Aleksandar-Saša Gajić, Geopolitika sirijskih migracija i EU, Kultura polisa, Broj 29, Beograd, 2016, str. 77–93, Autor postavlja pitanje uzroka velikog migratornog talasa izbeglica iz sirijske krize i okolnih regija baš ka Evropi i zemljama EU upravo 2015. godine, na stranama 86-90.

17 Aleksandar-Saša Gajić, Geopolitika sirijskih migracija i EU, Kultura polisa, Broj 29, Beograd, 2016, str. 77–93, Autor daje navedenu hipotezu na strani 89, pri tome se pozivajući na slično mišljenje Đ. Milošević (Milošević Đorđe, Okupacija Evrope, realna opasnost ili iracionalni strah?, NSPM, 24. oktobar 2015.)

18 https://hrvatskamigranti2015.wordpress.com/2016/04/13/george-soros-warns-europe-absorb-500k-refugees-costing-34bn-or-risk-existential-threat/

19 „Last week, Mr Orban accused Mr Soros – who was born in Hungary – of deliberately encouraging the migrant crisis." u http://www.breitbart.com/london/2015/11/02/soros-admits-involvement-in-migrant-crisis-national-borders-are-the-obstacle/

20 http://bif.rs/2015/08/evropa-protiv-izbeglica-i-migranata-tvrdava-blagostanja-ili-sebicnosti/ Španija je prva zemlja u EU koja je počela da diže ograde na svojim granicama prema „Trećem svetu", tako što je još pre dvadeset godina, 1990-ih počela da diže u početku obične ograde oko Seute (dužine osam km) i Melilje (dužine 11 km), koje su potom ojačavane do današnje visine od šest metara bodljikave žice i to trostruke paralelne ograde, snabdevene kamerama i senzorima.

21 Španija je iz kolonijalnih vremena raspolagala obalskim sredozemnim delom Maroka, tzv. El Rif, koji je, pošto je ova zemlja stekla nezavisnost od Francuske 1956; tri godine kasnije dobio nezavisnost i pripojen Maroku. Međutim, to nije važilo i za ove dve luke koje su ostale u posedu Španije, kao i Kanarska ostrva sve do današnjih dana, a Madrid ih tretira kao sastavni deo nacionalne teritorije, a ne kao prekomorske posede.

22 http://bif.rs/2015/08/evropa-protiv-izbeglica-i-migranata-tvrdava-blagostanja-ili-sebicnosti/

(Francuske, Italije i Španije), ali to se odvija u daleko manjem obimu, nego što je slučaj s Libijom. Najveće nesreće i potapanja brodića koji krijumčare migrante upravo su se poslednjih godina dešavala na putu od Libije ka Italiji.

Slika 3. Glavne morske migrantske rute

Izvor: Sanya Dosani, Five charts that help explain Europe's migrant crisis, http://america.aljazeera.com/watch/shows/compass/articles/2015/5/7/five-charts-that-help-explain-europes-migrant-crisis.html

Migrantski talasi zapljuskuju naročito južnu Evropu, pre svega preko Mediterana, ali i Balkana.[23] Tokom 2014. dolazi do porasta prispeća migranata u zemlje EU u odnosu na prethodnu godinu od oko 250% s područja Bliskog i Srednjeg istoka i iz Afrike (uglavnom Severne i oboda Saharskog područja, računajući i Rog Afrike - Somalija, Eritreja, Etiopija i dr.). U 2014. u zemlje EU je ilegalno ušlo preko 280.000 migranata, a kada se tome dodaju i druge evropske zemlje, onda taj broj varira od 320.000 do 340.000. Najveći broj njih je ušao preko mediteranske rute, gde je najvažnija obala Italije, ali su u manjoj meri bile aktivne i druge rute poput balkanske[24].

Najveći broj žrtava nelegalnog tranzita migranata ka Evropi s područja Afrike, Bliskog i Srednjeg istoka je mediteranskim putem. Tako je tokom 2016. poginulo utapanjem 5.100 migranata od ukupno blizu 390.000 koji su stigli u Evropu te godine. Tokom osam prvih meseci 2017, u Evropu je pristiglo nelegalnim putem 132.000 migranata, od čega blizu 126.000 mediteranskom rutom. Utopljenih ima 2.500, što zadržava visok procenat od oko 2% poginulih od svih nelegalno transportovanih mediteranskom rugom (migration.iom.int/europe).

Grčka se nalazi u specifičnom položaju, jer predstavlja važnu zemlju prodora mediteranskom rutom, i u isto vreme balkanskom rutom. Tako je na osnovu zvaničnih podataka preko grčke teritorije od 1 januara 2015. do početka septembra 2017, prešlo nelegalno preko milion migranata. Od tog broja tokom 2015. kada je bila u čitavoj Evropi dominantna balkanska ruta preko 800.000, tokom 2016. blizu 180.000, a tokom prvih osam meseci 2017. svega 17.700 i to pomorskim putem blizu 16.000, a kopnenim oko 1.900 (/migration.iom.int/europe). Kada je u pitanju morska ruta za migracije preko

23 Od 2000 do kraja 2015, računa se da je oko 25000 ljudi izgubilo život pokušavajući da ilegalno uđe u zemlje Evropske unije http://bif.rs/2015/08/evropa-protiv-izbeglica-i-migranata-tvrdava-blagostanja-ili-sebicnosti/

24 „Annual Risk Analysis 2015", Frontex, 27 April 2015, p. 58-60.

Grčke najudarniji pritisak je sa egejskih obala Turske. Jedna od najfrekventnijih ruta je ka severnim obalama grčkog Egeja, a druga ka središnjoj Grčkoj i brojnim ostrvima u Egejskom moru. Poseban pritisak je ka ostrvu Krit na koji pristižu migranti i iz Egipta, pored Turske.

Zatvaranjem granica i dogovorom iz februara 2016. između EU i Turske, smanjio se broj migranata u zemljama EU, a pogotovo na Zapadnobalkanskoj, jedino se povećao na morskim migracionim rutama, odnosno Centralnomediteranskoj i Zapadnomediteranskoj. U 2016. u Evropu je stiglo s navedenih vanevropskih područja blizu 370.000 migranata. Te kalendarske godine, kako to pokazuje i Slika 4, preko 90 % svih nelegalnih migranata koji su pristigli u Evropu mediterantskom rutom je ušlo u Italiju (181 436) i Grčku (173 450). Ove dve mediterantske zemlje, koje su u isto vreme članice EU tražile su od Unije i Brisela preraspodelu makar dela prispelih migranata i ostalim članicama. To je prihvaćeno mada ima teškoća u realizaciji ovih načelnih dogovora.

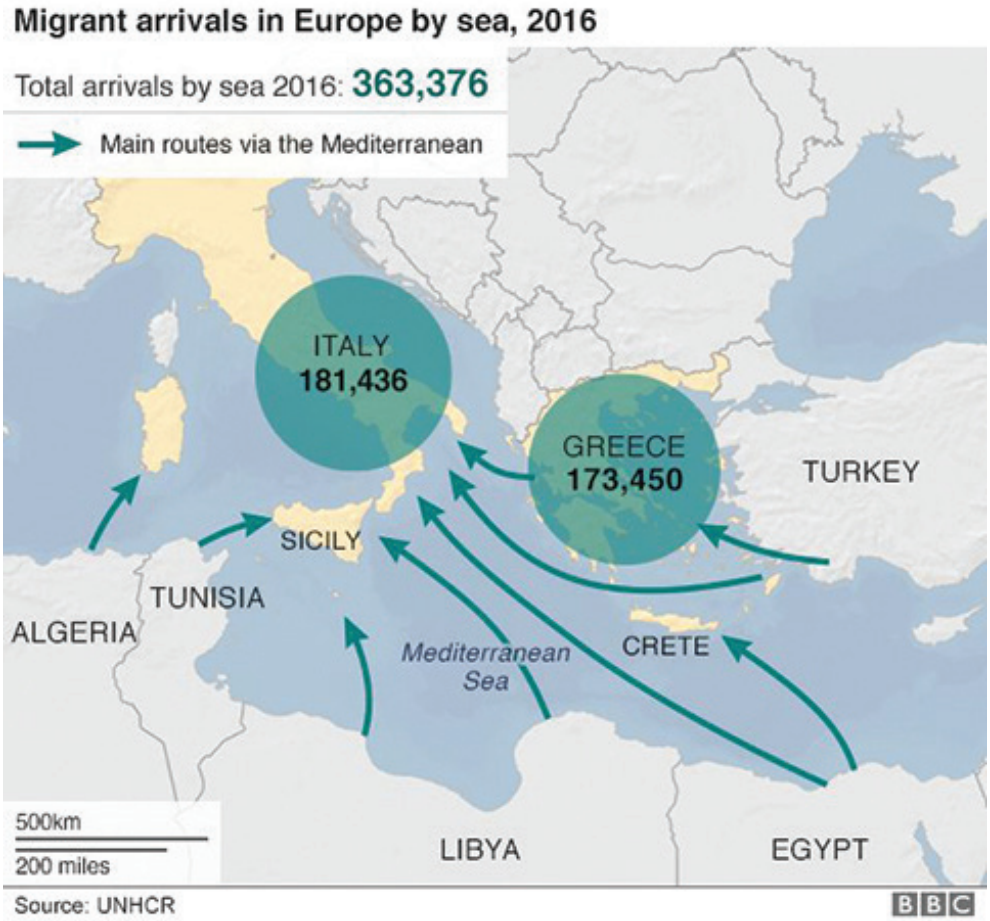

Slika 4. Priliv migranata u Evropu 2016. maritimnom rutom

Izvor: Migrant crisis: EU leaders agree plan to stop Libya influx, http://www.bbc.com/news/world-europe-38850380

Tokom prvih osam meseci 2017. u Evropu je došlo 132.000 migranata, što je manje od polovine broja migranata nego u istom periodu 2016. godine[25]. Pomorskim

25 http://migration.iom.int/europe /

putem je stiglo 126.000 migranata. Praktično sve možemo smatrati mediteranskom rutom.

Blizu 85% svih ovih migranata iz 2017. je stiglo u Italiju. Od preostalog dela najviše migranata je prispelo na Kipar, Grčku i Španiju[26]. Po podacima koje daje Migracioni centar za Evropu, svega oko 6.000 migratanta je u 2017. stiglo kopnenim putem, preko balkanske rute, a svi ostali, njih 118.500 pomorskim putem. Ukupno je registrovano oko 2.400 poginulih prilikom transporta pomorskim putem. U prethodnoj celoj 2016. godini je u Evropu ušlo oko 388.000 migranata, od kojih je preko 5.100 poginulo prilikom transporta pomorskim putem.[27]

Vidi se, dakle, smanjenje udara na Balkansku rutu preko Turske, ali i da je južna i jugoistočna Evropa pomorskom rutom najviše na udaru pretežno preko Severne Afrike, ali i s Levanta i to pre svega Italija, a u manjoj meri Grčka i druge evropske mediteranske zemlje. Francuska je dodatnim merama, a delom i geografskim položajem, nešto manje izložena ovom migrantskom pritisku preko Mediterana.

Demografska situacija na Balkanu i migrantski pritisak

Pritisak migrantski na Balkan može potencijalno biti veoma opasan s aspekta demografske malaksalosti i krize balkanskih zemalja. Pretežno blago negativan ili nulti prirodni priraštaj (ređe blago pozitivan), kombinovan s negativnim mehaničkim priraštajem, za rezultat daje demografsku oseku u većini balkanskih zemalja, gde su delom izuzetak samo muslimanske zajednice.[28] To se pre svega odnosi na Srbiju, Hrvatsku, Bugarsku, Rumuniju, Grčku, Bosnu i Hercegovinu, dok uz sva osciliranja Slovenija, Crna Gora, pa i Makedonija su oko vrlo blagog rasta.[29]

Sve u svemu, balkanske zemlje imaju pretežno negativan do izuzetno nulti ili veoma minimalan prirodni priraštaj. No kada se ovome doda mehanički priraštaj koji je praktično u svim slučajevima negativan, ukupna demografska slika je veoma loša. Ona je dodatno loša u nacionalno složenim zemljama gde živi delom i muslimansko stanovništvo, koje ima viši prirodni priraštaj od hrišćanskog (posebno izraženo u Makedoniji, ali i u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini (federaciji), Srbiji i dr. Zemlje koje su članice EU poput Bugarske i Rumunije imaju posebno visok mehanički odliv stanovništva upravo u pravcu razvijenih članica Unije.

Kada se sagledaju ovi prilično poražavajući demografski trendovi na Balkanu, iz kojih je delom isključeno stanovništvo muslimanske veroispovesti, otuda migrantski pritisak sa Bliskog i Srednjeg istoka, severne i subsaharske Afrike ka ovom području (i EU pa i čitavoj Evropi), ima poseban značaj.

Na Balkanskom poluostrvu se dakle odvija višestruko susretanje uticaja više geopolitičkih centara moći. To je uticaj EU, potom Atlantistički uticaj, uticaj Rusije. Ovome treba dodati muslimanski uticaj, koji u okviru Turske ima svoju podgategoriju, ali tu su i druge islamske zemlje – arapske recimo, a u manjoj meri i uticaj Irana i dr. Kina se pojavljuje kao faktor koji zakoračuje prvi put ozbiljnije u ovaj region, pre svega putem projekta Novi put svile, pa se može reći da je kineski uticaj u celini pre svega ekonomski.[30] Migrantski fenomen, bi se mogao podvesti pod uticaj islamskog sveta u celini[31], a sasvim indirektno, zaobilazno i možda kao jedna od mogućih poluga koje

26 Tanjug preneo informacije ANSE od 11 avgusta 2017. u vezi broja migranata u Evropi od početka kalendarske 2017. godine.

27 http://migration.iom.int/europe/ U Srbiji su sabirni centri ovde označeni na karti kod Kikinde, Tutina, Obrenovca, Kelebije..

28 http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932015_(live_births_per_woman)_YB17.png)

29 http://www.nspm.rs/kuda-ide-srbija/sta-nam-zapravo-pokazuju-demografske-projekcije-un.html?alphabet=l)

30 Više o Novom putu svile i njegovom uticaju na Balkanu u: Petrović Dragan, Tomić-Petrović Nataša, Geopolitical aspect of the new Silk Road, in "Danube and the New silk road", edited by Duško Dimitrijević, IMPP, Belgrade, 2016, page 108-118.

31 Stepić Milomir je razradio geopolitički splet uticaja različitih centara moći vezano za migrantsku krizu.

bi mogao usmeravati atlantistički faktor. Dakle migrantski talas, ovako kako ga sada sagledavamo ne ide nikako u prilog, nego se čak interesno konfrotira sa evropskim (EU, ali i širim evropskim interesom), koga pogađa direktno, potom teško je reći da bi u tome i Rusija imala bilo kakav interes i dobitak, naprotiv, jer je i sama Rusija ugrožena sa juga demografski nabujalim islamskim faktorom.

Iako sama Srbija na prvi pogled nije toliko ugrožena migratornim talasima sa Bliskog istoka, severne i subsaharske Afrike, jer najveći deo migranata teži ka zemljama EU u potrazi za poslom i egzistencijom, dugoročna opasnost je vrlo velika iz više razloga. Prvo, Srbija ima negativan prirodni priraštaj, koji je još pogubniji kada se tome doda i negativan mehanički priraštaj, jer iz zemlje odlaze i desetine hiljada ljudi, i to dobrim delom mladih i visokoobrazovanih.[32] Dakle, bez obzira što se i u Zapadnoj Evropi, dakle onoj van bivših socijalističkih zemalja koje su u tranziciji, prirodni priraštaj nešto usporio, pa i zaustavio, ni izbliza se ne može meriti sa onim padom populacije zbog negativnog prirodnog priraštaja, kao što je to slučaj sa zemljama u tranziciji, a gde spada i Srbija. Sledeći važan ograničavajući faktor za Srbe kada su u pitanju migracije sa Bliskog istoka i severne i subsaharske Afrike, je činjenica da se mi graničnimo sa nizom muslimanskih naroda i muslimanskih enklava (federacija BiH, potom Kosovo i Metohija, Albanija, muslimani u Raškoj oblasti i dr), a u isto vreme Turska ima izvestan upliv na čitav ovaj prostor. Kako migranti ulaze u Srbiju sa juga, i čak se zaustavljaju u Preševskoj dolini, Bujanovcu (gde je jedan sabirni centar), dakle upravo u oblastima gde je albanska populacija brojna, i gde već postoje separatističke tendencije, to bi moglo da doprinese destabilizaciji zemlje.[33]

U svakom slučaju stacioniranje u Srbiji većeg broja muslimanskih izbeglica i migranata dodatno bi ugrozilo bezbednost zemlje upravo i iz napred navedenih faktora: demografska loša slike, sa prirodnim i mehaničkim odlivom i smanjenjem populacije, starenje stanovništva, postojanje muslimanskih manjina i suseda, sa separatističkim i nerešenim teritorijalnim pitanjima, kao i ekspanzija i uticaj Turske na delu Balkana.

Zaključak

Na evropskom kontinentu su se u periodu kolonizacije, i posebno dekolonizacije stvarale manje ili veće zajednice vanevropskih naroda isključivo u zemljama tadašnjim metropolama (Francuskoj, Britaniji, Holandiji, Belgiji, Portugaliji, Španiji. Italiji i dr.). Tokom poslednjih decenija ove zajednice su na različiti način uvećavane, kako mehaničkim migracijama, gde su posebnu ulogu imale ekonomske migracije (privremeno ili stalno naseljavanje) tako i visokim prirodnim priraštajem. Međutim, poslednjih godina, naročito od 2014, dolazi do velikog migracionog pritiska s područja Bliskog i Srednjeg istoka, Severne i Subsaharske Afrike ka zemljama Evrope, posebno članicama EU.

Migracije, naravno, nisu nikakva nova i za savremeno doba specifična pojava. Pri tome, ne samo kada je reč o drugim krajevima sveta (kolonizacija novih, manje ili više nenaseljenih zemalja), već i kada je reč o Evropi, pa i našim, balkanskim prostorima. Uzroci, ili povodi, bivali su uvek manje-više isti – ratovi i njima izazvani potresi, ne samo ekonomski. I za našu zemlju vezan je veći broj migracija tokom proteklih vekova, a migranti su bili i naši sunarodnici, ali i drugi narodi koji su kroz naše zemlje

Mi smo uneli tu modifikaciju u našem istraživanju da se po primeru evropskog faktora (EU pre svega) ne mogu posmatrati uvek kao celine već se tu unosi i slojni momenat, različitih, a po pitanju migrantskog faktora nekad i suprotstavljenih interesa dela korporativne elite i krupnog kapitala u odnosu na široke slojeve stanovništva zemalja EU. Stepić Milomir, Geopolitički aspekti emigracione erupcije iz bliskoistočne Velike pukotine, Nacionalni interes, Broj 1 za 2016, Beograd, str. 19-41.

32 Od obimne literature na temu demografske stagnacije zemalja u tranziciji uključujući i Balkan izdvajamo Mirjana Bobić, Marija Babović, „Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike“, Sociologija, vol. HV 2013, n. 2, Beograd, str. 209-227. http://www.nspm.rs/prenosimo/stanovnistvo-evrope-25-godina-posle-pada-berlinskog-zida-na-istoku-evrope-30-miliona-dece-manje.html?alphabet=l

33 Petrović, Dragan. Migrantsko-izbeglička kriza (sa prostora Bliskog istoka i Severne Afrike) i Evropa 2015-2016, Međunarodna politika, br. 1162-1163, april-septembar 2016. Str. 5-19.

prolazili, ili se u njima zadržavali manje ili više trajno. Jedan od takvih, manje poznatih slučajeva predstavljaju migracije Čerkeza, koji su posle Krimskog rata 1864. naterani da migriraju pored ostalog i na Kosovo, ali i u neka druga područja savremene Srbije. O tim migracijama pisali su Feliks Kanic[34], veliki poznavalac Balkana i Srbije, kao i naš Miloš Milojević[35], a novi talas njihovog istraživanja usledio je krajem proteklog i početkom ovog veka[36], nakon odluke ruskih vlasti da udovolje zahtevima Čerkeza za povratak u prapostojbinu, kako bi izbegli tadašnje sukobe na Kosovu. Migracije kao sudbina – posle određenog vremena jedan deo ovih Čerkeza vratio se u Srbiju![37]

Ratovi, stradanja, sila ... sve su to faktori koji stoje i iza savremenih migracija. U ovom radu analizirali smo aktuelne migracije iz Afrike i s Bliskog Istoka, prevashodno u Evropu. Posmatrali smo, pri tome, dva glavna pravca priliva savremenih migranata, balkansku i mediteransku rutu. U periodu 2014, dominirala je mediteranska ruta. Potom je tokom 2015. u prvi plan izbila balkanska ruta, da bi nakon sporazuma EU s Turskom o kontroli priliva izbeglica februara 2016, u poslednjih godinu i po ova ruta bila blokirana, i ponovo najveći deo migranata dolazi mediteranskom rutom. Mediteranskom rutom najfrekventnija ubedljivo je Italija, gde je najveći pritisak nelegalnih migranata, a u znatno manjoj meri Španija i druge zemlje. U posebnom položaju je Grčka, koja prima mediteranskom rutom najviše izbeglica posle Italije, a u isto vreme čini važnu kariku u balkanskoj ruti, koja je primirena, ali ne i potpuno zatvorena.

U perspektivi geopolitički nestabilna područja Bliskog i Srednjeg istoka, Severne i Subsaharske Afrike, sa stalnim demografskim rastom i pretežno oskudna u mogućnosti prehrane i egzistencije sopstvenog stanovništva i s islamom kao dominantnom religijom, predstavljaju u perspektivi migratorni pritisak na Evropu, posebno bogate članice EU. Dva pravca – rute njihovog pritiska su balkanska, kao pretežno kopnena, i mediteranska – pomorska. Migratorni pritisak nosi sa sobom i šire geopolitičke konsekvence, posebno imajući u vidu demografsku oseku Evrope i poebno Balkana i srpskih prostora.

Literatura

1. Bobić Mirjana i Marija Babović. Međunarodne migracije u Srbiji – stanje i politike, Sociologija, vol. LV 2013, n. 2, Beograd, str. 209–227.
2. Bukvić, Rajko M. Republic of Adygea – Small and Beautiful, Ekonomika (Niš), godina 62, 2016, № 3, стр. 15–34.
3. Despotović, Ljubiša i Nebojša Kuzmanović. Idejni aspekti duhovne krize hrišćanstva: religijski kontekst migrantske krize i identitetske posledice po evropske nacije, Kultura polisa, Novi Sad, 2017.
4. Despotović, Ljubiša. Geopolitički i demografski aspekti aktuelne migrantske krize, Kultura polisa, br.31. 2016, Novi Sad, str. 11–28.
5. Doucet, Lyse. Migrant crisis: Why is it erupting now?, http://www.bbc.com/news/world-middle-east-34224619
6. Gajić, Aleksandar Saša. Geopolitika sirijskih migracija i EU, Kultura polisa, Broj 29, Beograd, 2016, str. 77–93.
7. Janković Slobodan, Izbegličko-migrantska kriza: uzrok, posledice i smisao, Nacionalni interes, Broj 1 za 2016, Beograd, str. 69–102.
8. Knežević, Miloš. Migrantska kriza u fokusu demopolitike, Nacionalni interes, Broj 1 za 2016, Beograd, str. 103–146.
9. Komazec Slobodan, Sovtić Krunoslav Budžetski lavirinti u smanjenju deficita

34 Канитцъ, Феликсъ Филиппъ. Дунайская Болгария и Балканскій полуостровъ, С.-Петербургъ: Типографія Министерства путей сообщенія, 1876, 362+7 с.

35 Milojević, Miloš S. Putopis dela Prave (Stare) Srbije, Beograd: Državna štamparija. sv. 1, 1871, 218 s. i Milojević, Miloš S. Putopis dela Prave (Stare) Srbije, Beograd: Glavna srpska knjižara. sv. 3, 1877, 240 s.

36 Videti, na primer: Джандар, Мариет Анзауровна. Остались адыгами. Этнографические исследования, Майкоп: Адыгейское республиканское книжное издательство, 2007, 88 с.

37 Videti detaljnije u tekstu jednog od autora: Rajko M. Bukvić, Republic of Adygea – Small and Beautiful, Ekonomika (Niš), godina 62, 2016, № 3, str. 15–34.

i javnog duga, prisilna štednja i ograničavanje domaće proizvodnje, Biblioteka naučno-istraživačkih radova, «Savremena kriza i izazovi budućnosti, Beograd, 2017.
10. Komazec Slobodan, Sovtić Krunoslav Porobljavanje i eksploatacija dužničke ekonomije, Biblioteka naučno-istraživačkih radova, Savremena kriza i izazovi budućnosti, Beograd, jun 2017.
11. Komazec Slobodan, Stvaranje i razmah uvozno zavisne privrede, Biblioteka naučno-istraživačkih radova, «Savremena kriza i izazovi budućnosti“, Beograd, 2017.
12. Kovač, Mitar. Migrantska kriza, kao bezbednosna pretnja Republici Srbiji, 29. januar 2017, http://www.fsksrb.ru/fond-strateske-kulture/politika/migrantska-kriza-kao-bezbednosna-pretnja-republici-srbiji/
13. Migrant crisis: EU leaders agree plan to stop Libya influx, http://www.bbc.com/news/world-europe-38850380
14. Milojević, Miloš S. Putopis dela Prave (Stare) Srbije, Beograd: Državna štamparija. sv. 1, 1871, 218 s.
15. Milojević, Miloš S. Putopis dela Prave (Stare) Srbije, Beograd: Glavna srpska knjižara. sv. 3, 1877, 240 s.
16. Milošević, Đorđe. Okupacija Evrope, realna opasnost ili iracionalni strah?, NSPM, 24. oktobar 2015.
17. Petrović Dragan, „Demografija Francuske – istorijska analiza i savremeno stanje“, Demografija Međunarodni časopis za demografska i ostala društvena istraživanja, knjiga H, Beograd, 2013, str. 143-150
18. Petrović Dragan, Tomić-Petrović Nataša, Geopolitical aspect of the new Silk Road, in “DANUBE AND THE NEW SILK ROAD“, edited by Duško Dimitrijević, IMPP, Belgrade, 2016, page 108–118.
19. Petrović, Dragan i Nataša Tomić-Petrović. Evropa i migracije sa vanevropskih područja – istorija i sadašnji procesi, Kultura polisa, Beograd, br. 29, Kultura polisa Novi Sad, Institut za evropske studije, Beograd, 2016, str. 95–107.
20. Petrović, Dragan. Migrantsko-izbeglička kriza (sa prostora Bliskog istoka i Severne Afrike) i Evropa 2015-2016, Međunarodna politika, br. 1162–1163, april–septembar 2016. Str. 5–19.
21. Petrović, Dragan. Srpska geopolitika na Balkanu, u periodu prelaska svetskog poretka ka multipolarizmu, Kultura polisa, Posebno izdanje, „Geopolitički položaj Srbije i Balkana između Evratlantizma i Evroazijstva, Beograd, 2015, str. 139-153.
22. Sanya Dosani, Five charts that help explain Europe’s migrant crisis, http://america.aljazeera.com/watch/shows/compass/articles/2015/5/7/five-charts-that-help-explain-europes-migrant-crisis.html
23. Slobodan Slobodan Komazec, Petrović Dragan, Globalna i monetarna kriza i novi geopolitički i finansijski odnosi u svetu, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2014,
24. Stepić, Milomir. Geopolitički aspekti emigracione erupcije iz bliskoistočne Velike pukotine, Nacionalni interes, Broj 1 za 2016, Beograd, str. 19–41.
25. Джандар, Мариет Анзауровна. Остались адыгами. Этнографические исследования, Майкоп: Адыгейское республиканское книжное издательство, 2007, 88 с.
26. Канитцъ, Феликсъ Филиппъ. Дунайская Болгария и Балканскій полуостровъ, С.-Петербургъ: Типографія Министерства путей сообщенія, 1876, 362+7 с.

Dokumenti

- http://bif.rs/2015/08/evropa-protiv-izbeglica-i-migranata-tvrdava-blagostanja-ili-sebicnosti/
- file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/Policy-Brief-Migration-final-CO%20(2).pdf --file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/vanselm.pdf Joanna Vam Selm, "Are asylum and immigration really a European Union issue;
- file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/CEPS+PB332+Refugee+Crisis+in+EU_0.pdf CEPS Policy brief The 2015 Refugee Crisis in the European Union Elspeth Guild, Cathryn Costello, Madelin Garlick and Violeta Moreno-Lax, numero 332, September 2015.; file:///C:/Documents%20and%20Settings/Dragan/My%20Documents/Downloads/54524-191583-1-PB.pdf Viljar Veebel, Raul Marcus, „Europe Refugee Crisis in 2015, and Security Threast from the Baltic Perspective, Journal of politics and Law, vol 8, no 4, 2015, Published Canadian center of Science and Education,
- http://www.intermagazin.rs/deo-velikog-plana-namerno-izazvali-migracije-da-bi-unistili-evropu/
- http://demo.istat.it/bilmens2009gen/index02.html;
- Migration and Immigrants in Europe: A Historical and Demographic Perspective http://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-319-21674-4_3/fulltext.html
- http://migration.iom.int/europe/
- http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Total_fertility_rate,_1960%E2%80%932015_(live_births_per_woman)_YB17.png)
- http://origins.osu.edu/sites/origins.osu.edu/files/Map_of_the_European_Migrant_Crisis_2015.png
- http://www.novinite.com/articles/178377/Bulgaria+and+the+Migrant+Crisis+in+Numbers
- http://origins.osu.edu/sites/origins.osu.edu/files/Map_of_the_European_Migrant_Crisis_2015.png
- Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex Annual aggregated data (rounded) [migr_asyappctza]

Džemal Najetović[1], Jumaan AlKahtany[2]

MIGRACIJE STANOVNIŠTVA U BOSNI I HERCEGOVINI

Rezime

Migracije i etnička pomjeranja postoje od praskozorja historije. Nekad su migracije trajale stoljećima, danas se putovanja iz jednog mjesta u drugo odvijaju munjevito. Različite etničke skupine, plemena ili narodi, mogu nestati zbog fizičke eksterminacije koju sprovodi neprijatelj i zbog činjenice što kulturno nisu dovoljno jaki da se odupru drugoj civilizaciji ili su ih progutali drugi narodi. Tako više nema Hetita, Vizigota, Prusa i Jađvinga, Acteka, Kornvalnjana, Samojeda i bezbroj drugih. Migracija znači promjenu mjesta boravka pojedinca ili društvenih grupa, seljenje ili seobu. To je preseljavanje stanovništva sa jednog na drugo područje. Obuhvata dva procesa: emigraciju – iseljavanje i imigraciju – useljavanje stanovništva. Migracije mogu biti unutrašnje (u okviru granica države) i vanjske. Promjene u broju i strukturi stanovništva odvijaju se uz djelovanje prirodnog i prinudnog kretanja.

Ključne riječi: migracija, Bosna i Hercegovina

MIGRATION OF THE POPULATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

Migration and ethnic displacement exist from the precursor of history. Sometimes migrations have lasted for centuries, today travel from one place to another takes place lightning. Different ethnic groups, tribes or peoples may disappear due to physical extermination carried out by the enemy and because of the fact that they are not culturally strong enough to resist another civilization or have been swallowed by other nations. There is no longer any such thing as Hittites, Visigoths, Prushes, and Yagwings, Actects, Kornwalnans, Samoyeds, and countless others. Migration means changing the place of residence of an individual or social group, moving or moving. This is the relocation of the population from one area to another. It encompasses two processes: emigration - emigration and immigration - immigration of the population. Migration can be internal (within the boundaries of the state) and external. Changes in the number and structure of the population are taking place with the action of natural and forced movements.

Keywords: migration, Bosnia and Herzegovina

Rad

Na stanje stanovništva u BiH, migracije su uvijek imale veliki značaj. Migraciona

1 Acc. prof. dr.sc. Džemal Najetović, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku, BiH
2 Jumaan AlKahtany, PhD, Centar Sulejman er-Radžihi

kretanja uzrokovala su disproporciju u pogledu gustine naseljenosti, tako da je na užem području općina Sarajeva, 1995. godine, bilježena gustoća od 2.000 stanovnika po 1 km2, a na području općine Kalinovik 9 stanovnika po 1 km2. Ovaj prostor karakteriše pokretljivost stanovništva prema općinskim i kantonalnim centrima. Najizrazitiji porast stanovništva je u području Sarajeva i Zenice (od 1971. do 1981. godine stanovništvo se uvećalo za 33% u Sarajevu i 24% u Zenici).

Dolaskom Osmanlija promijenio se vjerski sastav stanovništva na ovom području. Poznati osmanlijski historičar Omer Lutfi Barkan, koji je izučavao migraciona kretanja na Balkanu, došao je do zaključka da Bosanski pašaluk nije bio obuhvaćen masovnim naseljavanjem Osmanlija.[3] Veća migracija kršćanskog stanovništva bila je kada je austrijski princ Eugen Savojski, zvani "princ-palikuća", 24.10.1697. godine spalio Sarajevo. Narednog dana, prilikom povlačenja sa carskom vojskom, iz Sarajeva se iselilo oko 40.000 katolika. Austrougarska okupaciona uprava uspostavila je nove ekonomske i političke prilike koje su uzrokovale brojna iseljavanja u Tursku i Ameriku. Iseljavalo se najviše muslimansko stanovništvo, posebno seljaci, a vlasti su na njihova imanja dovele doseljenike iz raznih krajeva Monarhije. Do kraja 1914. godine, u BiH je doseljeno oko 200.000 lica, koliko se iz nje i iselilo. Zbog iseljavanja udio muslimana pao je sa 38,73% u 1879. godini na 32,25% u 1910. godini. U istom razdoblju udio katolika povećan je sa 18,08% na 22,87%, a pravoslavni su zadržali skoro isti udio, sa 42,88% na 43,49%[4].

Udio stanovništva gradova u ukupnom broju stanovništva takođe ima pozitivan trend. Godine 1948. u gradovima BiH je živjelo 14%, a 1991. godine 48% stanovništva. Iseljavanje iz brdsko-planinskih krajeva u prigradska naselja i gradove posebno je izraženo u Sarajevu i Zenici.[5] Prostorni razmještaj stanovništva u direktnoj je vezi s prirodnim uvjetima za naseljavanje. U BiH je sve naglašeniji ekonomski faktor na migracije stanovništva (prema razvijenijim sredinama). U migracionim karakteristikama stanovništva veoma su uočljive općinske razlike. Tako je iseljenje najintenzivnije sa područja općine Zenica, a najmanje izraženo na području općine Visoko. Relativno najveći gubitak stanovništva imale su ekonomski nedovoljno razvijene općine. Tokovi migracija prema slabije ekonomski razvijenim područjima su zanemarivi.

Migracije imaju jak utjecaj i redovno izazivaju poremećaje u dobno-spolnoj strukturi stanovništva, kako na emigracionom, tako i na imigracionom planu. Migracijama je uglavnom obuhvaćeno mlađe stanovništvo koje predstavlja jezgro radnog i fertilnog populiteta starosti od 20 do 45 godine.

Prije 1992. godine, dio stanovništva se iseljavao po osnovu privremenog zaposlenja, većinom na zapad: u Hrvatsku, Sloveniju, Austriju, Njemačku, itd., dok je migracija u zemlje na istoku bila neznatna. Na privremenom radu u inozemstvu prije rata nalazilo se oko 150 hiljada lica sa ovog područja. Pored toga, prije agresije, na privremeni rad u inozemstvo odlazilo je do srednje obrazovno stanovništvo, a u novije doba iseljavaju se kvalifikovani i fakultetski obrazovani kadrovi.

Utjecaj vanjskih činilaca na strukturu stanovništva po dobi uočljiv je u poremećajima izazvanim ratnim razaranjima, jer je zbog toga nastala privredna kriza. Posljedica toga su visoka stopa nezaposlenosti, niske zarade, neimaština, depresije i sl.[6]

Na ukupan broj stanovnika znatno utiču i migraciona kretanja i iseljavanja u inozemstvo, koja su zbog ekonomske neizvjesnosti sve izražajnija nakon završetka

3 BiH od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata, GŠ ARBiH, Sarajevo, 1995., str 84.

4 Enciklopedija Jugoslavije-Separat SR BiH, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb, 1983., str.102.

5 Sredinom XX stoljeća 88% stanovništva živjelo je na selu. Prije početka Drugog svjetskog rata na ovom području bilo je 84% seoskog stanovništva. Gotovo 90% stanovništva bilo je nepismeno. O odnosu seoskog i gradskog stanovništva u BiH. Šire, Enciklopedija Jugoslavije - Separat SR BiH, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb, 1983., str.103.

6 Prema izjavi Josepha Ingrama, direktor Misije Svjetske banke u BiH, "stopa nezaposlenosti u FBIH je 17% zbog velikog broja onih koji rade na crno, a ne 39 do 40%, kako piše u izvještaju Zavoda za statistiku FBiH. Dakle, ako u BiH zvanično radi 400.000 radnika, još "na crno" radi 200.000 radnika. Mi smo istražili i razgovarali sa 6.000 domaćinstava, to su bili uzroci. Zašto su oni u sivoj ekonomiji? Šta treba da uradite da bi oni postali dio formalne ekonomije? Morate im naći legalan posao", Ljiljan, broj 513, 18. do 25.11.2002., str. 36.

rata.[7] Tim povodom reagovao je kardinal Vinko Puljić, koji je, na zasijedanju biskupske konferencije BiH i RH u Sarajevu, 06.03.2002. godine, istakao: "U posljednje vrijeme više od 200 obitelji odselilo je u Švedsku. U Kanadu je u posljednje dvije godine otišlo oko 30.000 Hrvata – katolika, a u posljednjih šest godina oko 130.000 Hrvata sa ovih područja iselilo se u prekomorske zemlje".[8]

Karakteristično je da pojedini političari susjednih zemalja umjesto povratka podstiču ostanak raseljenog stanovništva. Tako je hrvatski političar Dražen Budiša, srednjobosanske Hrvate, koji su iz srpskih kuća u Drvaru i Bosanskom Grahovu 17.03.2002. godine premješteni u prihvatni centar u Golubiću, kod Knina, podsticao na ostanak u Hrvatskoj, govoreći im: "Ko nema gdje da se vrati u BiH, ne mora se vratiti. Ko se ima gdje vratiti, a ne želi, ne mora se vratiti. Hrvatska je dužna tretirati Hrvate iz BiH kao i državljene Hrvatske".[9]

Pored toga, prema podacima Međunarodne organizacije za migracije (IOM), od kraja rata do 2000. godine nisu dobili toliko zahtjeva za iselenje iz BiH, koliko su ih dobili u prvih pet mjeseci 2001. godine, kada se mjesečno između 200 i 300 lica zauvijek iseljavalo sa ovih područja.[10]

Migracijska bilansa na ovom području uvijek je imala negativan trend, a u minulom ratu katastrofalan. Poznato je da je u minulom ratu izginulo mnogo civila, što je nažalost utjecalo na promjene u dobnoj i etničkoj strukturi stanovništva.

Ratni gubici su u natalitetu ostavili trajne i duboke tragove u dobnoj strukturi stanovništva (u obliku usjeka-udubljenja). Ako se prognani vrati na svoja ognjišta, unutrašnje migracije (prisilno iseljena, raseljena i prognana lica) mogu, za dobnu strukturu stanovništva, da imaju samo privremen utjecaj. Međutim, u praksi se često dešava provratak samo starijih lica, što dalekosežno može imati veoma štetne posljedice.

Prirodni prirast u poslijeratnom periodu nadmašuje emigraciju što znači demografski dobitak. Iseljavanje stanovništva znači demografski i ekonomski gubitak.

Imajući u vidu pojavu i problem migracionih kretanja, povratkom izbjeglih i raseljenih lica sa brdsko-planinskog područja (koje pruža naročite uslove za razvijanje infrastrukture potrebne za odbranu) neophodno je određenim planskim i stimulativnim mjerama i postupcima utjecati na ravnomjerni razvoj svih područja, što je od posebnog interesa za odbranu države.

O iseljavanju Bošnjaka u Tursku, nakon okupacije, napisano je više radova.[11]

Zbog činjenice da se sa ovih područja najviše iselilo Bošnjaka, smatram značajnim da se ukratko osvrnem na ovaj problem.

Francuz Guston Gravier tačno je primijetio da je glavni uzrok iseljavanja osiromašenje naroda, i da se namjerno omogućuje iseljavanje Bošnjaka kako bi brže sprovela kolonizaciju BiH.[12]

Iseljavanje muslimanskog stanovništva u Tursku istraživao je i Jovan Cvijić, koji izričito tvrdi da ovo iseljavanje nije izazvano ekonomskim uzrocima, već psihičkim stanjem.[13] U vezi s tim, Cvijić je 1910. godine napisao: "Muhamedanci su se počeli

7 Istraživanje koje sam proveo na ovom području 2000. godine pokazuje da se iz ZDK za tri godine poslije rata iselilo 800 lica, od čega najviše sa područja općine Zenica (112), a najmanje sa područja općine Visoko (2). Od ukupno iseljenih, 650 su vojno-sposobna lica. U SAD se iselilo 90%, a u ostale zemlje 10%. Pored toga, prema podacima Omladinske informativne agencije (OIA BiH), zbog nezadovoljstva svojim statusom 62% mladih želi trajno napustiti BiH, a procjene govore da je u proteklih šest godina iz BiH otišlo više od 92.000 mladih ljudi. "Oslobođenje", 18.10.2002., str. 5. Prema ocjeni Visokog predstavnika Pedija Ešdauna, odlazak mladih i telentiranih građana jedna je od najvećih prijetnji s kojima se suočava BiH, "Oslobođenje", 26.05.2002, str. 7.

8 "Oslobođenje", 07.03.2002., str. 3.

9 "Oslobođenje", 19.03.2002., str. 2.

10 "Jutranje novine", 07.06.2001., str. 5.

11 Pregled ove literature vidi u: Historijski zbornik, III/1950., str. 189 – 192.

12 Emigracija Muslimana iz BiH, Pregled, godina I, broj 7-8, 15.01.1911., str. 475.

13 Time je i Austro-Ugarska zvanično u javnosti objašnjavala ovo iseljavanje. Prema mišljenju austro-ugarske vlasti, "neki stalni krug muhamedanskih obitelji nije se mogao snaći u promijenjenim prilikama, te se je prvih godina iza okupacije selio iz BiH". O ovom iseljavanju šire vidi, Mustafa Imamović: Pravni položaj i unutrašnjo-politički razvitak BiH od 1878 do 1914, drugo izdanje, Sarajevo

iseljavati iz BiH posle okupacije, pred 1908. godinu. To iseljavanje bilo je sasvim oslabilo, ali je od aneksije uzelo najveće razmere. Ovo je naročita vrsta migracije. U Evropi danas narodne mase migriraju iz ekonomskih razloga. Iseljavanje bosanskih muhamedanaca samo je u maloj meri izazvano ekonomskim, mnogo više psihičkim uzrocima. Skoro svi bosanski muhadžiri prolaze sada kroz Beograd. Pred polazak brzog voza, koji se kreće iz Beograda za Solun oko ponoći, beogradska željeznička stanica prepolovljena je bosanskim muhadžirima. Ljudi trče i svršavaju poslove pred polazak voza, a žene i deca, kao krda, sede i leže na podu stanice. Svi se na ovoj vrućini i zapari zguraju u vagone treće klase, i još u ponoći vide se na prozorima vagona živahna, zdrava i lepa dečica našeg jezika, koja još ne spavaju, a imaju da izdrže celu noć i ceo dan, dok ne prispeju u Solun. Ima već više od dva meseca kako ih vozovi neprekidno nose i niko ih ovde i nikakvim razlozima ne može zaustaviti. Oni na kraju krajeva odgovaraju: "Svi će se iz Bosne iseliti".[14]

Malo je poznato da su pojedini Srbi i Hrvati žalili zbog toga. Tako, Aleksa Šantić, Srbin iz Mostara, autor toliko poznatih lirskih pjesama od kojih su se neke poistovjetile sa narodnim, uz pjesmu "Ostajte ovdje", u "Srpskom književnom glasniku" 1904. godine, objavljuje pjesmu "Omar" izvjesnom Miloradu J. Mitroviću. Ova pjesma dokaz je istinske ljubavi prema svojim sugrađanima muslimanima koji su poslije Berlinskog kongresa (1878. godine) i okupacije BiH doživljavali lične i porodične drame ne mogavši se snaći u novonastalim, za njih posve različitim, uvjetima života. Aleksa se s puno topline stavlja u zaštitu i očuvanje duhovnih, moralnih i etičkih vrijednosti svojih sugrađana. To potvrđuju stihovi pjesme "Omar":

Bio je silan, čuven i u časti:
Bezbrojna stada i pašnjaci travni,
Ograde, šume i vrtovi razni,
Sve je to bilo u njegovoj vlasti.
Pedeset kmeta punili su hakom
Ambare tvrde Omara Rahmana,
A on, po volji Boga i Kur'ana,
Milostiv bješe i pravedan svakom,
Kmetove svoje on je braćom zvao
I svaki od njih za nj bi glavu dao.[15]

Bilo je i onih nemuslimanskih pisaca koji su u poplavi antimuslimanske propagande, svojim pisanjem i držanjem svjedočili da je moguće živjeti i uspostaviti dobre komšijske odnose među pripadnicima različitih vjerskih i nacionalnih zajednica.

Takvi svijetli primjer nisu znatno utjecali na otupljivanje antimuslimanske oštrice, ali za sva vremena ostaju kao svjedočanstva o mogućnosti zajedništva i suživota. Zadivljujuće je kako u drugoj polovini XIX stoljeća na muslimane gleda slovenski pjesnik Anton Aškerc, katolički svećenik, koji prvi put u Sarajevu posmatra muslimane kako klanjaju u džamiji (Gazi Husref-begovoj). Aškerc islam smatra ravnopravnom religijom i respektabilno se odnosi prema muslimanima. U svojoj pjesmi piše:

U džamiji smo divnoj! Tiho!
Molitvi predani su baš:
Na ćilimima klanja do zemlje
S prosjakom skupa bogataš.
Po svome ja, a vi po svome
Ko braća slavimo Boga
I vaša je molitva dobra
Kad je iz srca čistoga.
Ne smeta vam tuđin jedini
Što neznan stupi u vaš kraj

1997., str.108.
14 Jovan Cvijić: Govori i članci I, Beograd, 1921., str. 284 – 292.
15 Muhamed Huković: Na izvorima bošnjačke baštine, Alden Print, Sarajevo, 2002., str. 144 – 147.

Htjedoh samo da vidim kako
Allaha moli Slaven moj.[16]

Nakon proglašenja vojnog zakona i uvođenja vojne obaveze (1881. godine) naglo je porastao broj molbi za iseljavanje. Sljedeće godine u 3.003 molbe uopće nisu navedeni nikakvi razlozi za iseljavanje, a vlada ih je sve pozitivno riješila. Vlasti su sprječavale povratak iseljenika tako što su na njihova imanja odmah naseljavale koloniste. Benjamin Kalaj napisao je tim povodom da stanovnici BiH "mrze sve što je tuđinsko, bili to ljudi ili ustanove".[17] U Izvještaju o upravi u BiH iz 1906. godine piše: "Pokret iseljavanja nastao je manje iz ekonomskih uzroka, već više agitacijom i rasprostirao se povremeno kao zaraza".[18]

Vrlo je teško potvrditi koliko se muslimana tačno iselilo iz BiH u Tursku nakon aneksije. U publicistici se spominje brojka od 200.000 iseljenika. Prema službenim austrougarskim podacima od 1878. do 1918. godine iselilo se svega 61.114 Muslimana. Međutim, carigradsko pojvereništvo za izbjeglice obavijestilo je književnika Bjelavca da se iz BiH od 1900. do 1905. godine doselilo 72.000 lica.[19] Prema izjavi dr. Nezim-bega, člana solunskog Mladoturskog komiteta, njegova vlada spremna je da na granicama Srbije, Bugarske i Grčke, zbog održavanja ravnoteže prema hrišćanstvu, naseli muslimane iz Bosne i istočne Rumelije i da je već preko 200.000 muslimana iz tih krajeva predalo molbu za dobijanje zemljišta i turskog državljanstva.[20]

U vezi problema iseljavanja i teškog položaja muslimanskog naroda u BiH, predstavnici muslimana su, prilikom audijencije u Bečkom dvoru, 10.06.1901. godine, caru i kralju Franji Josifu I uručili Memorandum u kojem je izraženo nezadovoljstvo muslimana sa neravnopravnim statusom u Monarhiji. U vezi s tim, u Memorandumu piše: "Dok su se drugima dozvoljavale svakovrsne političke akcije i demonstracije, mirnom i poslušnom islamskom narodu, zabranilo se je žaliti na ugroženi mu vjerski opstanak, zabranilo mu se moliti i tražiti kod zemaljskih vlasti osiguranje svoje vjere, za taj i takav rad proglasilo ga se je buntovnikom i progonilo ga se je kao takvog. To je urodilo posljedicom da se jedan dio islamskog naroda stao u gomilama seliti iz starodrevne mu otadžbine, a drugi dio, koji neće da napušta svoja sveta ognjišta svojih očeva, stao se gušće i uže sakupljati oko onih svojih odabranika, kojima je kao svojim izabranicima i odabranim zastupnicima, povjerio zastupanje najsvjetlijih vjerskih interesa".[21]

Literatura

1. BiH od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata, GŠ ARBiH, Sarajevo, 1995.
2. Bošnjački memorandum, AJSELA, Sarajevo, 1998.
3. Enciklopedija Jugoslavije-Separat SR BiH, Jugoslovenski leksikografski zavod, Zagreb, 1983.
4. Historijski zbornik, III/1950.
5. Jovan Cvijić: Govori i članci I, Beograd, 1921.
6. Muhamed Huković: Na izvorima bošnjačke baštine, Alden Print, Sarajevo, 2002.
7. Mustafa Imamović: Historija Bošnjaka, Sarajevo, 1997.
8. Mustafa Imamović: Pravni položaj i unutrašnjo-politički razvitak BiH od 1878 do 1914, drugo izdanje, Sarajevo, 1997.
9.

16 Dakle, ne poturica, balija i sl. nego Slaven, a uz to i etički intonirana zamjenica moj. Bliže vidi, Muhamed Huković: Na izvorima bošnjačke baštine, Alden Print, Sarajevo, 2002., str. 150.

17 Vojislav Bogičević: Emigracija muslimana iz BiH u Tursku u doba austro-ugarske vladavine 1878-1918, Historijski zbornik, III, Sarajevo, 1950., str. 182 – 184.

18 Tako piše na strani 14. navedenog izvještaja.

19 Mustafa Imamović: Pravni položaj i unutrašnjo-politički razvitak BiH od 1878 do 1914, drugo izdanje, Sarajevo, 1997., str. 112 – 113.

20 Mustafa Imamović: Historija Bošnjaka, Sarajevo, 1997., str. 431.

21 Navedeno prema, Bošnjački memorandum, AJSELA, Sarajevo, 1998., str. 14.

Časopisi i novine

1. Pregled, godina I, broj 7-8, 15.01.1911.
2. "Jutranje novine", 07.06.2001.
3. "Oslobođenje", 07. i 19. 03, 26.05 i 18. 10. 2002
4. „Ljiljan", broj 513, 18. do 25.11.2002.

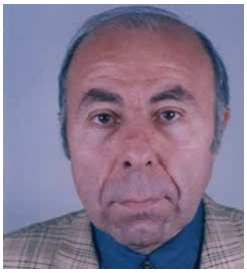

Mayiana Mitevska-Encheva[1], George Petkov[2]

INTERRELATIONS BETWEEN PERSONAL QUALITIES, LEADERSHIP STYLES AND CULTURAL PRACTICES IN BULGARIAN UNIVERSITIES

Abstract

A comparative analysis of the dominating leadership styles has been made in the academic environment as well as the interrelations with the types of traits of personality. Empirical data show that good mental functioning depends on the applied leadership styles and cultural practices in Bulgarian universities. The types of leadership styles in a Bulgarian university have been analyzed. The constructs allow to be adequately measured and instruments, psychometrically and quantitatively consistent to be used. The survey results display factors for the dominant leadership styles cultural practices in Bulgarian universities in the specific university circles. The survey was conducted in the period October 2015 - March 2016 among 717 respondents in four Bulgarian universities. Methodology comprises the Multifactor Leadership Questionnaire, Big 5 Model, Cameron and Quin and of G.Hofstede. Conclusions have been drawn about the significant differences in the selection of the dominant leadership styles in universities. The data has been processed with the help of the program product IBM SPSS STATISTICS 21.

Theoretical background

The nature and role of studied personal and situational factors of organizational behavior have been looked at in a number of studies, which has provided the foundation for this current study. Personal factors have been analyzed in the aspect of the theory of personal traits assessed by the Big Five, methodologically linked to leadership styles, the self-assessment of the leader and the assessment of his/her followers. Situational factors have been examined in the aspect of dominating organizational values building up the type of organizational culture and cultural practices.

Successful management of the organization on the whole and the behavior of employees in particular requires awareness of the individual differences of the people in the organization. This guarantees the understanding of specific reactions and behaviors of the subordinates. Knowing the stable individual differences has provided the opportunity for a better and more efficient selection, as well as for optimal motivation, control, analysis, assessment, prediction and directing of their behavior (Nelson, 1987).

An essential characteristics defining the topicality of the issue is the opportunity to combine the views of personal and situational level in a university environment placing the emphasis on the personality traits, leadership styles, dominating value orientations

1 Mayiana Mitevska-Encheva PhD, University of Library Studies and Information Technologies, Bulgaria, majana@abv.bg
2 Petkov George PhD, University of Library Studies and Information Technologies, Bulgaria

and cultural practices?

The studied issue is becoming more and more relevant in connection with the increased importance of the personality role in the rapidly changing competitive environment and the pursuit of a new type of organizational co-operation in the context of globalization. In recent times, the trend of change has also been embedded in the field of higher education. In fact, the competitive advantage depends on the development and deployment of unique products and services. The case does not cease to be relevant. Universities, by their very nature, create an environment for the dissemination of knowledge and new practices, as well as for the development of national innovation potential and capacity as well as enhancing competitiveness.

The concept of the study is based on the inter-disciplinary, integral nature of the issue and its psychological essence (G.Hofstede, M.Porter, S.Ilieva, G.Karastoyanov, G.Petkov, S.Karabeliova, A.Velichkov, M.Radoslavova, etc.)

In its way of existence, personality is a mental entity, but it is formed under the influence not only of the laws of building the psyche, but also of other factors. On the other hand, a person is formed and exists in a certain social context. His or her behavior unfolds in many different social situations. According to the theories of personality, leaders have certain qualities that distinguish them from others such as: the level of intelligence, activity, charismatic appearance, initiative and self-confidence although they are largely dependent on the situation. (Stogdill, 1974). Leadership as a factor of organizational behavior is in the understanding of being "a process of giving a goal (a meaningful direction) of collective efforts leading to its fulfillment"(Jacobs & Jaques, 1987), as an "ability to influence the group so as to achieve the aims of the organization" (Robbins, 2003) and "creating a world which people want to belong to" (Dilts, 2002). House on his part thinks that "leadership is the ability of a person to affect, motivate and provide the others with the opportunity to contribute to the efficiency and success of the organization" (House, 1999, p. 184). The theory of personal traits includes the following assumptions (Handy, 1999):

1. A person is more important than the situation.
2. If separate personal traits of leaders can be recognized, then researchers and practitioners will have a successfully solved problem on the personal traits of the leader.
3. If good leaders cannot be created (or such be born), then finding their traits creates opportunities for selecting such good leaders.

Viable personal traits of the leader that distinguish him/her from their followers are: intelligence; dominance; awareness of the tasks and the situation; self-confidence; vigor; activity (Karabeliova, 2011).

The latest revisions of the theories of personal traits of leaders assume that anyone can be an effective leader if the right behavior is demonstrated and there is compliance with the specifics of the situation, which isn't necessarily inherited or with acquired behavioral characteristics.

The human value system is a sustainable set of global beliefs about subjectively important conditions and ways of action and results in relation to labor. Labor values are an element of the overall value system of a person. Organizational culture is seen as an important factor in organizational behavior defining the individual and group understanding of the organization's life, a set of assumptions, beliefs, values and norms that are shared by all members and formed over time. "The idea of organizational culture is abstract in nature because it can not be seen or touched, but it is present and spread everywhere and influences everything that happens in the organization ... a dynamic system concept, culture influences practically all the events taking place in the organization". (Karabeliova, 2012).

Therefore, in order to understand and explain the peculiarities of individual behavior, we must take into account the particularities of the flow and organization of mental processes and the influence and impact of the social environment.

The main purpose of the research is based on the theoretical statements of the different authors, as well as on its own empirical research, to reveal a system of factors that predetermines the behavior of individuals and to reveal the interrelationships between personal and situational factors in the university environment.

The achievement of the stated goal was achieved by solving the following scientific tasks:

1. To make a theoretical overview of contemporary theories in the field of personal and situational factors.
2. To apply psychological tools to explore the traits of personality, leadership styles, organizational culture and cultural practices and to analyze, interpret and summarize the results of the empirical study.
3. To examine the significant interrelations between personality and situational determinants.

The research is carried out on the assumption that if the personal preconditions and situational determinants are known, the activity of the organization could be optimized and the results of their joint work will be maximized.

To verify the hypotheses, a combination of the following research methods is used:

- Approved diagnostic tool for exploring personality traits known as the Big Five;
- a method for assessing leadership styles in the new paradigm of the transformational leadership by B. Bass and A. Avolio;
- a method for measuring the cultural practices of G. Hofstede;
- a method for assessing organizational culture by K. Cameron and R. Quinn.

The combination of suitable for a particular activity personal traits predetermines the function of people in the organization (Velichkov, 1989).

Personal traits in a clear and unambiguous way demonstrate the person's impact on work realization. There is a relative agreement on the personality traits and their hierarchy in the developed five-factor model BIG 5 or O-C-E-A-N: O stands for Openness; C is Conscientiousness; E means Extraversion; A is Agreeableness and N stands for Neuroticism or emotional stability. People in different cultures "construct" a personality in accordance with the 5-factor model [Costa amp; McCrae, 1994]. These 5 basic traits are closely related to the mutual activities in the organization and impact directly the fulfillment of professional functions and duties.

Among the most significant contemporary theories on leadership styles is the theory of the transformational and the transforming The two leadership styles oppose each other the transaction motivating the followers, provoking their personal interest and the transformational appeals to the moral values of the followers, awakening their sensitivity to Ethical issues. According to Encarta Dictionary, "transformation" can mean change, modification, revolution, renewal or transformation. The comparison between the two styles shows that the transaction leadership is more like management than the modern perceptions of leadership.

B. Bass and A. Avolio (Multifactor Leadership Questionnaire -Bass & Avolio, 2004) have defined 4 types of components of leadership styles in their multi-factor questionnaire for their research: (1) idealized impact with statements like: "People are proud to associate themselves with me". Transforming leaders act in a way that leads to admiration, trust and respect towards them, their followers want to emulate them; (2) inspiring motivation: "Offers interesting ideas on what we can do." The leader encourages and inspires people with enthusiasm and optimism on the vision of future development; (3) intellectual incentive: "I urge people to reconsider ideas they have never questioned before". Transforming leaders encourage their followers to express doubts in the assumptions, to rethink issues and approaches to previous solutions, to seek new ways, to be creative and innovative; (4) individual consideration (recognition) or individualized attention: "I pay attention to people that seem outcast". The leader

actively develops the potential of his/her employees by creating new opportunities for development and mediation.

Hoffstede's research (Hofstede, 2005) identifies five dimensions of national cultures (power distance, individualism against collectivism, masculinity against femininity, avoidance of uncertainty, and long-term vs. short-term orientation). It examines organizational values in relation to national culture, perceiving them as a culture's main manifestation and "guide" for an organization. H. Hofstede's research identifies five dimensions of national cultures. In the Bulgarian context, S. Karabeliova, after a representative study at different time periods, has identified relative stability in three of the five dimensions:

- Distance to power, corresponding to a small or a great distance, which expresses cultural practices showing the style of management - for the small distance it is predominantly consultative, and for the big one - the directive;
- Individualism vs. collectivism or orientation towards the achievement of individual goals against group relations orientation;
- avoidance of uncertainty – the degree to which people feel insecure at their working place.

According to S. Karabeliova's research, the Bulgarian conditions are characterized by the support of the great power distance, the dominance of individualistic values and the avoidance of uncertainty with short-term orientation. These dimensions differentiate the socio-psychological features of the usual cultural practices depending on the authority of the manager, the interests of the individual against the interests of the group and the search for clearly defined structures and rules in the organization.

Another construct that is explored in defining a clearer picture of the situation is the organizational culture. Cameron and Quinn's questionnaire (Cameron, K., Quinn, R., 1999[3]), adapted by S. Karabeliova, in which the scores are evaluated with a five-level Likart scale for evaluation. Response options vary from "fully matches" to "does not match at all". The methodology includes 24 statements divided into four scales, each containing six items. The examination of the psychometric characteristics of the used questionnaire has high indicators in adapting it to the Bulgarian socio-cultural context (2000-2003), respectively six statements

Clan culture – the item analysis has shown that this scale has a high internal consistence – α=0,868, and the correlation quotient of each item with the whole scale varies from R = 0,326 to R = 0,748.

Adhocratic type of culture – regarding this dimension, the highest fidelity quotient has been registered – α = 0,892, and the correlation of items varies from R = 0,618 to R = 0,773.

Marketing type of culture – also with a high internal homogeneity – α = 0,907, and the correlation quotient between items ranges between R = 0,613 and R = 0,832.

There is a lower fidelity quotient with the hierarchical type of culture – α = 0,815. Correlation varies from R = 0,413 to R = 0,699.

The results by Karabeliova (Karabeliova, 2004[4]) on the fidelity of different scales in three time periods (from 2000 to 2010) in the Bulgarian socio-cultural context are similar to those of other researchers.

The concept of culture "moves" on a cultural matrix of ideas, rules, norms and perceptions of the world that unite different groups and give them their identity as a community. "Individuals who share this system of beliefs and maintain a corresponding lifestyle can become aware of some elements of their cultural identity. Moreover, within a given cultural group, they express them explicitly as norms and values of the right behavior." (Karabeliova, 2011) Cultural identification organizes public life and provides order, consistency, security and high predictability to the competencies and ultimate goals

3 Cameron, K., Quinn, R. (1999). Diagnosing and chancing organizational culture. Reading, MA. Addison-Wesley.

4 Карабельова, С. (2004). Управление и развитие на човешкия потенциал. София: Класика и стил.

of human life (Silgidjan, Karabeliova, Gerginov, 2003). At the same time, many parts of "cultural programing" are implicitly included in the typical behavior of people without them being aware of it (Kreipo, 2000). In this sense, culture includes both conscious and unconscious rules of life. At the same time, however, organizational culture is a phenomenon that has its own specific components that are subject to a lot of research.

Results.

The sample includes 717 individuals surveyed from October 2015 to March 2016. The questionnaire was applied to encompass a specific group of students and teachers and a specific area of study – higher education.

Demographic variables		%
Gender	Men	56,9
	Women	43,1
Age	Up to 21	15,5
	From 21 to 40	59,6
	Over 40	25,0
Education	Secondary	44,4
	BA	28,6
	MA	25,4
	PhD	1,70
Locations	Location 1	45,5
	Location 2	9,6
	Location 3	28,9
	Location 4	16,0
Work sectors	State	48,4
	Private	51,6
Settlement	Small settlement	3,2
	Small town	8,6
	Big city	30,7
	Capital	57,5
Position	Managerial	30,0
	Executive	70,0

Table 1. Distribution of respondents according to demographic criteria

The analysis and evaluation of the research results will make it possible to draw the relevant conclusions, to reveal trends for the development and change of leadership styles.

The features of the personality and their hierarchy in the developed five-factor model The Big Five outline key features that are closely related to the cooperative activity within the organization and are interrelated to the fulfillment of the official functions and duties.

The hypothesis is that the four types of organizational cultures and cultural

practices have a relatively high correlation with the features of the personality and the leadership styles, as they do not exist separately in the organization.

There is confirmation of the interconnection between the types of organizational cultures and the features of the Great Five (see table 1). According to the correlation analysis data, the interrelationship between conscientiousness and neuroticism with each type of orthopedic culture is the most significant. While the questionnaires explore different factors of organizational behavior, it can be argued that they are largely interrelated in their manifestation. The results obtained show that the organizational types of cultures and traits of the individuals who are most prominent in descriptive statistics are correlated to a positive extent in the correlation analysis. Clear assessments and precise hierarchical culture procedures create internal stability and integrate employees into a community. Extraversion shows negative values only in the culture of support (r=-0,12; p<0,01).

Culture / Personality	Clan	Adhocratic	Marketing	Hierarchical
Extraversion	-.12 ,001	.04 ,352	.06 ,107	-.03 ,491
Agreeableness	.32 ,000	.16 ,000	.01 ,976	.26 ,000
Conscientiousness	.29 ,000	.29 ,000	.15 ,000	.30 ,000
Neuroticism	-.27 ,000	-.36 ,000	-.20 ,000	-.25 ,000
Openness	.06 ,119	.13 ,000	.12 ,002	.11 ,003

Table 2. Interrelations between personality and types of cultures

There are weak to moderate interrelationships between the analyzed variables. This means that the focus on the external and internal environment of the organization is at the same level. The external focus enhances dynamism, innovation and entrepreneurship. Stimulating the creativity that characterizes the innovative culture brings with it a greater responsibility to work and involves more skills, as well as learning new knowledge. Flexibility and user orientation interact extensively with all aspects of organizational life as they determine key values such as creativity, freedom and innovation (r=0, 13; p<0,001).

The inner focus stresses on the way the work is done and the type of interpersonal communication (r=0,32; p<0,000). But regardless of the orientation towards internal integration or external positioning, uniting are both directions – innovation and good interpersonal communication. Reporting on personality and its potential is a way to achieve higher efficiency based on knowledge.

The relationship between organizational culture and management styles and typical cultural practices and personality traits can be sought both in the effective functioning of the organization and in the need to take into account the central place of the human factor in achieving the organizational goals. In this sense, the relationship between the dimensions of cultural practices and the features of the individual according to the Great Five is sought.

Personality / Cultural practices	Extraver-sion	Agreeable-ness	Conscientious-ness	Neuroticism	Openness
Distance to power	-,32 ,000	-,34 ,000	-,31 ,000	,52 ,000	-,17 ,017
Collectivism / individualism	-,02 ,782	-,41 ,000	-,26 ,000	,11 ,104	-,11 ,111
Avoidance of uncertainty	,04 ,549	-,04 ,540	-,01 ,928	,17 ,013	,08 ,271

Table 3. Interrelations between personality and cultural practices

There are moderate correlations between the distance to power and each of the personality traits, with the exception of neuroticism, as well as between individualism / collectivism with agreeableness and conscientiousness. Avoidance of uncertainty only interacts positively with neuroticism.

This leads to a progressive connection between strict observance of all the details, the strong need for dependence and hierarchy, but also the intermingling of individualistic and collectivist attitudes, participation with expert knowledge and skills and work in a decision-making team in order to reach consensus.

The results of the study of the interrelationship between the leadership styles and the types of cultures show high correlations between each leadership style and each of the cultures studied. It turns out that for successful organizational behavior it is important to reconcile the skills of the opposing leadership styles for interpersonal interactions and the orientation towards the requirements of the environment, coupled with the control system management skills and the introduction of innovations.

Culture / Leadership Styles	Clan	Adhocratic	Marketing	Hierarchic
Idealized influence, charisma	,56 ,000	,46 ,000	,36 ,000	,63 ,000
Inspiring motivation	,52 ,000	,39 ,000	,41 ,000	,61 ,000
Intellectual incentive	,52 ,000	,51 ,000	,51 ,000	,65 ,000
Individualized attention	,54 ,000	,57 ,000	,60 ,000	,68 ,000
Relative rewards	,53 ,000	,59 ,000	,61 ,000	,66 ,000
Exceptions management	,50 ,000	,41 ,000	,42 ,000	,58 ,000
Liberal leadership	,48 ,000	,43 ,000	,38 ,000	,62 ,000

Table 4. Interrelations between leadership styles and organizational cultures

Good coordination by managers makes predictable external changes to the organization. This is considered a good way of communication and creates expectations for effective task fulfillment.

According to the results of the correlation analysis, the significant interactions of cultural practices with the leadership styles are negative. These data outline the focus of the people surveyed on the symbiosis between security-orientation and the focus on key values such as competitiveness and initiative.

Cultural practices / Leadership styles	Distance to power	Individualism-collectivism	Avoidance of uncertainty
Idealized influence, charisma	-.25 ,000	-.24 ,000	-.05 ,187
Inspiring motivation	-.35 ,000	-.22 ,000	-.08 ,027
Intellectual incentive	-.28 ,000	-.25 ,000	-.03 ,408
Individualized attention	-.29 ,000	-.15 ,000	.03 ,400
Relative rewards	-.30 ,000	-.10 ,007	.06 ,118
Exceptions management	-.14 ,000	-.08 ,023	.02 ,665
Liberal leadership	-.23 ,000	-.24 ,000	.04 ,244

Table 5. Interrelations between leadership styles and cultural practices

The registered negative interdependence confirms the already established trend towards consumer orientation and demand for high quality performance. The main dimensions that are maintained are competitiveness, productivity, high performance with an internal focus on stability and a desire for predictability.

Conclusion

Cultural practices in Bulgarian universities have been found to outline the socio-psychological peculiarities that allow consensual management when taking decisions concerning change. The prevailing values are predominantly individualistic, meaning that people are encouraged above all to achieve their individual goals and then achieve the goals of the team without compromising the organization's effectiveness. The security of work is expressed in a framework of a few rules to be followed but respecting the hierarchical status - thus avoiding ambiguity and uncertainty in the university environment. The study showed that organizational behavior is the result of a number of factors. Some of them are the result of the person's participation in the regulation of individual behavior, and another part is derived from the environment in which the individual operates. In addition, it is necessary to emphasize that the second impact stream

also gets an individual look, as it also passes through the filter of individual features. Ultimately, individual behavior is expressed, the results of which are superimposed on the overall flow of team interactions, and thus the organizational goal is reached and the organizational result is obtained. Knowing this mechanism, managers should skillfully manage both impacts on the individual as part of the team, as well as direct the flow of group energy towards the mission of the organization.

The results of the leadership styles survey show that for the effectiveness of the organization, a synergy between the different management styles is essential based on inspiration and the motivation of people to apply new approaches to their work as well as adherence to the rules of work.

The results of the conducted studies show a synchronization of manifestations of goodwill, good faith and emotional stability. Significant influence of the personality traits on each of the studied leadership styles is established.

The result can be said to be normal because the personality traits are relatively independent. The cooperative effect on the charismatic style is the strongest, followed by conscientiousness and extraversion. Thus, the leadership styles in the universities studied are predominantly guided by the interrelationship of the charismatic style with conscientiousness, agreeableness and emotional stability. In this sense, it has been discovered that leadership styles are mainly manifested by a demonstration of good social skills and good faith. The results of the study reveal that the understanding of successful leaders fits into the understanding of personality traits, charisma, timely decision making and communication with many people.

The study of personality and situational factors in the university environment has opened wide areas for a lot of new research in this field.

Sources

1. Величков, А. (1989). Личност и вътрешна мотивация. Психология на личния контрол. С.
2. Величков, А., М. Радославова, Г. Петков. Оптимално функциониране на личността в социалната среда, София, 2002.
3. Карабельова, С. (2004). Управление и развитие на човешкия потенциал. София: Класика и стил.
4. Карабельова, С., Ценностни и културни практики в България. София, Класика стил, 2011, 343 с. ISBN – 978- 954-357-074-3.
5. Крейпо, Р. Х. (2000). Културна антропология. Как да разбираме себе си и другите. София: Център за изследване на демокрацията, с. 26.
6. Силгиджиян, Х., Карабельова, С, Герганов, Е. (2003). Културна идентичност и ценностни избори в контекста на всекидневното поведение. Годишник на СУ „Св. Кл. Охридски”, кн. Психология, Т. 94, София: „Св. Кл. Охридски”, с. 5-50.
7. Силгиджиян, Х., Карабельова, С, Герганов, Е. (2003). Културна идентичност и цснноспга избори в контекста на всекидневното поведение. Годишник на СУ „Св. Кл. Охридски”, кн. Психология, Т. 94, София: „Св. Кл. Охридски”, с. 5-50.
8. Стоянова, Д., Цекова, С. современные университетские образовательные подходы к защите культурного наследия во время военно-политических кризисов. - В: Сборник материалы XI международной научно-практической конференции Фундаментальные и прикладные науки сегодня 10-11 апреля 2017 г. North Charleston, USA, с. 3-9, ISBN: 978-1545477830
9. Cameron, K. Quinn, R. (1999). Diagnosing and Changing Organizational Culture. Based on the Competing Values Framework. New York: Addison-Wesley.

10. Geert Hofstede, Gert Jan Hofstede (2005) Cultures and Organizations: Software of the Mind. 2nd Edition, McGraw-Hill USA,; Cultures and Organizations: Software of the Mind, revised and expanded 3rd edition, by Geert Hofstede, Gert Jan Hofstede & Michael Minkov
11. Hofstede, G. (1997) Culture's Consequences. Culture's Consequences. International Differences in Work-Related Values International Differences in Work-Related Values
12. Hofstede, G. Hofstede, G. (1980) Cultures and Organizations: Software of the Mind. Cultures and Organizations: Software of the Mind. New York: McGrow-Hill,
13. House, 1999, p. 184, по Yukl, (2002) http://www.hdc.lsuhsc.edu/hdcit/2012_2013Seminars/LeadershipPresentation9712.pdf
14. Ilieva, S. (2006) Organizational culture. Sofia: University "St. Kliment Ohridski ", 332p. ISBN – 10: 954-07-2480-5
15. Karabeliova, S.: CULTURAL PRACTICES IN BULGARIA. Sofia: Stil, (2011). 343p. ISBN – 978- 954-357-074-3
16. McCrae RR, Costa PT. The stability of personality: Observation and evaluations. Current Directions in Psychological Science. 1994;3: 173–175.
17. Mintzberg, H., Quinn, J. (1991). The Strategy Process - Concepts, Context and Cases. New York: Prentice Hall International, p. 351.
18. Nelson, D. (1987). Organizational socialization: A stress perspective. Journal of occupational behavior, Vol.8, pp. 311-324.
19. Oden, H. (1997). Managing Corporate Culture, Innovation and Intrapreneurship. London: Quorum Books. Цит. по С. Карабельова
20. Peters, T., R. Waterman (1982). In Search of Excellence. New York, Harper and Row, Chapters 4, 5 and 9.
21. Robbins, S. Organizational Behavior Prentice-Hall International editions, 2003, p. 314 ISBN 0131000691, 9780131000698 pp. 675
22. Rumsey, M. The Oxford Handbook of Leadership, OUP USA, 2012, p. 16 ISBN 0195398793, 9780195398793 pp. 485
23. Schein, E.: Organizational Psychology. NJ, Prentice Hall, pp. 34-67. (1980) ISBN 0-13-641332-3
24. Schein's, Edgar H. Model of Organizational Culture. (May 2013) <http://www.valuebasedmanagement.net.methods_schein_three_levels_culture.html>.
25. Silberman, M. The 2006 ASTD Organization Development & Leadership Sourcebook. American Society for Training and Development, 2006 p. 17, pp. 284 ISBN 156286422X, 9781562864224
26. Stogdill, Ralph M. Handbook of leadership: A survey of theory and research. New York, NY, US: Free Press. (1974). viii 613 pp. http://psycnet.apa.org/psycinfo/1974-22876-000
27. Thomas J. Peters and Robert H. Waterman, (1982). Jr., In Search of Excellence: Lessons from America's Best-Run Companies (New York: Warner Books, 1982), pp. 223-24, 286.
28. Майяна Митевска-Енчева, доц. д.н., Университет по библиотекознание и информационни технологии, 0886 422 128, majana@abv.bg

Георги Л. Манолов[1]

КОНТРОЛИРАНИЯТ ИЗБОРЕН ВОТ И НЕГОВОТО ОТРАЖЕНИЕ ВЪРХУ ПОЛИТИКАТА ЗА СИГУРНОСТ В БЪЛГАРИЯ

THE CONTROLLED ELECTED VOTE AND ITS IMPACT ON THE SECURITY POLICY IN BULGARIA

Abstract

This report examines the phenomenon of „vote-trading" (nature and forms) and its negative impact on the security policy in Bulgaria. Some basic direct and indirect effects of „buying votes" on national security are indicated. And the three pillars leading to reconsideration and reform of the security policy in the state are displayed.

Keywords: „vote-trading", political corruption, elections

Напоследък в българския политически живот изборният „контролиран вот" (или изборната „търговия с гласове") придобива все по-голяма гражданска актуалност и болезнена социална чувствителност. Поради ред обективни и субективни причини този контролиран вот непрекъснато увеличава своя относителен дял сред избирателите, което неизбежно води до множество сериозни обществени негативи. В зависимост от това в настоящия доклад най-напред ще характеризираме контролирания вот – „търговията с гласове", като изконно български феномен, на второ място ще разгледаме неговите негативни отражения върху политиката за сигурност в страната и най-накрая ще изведем някои ключови насоки за преодоляване на натрупаните слабости и проблеми (в сферата на сигурността).

Същност на контролирания вот („търговията с гласове")

Може да се каже, че един от главните двигатели на „контролирания вот"[2] в българска-та политическа действителност е тясната връзка на партиите с бизнеса и на политиката с икономиката, която като неизчерпаем „финансов резервоар" захранва родната политическа и икономическа олигархия (и олигархичната политико-икономическа система).

В този контекст понятието „контролиран вот" („търговия с гласове") може да се определи като нерегламентирана (пряка и косвена) „покупко-продажба" на избирателни гласове и като такава откровена корупционна размяна, при която чрез даване на пари на ръка или в натурални стойности се цели осигуряване на вота на хората за определена партия, организация, движение, лидер или персона. Сиреч

1 Проф. д.и.н. Георги Л. Манолов, Висше училище по сигурност и икономика – Пловдив

2 В настоящия доклад понятията „контролиран вот" и „търговия с гласове" се разглеждат като синоними.

„търговията с гласове" е важна съставка на „сенчестия политически пазар" и като такава има свое вътрешно съдържание, структура, видове, форми и пр.

Структурата на понятието „търговия с гласове" включва в себе си четири съществени елемента, които според нас са следните: 1) „продавач на пари" срещу гласове (за партии), от които печелят всички – самият „продавач" като комисионер, съответната партия – изборите, и целокупният електорат, откупил гласовете си срещу финикийски знаци; 2) консуматор или потребител на услугата са избирателите (електоратът), т.е. многохилядната електорална маса, която е податлива на подобен род „нечестиви" търговски сделки; 3) „купуване" на член на избирателна комисия или персонално раздаване на пари на отделни хора, които са част от съответните комисии; 4) „търговия" на избирателни комисии (в държавата), при която по изключително рафиниран начин се подкупват или цели избирателни комисии, или част от техните членове (секционни, районни, общински и т.н.); 5) „купуване" на застъпници и наблюдатели на различните видове избори (президентски, местни и парламентарни).

Тази структура е изключително рационална (и работеща), защото част от българските партии, заобикаляйки закона, успяват да се сдобият с повече гласове, което, казано по друг начин, представлява „купуване на политическа легитимност" чрез полулегални и нелегални начини, подходи и прийоми.

„Търговията с гласове" в България обаче никога не е била самопоявяващо се явление, а винаги плод на целенасочена партийна политика за спечелване на изборите. Това обуславя и различните видове „търговия с гласове", която най-общо може да се дефинира като натурална, непряка и парична, както и нейните най-нови форми на проявление към настоящия момент (2013 г.).

При натуралния вид „изборна търговия" обикновено се извършва „купуване на гласове" чрез предоставяне на различни предмети, храни, стоки за бита и какви ли не други материално-веществени измерители „на вота". Обаче последният писък на модата в „изборната търговия" е масовата натурална покупко-продажба на гласове, при която в селските смесени магазини тарторите на партии и коалиции ходят да плащат вересиите на хората при едно-единствено условие – длъжниците да гласуват за съответната партия, организация или коалиция.

Към втория вид „търговия с гласове", или т.нар. „непряка търговия", могат да се причислят всички онези форми на флиртуване с електората, при които партиите „купуват" най-разнообразни потребности на хората под формата на различни помощи (услуги, ток, дърва, екскурзии и др.) срещу гласуване за конкретен политически субект. Тук само ще отметнем, че особено силно развитие получава т.нар. „контролиран вот", при който масово се дават пари на работници на фирми, за да гласуват за строго определени партии, разбира се, и срещу заплахи, че ако не гласуват за тях, ще бъдат уволнени. Тази форма може да се нарече нова, защото към настоящия момент (от избори на избори) все повече и повече се разширява и практикува, т.е. става „модерна". Напоследък все по-масово разпространение получава изнудваческото спекулиране с назначаване на работа на безработни по формулата „работа срещу глас". Това е последният „хит" на „търговията с гласове", който е изключително опасен, тъй като тотално рекетира безработните хора в България.

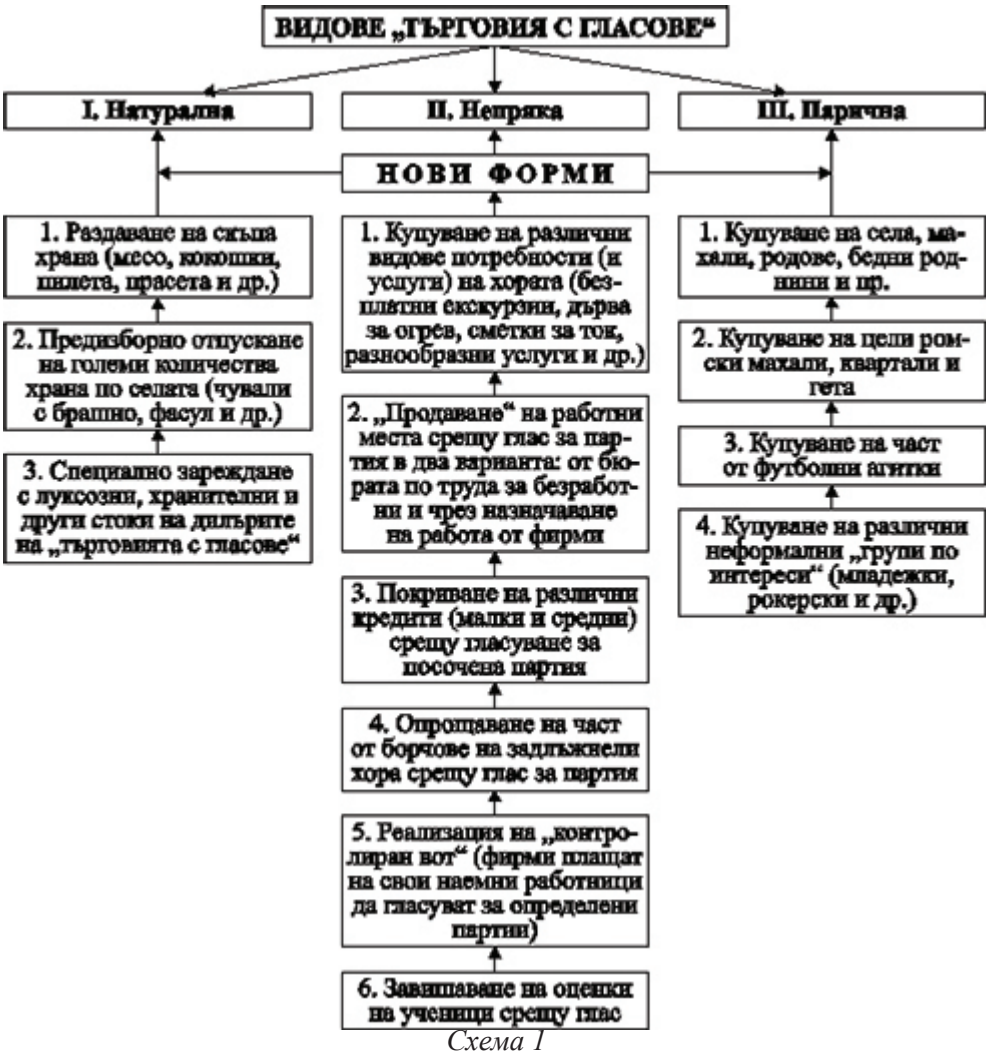

Схема 1

Що се отнася до паричния вид „търговия с гласове“, нещата на пръв поглед изглеждат прости и ясни: чрез своите мрежи бизнесът и партиите незаконно раздават предварително заделени пари на хората (особено на малцинствата) срещу техния глас в полза на един или друг кандидат или партия. Така е обаче само привидно, защото практически работи цял пазарен предизборен механизъм, чрез който партийните брокери юнашки развъртат нелегитимна търговия. Нещо повече – при „търговията с гласове“ се действа изключително новаторски, като се използва системата „мултилевъл маркетинг“, според която дистрибуторите на гласове получават двойно възнаграждение: веднъж – за личния си глас, и втори път – за всеки отделен човек, когото са довели и накарали да гласува за същия кандидат, за когото са агитирали. Тук и напоследък особено актуална става т.нар. „колективна форма на търговия с гласове“, при която вече се очертава тенденция на покупка на цели села, махали, родове, ромски гета, футболни агитки, групи по интереси и пр., и пр.

С течение на времето съществуващите механизми и схеми за парична „търговия с гласове“ непрекъснато се усъвършенстват в стройни системи за нелегитимно набиране на гласове за партиите, най-популярни от които са системата

на десетниците, системата на петдесетниците и „системата на индийската нишка".[3] Тоест в резултат на неефективното държавно управление и нереформираните докрай български политически партии у нас се развихри невиждана по размерите си и нечувана по мащабите си политическа корупция, която обхваща абсолютно всички елементи на политическата система – институциите, партиите, „групите за натиск" и т.н.

При тази неефективност на ключови държавни и социални институции, каквито са част от пазарните и гражданските, е съвършено логично да се развият техни неестествени заместители, като например функциониращият „пазар на корупция" (в т.ч. и политическа) в страната, който все още твърде малко се анализира, изследва и обяснява.

„Пазарът на политическа корупция" представлява прикрита незаконна система за размяна на конкретни облаги и услуги чрез „покупка" на политически решения от различни държавни служители срещу съответно парично възнаграждение (подкуп, рушвет, „дарение" и др.) от страна на едни или други субекти с цел постигане на някаква лична или партийна изгода.

Ако се опитаме да вникнем по-задълбочено в същината на политическата корупция у нас, неизбежно би възникнал фундаменталният въпрос каква е структурата на „пазара на политическа корупция" в България. Според нас тя включва десет основни елемента: 1) „Пазар на гласове" („покупка на гласове") – масовите опити за „изкупуване" и „покупка" на избирателни гласове в хода на предизборните кампании от страна на политическите партии; 2) „Пазар на малцинствени групи" – силно развит пазар, при който почти всички малцинства в страната са подложени на „покупко-продажба" в предизборната кампания; 3) „Пазар на „електорални сегменти" – грижливо насочване към конкретни целеви групи на електората (по възрастов, професионален, образователен, етнически и пр. признак), и най-вече към бедните и етническите социални слоеве, които са най-податливи на „парична инвазия" от партиите, организациите и движенията по време на избори; 4) „Пазар на политически партии" – специфичен и на пръв поглед абсурден „пазар", но той реално съществува в две ключови форми – като „дубльор" на някоя водеща партия, за да отнема гласове (както е на изборите през 2001 г. с НДСВ-2), и като предварително купена по-малка партия (от големи „акули" с пари), за да направи коалиция след изборите в парламента (с тези, които са платили); 5) „Пазар на влияние" – инвестиране на доверие в лидери, ръководства и партии от страна на солидни бизнес фирми, за да се „откупи" авансово влиянието им (обикновено по време на кампании); 6) „Пазар на избирателни комисии" – прикрито подкупване на членовете на цели секционни избирателни комисии за осигуряване на едни или други депутатски мандати на заинтересувани политически партии; 7) „Пазар на депутатски места" – предварително обявени негласни тарифи от политическите партии за цената на едно избирателно депутатско място; 8) „Пазар на висши държавни постове" – откупуване на баснословни цени на високойерархични постове в държавната администрация (изпълнителни директори на агенции, дирекции, служби и т.н.); 9) „Пазар на държавни длъжности" – тайна търговия на важни държавни длъжности (експерти в дирекции, директори на агенции и др.), при която „цените" предварително са договорени от съответните политически сили (по всяко време, но особено около избори); 10) „Пазар на длъжности в местната власт" – нелегитимна потайна търговия с общински длъжности на местно равнище (въз основа на платена скрита договорка).

Тук има само една характерна особеност: с изключение на част от предложените партийни кандидати (ръководства, лидери, членове), от които обикновено не се искат пари, от всички останали, желаещи да заемат съответната длъжност, „купувачът" изисква установената тарифа според „правилата на играта".

3 Вж. подробности във: Манолов, Г. Цената на изборите, или как партиите си купуват властта. Пловдив: Паисий Хилендарски, 2009, с. 318 – 322.

Всичко, казано по-горе, трудно може да бъде оспорено със сериозни аргументи, въпреки че не са много публичните данни за този корупционен пазар. Затова тук ще приведем само един факт като доказателствен материал в подкрепа на размислите за „пазара на политическа корупция“ в България. Според анализ на Центъра за изследване на демокрацията само организираната престъпност инвестира около 200 млн. лв. за „купуване на гласове“ на местните избори през 2007 г., за да си осигури още по-голям комфорт при разпределяне на националното богатство на страната.[4] Така че колкото и да се отрича наличието на „пазар на политическа корупция“ в България, той отдавна представлява политическа реалност, която, макар и безкрайно неприятна, категорично се потвърждава от всички разгледани досега корупционни мрежи (и модели).

Такива са резултатите от разгулната „търговия с гласове“ на „пазара на политическа корупция“ (през годините на прехода), които непрекъснато увеличават своето осезаемо присъствие в политическия живот при нормалното развитие на демократичния процес у нас. За това основно способства и държавното субсидиране на партиите, което през 2013 г. е още по-голямо, защото например само за тази година 13 партии (4 парламентарни и 9 извънпарламентарни, имащи над 1 %) получават над 52 млн. лв. държавни пари.

Нека в този контекст отбележим и няколко кратки финансови абсурда от предизборната кампания през 2013 г. в България.

Първо. Държавна субсидия

Макар че трудно се изчислява, със сигурност може да се каже, че цената на един глас, който официално държавата оценява на 12 лв., или над 6 евро, е абсолютно нереална, тъй като на „сенчестия“ политически пазар тя (цената) върви средно между 5 и 10 пъти повече, или между 50, 120 и 150 лв., при условие че в Италия се полагат по 1,52 евро за всеки получен глас годишно, а в Германия – по 0,25 евро. Сиреч в най-бедната държава на ЕС – България, се отделят най-много пари за финансиране на партиите в страната, вместо да е обратно.

Второ. „Узаконено беззаконие“

Благодарение на пробойните в „Изборния кодекс“, и по-специално на чл. 155 (1), повечето български партии сключват по два договора с медиите, тъй като техният финансов таван за парламентарните избори става двоен – вместо 4 млн. отива на 8 млн. лв. Това е така, защото в посочения член е записано, че „финансирането на всяка предизборна кампания на партиите (…) не може да надхвърля: 1. при избори за народни представители: а) 4 000 000 лв. за партии и коалиции от партии…“[5]. Тоест партиите си осигуряват легитимно извънредно голямо финансиране, с което могат да оправдаят прекомерните финансови средства по изборите, включително и парични остатъци от предходни години.

Трето. „Финансиране“ на „търговията с гласове“

Според последните данни на Асоциация „Прозрачност без граници“ почти 25 % от избирателите са били купени на тези избори (5 % изтъргувани гласове и 18 % контролиран вот),[6] което представлява 885 436 избиратели от общо 3 541 745 броя действителни и 90 047 броя недействителни бюлетини. Или, практически се получава така, че българската държава тройно финансира своите партии, защото, веднъж, им отпуска субсидия, втори път, им дава право да получават големи лихви от тези субсидии в банките и трети път, да преотдават държавна собственост (в която са се настанили) на различни частни бизнес фирми, от които трупат допълнителни не-законни приходи (въпреки забраната на чл. 22 и 32 (2) от „Закона за политическите партии“)[7]. И реално се получава така, че на политическия пазар у нас не само родните партии са станали класически търговски дружества (нещо като получастни-полудържавни субекти), но и самата държава по съвършено

4 Вж. в. „Стандарт“, 13.XII.2007.

5 Вж. Изборен кодекс. Сборник нормативни актове. София: Сиела, 2013.

6 В. „Труд“, 27.V.2013.

7 Вж. Изборен кодекс. Цит. съч. (ЗПП).

легален начин финансира тяхната уродлива „търговия с гласове" по време на избори в страната.

Отражения на контролирания вот върху политиката за сигурност в България

Феноменът „контролиран вот" оказва изключително неблагоприятни отрицателни отражения върху националната сигурност на българската държава. Те пронизват цялата система за сигурност в страната и буквално обхващат всички основни елементи на политиката за сигурност – антитероризма, противодействието на организираната престъпност, отбраната, участието в регулирането на конфликти, външната политика за сигурност, поддържането на обществения ред и вътрешната сигурност, разузнавателните служби, корупцията и лошото управление и др.[8]

Негативните отражения на „контролирания вот" върху политиката за сигурност в България по-конкретно могат да се диференцират на два основни вида: преки (директни), или такива, които директно оказват неблагоприятно въздействие върху политико-управленските процеси, институциите и държавността; и косвени (индиректни), т.е. такива, които по индиректен начин формират негативизъм и аморализъм към ефективното функциониране на демократичната политическа система.

От своя страна преките негативни отражения биха могли да се обособят в няколко ключови измерения, а именно: 1) Некомпетентно (неефективно, некачествено) държавно управление; 2) Неподготвен (непрофесионален, неподходящ) политически елит изобщо и в сферата на националната сигурност в частност; 3) Формиране на политически елит, „назначаван" извън партиите; 4) Неефективно прилагане на разделението на властите в държавата, при което много често част от изпълнителната власт (МВР, полицията, ДАНС) грубо нарушава конституционните права на гражданите, месейки се в дейността на други органи (прокуратурата, съда); 5) Отслабване на държавните институции като основен фактор на националната сигурност; 6) Обезличаване на специализираните институции на сигурността в страната (НП, ДАНС, НСО) и разрушаване на техните имунни механизми в борбата с престъпността; 7) Изпомпване на националното богатство и декапитализиране на държавната собственост от различни олигархични, престъпни и мутренски групировки; 8) Необуздана политическа корупция, която, освен че прояжда абсолютно всички социални сфери (и политическия живот), е станала и „осъзнат" начин на живот на българските граждани.

Като обобщение на казаното дотук ще посочим следните факти: само през 2006 г. държавата ни е ощетена с 1 млрд. лв. от корупционни практики при обществени поръчки, с 800 млн. лв. – при замяната на земи и управлението на държавна собственост, с 300 – 400 млн. лв. – от контрабанда през безмитните магазини и пр.[9] Сиреч само за една година България губи над 2200 млрд. лв. от различни видове корупция, включително и особено от политическа, главно поради неефективност на работата на държавните институции. Нещо повече, корупционните практики у нас вече достигат колосални мащаби, за което говорят следните нови факти: 1) по данни на Агенцията за приватизация за периода 1993 – 2004 г. са сключени общо 5700 приватизационни сделки на стойност 6700 млрд. долара, при условие че към 1991 г. пазарната стойност на продадените активи е над 35 млрд. долара!; и 2) само от заменките на земи и гори (2004 – 2009 г.) загубата се равнява на 6,2 млрд. лв., без тук да се включват тайните заменки,[10] за които много малко се знае.

На свой ред негативните косвени отражения на „търговията с гласове" върху

8 Вж. Бакалов, Й. Теоретичен модел на политика за сигурност и граждански контрол в Република България. София: НБУ, 2012, с. 99 – 100.

9 Вж. Карасимеонов, Г. Предизвикателствата на социалната демокрация и българският политически модел. – В: Политически изследвания, бр. 3, 2007, с. 85.

10 Вж. Томов, Ал. Октопод. Политическата корупция в България. София, 2012, с. 48 – 49.

политиката за национална сигурност могат да се кодифицират в следния порядък:

1) Деморализация на гражданското общество, националната държава и отделните граждани; 2) Делегитимация на демократичния политически процес, демократичните институции и демокрацията като цяло; 3) Опошляване на изборите и избирателния процес в страната; 4) Дезаинтересуваност от проблемите на националната сигурност; 5) Демотивиране на гражданите в борбата им с престъпността, корупцията и бандитизма.

Разбира се, тези негативни отражения са само част от палитрата на всички отрицателни последици, които произтичат от „контролирания вот“ и политическата корупция в българската държава. Те обаче недвусмислено подсказват, че са необходими множество решителни промени както в политиката за сигурността, така и в рамките на цялостната държавноинституционална система, за да може най-после да се въведе ред в сектора за сигурност у нас на всички йерархични равнища.

Изходът: реформиране на системата за сигурност

Посочените отрицателни отражения върху развитието на органите за сигурност в страната с всяка изминала година (и особено след избори) рефлектират крайно неефективно върху състоянието на националната ни сигурност. Това е видно от непрекъснатите кадрови рокади и структурни размествания, от които не само няма почти никакъв ефект, но и постоянно се „разхерметизират“ добре работещите служби за сигурност в системата. В този смисъл се налага глобално преосмисляне на провежданата политика за сигурност, която според нас може да се опре на три основни стълба в бъдещото си развитие.

Първият стълб следва да се изгради върху изработването на изцяло нова концепция за национална сигурност на Република България и стратегия за нейното приложение в държавата. Защото в сегашните документи (концепция и стратегия) има много пропуски и слабости, каквито са например: отсъствието на въпроса за националното богатство, ценности и интереси; дефинирането на техните параметри, показатели и критерии; формулирането на предизвикателствата, заплахите и рисковете и др.[11], без чието отстраняване трудно ще се осъществи адекватна политика за сигурността.

Вторият стълб може да се опре на тезата за модернизиране на специализираното законодателство, чиято основа да бъде създаването на нов единен закон за службите за сигурност, в който да се регламентират техните основни права и задължения съобразно европейския опит. Вярно, че в 41-вото Народно събрание такъв закон е приет на първо четене, но той по мненията на редица специалисти страда от синдрома на пар-тийността, поради което преди това се налага широка обществена дискусия сред различните гилдии и експерти по сигурността.

И третият стълб, около който трябва да се гради политиката за сигурност у нас, е създаването на ново, реформистко законодателство в границите на цялата политическа система. Или, най-после да се пристъпи към същинска политическа реформа на абсолютно всички части, звена и елементи на политическата ни система (промени в Конституцията, административна реформа, операция „Чисти ръце“, реформиране на съдебната система и т.н.), в която основно място ще заемат мерките за реформиране на сектора на сигурността.

Тези фундаментални стълбове за развитие на политиката за сигурност в България могат да се реализират само чрез радикална промяна в подхода на партиите към сигурността, който от предимно тяснопартиен приоритетно трябва да стане държавноинституционален в името на цивилизованата държавност и демократичното развитие на страната.

11 Вж. Бакалов, Й. Цит. съч., с. 162.

Gruja Kostadinović[1]

MANAGEMENT PROCESS OF PREVENTION OF ILLEGAL MIGRATION AND HUMAN SMUGGLING IN SOUTH EASTERN EUROPE WITH THE STRATEGY OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract

The objective of the paper is to discuss the phenomenon of human trafficking, calibrate its magnitude, argue about its relevance for development, and speculate about roles for Republic of Serbia in the fight against human trafficking. Human trafficking is a social phenomenon, extremely complex, dynamic and multi-faceted that implies access to the problem from the legal and social aspect. It demands the implementation of efficient measures of preventing, suppressing and punishing perpetrators of this criminal offense as well as international cooperation in order to reduce and completely eradicate this issue. Accordingly, the Republic of Serbia has developed a Strategy to Combat Human Trafficking, which represents a document with clear strategic goals and realization through various activities of international institutional cooperation. It was drawn up on the basis of the national plans for implementing Stability Pact and in accordance with the Program for the Development and Realization of a Comprehensive National Response to the Human Trafficking and Best Practices in the Region, prepared by the International Center for Migration Policy Development (ICMPD). Strategy is a document that is based primarily on the protection of human rights and implies a national fight against human trafficking in the Republic of Serbia.

Key words: Republic of Serbia, South East Europe, human trafficking, illegal migration, Strategy on Counter Illegal Migrations;

Introduction

Migration represents a global problem both in this region and in the wider, both in this and earlier period. Large number of migrants, in search of better conditions and opportunities, migrated to other countries and left their homeland seeking protection from violence and persecution. Statistics show that around 150 million people migrated to other countries. Huge number of these people are not registered as inter-ethnic migrants because they live and work illegally in these countries, constantly or temporarily. International migration represents a global phenomenon that includes a wide range of countries of origin, transit as well as destination and target countries, as well as different groups of migrants.

Today, the world problem is human trafficking and smuggling, especially women and children. At the same time it affects all the countries that are in the period of social and economic transition, those in the post-conflict period, as well as the highly developed

1 Gruja Kostadinovic, assistant professor, Union Nikola Tesla University, Faculty of Law, Security and Management "Constantin Magnus", Nis

industrian countries. Human smuggling and trade of humans and other activities that are in close connection with organized crime is not limited to the territory of only one state. This plague that encompasses the stages of victimization, transport and exploitation of victims in all its forms includes the land of origin, transport and end destination. In all these phases, countries, women, men and children are subjected to various forms of violence, exploitation, and abuse where their basic human rights are violated.

In 2007, according to statistics in the Republic of Serbia, 60 victims of trafficking were identified and recorded, of which 48 are residents of the Republic of Serbia. The Strategy of the Republic of Serbia consists of a series of measures and activities to be undertaken with timely and comprehensive response to the problem of human trafficking in the country, with distinct emphasis on the protection of victims' human rights. By developing the Strategy, clear strategic goals have been established that need to be realized through various activities of state authorities, non-governmental and international organizations. These activities will also be specifically presented in the National Action Plan for Combating Human Trafficking, and to be adopted following the ratification of the Strategy.

It is estimated that 214 million people live outside their homeland, who have left for various reasons. Today, the largest number of migrants is moving between the most developed countries, and about 40 percent of the total number of migrants goes to neighboring states. Global waves of migration have been triggered by people crossing national borders. Easy possiblity to travel, communication development and weaker border controls have encouraged people to leave their country of origin and find a new place to live or work. According to the "Universal Declaration of Human Rights", all people are born free and equal in dignity and rights. This Declaration guarantees the same rights and freedoms for all people, regardless of differences such as race, color, gender, language, religion, political or other affiliation, national origin or social status, property, place of birth or other status. Unfortunately, migrants still face major problems with human rights violations, exposure to racism, xenophobia and intolerance, while host countries deny their economic and social rights as well as the possibility to educate and use essential public health services.

Migrant can be defined as any person who is temporarily or permanently living in a country where he was not born but where he has established certain social ties. This definition suggests that migrants are not refugees, displaced persons or persons who have been forced to leave their homes. In the Millennium Declaration, the United Nations urges states to take measures to ensure the protection and respect of human rights of migrants, migrant workers and members of their families, reduce racist attacks and xenophobias and provide tolerance, harmony and peaceful coexistence in society. Countries should abolish all forms of racism and xenophobia directed at migrant workers, in terms of employment, vocational training, housing, education, care, social protection and inclusion and the availability of all requisite public services. Countries should define new programs for the integration of migrants in the host country, to facilitate family reunification and to protect women and children from possible abuses. The governing body in the Republic of Serbia, in line with the fact that Serbia is a signatory to many international documents and therefore obliged to act in accordance with international tendencies, but also with the problem that was present in the field, carried out the "Strategy on Counter Illegal Migrations in the Republic of Serbia for period 2009-2014".[2]

Human trafficking as a global issue

Human trafficking is a global phenomenon and as a result of the new political and social waves it affects women and children in the first place. For developing countries, the phenomenon of "feminization of poverty" is peculiarly feature i.e. the minimal

2 Strategy on Counter Illegal Migrations in the Republic of Serbia for period 2009-2014, Belgrade, 2009, p. 3.

involvement of women in the labor market and their discrimination.[3] This, including the restrictive immigration policy of Western European countries and the militarization of the region in earlier periods, represents one of the biggest causes of trafficking in women and sexual exploitation in the Balkans. It is impossible to determine with absolute precision the number of attributes and scope of trafficking in persons or victims of this criminal offense. The reason for this situation is the consequence of the lack of agreed criteria and joint coordination of all actors in the fight against trafficking in human beings for identification of victims as well as the consequences of the failure to build a unified system whose main function would be collecting data while compelling the respect of the privacy and identity of the victims or victims of trafficking.

Unfortunately, even among governments and international organizations, there is no consistent use of the term human trafficking and no consensus on what the term comprises or how it relates to issues of forced labor, slavery, and exploitation. Many people associate human trafficking with forced prostitution in industrialized countries, and, in fact, the term was first used publicly in the early 1990s in media coverage on the prostitution of women from Eastern Europe in Western Europe. Simultaneously, cases of sex tourism and trafficked child prostitutes in South East Asia also became more visible. As civil society organizations took note and launched their own investigations, cases of migrant exploitation emerged in sectors other than the sex industry, such as agriculture, horticulture, manufacturing, and construction.

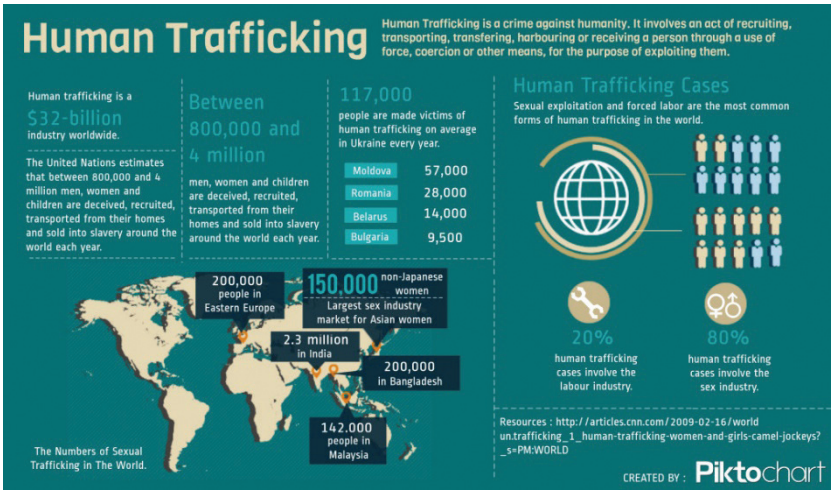

Figure 1. Human trafficking in modern 21st century

The United Nations defines human trafficking as „as the recruitment, transportation, transfer, harbouring or receipt of persons, by means of the threat or use of force or other forms of coercion, of abduction, of fraud, of deception, of the abuse of power or of a position of vulnerability or of the giving or receiving of payments or benefits to achieve the consent of a person having control over another person, for the purpose of exploitation".[4] Such exploitation may have sharper forms under which sexual exploitation, slavery, forced labor, and organ harvesting are involved. Of course, victims of human trafficking do not agree to their exploitation, but it does not matter because it is obtained by using deception or other forms of violent activity.

Today migrations can be divided into two basic types:[5]

3 Koettl. J., Human Trafficking, modern Day Slavery amd Economic Exploitation, Social Protection and Labour - The World Bank, 2009, p. 3.

4 https://www.unodc.org/unodc/en/human-trafficking/what-is-human-trafficking.html, accessed on: 02.10.2017.

5 Bjelajac, Z., Human Trafficking, Causes and Effects, Belgrade: DTA, 2008, p. 56.

1. Voluntary migration ivolves migration for the purpose of employment, education, family reunification and other reasons,
2. Reluctant migration is a form of migration in which individuals are not forced to move, but do so because of an unfavorable situation at their current location.
3. Forced migration are involving migrations arising from conflicts, persecutions, natural disasters, ecological disasters on other situations that pose a huge threat to human lives and human rights.

Forced migration is a negative form of migration, often caused by persecution, development, or exploitation. The largest and most devastating forced migration in human history was the African slave trade, which carried 12 to 30 million Africans from their homes and transported them to various parts of North America, Latin America, and the Middle East. Those Africans were taken against their will and forced to relocate.

The analysis of illegal migrants includes different categories: economic migrants, political migrants - asylum seekers, immigrants, women, families, victims of human trafficking, potential illegal migrants, illegal migrants as perpetrators of criminal offenses and domestic citizens as illicit immigrants. Reasons for taking the risk of living illegally in another country are not only the expected improvements in income and living conditions, but also the hope of eventually being allowed to remain in the country legally, as there may be a path to becoming naturalized. Living in another country illegally includes a variety of restrictions as well as the risk of being detained and deported or of facing other sanctions. If the status of being illegal is any way perceivable to host community residents, illegal migrants may additionally face visible or verbal disdain.

Bearing in mind the short period of application of the Asylum Act (Official Gazette of RS, No. 109/07) of April 1st, 2008, or the fact that the Republic of Serbia has recently taken over responsibility for determining status in asylum procedure, the number of asylum seekers on the territory of the Republic of Serbia is relatively small. UNHCR experiences from previous years indicate that the largest number of asylum seekers or refugees in the Republic of Serbia came from the Middle East, Central African and Caucasus region. The procedure and manner of handling police officers on the treatment of asylum seekers was adopted by the Directive of the Minister of Internal Affairs.

Year	Regions in Serbia								Total	
	Belgrade		Central Serbia		Voivodina		Kosovo and Metohia			
	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%	Number	%
1996	140,662	26.1	148,367	27.6	229,811	42.7	19,097	3.6	537,937	100.0
2001	113,580	30.1	79,443	21.1	183,721	48.7	387	0.1	377,131	100.0
2005	29,866	28.7	23,601	22.7	50,363	48.4	257	0.2	104,087	100.0
2008	27,891	28.6	22,116	22.7	47,104	48.4	243	0.2	97,354	100.0
2009	24,683	28.6	19,573	22.7	41,684	48.4	215	0.2	86,155	100.0

Figure 2. Displaced population according to the area from which it has moved, the time of resettlement and the gender.[6]

Juvenile illegal migrants - In the total number of foreign citizens who entered the Republic of Serbia illegally in 2007 (874), underage offenders were represented by 22% (195) and adult offenders with 78% (679). The Ministry of Labor, Employment, Veteran and Social Policy, through the "Decision on the Network of Institutions of Social Protection for Users" ("Official Gazette of the Republic of Serbia", No. 51/08), designated the Working Unit in Belgrade with the Capacity for Accommodation of 12 users within the Educational Institute for Child and Youth for the placement of juvenile foreigners without the accompanying parents or guardians. Given that the that other centers in Serbia do not have sufficient capacity for admission or work program with juvenile illegal migrants, it is necessary to extend capacities outside of the City of

6 According to: Migration - data by municipalities and cities, Belgrade: The Statistical Office of the Republic of Serbia, 2013; and Population Census and Survey in Republic of Serbia, September 30th, 2011.

Belgrade for receiving housing underage illegal migrants, as well as to work with them during their movement or stay in territory of the Republic of Serbia.[7]

Women - In the total number of foreign citizens who entered Serbia illegally in 2007 (874), 77 or 9% persons were identified as females. With Instructions on handling, the Minister of Interior has commissioned to address the circumstances surrounding human trafficking when profiling illegal female migrants i.e. a potential victims of trafficking. The new Aliens Act, under Article 28, lays down the conditions for the temporary residence permit for an alien who is a victim of the criminal offense of human trafficking and provides the adequate accommodation and basic living conditions. Considering that the female illegal migrants represent the most frequent target group of traffickers and smugglers for the purpose of sexual or labor exploitation, it is necessary to educate and to enable police officers and officials of the diplomatic and consular missions in recognizing and eventually assisting the potential victims of trafficking in persons.

Families - In the territory of the Republic of Serbia, cases of illegal migrant families that migrated from their homeland mainly for economic reasons were recorded. Taking into account that there is a problem of inefficient monitoring of cases of illegal migrant families and underdeveloped methodology of treatment for this category, it is necessary to establish an effective monitoring system and develop a methodology for dealing with this category of illegal migrants.

Illegal migrants i.e. victims of human trafficking, regardless of age, led by the desire for a better life and economic prosperity, accept the variety of offers and conditions presented by people smugglers so that they become victims of human trafficking for the purpose of labour, sexual or some other form of exploitation. One way of countering this kind of illegal migration - human smuggling is the proactive work of police officers as well as diplomatic and consular agents, conducting the profiling and identification of potential victims of human trafficking. The problem of insufficient qualifications of civil servants for the recognition of the phenomenon of human trafficking and people smuggling and victims of labour and sexual exploitation can be solved by organizing the appropriate form of training at the basic level. There is a need to develop a marketing campaign against human trafficking through the printing of multilingual propaganda material and placing it in visible places (border crossings, diplomatic and consular missions, institutions and other significiant areas).[8]

Potential illegal migrants are identified by the proactive engagement of diplomatic and consular missions, i.e. police officers. During interrogation and profiling of foreigners is possible to identify some of the reasons referred to in Article 11 and Article 21 of the Aliens Act, after which foreign citizen is prevented from obtaining visas i.e. entering the territory of the Republic of Serbia. The problem of inefficient identification of potential illegal migrants (profiling) and the detection of falsified documents by officials of the Ministry of Foreign Affairs can be solved by organizing the appropriate form of education and training.

Illegal migrants as perpetrators of criminal offenses and misdemeanors - In 2006, 1,188 criminal charges were filed against foreign nationals, while 5,789 requests for initiating misdemeanor proceedings were filed. A similar trend took place in 2007. The implementation of adequate measures under this category of illegal migrants is linked to the staffing capability, organizational capacity and the continuous keeping of records for the interminable monitoring of various forms of criminal activity or perpetration of criminal offenses of aliens, i.e. analysis of data and responsive delivery to specialized units of the Border Police Department and the Crime Investigation Police Department.

Domestic Citizens as Illegal Migrants - Political conflicts in the former Socialist Federal Republic of Yugoslavia, economic impoverishment, the NATO alliance bombing

7 Vukovic, D., Readmission and Migration management, Belgrade: GPN, 2009, p. 43.

8 Dimitrijevic, V., Stojanovic, R., The foundations of the theory of international relations, Belgrade: Official Gazette of the Social Federal Republic of Yugoslavia, 1977, p. 81.

and the ineffective transition process led to double refugee and migratory movements associated with the Republic of Serbia: first immigration movement, when a vast number of refugees from the former Yugoslav republics and internally displaced persons from the area of AP of Kosovo and Metohija, came to the Serbia and AP of Vojvodina; the second is the migration movement, which resulted in the departure of a large number of citizens of the Republic of Serbia and refugees to EU countries, the United States, Canada and Australia. A good deal of them emigrated through channels of illegal migration, where a number of migrants, in order to stay there for economic reasons, sought asylum in the receiving country. It should be acknowledged that a large number of persons who migrated from the territory of the Republic of Serbia through legal channels have remained illegally in the receiving countries, resulting in the serious issue of illegal migration, which has been present in the relations of the Republic of Serbia and the European Union, with the potential consequence of the classification of the Republic of Serbia on the negative list of EU visa regime.

Migrant population statistics

The mechanism for the return of illegally residents in EU to their homeland was enacted in the "Law on Confirmation of the Agreement on Readmission of Illegal Residents" ("Official Gazette of the Republic of Serbia" - International Agreements, No. 103/07), regulating the procedure of return and acceptance of persons who do not or no longer fulfill the conditions for entry or stay in the territory of another country.

In recent years, citizens of the Republic of Serbia appear to be more numerous as applicants for asylum in EU countries, just behind the citizens of Iraq, Somalia, the Russian Federation and Afghanistan. During 2006, 15,810 citizens of the Republic of Serbia filed an asylum application in 44 industrialized countries, and during 2007 - 14,963. The trend of a slight decrease in asylum applications by the citizens of the Republic of Serbia was registered for the first 10 months of 2008. It has been noted that "fake refugees" appear among the asylum seekers from Republic of Serbia, so it is necessary to inform "potential asylum seekers" about the preconditions for acquiring this status in order to pre-empt this form of illegal migration. Due to non-existence of by-laws that adequately regulate the visa issuing process, misuse (by falsifying or incomplete documentation) was reported when issuing visas to the Directorate for Inland Waterways in maritime and inland waterway transport.

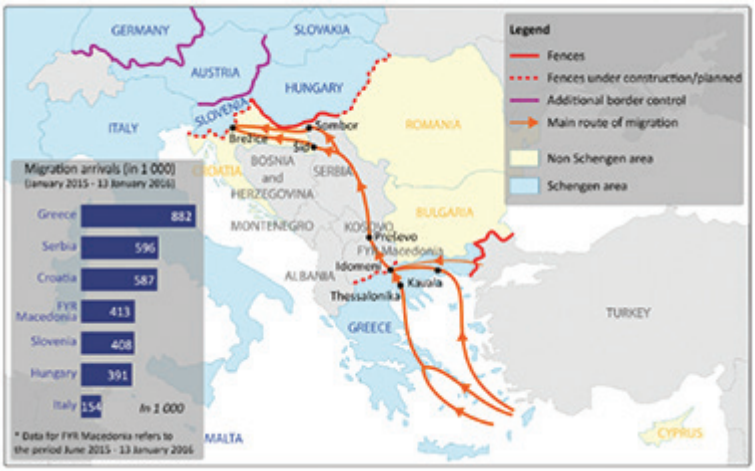

Figure 3. Migration arrivals in 2015[9]

9 https://epthinktank.eu/2016/01/27/the-western-balkans-frontline-of-the-migrant-crisis/migration-arrivals-in-the-eu-in-2015/, accessed on: 07.10.2017.

During 2007, members of the Border Police Department, which are providing state border security, prevented a total of 315 citizens of the Republic of Serbia in the illegal crossing of the state border. The most detected cases were on the border with Romania. 75 citizens of the Republic of Serbia were smuggled, which compared to 2006 when they were 45, represents an increase of almost 70%. Due to the entry of the Republic of Hungary into the Schengen area, the illegal entry has been changed so that during the first 10 months of 2008 the highest number of illegitimate expats of domestic nationals was at the state border with the Republic of Hungary (350). In 2007, for the purpose of further illegal migration, 217 citizens of the Republic of Serbia used falsified travel documents. Bearing in mind the above mentioned, it is necessary to strengthen capacities in all aspects (human, material, technical, organizational and other) of specialized units that combat illegal migration and the unit of investigation-operative division under the Border Police Department in the border crossing control.[10]

In 2007, according to data of the Border Police Department, about 17.5 million citizens of the Republic of Serbia crossed the border, a part of the citizens of the Republic of Serbia who crossed the legal state border, especially towards Bosnia and Herzegovina, Montenegro and the Republic of Croatia went further illegaly to the EU countries. According to the data of the Ministry of Interior of the Republic of Croatia for the first ten months of 2008, adequate measures were taken against 1,580 foreign nationals for illegal crossing of the state border, while the number for the first ten months in 2007 was 3,083, representing a trend of decrease in 2008 for nearly 50%. The largest number of measures taken against foreigners are measures taken against residents of the Republic of Serbia. According to the data of the General Police Directorate of the Republic of Slovenia for the first 10 months of 2008, measure were taken against 189 citizens of Serbia because they entered the Republic of Slovenia illegally, which represents a significant reduction, given that for the same period in 2007 736 measures were taken against citizens of the Republic of Serbia who illegally entered Slovenia. It is evident that the measures taken against citizens of the Republic of Serbia who illegally entered the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia in 2008 were reduced. This reduction was due to changes of migratory routes to the Republic of Hungary and other states of Schengen area.

The protection of victims of human trafficking in the Republic of Serbia and their social inclusion, rehabilitation and integration conducted by the "Center for Trafficking Victims Protection", is implemented according to a program envisaged to provide services of victims identification, urgent assistance, translation, communication, primary care, integration and inclusion, solving civil and legal status, medical assistance, legal aid, psychosocial assistance, education and skills acquisition, workshops and training, and assistance in sustainable integration - through self-sustaining funds.

The funds are provided with the budget for each year. Trafficking victims are taken to appropriate social welfare institutions and civil society organizations. The conditions for protection and social reintegration (integration) were not sufficiently secured. In addition to the insufficient capacity of special shelters for minors as victims of human trafficking, the functioning of the shelter for victims of trafficking is not regulated by the adequate by-law. In addition, the work of the "Center for Trafficking Victims Protection" should be improved by separating the coordination of activities and the organization of protection, whereby the activities of the protection should be carried out by existing social welfare services – Department for Social Wellfare, with the provision of personnel and material conditions in those local communities where the highest number of victims is revealed. In addition, there is an issue of lack of financial resources to create adequate conditions for social inclusion of victims (housing, material assistance and employment).[11]

10 Copic, S., Human Trafficking Routes in Europe and the role of Republic of Serbia, Belgrade: Temida, 2008, p. 43.

11 http://www.centarzztlj.rs/, accessed on: 01.10.2017.

International documents the context of support for combating human trafficking

The problem of illegal migration has been present for a number of years in relations between the Republic of Serbia (the former Federal Republic of Yugolsavia and State Union Of Serbia nad Montenegro) and the European union. At the same time, this was also one of the main reasons why state of the FRY was listed on the negative list of EU visa regime in the 1990s. The Republic of Serbia has invested significant efforts in the field of countering illegal migrations, both over and above its territory, and is one of the first in a region that has established effective institutional mechanisms for combating human trafficking and smuggling. The Republic of Serbia has inherited obligations from international acts that imply a common policy of states in the fight against illegal migration as a form of organized crime, which is usually conducted across the territories of several countries, and as such poses a common challenge to all actors in international security policy. From the aspect of combating illegal migration among the most important confirmed international acts are:[12]

- The Law on Confirmation of the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and Additional Protocols ("Official Gazette of the FRY - International Agreements", No. 6/01), adopted in Palermo in 2000, with accompanying Protocols: Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, and the Protocol Against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, which directly regulates the subject matter;
- Law on the Ratification of the Convention on Police Cooperation in Southeast Europe ("Official Gazette of the RS - International Agreements", No. 70/07), which provides a broader legal framework for cooperation between South East European countries in combating all forms of organized crime that are common to the countries in the region. Since illegal migration has a cross-border character, the Convention also serves to upgrade existing police mechanisms to prevent this incriminating phenomenon;
- Law on the Ratification of Stabilisation and Association Agreement Between the European Communities and their Member States of the one part, and the Republic of Serbia, of the other part ("Official Gazette of the RS - International Agreements", number 83/08), adopted by the National Assembly of the Republic Serbia on September 9th, 2008. This agreement covers the issues of asylum, migration and visa, as well as the obligation of the Republic of Serbia to build a legislative, institutional and procedural framework compatible with those in the EU countries in the area of Justice and Home Affairs. "The Strategy on Counter Illegal Migration in the Republic of Serbia for the period 2009-2014" is based on the National Program for Integration into the European Union, the adopted European Integrated Border Management Strategy in the Republic of Serbia and the current country's reform processes, above all those listed in the European Partnership Agreement. The Strategy is also based on the Integrated Coastal Zone Management of the European Commission, which implies co-ordination and cooperation between all relevant authorities and services involved in border security and trade facilitation in order to establish effective, efficient and integrated border management systems to achieve a common goal of open but simultaneously controlled and safe borders.

Entities that create and develop the Strategy on Counter Illegal Migration are the Government, other state adimistration bodies and authorities. The Government, according to the Constitution of the Republic of Serbia, is the holder of executive power. Within its competence, the Government coordinates and harmonises the work of state administration bodies and supervises their work. The state administration bodies (e.g. Ministry) prepare draft laws, other regulations and general acts for the Government and

12 http://www.bg.ap.sud.rs/, accessed on: 30.09.2017.

propose to the Government the development strategy and other measures to form the public policy. Courts are independent in their work and are functioning on the basis of the Constitution, laws and other general acts, when provided for by law, generally accepted rules of international law and international agreements and treaties. The Public Prosecutor's Office is independent state body that harbors perpetrators of criminal and other criminal offenses and undertakes measures to protect constitutionality and legality. By acquiring their jurisdiction, the courts and the Republic Public Prosecutor's Office make up a part of the system of entities that create and develop the Strategy on Counter Illegal Migration.[13]

The Ministry of the Interior exercises its function of countering illegal migration by applying the provisions of the following legal acts: The Constitution of the Republic of Serbia ("Official Gazette of the RS", No. 98/06); Law on Police ("Official Gazette of the RS", No. 101/05); Criminal Code ("Official Gazette of the RS", No. 85/05, 88/05 - Amendments and 107/05 - Amendments); Criminal Procedure Code ("Official Gazette of the FRY", No. 70/01, 68/02 and "Official Gazette of the RS", No. 58/04, 85/05 - Law 85/05, 115/05 and 49 / 07) and the Criminal Procedure Code ("Official Gazette of the RS", No. 46/06, 49/07 and 122/08); Misdemeanor Law ("Official Gazette of the SRS", No. 44/89 and "Official Gazette of the RS", Nos. 21/90, 11/92, 6/93 - US, 20/93, 53/93, 53/93 - dr. Law, 67/93 - D. Law, 28/94, 16/97 - Law, 37/97 - US, 36/98, 44/98, 65/01 - SUS and 55/04) and Law on Misdemenaours("Official Gazette of the RS", Nos. 101/05 and 116/08 - applicable from 1 January 2010); Law on Travel Documents ("Official Gazette of the RS", No. 90/07 and 116/08); Aliens Act ("Official Gazette of the RS", No. 97/08); Law on Protection of the State Border ("Official Gazette of the RS", No. 97/08); Law on Asylum ("Official Gazette of the RS", no. 109/07); Law on General Administrative Procedure ("Official Gazette of the FRY", Nos. 33/97 and 31/01); Law on Residence and Residence of Citizens ("Official Gazette of the SRS", No. 42/77 Refunded Text, 24/85 - Law, 6/89 - Law and 25/89 and "Official Gazette of the RS", No. 53 / 93 - Law, 67/93 - Law, 48/94 - Law and 101/05 - Law); Regulation on Control of Crossings of the Administrative Line with Kosovo and Metohija ("Official Gazette of the FRY", No. 41/02) and other legal and subordinate regulations managing the subject matter. For the purpose of implementing new laws on aliens, asylum, protection of the state border and other regulations related to the treated problem, the Government and the relevant ministers will make appropriate by-laws and other sub-legal acts regulating their application.

Organizational Structure - The Ministry's organizational structure is very complex, however, the main forces responsible for countering illegal migrations are within the Directorate of Police: Border Police Department, Criminal Police Directorate, Department for Administrative Affairs, Belgrade Police Department and regional police administration as well as police stations. Specialized units for combating illegal migration and human trafficking have been formed in: Border Police Department, Criminal Police Directorate and regional police administrations, in addition to regular forces fighting illegal migrations. There are also associations in the non-governmental sector that deal with the issue of illegal migration. Non-governmental group "Astra" provide information to assist potentially illegal migrants and victims of trafficking through SOS phone line, carries out preventive campaigns to raise awareness of citizens about the occurrence of illegal migration and trafficking, provides information on legal migration, provides direct assistance to victims of trafficking and else. Non-governmental organization "Group 484" is committed to adopting European standards in the field of visa regime, asylum and readmission and fight against illegal migration in the Republic of Serbia and conducts research on this issue.[14]

The Media - constitute the means of public information (press, television, radio), electronic forms of transfer of information (internet portals) and others. The role of the

13 According to: Bjelajac, Z., Modern Slavery, Belgrade: DTA, 2008, p. 112.
14 Grubac, M., Organized Crime in Serbia, in: Proceedings, Split: Faculty of Law in Split, 2009, p. 701.

media is to provide timely and objective information on the issues of illegal migration and to influence appropriate public awareness and attitudes. In the Republic of Serbia there is a trend of increased interest in the problem of illegal migration, both in domestic and foreign media.

Improving cooperation beetween the countries in the region is also achieved through active participation in the "South Eastern Cooperative Initiative" Regional Center in Bucharest - SECI Center, in particular in fighting illegal migration and human trafficking, as well as participation in the "Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative" (MARRI). The main objective of this initiative is to improve migration management in the Western Balkans, i.e. harmonize legal, administrative and institutional solutions in these areas, in line with international standards and EU standards. In the field of migration, cooperation with international organizations (UN agencies, OSCE, IOM, The Council of Europe, DCAF, ICMPD) has been established and developed. These organizations are often the bearers of regional projects implemented in the Republic of Serbia and the Western Balkan countries. In addition, developing cooperation with specialized organizations such as INTERPOL, EUROPOL, EUROJUST, SEEPAG and FRONTEX can significantly contribute to preventing and countering illegal migration.

Illegal migrants have been the biggest "headache" for border police recently. Since the beginning of this year three times more people tried to illegally cross Serbia's territory than they did last year. Through the route from Greece, via Macedonia, they enter the territory of our country, from where "Corridor 10" leads to the border with Hungary or "Corridor 7" to serbian-croatian border. The end destination for migrants are the countries of Central Europe. Our handicap is that we have a "home on the road". Serbia is a transit country, not a land destination. In order to avoid misdemeanor and criminal responsibility, illegal migrants often express their intention to seek asylum and thus enter the asylum procedure in the territory of Serbia, which then serves them as the first major stop to their end destination in EU states. According to police figures around 1,500 people have been intending to seek asylum this year, an increase of five times compared to last year. In the first eight months of last year, 221 people have expressed their intention of asylum and 1,406 this year. After that they receive a certificate from the police, then they are obliged to report to the Banja Koviljaca and Bogovadja asylum centers within 24 hours. The majority of them never come to the asylum center, but continue illegally to cross the territory of Serbia and try to get to the EU countries. Many of them are captured by the border police and by readmission agreement, returned to Serbia.[15]

The capacity of Banja Koviljača asylum center is 85, while the capacity of Bogovadja is approximately 155 people and both asylum centers are fully booked. A number of persons who have expressed intention to seek asylum are in private accommodation around the asylum centers, while around 300 to 500 people are located in the vicinity of Banja Koviljača in an attempt to seek accommodation. Operative work of the police identified about 50 people in one part of Subotica, which are practically waiting for a suitable moment to organize and move on to the Hungary, Austria and Germany. In the first nine months of this year, the Border Police Department has filed 105 criminal reports for trafficking, against 210 perpetrators, 204 of whom are men. 781 people were smuggled, with the largest number being from Afghanistan (222), Pakistan (156), Tunisia (78), Kosovo and Metohija (100), Palestine (58) and Libya (28). Persons who are subject to criminal charges are mostly carriers, truckers, taxi drivers, who transport illegal migrants in hidden compartments of cars, scooters, trucks and buses. For the transport service from Presevo to Subotica illegal migrants pay about 500 euros to carriers, to Belgrade the pay about 300 euros and to Western Serbia about 250 euros. Those in the land of origin that do not have needed amount of money to pay the smugglers, must repay them by hard work upon arrival to the country of end destination. Most often the "organizers" find heavy physical jobs like construction building and

15 Grubac, M., Organized Crime in Serbia, in: Proceedings, Split: Faculty of Law in Split, 2009, p. 703.

agricultural work. They do not receive any cash compensation for their work except for a small amount of food. The full earnings goes to the organizer, who brought them to country of end destination.

They often need up to two years of work to repay the trip expenses, but only if they are lucky that no one finds out. The Border Police Department has revealed more than 5,500 foreign nationals trying to cross illegally over our country since the beginning of this year. The latest data from the Serbian Ministry of Interior clearly show that the number of illegal migrants found on territory of Republic of Serbia is rapidly increasing. During the first ten months of this year, the police registered 6,156 illegal migrants, which is 615 at a monthly level. For comparison purposes, 764 illegal migrants were registered throughout 2008. Illegal migrants, either individually or in groups, are exposed in public transport vehicles, in taxi cabs, bus and train stations by the police, but also in abandoned facilities where they are waiting for a further smuggling. In the pursuit of illegal migrants, geographic maps, roadmaps and sketches of Serbia and the neighboring states were found. Most migrants also had cellular phones, which they used to communicate with smugglers from several countries.

Some of the travel documents were issued in Greece as well as a forged personal document from the EU countries. Police also found other items, as well as the official national currencies, pointing to the routes and channels of smuggling. For the illegal migration of african and asian nationals, abuse of the right to asylum is typical, with the evident problem of determining the true identity and nationality of these persons. One way to achieve international cooperation with the aim of combating illegal migration and smuggling of people is the readmission agreement of third-country nationals, signed with Croatia, Hungary and Macedonia. However, as far as Macedonia is concerned, it is not yet possible to realize it, as it is awaiting the implementation of the Protocol on Readmission, which will further define an agreement in terms of place, time and necessary evidence for the return of migrants to their source countries.

The problem of human trafficking is difficult to successfully overcome without the cooperation of different actors in and out of the country. Accordingly, the international community has endorsed and strengthened the efforts of the state institutions of the Republic of Serbia to create a strategic partnership with representatives of non-governmental and international organizations in the country and the world in accordance with international standards. With the support of the international community, and in particular the OSCE Mission, in 2001 the first multidisciplinary body for combating human trafficking and smuggling (the then Federal Republic of Yugoslavia) was created at the federal level, members of which were representatives of state institutions, non-governmental organizations and international organizations. Creating this multidisciplinary team enabled a more effective fight against human trafficking in the territory of the Republic of Serbia. The multidisciplinary approach encompassed preventive activities, assistance activities and victim protection, as well as law changes and more effective prosecution of offenders and international cooperation. After the adoption of the Constitutional Charter of the State Union of Serbia nad Montenegro in 2003, this model of work was taken up and continued at the republic level.[16]

At the republic level, a National Mechanism for the Coordination of Action and the Creation of Anti-Trafficking Policy has been established. This mechanism consists of two levels: central - strategic and operational. The central level of implementation consists of:

1. The Council for Combating Trafficking;
2. National Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings;
3. Republic Team to Combat Trafficking in Human Beings.

16 Grubac, M., Organized Crime in Serbia, in: Proceedings, Split: Faculty of Law in Split, 2009, p. 709.

Operational level consists of:

- Judicial bodies and police;
- The Agency for the Coordination of Protection of Victims of Trafficking.

Significant support on operational level is provided by specialized non-governmental and international organizations. The first institutional mechanism for the identification, assistance and protection of victims was also initiated and supported by the international community. This national mechanism identifies all actors who can come into contact with victims and potential victims of human trafficking as well as a system of essential assistance that includes medical, psycho-social and legal assistance. Also, within the Ministry of the Interior, special police teams for the fight against human trafficking have been formed as well as specialized units within the Criminal Police Directorate and the Border Police Department.

The first important part of this mechanism is represented by the Ministry of Labor, Employment and Social Policy, and the The Agency for the Coordination of Protection of Victims of Trafficking., which was formed within the Educational Institute of Children and Youth in Belgrade. Since June 1st, 2005, the service has been fully integrated into the social protection system and was created as a result of a joint project of the Ministry of Labor, Employment and Social Policy and the OSCE Mission to the Republic of Serbia. The key role of the service is to protect the human rights of victims during their identification and during the process of providing assistance and protection. In its work, this service works on a daily basis with specialized non-governmental organizations, police and judicial bodies, as well as other professionals and organizations active in the fight against human trafficking and smuggling. This service model provides the possibility of creating flexible models of assistance in accordance with the individual needs of the victim of trafficking. At the same time, the Service, in partnership with other actors active in combating human trafficking, guarantees continuous work on protection and assistance to victims. Also, the Ministry of Labor, Employment and Social Policy has established a Labor Inspectorate which plays a significant role in preventing trafficking in human beings, especially the worst forms of child labour and exploitation.[17]

The second important part of the National Mechanism for Identification, Assistance and Protection of Victims is the Republic Team to Combat Trafficking in Human Beings. This multidisciplinary body, consisting of representatives of state institutions, non-governmental organizations and international organizations, is a forum for a long-term, multisectoral and coordinated anti-trafficking policy. This forum provides an opportunity for a fast exchange of information regarding activities undertaken in this field, as well as feedback on their outcomes. This enables the planning and implementation of activities aimed at overcoming the identified shortcomings in existing legislation, possible ways of providing services to (potential) victims of human trafficking. Members of the Republic Team in accordance with their mandates perform activities in four working groups:

- in the area of prevention and education,
- protection of victims,
- prevention of trafficking of children and
- criminal prosecution of offenders.

Systematic support for the implementation of the Strategy will be provided by other state authorities and institutions, within their competences. It is important to note that the constructive involvement of the non-governmental sector as an equal partner in this fight enables the governmental measures taken in these areas to adequately complement the professional activities, experience and expertise of non-governmental organizations. In order to maintain capacity, i.e. regular implementation of activities and measures in

17 Copic, S., Human Trafficking Routes in Europe and the role of Republic of Serbia, Belgrade: Temida, 2008, p. 43.

the fight against human trafficking and protection of victims, it is necessary to establish mechanisms for financing from the budget of the Republic of Serbia. Through its drafting of the Strategy for Combating Trafficking in Human Beings and its previous initiatives and activities, the Republic of Serbia has shown full readiness and political will to join the world's efforts to combat this form of organized crime and the multilayer, complex and dynamic social phenomena with significant adverse and long-term consequences, both for individuals - victims of trafficking in human beings, and for societies in which this form of modern slavery and human rights violations occurs.

One of the obligations that the Republic of Serbia has to fulfill in order to liberalize the visa regime is to establish and start using mechanisms for monitoring migration flows, with the defining and regular updating of the migration profile of the Republic of Serbia and the education of the body responsible for collecting and analyzing data on migration flows. Statistical Office of the Republic of Serbia is a special organization responsiblefor the collection and processing of data and official state statistics. Aforementioned Statistical Office is responsible for monitoring the number and territorial distribution of the total population and the population by groups within certain age limits, according to demographic, migration, ethnic, educational and economic characteristics. Statistical Office also monitors internal migration, providing data on the number and territorial distribution of migrants by demographic, ethnic and economic characteristics. A key source of statistics is the population census, but the statistics rely on the administrative registers of other bodies.[18]

Authorities keep records of issued residence permits, work permits, denials, extensions, asylum seekers and those who have been recognized as refugees. Despite the fact that they represent the basic source of data necessary for the functioning of the official statistical system, data providers are weak links in the statistical system for a variety of reasons, such as data denial, delays in data provision and the provision of inaccurate data. In addition, different databases are often incompatible with each other.

International cooperation on issues related to migration has increased, and also the need for current and comparable data. The key objective is to allow comparisons between countries and the harmonization of their policies. However, accurate and updated data on the levels, trends and policies of international migration are largely incomplete. The reason for this is the very phenomenon of migration that can be viewed with many aspects and whose big part is undocumented migration. Accurate data and statistics are needed not only to approximate with EU standards, but also to analyze trends, planning and taking appropriate measures to successfully manage migration flows.[19]

Recommendations and measures to be taken into consideration:[20]

- Defining the contents of the migration profile of the Republic of Serbia, considerning the eligibility and requirements of European integrations as well as the specificities of the Republic of Serbia;
- Regular updating of migratory profiles of the Republic of Serbia;
- Harmonization of statistics with the requirements of European standards;
- Establishment of normative and technical harmonization for the coordination of data;
- Data collection, gathering and measuring information and statistics on migration trends;
- Determination of the responsible body for data collection and sorting;
- Monitoring flows of the migration process.

18 http://www.stat.gov.rs/, accessed on: 09.10.2017.
19 Fratinija, F., The Future Development of EU Migration Policy, Brussels: Odysseus Summer School, 2007, p. 75.
20 http://www.apml.gov.rs/, accessed on: 09.10.2017.

Conclusion

International law defines human trafficking as nonconsensual exploitation, subsuming all forms of exploitation that involve threats, coercion, fraud, or deception. In practice, though, the boundaries between coercion and economic necessity – or economic coercion – are vague. For this reason, this paper introduces the concept of consensual exploitation. When people have no choices, they may have no alternative but to subjugate themselves to exploitation. Because the appropriate policy response for incidents of consensual exploitation will differ from that for nonconsensual exploitation, the distinction in terminology is necessary. In particular, fighting consensual exploitation might require passing judgment on what constitutes unfairness in circumstances where employers possess disproportionate bargaining power. The adequate legal remedies to fight consensual exploitation can be found in social and labor law. In fighting nonconsensual exploitation, however, the primary focus must be on removing the elements of coercion, deception, or fraud. The legal remedies for nonconsensual exploitation and human trafficking can therefore be found in criminal justice law.

Exploitation of any kind is an obstacle to economic development because of its adverse effects on efficiency and equity. The international development community recognizes this through its work in the areas of labor markets, social protection, social development, and rule of law reform. Most of these interventions have an indirect, preventive effect on fighting exploitation by decreasing vulnerabilities, enhancing economic opportunities for the poor, and strengthening the bargaining power of workers in monopsonistic labor markets. Rule of law reforms and interventions in the area of access to justice, on the other hand, have a more direct impact on nonconsensual exploitation by empowering the exploited to seek justice from rule of law institutions

It is difficult to assess the stability or future migrational movement in South East Europe. The impression is that the solution to migration problems will depend on the Stabilization and Association Process and the membership of South East European countries and future enlargement of the European Union. Romania and Bulgaria as EU member states can, with their experience in migration policy, help candidate countries and potential candidates. The stability of this region will also depend on transit migration. As a result of the geographical position of South East Europe, this area has become transitory for migrants from poor countries trying to reach the old EU members. The South East European Region will be the source of migration as long as there is a large gap between the level of economic development of the European Union and the region. Republic of Serbia is a state with limited capacities for legally residing illegal migrants who often seek asylum in order to avoid criminal responsibility. Therefore, this issue needs to be further addressed in the coming years, both because of the economic and political instability of all the countries of the Middle East and the aspirations of their citizens in pursuit of a better life in one of the developed EU countries.

Since 2005, in cooperation with civil society organizations, programs of education and training for social protection services and other organizations providing services related to the protection of victims of human trafficking and smuggling have been implemented. These programs and trainings are implemented at regional level, relating to the acquisition of relevant knowledge and skills related to the identification of victims of trafficking in persons, the taking of available legal measures and proposing new ones to address the causes and opportunities for human trafficking by providing psychosocial support, assistance and protection of victims. It is necessary to have continuous international and regional cooperation with other governing bodies, institutions and non-governmental organizations working on this issue in order to more effectively prosecute perpetrators of human trafficking and other criminal offenses with elements of human exploitation through:

- Signing and conducting appropriate legal instruments for mutual recognition of evidence and joint investigation with the cooperation of the prosecution,

police and judiciary from other countries, including cooperation with Interpol, Europol, SEEPAG and other crucial organizations;
- Improvement of the data exchange system with other countries;
- Accelerating the process of legal aid, in particular the extradition of offenders when it comes to criminal prosecution for human trafficking and smuggling;
- Conducting comprehensive financial investigations for the purpose of detecting and seizing the proceeds of the criminal offense of trafficking in persons and related felony with elements of human exploitation.

The Strategy or the National Action Plan for Counteracting Trafficking in Human Beings is a very important document which has established relevant mechanisms and envisaged the specific actions for combating human trafficking in terms of criminal prosecution, protection and prevention. This document has envisaged the following activities: to provide a timely and rigorous punishment for offenders; to oblige the Government to keep and regularly update records on the number of convictions and kinds of punishment awarded for trafficking in human beings; to undertake relevant measures to fight against corruption which is a huge obstacle in the process of combating human trafficking; to improve and develop the mechanisms for the protection of prosecutors and judges from political pressure; to provide adequate protection to the victim before trial in order to ensure his/her testimony; to facilitate permanent training for all participant in the judicial proceedings, education of school children and other vulnerable groups which stand a significant risk of being victims of human trafficking.

In order to establish a successful National Mechanism for Combating Human Trafficking, it is necessary to conduct a regular analysis of the activities of state authorities, non-governmental and international organizations. In this regard, it is imperative that the The Republic Team for Combating Human Trafficking periodically compile a report on the results of the measures taken and the activities provided for in the Strategy and National Action Plan to Prevent and Combat Human Trafficking and submit it to the Council for Combating Human Trafficking.

Literature

1. Bjelajac, Z., Human Trafficking, Causes and Effects, Belgrade: DTA, 2008.
2. Bjelajac, Z., Modern Slavery, Belgrade: DTA, 2008.
3. Copic, S., Human Trafficking Routes in Europe and the role of Republic of Serbia, Belgrade: Temida, 2008.
4. Dimitrijevic, V., Stojanovic, R., The foundations of the theory of international relations, Belgrade: Official Gazette of the Social Federal Republic of Yugoslavia, 1977.
5. Fratinija, F., The Future Development of EU Migration Policy, Brussels: Odysseus Summer School, 2007.
6. Grubac, M., Organized Crime in Serbia, in: Proceedings, Split: Faculty of Law in Split, 2009.
7. Koettl. J., Human Trafficking, modern Day Slavery amd Economic Exploitation, Social Protection and Labour - The World Bank, 2009.
8. Migration - data by municipalities and cities, Belgrade: The Statistical Office of Republic of Serbia, 2013.
9. Population Census and Survey in Republic of Serbia, September 30th, 2011.
10. Vukovic, D., Readmission and Migration management, Belgrade: GPN, 2009.

Internet sources

1. http://www.apml.gov.rs/
2. https://epthinktank.eu/2016/01/27/the-western-balkans-frontline-of-the-migrant-crisis/migration-arrivals-in-the-eu-in-2015/,
3. http://www.osce.org/sr/serbia/
4. http://www.centarzztlj.rs/
5. http://www.bg.ap.sud.rs/
6. http://www.stat.gov.rs/

Dobrica Vesić[1], Pero Petrović[2], Đorđe Pavlović[3]

MIGRANTSKA KRETANJA I ODNOS EVRPSKE UNIJE PREMA SRBIJI

Rezime

Procesi migrantskih kretanja zadesili su i Srbiju i to u vrlo osetljivom periodu kada nastoji da postane član Evropske unije. U ovom periodu čitava Evropa traži odgovor na migrantsku krizu. Srbija, nastojeći da ubrzanim reformama skrati period otvaranja poglavlja u procesu pridruživanja Evropskoj uniji, našla se pred još jednim velikim izazovom. Migracije se analiziraju na makro nivou, prema ključnim karakteristikama kao što su intezitet. Pravci tokova i karakteristike migranata. Uz ranije nezapamćenu brojnost migranata, specifičnosti migrantskih kretanja od 2015. godine bilo je prebacivanje njihovog težišta na tzv.Balkanski migrantski pravac. Tako se Srbija našla u središtu migrantskih kretanja ili migrantske krize. Nagli i veliki nalet migranata i njihov smer kretanja suočili su sve zemlje na ruti, pa i Srbiju kao kandidata, ali i zemlje koje su već u EU, sa izazovom traženja najboljih rešenja kako bi imale adekvatan odgovor na narastajuću migrantsku krizu. U radu su apostrofirani izvesni faktori koji su inicirali veliki obim kretanja migranata prema EU i faktori koji su usmeravali to kretanje na Balkanski pravac. Potom, u radu se navode razlozi za odgovarajuće delovanje Srbije i drugih država zahvaćenih krizom. U pitanju je bila dilema koji pristup odabrati kao održivo rešenje. U realnosti su optirala dva krajnja stava: humanitarni pristup ili sekuritizacija. Izbor pristupa je bio određen ne samo unutrašnjim nego i spoljno-političkim interesima, odnosno spremnošću za odgovarajući prijem migranata. Pored različitih koncepata integracije koji se prepoznaju u teoriji, ali i praksama zemalja EU (asimilacija, inkluzija i participacija, multikulturalizam i sl.), u literaturi se ističu i različiti indikatori integracije, koji se grubo, mogu podeliti na ekonomske, političke, kulturne i uže društvene.

Ključne reči: migrantska kriza, uticaj, Srbija, Balkanska ruta, proces, pridruživanje, integracija;

THE MIGRANT MOVEMENT AND RELATIONSHIP OF THE EUROPEAN UNION TO SERBIA

Abstract

Processes of migrant movements hit Serbia in a very sensitive period when it seeks to become a member of the European Union. In this period the whole Europe seek

1 Prof. dr Dobrica Vesić, Institut za međunarodnu politiku i privredu, viši naučni saradnik, Beograd, Srbija, e-mail: dobrica@diplomacy.bg.ac.rs
2 Prof. dr Pero Petrović, Institut za međunarodnu politiku i privredu, naučni savetnik, Beograd, Srbija, e-mail: pera@diplomacy.bg.ac.rs
3 Prof. dr Đorđe Pavlović, Visoka škola struktovnih studija Valjevo, Srbija, e-mail: pavlovivdj@vipos.edu.rs

to answer the migrant crisis and Serbia, seeking to shorten the period of accelerated reform of opening chapters in the process of joining the European Union is faced with another major challenge. International migration are observed in the context of semi-peripheral position of Serbia in the global system, and hindered transformation and development. Migrations are analyses at the macro level, according to the key dimensions, such as the intensity, directions of flows and characteristics of migrations. With previously unseen numbers of migrants, specific migrant movement of 2015 was switching their focus on so-called Balkan migrant direction. Thus, Serbia found itself at the center of movement of migrant and migrant crisis. Sudden and huge rush of migrants and their direction of movement was experiencing all the countries along the route, including Serbia as a candidate, but also countries that are already in the EU, with the challenge of searching for the best solution in order to have an adequate response to the growing migrant crisis. In this paper, emphasis is placed on certain factors that have initiated a large volume of movement of migrants towards the EU and factors that are directed to migrants to move to the Balkan. Then, in this paper are the reasons for the proper functioning of Serbia and other countries affected by the crisis. It was a dilemma to choose a viable solution. In reality, the two opted final paragraph: humanitarian access or securitization. The choice of approach was determined, not only internal but also the foreign policy interests, and readiness for receiving migrants. In addition to the different concepts of integration that are recognized in theory, but also in the practices of EU countries (assimilation, inclusion and participation, multiculturalism, etc.), the literature also highlights different indicators of integration that can be roughly divided into economic, political, narrowly social.

Key words: migrant crisis impact, Serbia, Balkan route, process, joining, integration;

Uvod

U Evropskoj uniji, njenim članicama, postoje različiti procesi prilagođavanja, odnosno odgovora, u vidu održivog rešenja, na migrantsku i izbegličku krizu. Dakle, u svetlu migrantske krize, do koje je moralo doći posle destabilizacije Bliskog istoka, odjedanput i iznenada priča o Evropi je jedno, a priča o današnjoj Evropskoj uniji, nešto sasvim drugo. Evropska unija, ovakva kakva je, sve više može da postane ne rešenje za Evropu, već problem za Evropu. S druge strane, u traganju za dugoročnijem održivim rešenjem, efikasnim i efektnim, države balkanskog migracionog pravca našle su se pred velikom dilemom i izazovom. U pitanju su bile, gotovo bez izuzetka, dve krajnje opcije: sekuritizacija ili humanizacija. Srbija, posebno u osetljivom periodu, korenitih reformi privrednog i uopšte društvenog sistema, koje treba da ubrzaju proces pridruživanja Evropskoj uniji, morala je da iznađe adekvatan odgovor i rešenja na krizu izazvanu obilnim kretanjima migranata, u dužem vremenskom periodu. Tokom kriznih 2015. i 2016. godine, Evropa se susrela sa talasom migranata koji je morskim i kopnenim putem navalio u nju. Uglavnom ilegalno, došlo je preko dva miliona lica, izbeglica i drugih migranata, najviše iz zemalja zahvaćenih ratnim dejstvima, ali i drugih zemalja iz Azije (Afganistan, Irak, Pakistan i dr.) i Afrike (Libija, Maroko, Nigerije, Gvineje, Obale Slonovače i dr.) koje nisu bile pneposredno pogođene ratom. Upravo ta činjenica će biti i osnov diferenciranja pojedinačnih tretmana migranata, gde su izvesni »prioritet« imali migranti iz Sirije. Ovakav intezitet priliva izbeglica do tada, pa i u vidu samo tranzita, u Srbiji i susednim državama nije zabeležen, te se procenjuje da je tokom 2016. godine kroz Srbiju uglavnom u Evropske unije tranzitu prošlo preko milion ilegalnih migranata. Za mnoge zemlje Evropske unije, a posebno srpske susede i zemlje neposrednog okruženja, takav porast migranata je bio neočekivan, te su kao i mnoge druge članice EU nespremno dočekale ogroman talas izbeglica. Stoga, to je bio i uzrok neadekvatnog delovanja Evropske unije. S druge strane, nagli priliv ilegalnih migranata se uz terorističke pretnje,

nametnuo kao centralno pitanje evropske sigurnosti, potiskujući u drugi plan ostale aktivnosti. Nesumnjivo da je to usporilo i prijem novih članica u EU, uključujući i Srbiju, pred kojom su postavljeni i novi zahtevi. Srbija se našla na tzv.istočnomediteranskom-balkanskom pravcu kretanja ilegalnih migranata te je i to bilo svojevrsno iskušenje u traženju održivog rešenja. Značaj pravilnog tretmana migrantskih procesa je višestruk. Naime, migracije su povezane sa razvojnim potencijalima i društvenim procesima u Srbiji, sa problemima koji se, u velikoj meri, odnose na socijalnu isključenost i iromaštvo, ali i sa njenim geografskim i međunarodno-političkim položajem. Pri tome, zatvaranje jedne migranske rute podrazumeva pojačani priliv na drugoj (u tri rute, a čvorišne zemlje su: Grčka – balkanska ruta, Italija – iz Libije i Španija preko španskih enklava na severu Afrike: Seuta i Melila, jedine kopnene granice Afrike sa Evropom). Srbija je izabrala pristup koji se zasniva na relevantnim međunarodnim dokumentima i standardima humanitarnog karaktera. Ilegalne izbeglice su, kao krajnju destinaciju izabrale Nemačku koja je ispunjavala gotovo sve humanitarne kriterijume: imidž države, uslovi u državi, tržište radne snage, obrazovanje, sistem socijalne zaštite, kvalitet života, ljudska prava, slobode, demokratski standardi, sigurnost. S druge strane, ova zemlja je iskazala veliku potrebu za novom radnom snagom te je skinula sva ograničenja pristupu tržištu rada. Stoga, pre ili uporedo sa formulisanjem strategija i politika integracije migrantske i izbegličke populacije, odnosno pre odabira konkretnog koncepta integracije koji bi se primenjivao u praksi, važno je dobiti uvid u to na koji način domicilna populacija gleda na različite aspekte, razvojne potencijale i društvene kapacitete za uspešno sprovođenje integracije kada je reč o pobrojanim dimenzijama.

Osnovna obeležja migracionog talasa

Migrantska kriza, sa kojom se Evropa suočava već niz godina, je sredinom 2016. godine dostigla svoju kulminaciju sa tendencijom da se održi na visokom nivou, pa čak i proširi na još više zemalja. Ova kriza je, dosad, rešavana na tri osnovna načina: neke države su primale migrante, druge omogućavale njihov tranzit, a neke podizale zaštitne ograde i po svaku cenu onemogućavale prolaz. Pri tome treba imati u vidu da su se proteklih godina mnoge članice Evropske unije, pre svih Francuska, Velika Britanija, Nemačka, Belgija i Španija susretale sa ozbiljnim terorističkim napadima (sa velikim ljudskim žrtvava), te je migrantska kriza samo povećala kako obim tako i intezitet terorističkih pretnji, koje po ukazanoj prilici se i realizuju. Vremenom, ovaj problem je dobijao na intenzitetu, te su drugi aspekti migrantske krize odlazili u drugi plan, sa stvaranjem amoziteta, u stanovništvu, prema svim kategorija izbeglica. Komitet protiv torture UN zabrinut je zbog neefikasnog sistema azila, neodgovarajućeg pristupa sistemu i kažnjavanja migranata. Takođe, Savet Evrope, u praćenju primene Konvencije o borbi protiv trgovine ljudima, ukazuje na nepoštovanje pojedinih odredbi te konvencije. U svom godišnjem izveštaju o stanju ljudskih prava, Amnesty International procenjuje da je bilo „izvesnog napretka u primeni Zakona o azilu“, ipak „državni organi nisu uspeli da obezbede efektivan pristup međunarodnoj zaštiti.“ Posebno su zabrinjavajući navodi o policijskoj torturi i finansijskoj eksploataciji izbeglica i migranata[4]. Čini se da je nesporna želja izbeglih da zaštitu traže u bogatim EU članicama (pre svih Nemačkoj i Švedskoj), kao što je i nesporna činjenica da su države zapadnobalkanske rute – tranzitne. Ipak, iako suočene sa ogromnim tranzitom izbeglica i migranata preko svojih teritorija, ove države nisu sarađivale u kreiranju odgovora na migracione izazove, nego su se tek na poziv predsednika Evropske komisije, njihovi visoki predstavnici sastali prvi put 25. oktobra 2015. godine i dogovorili se o Akcionom planu u 17 tačaka[5]. Način upravljanja ovim tokovima „otkrio je nedostatak kapaciteta, saradnje i solidarnosti, kao i osnovne komunikacije između država duž rute“, a do tada je preko 700.000 ljudi tranzitiralo ovom rutom, te je Evropska komisija procenila da se „humanitarna katastrofa“ bliži i da je treba sprečiti posebnim operativnim merama i političkim rešenjem na nivou Evropske unije.

4 Amnesty International, London, 2016., www.amnesty.inrt.com
5 European Commission, 2015, Report, www.european commission, pristup:11.08.2017.

Ipak, neka četiri meseca kasnije, Izveštaj o ostvarenom napretku po Akcionom planu, ukazuje da saradnja država na zapadnobalkanskoj ruti "ostaje nedovoljna"[6]. Pojavom krize, a potom i njenim dugim trajanjem, postavilo se pitanje okvira dugoročnijeg političkog delovanja Evropske unije prema migrantskoj krizi. Ovi procesi su se odvijali ne samo na nacionalnom nivou nego i na nivou Evropske unije, na kojem su ti procesi zbog podeljenih stavova i pristupa članica dovodili do nesnalaženja i problematičnih stavova u primeni mehanizama graničnih režima, postupanja sa tražiteljima azila (postoje različite kategorije ilegalnih migranata, od izbeglica do ekonomskih migranata, ali i tzv. lažnih azilanata). To znači da linija između, osnovnih kategorija, odnosno »prisilnih« i »dobrovoljnih« međunarodnih migracija postaje sve nejasnija[7] migracije podstiču mnoštvo međuzaisnih faktora povezanih s hroničnim siromaštvom, nejednakošću, degradacijom životne sredine i posledicama klimatskih promena, kao i privlačnih faktora stvarnih i pretpostavljenih ekonomskih i obrazovnih mogućnosti u Evropi. To upućuje da će migrantski talas biti dugotrajan i nesmanjenog inteziteta, pogotovo ako se imaju u vidu nedovršeni sukobi i ratna dejstva u mnogim zemljama na azijskom i afričkom kontinentu. Postavljalo se pitanje ne samo sposobnosti nego i modela donošenja odluka odnosno međusobne solidarnosti članica. To se odrazilo na ukupni kredibilitet Evropske unije. Brojni eksperti smatraju da se radi o tek početku velikih migracija koje će imati velike, i u ovom trenutku teško predvidive, globalne posledice. Izostanak saglasnosti država članica Evropske unije u odnosu na prihvatanje imigranata sa Bliskog istoka i Severne Afrike, nametnuo je pitanje opstanka konstitucionalne demokratije otvorene građanske nacije. Razlog koji je doveo do krize konstitucionalne demokratije u Evropi, posebno u njenom istočnom delu, bio je u tome da se višeznačni pojam građanina svede na pripadnika nacije, koja se »definiše pomoću istorije, jezika i tradicije«.[8] Mingrantska kriza je počela da se zaoštrava tek početkom 2015 godine. O tome svedoči i sledeći pregled, kada je registrovan relativno skroman priliv izbeglica u zemlje Evropske unije.

Pregled br.1 Migranti koji su došli u EU do kraja 2014 godine

Zemlja	broj izbeglica	struktura u %
Sirija	79169	27,9
Eritreja	34586	12,2
Subsaharske države	26341	9,9
Afganistan	22132	7,8
Kosovo*	22069	7,8
Mali	10575	3,7
Albanija	9329	3,3
Gambija	8730	3,1
Nigerija	8715	3,0
Somalija	7676	2,7
Ostali	54216	21,4
Ukupno	253532	100,0

Izvor: Annual Risk Analysis, 2015, PDF, Frontex, 27.94.2015, str. 59.

6 European Commission, Brussels, 2016., Report, www.european commission, pristup:11.08.2017.

7 Victoria Metealfe-Hough, 2015, »The migration krisis? Facts, challenges and possible solutions«, Briefing, October, 2015, London. https://www.odi.org/sites/odi.org.uk.files/odi-assetst/publications-opinion-files/9913.pdf. pristup:14.04pristup:14.04.2017., p.4.

8 Komšić, J., 2015, »Politika identiteta u Evropskoj Uniji-između iskušenja, isključivanja i multikulturalnih strategija inovacije«, Zbornik »Nova Evropa i njena periferija«,Udruženje za političke nauke Srbije i FPN, Beograd, str.54.

Kriza izazvana talasom izbeglica, kao da je tek dobijala ozbiljne razmere tokom 2015 godine kada je do kraja te godine registrovano preko milion migranata koji su prosto nagrnuli u zemlje Evropske unije. Tada su došla do izražaja niz tzv.teških pitanja na koje, u prvi mah, nije bilo odgovora. Središnje pitanje sigurnosti u Evropskoj uniji je potencirano još više prilivom ilegalnih migranata, posebno balkanskom rutom (neki od učesnika terorističkih napada u Parizu novembra 2015.godine stiglo je ovim pravcem). Migrantska kriza naglasila je slabosti evropske sigurnosne, ali i političke arhitekture, nefunkcionalnost evropskih mehanizama i posebno u prvoj fazi podstakla brojne političke rasprave i debate i parcijalna rešenja[9]. Međutim, treba imati u vidu da migracije nisu nov fenomen, nego u kontinuitetu obeležavaju vekove i ljudska kretanja, bilo da su dobrovoljne ili prisilne, masovne ili pojedinačne, planirane ili spontane. Spoljne migracije od 2014.godine su uzrokovane, u najvećoj meri ratnim dejstvima te su neekonomskog karaktera. Procenjuje se da je u Evropu tokom 2015. i 2016. godine ukupno ušlo preko 2 miliona ilegalnih migranata, a pri tome je izrazito veliki broj migranata prošao istočnomediteranskom i balkanskom rutom, ulazeći u Srbiju uglavnom preko Makedonije i manjim delom preko Bugarske. Pritiskom izbeglica na Grčku i Makedoniju (manjim obimom i na Bugarsku), Srbija otvara granice i postaje najveća tranzitna zona, a izbegliči transport se neprestano uvećavao, uz žene i decu (velikim delom bez pratnje), a potom i cele porodice[10]. Tome je u velikoj meri doprineo i nemački stav prema rešavanju migrantske krize, po humanitarnim a ne restriktivnim principima. Prema tom principu, lica koja traže azil usmeravaju se prema državama za koje smatraju da imaju povoljnije politike azila[11]. Evropska unija je preko delovanja svojih institucija migrantski talas tretirala uglavnom na humanitarnom i političkom nivou. U tom smislu postojala su dva pravca delovanja: prvi, usmeren na uklanjanje posledica i drugi, preventivnog karaktera, kojim se tražilo prekidanje ili usporavanje migranskog talasa, već na njegovom početku.

Pristup Srbije migrantskim kretanjima

Sa aspekta migrantskih kretanja Srbija je landlocked država, što znači da izbeglice i migranti ne dolaze direktno iz ratom pogođenih područja na njenu teritoriju, niti, pak, nameravaju da se u njoj nastane. Međutim, čak i kad to žele, uspostavljeni azilni sistem ih u tome onemogućava. Relevantni izveštaji međunarodnih organizacija ukazivali su na to da će se dogoditi masovan priliv izbeglica i migranata. Ipak, kao odgovor, čitav do tada stvoren strateški i institucionalni odgovor je napušten, pa je „razvlašćen“ i Komesarijat za izbeglice i migracije, obrazovanjem Radne grupe za rešavanje problema mešovitih migracionih tokova, sa zadatkom da „prati, analizira i razmatra pitanja mešovitih migracionih tokova“. U cilju sveobuhvatnog upravljanja migracijama, donet je Zakon o upravljanju migracijama 2012. godine, te definisane nadležnosti Komesarijata za izbeglice i migracije[12]. Međutim, u svom izveštaju Zaštitnik građana, u svom redovnom godišnjem izveštaju navodi: „Srbija prema izbeglicama i migrantima ponela korektno: humano, ali ponekad nedovoljno organizovano, uglavnom usled ad hoc pristupa strateškim izazovima“[13]. Prema Izveštaju Beogradskog centra za ljudska prava u toku 2015. godine Kancelarija za azil evidentirala je ukupno 577.995 tražilaca azila, registrovala 662, primila 583 zahteva za azil, saslušala 89 i usvojila 30

9 Tatalović, S., Malnar, D., 2016, Migraciona izbjeglička kriza u Europi: države balkanskog migracionog pravca između sekuritizacije i humanizma, Međunarodni problemi, br.5/2016, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, str.285-308.

10 http://www. iom. int/news/iom-lastest-data-europe-migrant-emerfency,29.94.2017.

11 Victoria Metealfe-Hough, 2015, »The migration krisis? Facts, challenges and possible solutions«, Briefing, October, 2015, London.
https://www.odi.org/sites/odi.org.uk.files/odi-assetst/publications-opinion-files/9913.pdf, pristup: 14.04.2017., p.4.

12 Službeni glasnik RS, br.12/2015., čl.10.

13 Zaštitnik građana, 2016: 5., Prema Izveštaju Beogradskog centra za ljudska prava u toku 2015. godine, DOI: 10.2298/STNV160519002L

zahteva za azil, što je 0,0052% od ukupnog broja izraženih namera u istom periodu (Beogradski centar za ljudska prava, 2015). Ljudska prava izbeglica i migranata predmet su zaštite više obavezujućih instrumenata, i to univerzalnih (Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Pakt o građanskim i političkim pravima, Pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima itd.) i regionalnih (Konvencije Savet Evrope). Posebnu važnost imaju ugovorna tela – komiteti UN osnovani radi nadzora nad implementacijom međunarodnih ugovora (npr. Komitet protiv torture), kao i monitoring instrumenti (uz Konvencije Saveta Evrope). Uz sve pohvale delegacije UNHCR u Srbiji: „Humanitarni pristup Srbije trebalo bi da služi kao primer drugim zemljama u Evropi koje još uvek pogrešno postupaju sa izbeglicama kao sa iregularnim migrantima" (UNHCR, 2015), stoje ozbiljne primedbe koje se tiču neizgrađenog sistema azila u Srbiji, a navedene su još u Izveštaju iz 2012. sa preporukama koje do danas nisu u osnovi promenjene: „Dok se takav sistem ne izgradi, iz gore navedenih razloga, UNHCR preporučuje da se Srbija ne može smatrati sigurnom trećom državom, zbog čega države treba da se suzdrže od vraćanja tražilaca azila nazad u Srbiju, po toj osnovi"[14]. Dugo je bilo nejano, u slučaju Srbije, koliko će izbeglih duže vreme ostati na teritoriji, nejasno je bilo i to kako će se organizovati njihovo prinudno zadržavanje, i to posebno u svetlu nedostajućih neophodnih institucionalnih kapaciteta i mehanizama integracije i pozicije Srbije kao "nesigurne" treće zemlje za tražioce azila. Nije sporno da Srbija može da primi određeni broj onih koji žele u Srbiji da ostanu. Naravno, poštujući sva strateška dokumenta koja su do sada doneta, normativne akte i procene nadležnih organa. To je njena međunarodna obaveza, koja proizilazi iz ratifikovanih dokumenata (konvencija UN), ali i ljudska obaveza, jer nevoljnicima trebasvakako pomoći. Svaki od njih, koji iskaže želju da ostane u Srbiji, prihvata i obavezu da poštuje zakone Republike Srbije, da nauči naš jezik, da upozna našu kulturu i sistem vrednosti, da nešto radi, plaća porez i bude koristan član našeg društva, ostao u Srbiji samo privremeno ili trajno. Međutim, treba imati u vidu da sa integracijom uvek ide teško, to je problem čak i u zapadnim zemljama, gde se ovo pitanje razmatra daleko ozbiljnije, a u Srbiji je bilo problema u nekim slučajevima i posle dolaska Srba iz Hrvatske i sa Kosova i Metohije u pojedine sredine. Pogotovo posle dolaska izbeglih sa KiM u centralnu Srbiju. Međutim, vanredne su okolnosti u kojima se Srbija nalazi, pa ako postoji minimum ispunjenih uslova sa obe strane, sa jedne da izbeglica ostane u Srbiji, a sa druge da Srbija želi da mu pomogne, treba uložiti truda u njihovo zbrinjavanje. Kako to uvek u životu biva, takav napor će se višestruko vratiti. Da je Srbija poželjno krajnje odredište izbeglica, to bi značilo i da je u svakom pogledu uspela država. Međutim, Srbija je zemlja sa nizom problem, veliki deo stanovništva je izgubio poverenje u državu, migracije građana Srbije ka drugim, bogatijim delovima sveta su sve izraženije, kolektivna depresija je sve primetnija. Zbog svega, Srbija ima problem da sačuva i svoje stanovništvo, pa je teško očekivati i da će privući tuđe. Izbeglice, dakle, neće u velikom broju ostajati u Srbiji, a one koji žele da ostanu, treba primiti i o njima voditi računa. Migrantska kriza, po brojnim procenama, neće biti "trka na sto metara, već marathon". Ona će potrajati, biti sve primetnija, kompleksnija i sve više opterećujuća i za Srbiju. Radikalni stavovi mogu doneti neku kratkoročnu korist, poput porasta rejtinga stranaka i šire podrške javnog mnjenja zagovornicima ovakvog pristupa, ali dugoročno nam mogu doneti porast ksenofobije i još gore – islamofobije. To bi označilo povratak Srbije u matricu iz devedesetih, gde bi Srbiju gurnuli upravo oni „prijatelji" iz sveta koji danas podižu zidove. Prisustvujemo pokušaju realizacije onog Hantintonovog plana o „sukobu civilizacija", na šta se može odgovoriti politikom o „saradnji civilizacija". Put do definisanja te politike, njenog sprovođenja i na kraju očekivanja rezultata je dug i naporan, podrazumeva i traženje saveznika na globalnom nivou koji imaju slična viđenja, ali neku drugu alternativu za dugoročnu stabilizaciju imala bi slabe izglede. Zato je opravdano „povući ručnu" i ne istrčavati sa radikalnim predlozima koji mogu kanalistai nezadovoljstvo građana (inače uzrokovano raznim drugim stvarima) ka izbeglicama. To nezadovoljstvo će ionako rasti

14 UNCHR, Report, 2012:22

(na primer, u Bugarskoj danas 83 posto građana smatra da su izbeglice bezbednosna pretnja), pa ga ne treba ga još i potpirivati.

Humanitarni pristup Srbije migrantskoj krizi

Srbija je u rešavanju migrantske krize odabrala humanitarni pristup koji se zasniva na tretmanu svakog migranta kao pojedinca i posebne individue. Humanitarna pozicija se manifestovala prilikom prijema, boravka ili tranzita. Dakle, Srbija je odabrala pristup koji je definisan po najvišim standardima postupanja s velikom migrantskom grupom i u skladu sa odgovarajućim dokumentima UN po kojima se propisuje postupanje s izbeglicama kao najosetljivijim migrantskim skupom, uključujući zabranu rasne, verske ili diskriminacije s obzirom na zemlju porekla, onemogućavanjem zdravstvene i druge zaštite, zajedništva porodice, adekvatan smeštaj i druge adekvatne mere[15]. Rukvodeći se nemačkim humanitarnim pristupom ovom problemu koji se zasnivao ne samo na humanitarnim nego i na ekonomskim, socijalnim i političkim aspektima, Srbija je nastojala da se, u okvirima svojiuh mogućnosti, sve više ispoštuju ovi principi. Na svakom koraku osećala se posvećenost rešavanju ovog problema, iako je samo zemlja kandidat za članstvo u EU, te se ponašala u skladu sa evropskim vrednostima, i uz puno poštovanje ljudskih prava. Stoga se Srbija našla u ulozi pouzdanog partnera onih evropskih zemalja koje su imale humanitarni pristup ovom problemu. Pri svemu tome vodilo se računa o interesima i bezbednosti svih srpskih građana, preduzimajući određene operativne aktivnosti, u cilju bržeg tranzita ali i bolje i efikasnije kontrole svojih granica, na balkanskoj ruti. Međutim, u 2016. godini migracioni talas je bio izuzetno velik tako da se upravljanje migrantskom krizom ubrzo pretvorilo u upravljanje prevozom ilegalnih migranata do hrvatske i mađarske granice. Međutim, i za Srbiju, kao i za Sloveniju ili Austriju, bilo je neprihvatljivo da veći broj ilegalnih migranata trajnije boravi na njenom području. Smatra se da humanitarni pristup Srbije migrantskoj krizi predstavlja osnovicu za postizanje određenih spoljno-političkih ciljeva vezanih za proces pridruživanja Evropskoj uniji. Neke probleme sa kojima se suočava Srbija, migrantska kriza učinila je vidljivijim, podstičući suočavanje sa potrebom sistemskih odgovora na nedostatke u normativnom okviru i politici koja se tiče azila, neregularnih migracija preko teritorije Srbije, ali i na potrebu održivog povratka naših državljana, podnosilaca zahteva za azil u državama članicama EU. U odnosu sa Briselom, Srbija bi morala da se izbori za više razumevanja za stanje ekonomije i pomoć oko troškova koje uzrokuje migrantska kriza i proces pristupanja Evropskoj uniji.[16] U Izveštaju Komisije EU, se navodi da je „hitno potrebna sveobuhvatna reforma racionalizacije azilnog sistema i dovođenje u sklad sa evropskim i međunarodnim standardima“ (European Commission, 2015c: 60). Srbija je dobro odgovorila na izbegličku krizu, a Evropska unija je do sada za Srbiju opredelila 50 miliona evra za pomoć u suočavanju sa krizom. Svestrana pomoć dodeljivana je kroz razne programe od početka krize 2015. godine i da se po potrebi može nastaviti i u narednom periodu. Sredstva ubuduće mogu biti namenjena za rekonstrukciju i opremanje smeštajnih kapaciteta u prihvatnim centrima, ali i za obezbeđivanje hrane, pravne pomoći i obrazovanja za decu izbeglice koja duže vreme borave u Srbiji. Potrebni su prihvatni centri za izbeglice, ali ono što je veoma potrebno je i obrazovanje (EU je za tu svrhu,samo preko programa EHO, opredelila 20 miliona evra). Pri tome, svi su izgledi da spekulacije o povećanju broja izbeglica sa Bliskog istoka koje mogu doći u Srbiju nisu tačne i da se u skorijoj budućnosti ne predviđa da će se broj izbeglica povećavati. U tu svrhu i kao preventiva iznenadnog povećanja broja izbeglica koje bi došle u Srbiju, postoji i plan za vanredne situacije. Potom, treba imati u vidu da je Srbija jedina zemlja koja je registrovala svaku osobu koja je u nju ušla kao izbeglica od 2015. godine, kada je počela izbeglička kriza, kao i da je do proleća 2016. godine

15 The Convencion and Protocol relating to the status of refugees”, dostupno: www.unchr.org/3b-66c2aa.10htlm, 28.04.2017.

16 Lutovac, Z., 2016, Migracije i evropske integracije Srbije, Stanovništvo, Beograd, str.41.

- do zatvaranja balkanske izbegličke rute, u Prihvatnom centru u Preševu registrovano oko milion izbeglica[17]. Od početka izbegličke krize Srbija je postala partner sa EU i Vlada Srbije je tada donela principe kojih se i sada drži, a to je da se na human način odnosi prema izbeglicama, shodno našim mogućnostima. U 2017. godini Srbija polazi s pozicije raspoloživih kapaciteta, što je uključivalo kontrolu granice i osiguravanje limitiranog broja ulaza ilegalnih migranata, ne uvodeći trajnije zabranjivanje prelaska njenih granica. Suočavanje sa velikim brojem stacioniranih izbeglica, verovatno bi dovelo do intenziviranja krize i njenu transformaciju od humanitarne na bezbedonosnu. Verovato bi to za posledicu imalo značajnije priklanjanje drugom pristupu, a to je sekuritizacija. Međutim, sekuritizacija ilegalnih migracija i fizičko onemogućavanje ulaska na teritoriju Evropske unije i država kandidata, ne predstalja adekvatno i održivo rešenje. Smatra se da je politički nivo onaj koji osigurava efektan i efikasan odgovor na kompleksnu krizu. S druge strane, to bi dovelo do usklađivanja i unapređivanja postojećih normativnih i sistemskih rešenja i politika. U uslovima izuzetno složene migracione situacije, Srbija nema odgovarajući institucionalni i normativni okvir, niti politički odgovor za niz složenih pitanja u oblasti migracija i sa migracijama povezanih pitanja poput sistema azila, neregularnih migracija, održivog povratka naših državljana podnosilaca zahteva za azil u državama članicama EU, primene Sporazuma o readmisiji, odlaska visoko obrazovanih – takozvanog odliva mozgova, migracija i razvoja, borbe protiv trgovine ljudima (zaštita žrtava, prevencija, krivični progon trgovaca ljudima) i šverca migrantima, upravljanja granicama, razgraničenja i utvrđivanja granica (kao i sporazuma koje bi trebalo zaključiti).[18] Stoga se od Srbije očekuje da bude dosledna i kooperativna i da unapređuje operativni okvir u prijemu i tranizu migranata.

Dileme EU i Dileme Srbije

Brojni ekspert smatraju da teret krize treba prebaciti i na zemlje koje nisu članice. Dilema je, šta će se dešavati unutar Evropske unije, među njenim članicama, i kako će Nemačka ubediti druge u neophodnost razrezivanja kvota za prijem izbeglica ostaje da se vidi, tek, Dablinski sistem više ne važi i ukoliko se ubrzo ne pronađe novo političko rešenje, pretnja je da će se raspasti i Šengenski sistem. U tpm slučaju, doduše malo verovatnom, to je već politička kriza velikih razmera, i pitanje je može li je Evropska unija takav ishod krize to preživeti? Sasvim je logično i za očekivati da se u prvom pokušaju teret krize pokuša prebaciti, između ostalih, i na Srbiju. To, u principu, Evropsku uniju ništa ne košta. U praksi, to znači da će se praviti novi dogovor sa Evropskom unijom, prema kojem će jedan broj izbeglica biti vraćan u Srbiju. Onda će se, verovatno, tada regulisati njihov boravak, najpre privremeni, a potom, ako destabilizacija Bliskog istoka potraje, moguće je – i trajni. Sredinom 2017 godine ne zna se koliki je taj broj[19]. General Momir Stojanović je upozorio javnost da to može biti 400.000, a poverenica za rodnu ravnopravnost, pošto je podvukla da treba naseljavati opustele krajeve zemlje, biće da je pre govorila o desetinama hiljada nego o stotinama. Stoga, bilo bi dobro da se ovim ne manipuliše u javnosti, već da srpska vlast učini ceo proces potpuno transparetnim, kako bi se sprečile zloupotrebe i ne bi proizvodile bespotrebne tenzije. Međutim, ključna stvar u svemu nije broj, već način na koji će se sve ovo sprovoditi i posledice koje mogu zadesiti srpsko društvo. Izbeglice se u Srbiju ne bi vraćale dobrovoljno, već bi bile deportovane. Pri tome treba imati u vidu da, čak ni organizovana zemlja poput Nemačke, danas nema rešenje gde da ih rasporedi. Pred Srbiju se, u takvoj situaciji, postavlja dilemma šta raditi? Mnogi eksperti smatraju da u tom slučaju je nemoguća održiva integracija, ne može se očekivati da oni postanu korisni članovi društva, da

17 Prihvatni centar u Preševu otvoren je u julu 2015. godine kao prvi prihvatni centar za izbeglice sa Bliskog istoka u Srbiji, a izbeglice su smeštene u renoviranim prostorijama bivše fabrike duvana u Preševu.

18 Lutovac, Z., 2016, Migracije i evropske integracije Srbije, Stanovništvo, Beograd, str.45.

19 General Momir Stojanović je upozorio javnost da to može biti 400.000, a poverenica za rodnu ravnopravnost, pošto je podvukla da treba naseljavati opustele krajeve zemlje, biće da je pre govorila o desetinama hiljada nego o stotinama.

prihvate Srbiju kao svoje privremeno boravište. Smatra se da će se tada Srbija suočiti sa određenim brojem nezadovoljnih ljudi, sa kojima neće znati šta da radi. Gde da im se nađe posao, od čega ovde će da žive? Vekiko pitanje u kojoj meri će pomagati Evropsjka unija u oblačenju, ishrani, lekovima, sredstvima za higijenu i drugo da? S bruge strane moguće je brzo suočavanj sa nezadovoljstvom naših građana koji jedva sastavljaju kraj sa krajem. Onda će do moguće radikalizacije sasvim sigurno doći, ne mora je čak niko ni podsticati. Mnogi eksperti smatraju da prihvatanjem onoga što nam Evropska unija nudi Srbija rizikuje destabilizaciju sopstvene zemlje[20]. Ova, dugotrajna migrantska, kriza se rešava tamo gde je i počela – na Bliskom istoku. Ukoliko Nemačka želi da rešava krizu, to neće postići prijemom 800.000 izbeglica niti deportovanjem ostalih po evropskim zemljama. To je bavljenje posledicama, a ne uzrocima. Ukoliko evropske zemlje ništa ne preduzmu, pokrenuće se novi talasi izbeglica iz Sirije, ali iz Somalije, Jemena u drugih zemalja. Ukoliko EU želi da se bavi uzrocima, ona mora insistirati na hitnoj vojnoj intervenciji protiv Islamske države I drugim neuralgičnim tačkama. Da li će to vodeće zemlje Evrope činiti u nekom dogovoru sa SAD (pri tome, u takvim pregovorima bi račun SAD bio visok) ili pravljenjem odlučnijeg spoljnopolitičkog zaokreta (onda bi račun bio još viši), u suštini je svejedno. Jer, ukoliko se budu bavili samo posledicama, račun će biti najveći mogući. Toliki, da ga EU neće moći platiti. Zbog svega navedenog, Srbija ne može nekritički prihvatati inicijative nemačke strane, pa čak i ako prihvati da deo izbeglica bude deportovan u Srbiju, nije opravdan stav da će biti „evropejskiji“ od mnogih članica EU. Može se prihvatiti samo onoliko izbeglica, koliko se proceni da može „održivo integrisati“. Pitanje je koliki su to kapaciteti za tako nešto? Ne treba dovoditi ljude na silu, pa da se muče i srpsko stanovništvo ali i oni koji su deportovani. Jedno je srpska solidarnost i želja da se pomogne, a nešto sasvim drugo moguća destabilizacija zemlje. Na primer, Slovenci su rekli da je to 200, Slovaci – 300. Na svaki pritisak da se Srbija ponaša drugačije i licitiranje kako bi to mogle biti i desetine hiljada, mora se reagovati odlučno. Po cenu zaustavljanja evrointegracija. Međutim, način na koji se pokazuje odlučnost je i pitanje taktike. Ovo je samo izražavanje jednog stava koji treba biti zauzet, a kako će biti realizovan, sasvim je drugo pitanje. Postavlja se, vremenom, i jedna hipoteza koja ostaje samo u domenu teorije. Iz više razloga, u današnjoj realpolitici je teško ostvarljiva. Vremena su teška, a biće još teža. Sve je manje zemalja koje mogu pokušavati da igraju ulogu posrednika. Evropske zemlje i SAD očekuju teške rasprave o mnogim pitanjima, sa vrlo neizvesnim ishodom. Međutim, nije sve u rukama evropskih zemalja i SAD, a kao i u sličnim prilikama, na kraju će se tražiti politička rešenja. Prostor za neki nastup Srbije se otvara upravo zbog toga što je zadržan odličan odnos sa Rusijom i pristojna pozicija u arpaskim državama, a on može biti iskorišćen upravo za tiho i nenametljivo otvaranje priče o uzrocima. Zašto Srbija ne bi posredovala u ovim razgovorima i rešavanju dilemma i da void aktivnu politiku. Naravno, Srbija niti ima snage niti kapaciteta da rešava svetske probleme i učestvuje u „gašenju požara“ kontinentalnih razmera, ali može da ovo pitanje pokrene. Međutim, i to bi se računalo.

Pristup evropskih zemalja migrantskoj krizi

Evropska unija, još od početka migrantske krize nije imala jedinstven pristup niti koherentnu politiku. Premda, veliki broj migranata koji ilegalno dolaze mogao bi zadovoljiti potrebu za novom radnom snagom u Evropi, koju karakteriše ne samo starenje nego i smanjivanje stanovništva. Međutim, iznenadni i obimni izbeglički talas ugrozio je neke od temeljnih principa Evropske unije. Masovni priliv izbeglica iz Azije i Afrike u Evropu ukazuje na istorijske razmere demografskih pomeranja i moguće globalne posledice, ali zemlje članice Evropske unije problem posmatraju i iz sopstvenog,

20 Politika 31.08.2017, str.11. (“A zašto bismo destabilizovali sopstvenu zemlju? Zato što će doći i do destabilizacije ključnih zemalja EU? Da, nama ne odgovara destabilizacija Nemačke i Italije, trpećemo zbog toga, ali mi na taj proces ne možemo da utičemo. Pored toga, nemamo nikakvu političku niti moralnu obavezu da im pomažemo. Srbija nije logistički pomagala „arapsko proleće“, nije podržavala rušenje Asada, nije učestvovala u svrgavanju Gadafija i razaranju Iraka”).

nacionalnog ugla. Otuda rasprave i protesti povodom narušavanja etničke slike, ali i debate o dobroj strani priliva migranata iz ekonomskih razloga.[21] Preispitivanje stavova prema migrantima bi trebalo da vodi prema traženju nove integracione paradigme na kontinentu, definisanja nove spoljnopolitičke doktrine i bezbednosne politike. Ovako kako je do sada radila, uplašena od "prekookeanskog velikog brata" i neodlučna da bilo kako ozbiljnije reaguje, Evropska unija bila neodlučna u vise prilika a u dva je uspela da za pet godina "dva puta sebi puca u nogu". U levu su pucali kada su podržavali ili nemo posmatrali pokretanje „arapskog proleća", a u desnu kada su dozvolili da budu puko sredstvo u upravljanju ukrajinskom krizom. Stoga je Evropska unija pokušala a osmišljeno i nekako planski deluje prema talasu migranata. Međutim, osnovni plan Evropske unije o rešavanju pitanja migrantske krize putem prihvatanja određenih kvota, još u startu je doživeo neuspeh odnosno nikad nije primenjen, zbog parcijalnih interesa članica, nedostatka konsenzusa i solidarnosti. Uvođenje obaveznih kvota odbile su Slovačka, Češka, Mađarska i Poljska, a Rumunija je prihvatila simboličnu kvotu. Zato je Evropska unija, pošto dogovori o kvotama nisu bili mogući, promenila pristup i pokušala da deluje na ishodište problema. Osnov ovog pristupa je bio sporazum sa Turskom, iz koje su, ogromnom većinom, pristizali ilegalni migranti[22]. Inače, Nemački pristup je bio socio-ekonomskog karaktera, i bio je usmeren prema trajnom smeštanju izbeglica, njihovu socijalizaciju i integraciju i ekonomsku sigurnost preko uključivanja u privredne tokove i tržište radne snage. Pod uslovom nepromenljivosti nemačke politike prema prijemu migranata bili su mogući svi, pa i kombinovani pristupi. Dakle, ključni elemenat koji je dominirao uspešnosti svih pristupa bila je spremnost Nemačke (i donekle Švedske) da bez ograničenja primi sve pridošle migrante. S druge strane, većina tranzitnih država nije pokazivala spremnost na prihvatanje i duže zadržavanje većeg broja ilegalnih migranata na svom području, te je to evoluiralo u pravcu usporavanja ili onemogućavanja tranzita na tzv. balkanskoj ruti, na kojoj su uglavnom manje evopske države, s ekonomskim, finansijsjim i socijalnim problemima (veliki broj nezaposlenih). Između ostalog, migrantska kriza je ukazala da se Evropska unija suočava sa nizom teških pitanja, odnosno problema u funkcionisanju i odlučivanju. To može, u izvesnoj meri, naročito posle „bregzita" dovesti u pitanje i sam njen opstanak. Krajem novembra 2015. godine potpisan je zajednički akcioni plan, odnosno sporazum EU i Turske o postupcima kojim bi se Turska obavezala u cilju zaustavljanja talasa izbeglica prema Evropi. Međutim, većina članica EU su međunarodne migracije doživljavale kao pretnju njihovim granicama, odnosno ekonomijama i društvu u celini, pa su pojačavale kontrolu i uvodile zabranu ulaska, sa zaštitnim zidovima na svojim granicama, braneći svoj suverenitet na takav način. Neke zemlje (kao npr.Slovenija) suspendovale su Šengenski sporazum, u periodima ogromnog priliva ilegalnih migranata, a u cilju kontrole dinamike kretanja izbeglica i uvođenja bezbednosnih mera. Mnoge zemlje na balkanskoj ruti, a pre svih Hrvatska, Slovenija i Mađarska zatvarale su granice iz straha da će Nemačka (po realizaciji svojih socijalno-ekonomskih ciljeva) u potpunosti zatvoriti svoje granice i zaustaviti prijem ilegalnih migranata, a to bi imalo vrlo negativne posledice po sve zemlje na balkanskoj ruti. To je, potom, iz istih razloga, učinila i Austrija, tako da je od dominantnog humanitarnog pristupa počela pripreme za sekuritizaciju ilegalnih migracija. Izvesni autori to smatraju ad hoc sekuritizacijom kao inicijalna faza autentične sekutirizacije[23]. Srbija, kao pouzdani austrijski partner, po ovom pitanju, to treba da ima u vidu, pa se izvesne mere, iz ovog pristupa, mogu koristiti i na srpskim granicama. Imajući u vidu da se integralni koncept Evropske unije zasniva na dogovoru i solidarnosti, vrlo je bitan karakter i usklađenost odgovora evropskih država na izazov kriza koje prate narastajući broj izbeglica. U pitanju su dve krajnosti: minimiziranje negativnih efekata ali i maksimiziranje pozitivnih. Dugoročno održivo može biti samo

21 Lutovac, Z., 2016, Migracije i evropske integracije Srbije, Stanovništvo, Beograd, str.45.

22 European Union Press Release, 24.november 2015, „EU-Turkey Cooperation : AE3 billion Refugee Facility forv Turkey"; http://europa.eu./rapid/press-release_IP-15-6162_en.htm; 05.04.2017.

23 Van Dijck Dominique, 2016, „Its the EU politicy on ilegal imigration securitized", 3nd Pan-European Conference on EU Politics Paper, Istambul, Turkey, p.3.

ono rešenje koje ima odgovor na spektar faktora koji podsticajno imaju uticaj na migrantske procese, a to su ekonomski, socijalni i bezbednosni. Sveobuhvatno rešenje mora podržati snažniji napor koji je usmeren na jačanje institucionalnih potencijala i upravljanja, podsticanje investicija i ekonomskog razvoja u zemljama porekla migranata (na multilateralnom i bilateralnom nivou), odnosno saradnji država primaoca ilegalnih migranata, tranzitnih država i emitivnih država na unapređenje planiranja i upravljanja migracijama. Osim toga, Evropska unija je zabrinuta da bi model isplate podsticaja migrantima za povratak u svoju domovinu mogao da uzrokuje znatne sekundarne migracije unutar Evropske unije, u kojima bi migranti mogli da putuju u države koje nude najveće podsticaje za povratak[24]. S druge strane, sredinom 2016 godine tim UN u Srbiji je izjavio da je spreman da nastavi pružati snažnu podršku Vladi Republike Srbije i lokalnim i regionalnim vlastima kako bi ovi globalni ciljevi bili postignuti. Uz koordinaciju UNHCR-a, Tim UN u Srbiji objedinjuje napore Međunarodne organizacije za migracije (IOM), Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP), Fonda UN za stanovništvo (UNFPA), Dečjeg fonda Ujedinjenih nacija (UNICEF), Kancelarije UN za projekte usluge (UNOPS), Kancelarije visokog komesara za ljuska prava (OHCHR), Agencije UN za rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena (UN WOMEN), Svetske zdravstvene organizacije (WHO), kao i Svetskog programa za hranu (WFP).

Aktuelni odnos EU prema Srbiji

Da li je Evropska unija u krizi, naročito posle „bregzita“ i krize u evrozoni? Gde je Srbija u novoj evropskoj jednačini? To su pitanja, koja se između ostalih, postavljaju u aktuelnom procesu otvaranja poglavlja i pridruživanja članstvu. Ideja o tzv.različitim brzinama integracije u Evropsku uniju zvanično je predstavljana već nekoliko puta, različitim povodima. Na tzv.pravom koloseku bilo bi čvrsto jezgro, stare članice, poput Nemačke, Francuske, Italije, zemalja Beneluksa koje bi produbljivale međusobno ujedinjene u ekonomiji, odbrani, zaštiti spoljnih granica i suzbijanju terorizma i ilegalne imigracije. S druge strane, na drugom, „perifernom“ kraju nalazile bi se Mađarska, Poljska, Češka i sve druge članice. Osim toga, razmišlja se i o mogućem privremenom statusu za države koje ispune uslove za prijem u članstvo Evropske unije pre nego što se vidi da li je moguće novo proširenje unije, u kojoj bi se ulozi novog člana mogla naći i Srbija, za koju godinu. Međutim, kako bi se, eventualna odluka, o koncentričnim krugovima, kojom bi Unija pokušala da nađe izlaz iz dugotrajne krize, odrazila na proces pridruživanja Srbije? Potom, treba imati u vidu da je Srbija u skupu sa tzv. zapadnobalkanskom šestorkom, za koju postoji opcija da te zemlje budu primljene u tzv.paketu učlanstvo Evropske unije. Međutim, s druge strane, i Evropska unija sve ređe pominje proširenje kao deo svoje bitne političke strategije. ?Po ovom pitanju postoje različita mišljenja eksperata. Naime, stvaranjem „periferbe“ Evropske unije put Srbije do članstva mogao bi, smatraju jedni, da bude ubrzan, mada ne u tzv.prvi krug zemala, dok drugi ocenjuju da je takva budućnost Srbije, u procesu pridruživanja, prosto neprihvatljiva. Potom, treba imati u vidu da je sve veći procenat stanoništva Srbije sve manje evroeuforično. Mišljenja su da ako bi se Srbija, eventualno, našla, u tzv.drugom krugu, da bi to značilo prevaru jer se sa Srbijom već dugo pregovara i izvlače razni usupci (između ostalih i tretman prema migantskim kretanjima odnosno ibeglim licima), a to nije obećani i predviđeni status, bez obzira da li bi on bio privremen, sa rokom traanja od desetak godina. U Srbiji kada je u pitanju proces pridruživanja Evropskoj uniji, pre svega u pitanju su njeni brojni fondovi, koji treba da znatnim sredstvima pomogu njen razvoj. Međutim, „ako sve to ne treba da dobijemo, a s druge strane nam nameću svoj ideološki okvir, onda je to jedna vrsta okupacije pod velom evrointegracije. Ondas smo od starta varani, da bi od nas izvukli ustupke i na neki način nas potpuno okupirali, a

24 Većina država članica EU migrantima nudi „isplate za potpomugnuti dobrovoljni povratak“ – novačni iznos koji mogu da dobiju ukoliko se dobrovoljno odluče na povratak u državu iz koje su stigli. S tim da bi iznos tih podsticaja trebao biti usaglašen na nivou cele Unije, ali je praksa drugačija, i po tom pitanju.

mi, zapravo, nismo ušli u proces pravih evrointegracija"[25]. S druge strane, drudi eksperti smatraju da odluka o Evropskoj uniji u „dve brzine" ne bi usporila evrointegraciju Srbije. „Mi smo tek na putu pristupanja i ne verujem da to može na bilo koji način da se odrazi na nas u ovoj fazi. Najverovatnije da ćemo biti integrisani u Evropsku uniju, ako ona bude opstala"[26]. To znači i da bi smo po ulaku u Evropsku uniju, u slučaju prihvatanja nove vizije, verovatno bili u daljem krugu država manjeg stepena integracije, u slučaju tzv.koncentričnih krugova, u kojima bi bile zemlje članice. Moguća, je u budućnosti Evropska unija kao kombinacija koncentričnih prstenova, zemalja članica. Uglavnom eksperti se slažu da budućnost Evropske unije zavisi od tri glavna faktora:

(1) odnos vodećih zemalja prema evrointegracijama;
(2) odnos SAD prema Evropskoj uniji, i
(3) odnos Rusije i Kine, dve nove globalne sile, prema Evropskoj uniji;

U slučaju da se sprovede strategija o Evropskoj uniji „u dve brzine" Srbija treba da ima jedan odgovor ili će se nastaviti sa globalnim dogovorima, o čemu postoje pokazatelji. Za Srbiju, koja bi se, dakle, našla u „privremenom statusu", to bi značilo boravak u prostoru, koji ne bi imao eksplicitno članstvo, već neku vrstu ekonomskih, pa i političkih veza i odnosa.

Sa svoje strane Srbija je u više navrata apelovala na Evropsku uniju da zauzme jedinstven politički stav po pitanju migranata. Međutim, taj stav je uporno nedostajao tokom 2015 i 2016 godine. To je pokazivalo da se EU, posle „bregzita" i dalje suočava sa velikom političkom krizom posle koje dolazi u pitanje njeno funkcionisanje kao jedinstvene političke organizacije. S druge strane, to ukazuje da ukoliko Evropska unija nije u stanju da uspostavi jedinstvena pravila, za sve svoje članice, onda se postavlja pitanje njenog autoriteta u budućnosti, i po brojnim drugim pitanjima koja mogu da se pojave pred njom.

Odnos stanovništva Srbije prema migrantima

Tokom trajanja migrantske krize i povećavanjem „talasa izbeglica" odnos prema migrantima kod srpskog stanovništva bio je različit odnosno menjao se tokom vremena[27]. S obzirom na to da su se tokom debate o migrantskoj krizi izdiferencirala dva osnova pristupa – humanitarni i bezbednosni smatrali smo da to može biti dobra polazna osnova za analizu odnosa prema migrantima koja bi prevazišla pomenutu vrednosnu distinkciju pozitivno – negativno. Pomognu migranatima u rešavanju problema sa kojima se suočavaju. Zagovornici bezbednosnog pristupa u prvi plan stavljaju opreznost prema terorizmu. S druge strane, najopštije posmatrano, zagovornici humanitarnog pristupa naglašavaju potrebu da državne institucije i građani i plan ističu rizike kojima je izloženo domaće stanovništvo u vezi sa novom situacijom koju stvara veliki broj migranata koji u kratkom vremenskom periodu dolaze na određenu teritoriju[28]. Drugim rečima, humanitarni pristup naglašava uživljavanje u poziciju migranata, dok bezbednosni pristup vodi računa, pre svega, o interesima domicilnog stanovništva. Naravno, jasno je da se ova dva pristupa, mada značajno suprotstavljena, međusobno ne isključuju jer ljudi često, ako im okolnosti dozvoljavaju, brinu kako o sebi, tako i o drugima. Osnovni cilj u Studiji je bio da se ispita koji od ova dva pristupa dominira u javnom mnjenju Srbije i na koji način se međusobno prepliću. Na osnovu različitih stavova sačinjen je kompozitni indeks humanitarnog i bezbednosnog pristupa. Kao indikatori humanitarnog pristupa

25 Anđelković, D., 2017, "Gde je Srbija u novoj evropskoj jednačini", "Politika", Beograd, 12.02.2017, str.5.

26 Zečević, S., 2017, "Gde je Srbija u novoj evropskoj jednačini", "Politika", Beograd, 12.02.2017, str.5.

27 Stavovi prema uticaju migrantske krize u opštinama Srbije (2016) http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/crisis_prevention_and_recovery/stavovi-prema-izbeglikoj-i migrantskoj-krizi-u-srbiji.html

28 Primera radi, videti u: BFPE/Sudosteuropa-Gesellschaft, 2016:
Pogled preko horizonta: suočavanje sa izbegličkom i migrantskom krizom, dostupno na sajtu BFPE http://www.bfpe.org/wp-content/uploads/2016/04/Brosura-B5-Migrantska-kriza_SRB-1.pdf; Tatalović S./ Malnar D., 2015: Sigurnosni aspekti izbjegličke krize, Političke analize, Vol. 6, No. 23., 23-29.

posmatrani su sledeći stavovi[29]: 1. Svi migranti, bez obzira iz kog razloga i na koji način su se našli u Srbiji su ljudi u nevolji i treba im pomoći. 2. Potrebno je na viši nivo podići kvalitet života (kvalitet smeštaja, količinu i kvalitet hrane, nivo higijene i zdravstvene nege) migranta tokom njihovog boravka u Srbiji. 3. Smatram da je dobro što je puno ljudi učestvovalo u pomaganju migrantima za vreme izbegličke krize. 4. Potrebno je uvesti strože zakonske mere prema svima koji diskriminišu ili zloupotrebljavaju migrante. Kao indikatori bezbednosnog pristupa posmatrana su, takođe, četiri stava[30]:

1. Migranti predstavljaju pretnju za porast kriminala, pojavu terorizma i nosioci su različitih bolesti.
2. Sumnjam da bi migranti ostali lojalni našoj zemlji u slučaju konflikta.
3. Mogućnost kontakta sa migrantima izaziva mi nelagodu.
4. Brinem da bi sa povećanim uplivom migranata moj način života bio ugrožen

Tabela 2. Odnos prema migrantima u ukupnoj populaciji

Odnos prema migrantima, ukupna populacija	%
Jak humanitarni odnos slab ili neodređen bezbednosni odnos	59,4
Jak bezbednosni uz slab ili neodređen humanitarni odnos	36,4
Jak humanitarni i jak bezbednosni odnos	19,1
Slab humanitarni i slab bezbednosni odnos	4,7
Neodređen humanitarni odnos	20,8
Neodređen bezbednosni odnos	31,3

Izvor: Stavovi prema uticaju migrantske krize u opštinama Srbije (2016) http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/crisis_prevention_and_recovery/stavovi-prema-izbeglikoj-i migrantskoj-krizi-u-srbiji.html

Pažnja u istraživanju stavova ispitanika je bila usmerena samo na prve dve grupe navedene u gornjoj tabeli. Ispitivale su se sociodemografske karatkeristike onih ispitanika koji imaju jak humanitarni odnos i uporediće se sa sociodemografskim karakteristikama ispitanika koji imaju jak bezbednosni odnos prema migrantima. Podaci analize pokazuju određene pravilnosti koje bi se mogle sažeti na sledeći način[31]: Humanitarni pristup je više razvijen kod građana koji žive u malim i gradovima srednje veličine, a bezbednosni pristup u selima i velikim gradovima. Beograd je specifičan po tome što u njemu živi najviše građana kod kojih su oba pristupa podjednako razvijena. Ovaj zaključak, može biti od koristi prilikom planiranja razmeštaja migranata jer je za očekivati da će otpor integraciji biti najveći s jedne strane u velikim gradovima, a sa druge strane u selima (pri tome, nalazi prikazani u poglavlju 3 ovog izveštaja ukazuju i na to da, pored izraženog humanitarnog pristupa, stanovnici Beograda decidno odbacuju mogućnost razmeštaja migranata i izbeglica na teritorijama njhovih opština). Nešto razvijeniji humanitarni odnos imaju muškarci nego žene, ali to nije statistički značajna razlika. Najznačajnije razlike postoje s obzirom na uzrast ispitanika. Mladi do 30 godina imaju značajno izraženiji bezbednosni odnos (28,6:17%). Nasprot njima, nalazi se generacija njihovih roditelja starosti između 50 i 60 godina kod koje je je značajno izraženiji humanitarni

29 http://www.bfpe.org/wp-content/uploads/2016/04/Brosura-B5-Migrantska-kriza_SRB-1.pdf; Tatalović S./ Malnar D., 2015: Sigurnosni aspekti izbjegličke krize, Političke analize, Vol. 6, No. 23., 23-29.

30 /Sudosteuropa-Gesellschaft, 2016: Pogled preko horizonta: suočavanje sa izbegličkom i migrantskom krizom, dostupno na sajtu BFPE http://www.bfpe.org/wp-content/uploads/2016/04/Brosura-B5-Migrantska-kriza_SRB-1.pdf; Tatalović S./ Malnar D., 2015: Sigurnosni aspekti izbjegličke krize, Političke analize, Vol. 6, No. 23., 23-29.

31 Stavovi prema uticaju migrantske krize u opštinama Srbije (2016) http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/crisis_prevention_and_recovery/stavovi-prema-izbeglikoj-i migrantskoj-krizi-u-srbiji.html

(u odnosu na bezbednosni) odnos prema migrantima (21,8:8,6%). Ispitanici srpske nacionalnosti (pravoslavni) pokazuju snažnije izražen bezbednosni pristup u pogledu na migrantsku krizu (kada se njihovi rezultati uporede sa prosečnim rezultatima dobijenim na nivou celog uzorka).Interesantno je da humanitarni odnos dominira nad bezbednosnim kod ljudi sa najnižim (11,7:5,6%) i najvišim stepenom obrazovanja (magistri i doktori nauka) (3,2:1,5%), dok je bezbednosni odnos znatno rasprostanjeniji kod ljudi koji imaju završen fakultet (8:16,3%). Bračni status ne igra značajnu ulogu u odnosu prema migrantima, osim što je primetan nešto viši stepen razvijenosti bezbednosnog pristupa kod udovaca/ica i nešto viši stepen humanitarnog pristupa kod razvednih lica. Lica sa stalnim zaposlenjem imaju znatno razvijeniji humanitarni pristup (50,1:41,4%), dok je bezbednosni pristup više razvijen kod učenika (9,3:4,6%) i penzionera (22,2:17,6%). Ljudi koji imaju viši materijalni položaj imaju i najrazvijeniji humanitarni pristup, ali je interesantno da je humanitarni odnos karakterističan i za ispitanike koji žive u najtežim materijalnim uslovima. Bezbednosni odnos prema migrantima najviše izražavaju ljudi koji se nalaze na sredini skale materijalnog položaja. Najzad, značajni stepen empatije (humanitarni odnos) postoji kod lica koja i sama imaju izbegličko iskustvo. Tako, među bivšim izbeglicama ima značajno veći broj lica koja imaju razvijen humanitarni (8,6%) nego bezbednosni (2,5%) odnos prema migrantima sa Bliskog istoka i iz Afrike. Isti zaključak se može izvesti i posmatranjem lica koja su imala iskustvo neposrednog kontakta sa migrantima sa Bliskog istoka. Takva lica imaju znatno češće razvijen humanitarni (14,9%) nego bezbednosni (8,8%) pogled na migrante. Osim po osi humanitarni – bezbednosni pristup, opšti stavovi građana prema migrantskom pitanju analizirani su i prema odnosu ka ključnim pitanjima koja su lideri mišljenja kandidovali u javnim debatama[32]. Prvo u nizu tih pitanja odnosi se na budućnost migrantske krize. Dok je, s jedne strane, pothranjivano uverenje da je reč o prolaznoj krizi nakon koje će se stvari vratiti u pređašnje stanje, s druge strane, razvijana je argumentacija da će ona biti dugotrajna. Nešto razvijeniji humanitarni odnos imaju muškarci nego žene, ali to nije statistički značajna razlika. Najznačajnije razlike postoje s obzirom na uzrast ispitanika. Mladi do 30 godina imaju značajno izraženiji bezbednosni odnos (28,6:17%). Nasprot njima, nalazi se generacija njihovih roditelja starosti između 50 i 60 godina kod koje je je značajno izraženiji humanitarni (u odnosu na bezbednosni) odnos prema migrantima (21,8:8,6%). Ispitanici srpske nacionalnosti (pravoslavni) pokazuju snažnije izražen bezbednosni pristup u pogledu na migrantsku krizu (kada se njihovi rezultati uporede sa prosečnim rezultatima dobijenim na nivou celog uzorka). Interesantno je da humanitarni odnos dominira nad bezbednosnim kod ljudi sa najnižim (11,7:5,6%) i najvišim stepenom obrazovanja (magistri i doktori nauka) (3,2:1,5%), dok je bezbednosni odnos znatno rasprostanjeniji kod ljudi koji imaju završen fakultet (8:16,3%). Bračni status ne igra značajnu ulogu u odnosu prema migrantima, osim što je primetan nešto viši stepen razvijenosti bezbednosnog pristupa kod udovaca/ica i nešto viši stepen humanitarnog pristupa kod razvednih lica. Lica sa stalnim zaposlenjem imaju znatno razvijeniji humanitarni pristup (50,1:41,4%), dok je bezbednosni pristup više razvijen kod učenika (9,3:4,6%) i penzionera (22,2:17,6%).

Ljudi koji imaju viši materijalni položaj imaju i najrazvijeniji humanitarni pristup, ali je interesantno da je humanitarni odnos karakterističan i za ispitanike koji žive u najtežim materijalnim uslovima. Bezbednosni odnos prema migrantima najviše izražavaju ljudi koji se nalaze na sredini skale materijalnog položaja. Najzad, značajni stepen empatije (humanitarni odnos) postoji kod lica koja i sama imaju izbegličko iskustvo. Tako, među bivšim izbeglicama ima značajno veći broj lica koja imaju razvijen humanitarni (8,6%) nego bezbednosni (2,5%) odnos prema migrantima sa Bliskog istoka i iz Afrike. Isti zaključak se može izvesti i posmatranjem lica koja su imala iskustvo neposrednog kontakta sa migrantima sa Bliskog istoka. Takva lica imaju znatno češće

32 BFPE/Sudosteuropa-Gesellschaft, 2016: Pogled preko horizonta: suočavanje sa izbegličkom i migrantskom krizom, dostupno na sajtu BFPE http://www.bfpe.org/wp-content uploads/2016/04/Brosura-B5-Migrantska-kriza_SRB-1.pdf

razvijen humanitarni (14,9%) nego bezbednosni (8,8%) pogled na migrante. Osim po osi humanitarni – bezbednosni pristup, opšti stavovi građana prema migrantskom pitanju analizirani su i prema odnosu ka ključnim pitanjima koja su lideri mišljenja kandidovali u javnim debatama. Mada većinski dominira humanitarni pogled na migrantsku krizu treba imati u vidu da migranti ni na koji način nisu ugrozili interese domicilnog stanovništva. U hipotetičkoj situaciji kada bi se postavilo pitanje da li treba zaštiti migrante ili domaće stanovništvo, humanitarni aspekt bi se izgubio do neprepoznatljivosti. Tako, na pitanje u kojoj meri su saglasni sa stavom da svaka zemlja treba, pre svega, da brine o svojim građanima, a tek potom o migrantima, čak tri četvrtine (76,5%) ispitanika odgovara da se potpuno slaže sa takvim stavom, a njima treba pribrojati i 16,2% onih koji se uglavnom slažu. Dakle, svega 4,4% ispitanika, u manjoj ili većoj meri, odbija takav stav, a interesantno je da oko ovog pitanja ima i upadljivo najmanje onih koji se na bilo koji način dvoume ili nemaju stav – 2,9%. Situaciju dodatno komplikuje polovično uverenje da je Srbija uopšte spremna da se u budućnosti nosi sa velikim prilivom migranata. Takvo uverenje u većoj (21,2%) ili manjoj (32,6%) meri deli tek nešto više od polovine ispitanika. Drugim rečima, za ispitanike, čak i kada nemaju apriorno negativan stav prema migrantima, ostaje upitno da li Srbija može da podnese takav teret. Ipak, sudeći prema strukturi ispitanika koji su odgovarali na ovo pitanje čini se da percepcija sposobnosti Srbije više zavisi od njihovog odnosa prema migratnskom pitanju nego od racionalnog uvida u stvarne kapacitete. Tako, na primer, većina ispitanika (83,3%) koji smatraju da Srbija ima sposobnosti da se nosi sa migrantskom krizom ima humanitarni odnos prema migrantima, dok među onima koji smatraju da Srbija nema dovoljno kapaciteta, većinu (77,4%) čine upravo oni koji imaju bezbednosni pristup ovom pitanju. O uzrocima otpora prema migrantima teško je suditi samo na osnovu opštih stavova ispitanika. Međutim, određene naznake u tom pravcu moguće je uočiti na osnovu stepena saglasnosti sa stavovima koji su u saglasnosti sa argumentacijom koja se može čuti u javnom govoru. Na prvom mestu reč je o argumentu da migranti predstavljaju rizik po zdravlje i fizičku bezbednost ljudi. Ovaj podatak je već korišćen prilikom stvaranja kompozitnog indeksa za bezbednosni pristup. Ovde, međutim, vredi da bude zasebno analiziran jer najbolje reprezentuje argument protivnika prijema migranata. Drugi argument koji se često može čuti odnosi se na navodnu ugroženost nacionalnih interesa u slučaju masovnijeg priliva migranata. Najzad, treći argument tiče se ugroženosti načina života, odnosno lokalne kulture u slučaju masovnijeg doseljavanja migranata. S druge strane, za sada se pokazuje da pozitivan odnos prema izbeglicama proističe isključivo iz humanih pobuda. Argumenti, poput onoga da migranti donose nove ideje i obogaćuju kulturu zemalja u koje dolaze nailaze na veoma slabu podršku. Tako, na primer, svega 8,5% ispitanika se u potpunosti slaže sa ovakvim stavom, pa i kada se tome doda još 26,2% onih koji se delimično slažu sa tim stavom to ukupno čini tek trećinu populacije. S druge strane, gotovo polovina (49%) građana se delimično ili uopšte ne slaže sa takvim stavom. Važno je međutim, primetiti da u vezi sa ovim stavom ima najviše neodlučnih građana tako da postoji prostor da se u ovom pravcu razvija debata. Na kraju, poslednje pitanje koje je u javnosti otvoreno u vezi sa migrantskom krizom nakon zatvaranja Balkanske rute tiče se odnosa prema migrantima koji ilegalno prelaze granicu uz pomoć lokalnih mreža specijalizovanih za ilegalni prelaz granice. Odgovori na pitanje: šta najbolje odražava stav građana prema ovom problemu ukazuju na ambivalentan odnos prema migrantima. Gotovo polovina (44,5%) građana za ilegalni prelazak granice osuđuje mreže krijumčara koji zarađuju i zloupotrebljavaju nesreću migranata. Ostali ispitanici o ovom pitanju nemaju stav (9%) ili ih ta tema uopšte ne interesuje (15,3). Petina ispitanika (20,1%) smatra da bi i migranti koji krše zakone, odnosno ilegalno prelaze granicu takođe trebalo da trpe sankcije, a svaki deseti (10%) smatra da je pomoć izbeglicama da pređu zatvorene granice pojava koju ne treba sankcionisati. Poslednje pitanje odnosi se na način formiranja mišljenja građana o migrantskoj krizi. Dvotrećinska većina ispitanika smatra da na formiranje njihovih stavova nimalno ne utiču mišljenja supružnika, prijatelja, Vlade ili raznih domaćih i međunarodnih nevladinih organizacija. Interesantno je da se u tom

pogledu jedino izdvaja uticaj medija za koje većina građana navodi da donekle, dosta ili presudno utiče na njihovo mišljenje[33]. Jasno je, dakle, da se u komunikaciji vezanoj za migrantsko pitanje mora posredovati putem medija. No, sa druge strane, upravo su kakofonija stavova o migrantskom pitanju, senzacionalističko izveštavanje koje je imalo funkciju buđenja kako pozitivnih tako i negativnih emocija prema migrantima uz veoma malo analitičkog pristupa uslovili značajnu konfuziju u stavovima građana prema čitavoj problematici migrantske krize[34].

Interesantno je uočiti da postoje značajne razlike u pogledu uticaja koji različiti akteri imaju na stavove onih koje odlikuje humanitarni, odnosno bezbednosni pristup migrantskom pitanju. Mada je reč o ralativno malom apsolutnom broju, jasno je uočljivo da presudan uticaj na one koji imaju razvijen humanitarni odnos prema migranitma vrše supružnici, Vlada i prijatelji. Takođe, jasno je uočljivo da nevladine organizacije imaju mnogo veći uticaj na one koji imaju razvijen humanitarni odnos prema migrantima dok na one koji imaju bezbednosni pristup imaju relativno manji uticaj. Analiza opštih stavova prema migrantima i migrantskoj krizi otkrila je veoma pomešana osećanja i protivrečnost stavova kod većine ispitanika. Uprkos tome, može se reći da većina ispitanika neguje humantirani odnos prema migrantima. To naravno ne znači da je njhov odnos prema migrantima u svakom pogledu blagonaklon. Pre se može reći da takav odnos pruža mogućnost da se na tragu humanitarnog diskursa omogući komunikacija sa građanima koja bi olakšala integraciju migranata. Relativno mali broj ljudi - između jedne petine i četvrtine ispitanika - nepokolebljivo je zatvoreno u poziciji koju je teško pridobiti za bilo koju vrstu relaksacije odnosa prema migrantima. S druge strane, još manji deo populacije – do deset posto može se smatrati veoma otvorenim prema migrantima u meri da bi i bez bilo kakvog vida komunikacije prihvatilo migrante i omogućilo njihovu nesmetanu integraciju. Sa svima ostalima, a reč je o oko dve trećine populacije, potrebno je imati intenzivnu medijsku komunikaciju u cilju relativizacije negativnih i afirmacije pozitivnih aspekata potencijalne integracije migranata. Ono što je svakako važno i bez čega se ne može očekivati uspešna integracija tiče se nužnosti da lokalno stanovništvo ni na koji realan način ne bude ugroženo prilivom izbeglica. Stavovi stanovništva Srbije prema trajnom naseljavanju migranata su različiti. Potencijali za integraciju izbeglica i migranata među domicilnim stanovništvom u značajnoj su meri, između ostalog, određeni opštim stavovima populacije prema mogućnosti njihovog trajnog naseljavanja. Rezultati istraživanja pokazuju da se nešto manje od polovine stanovnika Srbije (45,3%) protivi bilo kakvom trajnijem naseljavanju migranata u Srbiji, dok je udeo onih koji se protive naseljavanju migranata u njihovoj opštini, ali nemaju ništa protiv njihovog naseljavanja u drugim krajevima Srbije gotovo jedna desetina (9,4%). Više od trećine ispitanika (34,9%) je ravnodušno prema ovom pitanju; 7,3% ispitanika sebe smatra zagovornicima trajnog naseljavanja migranata u Srbiji, dok svega 3,2% njih nema ništa protiv da se migranti nasele na teritoriji njihove opštine. Ukoliko saberemo procente ispitanika koji se protive stalnom naseljavanju migranata u Srbiji i onih koji se protive naseljavanju migranata u sopstvenoj opštini (54,7%), opšti nalaz ne odstupa značajnije od onog koji je prikazan kao generalna slika u okviru istraživanja na uzorku stanovništva Srbije, koji ukazuje da 56,5% ispitanika smatra da je stalni boravak migranata na teritoriji Srbije za njih neprihvatljiv. Ipak razlike u broju onih

33 Stavovi prema uticaju migrantske krize u opštinama Srbije (2016)
http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/crisis_prevention_and_recovery/stavovi-prema-izbeglikoj-i migrantskoj-krizi-u-srbiji.html

34 Primera radi, evo samo nekih od napisa koji su se tokom leta i jeseni 2015. odnosno tokom prve polovine 2016. godine, u jeku migrantske krize, mogli videti na domaćim medijskim portalima:
http://www.newsweek.rs/svet/50022-teroristi-islamske-drzave-stizu-u-evropu-kao-migranti-upozorava-nato.html
http://www.politika.rs/scc/clanak/356684/Migranti-u-Nemackoj-pocinili-69-000-krivicnih-dela-za-3-meseca
http://www.informer.rs/vesti/hronika/27571/POCELO-JE-Migrant-iz-Sirije-pokusao-da-siluje-Beograd-janku
http://mondo.rs/a821812/Info/Drustvo/Luksuz-u-Beogradu-Kako-zive-bogate-izbeglice-iz-Sirije.html

koji iskazuju pozitivni stav prema naseljavanju migranata i izbeglica, kao u i broju onih koji su ravnodušni, su evidentne i treba ih pripisati drugačijoj formulaciji odgovora na ponuđenim pitanjima (pa je tako svega 10,5% ispitanika - spremno za sebe da kaže da je zagovornik naseljavanja migranata, bilo na teritoriji Srbije, bilo na teritoriji svoje opštine, naspram 24,7% koliko ih je odgovorilo, kada su pitanje i odgovor drugačije formulisani, da je za njih prihvatljivoda se izbeglice nastane u Srbiji. Drugim rečima, nalazi ukazuju da iskazana spremnost da se prihvati izbeglička populacija ne znači ujedno i proaktivan stav, koji bi vodio zagovaranju njihovog trajnog naseljavanja[35]. Stav prema trajnom naseljavanju migranata i izbeglica diferencira se prema nekoliko obeležja. Tako, kada je reč o strukturi ispitanika prema mestu stanovanja među protivnicima bilo kakvog trajnijeg naseljavanja prednjače stanovnici Beograda (49,6%), naspram stanovnika gradova srednje veličine, koji su u najmanjem procentu iskazali decidno protivljenje (41,5%). Istovremeno, među stanovnicima Beograda niko se od ispitanika nije izjasnio kao zagovornik naseljavanja migranata u okviru teritorije svoje opštine, nasuprot 9,9% ispitanika iz manjih gradova. Dati podaci su u suprotnosti sa nalazima dobijenim na osnovu intervjua sa predstavnicima zvaničnih institucija koji su zaduženi za pitanja izbeglica , koji su iskazali najveći stepen otvorenosti prema ovom pitanju. Drugim rečima, čini se da su stavovi službenika državnih institucija i predstavnika lokalne samouprave u koliziji sa stavovima populacije. Interesantan nalaz je i taj da su varijacije u udelu ravnodušnih relativno visoke, pa ih je tako najmanje među stanovnicima malih gradova, a najviše među ispitanicima koji dolaze iz gradova srednje veličine. Starosna struktura ispitanika takođe ukazuje na postojanje razlika. Naime, najsnažnije pristalice naseljavanja migranata na teritoriji opštine stanovanja su ispitanici stariji od 70 godina (10,9%), dok je u istoj kategoriji odgovora najmanji udeo ispitanika starih između 40 i 49 godina (1,3%). Istovremeno, među pripadnicima ove poslednje starosne grupe najveći je udeo protivnika naseljavanja migranata u Srbiji (51,%), ali i najveći procenat onih koji se smatraju zagovornicima naseljavanja (10,8%). Među najmlađim ispitanicima, pri tome, beležimo natprosečan udeo ravnodušnih (36,7%), ali i nešto niži udeo decidnih protivnika stalnog naseljavanja izbeglica i migrantaod proseka za ceo uzorak (43,3:45,2%)[36].

Odnos Nemačke prema migrantima

Nemačka je, za razliku od mnogih evropskih zemalja, imala vrlo srdačan prijem izbeglica a to je zahvaljujući njenim demografskim problemima, ekonomskim potrebama, ali i istoriji. Nemačka ekonomska politika zasnovana je na neoliberalizmu ali sa jakim uticajem države, koji ona ne sprovodi kroz velike projekte javne potrošnje nego kroz štednju. S druge strane, Nemačka vekovima ima bogato iskustvo sa pojavom izbegličkih talasa – od dolaska francuskih protestanata u 17 veku, pa do izbeglica sa prostora bivše Jugoslavije a pomaganje ljudima koji beže od rata, za veliki deo stanovništva, predstavlja moralnu obavezu. Međutim, preovladava mišljenje da je Nemačka primila izbeglice iz demografsko-ekonomskih, a ne finansijskih razloga. „Nemačka će zahvaljujući prijemu dodatnih milion ljudi, u naredne tri godine podići bruto društveni proizvod za 0,6 odsto što je četvrtina privrednog rasta koji beleži u poslednjih desetak godina. Osim toga, priliv izbeglica će smanjiti i inflatorne pritiske, pa će Berlin imati više prostora za privredne podsticaje„[37]. Nemački stručnjaci su ranije ove godine već izračunali da će radno sposobno stanovništvo, koje sada broji 45 miliona ljudi, do 2030. pasti na 39 miliona, a do 2050. pasti na samo 29 miliona. Studija Fondacije „Bertelsman“ ukazuje i da će ukupni broj stanovnika sa sadašnjih oko 81 milion do 2060. pasti na između 68 miliona

35 OECD/European Union, 2015: Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In, OECD Publishing, Paris

36 Stavovi prema uticaju migrantske krize u opštinama Srbije (2016) http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/crisis_prevention_and_recovery/stavovi-prema-izbeglikoj-i migrantskoj-krizi-u-srbiji.html

37 Oksford economics, 29.11.2015., London, str.3.

i 73 miliona, a jedini izlaz iz te situacije predstavlja dolazak imigranata[38]. To su neki od razloga dobrog prijema izbeglica i nastojanja da se brzo integrišu u nemačko društvo, da budu brzo obučeni, kako bi dobili posao, a ne bili zavisni od sistema socijalne zaštite. U tom pravcu promenjen je i nemački zakon o radu, kako bi tražioci azila mogli odmah da se zaposle. Smatra se da bi to mogao da bude osnov za novo nemačko privredno čudo, u vidu ubrzanog ekonomskog rasta. Nemačka industrija ponovo postiže uspeh uključivanjem izbeglica u dualni nemački sistem uporednog obrazovanja, učenja jezika i rada. To je put integracije u obrazovni sistem, tržište rada i uopšte u nemačko društvo u celini. Osim toga Nemačka je izdvajala znatna sredstva za pomoć, pre svega Turskoj, u zaštiti spoljnih granica, zbog čega Sirijci napuštaju okolne zemlje[39]. Međutim, ona čvrsto zastupa stav da treba iznaći dugoročno rešenje za izbegličku krizu, između ostalog, i zaustavljanjem rata u Siriji, i međunarodnom posredovanju da se ovaj dugogodišnji sukob reši. Uostalom, ova kriza je počela kao izbeglička, a nastavila se kao migrantska, te niko ne može da predvidi kada i kao će se završiti. Počela je begstvom od ratnih sukoba iali se nastavila tako što stanovništvo napušta svoje zemlje zbog nezadovoljstva ekonomskom situacijom u svojoj zemlji. Veruje se da u EU postoji jedna vrsta zajedničkog stava koji počiva na načelima, a to je spremnost da pomognu ljudima koji beže. Međutim, utisak Nemaca je da su izvesne zemlje malo uradile u amortizovanju izbegličkog talasa odnosno humanom odnosu prema migrantima. S druge strane, svetski su se okupili, sredinom 2016 godine, na Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija kako bi usvojili Njujoršku deklaraciju za izbeglice i migrante koja izražava političku volju svetskih lidera da zaštite prava izbeglica i migranata, sačuva njihove živote i podeli zaduženja za velike pokrete na globalnom nivou. Usvajanjem Njujorške deklaracije, države članice se obavezuju na hrabre odluke uključujući[40]:

- početak pregovora koji vode ka međunarodnoj konferenciji i usvajanju globalnog dogovora za bezbedne, uredne u regularne migracije do 2018;
- razvijanje smernica za tretiranje migranata u teškim situacijama; postizanje pravednije raspodele tereta i odgovornosti za prihvat i podršku izbeglica usvajanjem globalnog dogovora o izbeglicama 2018. godine.

Samit predstavlja iskorak u zajedničkim naporima za rešavanje izazova ljudske mobilnosti. On je jer usvajanje Njujorške deklaracije znači da "će veći broj dece moći da pohađa školu; više radnika će moći da bezbedno traži posao u inostranstvu, umesto da budu na meti krijumčara, a više ljudi će imati izbor da li da se preseli jednom kada je konflikt završen i stvorene nove mogućnosti kod kuće". Pored toga, generalni sekretar i generalni direktor Međunarodne organizacije za migracije (IOM) potpisali su novi sporazum kojim ova organizacija postaje sastavni deo organizacije Ujedinjenih nacija, čime će se ojačati sveobuhvatan globalni pristup migracijama. Kao što je naznačeno u Deklaraciji, generalni sekretar je takođe pokrenuo je novu kampanju pod nazivom „Zajedno – poštovanje, sigurnost i dostojanstvo za sve" kako bi se "odgovorilo na sve veću količinu ksenofobije, a strah pretvorio u nadu". On je pozvao svetske lidere da se pridruže kampanji i zajedno obavežu da će biti poštovana prava svih onih koji su prisiljeni okolnostima da napuste svoje domove u potrazi za boljim životom.

Neki ekonomski aspekti migrantske krize

Nepobitno, od početka migrantske krize utrošena su znatna sredstva da bi se ona kontrolisala, usmeravala i amortizovala. Direktni i indirektni troškovi „najezde" i boravka izbeglica i azilanata narasli su do dosad nezabeleženih iznosa. Na primer, smeštaj i svi troškovi boravka već krajem 2015 godine premašivali su milijardu evra na nivou Evropske unije. S duge strane isplate za podsticanje povratka, takođe, su narasle

38 „Kako je Angela Merkel prešla put od Hitlera do Majke Tereze", Politika, 22.09.2015, str.5.

39 Nemačka je zatražila i od SAD da se više angažuju u rešavanju izbegličke krize i prime veći broj izbeglica sa Bliskog istoka, da im poboljšaju životne uslove u izbegličkim kampovima u Libanu, Jordanu i u Turskoj i bore se protiv uzroka izbeglištva ovih ljudi.

40 Report UN, New York, 30.07.2016

do neslućenih razmera. Međutim, iako je politika plaćanja migrantima potencijalno vrlo rizična politika, većina članica Evropske unije ih je uvela kao način za oslobađanje od pretrpanosti zahtevima za azil. Procenjuje se da samo trećina onih koji su podneli zahtev, a kojima je on odbijen, zaista i napuste državu u kojoj se nalaze. Međutim, i pored toga plaćanje naknade za dobrovoljni odlazak bitan deo politike povratka. Veliki problem predstavljašto novčani iznosi podrške znatno variraju među zemljama članicama. Na primer, Nemačka isplaćuje 1.200 evra dobrovoljnim povratnicima, a Francuska plaća 2.500 evra, Austrija plaća 500 evra Avganistancima, Nigerijcima i migrantima iz Maroka. Iznosi postaju još veći kada se u obir uzmu i nefinansijske naknade – plaćanje karti, smeštaja i drugih troškova. Francuska tako nudi iznos u protivrednosti od 7000 evra. Švedska nudi 3.300 evra. S druge strane, Bugarska, Mađarska i Litvanija nude samo 100 evra. Češka više ne nudi nikakve naknade. Velike razlike među državama članicama EU mogle bi da stvore sekundarnu migrantsku ekonomiju. Na primer, izbeglice iz Češke mogle bi da krenu put Francuske kako bi tamo zatražile naknadu za dobrovoljni povratak. Evropsku komiiju zabrinjava i drugi problem – da ako države koje ih primaju znaju da se povratnici iz jedne države Evropske unije vraćaju sa više novca nego iz neke druge, mogao bi dovesti do toga da se favorizuju povratnici iz onih država koje nude veće nadoknade.

U Srbiji vrlo važan aspekt integracije migranata predstavlja njihova sveukupna ekonomska Ispitanici u Srbiji na različite načine percipiraju ulogu države u procesu ekonomske integracije ove populacije, odnosno, još konkretnije, da li država treba da se angažuje u pronalaženju poslova za migrante. Značajna većina ispitanika (68,5%) smatra da država pre svega treba da vodi računa da domaće stanovništvo treba da ima prednost pri zapošljavanju, što u situaciji oskudnih resursa ukazuje na sužene mogućnosti da se adekvatna ekonomska integracija migranata izvrši bez otpora domaćeg stanovništva. Znatno manji broj ispitanika (13,8%) zastupa liberalno stanovište da država ne treba da se meša u tržište rada i interveniše davanjem preferencijalnog statusa bilo kome, pa ni migrantima. Konačno, svega 6,5% ispitanika spremno je da podrži stav da država treba, podsticajnim merama prema poslodavcima koji zapošljavaju migrante, da pomogne njihovu ekonomsku integraciju[41].

Stanovnici manjih gradova (15,3%), u odnosu na ostale kategorije ispitanika prema mestu stanovanja (na primer, 1,7% ispitanika sa sela), najsnažnije podržavaju pozitivne mere države prema zapošljavanju migranata, dok su stanovnici sela istovremeno najsnažniji zagovornici stava da država treba da vodi računa o tome da domicilno stanovništvo dobije prednost pri zapošljavanju (83,1%). Ispitanici muslimanske veroispovesti većinski održavaju podsticajne mere države prema zapošljavanju migranata (43,8%, nasuprot 4,5% ispitanika pravoslavne veroispovesti) i u najmanjem procentu smatraju da država treba da vodi pozitivnu politiku zapošljavanja prema rezidentnom stanovništvu (6,3%, naspram 70,6% pravoslavnih). Interesantan nalaz je da samoprocena materijalne situacije ispitanika ne utiče značajnije na varijacije u odgovorima na ovo pitanje. Drugi aspekt ekonomske integracije koji smo ispitivali odnosio se na stavove o mogućnosti da država dodeli migrantskoj populaciji neobrađenu zemlju i kreditira poljoprivrednu proizvodnju. Odgovori na ovo pitanje otkrivaju da građani Srbije imaju podeljeno mišljenje: naime, gotovo 35% ispitanika se slaže sa potencijalnom primenom ove vrste pozitivnih mera države prema migrantima, 44,3% se ne slaže, a jedna petina nema nikakav stav o tome. Interesantan nalaz je da se stanovnici Beograda (26,2%) i srednjih gradova (22,3%) u znatno slabijem stepenu slažu sa stavom da država treba da dodeli zemlju migrantima na obradu, nasuprot stanovnicima sela, koji izražavaju svoje slaganje u 41,4% slučajeva, ili stanovnicima malih gradova (44,4%). Drugi interesantan nalaz je da se, kada je o regionalnim razlikama reč, sa pozitivnom merom dodele neobrađene zemlje migrantima u najvećem udelu slažu ispitanici iz pasivnih krajeva - južne i istočne Srbije (43,4%), dok se sa ovom merom najmanje slažu već pomenuti stanovnici Beograda. Ostala obeležja

41 Studija o izbeglicama –Srbija 2016, Fridrih Ebert Stiftung, Beograd, septembar, 2017, str. 12-23.

ne dovode do snažnije diferencijacije ispitanika kada je reč o odgovoru na ovo pitanje[42]. Međutim, u Srbiji postoje brojne Ekonomske prepreke i potencijali integracije koji ih dovode u pitanje. Neosporno, u Republici Srbiji, jedan od najvećih problema predstavlja još visoka stopa nezaposlenosti i generalno nizak ekonomski standard stanovništva. Imajući to u vidu, ne treba da iznenadi što su, po pitanju nezaposlenosti, ispitanici većinskog uverenja da bi trajniji ostanak migrantske populacije veoma (50,5%) ili makar u izvesnoj meri (19,7%) doprineo porastu nezaposlenosti. Značajno manji udeo anketiranih građana (21,7%) smatra da priliv stanovništva iz ugroženih područja ne bi bitnije uticao na stanje ukupne zaposlenosti u Srbiji, dok 8% ispitanika ne zna kakve ekonomske efekte bi ovakva demografska promena mogla proizvesti.

Drugo važno ekonomsko pitanje koje se izdvojilo je potencijalni uticaj procesa prihvata i integracije migranata na opterećenost državnog budžeta. Tri četvrtine ispitanika smatra da bi trajniji ostanak raseljenog stanovništva sa Bliskog istoka i Afrike, u izvesnoj ili velikoj meri, predstavljao opterećenje za državne finansije. Svega 6,6% ispitanika je suprotnog mišljenja, dok je po tom pitanju neutralno ostalo 8,4%. Odgovor na ovo pitanje nije znao da pruži svaki deseti ispitanik. Priliv stranih investicija i ulaganja povezanih sa procesom raspoređivanja i prihvata izbeglica predstavlja jedan od načina da se negativni uticaji ublaže kao i da se podstakne razvoj lokalnih sredina koje su posebno uključene u ove procese. Potencijalni pozitivni efekti donacija iz inostranstva (pre svega iz Evropske unije) su za jednu četvrtinu ispitanika potpuna nepoznanica, dok je naredna četvrtina neopredeljena kada su prognoze ovog uticaja u pitanju. Prema mišljenju 37% ispitanika migrantska kriza neće doprineti porastu stranih ulaganja u Srbiji, dok je u pogledu ovog pitanja optimistična tek petina ispitanika. Imajući u vidu iskustvo nekih razvijenih zemalja (npr. Nemačke) koje su, u određenoj meri, prepoznale razvojne potencijale prihvata migranata, građani su bili upitani da ocene na koji način bi migranti mogli da pomognu ekonomskom razvoju Srbije. Kao što se na osnovu podataka prikazanih u tabeli 5,1 može videti, jedan od potencijala građani vide u porastu ponude jeftine radne snage, mada nije zanemarljiv ni broj onih koji misle da bi očekivani efekti mogli izostati i onih koji smatraju da bi, u slučaju takvog scenarija, Srbija imala više štete nego koristi. U prezentirnoj Studiji preko jedne četvrtine ispitanika je uverenja da migrantska populacija ne bi, u ekonomskom pogledu, mogla značajnije da doprinese kao visokostručna radna snaga, dok iznad trećine ispitanika u tome vidi izvestan razvojni potencijal. Svaki osmi ispitanik je mišljenja da bi, u ovoj situaciji, ekonomski problemi bila veća od koristi, dok visok udeo (preko jedne petine) ispitanika nije znao odgovor na ovo pitanje. Sa tvrdnjom da migranti potencijalno mogu da odigraju značajnu ulogu kao preduzetnici sa novim idejama i kapitalom se, u većoj ili manjoj meri, slaže 41,6% ispitanika; izostanak takve mogućnosti ističeblizu četvrtine anketiranih dok negativnu stranu ovakvog scenarija naglašava svaki osmi ispitani građanin. Međutim, kao i u prethodnim slučajevima, odgovor na pitanje nije znao značajan broj ispitanika, što sugeriše visok stepen nepoznanice koji prati ovaj novi i relativno neočekivani fenomen. Na kraju, može se videti da su građani najčešće skloni da ekonomski potencijal migrantske populacije sagledaju kroz njihovu ulogu u oživljavanju poljoprivredne proizvodnje u nerazvijenim i napuštenim područjima Srbije (47,3%). Blizu petine ispitanika je, ipak, skeptično i u ovom pogledu, te ne vidi mogućnosti unapređenja ekonomskih prilika na ovaj način, dok svaki sedmi predviđa negativne posledice ovakve vrste intervencije[43].

Zaključak

Zaustavljanje migracionog talasa odnosno integracija izbegličke i migrantske populacije nameće se kao jedno od važnih pitanja sa kojima se suočavaju ne samo zemlje Evropske unije, nego i one koje se nalaze na tzv. izbegličkoj ruti. Formulisanje adekvatnih politika i strategija ekonomske, političke, kulturne i, uopšte, društvene

42 Studija o izbeglicama –Srbija 2016, Fridrih Ebert Stiftung, Beograd, septembar, 2017, str. 12-23.
43 Studija o izbeglicama – Srbija 2016, Fridrih EbertvStiftung, Beograd, Septembar, 2017.

integracije migrantske i izbegličke populacije postaje utoliko važnije za društvenu koheziju i ekonomski napredak zemalja-domaćina, s obzirom na očekivanja o kontinuiranom prilivu ove kategorije stanovništva tokom narednih godina. Razvijanje kapaciteta i stvaranje uslova da izbeglice i migranti mogu da funkcionišu kao autonomni i produktivni građani, odnosno da žive dostojanstven život, umnogome olakšava nihovo prihvatanje od strane rezidentske populacije države-domaćina.

Imajući u vidu specifične okolnosti u kojima se nalazi Srbija danas, bilo je neophodno pronaći adekvatan odgovor na migrantku krizu. Osnovni elementi analize u ovom radu ukazuju kako je održivo rešenje samo ono koje polazi upravo od faktora koji deluju na migrantska kretanja. U realnosti, to se podjednako odnosi na migrantsku politiku emitivnih, odredišnih i tranzitnih migracionih država. Smatra se da bi kriza izazvana prilivom ilegalnih migranata bila mnogo dublja da Nemačka, koja je i ciljna destinacija većine pridošlih ilegalnih migranata, nije prihvatila ogroman broj ilegalnih migranata, što je državama tranzita, naročito Srbiji, omogućilo bolji prihvat i organizaciju kretanja, uz minimalne kapacitete smeštaja. Pri tome su se dosta ublažavale i reakcije domaće javnosti za razliku od drugih evropskih država. Stoga se na nivou Evropske unije razvijala rasprava, kao i u zemljama kandidatima za prijem, koje su se našle na tranzcionom putu ileganih migranata, o pristupu ovoj krizi koja je za rezultat imala i različita praktična rešenja, koja su bila održiva. Srbija je odabrala humanitarni pristup a ne sekuritizaciju (kao npr.Mađarska), što su sa odobravanjem i pružanjem pomoći prihvatile gotovo sve članice Evropske unije. Evropa može da nađe dugoročno rešenje otklanjanjem uzroka zbog kojih je došlo do talasa migranata, a ne podizanjem ograda i drugim restriktivnim merama i akcijama. Uglavnom, države članice primenjivale su nekoliko temeljnih pritupa, koji se pojavljuju i u međusobnim kombinacijama, odnosno korišćenjem pojedinih elemenata iz sledećih osnovnih pristupa: humanitarni, sociološki, ekonomski, politički i bezbedonosni pristup. Evropske države, a posebno članice EU, imajući u vidu potencijalno dugoročni karakter priliva migranta, njegov obim i intezitet, odnosno dinamiku i kontinuitet, moraju definisati dugoročnu, sveobuhvatnu i opšte prihvaćenu strategiju. Ta integralna strategija trebalo bi da omogući adekvatne odgovore na izazove koje u sve većem broju nameće migracijski talas. Srbija je uspostavila sistem prihvatnih kampova gde se migrantima pruža mogućnost da dobiju i lečenje, hranu, pravnu i svaku drugu vrstu pomoći. Politika prema izbeglicama je izjednačavana i usmeravana sa politikom koja se vodi u zemljama krajnje destinacije. Pri tome svi koji su na njenoj teritoriji imaju pravo da zatraže azil, ali moraju da budu registrovani i da prihvate određena pravila ponašanja odnosa kako prema vlastima tako i prema lokalnom stanovništvu. Srbija je svoj pristup migrantskoj krizi zasnivala na tri grupe aktivnosti. Prva je određena humanitarnim konceptom, usmerena na organizovanje prijema i transfera migranata. Druga se odnosila na saradnju sa susednim državama, koje su se, takođe, našle u istim problemima. Treća grupa aktivnosti se odnosila na saradnju sa EU i njenim pojedinim članicama. Srbija je takvim prilazom migrantskoj krizi nastojala da se međunarodno afirmiše u cilju jačanja sopstvenog kredibiliteta prema EU a u cilju ubrzavanja procesa ulaska u njeno članstvo.

Literatura

1. Aranđelović Z, Gligorijević Ž, Regionalna Ekonomija, SVEN NIŠ, Niš 2010.
2. Anđelković, D., 2017, "Gde je Srbija u novoj evropskoj jednačini", "Politika", Beograd, 12.02.2017.
3. BFPE/Sudosteuropa-Gesellschaft, 2016: Pogled preko horizonta: suočavanje sa izbegličkom i migrantskom krizom, dostupno na sajtu BFPE http://www.bfpe.org/wp-content uploads/2016/04/Brosura-B5-Migrantska-kriza_SRB-1.pdf
4. European Union Press Release, 24.november 2015, „EU-Turkey Cooperation : AE3 billion Refugee Facility forv Turkey"; http://europa.eu./rapid/press-

release_IP-15-6162_en.htm; 05.04.2017.
5. Komšić, J., 2015, »Politika identiteta u Evropskoj Uniji-između iskušenja, isključivanja i multikulturalnih strategija inovacije«, Zbornik radova »Nova Evropa i njena periferija«,Udruženje za političke nauke Srbije i FPN, Beograd.
6. Lutovac, Z., 2016, Migracije i evropske integracije Srbije, Stanovništvo, Beograd.
7. OECD/European Union, 2015: Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In, OECD Publishing, Paris
8. Oksford economics, 29.11.2015., London, str.3.
9. Stavovi prema uticaju migrantske krize u opštinama Srbije (2016) http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/crisis_prevention_and_recovery/stavovi-prema-izbeglikoj-i migrantskoj-krizi-u-srbiji.html
10. Studija o izbeglicama – Srbija 2016, Fridrih EbertvStiftung, Beograd, Septembar, 2017.
11. Tatalović, S., Malnar, D., 2016, Migraciona izbjeglička kriza u Europi: države balkanskog migracionog pravca između sekuritizacije i humanizma, Međunarodni problemi, br.5/2016, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
12. The Convencion and Protocol relating to the status of refugees", dostupno: www.unchr.org/3b66c2aa.10htlm, 28.04.2017.
13. Victoria Metealfe-Hough, 2015, »The migration krisis? Facts, challenges and possible solutions«, Briefing, October, 2015, London. https://www.odi.org/sites/odi.org.uk.files/odi-assetst/publications-opinion-files/9913.pdf. pristup:14.04pristup:14.04.2017., p.4.
14. http://www.iom.int/news/iom-lastest-data-europe-migrant-emerfency, 29.94.2017.
15. Van Dijck Dominique, 2016, „Its the EU politicy on ilegal imigration securitized", 3nd Pan-European Conference on EU Politics Paper, Istambul, Turkey, p.3.
16. Zečević, S., 2017, "Gde je Srbija u novoj evropskoj jednačini", "Politika", Beograd, 12.02.2017
17. Stavovi prema uticaju migrantske krize u opštinama Srbije (2016) http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home/library/crisis_prevention_and_recovery/stavovi-prema-izbeglikoj-i-migrantskoj-krizi-u-srbiji.html

Zoran I. Cvetković[1]

LEGAL ASPECTS OF THE DEVELOPING FREEDOM OF MOVEMENT OF REFUGEES AS A WORKER IN THE EUROPEAN UNION

Abstract

Different types of prejudice caused by prejudice and tradition are very different in understanding and interpreting migration movements regardless of whether they are caused by war conflicts, economic exhaustion of domestic resources or political events. This with it in relation to the domestic population, where emigrants inhabit, provokes from the craving of tolerant and socially acceptable opinions to the ultimately right views and tendencies. In addition to the clearly defined positions of the official bodies of the European Union and the adopted documents on the freedom of movement of refugees as a separate category and which represent a new workforce in a particular entity, the practice points to very often diametric attitudes of both politicians and citizens in some countries. Waves of refugees from non-European countries affect many aspects of the lives of Europeans. The impacts and impact of the migrant crisis are felt in all segments of life.

Key words: refugee crisis, migrant, freedom of movement, right to work, asylum, work permit

Introduction

Considering the fact that Europe is going through a refugee crisis, migration is one of the more important challenges of the 21st Century. The basic principle of the constitution of all the countries that is entered into the most important acts of the European Union is the freedom of movement of people and on the basis of this and the workers. The right to find better living and working conditions reduces social pressures in the wars of impoverished countries. Migration is a significant driving force

Freedom of movement of people and, therefore, of workers is one of the fundamental principles and freedoms. In principle, the European Union allows free movement of people and workers in order to find better living and working conditions and thus reduce social pressures in poorer countries. That is why migration and especially emigration are today one of the main driving forces, and the arrival of migrants from neuropathic countries to Europe affects many aspects of Europeans' lives. The consequences are felt in all segments of life, but the positive impact is a fact of positive action on the economy because the migrant is mainly employed in the tertiary sector. According to the latest official data, Serbia has received close to 4,000 refugees in the latest wave, but follows the obligation to engage in normal life.

One of the problems that we must especially look at is the fact that due to many

1 Doc. dr Zoran I. Cvetković, Faculty of Law, Security and Management '' Constantine the Great " Nis

prejudices in the local population there are significant problems. Behavior is so diverse that they move from extremely right-oriented and unacceptable to overly benevolent. Fortunately, the majority of the population of ordinary citizens of Serbia accepts the appearance of migrants as a personal need to help people because they have not everywhere with their will need to change their living environment and leave their homes that are most often destroyed. Prejudice is most often caused by tradition and is very different in understanding and interpreting migration movements regardless of whether they are caused by war conflicts, economic exhaustion of domestic resources or political events. Special behavior of the population where emigrants live. Depending on the state border criteria, there are five basic migration types. According to the criterion of time, the criterion of state borders, the criterion of causes, according to organization and criterion of willingness. In relation to the state border, migration can be external and internal. On the other hand, the outer ones can be continental, intercontinental, and internal migrations can be a local city-village, village-town, city-town, village-village.

By migration time, they can be final and they relate to the entire family, while migration-related migration concerns the working-class population from economic differences. The final ones have an impact on demographic change and they reflect on the total population of a country. Temporary migration is the reason for the need for higher earnings. Daily migration refers to daily travel of people and labor.

Again, we can divide the general factors into material and civilizational. Under material factors, we mean real historical events, as there have been great interstate conflicts, wars, revolutions, crises, etc. After all the conflict, peace negotiations and ending the conflict came through the adoption of certain international treaties and binding norms.

Under general civilization factors we mean the reasons of political and cultural in international relations.

The UN Universal Declaration of Human Rights, adopted by the UN General Assembly in 1948. Known as the Universal Declaration of Human Rights, is considered the basic document for the foundation of human rights, rests on natural rights that arose before civil and political rights. The provisions of the declaration each have the right to life, liberty and personal security, regardless of the color of skin, sex, religion, language, political or other belief. The freedom of movement under Article 13 is also clearly defined:

1. Everything is entitled to freedom of movement and choice of place of residence within the boundaries of a particular State,
2. Everything has the right to leave any country, including its own, and to return to its own country,

Freedom of movement of the person and freedom of movement of services are often treated together, both of which allow essentially the same thing, the smooth movement of a person from one state to another state.

In principle, these two principles have been largely processed and developed through EU documents in order to obtain employment, establish an activity, and to perform or use a service.

The attitudes of the European Union on freedom of movement

The basis for the freedom of movement of persons by the Treaty establishing the European Economic Community, set out in point "C", Article 3, which in the actions of the community includes the abolition, among the Member States, of an obstacle to the free movement of people, services and capital. These principles have been elaborated and developed in the Treaty regulating the freedom to set up their own activities in another Member State which regulates the freedom of circulation of services. These provisions served as a basis for passing, during the transitional period, a series of acts by which they were further elaborated.

Freedom of movement of persons is one of the four basic principles of the European Community, which guarantees the possibility for citizens of member states, and above all workers and members of their families within the community, to fulfill living and working conditions and promote their own values, business people are able to perform their activities in that Member State within a community in which the most favorable conditions exist.

The European Union is an intergovernmental and transnational union (community) of twenty-seven European countries. It takes its roots from the European Economic Community founded by the Rome Treaty of 1957 by six European countries. Since then, the European Community has expanded by joining the new member states and gained more power. This community was formed under the present name of the Treaty of the European Union (Maastricht Treaty) of 1991. Many aspects of the EU existed before the signing of the Maastricht Treaty, through various organizations formed in the 1950s. The Lisbon Treaty of December 2007 envisages changes to the agreement in order to correct the political and legal structure of the EU. The ratification of the Lisbon Treaty was completed in November 2009.

The EU creates a single market through a system of laws that applies in all member states, which guarantees the freedom of movement of people, goods, services and capital. It retains a common trade policy, agricultural policy and policies in the field of fisheries and regional development. The EU introduced a common euro currency in 1999, some member states did not adopt it. The EU's politi- cal activity is manifested in many segments of politics, health, economics, foreign affairs and defense. Control of passports at the border crossings of member states is abolished by the Schengen Agreement. Depending on the degree of development of each country individually, the EU organization differs in different areas. The EU is defined as:

- Federation in monetary relations, agriculture, trade and environmental protection,
- Confederations in social and economic policy, consumer protection and internal politics,
- International Organization in Foreign Policy,

The main area on which the EU is based is a single market based on a customs union, a single currency, a common agricultural policy and a common fisheries policy.

The EU represents its members in the World Trade Organization, the observer is at Group 8 and the UN.

Important EU institutions are: the European Parliament, the Council of the EU, the European Council, the European Court of Justice and the European Central Bank.

Maastricht Treaty - Freedom of Movement of People

The Maastricht Treaty was adopted on February 7, 1992. and came into force on November 1, 1993. This agreement represents a new step in the development of European integration. As a general act it consists of 6 parts and contains 314 members for the subject has regulation of social relations. The contract is divided into two parts:

- the part dealing with the economic and monetary union,
- the part dealing with the political union,

The Maastricht Treaty fully defines economic monetary policy and its dynamics through the introduction of the parity of the currency through a single currency with the establishment of the European Central Bank.

Justice and freedom of movement are already proclaimed by the Treaty of Rome as one of the basic principles on which the internal market is based. The founding agreement, on the basis of the recognition of the direct effect of the relevant provisions of the Treaty and the subsequent acts of secondary legislation and the Schengen Agreement, has already been given to nationals of the Member States. The freedom of movement of workers is governed by the provisions of the EC Treaty. By introducing the concept of

citizenship, freedom of movement is also recognized by other persons, all citizens of the Union, regardless of whether they perform economic activity in another Member State. Both of these persons may use such freedom only within the limits prescribed by the Treaty and the measures taken pursuant to the Agreement.

Freedom of movement of persons is one of the four basic principles of the EC, which guarantee the equal opportunities for workers and members of their families within the Community equal opportunities for the realization of living and working conditions and the promotion of their own values, and enable business people to do their activities carried out in that Member State within the Community in which the most favorable conditions exist.

The use of the principle of freedom of movement of people is realized individually, but also as a global interest of the community. Citizens of Member States are permitted, as individuals, to exercise on the entire territory of the community these rights that have been rightly recognized as rights exclusively for belonging to a particular State. From the point of view of the individual's interests, the realization of the right to freedom of movement means, above all, easier employment and self-realization of economic activities or professions, but also the exchange of ideas and information, in recognition of other cultures, habits and customs. This in a wider sense should contribute to a new quality of life.

In political and social terms, this creates some of the preconditions for a better understanding of the people, in order to facilitate a common life in the EU. With the EU Treaty, this is referred to as the process or social integration of the member states. This paves the way for achieving a long-term political goal, promoting the unique notion of a citizen of Europe who, in addition to the previous rights related to economic activities such as the right to employment, equal treatment, employed people and the enjoyment of certain social rights, would later enjoy special political rights , among other things, the unity of law and the right to choose public services.

In the context of the goals of the internal market, freedom of movement of people would be realized, which is a necessary condition for free circulation of goods and other factors of production, goods, services and capital. With the maximum mobility of all nationals of Member States, and above all workers, it can count on setting up the right labor market at community level.

The legal basis for the establishment of the freedom of movement of people is contained, in a broader sense, in the general provision of Article 3 of the Treaty establishing the European Community, which is intended to achieve the objectives of the community, by removing obstacles to the free movement of people, services and capital between Member States. The basic principle is contained in the provisions of Article 12 of the contract defined as the prohibition of any discrimination on grounds of nationality in the area of application of the contract. Title 3 of the Founding Agreement is devoted to the freedom of movement of people, services and capital. In legal technical terms, these provisions are divided into provisions on the freedom of movement of workers - the right of residence. Hence, freedom of movement is enjoyed by workers, persons having the right of residence and service providers. This significance does not arise only from the formal position given by the provisions on freedom of movement given in this part of the treaty, but also on the economic and social importance of this freedom for European integration.

In general terms, the freedom of movement of people implies the right of entry, the right of residence and the right to leave all persons from the territory of a Member State to the territory of another Member State of the Community. A set of these norms makes the immigration law of the Community. The term faces the different categories of member states and third countries such as workers, companions and persons providing or receiving services. Although there are differences between them regarding the use of freedom of movement, as expressed in the formulations of Articles 39, 43, 49 of the EC Treaty, the Court of Justice tried to formulate some common principles in their

application, that is, the application of the right to refuse entry or deportation, non-discriminatory on the basis of citizenship and in the case of reverse discrimination.

The provisions of Article 12 of the Articles of Incorporation as a basic principle established a prohibition of discrimination on grounds of nationality within the scope of the application of the founding treaty, but also without prejudice to its special provisions.

The application of this principle practically means that an individual after entering the territory of a member state can not be discriminated against on the basis of citizenship in terms of access to or pursuit of trade or profession.

The notion of non-discrimination implies a full and equal treatment.

The positive effects of globalization on the principles of International Commercial Law and their application, and especially the freedom of movement of people, seem to be encouraging. The greater freedom of movement of goods and capital, the less barriers to customs, transit, transport, financial, political, cultural, and freedom of movement are greater. On the other hand, the negative effects of globalization lead to the imposition of rules and concepts that are not in accordance with the principles of International Commercial Law and lead to favors of principles that are not in accordance with the principles of freedom.

In applying principles and principles, one needs to be very cautious, because some norms are positive in one socio-economic and religious environment, and the incentives are development, and in the other environment, these same norms are negative and represent a brake on development. Therefore, when applying the principles, norms and principles, account must be taken. Consider their impact on socio - economic, political religious and other. opportunities, as well as the influence and manifestation of these opportunities on the application and acceptance of principles, norms and principles.

Causes, consequences and perspective migration

Migration selectivity implies a population that contains many demographic characteristics that are determined by differences in living and working conditions. There is also the self-selection of migrants, which implies different characteristics of the population related to migration destinations, and it is precisely these characteristics that distinguish the migrant from the non-migrant population. Selectivity of migration is not fixed because it varies spatially and temporally, or in relation to certain characteristics of the migrant population. Certain characteristics that determine the selectivity of migration are interconnected. We have several types of migrant selectivity. We can divide them according to the selectivity of migrants by age, the selectivity of migrants by sex, the selectivity of migrants towards marital status and fertility, and selectivity towards occupation and education. In the selectivity of migrants according to age, the young population from twenty to forty is the most represented. The population most often migrates at the time due to certain advantages over the old population, which are good health, physical fitness, creativity, greater adaptation, and at that time the greatest demand for labor is at the same time. In the case of selectivity towards the sex, migration is difficult to determine, but it is known that they do not participate equally, and one of the reasons can be social norms that can limit the employment of women. Women are dominated by local migration, and the reason is mostly married, while in long-distance migration, men dominate.

European citizenship means the right of free movement from state to state or the right to employment, or the right to seek work in another state, the right to work in another state, the right to stay in another country with the aim of employment, and the right of equal access to the labor market. In employment in the public sector, the state can limit the employment of citizens of other countries. The limitation is related to the protection of national interests. Prior to the enlargement of the European Union, EU-15 members believe that in the future free movement of people can cause higher unemployment and lower wages. The European Union has adopted a common position

on freedom of movement because EU-15 countries were afraid that free movement of people in the enlargement of the European Union would lead to greater immigration from new members. There was a solution of the model "2 + 3 + 2", that is, for 7 years, which is related to the freedom of movement of workers to old members from new ones. The first two years relate to the application of national measures or to bilateral agreements with an accession country. Sweden and Ireland liberalized access to the labor market for newcomers. Required registration was introduced by Great Britain while Belgium, Greece, Spain, Luxembourg, France, Finland and Germany used a restrictive immigration regime, that is, workers from new members needed a work permit. Free access with some restrictions was introduced by Ireland and the United Kingdom, while Portugal, Italy, the Netherlands and Austria imposed a restrictive immigration regime, but with certain quotas. Only Sweden has made free access to the labor market. In its 2006 report, the European Commission stressed that there was a stable share of workers from other countries in the first two years of implementation. It came to the conclusion that these restrictions imposed by individual countries only led to more unregistered work. Unemployment has been reduced to new members, and immigrants from countries outside the European Union have been more concerned with immigration than those of new member states.

It is known that labor is mainly moving from less developed countries to more developed countries with higher demand for labor and from the south to the north. One of the causes of migration is higher wages, which leads to an increase in labor supply or a reduction in wages, and in countries where the labor supply is being withdrawn, wages would then have to be raised. Also, the cause of migration is political instability, but also the poverty of these abuses. As a consequence of these migrations, they have a positive impact on the efficiency of production, since both the countries from which labor migrates and the countries in which they move are benefiting from it. Only a reduction in wages also contributes to an increase in capital. In order for these migrations to take place, it is necessary to have a flexible labor market. However, there is a possibility of a higher unemployment rate.

When going to another country, workers face legal and administrative obstacles. Labor mobility has a major impact on economic growth, professional competence and employment. The European Union is trying to avoid obstacles with the aim of improving the state of employees by various measures. The old Member States have also taken some measures to improve labor mobility. These measures include sectoral employment activities, the promotion of the mobility of the unemployed labor force, and the promotion of mobility within the public administration. Insufficient migration of working population is the cause of insufficient number of experts and workers.

Impact migration on the working market

Today, the number of migrants is constantly increasing, which amounts to about 3.1 percent of the world's population. Migration is today considered one of the main driving forces. Job seekers go mainly to the market where there is a higher wage, and at the same time the employment increases, and where the wage is lower, the employment is reduced. One of the assumptions is that the employment of domestic workers in the higher wage market is being reduced, because migrants lower the wage cost or take over jobs for domestic workers. It is considered to be one of the negative impacts of immigration on domestic workers, but in the long term, looking at immigrants would spend good and the demand for them would increase, so would the demand for labor increase, and at the same time with the demand for labor, the wages of domestic workers . The consequence of migration is considered that if employment is full in both countries, the total production income in both countries is rising, and in the country of immigration there are positive effects on the product and income, ie, it is increasing, and in the country of emigration it is decreasing. The negative effect of emigration is the outflow of highly

educated workforce from the country of emigration due to the loss of return on investment in education and future earnings. Regardless of the unemployment in the labor market of the European Union, some research shows that there is a shortage of labor due to various qualifications, regional differences in supply and demand, and demographic trends in the European Union. The solution to these problems is the increase in immigrants unrelated to education and the increase in the movement of domestic labor.

The results that immigrants mostly migrate to a small number of specific places. There is a negative effect of immigration of 10%, which will reduce wages for domestic labor, by 0.2%. The impact on unemployment is decreasing, and immigrants have a major impact on former immigrants, as they reduce wages by 2%. Immigration reduces the supply of domestic workforce can be demonstrated by a simple estimate that a 10% shadow decline reduces weekly wages by 4%, annual earnings it decreased by 6.4% and the share of working time by 3.7%. It can be concluded that the impact on unemployment is negative. Econometric results show that immigration really reduces wages and labor supply for domestic labor. The result of the analysis shows that immigrants reduce the wages of domestic labor by 3.2%, and this impact varies with educational levels. In addition to these negative impacts, Borjas recommends the detection and useful contributions of immigration. It warns that it should not be neglected the possibility that immigrants of a certain level of qualifications have an impact on the employment of workers of the second level of qualifications. In 2005, Bonin uses the same model of research as Borjas, but only for Germany, and the results also have negative effects, ie immigration has a negative impact. Immigrants do not affect the increase in unemployment, and the wages of domestic labor are reduced by only 1%.

Freedom of movement of workers in the EU

One of the fundamental principles is the freedom of movement of workers related to various issues, such as social security, visas, citizenship, migration of workers and recognition of qualifications. The European Union provides freedom of movement for workers with the aim of seeking better living and working conditions. Europe thus provides a better standard of living for the individual and also reduces social pressures in the poorer countries of the European Union. It improves the living conditions of workers who remain in the European Union. Richer countries allow monitoring of economic development. Free movement of workers also have certain problems such as emigration, cold reception of citizens, and overload of social infrastructure.

The free movement of workers under the Treaty on the European Community implies the principle of non-discrimination on the grounds of their employment, remuneration and other working conditions. It is also regulated by secondary legislation that encompasses a large number of laws. Laws related to the freedom of movement of workers and his family are more important because they are a reason for practical implementation. The Court of European Communities is important for freedom of movement.

In many of its judgments, it regulates the area of freedom of movement, and it is believed that the court contributed greatly to its development. An employee moving to another country has certain rights such as the right to work without a work permit. The right to equal social benefits, the right of family members to join the worker, the equality of treatment in employment, and the recognition of qualifications. In order to enable access to the labor market, a "Blue Card for the EU" is needed, which enables labor, economic and social rights and movement within the European Union. To strengthen the European Union, highly qualified migrants are important, and the European Union provides good conditions for them. As for the Blue Card, it is important that it is based on a contract of employment and does not give the right of arrival. It can last from one to four years and can be extended. Every year, over 100,000 seasonal workers come to the European Union with the goal of higher earnings. But there also arises the problem

of seasonal workers being increasingly exploited and working under conditions below standards. There is also the problem of illegal migrants coming from non-EU countries to work without a permit, mostly in tourism and agriculture. In order to prevent this, the European Commission in 2010. proposed the Seasonal Employment Directive, which has not yet been adopted. The directive would allow seasonal workers to enter the European Union faster when there is demand for it and prevent the exploitation and protection of health. The Single Authorization Directive was adopted in 2011 concerning the rights of workers legally residing in the European Union. It applies to citizens outside the European Union who already have a residence permit or work or those who are still seeking it. The Directive contains a procedure for obtaining a permit, a residence permit and a work permit and certain rights for workers who have not yet been granted a residence permit, including recognition of diplomas, tax relief, working conditions, education and social security. The use of the principle of freedom of movement of people is realized individually, but also as a global interest of the community. Citizens of Member States are permitted, as individuals, to exercise on the entire territory of the community these rights that have been rightly recognized as rights exclusively for membership of a particular State. From the point of view of the individual's interests, the realization of the right to freedom of movement means, above all, easier employment and self-realization of economic activities or professions, but also the exchange of ideas and information, in recognition of other cultures, habits and customs. This in a wider sense should contribute to a new quality of life.

In political and social terms, this creates some of the preconditions for a better understanding of the people, in order to facilitate a common life in the EU. With the EU Treaty, this is referred to as the process or social cohesion of the member states. This paves the way for achieving a long-term political goal, promoting the unique notion of a citizen of Europe who, in addition to the previous rights related to economic activities such as the right to employment, equal treatment, employed people and the enjoyment of certain social rights, would later enjoy special political rights , among other things, the unity of law and the right to choose public services.

In the context of the goals of the internal market, freedom of movement of people would be realized, which is a necessary condition for free circulation of goods and other factors of production, goods, services and capital. With the maximum mobility of all nationals of Member States, and above all workers, it can count on setting up the right labor market at community level.

The legal basis for the establishment of freedom of movement of persons is contained in a broader sense, the general provision of Article 3 of the Treaty establishing the European Community, which is to achieve the goals of the community, prescribed by removing obstacles to the free movement of people, services and capital between member states. The basic principle is contained in the provisions of Article 12 contracts defined as prohibition of discrimination based on the nationality of the applications of the contract. Title 3 of the Treaty establishing dedicated to the freedom of movement of persons, services and capital. In the technical legal sense, these provisions are conferred in the provisions on the free movement of workers right of establishment. Hence the freedom of movement enjoyed by workers, persons who have the right of establishment and service providers. This character does not arise only from the formal city which the provisions on freedom of movement given in this part of the contract, but also from the economic and social importance of this freedom for European integration. In general freedom of movement implies the right of entry, right of residence and the right of all persons leaving the territory of one Member State to the other Member States of the Community. A set of these standards makes the immigration law of the Community. The term shall also include different categories of nationals of Member States and third countries such as workers, amicable persons and entities that provide or receive services. Although between them there are differences regarding the use of freedom of movement, as expressed in the wording of Article 39, 43 and 49 of the EC Treaty, the Court of

Justice has tried to formulate some common principles in their application, or in law to refuse entry or deportation, non-discriminatory on grounds of nationality with reverse discrimination.

International labor standards

CHARACTERISTICS term and international labor standards International labor standards are the principles, standards, guidelines on economic and social rights, working conditions, social security and prosperity globally. They are primarily contained in the documents of the International Labor Organization, as well as the main documents of the United Nations and regional legal sources. It is the minimum legal standards which have had a strong impact on improving living and working conditions of workers and facilitate international harmonization of labor law system with a tendency towards unification. If we take into consideration the relationship between human rights and international labor standards, it is possible to observe certain connections and points of contact. Specifically, the term human rights implies a set of basic human rights and freedoms that apply to all human beings. Human rights are enshrined in the Universal Declaration of Human Rights adopted by the United Nations in 1948. These rights were confirmed and extended in 1966 when the United Nations adopted two covenants - the International Covenant on Civil and Political Rights and the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. Human rights are further proclaimed in numerous other international instruments, such as the European Convention for the protection of fundamental rights and freedoms of man by the Council of Europe or the Charter of Fundamental Rights of the European Union. Civil and political rights are traditionally considered "Human Rights First generation" and it basically boils down to a ban on state interference in the area of individual freedom. The economic, social and cultural rights belong to "second generation of human rights" and, contrary to the previous one, they imply the intervention of states and their implementation depends directly on the degree of development and economic capacity of the state. However, nowadays it can be concluded that such a division overcome, because it was realized that economic and social rights are insurmountable and an essential element in the affirmation of human rights. When it comes to international labor standards, a comprehensive corpus of norms in the field of labor can mainly be found in international instruments, which are dedicated to the fields of social affairs and labor. These are the most common conventions and recommendations of the International Labor Organization. Since it adopted the Universal Declaration of Human Rights in 1948, it is often question of the relationship between law, which she proclaims and international labor standards adopted by the International Labor Organization. The main question is: to what extent are international standards part of human rights? It is clear that the ILO deals with a number of basic human rights outlined in the Universal Declaration of Human Rights. Also, conventions and recommendations of the International Labor Organization to contribute greatly to the promotion of human rights. In fact, these two categories have the same fundamental goals and were formed under similar conditions - a system of international labor rights was made after the First World War, the international protection of human rights was introduced after the end of World War II. Once we have concluded that the conventions and recommendations of the International Labor Organization are based on international regulation of labor, we can move on to review some of the most important conventions, those that make the principled basis of international regulation of labor. Since the Constitution of the International Labor Organization proclaims as particularly important to the fight against unemployment and the right to work, so be obvious Convention No. 88 and Recommendation No. 83 that are dedicated to the organization of employment services, as well as Convention No. 142 and Preprouka number 150 on professional orientation and vocational training and human resource development. In the area of employment are important, and Convention No. 122 and Recommendation No. 122. The right to just and

favorable conditions of work is guaranteed and elaborated Convention No. 148, Convention No. 155, Recommendation No. 156 and Recommendation No. 164. Protection against unemployment is regulated by the Convention from the number 2 1919, and Convention No. 44, Convention No. 168, Recommendation No. 1, Recommendation No. 44, Recommendation No. 45 Recommendation No. 169. the right to just and favorable remuneration regulated by Convention No. 26, Convention No. 99, Convention No. 131, recommendation No. 30, recommendation No. 89, Recommendation No. 135. A particular group of convention applies to the basic rights of workers as well as man. There can be emphasized Convention No 29, 87, 98, 100, 105, 111. The right to limitation of working hours and rest deals with Convention No. 1 on limiting working hours to industrial enterprises. Breaks for dealing with Convention No. 14, Convention No. 52, Convention No. 101, Convention No. 106, Convention No. 132, Recommendation 21 Recommendation 93 Recommendation 98 Recommendation 103. The issue of social security are consecrated Convention No. 24, 25, 56, 102, 118. mother and child is regulated by the Convention No. 3, 102, 103. Finally, protection of the family is recognized in the Convention No. 102 and Recommendation No. 123. in addition to the desire and intention to be as far as possible promote rights at work, the International labor organization has adopted two declarations - declaration on fundamental Principles and Rights at Work and the 1998 Declaration on Social Justice for a Fair Globalization in 2008. After this analysis of the basic issues related to international labor standards, we can move on to consideration of the regulations of the International Labor Organization concerning the protection of the status of civil servants, or beyond, all employees in the state administration. 10.2. Employees in public administration in international labor standards Starting from the two most current document, two declarations in 1998 and 2008, reveals the fact that international organizations' work in developing the continuity principles and rights at work. When analyzing the situation of civil servants through international labor standards, thinking that the regulations of the International Labor Organization, a field of study can be divided into several key segments, namely: • freedom of association • collective bargaining • elimination of forced or compulsory labor, • equality of opportunity and treatment in employment and occupation and • the protection of children and young people at work. 10.2.1. Freedom of Association with regard to freedom of association, international labor standards are contained in two conventions - Convention No. 87 of 1948 and Convention No. 98 of 1949. Convention No. 87 provides that workers and employers, without distinction of any kind, have the right, without prior authorization, form organizations of their choosing and to join these organizations, under the sole condition that they abide by their rules. Thus, as regards the establishment of or accession to the trade union organizations should not be discrimination on the basis of occupation or employment. These rights are guaranteed to workers in industry and in agriculture, and other industries, as well as public officials. However, every country is entitled to only one exception, and that the armed forces and the police. Liberty proceeding set forth in this Convention means that workers must not be forced to have only one union, or that all must be its members, but they must allow free choice of trade union membership. Also, no one may be compelled to belong to an association. As this Convention applies to all categories of employees, this means that the principles and rights it proclaims are related to the category of civil servants. Convention No. 98 aims to protect trade union freedom from the central government and state pressure. Workers must not be discriminated against by employers because of their union membership. And this convention leaves member states of the International Labor An organization that itself determine its scope in terms of military and police. Trade union rights in the civil service are regulated by the Convention No. 151 on labor relations in the civil service in 1978. This Convention applies to all persons employed in the civil service. However, national legislation is left to determine the extent to which the guarantees provided to the Convention apply to high officials whose functions are considered political or administrative, employees whose job confidential nature and the

army and police. At first glance you can see that the category of the army and police, and in this case exempted from the application of the Convention, namely can be exempted if the state deems it necessary and to the extent that, according to its interests is necessary. This Convention that state, like other workers, have civil and political first essential for the normal enjoyment of freedom of association which has limited obligations of their status and the nature of their functions.

Collective bargaining Two basic conventions of the International Labor Organization relating to collective bargaining are Convention No. 98 on Right to Organize and Collective Bargaining, 1949 and of the Convention No. 154 on collective bargaining in 1981. Thus, Convention No. 154 defines collective bargaining as bargaining that applies to all negotiations between an employer, a group of employers or one or more employers 'organizations on the one hand, and one or more workers' organizations on the other hand, in order to determine the conditions of work and employment, regulating relations between employers and workers, regulating relations between employers or their organizations and organizations or workers' organizations. When it comes to employees in the civil service, Convention No. 151 sets out that the organization of the government workforce completely INDEPENDENT from state authorities. Furthermore, Recommendation No. 159 with respect to labor relations in the civil service of 1978 provides that in countries where the procedure of recognition of workers in the civil service include determining which organizations should be given on the basis of preference or exclusivity, rights enshrined in the Convention, especially the right collective bargaining, such a determination should be based on objective criteria previously in relation to a representative character of the organization. When it comes to Convention No. 98, it claims that it does not apply to civil servants engaged in state administration. In connection with this category of employees, it should be noted that it is not good from the Convention to exclude a large category of workers employed in the civil service based only on the fact that they are formally placed in the same position as the state officials involved in the management of the state. It is necessary to make a distinction between civil servants who by their functions are directly employed in the state administration and that may be excluded from the application of the Convention and all other persons employed in the government, public enterprises, autonomous public institutions, who should enjoy the rights which the Convention guarantees. In relation to Convention No. 98, which excludes the application of its civil servants, Convention No. 151, which was later adopted makes significant progress in this regard. It provides that where necessary will be taken measures that are appropriate national conditions to encourage and promote the full development and utilization of machinery for arranging working conditions between the interested state authorities and civil servants, or other similar methods that would enable the representatives of civil servants involved in determining these issues. Under the convention, the only category that in its application can be exempted are high officials whose functions are considered political or managerial, or employees whose jobs are extremely confidential. Also, from its application shall be exempt employee in the army and police. As you can see from the implementation of such legal instruments Members of the army and police are traditionally excluded, and the right to bargain collectively over time liberalized the circle of civil servants to which it relates. Obviously, reality has shown that there is a need for precisely this kind of arrangement the access to collective bargaining persons in the civil service.

The abolition of forced or compulsory labor When it comes to non-free operation, it is possible to perceive more of its species - slave labor, bonded labor, prudni work. In the framework of the International Labor Organization in 1930 adopted CONVENTIONS No. 29 on forced or compulsory labor, which was later followed by several conventions and recommendations. Each Member which ratifies this Convention undertakes to eliminate the application of forced or compulsory labor in all its forms as soon as possible. State may not, even that requires forced or compulsory labor nor tolerate its imposition. Also, such a request must revolve like to be sanctioned. Thus, in its application to exclude

forms of work that would otherwise fall under the general definition of forced or work, such as work on the basis of the law on compulsory military service, work that is part of normal civic obligations inhabitants completely independent of the state, work which is required in emergency situations and the like. As can be seen, this Convention does not provide for any special Treman state administration employees. Convention No. 105 on the abolition of forced labor demands of the country which has ratified to take any form of forced or compulsory labor as a means of political coercion as a way to achieve labor discipline. etc. This Convention was created as a supplement Convention No. 29. The field where this Convention recognizes employees in the state administration is working discipline. Forced or compulsory labor as a means to achieve labor discipline may have two aspects. In the latter case, a distinction is made between sentences introduced in order to enhance work discipline as such and the field which governs the breach of discipline which distorts or threatens to degrade performance of important service, or that has been made in the performance of functions related a situation in which the life and health at risk. These situations do not fall under the protection of the Convention.

Equality of opportunity and treatment in employment and occupation Documents that can be extracted on the theme of equality of opportunity and treatment in employment and occupation are numerous. These include: CONVENTIONS No. 100 on equal remuneration for men and women workers for work of equal value, Recommendation No. 100, which was passed to this Convention, Convention No. 111 on discrimination in respect of employment and Artist Type and Recommendation No. 111 to this Convention, Convention No. 156 on equal opportunities and treatment for men and women workers, the Declaration on equal opportunities and treatment for women workers in 1975, Resolution on equal opportunities and equal treatment of men and women employed in 1985, and so on. The aforementioned document does not contain provisions that stood out or allocated employees in state administration through any kind of specifics. Therefore, the international standards of the work in the field of equality of opportunity and treatment in employment and occupation does not involves the specifics that would be related to this category of employees. 10.2.5. Protection of children and young people at work Child and Youth Protection at Work deals with Convention No. 5 on the minimum age for admission of children to an industrial work, Convention No. 7 on establishing age for admission of children to maritime work, Convention No. 10 on establishing years age for admission of children to work in agriculture, Convention No. 15 on establishing age for admission of young men to work in jobs warehouse workers and stokers Convention No 33 on establishing age for when eat children to non-industrial activities, Convention No. 6 on the night work of children in industry, Convention No. 182 on the prohibition of the worst forms of child labor and immediate measures for elimination of such work, and so on. Besides conventions, this issue is regulated with recommendations. As in the case of equality of opportunity and treatment in employment and occupation, and when it comes to child labor no special provisions or documents dealing with employees in the state administration. In this case, it can be concluded that it is unlikely that children and adolescents perform tasks in public administration due to the nature of jobs that require specific skills, expertise and qualifications acquired at certain levels of education.

Ilegal imigrants

Illegal immigrants are actually migrants who have entered a country without some relevant documents. There are also people who enter a particular country with temporary visas, for example, tourist or student, however, after the expiry of the visa, remain in the country and thus become illegal immigrants. Until the 19th century. there were no legal restrictions on entry into most European countries and thus there were no illegal immigrants. In Western Europe in 1973, the total number of illegal migrants was 10%, however, at that time, due to the rise in unemployment, the government stepped up measures against illegal immigrants by deporting them and punishing employers who

were employing them. Ship and airline companies that transported people without proper documents were also punished. From 1970 to 1990, the number of illegal immigrants increased, regardless of the fact that certain countries had stepped up their measures. These movements are most often caused by conflicts, ethnic cleansing, economic problems and natural disasters.

One of the problems that can arise is human trafficking that can be divided into the country of origin where the victims are recaptured, the country of transit through which they are transported, and the countries of destination in which the victims are exploited. The process itself begins in the country of origin and the transition through the transit country is coming to a country of destination which may at the same time be the same country as the country of origin. Human trafficking has three phases: the recruitment phase, the transport phase and the exploitation phase. Recruitment is the very beginning of human trafficking, where it can be recaptured by partial fraud, recourse to complete deceit or recourse by the use of force. Recruitment by partial fraud means that the victims are aware that they are involved in a particular activity, but they are not aware of the details and conditions while recruiting with complete deceit denotes victims who are promising excellent work and a well-regulated financial state and are completely deceived in this regard. Recourse to the use of force is actually abduction, that is, to force people to force. At the transport stage, there are certain routes where victims are transported where the highest profit from their sales will be.

Azil

In Europe, a lot of people seek asylum, but there are many obstacles to getting. Western Balkan citizens do not have any chance of getting asylum in EU countries because they are mainly issued to people who would be threatened by their return to their country. The right to the life of migrants is threatened in the Mediterranean, or 65% of deaths occur in order to transport illegal immigrants to ships. The problem of immigrants also occurs in the gray economy where a large number of workers are not registered and have minimum wages. One of the big problems of immigrants is that they can not reach the borders of the European Union to get asylum. There are some ways in which people can get to asylum. One of them is to move to neighboring safer countries where there are embassies of European countries. One of these countries is France, which has issued more than 1000 asylum seekers to Syrian refugees. The other method is the special centers for examining asylum applications so that immigrants do not enter illegally into the European Union risking their lives. The number of asylum seekers in 2008 in the European Union is slightly higher than 200 thousand. By 2011, there are up to 300 thousand, and it is growing rapidly, and in 2014 it is over 600 thousand. One of the biggest problems is wars, which is why migrants leave their countries and seek a safer home. The attitude of the developed countries has changed the migrant crisis that Europe was particularly affected as about one million and two hundred thousand migrants came to Europe. Given that Croatia is a member of the European Union, it can not ignore the problems that the rest of Europe faces. What will be the consequences of the influx of a large number of people who have brought their culture, customs and values in Europe differently from Europe, is not easy to predict, experts say.

Conclusion

The paper analyzes the movement of labor in the European Union from the aspect of the migrant crisis. The labor force is mainly moving from less developed into more developed countries and from the south to the north. When going to another country, workers face administrative barriers.

Migration is today considered one of the main driving forces. Member States of the European Union, in 1997, when the European Employment Strategy was introduced,

it committed itself to setting some goals that would create additional and better jobs in all EU member states.

The freedom of movement of workers is one of the fundamental principles of the freedom of movement of people in general. The European Union allows the free movement of workers with the aim of seeking better living and working conditions and in that way reduces social pressures in the poorer countries of the European Union. Labor mobility has a major impact on economic growth, professional competence and employment. The European Union is trying to avoid obstacles with the aim of improving the state of employees by various measures.

Improving the situation in underdeveloped parts of the world would affect the reduction of migrant movements.

Through research, it was concluded that people are dissatisfied with their workplace and the amount of salaries for their respective workplaces and the particular vulnerability of life is of crucial importance for migrant movements.

Literature

1. The Treaty establishing the European Economic Community
2. www.wikipedija. org.
3. Wertheimer-Baletić, 1999: (306-310)
4. Penava, 2011 (337-339)

Dragan Kolev[1], Branko Jotev[2]

THE POSSIBLE CAUSES OF THE EUROPEAN MIGRATION CRISIS

Abstract

"There were migrations and they will be forever...! "
Miloš Crnjanski "Migrations"

In this paper, the authors try to sketch the theoretical context of the causes of the European migration crisis, i.e. to offer a possible answer to the key question: What caused the European migration crisis that disturbs its European continent? With its consequences to the European Union, it has put on the temptation to seek an adequate response to the influx of refugees (migrants, immigrants). For this reason, some people recognize that the old continent has become a "fortress" that is increasingly closing its border for immigrants, while others advocate the need for its opening for migration waves from Africa. In this sense, a number of European countries accept a significant number of migrants, while some express strong geopolitical sensitivity to their reception and care.

The authors argue that without considering the wider circumstances (spells) that led to the exodus of a large number of people from the Middle East and North Africa, we can not expect the resolving of this crisis. This puts emphasis on the factors that caused it. We consider that the problem of the cause of exodus from Levant is not so simple and that many explanations of causality are found in the perception of political elites, geopolitical analysts and various theoretical speculations. In order to give our small contribution to the understanding of this complex, in the paper are presented dozens of theories that follow the causes of the present migration. In an effort to explain the causes of the emergence of the European migration crisis, a special place has taken on "conspiracy theories" and therefore we give them adequate attention.

Key words: migration crisis, theory, conspiracy, conspiracy theory, Europe

MODUĆI UZROCI EVROPSKE MIGRACIONE KRIZE

Rezime

Bilo je seoba i biće ih večno…!"
Miloš Crnjanski „Seobe"

U ovom radu autori nastoje da skiciraju teorijski kontekst uzroka evropske migracione krize, odnosno da ponude mogući odgovor na ključno pitanje: šta je uzrokovalo evropsku migracionu krize koja svojim obimom potresa evropski kontinent?

1 Prof. Dragan Kolev, Paneuropean University „Apeiron" Banja Luka, kolevces@yahoo.com
2 Branko Jotev, PhD, Gymnasium „St. Cyril and Methodius", Dimitrovgrad, bjotev@abv.bg

Ona je svojim posledicama Evropsku uniju stavila pred iskušenja traženje adekvatne reakcije na priliv izbeglica (migranata, emigranata). Zbog toga jedni Starom kontinentu spočitavaju da je postao „tvrđava" koja sve jače zatvara svoje granica prema imigrantima, dok drugi zagovaraju potrebu da se ona otvori za migracioni talas iz Afrike. U tom smislu neke evropske države prihvataju značajan broj migranata, dok pojedine iskazuju naglašenu geopolitičku osetljivost po pitanju njihovog prijema i zbrinjavanja.

Autori zastupaju tezu da se bez sagledavanja širih okolnosti (uzroka) koje su doveli do egzodusa velikog broja ljudi sa prostora Bliskog istok i severne Afrike ne može očekivati i razrešenje ove krize. Time se akcenat stavlja na faktore koji su je izazvali. Smatramo da problem uzroka egzodusa sa Levanta nije tako jednostavan i da se brojna objašnjenja uzročnosti nalaze u percepciji političkih elita, geopolitičkih analitičara ali i različitih teorijskih spekulacija. U nameri da damo svoj mali doprinos razumevanja ovog kompleksa, u radu navodmo desetak teorija koje slede uzroke aktuelne migracije. U nastojanju da objasne uzroke nastanka evropske migracine krize, posebno mesto su zauzele „teorije zavere" i stoga im posvećujemo adekvatnu pažnju.

Ključne reči: migraciona kriza, teorija, zavera, teorija zavere, Evropa

Introduction

The uneasy geopolitical situation at many points in the country raises many questions. Out of the many issues that stand in the horizon of this topic, we have just highlighted one that seems particularly important to us: What are the causes that have led to the migration crisis? Numerous answers are offered on this issue. Some political elites see this as a matter of defence of national interests, and others as a humanitarian issue. (Picture No 1). The public attention of European countries is often focused only on ways to reduce the influx of refugee waves into Europe, and less to the causes that have led to this geopolitical tension. We consider that this is very significant and, in many ways, an exceptional geopolitical story.

Picture No 1. Photographer Warren Richardson was born on August 28. 2015. at the border between Serbia and Hungary. selected for the best photography in 2015 "World Press" (competition "Hope for a new Life")

See: http://www.alo.rs/ove-fotke-ostavljaju-bez-daha/35399 (12. 7. 2017).

Accordingly, various theoretical schools have emerged about what is happening to the postwar migrant crisis that offers different views on the background of this event. The European migration crisis, represented in a large number of migrants from the Middle East and Africa to Europe, has for a long time been a crucial humanitarian, political, economic, security and geopolitical topic. Despite the numerous meetings, talks and agreements at the highest state levels, Europe, by no means, is able to find a solution to this tragedy. In this, all powerful states seek to be factors that will dictate the pace and content of developments in the Middle East. All actors want to be decisive factors in the resolving of this crisis as they strengthen their positions in establishing a new global balance of power. The great chess party is played at Levant[3], by the words of the most significant American geostrategist Zbigniew Brzezinski (Polish Zbigniew Kazimierz Brźeźiński, born in 1928).[4]

Antiterrorist struggle is led against the so-called Islamic states, (ID, formerly ISIL), which eventually grew into a paramilitary organization of over 50,000 combatants who are well-paid and motivated to fight. Its financial support comes from the sale of oil from important oil fields it has occupied, the sale of seized weapons, "racketeering", blackmail and abductions. It also imposed taxes and duties on oil exports. The ID has, according to some estimates, a daily turnover of up to three million euros. There are also opinions that the ID is not a classical organization but a social movement that has some state-building elements.

But it was not just a civil war in Syria that caused the migration of the population from Levant to Europe. Observed in a wider context, the migration crisis raises a number of issues that are not easy to give adequate and satisfactory answers. Here we distinguish that could be the most important: Why in the world and the Middle East, the events take place in this way? What geopolitical imperatives of the most important carriers of world power are reflected in this crisis? How can the migration crisis be considered in the context of establishing a new constellation of geopolitical relations on a global level? Is the battle for geopolitical dominance on the international scene and in some important areas unfolding alongside our eyes? Why has the Middle East become the epicentre of one of the toughest geopolitical areas? What really happens to the Levant and where does that lead? Who is attacking whom and who defends himself? Who migrates and why? Can the full truth of the causes of these events be known at all? Are there secret deals and play-back games in the background of the migration crisis? Who and why formed the terrorist organization so-called. The Islamic State that has raised violence to the level of global terrorism in order to achieve its stated goal - the formation of caliphates? Did it alone cause migrant flows to Europe or is it a complex of causes? Who, for the sake of the goals, of the interest, is launching this exodus of the inhabitants of one space to another, therefore who products the refugees, migrants, emigrants, how do they call them all? Is the migration crisis only a consequence of the global conflict between the US and the Russian Federation? Are there realistic estimates that the EU with the migration crisis has shown that it is a "paper tiger" that primarily takes into account US interests in designing its own geopolitical strategy? So why is Europe (EU) very carefully measuring its moves towards the migration crisis without reassuring that they are under serious pressure? Does the United States induce these migrant flows in order to prevent the emancipation of leading European states from American influence? Is US engagement in this area primarily motivated by the challenges of rising Russian influence or is it primarily an effort to take a better position for the expected long-term struggle with increasingly powerful (economic and military) China? Does Russia use the migration crisis to present itself as a global military force? Does through this event, is established a new world mapping?

3 More broadly under territorial determinant Levant implied Eastern country, while in the narrow sense it called for countries that are located along the shores of the Mediterranean (Turkey, Syria, Israel, Libya, Jordan and Egypt).

4 His most famous work is The Grand Chessboard. See: Zbigniew Brzezinski (2001). The Grand chessboard, Podgorica / Banja Luka: Romanov / CID.

It is not easy to get the right answers to these questions, because it is difficult to get valid information that would point to the essence of the causes of all these events. The impression is that the attention of the public and political elites is more focused on solving the consequences of this migration crisis and much less on its causes (objective circumstances or planned activities). Therefore, in the search for answers to these, as well as on many other questions, we relied primarily on geopolitical discourse because it enables us to more objectively look at the essence of past and present events and processes in the world. We believe that this approach can help us to adjust the complex geopolitical mosaics and in this way to discover the real causes of present events on the Levant. The Geopolitics observes the events, processes and flows on a global scale over a longer period of time, almost to be said "from the corner of eternity" ("sub specie aeternitatis")[5].Therefore, it was considered that the migration crisis should be viewed from a broader perspective from which local events are seen more clearly. The Geopolitics casts a new light on its causes.

The European migration crisis is a complex phenomenon for understanding and explanation which implies more complex approaches and a more complex analysis of all events that can at first sight be made by chance, unrelated. Nothing appears on the geopolitical arena, accidentally, spontaneously, exasperated, and does not happen in a marvellous way. In other words, all global phenomena and events are caused by something, all world processes and flows are determined by something.

Within this framework, there are numerous and mutually very different geopolitical paradigms (models, modes of theory) of seeing the causes that led to this exodus of the population. Not a small number of these theories stand on the view that the migration crisis is a consequence of conspiracies on the basis of a number of theories about conspiracy but also the so-called "Conspiracy theories". Therefore, there is a need, before mentioning of some of the dominant theories explaining the causes of the migration crisis, briefly look at these concepts

Theories about the causes of migration crisis

There are many theories and "conspiracy theories" which explains the causes of migration crisis. Surely that could say how many analysts of the geopolitical phenomenon, so many the theories / "conspiracy theories" about the event. They can be divided into three main groups: a) migration crisis as a direct cause of certain geopolitical events, b) migration crisis as a result of realization of the designed strategy and c) migration crisis as an accidental side effect ("collateral damage") of wider geopolitical concept. In this paper, we are primarily interested in theories that seek to identify the causes that led to it, and theories that explain the migration crisis as a result of certain world events, processes and trends. From many of them, we have selected a small number of theories that we thought could be a good illustration of the theoretical colourful that has developed around the migration crisis.

Theory: The migration crisis as a means of changing world order

The essence of this theory is that the position of the monopolar world (Greek monos, Greek polos - pivot, axis, axle)[6], Unicentric ("single-centre"), unipolar (Latin unus - one; Latin polis; Greek polos - pivot, axis, axle)[7] turns into a polycentric (Greek

5 Latin proverb which Dutch philosopher of Jewish origin Baruch de Spinoza (Dutch Baruch de Spinoza; 1632-1677), i.e. Benedict Spinoza described as universal and eternal truth regardless of the present reality.

6 Mono - prefix in the compound with meaning: I, one, the only. See: Vujaklija Milan (1986). Lexicon of foreign words and expressions, second edition, Beograd: Publishers, p. 580th

7 Unipolar (New latin - unipolaris) – one pole, having only one pole, or one kind of polarity, which concerns only one pole, which is produced with a single pole, the action of only one pole. See : Vujaklija Milan (1986). Lexicon of foreign words and expressions, second edition, Beograd: Publishers, p. 945

poly[8]; Latin centralis[9]) i. e. multicentric (Latin - multum[10]), multipolar thanks to, in the utmost degree to the migration crisis. So, not just in bipolar (Latin bis, polus[11]) as might have been expected. A new geopolitical order is being formed, often called geopolitical polycentrism. That could be said, the dominant global trend in which this present migration crisis plays an important role. This process can not be assessed unilaterally and a priori as a good or bad geopolitical change from the point of view of interest of one of the subjects of international relations. In a constellation of relationships, in a certain space at a certain period, it can be blessed, but in the second constellation of power relations, in the second socio-historical period, it can be evil fate.[12] Looking at the etiology of this process, it can be noticed that the relocation of the centre of economic power (economic development) from the West to the East (in Asia) also reflected on the geopolitical processes in the world. Thus, this change directly influenced the shift of the world's centre of power.[13] History has shown that the polycentric world (which emerged immediately after the Second World War) implies geopolitical combinatorics of the great powers. Accordingly, we should expect that the multicentric world will insist on even more complex combinations. In this regard, many theoreticians of geopolitics think that this migrant crisis is an introduction to the groundbreaking historical events that will follow at the end of this and the beginning of the next decade. He claims that this year in many spheres will be difficult with a lot of uncertainty and many of the long-established processes will have their ending.

Theory: The migration crisis as a means of maintaining geopolitical domination

As the previous theory claims, the world economic (and with it the geopolitical centre) slowly moving to the Asia-Pacific region, the US does everything to prevent it in order to maintain the existing geopolitical domination. Otherwise, in a few decades the most important world decisions will not be brought on the West, but primarily in the East. In this sense, this theory claims that the war in Syria and the migration crisis that has been caused by it, are the beginning of the American war against Asia. The instigators of this civil war have a long-term goal of turning it into a wider regional conflict, which reduces (or completely disrupts) the possibility of becoming a powerful gravitational centre in the Asia-Pacific region. Although the US's global geopolitical dominance is in a noticeable decline, its economic power will remain in the world for some time because it has the largest scientific and technical potential and the largest military budget.

What are the major changes (shifts) that have taken place in the system of world politics and economics in recent years, which are questioning US geopolitical domination? First of all, it is strengthening the military dimension on the Asian continent. Russia, China, India and Pakistan are strengthening and continuing to improve their

8 Poly - prefix in compound words to mean: many, more. See: Vujaklija Milan (1986). Lexicon of foreign words and expressions, second edition, Beograd: Publishers, p. 721st

9 Central (Latin centralis) - central, located in the centre or it belongs, which is working towards the centre, which is in connection with the centre; figuratively - the main, essential, home; medium; common. See: Vujaklija Milan (1986). Lexicon of foreign words and expressions, second edition, Beograd: Publishers, p. 1029th

10 Multi - prefix in compound words to mean: many, more. See: Vujaklija Milan (1986). Lexicon of foreign words and expressions, second edition, Beograd: Publishers, p. 591st

11 Bipolar (Latin bis Polus) - bipolar, with the two opposite poles. See: Vujaklija Milan (1986). Lexicon of foreign words and expressions, second edition, Beograd: Publishers, p. 117th

12 Therefore, to this global phenomena should not rejoice in advance nor mourn for her, nor did he invoke it as soon as possible and quickly conducted, and it should not be reviled. It is not in itself salvation nor danger.

13 Striking moment of this change was the Georgian war of 2008. The first after war indirect conflict the United States and Russia This meant that the world will no longer be essential as it was by then and the global power relations begin to change. Until then, the US dominance at the global level was unfettered in arbitrary action. Since then the United States are no longer sacrosanct force to impose its interests in any part of the global space. It, who until recently was almost global hegemony is compelled to deviate on some counts. This suggests that the United States started slowly losing geopolitical position which until then had on the global map.

rocket-nuclear potential. It is believed that in the near future, India will acquire nuclear weapons of the intercontinental range, and thus equate with China. Secondly, the role of Asian countries (primarily China and India) in the world economy is envisaged to be strengthened. Thirdly, it points to an increase in conflict potential in several regions, including in the Asia-Pacific region. Fourthly, with the so-called. "Arab Spring" Russia and China have lost their influence in the Arab world and the Middle East and are looking for a way to rebuild this influence. Russia has learnt a lesson from this and will no longer allow itself a deception in which she has been angry with the support of the US resolution banning flight over Libya. The damage, it caused to its geopolitical interests, was great, and which is most reflected in the lost reputation of an ally who it relied on. Therefore, in order to regain this reputation, it decided to intervene militarily in Syria and to support the regime of Bashar al-Assad.[14] Also it was done by China, but with much smaller participation.[15] By joining in the Middle East, Russia is increasing its stake in the struggle for world domination. Through this military engagement and guiding the "hybrid war", it returned to the world scene and thus jeopardized the unreliable geopolitical domination of the United States. She proved to be a serious player to whom in the future, in any case, must rely on. But its world position is still not such that it can independently dictate the rules of the global game.

Many believe that with this direct participation in the war in Syria, Russia offered, among other things, an alternative policy to US imperial aggression. Russia used the crisis in Syria to repair its position on the world's geopolitical scene. It can be said that it did not leave the scene, but she had a defensive position on it for a long time.

Theory: The migration crisis as a means of provoking a conflict between Shiite and Sunnite

One theory that attempts to explain the causes of a refugee crisis is that it is only one of the manifest forms of the conflict between the Shiites and the Sunnites, which was deliberately challenged by the West to weaken them in a mutual struggle. In order to "entertain on their misery", the West sees a chance to consolidate and expand its influence while at the same time preventing the impact of competing power centres (China, Russia). What is the long-term strategy of the SDA and its allies in this region? Do not allow the appearance of any strong Arab state in any sense (military, economic, political, etc.) and the removal of regimes that do not answer them. This theory is foreseen by their mutual wars in which there will be no real winner. Sometimes it seems that the US could not predict what would result in a series of political upheavals during the so-called Arab Spring and aiding the "moderate opposition" in Syria. In other words, the thesis is that the West does not understand the essence of the Middle East problem and therefore has no exit strategy for the occupation of Iraq and the downfall of Saddam Hussein's regime (Saddam Hussein Abd al-Majid al-Tikriti) as well as for other interventions. But the facts speak quite differently. Western experts know well and understand the Middle East problem. For decades, they have been studying and planning moves in this field. It is a shame to believe that they did not know what the consequences would cause their moves. It is precisely on this knowledge, that they succeeded to conflict two movements in Islam (Shiite and Sunnites) and they have become on one side in the long run to provide space for their influence in this part of the world.

14 It conveyed a significant amount of military hardware in its Mediterranean base in the Syrian port of Tartus as well as on military airport in Lakatii and Homs.

15 China has deployed its combat helicopter Z-18 and China's contingent of Marines who would be together with Iranian, Russian onshore operations to fight against ID in Syria. And Chinese aircraft carrier appeared in the Russian military base in Tartus.

Theory: The migration crisis as a means of changing colonial boundaries established by the Sykes-Picot Agreement

One of the theories explaining the cause of the migration crisis relates to an attempt to revise state borders established at the beginning of 1916. based on the Sykes-Picot agreement. Its starting point is the fact that these borders were established through territories that were neither nationally nor religiously homogeneous. This is thought to have been done with the intention of sowing seeds of conflict in that area, which could be a fertile soil for foreign centres to instrumentalize such divisions in order to achieve their geopolitical interests. It is a secret agreement signed by the governments of France and Great Britain after the First World War, for the division of colonial interests in the Near Cattle and the division of the Ottoman Empire. It has been secretly worked on it since 1914. to be signed in 1916. On engagement on the harmonization of the boundaries of the zone of interest, were working Sykes Mark and the French diplomat François Georges-Picot and according to them, this agreement was named [16]

According to this theory, the new American strategy would be based on the "Balkanization of Mesopotamia (Iraq and Syria)" and recognition of the principle that state borders should be established on the basis of ethnic, religious, cultural principles. The secession of these states would ensure the basic goals of the United States, which is the disappearance of the "resistance axis" (Tehran-Baghdad-Damas-Beirut-Gaza) in these regions. At the same time, the interests of US Middle East allies would be satisfied.

Theory: the migration crisis as a means of preventing NATO accession

One of the theories that can be found in the analysis of the US Foreign Policy Council is that the causes of this migrant crisis are in a wider context of Russia's efforts to create prosperous countries in the potential NATO countries that are located in its immediate neighbourhood enclaves, the challenges of internal conflict, and then keeps them in a "frozen conflict". This puts them insurmountable obstacles and prevents them from being admitted into this, for Russia's hostile military-political alliance. Namely, here it is suggested that Russia skilfully used one of the conditions for admitting new members to the NATO alliance, which refers to the country's candidate should fully control its state territory and that it has no potential for internal conflicts. This has been done with countries that have a special significance for Russia from a geopolitical point of view (Georgia, Ukraine, Moldova, Syria). The benefits of these countries in the full membership of the Atlantic alliance would allow them to refer to Article 5 of the North Atlantic Treaty, which would open a war between the Russian Federation and NATO.[17]

As a blatant example of the application of this strategy, the West sees in the eastern Ukraine that is aimed at linking eastern and southern Ukrainian regions, via Odessa, with the Transnistria in Moldova as another "Russian separated territory". This would bring Russia into a position to turn the Black Sea into a Russian lake, which is unacceptable from the standpoint of American geopolitical interests. In order to prevent it, NATO is compelled to offer thoughtful benefits to the countries of the Balkans and the countries of the Middle East. In this sense, it is considered necessary to access Montenegro as soon as possible in NATO, to resolve the misunderstanding about the name of Macedonia (FYROM), thus opening the way for her full membership in the North Atlantic Council. To Serbia and Bosnia and Herzegovina offer a Membership Action Plan that would reduce the Russian influence on these two Balkan states. In this sense, the Balkan is

16 Christopher Andrew M., Alexander Kanya-Forstner Sydney (1981). The Climax of French imperial expansion. 1914-1924, Stanford CA: Stanford University Press, p. 95th

17 In this article, among other things states that "Parties agree that an armed attack against one or more of them should be considered an attack against them all and consequently they agree that, if such an armed attack occurs, each of them will assist the Party or Parties so attacked by taking forthwith, individually and in concert with the other Parties, such action as it deems necessary, including the use of armed force, to restore and maintain the security of the North Atlantic area ".

given priority in these activities. What are the reasons for this? They are mainly reduced to the following: Russia's military campaign in 2008, secured the independence of South Ossetia and Abkhazia in Georgia, took away Transnistria from Moldova with a dominant Russian entity, annexing of Crimea, and the support of the Kiev regime's opponents after the coup d'état in Ukraine created the situation in Ukraine, in which the basic condition for accession to NATO would be the return of territorial integrity or the renunciation of these parts of the territory. Because those are the difficult decisions to be made, then it is quite clear that these countries have not yet become members of NATO.

In line with this situation, NATO must necessarily engage to oppose the Russian intentions in Southeast Europe and the Middle East. That is why it is obliged to bring the deliberate activities of the countries of the Balkans and the Middle East into a situation in which they would express their membership in NATO as their desire and necessity, that is, create such circumstances for them to be "a dream that the citizens has dreamt for a long time" or in the worst situation they have no choice in their external orientation. It is quite obvious that this theory itself contains the idea of historical revenge or at least historical revisionism.

Theory: The migration crisis as an instrument of oil price reducing

According to this theory, the main goal of the migration crisis is to reduce the price of oil as the Russian economy collapsed (primarily) and thus reduce its military power. An oil shock is an indirect blow to Russia and China. But the significant decline in oil prices has affected the economies of the Gulf countries and, therefore, Saudi Arabia whose budget is largely dependent on oil and gas exports. The decline in oil prices in the long run is jeopardizing the Saudi Arabian budget, which has forced the austerity measures and the privatization of the oil company "Armako". There is no hand to her and the existing position in Yemen.

Saudi Arabia began in the 1980s to "export" Wahhabism to Arab countries, which was in line with its expansionist policy and with the approval of the United States. Without US support (military, political, diplomatic, etc.) it would have no such impact in the region. In other words, this theory respects the view that its foreign policy is governed by the West.

Theory: The migration crisis as a way of Islamization of Europe

The point of this theory is that the cause of migration crisis requires the intent to commit Islamization of Europe. The Islamic state in which the dominant Sunnite direction (such as Saudi Arabia) are trying to Islamize the United States under the auspices of Europe and therefore funded migration from Islamic country and invest in the construction of thousands of mosques in Europe.[18] This was done to prevent religious and cultural homogenization of Europe and significantly hinders its unity. This theory is based on studies that have shown that those societies that are ethnically and religiously heterogeneous are also the economically less successful because they are in a latent conflict due to lack of inter-ethnic / inter-religious trust. It breaks down the concept of the European welfare state. Therefore, the migration is a great danger to the integrity of the European countries and a further strengthening of the European Union.

Theory: The migration crisis as the foundation of a new division of spheres of interest and establishment of a new "iron curtain"

This theory about the causes of migration crisis implies the idea of laying the groundwork for a new division of spheres of interest and the establishment of "iron curtain". The new regional political-military bloc in the Levant space would primarily

18 Only in Spain in recent decades has built more than 1,200 mosques.

correspond to American geopolitical interests. This is the platform on which on the base of the principle of collective security would join the country from the Baltic to the Black and Adriatic Sea. In this sense the European concept of international relations in recent centuries started from the fact that the balance of power on the European continent is of great importance to the relation (rivalry), between Turkey and Russia. Since Turkey perceived Russia as a potential regional threat, it will try to get closer to an alliance that have seen Russia so far as a source of danger. As a basic fact for such decision has been publicly deployment of missile system "S-400" in Syria, with which Russia has significantly strengthened its Mediterranean power. If we add the risk of Kurdish separatism then Turkey's efforts to take appropriate measures to protect their national interests become quite understandable. Some analysts have read it as a message that Russia established a new front line to the further expansion of NATO. In these conditions, the geographical position of Turkey receives special significance on the south-Eastern perimeter of NATO. Essentially it is initiated the process that would be eventually realize the concept of the division of space in the spheres of interest with exactly certain parities influence in certain states.

Basically, both theories claim that the Syrian crisis and thus the migration of the population caused Russia in order to provoke the Middle East geopolitical shift and in that way it would suppress the influence of the United States in this part of the world and the area would come under the control of Russia, Iran and China and Pakistan . This would create a more favourable position for negotiations on a new "iron curtain" that would clearly divide the "Eastern and Western Empire".

Theory: The migration crisis as a way to reduce labour costs in Europe

The thesis of which is based on this theory is that certain countries support migration because they see in them the freedom of movement of workers which is for their prosperity as important as freedom of movement of capital and ideas. In this sense, it is considered that the migrants are subject to the same principles as well as free trade. It is believed that it is from an economic standpoint useful: due to increased competition the migration crisis reduces the price of the domestic labour force. In this way, it leads to the maximization of performance and thus to profit. In addition to increasing the income of migrants who usually do not have anything, the migration reduces global poverty and global inequality. So, behind the migration crisis stands the power of money that in its service put all the institutions (parliaments, governments, etc.). Therefore, the contemporary world operates according to the principles that create profits. In such a system ultimately dominates greed as a driving force of social events that does not choose the means to profit, even if it was the price of the launching of large migrations and the suffering of migrants.

Theory: The migration crisis as a means of establishing "Intermarium"

This theory, which explains the causes of the migration crisis is of the view that she was deliberately launched to serve as a catalyst for the formation of new geopolitical alliances of States under the format "Intermarium" ("Partnership Block").[19] This is the idea of the spatial zone that would connect three European seas Baltic, Black and Adriatic, and that would represent a kind of protective corridor for establishing geopolitical counterbalance to the former USSR and the present Russian Federation. This unique geopolitical zone would represent strategic alliance countries, the Baltic, the Black Sea and the Adriatic region. By the size of conventional military forces and the number of inhabitants, the alliance would be slightly larger than Russia has. Therefore,

19 But historically this theory is the revitalization of the idea that was once placed by the leader of another Polish Republic, Józef Klemens Piłsudski; 1867-1935, after the Great War. It was elaborating in 1830. with plan by the minister of Foreign Affairs of the Russian Empire Adam Jerzy Czartoryski; 1770-1861). He advocated the restoration of Polish statehood after the division of Poland.

this concept is based on the view that Russia is the biggest source of threat for Europe and therefore should do everything to weaken it. One way is to infiltrate it in a local wars with countries in its immediate environment and thus to be exhaust in the long-term. In this sense, is initiated the crisis in Ukraine and the crisis in Syria with migrant consequences. It is presented as an imperial power that has a strategic goal to conquer Europe, which implies the necessity of establishing a defending zone.

The idea of "Intermarium" becomes the basis of a new European security and geopolitical architecture. What indicates a convergence of interests of these states? What obviously indicates a tendency of gradual building up "Intermarium"? In the answer to these questions, we will mention only some basic facts:

- Deliberately disrupting relations between Turkey and Russia[20],
- Deliberately provoking the Ukrainian crisis[21],
- Keeping the Baltic countries in constant fear of Russia,
- The imminent accession of Montenegro to NATO[22],
- Generating the new strategic plans,
- Taking a number of "security measures" in the form of heavy-armed switching in Eastern Europe,
- Carrying out military exercises on the border with Russia,
- Public disclosure of the idea of "Intermarium"[23],
- A meeting of the Adriatic-Balkan-Black Sea leaders on the sidelines of the UN General Assembly in late September 2015. on the initiative of the Croatian president[24],
- Forming a battle group Litpolukrbrig in September 2015[25],
- Training operations "Atlantic determination"[26] and alike,

All these are the kind of indicators management geographic dimensions policy in the area of Europe with the aim of forming a new "Rimlanda".

There are other theories that were not the subject of our analysis due to limited space. Among them is particularly highlight the following: migration crisis as a way of cutting the Balkan leg of the "New Silk Road" which should connect China and the Mediterranean, the migration crisis as a means of preventing the construction of a gas pipeline from Iran and Iraq through Syria to Europe, the migration crisis as a channel insertion of Islamic terrorists in Europe and alike.

20 With Turkey, which is in conflict with Russia, the south wing of NATO on the shores of the Black Sea is becoming even more powerful. The opening of the Russian-Turkish dispute was at opening up space for a wider alliance (win over some other countries). The deepening of the conflict is on the line of the US interests such as in the nineteenth interest of Great Britain was to preserve life "patients from Bosphorus" and thus prevent Russia to come to the warm sea and to master with the passage Bosphorus and Dardanelles.

21 Not incidentally, Ukraine and the Baltic states first that demonstrated solidarity with Turkey. Ukraine this situation used to be closer to Turkey and offered to take the place on the market of Turkey, which had Russia. Foreign Minister of Latvia Edgar Rinkevič vigorously supported Turkey's right to defend its airspace.

22 Upon accession of Montenegro in NATO geopolitical position of Russia on the "chessboard" of Eurasia is dramatically changed.

23 Possible realization of this idea was announced by the present President of Poland Andrzej Duda in several of his public lectures.

24 At that meeting, the Foreign Minister of Lithuania Linas Linkevič insisted on tighter political cooperation and closely coordinate their foreign policy activities. Croatian President insisted on avoiding the term "Western Balkans". She advocated cooperation between countries along the Baltic Adriatic vertical. That would be a new turning point in supplementing Eastern Europe and the Adriatic element.

25 It will be formed from the Lithuanian, Ukrainian and Polish soldiers.

26 It is used to test the readiness of the military component to be, in the shortest possible time transferred from the Baltic to Romania. It is anticipated that after the NATO summit in Warsaw 2017. Germany and Poland move stronger in strengthening the Eastern bloc of NATO.

Theory: The migration crisis as a way of realization of the "global conspiracy"

This theory claims that the present migration of inhabitants of the Middle East and Africa to Europe is only part of the activities which are implemented by "global conspiracy". Specifically, the basis of this theory is the view that the migratory crisis and all that preceded it (felling regimes coloured revolutions, coup d'état, provoking civil wars) is aimed at preventing the occurrence of new world powers that would restrict, diminish or eliminate global domination of the USA. In this sense, the West (primarily the US) deliberately creates terrorism (ID) that is used as a weapon to destabilize Russia, China and other countries for which it considers may be a threat to the global hegemony of the United States. In this regard, the United States and some of its allies (mainly the United Kingdom) are organized, trained and equipped with military equipment and weapons members of extremist Islam (ID) who are fighting on his behalf by provoking civil wars in countries that are at significant geopolitical points. It follows from this view that the US, Britain and France have no intention to fight against ID.[27] Contrary to it, Syria, as well as Ukraine, is used to force Russia to demonstrate military incompetence and in that way convince Europe and China that Russia is not their credible ally. It was presumed that Russia ID understood as a threat against their security and the need to intervene militarily. But it did something else: Russia intervened militarily in Syria against military ID and achieved significant successes in the fight against ID but also in assisting the regular troops of the Syrian army.[28] This surprised the United States and caused the need for the US to take measures that would Bashar al-Assad opposed to discourage allies both in the Middle East and in Europe. As the first of these measures is the agreement between the United States and Turkey on shooting down Russian planes despite the achieved agreement of the Russian Federation and NATO to avoid air meetings in the area of air operations in Syria. Russia, on this provocation, did quite restrained, but Turkey has not apologized for the incident. This situation is exploited to show that Russia is a "paper tiger" who should not be afraid and to whom these pressures do not bear any risk. Therefore, should continue with enlargement of NATO and the increasing influence on the premises of the Middle East, Ukraine, Georgia, Montenegro and elsewhere in the national interest for the United States. With such "global conspiracies" Russia and China are brought to the situation that their only choice is to accept the global hegemony of the United States or to oppose it in all ways, even by preparing for the war. This theoretical concept raises many questions. Does the reaction of the Russian Federation to these provocations (avoiding an adequate military response) can be counter-productive and cause a new provocation? Is this a long-term diplomatic move which Russia is trying to convince European countries that their national interests are very much different from the US and therefore should cease to support the hegemonic US policy?[29] Accordingly, it is presented the thesis of the beginning of the Third World War because the United States with its allies (NATO), are de facto at war with Russia and to some extent with China. It opens the possibility that Russia suspend delivery of energy states that are in NATO. This is less damage than to lose its sovereignty or a possible war.

27 It is seen and according to the type of aircraft that have been sent to the Middle East. Namely, they brought the fighter planes that are intended to fight in the air and not for the bombardment. it suggests that they are more in Mission to threat Russian military aviation but to attack ground targets of ID.

28 Destroyed their command centres, pistons for training their weapons warehouses, convoys of oil tankers carrying kidnapped Syrian oil to Turkey where it is sold in order to finance their military action.

29 According to this theory, Europe and in this case refers condescendingly to the United States, as if they were in a vassal relationship with her. The most powerful European countries (Germany, UK, France) behave as if they are American puppets who are powerless to escape from the American embrace. Accordingly after emergence of Russia from the "deep sleep", Russia is trying to awaken Europe to follow their authentic interests.

Conspiracy theory about the causes of the migrant crisis Definition of terms: "conspiracy theory", "theories about conspiracy" and "conspiracy of theory"

To understand the theoretical complex causes of the migrant crisis and "conspiracy theories" we believe that is necessary to explain two more concepts: "theory of conspiracies and". All three phrases have a conspiracy(ies) as a common subject of practising. Therefore, it is necessary to provide basic outlines of this notion. It manifests itself in many forms - from the conspiracy of silence to conspiracy of warfare and therefore is itself the subject of dealing with various theories.

The term "conspiracy"

Does conspiracy(ies) as a phenomenon exist? What is the cause of their appearance and that are their purpose? You do not need to be particularly keen to establish that we live in a conspiratorial world. Some of the numerous conspiracies are eventually discovered, and for some we will never know that they existed. The dominant view is that the conspiracy is essentially just a game of power and the struggle for power. And "will to power" (Friedrich Nietzsche) is the obvious human need and it is not surprising.[30] We ourselves are a part of the games competitions from an early age. Invisible wires of power (conspiracies, plots) are embedded in all social pores. Therefore, traces of conspiracies can be found in all systems. Thus, all conspiracies are essentially conspiracies of interest. Nothing in the global geopolitical relationships is done on a whim (prank) in order to mislead someone (causing damage), but for the sake of their own interests (political, military, economic, geo-strategic, etc.). Conspiracies can be put in certain contexts and thus give them different meanings. Conspiracies can be mystified and their importance can be exaggerated. Conspiracies can be directed and fake. The consequences of the conspiracies often last a long time and are reflected in the behaviour of the individual.

Who are the conspirators? By definition, the conspirators are individuals or groups who secretly created (planned and implemented) activities, events, processes that other people inflict some damage but brings them certain benefits.[31] The conspirators have two basic tasks in achieving their goal: a) one is to provide the conditions for the realization of their intention, and b) the other is to undertake measures and activities that secure the secrecy of the activity and prevent the announcement of the goal they want to achieve. That is, they do everything to make the disclosure of their manipulations as difficult as possible. How can this be best achieved? One of the most common is the conviction of the public that conspiracy does not exist as a phenomenon, let alone a certain conspiratorial activity. And so they create war theories and "conspiracy theories" with which they are trying to deceive the public.

There are many different definitions of the phenomenon of conspiracy. Here we will, for illustration, mention only two. So, for example, ("Collins Dictionary of Sociology") sets out the conditions that are necessary for some phenomena to be declared as conspiracy. In this sense it is claimed that a phenomenon can be considered a conspiracy only if it "were exhibited at the senseless, bizarre, unusual or irrational way, if it were exhibited without proof or evidence that can not be proved".[32] Similarly to this one of the most famous world vocabulary - ("Merriam-Webster dictionary") defines conspiracy as "a secret agreement or cooperation between two parties for an illegal or

30 See: Nietzsche Friedrich (2012). Will to Power: an attempt to overestimation of or all levels, Belgrade: Dereta.

31 Some conspiracy theorists believe that it was the State that is the biggest conspirator: first it passes laws and rules of conduct in respect of which it takes taxes and spending budget for what it considered to be spend, it controls just what is it useful for it, eradicates what damages it. Illegitimate means proclaims legitimate to make them to be realized. Creates a variety of conspiracies and used them to achieve its goals, while the population obey its laws.

32 See: Jary David Jary and Julia (1995). Collins Dictionary of Sociology (determinants of "Conspiracy"), London: Harper Collins Publishers.

dishonest purpose".[33]

"Conspiracy theory ": Between reality and myth

"Conspiracy theory" or conspiratorial theory, Russian теóрия зáговора (конспирология), German verschwörungstheorie, Spanish teoría conspirative, French théorie du complot, Italian una teoria del complotto (o della cospirazione) is very frequent term in the world and domestic professional and the popular writing. Therefore, caution should be exercised in the use of the term "conspiracy theory" for several reasons. One of them is a different interpretation of this concept. There are "advocates", "supporters" or the "opponents" conspiracy theories, and those who reject each "conspiratorial" approach to history and the present.[34] In this sense, one of the school in the interpretation of the phenomenon of "conspiracy theory" thinks that it is a specific type of theory that is used to explain the underlying cause (reason) of an event (social, political, cultural, military, present, historical, etc.). The most often the cause is hidden and it is the result of a secret plan from the most secret centres of power (powerful individuals, social groups and powerful families, associations, states, "power elite", etc.). They usually deny that the event itself is caused by the action of direct actors (they deny a decisive role) but that they are merely "executors of works" of the conspiratorial intentions hidden tycoons. Namely, as a rule conspiracy theories dispute the possibility of randomness, spontaneity, set of circumstances. Thus conceived conspiracy theory can imagine and very complex systems explanations not only events but also the overall history of that nation, state, civilizations, organizations and alike. Then this theory has the character of "alternative history", "hidden history", "secret history" and the like. These centres of power do not hesitate to make known its existence to the public in various ways. The most commonly is through a system of signs and symbols, and as an evidence is often cited example of graphic symbols on a 1$ banknote.[35] That's why we live in a "period of confusion", which confused even those who stand out "that everything is clear". In this sense, the conspiracy theories are defined as a set of hypotheses that seek to explain the causal-consequential links between social-significant events and processes governed by hidden forces for the sake of realization of their mercenary interests. It is significant to note that the creators themselves (followers) of these theories reject the possibility that negative connotations could be attributed to them.

The second direction in interpreting the conspiracy theory gives to this expression a negative connotation, that is, pejorative meaning. They find that these are just plain speculations that try to oppose the "official version" with established explanations, entrenched attitudes, widely accepted interpretation of an event (or series of events), with which is deceiving (misleading, misinform) the public in order to disguise evidence and draw attention from the objective facts. These theories, according to this interpretation, are integral elements of the misleading plans of the secret association in order supporters and followers of these theories to be characterize as a persons trying to publicly spread paranoia. In this sense, the term is used and when it wants to reject any interpretation of events as unbelievable and incorrect or as plain gossip. And if some of what is hidden in the world is discovered, The power centres declare this as a "conspiracy theory".

With conspiracy theories are also dealt the contemporary sociology and psychology in trying to discover the reasons for submission of the individual who is influenced by these theories.[36] They are often seen as a kind of folklore that is similar to the so-called

33 Determinant: Conspiracy, http://www.merriam-webster.com/about-us (2. 2. 2016)

34 Our approach is scientific, "not", "not against" but about the "conspiracy theory".

35 One of these occult secret societies, according to the new theory are "Illuminati", which rules the world, try to establish a new world order ("Novus Ordo seklorum") and which are represented as all-seeing eye of god Horos.

36 The answer to this question implies a psychological approach that explains why a man is inclined to believing, persuasion, At the minimum, it is usually the situation in which an individual can not come to accurate information and then turns to the search for underlying causes and finding answers to anything and everything but in the presented "conspiracy theories". In that way he deceives himself into fallacy..

urban legends or urban myth.[37] When there is no mutual trust, when there is fear and panic because of the mystery of something (someone), when the worm of suspicion slides into, then the answer is "conspiracy theories" that reveal the conspiracy "against each other" ("all against all"). "Conspiracy theory" has the reputation to be one of Haox theory, that is, theories that are used to joke, for the manifestation of deceit and for all kinds of frauds, deceptions.

Some conspiracy theorists believe that the "conspiracy theory" can be seen as a kind of escapism, or as an escape from the harsh realities of life in a world of fantasy and illusion, as a supplement to real life. As to "conspiracy theories" have special powers and therefore the fight against them is difficult and uncertain, and when they are revealed, their possible guilt usually transfers to another conspiracy theory. In that way, the conspiracy theories get more permanent dimension. Others believe that they are one elegant method of turning attention away from the truth to the unimportant, to the sideline, to the irrelevant for understanding of the essence of a phenomenon, while the third believe that the category of "conspiracy theories" is designed with the intent to conceal its real conspiracy interest. Both groups theorists advise that "conspiracy theory" should not be taken "for granted" because they are biased and unfounded. There are theorists who believe that "conspiracy theory" is one of the radical theories of elites.[38]

The term "theories about conspiracy"

One of the most famous works that deal with this issue is "Conspirology (science about the conspiracies, the secret societies and the occult war" whose author is Alexander Galevich Dugin (1962) which is considered to be the founder of the science about conspiracies - Conspirology.[39] In this book he tells about the mysterious background of history and seeks to "expose" numerous conspiracies. These are ideas quite different from the contemporary positively defined science. Unlike them Conspirology examines the role of the mysterious and the centres of power that make "conspiracy" and from the background guide the flow of human history in order to protect their interests. It descends into the depths of unknown or little known.

The term "conspiracy of theory"

In addition to the terms "conspiracy theory" and "theories about conspiracy" we introduced the term "conspiracy of theory": It indicates a subtle and hidden role of "conspiracy theories". That is, that the "conspiracy theory"as a specific theory can be used in conspiratorial intentions. In that sense, the "conspiracy of theory" as a new discourse could be characterized as a kind of meta-theory of "conspiracy theory", that is, as a concept that points to the fact that the theory (in this case "conspiracy theory") can

In this way many people "conspire" themselves because it is easier for them to believe in such conspiratorial story than to make an effort to come to the realization based on solid arguments. They use lies easily that are presented as truth. It is not easy to resist to it and does not allow your self to be "slipped on thin ice."They serve them as a universal key that can open numerous doors and "get to know the truth" about something.

37 The term "urban legend" is usually understood as a fictitious event of modern life, an anecdote of a person or social group, supernatural beings, bizarre events and alike. As part of folklore, they are transmitted "from mouth to mouth" (like rumors and gossip) by individuals who believe in them but also in the media. The prefix "urban" does not refer to their place of origin (town), but at the time of its creation: they are connected to the modern world characterized by strong urbanization. They are transmitted "in good faith" (because they are believable) and therefore differ from mass deceptions, manipulations and "ducks". Most often, their author is unknown. The consequences of uranium legends can be different: from provoking laughter to severe consequences for people's safety.

38 See: Цыганков А. П. (1995). Политические режимы: структура, типология, динамика, Moscow: Interpraks.

39 Dugin Geljevič Aleksandar (2008): Konspirologija (nauka o zaverama, tajnim društvima i okultnom ratu), Logos, Beograd., Logos, Belgrade.

be used in conspiratorial purposes.[40]

With "Conspiracy theories" are concealed the true intentions and therefore about the events should be judged about resources and methods with which the subject of events are served according to what Bismarck tells that "intentions are not important but the potentials to achieve that intent". "Conspiracy theories" serve to anesthetize public opinion. Wit the various "conspiracy of theory" are created a dense fog that hide the real interests. From this are born many doubts, incomprehension and misunderstandings of what is really happening. Therefore, it is very difficult to understand the essential features of the centres of power on "The Grand chessboard" (Zbigniew Brzezinski) and real interests that are behind it. "Conspiracy theories" have their psychological effect. They are methods of spreading despair and hopelessness. Fear of all these "conspiracy theories" can lead to paranoia, apathy in a state of hopelessness. Therefore, they are often characterized as one big psychological diversion, i.e. one big conspiracy.

"Conspiracy theories" are deliberately conceived to create a state of overdose of the public with possible explanation of an event and in that way led it to a state of confusion. With it we can create a kind of dependency in which one forgets about himself, and his attention is focused on the outside world and causing to him state of helplessness, disorientation and fragmentation. Namely, it is served idea to him that the world he lives in are formed by those who are much more powerful than him (secret power centres), and that he as an alienated individual can't influence his destiny.

So, in a nutshell, "conspiracy of theory" as a discourse is of the view that the term "conspiracy of theory" is a kind of conspiracy. With it we point out that the "conspiracy theory" is only one aspect of conspiracy theories and that much can be instrumentalised, so and theories in order to hide one's real intention.

* * * *

In general there are two basic schools of thought, from which are emerged a number of theories and "conspiracy theories" about the migrant crisis. The first blames Russia that the main culprit of causing and deepening of the crisis and that it is trying to destabilize Europe. Such claims are mostly coming from the USA, Turkey and Germany. The second school of thought is completely on opposite positions. It is of the view that for the migration crisis is responsibility of the United States that also want to destabilize Europe in order to make it the long-term dependent on the US policy but also worsened relations between Europe and Russia (primarily Russian-German relations). So, in the last instance these theories are trying to accuse the United States or Russia as the main cause of the mass migrations of the inhabitants from Levant and North Africa to Europe.

All these theories are not devoid of logical sense. And conspiracy theories have logical narrative form but only with careful analyzing are seen methodological errors. In this lies their success and survival. Thus, each of these theories we view as one possible narrative of the actual event such as the migrant crisis. They all start from a specific view of the world, from their own ideological base of the editing of international relations, of certain interests that try to justify or defend. Through favouring just one determinant (factor), i. e. reducing approach are drawn black-and-white contrasts and offer simple answers to very complex questions. Do not respect the legality of relations space (floor) and policy. This creates the illusion that this theory explains everything. That with one view is all covered and the essence of the cause is well seen. These are strained theories, theories that are very often contradicted by facts. That is why they are most often unsustainable constructions. In order to know the real causes of the migration crisis, it is necessary to study the consequences that this mass migration has caused. Motives and planned goals are hidden in them. This will indicate that there are numerous theories

40 On the concept of meta-theory see: Ivan Lozica (1979). "Meta-theory in folklore and the philosophy of art," Narodna umjetnost (Croatian Journal of Ethnology and Folklore Research), Vol. 16, № 1, Zagreb: Institute of Ethnology and Folklore.

that explain it at the level of speculation and can not be scientifically confirmed as such.

Conclusion

The main goal in this paper was to present the basic theories (and "conspiracy theories") with which are trying to explain the causes of this great European refugee crisis. The fundamental question that arises from the topic is how to observe this present European problem? We tried to find an answer to this question by looking at the migration crisis in a wider geopolitical approach, i.e. from a global point of view. We believe that only a wider approach, in which the circumstances that caused these events will be studied, can provide relevant answers to numerous questions of these issues. That is, it should be viewed in the context of regional and global geopolitical opportunities, because a particular local event can be properly understood only in this way.

In that sense, we started from the fact that we are living in a time of dynamic determination of power in the global space in order to establish a new geopolitical balance. The re-compilation of the geopolitical map of the world has not been completed because it is a permanent process. The interweaving of geopolitical imbalance and geopolitical balance is constant. New world orders are constantly being created, which are ultimately the result of the relationship between the forces of the East and the West. Therefore, in this context, local events are seen as parts of this process. With which theories and "conspiracy theories" it explains? It is not that there are no secret agreements at the expense of someone, but there remains an open question how to cope with the numerous ideas of conspiracy of everything and everything? What was really a conspiracy, and what just a fictitious story of a conspiracy?

Many of these theories, in an effort to explain the background of events, are based on obscure assumptions. What makes them acceptable is the fact that in their code there is a real geopolitical vision. Many of the theories are not completely new. Some represent modification of the present geopolitical concepts and subject to repeated analytical generalization, while others are literally meaning to remove dust from old concepts.

The crisis in Europe caused by the mass migration wave of the inhabitants of Levant and North African population will remain the subject of geopolitical analyzes and theoretical generalization. All that have been said up to now has implied the need to answer a number of new questions. What kind of relationship does the West have to establish against the "awakened" Russia again? What will be the new configuration of international relations? Who are the most important architects of the emerging world geopolitical order? Who is right and who is wrong? What can we expect in the upcoming period? What is being planned and what can be done really? What changes will be done in the political-military relations of the modern world? Particularly are important for us are the answers to questions that directly affect the fate of the Balkans, and therefore the state of the people who inhabit it. How will this affect the security of this part of the Balkans? Will this lead to a new Balkan geopolitical pattern? Does this hide the danger of a new polarization between the countries and peoples of this region? What is the world awaiting in the coming years? Of course, this limited work can not offer answers to these questions. Further and more extensive research of geopolitical reality can be the basis of new and different points of view than we have offered here.

Literature

1. Bžežinski Zbignjev (2001). Velika šahovska tabla, Podgorica/Banja Luka: Romanov/CID.
2. Цыганков А. П. (1995). Политические режимы: структура, типология, динамика, Москва: Интерпракс.
3. Crnjanski Miloš (2015). Seobe i druga knjiga seoba, Beograd: Laguna.
4. Dugin Geljevič Aleksandar (2008): Konspirologija (nauka o zaverama, tajnim društvima i okultnom ratu), Logos, Beograd.
5. Ivan Lozica (1979).“Metateorija u folkloristici i filozofija umjetnosti”, Narodna umjetnost (Croatian Jurnal of Ethnology and Folklore Research), Vol. 16, № 1, Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
6. Jary David and Jary Julia (1995). Collins Dictionary of Sociology (determinant of “Conspiracy”), London: HarperCollins Publishers.
7. Christopher M. Andrew, Alexander Sydney Kanya-Forstner (1981). The climax of French imperial expansion. 1914–1924, Stanford CA: Stanford University Press.
8. Niče Fridrih (2012). Volja za moć: pokušaj preocenjivanja svih vrednosti, Beograd: Dereta.
9. Vujaklija Milan (1986). Leksikon stranih reči i izraza, II izdanje, Beograd: Prosveta,
10. Conspiracy, http://www.merriam-webster.com/about-us (2. 2. 2016)

Petar M. Anđelković[1], Radica M. Nedeljković[2]

MIGRACIJE U SRBIJI – OD OGNJIŠTA KOJA GASNU DO REGIONA KOJI GASNU?[3]

Rezime

Migracije, odnosno kretanje stanovništva u raznim pravcima i iz različitih razloga, oduvek predstavljaju jednu od konstanti društvenog života. One su nekad stihijne, spontane, manje utiču na društvnu zajednicu, ali su nekad intezivnije, planirane sa određenim ciljem i mogu da izazovu velike društvene promene. Demografske činjenice su jedan od najboljih pokazatelja trenda kretanja jedne nacije, a one govore da je srpski narod na „sigurnom" putu demografskog samouništenja i nestanka iz tri ključna razloga: Srbija se iz godine u godinu demografski smanjuje (zbog smanjenja prirodnog priraštaja i novog „danka u krvi"); srpska nacija sve više stari, čime se nenadoknadivo potire reproduktivni deo nacije; i u Srbiji je, takođe, na delu zamena stanovništva. Pogrešnom strategijom razvoja Srbija u okviru negdašnje Jugoslavije stvorila je fenomen „ognjišta koja gasnu", odnosno izumiranje sela i seljaštva. U kovitlacu tragičnih istorijskih zbivanja krajem prošlog i početkom novog veka još jednom pogrešnom strategijom razvoja Srbija ulazi u još pogubniji fenomen „regiona koji gasnu". Čitavi regioni posebno obodni izumiru i to ne samo ekonomski već i demografski. Zbog smanjenja prirodnog priraštaja i migracija (kako ga Beogradu tako i ka inostranstvu) pojedini regioni sve više se demografski smanjuju i bez razvojnih potencijala. Narodi koji žele da svoju sudbinu drže u svojim rukama – brojčano veliki ili mali, bogati ili siromašni – trude se da definišu strategiju svog razvoja, koja će im omogućiti da u meri koliko je to realno moguće budu subjekti, a ne puki objekti istorijskih zbivanja.

Ključne reči: Srbija, regioni, strategija, razvoj

Bilo je seoba i biće ih večno, kao i porođaja,
koji će se nastaviti. Ima seoba. Smrti nema!
Miloš Crnjanski

S jedne strane svetle Terazije,
a sa druge mrak do Male Azije.
Milovan Danojlić - Ograda na kraju Beograda

1 Prof. dr Petar M. Anđelković, Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Filozofski fakultet, Katedra za sociologiju, profapetar@gmail.com
2 MA Radica M. Nedeljković, Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, Filozofski fakultet, Katedra za sociologiju, radicanedeljkovic91@gmail.com
3 Rad je rezultat istraživanja na projektu III 47023 Kosovo i Metohija između nacionalnog identiteta i evrointegracija, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije

MIGRATION IN SERBIA - HEARTH THAT GAS TO THE REGION THAT GAS?

Abstract

Migration and population movements in different directions and for different reasons, always represent one of the constants of social life. They are sometimes uncontrolled, spontaneous, less impact on the socio community, but they are sometimes intensive, planned with a specific purpose and can cause great social changes. Demographic facts are one of the best indicators of the trend of a nation, and they are saying that the Serbian people to "safe" way of demographic self-destruction and disappearance of three key reasons: Serbia from one year to the demographic decrease (due to the reduction of natural increase and the new 'tribute in the blood "); Serbian nation is aging, which is irreversible erases the reproductive part of the nation; and in Serbia is also part of the replacement of the population. Wrong development strategy of Serbia within the former Yugoslavia has created the phenomenon of "hearth of gas", or the extinction of the villages and the peasantry. In a whirl of tragic historical events at the turn of the new century, once the wrong development strategy, Serbia has even more damaging phenomenon "of the region that the gas". Entire regions are particularly peripheral dying, not only economic but also demographic. Due to the reduction of natural increase and migration (both by Belgrade and abroad to) some regions are increasingly demographically declining and no development potential. People who wish to hold their destiny in their own hands - big or small, rich or poor - are trying to define its development strategy, which will enable them to measure how much is it actually possible to be subjects, not mere objects of historical events.

Keywords: Serbia, regions, strategy development

Uvod – ima li ili ne Srbija sopstvenu nacionalnu strategiju razvoja

Srpsko društvo se nezaustavljivo urušava iscrpljujući skoro sve svoje nacionalne resurse. Izgleda da je neminovno izumiranje Srbije i to ne samo ekonomski, već i demografski.[4] Srbija se pored duboke ekonomske nalazi i u dubokoj društvenoj krizi, a te dve krize se međusobno pospešuju. Jedan od razloga jeste i taj što Srbija nema ozbiljnu, sveobuhvatnu - nacionalnu strategiju razvoja. Narodi koji žele da svoju sudbinu drže u svojim rukama – brojčano veliki ili mali, bogati ili siromašni – trude se da definišu strategiju svog razvoja koja će im omogućiti da u meri koliko je to realno moguće budu subjekti, a ne puki objekti istorijskih zbivanja. Da bi se izbegla stihijnost, proizvoljnost i neravnomernost u razvoju, da bi se zadovoljile narastajuće potrebe ljudi, neophodno je da se na nivou države, regiona ili manjih administrativnih celina prave planovi razvoja i strategije za njihovo ostvarenje. Pri tome se polazi od realnih mogućnosti, prirodnih odlika, društvenih prilika i stvarnih mogućnosti zemlje (društva) u sklopu međunarodnih okolnosti. Samo tako napravljena strategija, nacionalno odgovorna i vizionarska može da donese neku dobrobit, da dugoročno reši neke probleme i dalje omogući zadovoljavanje naraslih potreba ljudi.

Prema međunarodno uporedivim statističkim pokazateljima Srbija spada među zemlje sa najvećim razvojnim disparitetima (regionalnim i lokalnim) kako među balkanskim susedima tako i evropskim razmerama. Velike razlike u razvijenosti nastaju tokom druge polovini prošlog veka, a kulminiraju u periodu neuspešne društveno-ekonomske tranzicije dvehiljaditih. Devastiranost i depopulacija su uzročno-posledične pojave, stanovništvo ubrzano napušta osiromašena područja i gravitira ka većim centrima. Uslovno rečeno, razvijeniji gradovi se i dalje razvijaju dok siromašne varošice

4 Prema podacima koje su objavile UN, Srbija se nalazi na listi zemalja s katastrofalnom demografskom projekcijom, a broj stanovnika 2050. godine biće manji za 17,2 odsto, pokazuje projekcija UN-a., Srbija do 2050. milion i po stanovnika manje, Posted date: avgust 25, 2015 In: SPEKTAR

i sela se osiromašuju. Narodna poslovica kaže „Čije ovce, toga i planina“. Pražnjenje teritorija visoko korelira sa povećanjem površina neobrađenog poljoprivrednog zemljišta te se tako trajno gasi poljoprivreda kao osnovna delatnosti i osnovni izvor prihoda u ruralnim područjima. Pražnjenje teritorija predstavlja najveći razvojni problem u Srbiji ali istovremeno predstavlja i jedan od najvećih nacionalnih bezbednosnih rizika. Sve češće se otvara pitanje da li će Srbija u budućnosti moći da zadrži teritorije na kojima ostaje bez stanovništva.

Regionalizacija i(ili) beogradizacija Srbije

Regionalizacije Srbije[5] je jedan od najvažnijih zahteva koji je Evropska Unija 2008. godine predočila Srbiji kao uslov za prijem zemlje u tu organizaciju. Radi se o sprovođenju administrativno-teritorijalne reforme kojom se predviđa transformisanje Srbije u zajednicu regiona. Indikativno je, doduše, da se u zvaničnim odlukama o zahtevima Brisela vešto zaobilazi pitanje Kosova kao jednog od srpskih regiona. Konstantno se potencira da na teritoriji te srpske pokrajine funkcioniše civilno-policijska misija Evropske Unije. Regionalizacja Srbije ima i pozitivne i negativne strane. Regionalizacija ne bi smela da ugrozi državnost Srbije, tj. regionalizacija ne sme da bude izgovor da pojedini regioni steknu atribute državnosti, to je u predloženoj regionalizaciji u određenim slučajevima upravo jasno vidljivo. Regionalna struktura Srbije treba da se formira tako da regioni koji je čine budu teritorijalno i demografski izbalansirani tj. ujednačeni, a to u ovom predlogu nije slučaj već postoje značajne i teritorijalne i demografske razlike. Svrha regionalizacije je pre svega ujednačavanje ekonomskog razvoja kao osnova svakog drugog razvoja (ravnomerni regionalni razvoj smanjenjenjem u razumnom vremenu regionalnih dispariteta aktiviranjem privrednih potencijala na čitavoj teritoriji). Međutim, religionalne razlike u ekonomskom razvoju su toliko izražene i one se i dalje samo produbljuju i povećavaju. Cilj regionalizacije Srbije jeste paraliza i eliminacija centrifugalnih teritorijalnih procesa (socijalna kohezija, stabilnost i bezbednost očuvanjem teritorijalnog integriteta i državnog suvereniteta). Naravno, to je moguće postići samo izmeštanjem brojnih institucija iz glavnog grada a to nije slučaj niti postoje izgledi da će tako biti.

Drugim rečima, racionalna regionalizacija Srbije prvenstveno uz dobru volju i saglasnost centra, koji guši i kao centrifugalna sila usisava sve ka sebi (od finasijskih do ljudskih resursa) pruža šansu da se iz redistributivne (i konfliktne faze: zavadi pa vladaj!) pređe u fazu dinamičnog (produktivnog, „normalnog“) regionalnog razvoja Srbije u kakvom se nalaze i druge, pre svega, evropske zemlje. Ono što je jako opasno u regionalizaciji Srbije koja se sprovodi po direktivama EU jeste vidljiva namera da se stvori centralno šumadijski region sa većinski srpskim stanovništvom i obodni regioni u kojima će se postepeno srpsko stanovništvo zamenjivati.

Regionalizacije Srbije, kakva se planira, ima za cilj da se stvori centralni Šumadijsko-moravski region sa ubedljivom srpskom većinom i obodni regioni u kojima bi se postepeno vršila zamena stanovništva[6] i vremenom bi Srbi u njima postali manjinski narod. Minorizacija srpskog etnosa u obodnim regionima vrši se na nekoliko načina. Prvi način je odlivom mozgova[7] i to u dva pravca: prema inostranstvu i ka centralnoj

5 Po direktivama EU sredinom 2009. godine na inicijativu tadašnjeg predsednika Borisa Tadić Skupština Srbije je usvojila Zakon o regionalizaciji Srbije.

6 O zameni stanovništva u obodnim regionima u Srbiji šire u radu Odliv Mozgova u funkciji zamene stanovništva u Srbiji, u: Migranti na raskršću ili bespuću zemlje Srbije, priredili Jovan Ćirić i Branislav Knežević. Beograd: Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Regionalno predstavništvo Ruske humanitarne misije na Balkanu., 2016. str. 15-31.

7 Prvi put izraz „odliv mozgova“ pojavio se u izveštaju Kraljevskog društva iz Londona 1963. godine koji je opisivao egzodus britanskih naučnika u Sjedinjene Američke Države (Prema: Grupa 484 (2010), Odliv mozgova iz Srbije – problemi i moguća rešenja, Beograd Journal of Development Economics, 53, pp. 287-303. Odliv mozgova je emigracija radno sposobnih, visokoobrazovanih pojedinaca u potrazi za bolje plaćenim ili poslom pod boljim uslovima, što uzrokuje da mesta iz kojih odlaze gube ove kvalifikovane ljude, odnosno „mozgove“. Migracija profesionalaca i naučnika je istovremeno ekonomsko,

Srbiji, posebno Beogradu. Najveći broj mladih koji se školuju u Beogradu ostaju u tom gradu ili traže načina da odu u inostranstvo. Na taj način ovi regioni ne samo da se demografski prazne već i ostaju bez razvojnih potencijala. U savremenom društvu strukturnih nejednakosti cilj nerazvijenih društava je da izađu iz periferne pozicije, a to mogu da učine samo jačanjem svojih obrazovnih resursa. Njihov je prevashodni zadatak da podižu obrazovni nivo (kvalifikacije) svog stanovništva ili modernim jezikom rečeno, one treba da afirmišu sopstveni „ljudski kapital". Da bi ostvarile ovaj cilj male države u globalizovanom svetu treba da ulažu sve veća sredstva u obrazovanje stručnih i profesionalno kompetentnih kadrova. Neka iskustva (zemlje bivšeg socijalizma) pokazuju da se mladi kadrovi sele raznim kanalima u razvijene države globalizma. Taj „odliv naučnih i tehničkih kadrova" je ozbiljna posledica globalizacijske prakse. Nerazvijene države ulažu velika sredstva u obrazovanje, a plodove „ljudskog kapitala" ubiraju veće razvijene države. Veliko je pitanje kako se može ublažiti ako već ne može sprečiti moderna eksploatacija profesionalne inteligencije. Ukoliko se razlike u privrednoj razvijenosti, tehnološkoj opremljenosti i političkoj moći produbе između bogatih i siromašnih zemalja i delova sveta nema sumnje da će i obrazovanje slediti podele o kojima je reč. Globalizacija (najbogatija zapadna društva) „otima" talente malim nerazivijenim društvima zahvaljujući materijalno-finansijskim prednostima.

Demografske činjenice su najsigurniji (reč je o egzaktnim faktorima) pokazatelji trenda kretanja jedne nacije. Šta nam oni govore kada je srpski narod u pitanju? Srpski narod je na „sigurnom" putu demografskog samouništenja i nestanka! Srbija se iz godine u godinu demografski smanjuje, zbog novog „danka u krvi" srpska nacija sve više stari čime se nenadoknadivo potire reproduktivni deo nacije. Prema podacima koje navodi Unija prosvetnih radnika u 2013/2014. godini u osnovnim i srednjim školama upisano je negde oko osamsto hiljada đaka. A školske 1995/1996. godine upisano je milion i stočetrnaest hiljada đaka. Dakle, za manje od 20 godina iz obrazovnog sistema nestalo je oko 300. 000 dece (2014). Osnovni činilac od koga zavisi obim ljudskih resursa u Srbiji je, naravno, demografski pad. To ćemo ilustrovati upoređivanjem samo dve kohorte: 1985. godine u Srbiji je bilo 101.938 živorođene dece, a godine 2012 – 67.257 dece Dakle, broj dece rođene 2012. godine je tačno 66% broja dece rođene 1985. godine (RZS, 2012).

Drugi način zamene stanovništva u Srbiji je putem procesa „readmisije"[8]. Sporazumom zaključen sa EU o readmisiji Srbija se obavezala da će na svojoj teritoriji primiti sve proterane azilante kako sa srpskim dokumentima, ali i tuđe državljane ili apatride, čak i lica bez dokumenta ako su prilikom ulaska u EU koristili Srbiju kao tranzitnu zemlju. O tome posebno piše i upozorava Biljana Đorović u autorskom tekstu Udaranje antropološkog žiga na čelo. Autorka iznosi podatak da je pretvaranje Srbije posebno Šumadijsko-pomoravskog regiona u državu Roma zacrtano u strateškim planovima grupe „Bilderberg", da je podržano od Soroševog Foda za humanitarno pravo i da se u tu svrhu izdvajaju ogromna finansijska i ekonomska sredstva. U Srbiju se iza očiju javnosti doseljavaju i lica koja nikad nisu boravili u Srbiji. Iako ne postoje precizni podaci (nisu dostupni javnosti) procenjuje se da je na osnovu Ugovora o readmisiji u Srbiju deportovano preko milion Roma koji u Evropi nikada nisu mogli da dobiju status „pravno vidljivih". Mnogi od njih iako nikada nisu živeli u Srbiji niti su poreklom iz Srbije upisuju se u naše matične knjige rođenih. Raznim institucionalnim merama koje su uzdignute na rang zakona Romi su u Srbiji dobili status povlašćene nacionalne manjine kao što su Albanci imali na Kosovu i Metohiji (Đorović, 2014, str. 22-25).

Treći način zamene stanovništva u Srbiji je putem uzimanja dvojnog

---

političko pitanje, pitanje odnosa svake zemlje sa međunarodnim okruženjem, pitanje politike nauke i tehnologije zemlje, i najzad i zasigurno, globalno pitanje.

8 U članu 83 pogubnog Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, koji je Srbija potpisala sa EU 2008. godine kao i obaveze Srbije o readmisiji "lica koja nezakonito borave u EU, uključujući i obavezu readmisije državljana trećih država i lica bez državljanstva", kako piše u članu 83 pogubnog Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, koji je Srbija potpisala sa EU 2008. godine. http://forum.mojepravo.net/new/b2/blogs/blog4.php /sporazum-o-stabilizaciji-i-pridru-ivanju

državljanstva građana Srbije, opet posebno u obodnim regionima. U svim pogranični mestima (obodnim regionima) u Srbiji dolazi do povećanja broja srpskih građana koji uzimaju državljanstvo susednih država. To se dešava iz različitih razloga, pre svega, ekonomskog, ali je nedopustivo i tragično da sama država Srbija nekim svojim merama koje ni u jednoj drugoj državi ne postoje taj proces podstiče[9]. Procenjuje se da je samo u Vojvodini oko osamdeset hiljada građana uzelo dvojno državljastvo. Slično je i s pograničnim pojasevima prema Bugarskoj i Rumuniji. Prema internim podacima do kojih je autor došao, jer zvaničnih nema, u Pirotskom okrugu ima oko 40 000 građana koji imaju dvojno državljanstvo (srpsko i bugarsko). Taj broj se iz godinu u godinu povećava jer sve više mladih odlazi na školovanje u Sofiju gde im se nude razne pogodnosti (stipendije, domovi za stanovanje) ako uzmu bugarsko državljanstvo. Na ovom primeru jasno se može videti nepostojanje jasne nacionalne stragegije i briga za „srpsko stanovište". Umesto da država Srbija svim mogućim merama pre svih otvaranje jednog ili više fakulteta u Pirotskom okrugu (jedini okrug u Srbiji koji nema fakultet) ona olako dopušta da im okolne zemlje preuzimaju stanovništvo.

Prema podacima poslednjeg Popisa stanovništva iz 2011. godine u Srbiji živi 7.120.666 stanovnika, odnosno 380.000 manje nego pre devet godina. Izrazito negativni demografski trendovi ukazuju da će populacija iz godine u godinu biti sve starija i malobrojnija. Srbija godišnje gubi od 35 000 do 40 000 stanovnika pa je procena da će već 2050. godine spasti na 6 miliona stanovnika. Pražnjenje teritorija kao najveći društveno-ekonomski poremećaj je u pograničnim (obodnim) regionima. To sa sobom nosi i beybednosni rizik jer je izvesno da Srbija u budućnosti neće moći da zadrži teritorije na kojima ostaje bez stanovništva posebno u graničnim područjima[10]. Obzir da se uzduž granica Srbije upravo nalaze seoska naselja sa velikom izvesnošću se može tvrditi da su preko praga bezbednosnih rizika ispražnjene upravo teritorije u graničnim područjima. Prema raspoloživim podacima Republičkog zavoda za statistiku razlike u razvijenosti lokalnih samouprava u Srbiji su drastične sa tendencijom da se razvijeni i dalje razvijaju, a nerazvijeni sve više zaostaju. Pri tome, smer demografskih kretanja direktno zavisi od razvijenosti lokalnih samouprava odnosno stanovništvo se pomera ka većim centrima gde su šanse za zaposlenje veće, a zarade izvesnije. Srbija je u načelu prihvatila koncepte regionalnog i lokalnog ekonomskog razvoja. U Ustavu Republike Srbije (Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS) koji je donet 2006. godine navedeno je da se Republika Srbija stara se o ravnomernom i održivom regionalnom razvoju u skladu sa zakonom. Sledeće 2007. godine Vlada usvaja dokument „Strategija Regionalnog razvoja za period 2007 – 2012" (Strategija Regionalnog razvoja 2007 – 2012 http://- www.srbija.gov.rs). U periodu od 2006. do danas nije došlo do ublažavanja lokalnih i regionalnih dispariteta u zemlji, a razlike se sve više zaoštravaju. Depopulacija i siromaštvo kao najveći društveno-ekonomski poremećaji posebno su izraženi u ruralnim područjima.

Kao ilistraciju ovih negativnih trendova možemo navesti primer vezan za demografske trendove u pirotskom okrugu posebno za slučaj sa naseljima uz bugarsku granicu. Uz bugarsku granicu prostire se 68 seoskih naselja. U periodu od 1971. do 2011. godine ukupan broj stanovnika u posmatranim naseljima smanjen je za gotovo dve trećine (-64.5%). Čak 62 naselja su ostala bez više od polovine stanovnika, 52 naselja bez više od dve trećine, 44 naselja bez više od tri četvrtine, 39 naselja bez više od četiri petine stanovnika dok je 18 naselja je izgubilo više od 90% stanovnika. Četiri naselja (Repušnica, Aldina Reka, Kolunica i Verzar) su se potpuno ugasila. Samo dva naselja uz bugarsku granicu beleže porast broja stanovnika to su Lukavica (35.2%) i Beles (65.2%).

9 Recimo, značajan broj građana Srbije uzima drugo državljanstvo kako bi mogli da uvezu automobil bez plaćanja carine i poreza i sl. Ti „polutani" (dvojnodržavljani) žive u Srbiji, rade u Srbiji, čak su neki i na rukovodećim mestima (direktori javnih ustanova i sl.).

10 Najočiglednije se to može videti ako analiziramo situaciju sa administrativnom linijom prema Kosovu i Metohiju u kuršumlijskom regionu. Dok Albanci sa strane Preševa grade naselja i doseljavaju stanovništvo i vrše pritisak na administrativnu liniju opština Kuršumlija se intenzivno prazni posebno sela pored administrativne linije čime se potpuno nezaštićena ostavlja granica.

Naravno, ovaj problem nije samo demografske i razvojne prirode već ima i bezbednosni karakter.

Beogradizacija Srbije

„Razvoj nerazvijenosti" (A. G. Frank) kada je u pitanju Srbija možemo primetiti i na primeru regionalnog razvoja. Odavno u našoj zemlji kruži grafit: „Srbija radi, Beograd se gradi". Uprkos tome što se već 60 godina „intenzivno vodi" politika ravnomernog regionalnog razvoja i zbog toga se troše ogromna budžetska sredstva, disproporcija između razvijenih i nerazvijenih regiona se konstantno povećava. Nikada se nije ozbiljno istražilo zašto se u praksi država ponaša suprotno svojim proklamacijama. Svedoci smo da se i sada ogromna sredstva troše na regionalni razvoj a rezultati su suprotni željenima. Čitavi regioni u Srbiji pored ekonomskog doživljavaju i demografski kolaps jer najveći broj mladih koji završavaju školu s periferije Srbije hrli ka Beogradu i drugim većim centrima (Niš, Novi Sad, Kragujevac i dr.), što je najbolji pokazatelj neravnomernog i nepravednog razvoja. Na delu je najveća centralizacija Srbije koja se ogleda u činjenici da se najveći deo profita koji se stvara u Srbiji sliva u veće gradske centre, posebno u glavni grad u kome najveći deo i ostaje. U analizi regionalnog razvoja neoklasična paradigma posmatra regionalnu celinu (mikroregion) kao apstraktan prostor, osim toga, polazi se od (nerealne) pretpostavke da su regioni u načelu homogeni i jednako moćni. Ishod je poznat, ogroman egzodus ljudi s tih područja u gradske industrijske centre. Oskudica radne snage u poljoprivredi postoji istovremeno s ogromnom urbanom nezaposlenošću. Ta neravnoteža ima dalekosežne posledice: sve veća pauperizacija onih koji su ostali na selu i onih koji su uhvaćeni u zamku hronične gradske nezaposlenosti. Svi ovi procesi vode ka tome da je na delu fenomen „regiona koji gasnu"

Srbija zemlja najvećih regionalnih raskola u Evropi godinama produbljivanih u kojoj su najnerazvijenije opštine danas 15 puta siromašnije od, uslovno rečeno, najbogatijih. Sasvim dovoljno da se Srbija u razvojne regionalne atlase ucrta kao jednosmerna ulica, kojom su se godinama vođeni najjačim od svih – ekonomskim interesom, trbuhom za kruhom, za radnim mestima, većim platama, informacijama... ljudi kretali samo u jednom smeru – ka metropoli i razvijenim krajevima u kojima ima posla, škola, lekara, puteva, telefona. Na početku su ostajale osiromašene varoši i opustošena sela u koje ni rode ni kapital rado ne zalaze, a na kraju tog puta glavni grad se sve više gušio u svojim problemima. Smestilo se osećanje animoziteta i nerazumevanja, osećanje onih iz unutrašnjosti da sit gladnom ne veruje, da Beograd blizu očiju centralnih vlasti diktira pravila igre i uzima i ono što njoj pripada i osećanje Beograda da provincija njegove velegradske muke ne razume. Osećanje počesto bez lične odgovornosti za ono što se događa i jednima i drugima. Odgovornosti lokalnih vlasti što nisu preduzele ono što su mogle – da im fabrike ne propadnu i ljudi ne odu, i beogradskih – što megalomanske planove širenja nisu podredile realnim mogućnostima življenja na određenom prostoru.

Vladimir Nikitović iz Centra za demografska istraživanja Instituta društvenih nauka objašnjava da pored toga što gotovo sve opštine u zemlji već više od jedne decenije beleže veći broj umrlih nego rođenih, Srbija je i tradicionalno emigraciono područje. Kao rezultat ta dva procesa od 166 opština prema najnovijoj administrativno-teritorijalnoj organizaciji zemlje svega 28 njih to jest svaka sedamnaesta zabeležila je blag porast u poslednjih nekoliko godina. Međutim, ova mala grupacija opština predstavlja zapravo tri najveća gradska centra (Beograd, Novi Sad i Niš), odnosno opštine sa većinskim muslimanskim stanovništvom, locirane na krajnjem jugu, odnosno jugozapadu zemlje. Pri tom, ove poslednje svoj porast duguju isključivo visokom prirodnom priraštaju s obzirom na to da je u njima broj rođenih u odnosu na umrle veći dva do četiri puta. S druge strane, gradski centri Srbije više ne mogu da privuku stanovništvo kao tokom perioda intenzivne industrijalizacije, pa i oni beleže pad broja stanovnika. Razlog za to su, pored krupnih socio-ekonomskih transformacija, i ispražnjeni demografski kapaciteti u seoskom zaleđu srpskih gradova. Stoga se danas migracije u Srbiji odvijaju u

najvećem obimu ka dva najveća centra, Beogradu i Novom Sadu, koji zahvaljujući tome predstavljaju praktično jedine gradske centre koji ne beleže pad ukupnog broja stanovnika uprkos negativnom prirodnom priraštaju. Kao rezultat aktuelnih demografskih procesa u Srbiji uočljivo je da se smanjenje broja stanovnika najintenzivnije odvija u istočnoj i jugoistočnoj Srbiji odnosno u severnoj i severoistočnoj Vojvodini – ističe Nikitović. U isto vreme, demografski vitalno stanovništvo teži da obezbedi svoju egzistenciju u dva velika gradska centra, najavljujući tako da će se ostatak zemlje u skorijoj budućnosti zaista pretvoriti u pravu demografsku pustinju. Ostaje samo da se vidi kada i koji imigranti će je ponovo pretvoriti u demografsku oazu (Nikitović, 2016).

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, prosečna plata za avgust 2012. godine je u Srbiji iznosila 40.236 dinara dok je u Beogradu bila 49.630 dinara, odnosno za 25 odsto iznad republičkog nivoa. Dodatno, prosečna beogradska porodica 57 odsto ukupnih prihoda stiče dopunskim radom, mimo plate, dok dodatna zarada u unutrašnjosti čini samo 16 odsto ukupnih mesečnih prihoda. To je posledica izrazite koncentracije stranih predstavništava, ambasada i NVO sektora u prestonici. Regionalnoj neujednačenosti doprinosi i činjenica da su gotovo sve institucije od državnog značaja locirane u Beogradu. Tako je 2011. godine u glavnom gradu utrošeno 76.5 odsto republičkog budžeta za kulturu, odnosno 4.5 milijardi dinara. Centralizacija se očitava i kroz priliv stranih investicija u Beograd u koji se neretko izmeštaju i središta firmi iz unutrašnjosti, što ima pogubne posledice po ostatak Srbije. Pomenuto izmeštanje firmi umanjuje lokalne budžete, a to se odražava i na ponudu javnih usluga. Mnogi se slažu u mišljenju da bi regionalno ujednačavanje na duže staze podstaklo celokupan razvoj privrede. Iako gradovi u unutrašnjosti poseduju određene resurse, bez većih ili ravnomernijih budžetskih ulaganja i odgovarajuće infrastrukture izostaće revitalizacija periferije. To je dovelo do toga da iako Beograd godinama beleži negativan prirodni priraštaj broj stanovnika u njemu se povećao za 16275 (Blic, 2016).

U knjizi „Kneževina Srbija“ Milana Đ. Milićevića, između ostalog, piše da postoji jedna velika rasprava, spor između Beograda i Kragujevca. U tom sporu, kaže autor, Kragujevac je sa svojom državotvornom tradicijom definisan kao narodna prestonica, a Beograd kao suveren u kome je koncentrisana administrativna, politička i finansijska moć. Do danas se taj odnos praktično nije promenio – veli Milićević. Objašnjavajući aktuelno stanje Milićević naglašava da je „beogradizacija Srbije“ pogubna i po Beograd i po Kragujevac pošto je „prestonica postala otuđena od ostatka zemlje, a cela Srbija zbog Beograda ostala bez daha.“ Srbija, kao što kaže Milićević u svojoj knjizi „ima pravo sebe da vidi u Beogradu i da od Beograda traži da on sebe vidi u Srbiji“. Zato ovde nije reč ni o kakvom sukobu jer Beograd je nesporno centralni grad Srbije u svemu, već o potrebi da i ostatak Srbije dobije šansu (Milićević, 2006).

Unutrašnje migracije su bitne za demografski i ekonomski razvoj zemlje. U periodu intezivne, forsirane industrijalizacije nakon Drugog svetskog rata političke i ekonomske promene su uticale na intenziviranje dinamike migracija iz sela ka gradu. Priliv mladih u gradovima je doveo do bolje demografske strukture u njima, međutim, s vremenom je najveći deo tih generacija ušao u grupu starog stanovništva, a broj dece u njihovim porodicama je sveden na manji broj nego na selu i bio je daleko ispod potreba prostog obnavljanja stanovništva. Ovakav trend će se nastaviti i u budućnosti. Prerazmeštaj stanovništva unutar granica Republike Srbije je doveo do pražnjenja seoskih naselja posebno onih koja su loše saobraćajno povezana sa većim gradskim centrima. Migracije iz seoskih sredina u gradske vezane su za period industrijalizacije, nastavljene su i u periodu kada je došlo do zatvaranja brojnih industrijskih objekata. Tada je stanovništvo i dalje migriralo u gradove zbog većih mogućnosti zapošljavanja. Mladi najpre dolaze na školovanje i studiranje, a veliki broj i trajno ostaje da živi u njima.

Ekonomska situacija je sigurno jedan od faktora koji demografske promene u urbanim sredinama vodi ka depopulaciji kao i u ruralnim sredinama. Intenzivna unutrašnja preseljenja u Republici Srbiji su evidentna i na početku druge decenije 21. veka. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, a koje dobijaju od Ministarstva unutrašnjih

poslova na osnovu formulara prijave i odjave prebivališta, svake godine može da se vidi koliki je migracioni saldo unutrašnjih migracija u opštinama Srbije. U ovoj studiji o mladima analizirali smo 2012. godinu. Iz Regiona Južne i Istočne Srbije iselilo se 15 130 mladih lica, a najviše odseljenih je sa 24, 25 i 26 godina. Region Vojvodine je imao 9 824 odseljena lica od kojih su najbrojniji mladi sa 25 i 26 godina. 9 693 mladih lica je iseljeno iz Beogradskog regiona i to je najviše onih koji imaju 28 i 29 godina. Iz regiona Šumadije i Zapadne Srbije je te godine bilo najmanje mladih koji su odseljeni, 6 992 lica među kojima je najviše onih čija je starost bila 24, 25 i 26 godina. Mlado stanovništvo po završetku fakulteta ili master studija posle nemogućnosti da nađe posao u svom mestu prebivališta odlučuje se na migraciju. U Beogradskom regionu je veća starost mladog stanovništva koje se odseljava. Doseljavanja su najbrojnija u Beogradskom regionu i na prostoru Regiona Vojvodine. Ove regije se izdvajaju po broju imigranata zbog većeg broja useljenja u velike gradove (Beograd i Novi Sad). Migracioni saldo je uglavnom negativan u većini opština Republike Srbije Najviše je u Republici Srbiji onih koji su se preseljavali unutar Republike (268 603 lica ili 20,3%), dok je samo 6,8% (89 667 lica) onih koji su doseljeni iz inostranstva. (Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011).

Seoska područja u Srbiji zauzimaju oko 85 odsto teritorije, tu živi oko 55 odsto stanovnika Srbije različitih profesija. Ubrzanom industrijalizacijom i urbanizacijom zemlje došlo je do velike pokretljivosti stanovništva iz seoskih u gradske sredine. To je ostavilo brojne negativne posledice na razvoj sela. Brojna seoska područja su devastirana, zapuštena i zaostaju u razvoju. Seosko stanovništvo naglo stari a mladih nema. Odlaze u gradove na školovanje i najčešće se ne vraćaju u rodna mesta (Tomić, 2008, str. 65–66). Polako ali sigurno zamire život na selu. To nije izraženo samo u pograničnim i brdsko-planinskim područjima već i u selima u blizini gradova. Bavljenje zemljoradnjom ili drugim biznisom na selu postaje sve manje atraktivno i privlačno za stanovnike sela. Još uvek stanovništvo napušta sela, odlazi u gradove ili inostranstvo u potrazi za boljim i sigurnijim poslom. Zbog pogoršavanja uslova života i rada na selu i poljoprivredi, izraženog bekstva sa sela, neracionalnog korišćenja raspoloživih resursa u ovim sredinama,u porastu je seosko siromaštvo inače izraženije nego u gradovima. Vrlo veliki problem Srbije jeste što se dramatično smanjuje broj stanovnika u ogromnom broju sela, naselja i gradova, regionima. Po istraživanju obavljenom u okviru SANU u 986 sela stanovništvo je drastično smanjeno, svako ima ispod 100 stanovnika i u proseku je vrlo staro – preko 50 godina i ako se ispoljeni trend smanjenja nastavi ona će za petnaestak godina postati potpuno pusta. Dramatično se smanjuje i broj stanovnika u 46 lokalnih samouprava u kojima je dohodak po stanovniku za preko 60% niži od republičkog proseka koji je inače vrlo nizak (SANU, 2014).

Ka zaključku

Svi statistički pokazatelji ukazuju na činjenicu da su u Srbiji ogromne regionalne razlike koje su dovele do fenomena „regiona koji gasnu". Država je bez sumnje najodgovornija za takvo stanje, jer je decenijama zatvarala oči pred rastućim jazom između razvijenih i nerazvijenih pošto je tako bilo lakše. Jer kako objasniti drugačije podatak da oko 60 osto svih zapošljenih u Srbiji rade samo u dva grada, u Beogradu i Novom Sadu. Regionalni raskoli nesumnjivo su postali ograničavajući faktor daljeg razvoja srpske ekonomije i Evropa jasno stavlja do znanja da s tolikim neravnomernostima Srbiji zadugo neće biti mesta u evropskoj porodici. Ma koliko bilo tačno da oni koji se stalno oslanjaju na državu nikad neće prohodati, osiromašene opštine i čitavi regioni, infrastrukturno zapušteni, koji uz to oskudevaju i u kadrovima i svemu drugom što može privući privatni kapital ne mogu se prepustiti samo sami sebi i tržištu. Ako je išta teren na kome se država sme umešati i nadomestiti nesavršenost tržišta, onda je to regionalni razvoj, da siromašnima pomogne da stanu na svoje noge i krenu u samostalan razvoj, ne zaustavljajući one koji su već, uz njenu pomoć ili sticajem okolnosti naučili da rastu.

Srpsko društvo će dugoročno ostati nerazvijena evropska periferija koje je osuđeno

na zavisan razvoj ukoliko se prepusti spoljnim akterima (stranim „investitorima“, „partnerima“, „prijateljima“) i drugim spoljnim činiocima. Takav razvoj, logično je, uvek će najviše biti u spoljnjem interesu. On će za nas biti manje štetan samo ako domaća pamet (znanje, nauka) i ljudi (kadrovi) budu makar ravnopravni, ako ne i iznad nivoa bogatijih i organizovanijih stranih „partnera“. U vremenu novog imperijalizma i neokolonijalizma preživeće samo ona mala društva koja budu imala svoje znanje i kadrove, autonomnu organizaciju i autentično zdravu motivaciju, kao podlogu strateški prosperitetnog socijalno-kulturnog mentaliteta. U Srbiji se danas najviše urušavaju upravo ovi strateški najvažniji stubovi, nosioci ili akteri društvenog razvoja, urušava se kvalitet svih nivoa obrazovanja, pojačava se „odliv mozgo kroz nepovratan odlazak najvrednijih stručnjaka, sistematski se ubija zdrava motivacija za kreativan i bilo kakav društveno koristan rad kod najširih slojeva mlade populacije a podstiče se „američki san o brzom i lakom uspehu“, „bela kuga“ je postala endemska bolest srpskog društva koje postaje jedno od najstarijih društava u Evropi, tradicionalna srpska duhovnost se karikira i tabloidizuje putem „Pink tranzicije“.

Srbiji danas nije dovoljna obična strategija za društveni razvoj koji bi bio normalan i sličan razvoju država koje su istorijski dovršene u političkom smislu stabilne, a u pravnom pogledu sigurne i kao takve razvojno prosperitetne. Srbiji je danas neophodna feniks–strategija koja istovremeno zaustavlja pad i pokreće razvoj. To je strategija paradoksa personalizovana u vojnoj strategiji najgenijalnijeg srpskog stratega, generala Živojina Mišića koji u Kolubarskoj bici u poznu jesen 1914. zaustavlja bežaniju uplašenih srpskog seljaka-vojnika, okreće ih u juriš i iz poraza vodi u pobedu protiv jačeg neprijatelja. Ako sreća prati hrabre ponekad im i Bog pomaže[11] – mora se pokušati, ne samo taktički, nego i strateški zaokret. Jer kao što Noam Čomski primećuje: Ako se budeš ponašao kao da nema mogućnosti za promenu, ti garantuješ da je neće ni biti.

U nacionalnoj strategiji opstanka i razvoja srpkog društva moraju da se definišu ključni nacionalni interesi, koje će narod prepoznati i o kojih će se okupiti, a na čijoj izradi treba da bude uključena pre svih „krovna“ pamet ove zemlje (prvenstveno SANU i SPC). U strategiji nacionalnog razvoja srpskog društva jedno od ključnih mesta mora da bude i deo posvećen regionalnim disparitetima čime bi se zautavio za opstanak Srbije opasan fenomen „regiona koji gasnu“. Jedan od dobrih primera za rešavanje ovog problema je i predlog koji nam daje Dušan Proroković koji smatra da: „Paralelno s ovim, trebalo bi sprovoditi i proces preseljavanja institucija od nacionalnog značaja iz Beograda u ostale gradove. Ovim procesom bi bili obuhvaćeni Vranje, Zaječar, Prokuplje, Kuršumlija, Prijepolje, Priboj, Sombor, Sremska Mitrovica, Kikinda, Kosovska Mitrovica, Brčko i Trebinje, ali bi on pre svega trebalo da bude usmeren na stvaranje čvrste unutrašnje geopolitičke vertikale koja bi se protezala u pravcu sever–jug po liniji Novi Sad–Beograd–Kragujevac–Niš. Srbija bi bila zemlja sa „četiri prestonice“, a pored glavnog grada – Beograda – u kojem bi bilo zadržano sedište predsednika Republike Srbije i Vlade Srbije (i većine ministarstava), prestonice bi još bili i: Novi Sad, Kragujevac i Niš. Novi Sad bi bio „pravosudna prestonica“ i u njemu bi se nalazili pored nadležnog ministarstva još i sedišta svih državnih pravosudnih institucija (Ustavni sud, Vrhovni sud, Republičko javno tužilaštvo); Kragujevac bi bio „zakonodavna prestonica“ i u ovom gradu bi se nalazila Narodna skupština Republike Srbije; Niš bi bio „vojna prestonica“ Srbije i pored nadležnog ministarstva u ovom gradu bi bilo i sedište generalštaba, vojnih naučnih i obrazovnih institucija“ (Proroković, 2012, str. 738–739). Naročito je važno i na tome posebno želimo da skrenemo pažnju[12] prisustvo bogate školske infrastrukture u tzv. pograničnim (obodnim) područjima, koja su najčešće ekonomski nerazvijena i čije stanovništvo neprestano migrira u druge razvijenije delove unutar ili van zemlje. Postojanje razvijene školske mreže u ovim područjima predstavlja pokazatelj namere celokupnog društva da podrži njegov razvoj. I podsticaj lokalnom stanovništvu da

11 Antički filozofi Stoičari skovali su izreku: sudbina gura onog koji hoće a vuče onog koji neće.

12 Poznata je činjenica, koja i danas može da bude dobar primer, da je Knjaz Miloš otvarao učiteljske škole upravo u obodnim regionima. Negotin, Pirot, Vranje, Aleksinac. Imajući u vidu značaj posebno učiteljskog kadra za opstanak i razvoj ovih područja.

sopstvenu životnu priču ostvari u kraju gde su generacijama živeli njihovi preci.

Posle Velikog rata (1919) dvadesettrogodišnji Milan Kašanin svestan visoke cene opstanka koju su tom ratu Srbi platili, u optimističkom zanosu definiše osnove strategije budućeg razvoja: „Mi smo u prošlosti toliko stradali, i nas danas ima tako malo, da ne smemo sebi dozvoliti nepotrebno rasipanje nacionalne snage nikad i nigde, pa ni u sitnim stvarima. Ako hoćemo da za naše neprijatelje odista nešto značimo, mi se ne smemo, kao deca, pozivati samo na svoju dušu, koju oni nisu sposobni da vide — iako je i velika i lepa — nego i na našu snagu, koju treba da im damo osetiti. Mi, koji smo na granici Rusa i Zapada, između duše i uma, mi ćemo pokazati da se može pomiriti intelekt s dušom i da je njihova ujedinjena snaga najveća moć što je duh čovečji može imati. Ja verujem da je baš u tom naše predodređenje i da će nam naša snaga uvek biti toliko jaka da nadvladamo našu sudbinu" (Kašanin, 2009). Naravno, u duhu stoičara mi sami moramo pogurati svoju sudbinu u ovim teškim vremenima.

Promišljajući o „besputnosti puta" kojim Srbija ide, zabrinut da ne „ostanemo bez istorije", Ljubinko Milosavljević, u knjizi-dilemi Kuda i kako postavlja ključno pitanje nad kojim treba da se svi zapitamo: „Zašto se ide u propast i onda kada je evidentno kuda se ide, i da li je i kako moguće zaustaviti i preusmeriti takvo putovanje?" (Milosavljević, 2012, str. 7). Razmatranje instrumenata za rešavanje problema odliva stanovništva, a u ovom slučaju prvenstveno intelektualne emigracije i zamene stanovništva u Srbiji mora da započne pitanjem da li društvo prepoznaje taj problem kao prioritetan ili ga marginalizuje. U Srbiji se ovo pitanje sporadično pokrene u stručnoj javnosti, a na nivou donosilaca odluka skoro da ne postoji. Sve se odvija na nivou verbalistike u kojoj preovladava opisivanje stanja, a ponekad se čuje glas o samoponosu nacije koja izvozi svoje talentovane kadrove (!). U takvim okolnostima neophodno je da se ovaj izuzetno značajan stručni, naučni i politički problem pomeri u središte javnog interesovanja, kako bi se doseglo do racionalnih predloga za usporavanje i zadržavanje stručnih kadrova u Srbiji. Opstanak naroda u vreme sve veće globalističke proždrljivosti, primećuje Antonić, ne može se izvesti bez jačanja nacionalnog duha, bez krupne državne vizije, bez snaženja nacionalnog samopouzdanja. Dakle, bez nekog oblika nacionalizma, a srpski nacionalizam je ključni bauk u ideologiji ovdašnjih reformatora i misionara, kao što je borba protiv njega ključni razlog njihovog postojanja (Antonić, 2006).

Na drugom mestu je redefinisanje ekonomske politike, čiji osnovni cilj mora da bude poboljšanje materijalnih i privrednih prilika u društvu i zaustavljannje dalje rasprodaje državne svojine. Ekonomski oporavak je proces koji dotiče sve građane Srbije, a ne samo njegovu naučnu i stručnu elitu. Porast stope zaposlenosti, proizvodnje i potrošnje sigurno bi se pozitivno odrazilo na stavove mladih stručnjaka i naučnika prema odlasku ili ostajanju u Srbiji. Privredni oporavak ne treba shvatiti kao brigu ekonomskog sektora na čije rezultate intelektualna elita treba da čeka. Proces razvoja društva je interakcijski odnos stručnjaka i privrednih ustanova. Privredni razvoj Srbije (svakako ne lak ni brz) takođe je moguć. Neophodan je koreniti obrt, novi smer kretanja i preusmerenje energije. Više je nego potrebno da što pre i bez odlaganja postavi na dnevni red pitanje same sebe i svog sopstvenog identiteta, jer su mnoge društvene anomalije tokom nekoliko minulih vekova, njen identitet ozbiljno uzdrmale. Ukoliko Srbija želi da izbegne davnašnju želju njenih vekovnih neprijatelja (Srbija - „Beogradski pašaluk) „protestantizaciju", ili „vatikanizaciju", neophodno je da preispita svoje institucije i organizaciju i saobrazi ih svojoj prirodi, da ih prilagodi celoj Srbiji, a ne samo Beogradu. Dakle, neophodna nam je nacionalno odgovorna strategija koja će sagledati sve aspekte razvoja srpskog društva u 21. veku, posebno sagledati razloge odlaska mladih iz Srbije i sprečiti sve vidljiviju zamenu stanovništva u njoj.

Literatura

1. Anđelković, P. (2016). Odliv Mozgova u fukciji zamene stanovništva u Srbiji. U J. Ćirić i B. Knežević (prir. i ur.), Migranti na raskršću ili bespuću zemlje Srbije, Beograd: Institut za uporedno pravo, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Regionalno predstavništvo Ruske humanitarne misije na Balkanu.
2. Antonić, S. (2006). Tri lica moći. Nova srpska politička misao 13 (1-4), 7-33
3. Grečić, V. (2010). Srpska naučna dijaspora. Beograd: Institut za međunarodnu politku i privredu.
4. Grupa 484 (2010), Odliv mozgova iz Srbije – problemi i moguća rešenja, Beograd
5. Journal of Development Economics, 53, pp. 287-303.
6. Kašanin, M. (2009). Veština pisanja, Veliki kalendar Književnog Juga 1919, izdaje SHS.
7. Milićević, M. (2006). Knježevina Srbije, Beograd: Book.
8. Milosavljević, Lj. (2012). Kuda i kako. Niš: Filozofski fakultet u Nišu.
9. Mojsi, D. (2012). Geopolitika emocija: kako kulture straha, poniženja i nade utiču na oblikovanje sveta. Beograd: Klio.
10. Nikitović, V. (2016), Gradovi kao usisivači, Blic, Ponedeljak, 10.10. 2016.
11. Ocić, Č. (2014). Moguće strategije razvoja Srbije. U Č. Ocić (prir. i ur.), Srpska akademija nauka i umetnosti odelenje društvenih nauka Ekonomski zbornik knjiga XIII, Beograd.
12. Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji
13. Popović, Z. (2014). Tri pristupa nauci, U: Srpska akademija nauka i umetnosti odelenje društvenih nauka Ekonomski zbornik knjiga XIII, urednik Časlav Ocić, Beograd 2014.
14. Proroković, D. (2015). Geopolitika Srbije: položaj i perpesktive na početku XXI veka. Beograd: Službeni glasnik.
15. RZS (2012). Demografska statistika u Republici Srbiji. Beograd: RZS.
16. Strategija Regionalnog razvoja 2007 – 2012 http://- www.srbija.gov.rs
17. Tomić, D. (2008). Poljoprivreda i selo – ideje i inicijative, Beograd: Društvo agrarnih ekonomista Srbije i Institut za ekonomiku poljoprivrede.
18. Ustav Republike Srbije („Službeni glasnik RS, broj 06)
19. Zakon o Regionalnom razvoju („Službeni glasnik“ RS, 51/9 i 30/10)
20. Zbornik radova, (2014). Perspektive razvoja sela. u SANU , ur. Dragan Škorić, Odbor za selo, Srpska akademija nauka i umetnosti, Beograd 2014.
21. Панарин, Александр Сергеевич. Народ без элиты: между отчаянием и надеждой, Наш современик, № 11, 2001.

Miroslav Milutinović[1], Nenad Stanković[2], Danijela Milićević[3]

INTELLECTUAL CAPITAL IN COMPANIES

Abstract

In modern business greater attention is directed to the development and implementation of intellectual capital as intangible part of the total capital of an organization or company. Knowledge as the main characteristics of intellectual capital challenges managerial, directorial and academic circles with the question of how to measure and value immeasurably, ie. how to identify and measure value of invisible assets. This paper discusses the process of knowledge management and intellectual capital as well as their implementation and evaluation in the organizations in which they are represented.

Key words: Intellectual Capital, Knowledge Management, Human Capital,

Introduction

By some estimates, today there are 90 million people around the world who are engaged in writing a blog that can be brought under the concept of collective intelligence. Authors are varied, ranging from CEOs of major companies to housewives, children and youth. When all viewed together the cloud of computing infrastructure used by bloggers seems like a great social network to provide a kind of "collective intelligence". The network apparently seems omnipresent, omniscient, like a huge infrastructure, which can represent a new form of knowledge management.

Human capital (Human Capital - HC) has always been the center of the efficiency of any organization and now represents a basic form of transmission and application of knowledge. The primary source of production in today's economy shifted from the production of material to the production of intellectual capital (Intellectual Capital - IC)[4].

The continuous development of the market has put pressure on the business sector that is constantly evolving and improving. One of the most commonly used business paradigm is the knowledge management (Knowledge Management - KM), as a means of capturing and expressing hidden human knowledge and transfer this knowledge into an explicit form which can then be reused. Because of the possibility of re-use, this form of knowledge has become the most useful form of knowledge.

1 Prof. dr Miroslav Milutinovi PhD, College of Professional Studies of Traffic Management,Niš, e-maill - dr.mmilutinovic@gmail.com
2 Mr Nenad Stanković
3 Mr Danijela Milićević
4 Marr B., Perspectives on Intellectual Capital, Elsevier, 2005.

Intelectual Capital

The requirement for the business of any organization is to have some kind of capital. Intellectual capital as part of the capital of an organization represents a non-material part of the assets of the organization. However, that characteristic of IC makes it very difficult to be controlled. How something that cannot be seen or touched can be controlled? In the managerial, executive and academic circles, this issue is ranked very high. All they are trying to solve the problem of how to measure and evaluate the implicit values, i.e. how to identify and measure the knowledge and assess the value of intangible assets[5]. Today, business organizations employ and apply knowledge. They generate and process information, shape the plans and strategies, make decisions, monitor behavior and experience, and based on that, learn and create. The result of this process is the intellectual property that belongs to the organization that produced this property.

Factor in distinguishing companies with high levels of productivity and companies with a lower rate of productivity, is the ability to access available knowledge and apply it in the company. IC Management requires work on several organizational levels. At the lowest organizational level, companies should recognize what IC has and what are its features. At the present time there has been significant progress in relation to the management of different categories of IC, as well as in relation to the management of intellectual property.

Still, in many companies the management team of the company property considers only numbers that are shown through bookkeeping accounts. Because of this way of thinking and doing business, the greatest challenges lie in the implementation of the IC.

Leif Edvinsson, director of intellectual capital at Skandia insurance company[6] has developed a model of IC division that is now called Skandia model, known as the "Navigator" model. It is shown in Figure 1. Although outdated, because it does not include the social capital of the company in the distribution of capital, Skandia model is still used. Pierre Bourdieu defines[7] social capital as the "sum of actual or potential resources which are linked to the permanent network of more or less institutionalized relationships, friendships and confessions". Social capital actually defines the value of the relationships between the people in the company as well as the mutual relations between the companies. Involving of social capital of the company in knowledge management actually gives capital the value and creates new capital.

Specific part of the social capital of the company represents innovation capital. Innovation capital is a social process that combines manufacture and integration of knowledge in the company. The ability of a society to produce the innovation capital represents the added material value that the company can get.

As mentioned, no comprehensive attempt at categorization of IC is complete unless it includes: a) general social capital and b) the social capital of the company in innovation in particular. This categorization is shown in Figure 2 in the McElroy's modified version of Skandia "Navigator" model[8].

5 Hudson, W. J., Intellectual Capital: How to Build It, Enhance It, Use It. New York: Wiley.
6 Edvinsson, L. and Malone, M., Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower, Harper Business, New York, 1997.
7 Bourdieu, P., Ökonomisches Kapital, kulturelles Kapital, soziales Kapital in Soziale Ungleichheiten (Soziale Welt, Sonderheft 2), edited by Reinhard Kreckel, Goettingen: Otto Schartz & Co. pp. 249, 1983.
8 M. W., Social Innovation Capital, Macroinnovation Associates, LLC, 2001.

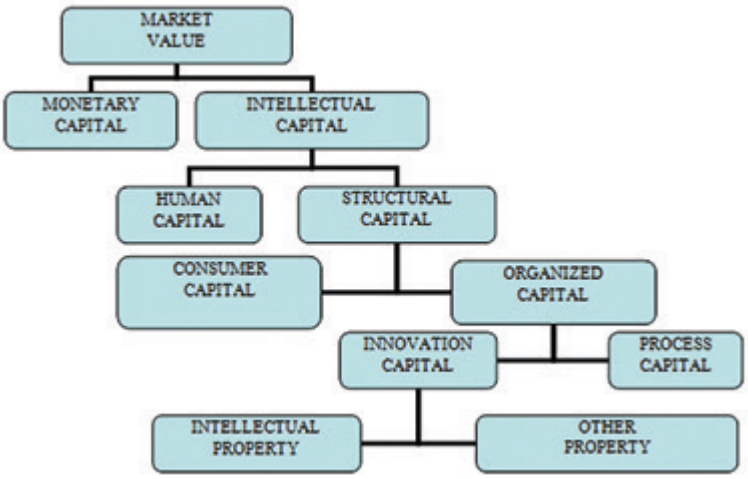

Figure1. Skandia "Navigator" Model[9]

• Human capital represents individual skills of people working for the company. HC represents the individual skills of the manager, employees, their knowledge, skills, abilities and experience. Only those individuals whose value is important for the company can be counted in the HC. People whose skills and values are abundantly available in the labor market are social uštvene resurse resources but not HC. HC includes:

o Competences, which can be professional, social and commercial,
o interpersonal relations
o individual values

• Structural capital (Structural Capital - SC) may be the property of the company and it can be traded. Examples of SC are hardware, software, databases, organizational structure, patents, trademarks, customer relations and other organizational capabilities that support the productivity of employees. There are two different types of SC:

o organizational and
o customer.

• Customer capital (Customer Capital - CC). The customer is the beginning and end of creation chain of material and non-material values. CC includes:

o relations with customers,
o database of customers,
o potential customers.

IC models impact directly on the increase in the contribution of the social capacity to produce and integrate knowledge. In fact, the only thing that is better than the knowledge the organization has is the ability of organization to produce knowledge.

The value of knowledge

Valuation of intangible capital is much more complicated and riskier business than the valuation of material capital. Intellectual property, taken independently, generates very little or does not generate at all the value that means something to the final consumer, for example, the patent is for the final consumer just a plain piece of paper that has no or very little value. The value is created only when a new invention, patent or a new design are combined with the production or marketing[10]. Determination of the created value, intangible assets and profits it brings, is not easy. Also, the determination of these values is very important for several reasons. First, it is very difficult to manage assets

9 Edvinsson, L. and Malone, M., Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower, Harper Business, New York, 1997.
10 Juergen H. D.,Intangible Assets and Value Creation, John Wiley & Sons, 2003.

that cannot be described or measured. Other, in modern business it is very important to determine the mechanisms for assessment and definition of the knowledge that the organization has so the value of the organization can be clearly defined. If the value of intangible assets is not well defined, there will be problems in setting priorities when deciding and the difficulties in defining the success or failure in the management of such property will likely occur.

While the organization actually advance and / or invest in IC or other intangible property, the conclusion can be made that the organization has stagnated in development.

Knowledge, as an intangible value, can be divided into two parts, the explicit and the hidden. Explicit knowledge can be processed and stored very easily, by the standardized procedures and the use of information systems and technology. Hidden knowledge is deeply rooted in experience, behavior and personal values of individuals and as such it is individual and difficult to formalize. It is difficult to dispose of and manage. Such knowledge is difficult to transfer to other people and turn it into explicit knowledge. On the other hand, the knowledge that is processed and written in a predetermined form, such as drawings, formulas or computer code, represents information and not knowledge. Hidden knowledge is very slow to acquire and expensive to transport. Uncertainties that often occur in its transmission can be overcome very often only by personal communication of individuals who transmit the knowledge among each other. By creating hidden and explicit knowledge, the intellectual property is actually created, representing the intangible capital and thus encourage economic growth and improve productivity.

Valuation models used to evaluate intellectual property can be divided into two types[11]:

- Models that estimate the total value of intellectual property at a specific time. procenjuju ukupnu vrednost intelektualne svojine u određenom vremenskom trenutku. Practically, these models do not distinguish between different forms of intellectual property that measured at a given point in time. These assessment models include Levi's "Residual income" model[12] and Tobin's "Q" model[13] These models are called static models.
- Models that estimate the investment in intangible assets during the specified time period. These models are called dynamic models. Typical representatives of these models are the "Discounted cash flow" model and "Real option" model.[14]

Information management

The relationship between data, information and knowledge is debated in various circles. Knowledge and information is difficult to differ, but both involve human participation in the process of creation as opposed to raw data in which human participation is almost non-existent. In fact, knowledge of the information is interpreted by individuals and put into context. So, knowledge is the result of a dynamic process of people, in which people justify personal data produced or obtained from beliefs as part of the search for "truth". Some of the definitions of knowledge management are[15]:

- Ellen Knapp (1998). We define KM as: "The art of transforming information and intellectual property rights in the lasting value for clients of the organization and its people".

11 Sudarsanam S., Dr Ghulam S., Valuation of Intellectual Capital and Real Option Models, Cranfield School of Management, Cranfield University, 2003.
12 Skogsvik K., A Tutorial on Residual Income Valuation and Value Added Valuation, Stockholm School of Economics, SSE/EFI Working Paper Series in Business Administration No 1999:10, 2002.
13 Brooking, A., Intellectual Capital, ITP Press, London, 1996.
14 Sudarsanam S., Dr Ghulam S., Valuation of Intellectual Capital and Real Option Models, Cranfield School of Management, Cranfield University, 2003.
15 Joseph M. F., Key Issues in the New Knowledge Management, Executive Information Systems, 2003.

- Tom Davenport (1998). Knowledge is "information that has value and comes from a human head." KM is: "The process of recording, distribution, and efficient use of knowledge".

What is the difference between information management (Information Management - IM) and knowledge management? Both relate to the concepts of management (operation, administration, management, control, coordination, planning, organization) process and products of these processes. In addition, since the data represent a form of knowledge, it follows that the KM is a form of IM. More specifically, KM is a more robust form of IM, which provides management activities not only in the field of IM. One of the main differences between IM and KM is that it is a basic process in IM focused on how the information is created and integrated into the enterprise. Another difference between IM and KM is that IM is focused on a narrower set of management activities of KM, i.e. KM covers a broader area of activity.

KM includes a set of routines that are used in the organization for identification, creation, presentation, dissemination and adoption of knowledge and experience. This discipline was formed in 1991. Many large companies and non-profit organizations are dedicated to the development of KM that is often a part of their business strategy, part of their information technology or part of their management of HC. KM usually focuses on organizational objectives such as improved efficiency, competitiveness, increasing the number of innovations, the exchange of lessons learned, as well as the continuous improvement of the organization.

Conclusion

Existing knowledge management systems are large software systems located in data centers and huge databases. It is expected that these systems evolve in the future in large systems on the network where the necessary information and knowledge will be stored and processed. Anticipated development of large structures that will represent the world's great super structure will link the various networks and computer centers, enabling customers various types of services and use of data, information and knowledge.

Today, knowledge and other intangible assets play a key role in world affairs and the creation of tangible and financial assets. The management of data, information and knowledge, and their dissemination, processing, storage, reproduction and use increasingly represent a basis for economic development in the modern world. The development of information systems and the increasing attention paid to knowledge management suggest that in the future much more care will be taken of this aspect of capital which true representative is IC.

Knowledge and its important segment represented in the form of IC, is increasingly being evaluated, assessed and measured. Management and proper handling of IC has become a standard today in almost all areas of trade and economy. This is not only because of the importance of knowledge and information, but also due to the expansion of competitiveness in the market of material goods and services. This direction of development sets the intangible assets as a main axis of development of the economy and increasingly takes primacy over the material resources that have so far been the priority of development.

References

1. Kemal A. Delic, Jeff A. Riley, Enterprise Knowledge Clouds: Next Generation KM Systems?, Hewlett-Packard Co., IEEE DOI 10.1109/eKNOW.2009.
2. Marr B., Perspectives on Intellectual Capital, Elsevier, 2005.
3. Popper, K.R., Objective Knowledge, London, England: Oxford University Press, 1972.
4. Hudson, W. J., Intellectual Capital: How to Build It, Enhance It, Use It. New

York: Wiley.
5. Juergen H. D.,Intangible Assets and Value Creation, John Wiley & Sons, 2003.
6. Joseph M. F., Key Issues in the New Knowledge Management, Executive Information Systems, 2003.

Milovan Vuković[1], Aleksandra Vuković[2]

EKOLOŠKA KRIZA KAO UZROK MIGRACIJA

Rezime

Rastuća ekološka svest je dovela do toga da se naučna zajednica i donosioci odluka sve više interesuju za unapređenje razumevanja veza između životne sredine i migracija. Na primer, oblici ekološke krize, u vidu klimatskih promena, vodnog stresa i drugih ekoloških problema, često se prepoznaju kao glavna pitanja koja ugrožavaju ljudsku bezbednost, izazivajući migracije i konflikte kao dva moguća ishoda. Ovaj interes je, sledstveno, bio praćen povećanjem literaturnih izvora o ovoj temi, uključujuči i različite koncepte ,,ekoloških migranata".

Ovaj rad sistematizuje postojeća znanja koja se odnose na povezanost između fenomena migracije i ekoloških faktora a isto tako nudi diskusiju o različitim metodloškim pristupima za izučavanje naznačenih pitanja. Ustanovljeno je da se životna sredina retko pojavljuje kao jedini uzrok migracionog fenomena. Češće se radi o kombinaciji delovanja razlučitih faktora (ekonomskih, političkih, socio-kulturnih i ekoloških).

Ključne reči: životna sredina, stanovništvo, migracije, uzroci, posledice.

ENVIRONMENTAL CRISIS AS A CAUSE OF MIGRATIONS

Abstract

Growing environmental awareness have led the scientific community and policy-makers to become inreasingly interested in inproving understanding of the linkages between migration and the environment. For instance, climate change, water stress and other forms of environmental crisis are often recognized as major issues threatening human security, causing migration and conflict as possbile two outcomes. This interest, consequently, is followed by a growing literature, along with various concepts of "environmental migrants".

This paper reviews the existing knowledge regarding the relationship between migration and environmental factors as well as offers a discussion of various methodlogical approaches often used by migration-environment researchers. It was established that environment rarely appears as a sole cause of migration phenomenon. More often, a combination of different factors (econimic, political, socio-cultural and enviornmental) is at stake.

Keywords: environmenal problems, population, migration, causes, consequences.

1 Milovan Vuković, Tehnički fakultet Univerziteta u Begradu, Bor
2 Aleksandra Vuković, Visoka železnička škola strukovnih studija, Beograd

Uvod

Počev od 90-ih godina prošlog veka bezbednost se više ne vezuje samo za vojne potencijale pošto novi rizici ugrožavaju tipične funkcije države. Premda u savremenim međunarodnim odnosima i politici pitanja netradicionalne bezbednosti i regionalnog upravljanja teže da dominiraju, poimanje bezbednosti se nije menjalo „ali izvesne specifičnosti njenih dimenzija koje su odgovarale periodu Hladnog rata su verovatno drugačije od onih u periodu od 1990-ih godina. Ekonomska bezbednost, ekološka bezbednost, bezbednost identiteta, socijalna bezbednost i vojna bezbednost predstavljaju različite oblike bezbednosti, ne fundamentalno različite koncepte (Baldwin, 1997: 23). Pomenutim kategorijama se pridodaju i bezbednosni aspekti vezani za raspoloživost energijom, hranom, vodom i sl. Razrešavanje ovih pitanja obično iziskuje proces koooperacije sa drugim akterima, preko različitih okvira saradnje, u nastojanju da se preduprede neželjene posledice (Vuković et al., 2008; Vuković et al., 2014). Izgleda da bi multilateralni i pristup koji uključuje različite nivoe mogao biti obećavajući i pogodan za suočavanje sa najnovijim izazovima poput pitanja migracija.

Migracije u međunarodnim razmerama su možda jedno od najpominjanijih polja u novoj bezbednosnoj agendi, koja se počela profilisati na kraju Hladnog rata. Kao što je poznato, ta agenda je rezultirala u „širenju i produbljivanju" našeg razumevanja onoga šta predstavlja bezbednosni izazov (Rothschild, 1995: 55). Rečju, država više nije jedini referent (objekat) bezbednosti već su to i pojedici (građani) i društvene grupe (Paris, 2001: 51). S druge strane, država se ne bavi samo klasičnim oblicima ugrožavanja (poput rata ili vojnih pretnji) već i novim, netradicionalnim pretnjama po bezbednost poput terorizma, organizovanog kriminala, ilegalne trgovine ljudima, nacionalizma, odnosno etničkog konflikta (slika 1).

Migracije se u tom smislu sagledavaju kao bezbednosno pitanje u studijama bezbednosti već od 1980-ih godina. Brojke same za sebe govore o razlozima pojačanog interesa za izučavanje migracija. Procene Ujedinjenih Nacija govore da se broj međunarodnih migranata širom sveta popeo 2013. godine na 232 miliona sa 175 miliona koliko ih je bilo 2000., odnosno sa 154 miliona koliko je migranata registrovano 1990. godine (UNDESA, 2013). Prema statističkim izveštajima Evropske unije, na teritoriji ove regionalne političko-ekonomske organizacije boravi oko 20 miliona stranaca što čini negde oko 4% ukupnog stanovništva Unije (Eurostat, 2014). Međunarodne migracije se među stručnjacima i istraživačima ovog fenomena najčešće sagledavaju dvojako – kao izazov ne samo za državu (nacionalnu bezbednost) već i za građane (ljudsku bezbednost).

Većina studija naglašava činjenica da se migracija pojavljuje kao rezultat delovanja različitih činilaca – najčešće ekonomskih, društvenih, kulturnih, demografskih i političkih – koji se pojačavaju izmenom uslova životne sredine (Marrisey, 2009; Black et al. 2011). Pet glavnih „pokretača" migracije – ekonomski, socijalni, politički, demografski i ekološki – imaju sledeća značenja, redosledno: (1) mogućnosti za zaposlenje, prihod, cene osnovnih životnih potreba; (2) traganje za obrazovnim mogućnostima ili obaveze prema užim grupama kao na primer, braku, porodici i sl.; (3) diskriminacija ili progon, konflikt, nivoi sigurnosti, promene u različitim sferama javne politike (recimo, promena u sticanju prava vlasništva nad obradivom zemljom); (4) gustina stanovništva i struktura i rizik od bolesti; te (5) izloženost štetnim supstancama po zdravlje, degradacija najvažnijih prirodnih (ekoloških) resursa kao i njihovo iscrpljivanje. Ovoj grupi faktora pridodaju se sve učestalije prirodne katastrofe (suše, poplave, izuzetno jaki vetrovi i sl.) koje pogađaju sve veći broj zemalja.

		IZVORI PRETNJI PO BEZBEDNOST	
		VOJNI	NEVOJNI
OBJEKT BEZBEDNOSTI	DRŽAVA	NACIONALNA BEZBEDNOST -Tradicionalni, realistički pristup bezbednosti	PROŠIRENA BEZBEDNOST -Ekološka pitanja -Ekonomska pitanja -Terorizam
	GRAĐANI I GRUPE	UNUTRAŠNJA BEZBEDNOST -Građanski rat -Etnički konflikt	HUMANA BEZBEDNOST -Ekonomske i ekološke pretnje za opstanak društva, grupa i pojedinaca

Slika 1. Proširen koncept bezbednosti (Prema: Paris, 2001: 58)

Očigledno je da fenomen međunarodnih migracija zahteva interdisciplinarni pristup u nastojanju da se shvati kompleksnost ovog rastućeg problema kako u razvijenim delovima sveta (posebno u Evropskoj uniji) tako i u zemljama u razvoju. Veze između promena u životnoj sredini (na primer, promene klime) i migracija su veoma kompleksne. Određene štetne promene u životnoj sredini (kakve su, na primer, dugotrajne ili učestale suše na nekom području) utiču na sve glavne pokretače migracije, neposredno delujući na ekološke faktore ali takođe i posredno na ostale. Eventualnim zanemarivanjem ekoloških faktora izgubio bi se potencijalno centralni aspekt uzroka i posledica migracija. Cilj ovoga rada je upravo sagledavanje realnog doprinosa ekoloških faktora u nastajanju savremenih migracija međunarodnih razmera.

Ekološki faktori i migracije

Ključni problem u dosadašnjim istraživanjima povezanosti različitih uzroka i posledica migracija odnosi se na preciznost određivanja težine, odnosno važnosti za svaki ispitivani faktor ponaosob. Ovaj izazov je još ozbiljniji kod ispitivanja doprinosa ekoloških faktora budući da su prisutna i izvesna terminološka neslaganja počev od samog korišćenja termina „ekološka izbeglica" i „ekološki migrant" (Black, 2011). Svojevremeno date procene o broju ekoloških izbeglica tokom 80-ih i 90-ih godina prošlog veka – od 30 (El-Hinnawi, 1985) i 50 miliona (Myers, 1993), redosledno – nekritički su preuzimane u potonjim studijama. Ove procene su svakako bile podsticajne za mobilizaciju resursa na političkom terenu kako bi se iznašla rešenja za ondašnje akutne ekološke probleme. Uprkos tome što su metaforu ekološkog izbeglištva obilato koristili mediji i ekološki pokreti, pa i izvesni eksperti kako bi naglasili opasnost od klimatskih promena u javnom diskursu, čini se da je korišćenje termina „ekološki migrant" prikladnije (Hartman, 2010). Naime, metafora izbeglištva asocira neminovno na postojanje nekog oblika progona na određenom području i prelazak međunarodnih granica što, kada je o životnoj sredini reč, obično nije slučaj (Renaud et al., 2011).

Manje je nesaglasnosti, s druge strane, o ekološkim faktorima koji potencijalno (dobrovoljno ili prisilno) podstiču ljude da napuste svoja ognjišta (Bates, 2002). Uglavnom se analiziraju faktori kao što su: (1) kumulativna degradacija životne sredine (na primer, nedostatak obradivog zemljišta, zagađenje vazduha); (2) prirodne nepogode; (3) nastanak akcidenata na raznim postrojenjima; te (4) poremećaji na ekosistemima izazvani razvojnim projektima zasnovanim na eksploataciji prirodnih resursa poput, recimo, veštačkih akumulacija (jezera) (Reuveny and Moore, 2009). Podela oblika i uzroka ekološke krize, opisana u narednom odeljku rada, počiva na upravo pomenutoj klasifikaciji.

Ono što je pravi izazov u istraživanju povezanosti životne sredine i migracija odnosi se na utvrđivanje objektivnog odnosa između ekoloških činilaca, s jedne, i kontekstualnih faktora, s drguge strane. Ostali činioci iseljavanja, kao što je ranije pomenuto, odnose se na društvene, kulturne, ekonomske, demografske i političke okolnosti koje karakterišu neko područje. Moguće je u tom smislu uočiti razliku između „maksimalističkih" i „minimalističkih" objašnjenja međusobnog odnosa migracija i uslova životne sredine (Suhrke, 1994). Pod prvim se misli na to da narušena životna sredina direktno utiče na ostale faktore iseljavanja sa određenog područja, dok drugo objašnjenje pretpostavlja isprepletanost različitih uticaja. Drugi pristup je, polazeći od analize brojnih studija ovog fenomena, daleko zastupljeniji (Jonsson, 2010).

Zbog izrazite komplesnosti dinamike međunarodnih migracija ne iznenađuje nastanak brojnih teorija koje se bave tumačenjem ovog procesa. Iz ugla razmatranja ovog rada pažnju zaslužuju teorije koje uključuju i ekološke faktore, a naročito one koje se, u skladu sa paradigmom političke ekologije, usredsređuju na moć (Carr, 2005; Sanderson, 2009). Kar, na primer, tvrdi da međusobno povezani ekonomski, društveni i ekološki uslovi utiču na odluku pojedinca da migrira u zavisnosti od ispoljavanja moći u lokalnoj sredini (Carr, 2005). Otuda je u istraživanju mogućnosti za migraciju s nekog područja značajno i saznanje o glavnim nosiocima moći, odnosno njenoj raspodeli koja presudno utiče na oblikovanje socijalno-ekonomskog i kulturnog ambijenta svake sredine,

Odnosi moći u nekoj sredini odražavaju se često i na narušavanje tradicionalnog načina života ljudi što se manifestuje kroz različite pristupe finansijskom, humanom, socijalnom i prirodnom kapitalu (DeSherbinin et al., 2008). U uslovima izrazite oskudice obradivog zemljišta, na primer, može se dovesti u pitanje veševekovna osnova egzistencije neke zajednice koja je prinuđena na migraciju. U svakom slučaju, različiti oblici ekološke krize moraju se, zajedno sa ostalim faktorima, sagledavati u analizi mogućnosti za miraciju s nekog područja.

Oblici i uzroci ekološke krize

U svetu se sve češće ispoljavaju različiti oblici ekološke krize koja nastaje kao posledica narušavanja ekoloških ravnoteža u životnoj sredini tokom razvoja modernog društva. Životna sredina se uglavnom sagledava preko dve komponente: (1) prirodne sredine (uključuje atmosferu, hidrosferu, litosferu i biosferu) i (2) društvene sredine koja obuhvata konkretno društvo, društvenu klimu, društvene odnose, radnu sredinu čoveka, te sredinu u kojoj čovek živi (tip naselja – selo ili grad).

Osnovna obeležja ekološke krize moguće je sagledati praćenjem različitih pojava i nivoa njihovog ispoljavanja. Ilustracije radi, zagađenje vazduha nekog lokalnog područja (usled rada, na primer, metalurškog postrojenja) lako može prerasti u ekološki problem nacionalnog značaja ili postati transgranični (međudržavni) problem. Slično se dešava i u slučaju zagađenja površinskih voda (reka i jezera) međunarodnog karaktera. Međutim, dok ekosistemi ne poznaju političke granice, države čine sve da očuvaju svoj suverenitet što otežava napore na putu prevazilaženja ekološke krize (Vajpreyi, 1998).

Ponekad se razmere ugrožavanja životne sredine mogu okarakterisati i kao ekocid; posebno kada velika oštećenja životne sredine nastaju kao posledica ratova. Najzad, ni izbegličtvo novog tipa nije retkost; reč je, naime, o ekološkim izbeglicama koje moraju

da odlaze s vekovnih ognjišta zbog ugrožene i uništene prirodne sredine. Takva sudbina je 80-ih godina prošlog veka zadesila stanovnike u regionu Aralskog mora, što je, po svoj prilici, utrlo put uvođenju metafore ekološkog izbegličtva.

Ekološka kriza se ispoljava na tri međusobno različita nivoa, to jest kao: (1) „ekološki problem" (obuhvata štetne uticaje čoveka na ekosisteme koje je ipak moguće obnoviti); (2) „ugrožavanje" egzistencije ekosistema; te kao (3) „ekološka katastrofa" (ugroženost i destrukcija ekosistema pri kojoj dolazi do izumiranja pojedinih ili svih vrsta) (Mišković, 1999: 33). Većina ekoloških problema odnosi se na zagađenje vazduha, vode i vazduha.

Premda deluje čitav spektar izvora promena u čovekovoj životnoj sredini oni se, uglavnom, svode na četiri glavna faktora: (1) razvoj civilizacije, (2) porast ljudske populacije, (3) razvoj naselja i gradova i (4) razvoj privrednih delatnosti (pre svega, poljoprivrede, industrije i saobraćaja). Najčešće se uzroci ekološke krize pripisuju porastu ljudske populacije (tabela 1), urbanizaciji i potrošnji prirodnih resursa (posebno energetskih).

Stanovništvo se sve do agrarne revolucije sporo povećavalo. Pre 40.000 na Zemlji je živelo oko tri miliona lovaca i sakupčljača, da bi ljudska populacija u periodu hortikulture narasla, prema nekim procenama, na pet miliona. Uprkos periodičnim talasima ratova, gladi, bolesti i epidemija, stanovništvo se pre oko 5.000 godina počelo uvećavati zahvaljujući intenziviranju zemljoradnje. Već na početku nove ere Planetu je naseljavalo oko 200 miliona ljudi.

Tabela 1. Porast ljudske populacije (u milijardama)

Godina	1820	1930	1960	1974	1988	1999	2011
Stanovništvo	1	2	3	4	5	6	7

Broj stanovnika sam po sebi nije odlučujući za nastanak ekološke krize koliko je to potrošnja resursa po stanovniku. Postindustrijska društva, premda čine tek jednu desetinu svetske populacije, odgovorna su za više od polovine nastalih štetnih industrijskih voda i otpada u ekosferi. Ljudi u postindustrijskim društvima proizvode i troše mnogo više nego ljudi u zemljama u razvoju. Na primer, potrošnja vode po stanovniku u zemljama Zapada u urbanim zonama kreće se u granicama od 400 do 500 litara, dok na SAD otpada jedna četvrtina godišnje potrošnje energetskih resursa. Stil života žitelja razvijenog dela sveta počiva na izraženom konzumerizmu, odnosno potrošnji svakovrsnih dobara. Uprkos naporima koje postindustrijske zemlje ulažu kako bi smanjile zagađenje životne sredine, u njima i dalje nastaju glavni problemi koji remete odnose u ekosistemima. Interesantno je u tom smislu pomenuti da doseljenici u razvijene delove sveta (Qin, 2010), ili u urbane sredine zemalja u razvoju (Yin et al.,, 2011), teže da zadrže stil življenja koji su ranije upražnjavali.

Sa intenziviranjem globalizacije privrednih aktivnosti ove tendencije se pojačavaju. Kapital se sve češće seli i u nedovoljno razvijena područja. Kada zaposleni u novoizgrađenim fabrikama u oblastima s nižim troškovima za radnu snagu počnu da zarađuju, oni i sami postaju novi kupci, što podstiče industrijsku proizvodnju i zagađenje.

Mediji takođe doprinose ovom procesu, jer reklama na globalnom nivou uvećava očekivanja ljudi i menja njihovu predstavu o tome šta znači ‚udoban život'. Mediji stimulišu potrošnju, a ljude u najnaseljenijim delovima sveta pretvaraju u potrošače, čiji zahtevi podstiču proizvodnju i zagađenje. Ipak, ne treba zaboraviti da isto to reklamiranje neprestano podstiče potrošnju i u postindustrijskim društvima, gde je ona daleko veća nego u nerazvijenim zemljama (Tarner, 2009: 479).

Očigledno je da i psihološki i društveni faktori imaju vidnu ulogu u poimanju ekoloških problema. O ekološkim problemima, kao najčešćim oblicima ekološke krize,

obično se govori tek onda kada takav problem (ili rizik) pridobije širu društvenu pažnju, što je poznato kao proces „društvene konstrukcije problema" (Malešević, 2002). To, naravno, ne znači da se ekološki problemi vezani za proizvodnju materijalnih dobara nisu ispoljavali tokom čitavog razvoja industrijskog društva. Međutim, razvoj nauke i tehnologije omogućio je u novije vreme uslove da između ekonomije i ekologije dođe do „pomirenja".

Rizik i životna sredina

Rizici i opasnosti s kojima se savremeni svet suočava po mnogo čemu su drugačiji od onih u klasičnom industrijskom društvu. Savremeno društvo se zbog toga opisuje kao „društvo rizika" koje zalazi u novu fazu moderne – etapu „refleksivne modernizacije" (Beck, 1992). Pod refleksivnom modernizacijom se, prema uglednom nemačkom sociologu Beku, podrazumeva suočavanje sa posledicama razvoja modernog društva u kome nauka i tehnologija imaju primarnu ulogu.

U prvoj fazi razvoja modernog društva nauka i tehnologija su bile usmerene svojim aktivnostima na svet prirode, ljude i društvo, a u drugoj – „refleksivnoj modernizaciji" – na sebe same i efekte i rizike kojima su doprinele, a neke i direktno izazvale. U stvari, radi se o suočavanju sa neželjenim posledicama modernosti; u ovom slučaju to je narušavanje stanja ekoloških faktora (kvaliteta vazduha, vode i zemljišta). Pojam rizika tako „postaje centralni u društvu koje napušta prošlost, tradicionalne načine delovanja i koje se otvara prema problematičnoj budućnosti" (Giddens, 2001: 111).

Važno je pri tom imati u vidu zapažanje da „globalnost rizika ne znači i jednakost rizika" (Bek, 1999: 3). „Društvo rizika" nije samo odraz stanja savremenih zapadnih društava, ili izraz narušene ekološke ravnoteže i uticaja tehničko-tehnoloških faktora, već ono predstavlja problem planetarnih razmera:

U pitanju je univerzalnost pojava koja prožima sve aspekte društvenog i individualnog života. Procesom globalizacije dolazi do ‚globalnosti rizika' i do ‚svetskog društva rizika'. ... Sve je vidljivije novo globalno tržište (rizika) i sve prisutnija ‚društvena i politička dinamika ekonomskog svetskog društva rizika'. Globalno društvo je po svoj prilici nov oblik ‚organizovane neodgovornosti' koje je kao institucionalni oblik impersonalizovano, a kao takvo nema odgovornosti, čak ni prema samom sebi (Mitić, 2000: 13).

Jedna od najznačajnijih promena u životnoj sredini – globalno zagrevanje –po mišljenju mnogih eksperata može u budućnosti izazvati velike migracije stanovništva po osnovu, pre svega, izmenjenog klimatskog režima. Globalno zagrevanje odnosi se na postepeno povećanje prosečne temperature na Zemlji zadržavanjem toplote u prizemnom sloju atmosfere zbog povećanja koncentracije gasova koji stvaraju efekat staklene baše. Na površini Zemlje vlada prosečna temperatura od prijatnih 15 oC zahvaljujući jednom posebnom efektu koji se odvija u prizemnom sloju atmosfere, to jest efektu staklene bašte. Vodena para i, u manjoj meri, ugljen-dioksid (CO2), reapsorbuju najveći deo odlazeće radijacije sa zemljine površine tako da se oko polovine ove radijacije ponovo vraća i prema njenoj površini.

Ugljen-dioksid, premda je prisutan u manjim koncentracijama od vodene pare, ima jaku moć apsorpcije, te tako ima ključnu ulogu u održavanju toplotnog balansa – oko 50% (tabela 2). Na molekularnom nivou posmatrano, metan (CH4) je od 20 do 30 puta efektivniji od CO2 u zadržavanju toplote u prizemnom sloju atmosfere a od ostalih gasova u stvaranju ovog efekta učestvuju hlorofluorougljenici (CFCs) i azot-suboksid (N2O). Ugljen-dioksid dospeva u atmosferu prilikom sagorevanja otpada u čvstom stanju, fosilnih goriva, drveta i drugih materijala. Metan se pak oslobađa za vreme proizvodnje i transporta uglja, prirodnog gasa i nafte, raspadanja otpada organskog porekla i uzgoja stoke. Postoje naravno i prirodni izvori ugljen-dioksida i metana. Hlorofluorougljenici su u potpunosti antropogenog porekla a nastaju u proizvodnji sprejeva, odnosno rashladnih fluida za frižidere i druge uređaje.

Tabela 2. Gasovi koji dovode do efekta staklene bašte, njihovo poreklo i učešće

Gasovi staklene bašte	CO_2	CH_4	N_2O	O_3	$CFC_{(x)}$
Doprinos globalnom zagrevanju (%)	50	19	4	8	15
Izvori biotičkog porekla (%)	20-30	70-90	90-100	-	-
Izvori abiotičkog porekla (%)	70-80	10-30	0-10	100	100

Da nema efekta staklene bašte prosečna temperatura na Zemlji bi umesto prijatnih 15 oC bila znatno niža, odnosno iznosila bi –18 oC. Ova razlika proističe iz efekta atmosferske staklene bašte koja zagreva Planetu za oko 33 oC. U odsustvu ovog efekta mora bi bila zamrznuta i život ne bi postojao. Da je efekat staklene bašte bio suviše mali, Planeta bi bila mrtva; da je bio suviše veliki, temperatura bi se podigla na nivo nepodesan za život.

Brojne studije izražavaju bojazan da bi porast nivoa ugljen-dioksida i drugih gasova u atmosferi mogao da spreči odavanje toplote iz prizemnog atmosferskog sloja, što bi moglo dovesti do porasta prosečne temperature na Zemlji i, sledstveno tome, do promene klime (Obasi et al., 1997; Parry et al., 1998; Podesta and Ogden, 2007-08). Koncentracija ovih gasova se povećavala od početka industrijalizacije. Najviše se povećala koncentracija ugljen-dioksida – za 30% u odnosu na 1880. godinu – dok se koncentracija metana udvostručila a prisustvo oksida azota uvećalo za 15% (Gidens, 2003: 637).

Rizici od globalnog zagrevanja su brojni i oni zavise od različitih prognostičkih modela o očekivanom porastu temperature do kraja XXI veka. Od mogućih štetnih uticaja pažnju najviše pobuđuju: (1) podizanje nivoa mora; (2) pretvaranje plodnog zemljišta u pustinjsko; (3) izbijanje i širenje zaraznih bolesti; (4) smanjenje prinosa u poljoprivredi; te (5) promene klimatskih režima. Posledice globalnog zagrevanje bi najpre osetili stanovnici ravničarskih oblasti u blizini mora. Oni bi zbog gubitka zemljišta, prema mnogim studijama iz 1990-ih, bili prinuđeni na migracije masovnih razmera. Ilustracije radi, kada bi se nivo mora podigao za jedan metar, Bangladeš, Egipat i Holandija bi izgubili 17, 12 i 6 procenata ukupne svoje površine, redosledno.

Uprkos brojnim istraživanjima globalnog zagrevanja, još uvek nije uspostavljen jedinstven pristup na globalnom planu u suočavanju sa ovim problemom. Stručnjaci se ipak slažu oko toga da je globalno zagrevanje realna pojava. Poput drugih novih oblika rizika, na primer korišćenja genetski modifikovane hrane, niko ne može biti siguran kakve će zaista biti posledice globalnog zagrevanja. Uzroci te pojave su veoma raznovrsni, a precizne posledice teško je izračunati. Takođe, mnoštvo raznovrsnih faktora utiče na klimu na našoj planeti koja, sa svoje strane, poseduje sopstvene regulacione mehanizme koji podstiču stabilnost čitavog globablnog ekosistema – ekosfere.

Tokom poslednje decenije koncept rizika se dovodi u pitanje, bar kada je o ekološkim problemima reč. Ako je tokom 80-ih godina prošlog veka došlo do konceptualizacije ekološkog konflikta, u vreme 90-ih do razvijanja koncepta rizika (uključujući i paradigmu o „društvu rizika"), onda poslednja decenija obiluje situacijama „ekološkog terora", koji se karakteriše iznenadnim, ireverzibilnim i nepredvidivim promenama (Duffield, 2011). Smatra se da je u ovim uslovima korisnije preusmeriti pažnju sa ekološkog konflikta i rizika na ispitivanje otpornosti ili „rezilientnosti" (resilience, engl.) samog eko-socijalnog sistema da se izbori sa neizvesnošću (Kaufmann, 2013; Bourbeau; Methmann and Oels, 2015). Rezilientnost označava sposobnost sistema, kao i njegovih sastavnih delova, da predvidi, apsorbuje, prilagodi se ili obnovi od posledica neželjenih događaja u životnoj sredini na efikasan način u vremenskom roku koji osigurava opstanak ili unapređenje

osnovne strukture i funkcija (Field et al., 2012). Ova pretpostavka temelji se na osobini prirodnih sistema, uključujući i čitavu ekosferu, da teže samoregulaciji eventualno nastalih neravnoteža. Klimatske promene bi, u tom smislu, trebalo posmatrati kao gotovu činjenicu. Time bi iščezao politički aspekt sagledavanja migracija izazvanih iznenadnom promenom ekoloških uslova. Rečju, očekivane masovne migracije ekoloških migranata zbog posledica izmenjenog klimatskog režima mogu se posmatrati kao racionalno izabran način adaptacije ljudi na ovaj vid promene.

Vidovi ugrožavanja životne sredine

Najčešće se raznolike opasnosti po životnu sredinu, koje se javljaju kao posledica raznovrsnih antropogenih aktivnosti, sagledavaju u okviru tri osnovne grupe ekoloških problema. Reč je o degradaciji, zagađivanju i iscrpljivanju resursa životne sredine. Degradacija se kao vid ugrožavanja odnosi uglavnom na zemljište, razne ekosisteme (kao što su, na primer, šume), vodu, vazduh i pejsaž. Izdvajaju se četiri forme degradacije od kojih svaka može podstaći ljude na iseljavanje: (1) desertifikacija, (2) degradacija zemljišta, (3) deforestizacija i (4) porast nivoa mora izazvan globalnim zagrevanjem (Suhrke, 1994). Najizraženiji problemi degradacije odnose se na razaranje zemljišta koje preti da ugrozi žitelje mnogih oblasti Azije i Afrike (Schutte and Pretorius, 1997). Skoro jedna trećina svetskog stanovništva još uvek zavisi, u većoj ili manjoj meri, neposredno od zemlje, odnosno od onoga što gaje na njivama i od divljači koju ulove. Drugi problem ove vrste predstavlja neplansko krčenje šuma a posebno onih u tropskom pojasu. Smatra se da je do danas s lica Zemlje nestalo više od jedne trećine površina pod prvobitnim šumama (Gidens, 2003: 633). Šume, pored društvenog i ekonomskog značaja, imaju i veliku ekološku važnost jer one pomažu u regulisanju rezervi vode, oslobađaju kiseonik u atmosferu, sprečavaju eroziju tla, te ostvaruju najveću bioprodukciju u odnosu na sve ostale ekosisteme.

Zagađivanje se prvenstveno odnosi na vazduh, vodu i zemljište. Najizraženiji je u globalnim razmerama problem zagađenja vazduha koji ne utiče samo na zdravlje ljudi i životinja već štetno deluje i na druge elemente ekosistema. Vezivanje, na primer, oksida sumpora i azota za vodu u atmosferi dovodi do stvaranja kiselih kiša, odnosno padavina, čijim se izlučivanjem u pojedinim delovima sveta (u Kanadi, Poljskoj ili oblasti Skandinavije) oštećuju šumski ekosistemi. Zagađenje vazduha – ispuštanje otrovnih supstanci i energije u atmosferu – obično se posmatra kao „spoljašnje zagađenje" (nastaje iz industrijskih postrojenja i izduvnih gasova automobila) i „unutrašnje zagađenje" (nastaje sagorevanjem goriva u domaćinstvima za potrebe pripreme hrane i grejanja). Spoljašnje zagađenje pogađa uglavnom industrijalizovane zemlje, dok su problemi unutrašnjeg zagađnja svojstveni zemljama u razvoju.

Zagađenje vode predstavlja najveću pretnju žiteljima zemalja u razvoju budući da skoro trećina stanovništva nema pristup zdravstveno ispravnoj vodi. Svake godinu u svetu od dijareje, bolesti izazvane zagađenom vodom, umre oko pet miliona ljudi (Gidens, 2003: 631). Slučajevi zagađenja vode u industrijalizovanim zemljama najčešće su uzrokovani prekomernim korišćenjem veštačkih đubriva u poljoprivredi i ispuštanjem otpadnih voda iz različitih grana industrijskog sektora. Brojne studije sa ovih područja, naročito u Africi, pokazale su da nejednak pristup vodnim resursima podstiče ljude na migracije u potrazi za boljim ekološkim uslovima (Marandola and Hogan, 2007; Reuveny and Moore, 2009; Black et al., 2011; Borel et al., 2012, Hermans, 2012; Flahaux, M-L. and De Haas, 2016). Ipak, ne bi trebalo upasti u zamku pa ekološkim faktorima pripisati jedinu ili primarnu ulogu u raseljavanju ljudi. Masovne migracije ljudi uglavnom karakterišu ratom zahvaćene regione što i novija iskustva s mnogih područja Afrike i Azije potvrđuju (Kibreab, 1997).

Iscrpljivanje je karakteristično za prirodne resurse. Pažnja najšire javnosti posebno se posvećuje problemu iscrpljivanja neobnovljivih resursa poput zemljišta, ruda, uglja ili nafte. Naravno, iscrpljuju se i obnovljivi resursi, ali, s obzirom na to da je njih moguće

obnoviti, posledice po životnu sredinu su manje.

Prekomerno zahvatanje vode iz reka i jezera za potrebe navodnjavanja može da, u dužem vremenskom periodu, izazove štetne efekte na prirodnim ekosistemima do te mere da je njihovo saniranje vrlo teško, odnosno potpuno oživljavanje gotovo i nemoguće. Slučaj Aralskog mora (jezera), ranije pomenutog u tekstu, najočigledniji je primer. Aralsko more, svojevremeno četvrto jezero po površini u svetu, spalo je 1999. godine na šesto mesto, primoravši ljude iz ovog basena da migriraju (Glantz, 1998).

Vekovima je održavana prirodna ravnoteža između nivoa ovog jezera (mora) i dotoka reka Sir-Darje i Amu-Darje, što je bilo dovoljno za zadovoljenje potreba za vodom preko 50 miliona ljudi koliko ih danas živi u regionu. Međutim, Aralsko jezero je postalo žrtva sovjetskog plana za proizvodnju pamuka u količinama koje bi pokrile kompletne potrebe domaćeg tržišta. Za navodnjavanje polja pod pamukom korišćena je voda pritoka Aralskog mora, usled čega se njegova površina smanjivala. Ponekad je za navodnjavanje prostranih polja pod pamukom trošeno i više od polovine od ukupno potrošene vode u poljoprivredi. To se moralo odraziti i na vodni režim Aralskog mora. Tako, dok je šezdesetih godina njegova površina iznosila 66.900 kvadratnih kilometara, 1994. godine površina jezera se svela na samo 31.938 km2!

Posledice su pogubne. Slana prašina sa dna isušenog mora i hemikalije od đubriva sa pamučnih polja ugrožavaju zdravlje oko 10 miliona stanovnika Kazahstana i Uzbekistana. Naročito je teška situacija u Karakalpakstanu, autonomnoj oblasti na severozapadu Uzbekistana, čijih 1,3 miliona žitelja, u pojedinim mestima, raspolažu sa samo 5 litara vode dnevno u odnosu na potrebnih 200 do 300 litara. Da zlo bude veće, voda sadrži, u proseku, od 10 do 31 miligram soli po litru, dok sadržaj bakterija prelazi dozvoljenu koncentraciju pet do deset puta. Salinitet Aralskog mora se, u odnosu na 1960. godinu, povećao osam puta! Prema izvestajima Ministarstva zdravlja Uzbekistana, oko 80 odsto trudnica iz ugrozenih područja pati od anemije, dok je smrtnost tek rođene dece daleko veća od nacionalnog proseka, odnosno dostiže brojku 82 na 1.000 rođenih beba. Ljudi iz ugroženih oblasti, decenijama verujući u ,,svetlu buducnost", preseljavaju se u delove zemlje koji nisu degradirani.

Izbegličtvo novijeg tipa, uslovljeno drastičnim narušavanjem životne sredine, ovde je odavno prisutano. Na primer, iz sela Ourga, u kojem je 1965. godine živelo oko 10.000 duša, posle samo pet-šest godina svi su se iselili prema, za život povoljnijem, regionu Kungrad. U to vreme, naravno, o tome se nije mogla prozboriti ni reč. Poslednjih decenija se, međutim, ljudi pod teretom ovih nevolja uveliko jadaju.

Ribarstvo, koje je nekada predstavljalo značajnu privrednu delatnost u Aralskom regionu, praktično je zamrlo. Dok je 1960. godine bio moguć ulov od, recimo, 43.430 tona ribe, 1970. ulov od 17.400 tona, već 1980. nije vredelo postavljati ribarske mreže. Doduše, u malobrojnim preostalim kapacitetima još uvek se prerađuje i pakuje riba. Ona, međutim, stiže sa dalekih mora. U područjima oko delta reka Amu-Darje i Sir-Darje nastale su, zbog smanjenog dotoka, neželjene promene u vegetaciji.

Ugrožena zona Aralskog basena odavno ne predstavlja katastrofu lokalnih razmera. Stručnjaci iz Uzbekistana smatraju da, ne učini li se sanacija ovog područja, preti nastajanje nove pustinje koja bi se slobodno mogla nazvati Aralkum, poput pustinja Karalkum, ili Kizilkum koje postoje od pamtiveka. Aralkum bi, međutim, predstavljao posledicu ljudskog neuvažavanja zakonitosti prirode.

Međunarodna zajednica se prvi put posvetila ovom problemu 1986. godine. Inače, stanovnici oblasti su sa odobravanjem pratili poteze Islama Karimova, predsednika Uzbekistana, i Nursultana Nazarbajeva, predsednika Kazahstana, koji su koristili svaku priliku da ovaj poremećaj na velikom eko-sistemu izdignu na međunarodni nivo. Zahvaljujući njihovoj inicijativi, revitalizacija ugroženog regiona postala je sastavni deo državne politike pet centralno-azijskih država (uključujući i Tadžikistan, Turkmenistan i Kirgistan). Počev od 1994 godine, ove zemlje izdvajaju po jedan procenat od njihovih nacionalnih bruto proizvoda za rešenje ovog problema. Međunarodna zajednica, preko Svetske banke, uključena je takođe u sanaciju ugroženog regiona, procenjujući ukupne

troškove revitalizacije na milijardu dolara!

Slučajevi poput upravo opisanog primera Aralskog mora (jezera) – kada jedan faktor (u ovom slučaju, ekološki) neposredno utiče na odluku ljudi da migriraju – retko se javljaju (Bates, 2002: 466). Oni se odnose uglavnom na prirodne katastrofe – zemljotrese, poplave, uragane i sl. Češće su situacije kada promene u životnoj sredini najpre deluju na opadanje neke dominantne ekonomske delatnosti (recimo, poljoprivrede usled gubitka obradivog zemljišta), a potom se javljaju migracije. Delovanje primarnog (ekološkog) faktora je, u stvari, prikriveno ekonomskim uticajem, što odgovara tzv. „horizontalnoj ekološkoj migraciji" (Afifi, 2012: 105).

Najčešće se međutim radi o kombinovanom delovanju svih razmatranih faktora u donošenju odluke za migriranje sa određenog područja. Ovo odgovara modelu „verikalne ekološke migracije" kada svi faktori, uključujući i ekološke, deluju neposredno na odluku o napuštanju neke oblasti. Mogući su takođe slučajevi u kojima se prepliću horizontalna i vertikalna ekološka migracija. Ovakve pojave su najteže za istraživanje budući da je potrebno uložiti veliki trud kako be se razlikovali primarni od sekundarnih uticaja. Ovo je, na primer, odlično, pokazla studija o uticaju deforestizacije (tropskih šuma) na migraciono ponašanje ljudi na zahvaćenom području (Geist and Lambin, 2002).

Objašnjenja i tumačenja povezanosti ekoloških faktora i migracija, proistekla iz obavljenih empirijskih straživanja (pretežno s područja Afrike, Azije i Latinske Amerike), nisu još uvek na željenom nivou. Delom se ovo može pripisati oskudici kvalitetnih podataka koji bi se odnosili i na stanje ekoloških uslova i na stanovništvo na određenom prostoru u ispitivanom vremenskom periodu. Bilsborou i Henri (Bilsborrow and Henry, 2012) se, recmo, zalažu za primenu tri moguća pristupa za prikupljanja podataka koji bi omogućili pomak u sticanju znanja o uzročnom mehanizmu između životne sredine i migracija ljudi. Do padataka o životnoj sredini i stanovništvu na određenom području se, dakle, može doći: (1) korišćenjem sekundarnih podataka, (2) korišćenjem sekundarnih podataka uz postavljanje dodatnih pitanja ispitivanim građanima, te (3) sastavljanjem potpuno novog upitnika. Neophodno je pri tom da, zbog prirode proučavanog fenomena, vremenski okvir istraživanja bude što duži.

Zaključna razmatranja

Zbog narušenog stanja ekoloških faktora u životnoj sredini koje nastaje kao posledica, u prvom redu, nekontrolisanog industrijskog razvoja i urbanizacije, savremena društva se nalaze pred izazovom da odgovore na raznovrsne pretnje bezbednosti, kako onoj tradicionalnoj tako i proširenoj bezbednosti koja uključuje i nevojne izvore opasnosti. Migracije nastale usled narušenog kvaliteta ekoloških uslova (vazduha, vode i zemljišta) predstavljaju bezbednosno pitanje na samo za državu već i za građane. Premda se koncepti proširene nacionalne bezbednosti i humane (ljudske) bezbednosti razlikuju po nivou analize problema, neophodno je oslanjati se na oba pristupa u sagledavanju kompleksnog fenomena ekološke migracije. Pristup sa stanovišta humane ekologije trebalo bi, čini se, da bude daleko zastupljeniji u istraživačkoj praksi u svetlu činjenice da su migracije zbog lošeg stanja životne sredine uglavnom internog karaktera – locirane na području države, pokrajine, regiona ili opštine. Tim pre što je skup ljudskih prava znatno proširen u mnogim zemljama (posebno razvijenim) tako da uključuje i pravo na čist vazduh, pristup čistoj vodi, očuvanje načina života i sl.

Unapređenje stanja životne sredine ujedno podiže nivo bezbednosti države i svih građana na viši nivo. Da bi se pronašao izlaz iz „ekološke krize" korise se različita sredstva. Rešenja se traže u: (1) jačanju ekoloških pokreta koji pribegavaju javnim i političkim pritiscima na najveće zagađivače; (2) podizanju ekološke svesti građana na viši nivo; (3) uvođenju strožih standarda o kvalitetu ekoloških egzistencijalnih faktora (vazduha, vode i zemljišta); (4) strožem pravnom regulisanju obaveza glavnih zagađivača; (5) ulaganju u čiste i savremene tehnologije; (6) jačanju ekološkog obrazovanja na svim nivoima školovanja; (7) usvajanju modela ukupnog društvenog razvoja na principima održivosti;

te (8) kreiranju jasne i delotvorne politike zaštite životne sredine na nacionalnom nivou.

Težište pomenutih mera na unapređenju zaštite životne sredine trebalo bi da se pomera od tradicionalnih aktivnosti prilagođavajućeg karaktera (odgovor na narušavanje odnosa u ekosistemima) prema preventivnom delovanju kako bi se neželjeni procesi predupredili. U svetlu činjenice da mnogi ekološki problemi ne poznaju nacionalne granice, jačanje međunarodne saradnje u oblasti zaštite životne sredine predstavlja sve značajniji instrument u realizaciji politike zaštite životne sredine i unapređenja bezbednosti.

Literatura

1. Affifi, T., Environment, climate change and human displacement: from literature, through empirical evidence to policy-making. In: Climate change, water stress, conflict and migration (Ed. by M.R. van der Valk and P. Keenan), UNESCO, pp. 101-112, 2012.
2. Baldwin, D.A., The concept of security, Review of International Studies, 23(5), 5-26, 1997.
3. Bates, D.C., Environmental refuges? Classfying human migrations caused by environmental change, Population and Environment, 23(5), 466-477, 2002.
4. Beck, U., Risk society – towards a new nodernity, Sage Publications, London, 1992.
5. Beck, U., World risk society, Polity Press, Cambridge, 1999.
6. Bilsborrow, R.E., Henry, S.J.F., The use of survey data to study migration – environment relationships in developing countries: alternative approaches to data collection, Population and Environment, 34(1), 113-141, 2012.
7. Black, R., Environmental refugees: Myth or reality? Working Paper No. 34, The United Nations High Commissioner for Refugeees (UNHCR), Geneva, 2001.
8. Black, R., Adger, W.N., Arnell, W.N., Dercon, S., Geddes, A., Thomas, D., The effect of environmental change on human migration, Global Environmental Change, 21S, S3-S11, 2011.
9. Black, R., Arnell, N.W., Adger, W.N., Thomas, D., Geddes, T., Migration, immobility and displacement outcomes following extreme events, Environmental Science and Policy, 27, S32-S43, 2012.
10. Borel, R., Climate change-induced migrations: a research and capacity-building agenda from a human security perspectiver. In: Climate change, water stress, conflict and migration (Ed. by M.R. van der Valk and P. Keenan), UNESCO, pp. 77-86, 2012.
11. Bourbeau, P., Resiliencism: Premises and promises in securitisation research, Resilience, 1(1), 3-17, 2013.
12. Carr, E.R., Placing the environment in migration: environment, economy, and power in Ghana's Central Region, Environment and Planning A, 37(5), 925-946, 2005.
13. De Sherbinin, A., VanWey, L.K., McSweeney, K., Aggarwal, R., Barbieri, A., Henry, S., Hunter, L.M., Twine, W.R., Walker, R., Rural household demographics, livelihoods and the environment, Global Environmental Change, 18, 38-53, 2008.
14. Duffield, M., Total war as environmental terror: Linking liberalism, resilience, and the bunker, South Atlantic Quarterly, 110(3), 757-69, 2011.
15. El-Hinnawi, E., Environmental Refugees, UNEP, Nairobi, 1985.
16. EUROSTAT, 2014. "Immigration in the EU", data from 2014. (http://ec.europa.eu/dgs/homeaffairs/elibrary/docs/infographics/immigration/migration-in-eu-infographic_en.pdf) [Accessed: November 13, 2014].
17. Field, C.B,, Barros, V., Stocker, T.F., Dahe, Q., Dokken, D., Ebi, K.,

Mastrandrea, M.D., Mach, K.J., Managing the risks of extreme events and disasters to advance climate change adaptation, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.
18. Flahaux, M-L., De Haas, H., African migration: Trends, patterns, drivers, Comparative Migration Studies, 4(1), 1-25, 2016.
19. Geist, H.J., Lambin, E.F., Proximate causes and underlying driving forces of typical deforstation, BioScience, 52(2), 143-150, 2002.
20. Giddens, A., Sociology (Fourth edition), Polity Press, Cambridge, 2001.
21. Gidens, E., Sociologija, Ekonomski fakultet, Beograd, 2003.
22. Glantz, M.H., Creeping environmental problems in the Aral Sea Basin. pp. 25-52. In: Central Euroasian water crisis (Ed. by I. Kobori and M.H. Glantz). Tokyo, New York, Paris: United Nations University Press, 1998.
23. Hartmann, B., Rethinking climate refugees and climate conflict: Rhetoric, reality and the politics of policy discourse, Journal of International Development, 22(2), 233-246, 2010.
24. Hermans, L., Climate change, water stress, conflict and migration: taking stock of current insight through a vulnerability lens. In: Climate change, water stress, conflict and migration (Ed. by M.R. van der Valk and P. Keenan), UNESCO, pp. 13-34, 2012.
25. Kaufmann, M., Emergent self-organisation in emergencies: Resilience rationales in interconnected societies, Resilience, 1(1), 53-68, 2013.
26. Kibreab, G., Environmental causes and impact of refugee movements: A critique of the current debate, Disasters, 21(1), 20-38, 1997.
27. Jonsson, G., The environmental factor in migration dynamics – a review of African case studies, Working Paper No. 21, pp. 1-34. International Migration Institute (IMI); Oxford University of Oxford, Oxford, 2010.
28. Malešević, K., Sociološki smisao eko-rizika, TEME, 26(2), 267-287, 2002.
29. Marandola, E. Jr., Hogan, D.J., Vulnerabilities and risks in population and environmental studies, Population and Environment, 28, 83-112, 2007.
30. Methmann, C., Oels, A., From 'fearing' to 'empowering' climate refugees: Governing climate-induced migration in the name of resilience, Security Dialogue, 46(1), 51-68, 2015.
31. Mišković, M., Ekološka kriza i ekološka svest omladine (disertacija), Univerzitet u Beogradu – FPN, Beograd, 1999.
32. Mitić, G., Rizici u životnoj sredini, tehnologija i društvo, Ecologica, 7(1), 12-17, 2000.
33. Morrisey, J., Environmental change and forced migration, Refugee Studies Centre – Univeristy of Oxford, Oxford, 2009.
34. Myers, N., Environmental refugees in a globally warmed world, BioScience, 43(11), 752-761, 1993.
35. UNDESA (United Nations Department of Economic and Social Affairs), Population Division, 2013. "The number of international migrants worldwide reaches 232 million", Population Facts, No. 2013/2, (http://esa.un.org/unmigration/documents/The_number_of_international_migrants.pdf)
36. [Accessed: Noveber 13, 2014]
37. Obasi, G.O.P. Changements climatiques et gestion des ressources en eau douce, in Water, the World's Common Heritage (Ed. by M. Aït-Kadi, A. Shady and A. Szollosi-Nagy), Proceedings of the First World Water Forum, Marrakesh, Marocco, March 1997.
38. Paris, R., Human Security: Paradigm Shift or Hot Air? International Security, 26(2), 87-102, 2001.
39. Parry, M., Arnell, N., Hulme, M., Nicholls, R., Livermore, M., Adapting to the inevitable, Nature, 395, 741, 1998.
40. Podesta, J., Ogden, P., The security implications of climate change, The

Washington Quarterly, 31(1), 115-138, 2007-08.
41. Qin, H., Rural-to-urban labor migration, household livelihoods, and the rural environment in Chongqing Municipality, Southwest China, Human Ecology, 38(5), 675-690, 2010.
42. Renaud, F.G., Dun, O., Warner, K., Bogardi, J., Decision framework for enivronmentally induced migration, International Migration, 49(S1), 5-28, 2011.
43. Reuveny, R., Moore, W.H., 2009. Does environmental degradation influence migration? Emigration to developed countries in the late 1980s and 1990s, Social Science Quarterly, 90(3), 461-479, 2009.
44. Rothschild, E., What is Security? Deadalus, 124(3), 53-98, 1995.
45. Schutte, C.F., Pretorius, W.A., Water demands and population growth, Water SA, 23(2), 127-133, 1997.
46. Sanderson, M.R., Globalization and the environment: Implications for human migration, Human Ecology Review, 16(1), 93-102, 2009.
47. Suhrke, A., Environmental degradation and population flows, Journal of International Affairs, 47(2), 473-496, 1994.
48. Tarner, Dž., Sociologija, Mediterran Publishing; Centar za demokratiju, Novi Sad; Beograd, 2009.
49. Vajpreyi, D.L., Water Resource Management, "Praeger", Westport, Connecticut London, 1998.
50. Vuković, M., Voza, D., Štrbac, N., Lj. Takić, Lj., Cooperation over international water resources: A case from the Danube River Basin, Sociologia, 46(3), 320-342, 2014.
51. Vuković, M., International water disputes and cooperative responses to water stress, Sociološki pregled, 42(2), 241-260, 2008.
52. Warner, K., Global environmental migration: Governance challenges, Global Environmental Change, 20, 402-413, 2010.
53. Yin, J., Yin, Z.E., Zhong, H.D., Xu, S.Y., Hu, X.M., Wang, J., Wu, J.P., Monitoring urban expansion and land use/land cover changes of Shanghai metropolitan area during the transitional economy (1979-2009) in China, Environmental Monitoring and Assessment,177(1-4), 609-621, 2011.

Stevan Petković[1], Mladen Bodiroža[2]

OBLICI MIGRACIJA SA POSEBNIM OSVRTOM NA EKONOMSKE I DEMOGRAFSKE POSLJEDICE

Rezime

Osnova migracije je u kolonijalizmu kao samoj suštini kapitalizma. Kada govorimo o migracijama možemo konstatovati da na razvoj bogatih i razvijenih ništa ne djeluje efikasnije od migracija. Kao što ništa više ne razara države i ekonomije porijekla radnika kao migracija.

Dinamika migracije je zadnjih godina u značajnom porastu i veoma je teško je sagledati njene dugoročne razvojne posljedice. Stanovništvo Evropske unije suočava se sa jednom od najvećih migrantskih kriza, koja već duže vrijeme predstavlja najvažniji demografski, ekonomski i politički problem evropskog društva.

Jedan od osnovnih demografskih izazova koji sa sobom nosi migrantska kriza jeste i činjenica da najveći broj migrantskog stanovništva čini mlado stanovništvo, odnosno stanovništvo u reproduktivnom periodu i mlado radno sposobno stanovništvo. S druge strane, evropsko stanovništvo je među najstarijim na svijetu i Evropa se suočava sa nedostatkom radnika koji se izražava milionima. Taj trend će se nastaviti i pretpostavka je da će trajati do 2050. godine.

Ključne riječi: migracije, demografija, stanovništvo, ekonomija, Evropska unija

FORMS OF MIGRATION WITH SPECIAL REFERENCE TO THE ECONOMIC AND DEMOGRAPHIC CONSEQUENCES

Abstract

The basis of migration is in colonialism as the very essence of capitalism. When it comes to migration, we can conclude that the development of rich and developed countries does not work more efficiently than migration. As nothing further destroys the state and the economy of workers' origin as migration.

The migration dynamics has been on the rise in recent years and it is very difficult to see its long-term developmental consequences. The population of the European Union faces one of the biggest migrant crises, which for a long time represents the most important demographic, economic and political problem of European society.

One of the basic demographic challenges of the migrant crisis is the fact that the largest number of migrant populations is made up of young population, that is, the population in the reproductive period and the young working age population. On the other hand, the European population is among the oldest in the world and Europe faces

1 Doc. dr Stevan Petković, Univerzitet u Travniku, BiH, e-mail: stevan74petkovic@gmail.com, tel:00387 65 579374

2 Akademik prof. dr Mladen Bodiroža, Internacionalni univerzitet Travnik, BiH

the lack of workers expressed in millions. This trend will continue and the assumption is that it will last until 2050.

Key words: migration, demography, population, economy, European Union

Uvod

U protekle tri godine na sceni je veliki migrantski talas koji je iz ratom pogođenih država Sirije, Afganistana i Iraka na tlo Evrope doveo nekoliko miliona ljudi. Taj enormni priliv ljudi izazvao je dosad najveću krizu u Evropskoj uniji, te podijelio države članice i njihove lidere u raspravi kako se nositi sa prihvatom migranata i da li ih uopšte propuštati na teritiriju Evropske unije.

Sa jedne strane imamo protivljenja prilivu stranaca u njihove zemlje, dok sa druge strane postoji evidentan problem tih zemalja,a tiče se malog prirodnog priraštaja. Ono što je zajedničko svim državama koje se nalaze na migrantskoj ruti jeste činjenica da imaju zajedničku odgovornost za što bolje i efikasnije upravljanje migracijama. Tu se prije svega misli na humanitarna i socijalna pitanja kojima se mora posvetiti pažnja kroz razne oblike međunarodne solidarnosti.

U ovom radu smo predstavili osnovne oblike migracija, te podsticajne faktore savremenih migracija. Obrađen je demografski uticaj i posljedice migrantske krize. Zatim smo u zadnjem djelu našeg rada objasnili i uticaj migracija na ekonomiju, kako zemalja u koje se migrira, tako i zemalja porijekla migranata.

Oblici migracija

Migrant je lice koje se bez prisile, dobrovoljno i iz ličnih razloga, preseljava iz mjesta svog prebivališta na izabranu destinaciju sa namjerom trajnog nastanjenja. Uzimajući u obzir pravac kretanja migranta možemo definisati kao emigranta (za državu iz koje odlazi- iseljava) ili pak kao imigranta (za državu koja ga prima-useljava).

U zavisnosti od toga da li su migracije lični izbor ili stvar prinude one mogu biti definisane kao voljne i nevoljne. Treba samo uzeti u obzir i mogućnost da voljne migracije ne znače automatski da nije bilo pritiska na migranta kao ni to da nema bezbjednosnog rizika. Uzmimo kao jedan primjer izbjeglištvo koje je nevoljna migracija.

Migracije možemo definisati kao trajne i privremene, a sve u zavisnosti da li migrant ima namjeru da se trajno naseli ili pak samo privremeno. Recimo zbog sezonskog posla ili školovanja. Doduše i jedne i druge mogu biti voljne i nevoljne. Maloprije smo naveli da je izbjeglištvo nevoljno, ali se može svrstati i u trajno i u privremeno. Doduše sve u zavisnosti od mogućnosti povratka u zemlju porijekla.

Kada se migracije odvijaju u okviru jedne države tada govorimo o internim migracijama, dok se one kojima se odlazi u drugu državu definišu kao eksterne migracije.

Kada govorimo o voljnim i nevoljnim migracijama, iz ugla bezbjednosti veoma bitna je činjenica da li se migracije odvijaju uz poštovanje propisanih pravnih procedura ili njihovim kršenjem. Znači tada razlikujemo legalne ili regularne i nelegalne ili neregularne.

Legalne migracije su u većini slučajeva pojedinačne, ali mogu biti i grupne (npr. porodična putovanja, sportske ekipe itd.). Ilegalne migracije se odvijaju izbjegavanjem propisa kojima se reguliše prelazak državne granice. Njih dijelimo na pojedinačne, grupne i masovne.

Imajući u vidu aktuelnu migrantsku krizu u Evropi dotaći ćemo i objasniti dva termina koja se najčešće koriste u javnosti, a izvode se iz gore navedenih klasifikacija. Govorimo o terminima iregularni migranti i ekonomski migranti.

Iregularni migrant - Strani državljanin koji, kršeći propise o prelasku državne granice, ulazi na teritoriju tranzitne ili države krajnje destinacije ilegalnim putem, bez dokumenata van redovnih graničnih prelaza ili na njima, ali uz pomoć falsifikovane ili

tuđe putne isprave. Iregularan migrant je i stranac koji je na teritoriju druge države ušao na legalan način, ali je usljed boravka u njoj stekao iregularan status usljed isticanja roka važenja putne isprave, vize ili boravišne dozvole. U javnom diskursu je mnogo češće u upotrebi izraz „ilegalni migrant“, iako je suštinski neprihvatljiv s obzirom da ljudsko biće ne može biti nelegalno. Način ulaska na teritoriju neke države može biti ilegalan, ukoliko je izveden protivno pravno regulisanom načinu prelaska državne granice. Strani državljanin koji bi na nedozvoljen način prešao državnu granicu, ili bi nakon legalnog način ulaska u drugu državu usljed isteka važnosti dokumenata po osnovu kojih je prethodno stekao pravo boravka na teritoriji te države boravio na njoj protivno propisima, na taj način postaje iregularni, a ne ilegalni migrant.

Deklaracijom Parlamentarne skupštine OEBS-a sa sjednice iz Osla 2010. godine je označeno kao neprikladno kvalifikovanje iregularnih migranata ilegalnim jer „nijedno ljudsko biće ne dolazi na ovaj svijet ileglno“.[3]

Ekonomski migrant - Dimenzija koja profiliše migranta kao ekonomskog je njegov motiv za promjenu prebivališta. To je osoba koja napušta svoje uobičajeno prebivalište i naseljava se izvan mjesta svog porijekla da bi unaprijedio materijalno-egzistencijalni kvalitet svog života. To mogu biti i sezonski radnici, a zbog činjenice da mnogi od njih pokušavaju da uđu u drugu zemlju izbjegavajući uobičajene pravne procedure, njihov status se često izjednačava sa statusom iregularnog migranta.

Prostorno, tokovi ekonomskih migracija se kreću od nerazvijenih ili manje razvijenih područja ka razvijenijima, a unutar manje regije ili države ekonomski migranti se kreću iz ruralnih ka urbanim centrima.

Podsticajni faktori savremenih migracija

Razlozi odvijanja migracija su značajni za njihovu klasifikaciju, od koje dalje zavisi postupanje nadležnih državnih službi i svih ostalih zainteresovanih subjekata - međunarodne organizacije, nevladine organizacije i sl. Naravno, tretiranje ovog društvenog fenomena se razlikuje u slučajevima prinudnih ili iznuđenih migracija u odnosu na one koje su slobodne. Tipologija migracija je složena, a mi ćemo u ovom radu staviti akcenat na one migracije koje se odvijaju mimo zakonitih procesa u smislu (ne)ispunjavanja propisanih uslova za ulazak na teritoriju druge države, načina i mjesta ulaska. Da bi se razumjeli ograničavajući faktori uloge bezbjednosnih subjekata u rješavanju globalnog problema ilegalnih migracija, kao i njihovih mogućnosti u pogledu preduzimanja adekvatnih mjera na suzbijanju ilegalnih migracija nužno je identifikovati i razložiti uzroke njihove pojave na potisne (push) i privlačeće (pull) faktore koji se u najvećoj mjeri poklapaju sa podsticajnim faktorima migracija uopšte.[4]

Potisni (push) faktori

Potisni/gurajući (push) faktori migracija su kao što im samo ime kaže razlozi zbog kojih se neko odlučuje da napusti svoj dom, prebivalište pa i državu. Uopšte uzevši to su sve nepovoljne okolnosti za normalan i prije svega, bezbjedan život: rat, politički progon, prinudan rad, ropstvo, siromaštvo, razni oblici diskriminacije, slabe šanse da se nađe posao, loši zdravstveni uslovi, loši klimatski uslovi i drugi uzroci koji čine nesigurnim nastavak boravka i života na tom prostoru.

Loši uslovi života oličeni kroz nizak životni standard recimo siromašnih zemalja Afrike su među glavnim potisnim faktorima napuštanja zemlje i kretanja ka razvijenim i bogatim ekonomskim područjima Evropske unije. Eksploatacija prirodnih ekonomskih potencijala, o čemu ćemo kasnije govoriti, tih država od strane bivših kolonijalnih sila produbljuje stanje siromaštva lokalnog stanovništva. Uspostavljanjem marionetskih

3 „Resolution on migration asa continuing challenge for the OSCE“, Oslo 6 to 10 July 2010

4 Darko Marković, „Bezbednosni izazovi, rizici i pretnje ilegalnih migracija“, doktroska disertacija, Fakultet Bezbednosti, Univerzitet u Beogradu,2016.

režima, koji ne poštuju elementarna ljudska prava, narušava se politička stabilnost, što često vodi u građanske ratove te se pored ekonomske ugrožava i lična bezbjednost, pa se kod lokalnog stanovništva stvara potreba za napuštanjem svoje države. Najsvježiji primjeri su države poput Sirije, Iraka i Libije.

Spoljnim vojnim intervencijama, u kojima učestvuju između ostalih i države članice Evropske unije, najčešće se samo produbljuju započeti građanski ratovi, te se dodatno slabe ekonomski resursi inače nerazvijenih država, uzrokujući povećanje obima prinudnih migracija.

Kao najteža posljedica takve politike vojno i ekonomski razvijenog dijela svijeta, na području Sirije i Iraka svijet se suočio sa stvaranjem džihadističke Islamističke države Iraka i Levanta (ISIL) i još uvijek traje angažovanje najmoćnijih država svijeta za uništenjem iste. Takođe tako je stvorena i jedna nova bezbjednosna dimenzija koja stvara prostor za dodatno angažovanje i drugih svjetskih organizacija kao što su UNHCR , ali isto tako i OEBS i drugih regionalnih organizacija.

Kao nus pojava na sve navedene okolnosti na scenu stupa i nimalo beznačajan push faktor koji se ogleda u profesionalizaciji organizovanja ilegalnih migracija iz ugroženih država koje smo naveli ka prostoru Evropske unije. Bezbjednosne službe različitih država ukazuju da su organizovane kriminalne grupe ranije razvijene kanale za druge prekogranične kriminalne aktivnosti iskoristile za proširivanje kriminalne djelatnosti na krijumčarenje ljudi.

Privlačeći (pull) faktori

Privlačeći (pull) faktori su pogodnosti koje pruža život na nekom drugom mjestu, izvan svog mjesta prebivanja, države. Privlačeći faktori su subjektivniji od potiskujućih jer nisu proizvod iskustva, kao što je to slučaj sa okolnostima koje čovjeka motivišu na preseljenje. To su sve one okolnosti suprotne negativnim stranama života potencijalnog migranta koje smo već naveli: mir, odsustvo nasilja, tolerancija, veće šanse za zaposlenje, bolja zdravstvena zaštita itd.

Visok standard u razvijenim i bogatim zemljama je uvijek bio privlačeći faktor za ekonomske migrante koji su raznim pogodnostima bili čaki podsticani na preseljenje od strane država koje su imale potrebu za radnom snagom. Iako su vidljive posljedice svjetske ekonomske krize zemlje Evropske unije su i dalje primamljive stanovništvu zemalja gdje se ratuje i teško živi. Postupak prema tražiocima azila, zasnovan na poštovanju ljudskih prava uliva nadu migrantima da će se na takav način domoći boljeg života, a pogodnosti koje nude razvijene zemlje Evropske unije u procesu rješavanja njihovog statusa je takođe značajan pull faktor.

Među privlačećim faktorima su i veze sa članovima porodice, kao i prijateljima koji već duže vrijeme žive u najrazvijenijim dijelovima Evrope. Stanje mira u Evropi je takođe važan faktor privlačenja migranata, ako ne i najvažniji kod onih koji bježe od ratnih sukoba u svojim matičnim državama.

Demografski izazovi i posljedice

Evropsko stanovništvo je među najstarijim populacijama u svijetu, medijalna starost stanovništva Evropske unije u 2010. godini iznosila je 39,8 godina, a među državama unije najveću medijalnu starost imala je Njemačka (44,2 godine). Udio stanovništva starog 65 i više godina iznosio je 16%, dok je udio stanovništva starog 80 i više godina iznosio 4,1% (2010. godina).

Naročito intenzivan proces starenja stanovništva očekuje se u decenijama pred nama jer upravo sada generacije "baby boomer-a" (generacije rođene u periodu nakon Drugog svjetskog rata pa do 1960-tih godina ulaze u kategoriju stanovništva starog 65 i više godina), a poznato je da su to bile najbrojnije generacije. Nakon toga je broj rođenih bio samo manji. Na drugoj strani prisutan je i kontinuirani porast očekivanog trajanja

života, tako da će se i broj ostarjelog stanovništva povećavati (80+) i taj podatak naročito zabrinjava. Prema projekcijama Eurostat-a medijalna starost evropskog stanovništva će se do 2050. godine povećati na 46,8 godina, a u pojedinim zemljama kao što je Njemačka, Rumunija, Poljska i Slovačka, ona će preći 50 godina. Udio starog stanovništva (65 i više godina) će do sredine 21.veka iznositi oko 27,8%, dok će udio ostarjelog stanovništva (80 i više godina) iznositi 10,1%, što znači da će se njegov broj u narednih nekoliko decenija više nego duplirati. Ovakav trend karakterisaće sve zemlje Evropske unije.

Stanovništvo Evropske unije suočava se sa jednom od najvećih migrantskih kriza, koja već duže vrijeme predstavlja najvažniji demografski, ekonomski i politički problem evropskog društva. Samo u periodu od sredine 2015. do sredine 2016. godine više od milion ljudi zatražilo je azil u nekoj od evropskih država.[5] Najveći broj tražioca azila predstavljaju izbjeglice koje dolaze sa ratom zahvaćenih prostora. Analizirajući po državama, najveći broj tražioca azila dolazi iz Sirije, potom Avganistana, na trećem mjestu je Irak (Grafikon 1). Prema podacima UNHCR-a (2015.) više od 50% tražioca azila čini sirijsko stanovništvo, koje u Evropu dolazi uglavnom preko Grčke i Italije.

Grafikon 1. Države iz kojih je najčešće tražen azil u Evropskoj uniji, u 2016. godini

Izvor: Eurostat, Newsrelease 46/2017, 16. mart 2017

Jedan od osnovnih demografskih izazova koji sa sobom nosi migrantska kriza jeste i činjenica da najveći broj migrantskog stanovništva čini mlado stanovništvo, odnosno stanovništvo u reproduktivnom periodu i mlado radno sposobno stanovništvo. Prema procjenama Eurostat-a oko 80% tražioca azila u 2015. godini predstavljala je populacija do 35 godina starosti (Grafikon 2). Među mladima najbrojniju kategoriju činilo je stanovništvo starosti 18 do 34 godine (preko 50% podnosilaca zahtjeva za azil). Takođe, kada je u pitanju struktura stanovništva prema polu, najveći dio čine muškarci, od toga se jedna polovina izjasnila da je u braku, a druga da su samci. Prema navodima UHCR-a (a na osnovu istraživanja koje je sproveo REACH) muškaraci koji su se izjasnili da su u braku, takođe su naveli da nakon što se smjeste u zemlju koja je njihova željena destinacija, planiraju da dovedu i svoje porodice.

5 Arsenović D, Solarević M., Migrantska kriza:Pretnja ili šansa starenju stanovništva Evrope, XIII Konferencija SKD, Andrevlje ,2016.

Grafikon 2: Starosna struktura tražilaca azila u EU, 2015.godina

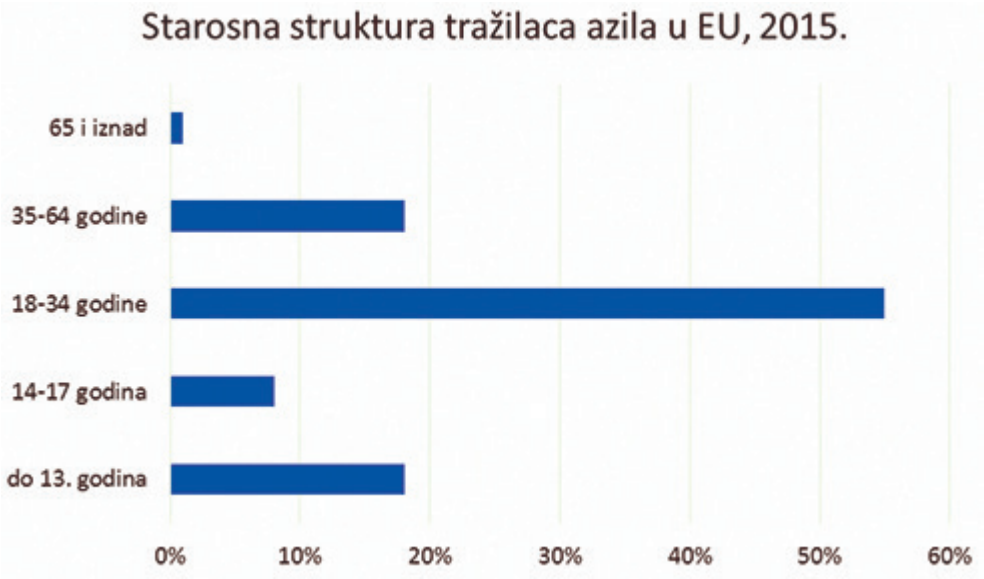

Izvor: Eurostat, Pew Research Centre, Fact October 8, 2015.

U 2016. godini, 1.204.300 azilanata prijavilo se prvi put za međunarodnu zaštitu u državama članicama EU, što je nešto manji broj u odnosu na 2015. godinu, kada je za azil u EU prvi put apliciralo 1.257.000 ljudi, ali skoro duplo veći u odnosu na 2014. godinu kada je taj broj iznosio 562.700.

Od ukupnog broja osoba koje su po prvi put potražile međunarodnu zaštitu u zemljama članicama EU, u 2016. godini, najveći broj čine Sirijci, Afganistanci te Iračani.

Tabela 1: Broj prvi put podnesenih zahtjeva za azil u EU, po zemljama, u 2016.

Broj prvi put podnesenih zahtjeva za azil u EU, po zemljama, u 2016. (u hiljadama)	
Sirija	334.820
Afganistan	182.985
Irak	126.955
Pakistan	47.595
Nigerija	46.145
Iran	40.160
Eritreja	33.405
Albanija	28.925
Rusija	23.015
Ostale zemlje	340.275
Ukupno	1.204.280

Izvor: Izvor: Eurostat, Newsrelease 46/2017, 16. mart 2017

6 od 10 zahtjeva za azil, odnosio se na azil u u Njemačkoj. Sa brojem od 722.300 prvoprijavljenih kandidata za azil u 2016. godini, Njemačka u EU bilježi udio od 60% od ukupnih zahtjeva za azil u zemljama Evropske unije. Njemačka se kao krajnja destinacija bira zbog sigurnosti i bezbjednosti, dostupne pomoći, potom jer već tamo imaju članove svoje porodice, a zatim i mogućnosti za posaoi zbog toga što se u Njemačkoj osjećaju dobrodošlo. Potom slijede Italija sa 121.200 zahtjeva ili 10%, Francuska sa 76.000 zahtjeva ili 6%, Grčka sa 49.900 ili 4%, Austrija (39.900 ili 3%) i Velika Britanija (38.300 ili 3%).[6]

Među državama članicama EU sa više od 5.000 prvi put podnesenih zahtjeva za azil, u 2016. godini taj broj, u odnosu na prethodnu godinu, najviše je porastao u Grčkoj (339%), Njemačkoj (280.500 zahtjeva više ili +63%) i Italiji (37.900 zahtjeva više ili +46%).

Nasuprot tome, najveće smanjenje u 2016. godini u odnosu na 2015. je zabilježeno u nordijskim državama: Švedska (-86%), Finska (-84%) i Danska (-71%) , kao i u Mađarskoj (-84%), Belgiji (-63%), Holandiji (-55%) i Austriji (-53%).

Na milion stanovnika u EU kao cjelini, u 2016. godini, ukupno dođe 2.360 kandidata koji se prijavljuju za azil po prvi put.

Ekonomski uticaj migracija
Uticaj na zemlje u koje se migrira

U posljednje vrijeme dinamika migracije je u značajnom porastu. Jako teško je sagledati njene dugoročne razvojne posljedice. Osnova migracije je u kolonijalizmu kao samoj suštini kapitalizma. Svaka država koja odmakne u razvoju nastoji da tu svoju prednost iskoristi za pokoravanje slabijeg i pokušava da ga primora da radi za njega.

Kada govorimo o migracijama možemo konstatovati da na razvoj bogatih i razvijenih ništa ne djeluje efikasnije od migracija. Kao što ništa više ne razara države i ekonomije porijekla radnika kao migracija. Migracija doprinosi premoći kapitala nad radom, profita nad nadnicom. Ona obara nadnice, a uvećava profite. To se ostvaruje njenim uticajima nasprječavanje rasta nadnica što je njena najznačajnija uloga.

Već smo govorili o iscrpljivanju demografskih izvora u razvijenim zemljama Evropske unije, što je prijetnja rastu nadnica i stvara potrebu za pozivanjem stranaca. Rezultat toga je odličan, pogotovo, ako dolaze mladi i obrazovani koji željni rada i zarade dižu produktivnost i sprječavaju rast nadnica. Privreda time dobija na zamahu. Porast razlika između nadnica i profita uvećava sredstva za investiranje što vodi tehničkom napretku.

Domaći radnici se povlače uglavnom na lakša i bolje plaćena režijska radna mjesta, a strancima se prepuštaju poslovi koje oni ne žele da obavljaju. Domaći radnici tako postaju kontrolori rada stranaca. Drugi izvor ekonomskog bogaćenja razvijenijih putem migracije je u besplatnom prilivu ogromnih iznosa ljudskog kapitala. Sve troškove školovanja i izdržavanja do radne dobi podnijele su zemlje porijekla radnika. Sada se svo to bogatstvo, potpuno besplatno preliva u zemlju zaposlenja. Procjenjuje se da su SAD, na uštedama odgoja djece i troškovima obrazovanja ostvarila kroz migraciju (u periodu 1790-1912. godine) vrijednost koja iznosi 13-14% kapitalnih zaliha američke privrede. Takođe procjenjuje se da je Njemačka u periodu od 1957-1973. godine ostvarila vrijednost migracijskog ljudskog kapitala u iznosu od 134 milijardi maraka.[7]

Koliki su današnji iznosi migracijskog ljudskog kapitala teško je i zamisliti. Jedan od podataka koji pokazuje da priliv migranata u zemlje Evropske unije pa i Turske nije nužna negativnost kao što se u početku tvrdilo jeste Turska. Doseljenjem u Tursku migranti su počeli sa kupovinom lokalnih proizvoda, od hrane do građevinskog materijala. Procjene su da je ova potrošnja ravna iznosu od 1,7 % turske bruto društvene proizvodnje. Činjenica je da je turska vlada morala da obezbjedi kampove i mjesta gdjeće

6 Izvor: Eurostat, Newsrelease 46/2017, 16. mart 2017
7 www.castotadzbine.rs, Aleksa Milojević, „Migracija mora da dobije svoju cijenu“

izbjegliceboraviti, ali te iste izbjeglice pokreću svoje sitne biznise i polako otvaraju radna mjesta. Stoga su podaci o ekonomskom rastu Turske u četvrtom kvartalu 2015. godine od 4 % premašila očekivanja zvaničnika, a prognoze za rast u 2016. godini su takođe povećane. Slična situacija je i u susjednom Libanu koji, iako je zabilježio veliki priliv izbjeglica iz Sirije, u 2016. godini očekuje privredni rast od 2,5 % , najveći od 2010. godine, navodi se u izvještaju američkog Brookings instituta. Jedna od rijetkih realnih negativnosti koja se može navesti jeste pad prosječne dnevnice rada.[8]

Prema podacima MMF-a prilivi izbjeglica ne samo da imaju uticaj na privremeno povećanje ekonomskog rasta, već se predviđa i mogućnost rasta na dugi rok. Bruto društveni proizvod u EU bi zbog toga mogao dodatno rasti za 0,13% u 2016. i 2017. godini, a rast će biti veći u Austriji (0,5%), Švedskoj (0,4%) i Njemačkoj (0,3%).

Vrijedan doprinos migracije razvoju razvijenih na jednoj, a ekonomskom uništavanju manje razvijenih emigracijskih privreda na drugoj strani, migracija ostvaruje u monetarnoj sferi. Migracija je veoma uspješan lijek za postizanje monetarnog zdravlja na strani razvijenih, a monetarne nestabilnosti na strani nerazvijenih. Radi se o izvozu monetarne nestabilnosti iz pravca razvijenih.

Suficiti, ukoliko ih se ne oslobodi, najozbiljnija su prijetnja monetarnoj stabilnosti (inflacija). Izvoz novca putem investicija je nedovoljan lijek, posebno sa stanovišta sve manje naplate duga. Značajna pomoć stiže sa strane migracije. Ona svojim doznakama sužava domaće, a širi inostrano tržište. Ovim izvozom inflacije ona stabilizuje valutu zemlje zaposlenja, a destabilizuje valutu zemlje porijekla radnika.

Uticaj na zemlje porijekla radnika

Svi uticaji na zemlje porijekla radnika su negativni. Migracijsko razrjeđivanje, posebno najkvalitetnijeg dijela radne snage, dovodi do naglog pada produktivnosti. Razlika između nadnica i produktivnosti se se smanjuje dostižući na nekim područjima čak i negativne vrijednosti (poljoprivreda i sl.). To diže inflaciju, oduzima mogućnosti investiranja i tehničkog napredovanja. Ogroman je odliv nacionalne materijalne vrijednosti sadržane u troškovima školovanja i izdržavanja do radne dobi i sposobnosti.

Ako uzmemo u obzir da čovjek za deset godina svog rada, iz viška kojeg stvori, otplati sve troškove školovanja i izdržavanja do radne dobi, te kako radni vijek iznosi četrdeset godina, onda je vidljiva veličina gubitka kojeg podnose migracijske zemlje porijekla radnika. Posebno, imajući u vidu da migracija odvodi najkvalitetniji i vitalno najsposobniji dio radne snage.

Zbog migracijskog razređivanja radne snage, posebno povećanog odlaska najproduktivnijih, opada proizvodnja. Nadnice rastu brže od rasta produktivnosti. To smanjuje mogućnosti investiranja i tehničkog napredovanja. Uz to stiže i obilan novac koji vrši pritisak na oskudne robne fondove što vodi rastu cijena. Sve završava u smanjenju domaće proizvodnje, a uvećanju uvoza inostranih jeftinijih roba. Uvoz koji znatno premašuje iznose doznaka.

Radničke doznake, iako se slave kao značajna migracijska dobit, ostvaruju sve negativne ekonomske uticaje na zemlju porijekla radnika. Doprinosi monetarnoj nestabilnosti i porastu uvoza su takvi da ubrzano vode zemlju u potpuni ekonomski nerazvoj i inostranu zavisnost. Kada bi se utvrđivala cijena doznaka bio bi to, vjerovatno, najskuplji novac koji dospijeva u zemlju.

Zaključak

Ekonomske posljedice uticaja krize na Evropsku uniju su negativni, gledano kratkoročno, prije svega kroz povećanje javne potrošnje zemalja članica. Ovdje se posebno izdvaja Njemačka, ali i izdvajanje ogromnog novca iz fondova EU za zbrinjavanje izbjeglica. Međutim, dugoročno gledano Evropska unija će imati korist iz

8 www. istina.ba/ ekonomski aspekt izbjegličke krize

ove migrantske krize. Tu se uglavnom misli na tržište rada gdje će EU dobiti mladu, uglavnom nekvalifikovanu radnu snagu, koja je spremna raditi za manje novca, a koja je Evropi prijeko potrebna.

Kada gledamo demografske posljedice, tu Evropa svakako dobija, jer migracije dovode do poboljšanja demografske slike u Evropi. Ono što ostaje velika nepoznanica i na što niko nema odgovor je uspjeh integracije migranata u samo evropsko društvo. Takođe, prisutan je veliki strah od mogućeg terorizma, jer će među migrantima u određenom broju biti i pripadnici različitih terorističkih organizacija i to će biti jedan od velikih izazova.

Činjenica je da će migracije će promijeniti i političku budućnost Evrope. Porast vjerske isključivosti, rasizma, nacionalizma, separatizma i ksenofobije produbiće krizu institucija i dominantnih vrijednosti i otežaće traženje dugoročnog i održivog rešenja „migrantske krize".

Literatura

1. Arsenović D, Solarević M., Migrantska kriza: Pretnja ili šansa starenju stanovništva Evrope, XIII Konferencija SKD, Andrevlje, 2016.
2. Bodiroža M. „Međunarodna ekonomija", Internacionalni univerzitet Travnik, Travnik, 2012.
3. Marković D., „Bezbednosni izazovi, rizici i pretnje ilegalnih migracija", doktorska disertacija, Fakultet Bezbednosti, Univerzitet u Beogradu, 2016.
4. Penava M., "Uticaj migracija na europsko tržište rada", Ekonomska misao i praksa DBK,br.2, 2011.
5. Internet izvori:
6. www.castotadzbine.rs, Aleksa Milojević, „Migracija mora da dobije svoju cijenu",
7. www. istina.ba/ ekonomski aspekt izbjegličke krize
8. http://ec.europa.eu/eurostat
9. http://www.politika.rs/sr/clanak/366855/Pogledi/Desnicarski-mars-kroz-institucije-promenice-politicku-kartu-EU-Nada Novaković
10. http://publications.europa.eu/webpub/com/factsheets/refugee-crisis/hr/

Olja Arsenijević[1], Maja Dimić[2], Polona Šprajc[3]

UTICAJ MIGRACIJA NA EKONOMIJU

Rezime

Cilj rada je da ukaže na uticaj migracija na ekonomiju država davalaca i primalaca radne snage. Diskusija u radu ograničena je samo na uticaj migracija na ekonomski rast i njen ekonomski efekat. Autori se u radu bave međudejstvom migracije naseljavanja i ekonomskog razvoja zemlje uključujući makroekonomske procese, tržište rada, zapošljavanje stanovništva, a najvećim delom migrantske doznake i njihov značaj za ekonomiju određene zemlje. U radu je dat pregled pozitivnih i negativnih socio-ekonomskih posledica i za zemlje eksportere i za zemlje importere radne snage, kao i instrumenata regulacije. Poseban deo rada posvećen je novčanim doznakama migranata i materijalnoj koristi koju iz ovako generisanih transfera novca od migranata imaju zemlje njihovog porekla. Ujedno je dat i prikaz po regonima.

Ključne reči: migracija, ekonomija, doznake, radna snaga, dijaspora

THE IMPACT OF MIGRATION ON ECONOMIES

Abstract

The aim of this paper is to highlight the impact of migration on economies of the countries donors and recipients of workforce. Discussion in work is limited only to the impact of migration on economic growth and its economic effect. The authors deal with the interdependence of the settlement migration and economic development of the country, including macroeconomic processes, the labor market, employment of the population, and most of the migrant remittances and their significance for the economy of a particular country. The paper presents an overview of positive and negative socio-economic consequences for both labor force exporting and importing countries, as well as regulatory instruments. A special part of the paper is devoted to the money remittances of migrants and the material benefit which the countries of origin have generated from such transfers of money from migrants. At the same time, an overview of the regions was given.

Key words: migration, economy, remittances, labor force, diaspora

1 Prof. dr Olja Arsenijević, Fakultet za poslovne studije i pravo, Univerzitet „Union – Nikola Tesla“, Beograd, Srbija, olja.arsenijevic@fpsp.edu.rs

2 Doc. dr Maja Dimić, Fakultet za poslovne studije i pravo, Univerzitet „Union – Nikola Tesla“, Beograd, Srbija, maja.dimic@fpsp.edu.rs

3 Prof. dr Polona Šprajc, Fakulteta za organizacijske vede, Univerza v Mariboru, Slovenija, polona.sprajc@fov.uni-mb.si

Uvod

Proučavanje međuzavisnosti migracionih procesa i ekonomskog razvoja počelo je krajem 60-tih godina prošlog veka u okviru modela ekonomskog rasta. (Harris i Todaro, 1970:126-42; Massey, 1994:699-752) Osnovna ideja ovog modela zasniva se na tome da međunarodno premeštanje radne snage, kao jednog od značajnih faktora proizvodnje, pokazuje veoma velik uticaj na tempo ekonomskog rasta.

Međunarodna migracija pokazuje ekonomsko dejstvo kako na zemlje koje primaju novu radnu snagu, tako i na one iz kojih ova odlazi. U celom svetu migracija se sve više prihvata kao resurs od čijeg iskorišćenja u velikoj meri može zavisiti uspeh ekonomskog razvoja zemlje. (Mukomelj, 2005:351)

U ovom radu diskusija će biti ograničena samo na uticaj migracije na ekonomski rast i njen ekonomski efekat.

Analiza međudejstva migracije naseljavanja i ekonomskog razvoja zemlje uključuje izučavanje sledećih aspekata:

- Migracija i makroekonomski procesi: uzajamna veza migracije i rasta unutrašnje proizvodnje, nivoa zarada, inflacionih procesa, investicionih aktivnosti, potražnje roba, uzajamne veze sa drugim makroekonomskim pokazateljima, uticaja novčanih transakcija migranata na platni bilans zemlje;
- Migracija i tržište rada: uticaj migracionih procesa na nivo nezaposlenosti, ponuda i potražnja radne snae, konkurencija migranata i domicilnog stanovništva za radna mesta;
- Migracija i zapošljavanje stanovništva: strukturne promene u sferi zapošljavanja (po kvalifikacijama, sferama primene rada, industriji), uticaj migracije na broj radne snage;
- Migracija i mikroekonomski procesi: evaluacija efikasnosti putovanja, uticaj migracionih procesa na životni standard domaćinstava;
- Migracija i latentni procesi: uticaj migracije na sivu ekonomiju, obim nezakonitog zapošljavanja...
- Migracija i socijalna politika: javna potrošnja po prijemu i socijalnoj adaptaciji migranata, njihova bezbednost, izgradnja dodatne infrastrukture, uloga migracije u reformi penzionog sistema.

Najrasprostranjenije metode ekonomske analize razvoja migracionih procesa su: ekonomsko-matematičko modelovanje, korelaciona i faktorska analiza, metoda scenarija, ekspertske procene.

Osnovni izvori podataka za analizu migracionih procesa sa ekonomskog aspekta su:

1. Podaci o platnom bilansu zemlje

U platnim bilansima savremenih zemalja efektivnost migracionih kretanja ogleda se u sledećim činjenicama:

- „Nadoknada za zaposlene" koja se odnosi na „prihod od rada", uključujući plate i druga plaćanja za rad u gotovini ili naturi nerezidentima;
- „Doznake radnika" koje se odnose na tekuće transfere sredstava migranata koji žive i rade u novoj zemlji u toku jedne godine, rezidentima svoje pređašnje zemlje; one se sastoje od svih tekućih transfera sredstava, bilo u novčanoj, bilo u naturalnoj formi;
- „Transferi migranata" predstavljaju procenjeni monetarni ekvivalent troškova imovine migranata, transporta i preseljenja u drugu zemlju; u strogom smislu, „transferi migranata" nisu rezultat transakcija između dve ugovorne strane, ali su kompenzatorne komponente u odnosu na protok robe i finansijskih aktivnosti po osnovu migracije najmanje tokom jedne godine. (Gluščenko, 2005:38-50)

2. Podaci o stanju sredstava rada

Analiza bilansa radnih resursa pomaže da se identifikuju najvažniji trendovi

i regularnosti u razvoju stanovništva i radnih resursa, kao i strukturni pomaci u zapošljavanju. Na osnovu bilansa radne snage moguće je osmisliti načine za poboljšanje strukture zaposlenosti, uzimajući u obzir potrebu za privlačenjem ili otpuštanjem radne snage. Radna snaga zaposlena u određenim industrijama i regijama definisana je potrebama teritorijalne redistribucije radnih resursa. Istovremeno se definiše i neophodnost privlačenja radne snage u određenim sektorima privrede jedne zamlje.

3. Statistički podaci o migraciji stanovništva, uključujući i unutrašnja migraciona kretanja, napuštanje zemlje, ulazak u zemlju sa stalnim boravkom, kvantitativni i kvalititativni pokazatelji privremene migracije radne snage...

4. Ekspertske procene različitih migracionih tokova, uključujući broj ilegalnih kretanja radnika i stepen zapošljavanja migranata na crno.

Rezultati sociioloških istraživanja različitih grupa migranata.

Ekonomski efekti za zemlju domaćina i zemlju iz koje dolaze migranti

Ekonomska efikasnost je odnos rezultata i troškova. Ekonomski efekat je razlika između rezultata i troškova, pri čemu veličina nije relativna, već apsolutna. (Burov, 2003:3) Kada je reč o migraciji stanovništva, ekonomska efikasnost je neka vrsta poređenja troškova koje država ima prilikom implementacije migracione politike sa socio-ekonomskom koristi.

Ekonomski efekat od međunarodnih migracija na zemlju koja daje svoju radnu snagu ogleda se u pozitivnim i negativnim pokazateljima koji su dati u sledećoj tabeli:

Tabela 1. Moguće socio-ekonomske posledice migracija za zemlju eksportera radne snage

Redni broj	Pozitivne posledice	Negativne posledice
1.	Dobijanje radnika novih kvalifikacija, razvoj ljudskog kapitala, podizanje kvaliteta i konkurentske sposobnosti radne snage.	Rast disbalansa na tržištu rada između ponude i potražnje najtraženijih profesija.
2.	Popunjavanje dohodovne strane platnog bilansa zemlje.	Odliv mozgova, gubljenje najboljih specijalista.
3.	Smanjenje pritiska na unutrašnjem tržištu rada, smanjenje opšten nivoa nezaposlenosti, ušteda sredstava opredeljenih za prekvalifikaciju radne snage i isplatu naknade nezaposlenima.	Verovatnoća transformacije privremene radne migracije u emigraciju.
4.	Porast štednje i formiranje investicionih resursa zemlje.	Pogoršanje demografskih procesa: smanjen prirodni priraštaj, odvojenost od porodice, loši uslovi rada, pogoršanje zdravlja.
5.	Multiplikovan efekat potrošnje, primanje doznaka migranata i povećanje indirektnih plaćanja i poreza.	

U tabeli 2. Prikazani su ekonomski efekti međunarodnih migracija na zemlje koje primaju radnu snagu.

Tabela 2. Moguće socio-ekonomske posledice migracija za zemlje importere radne snage

Redni broj	Pozitivne posledice	Negativne posledice
1.	Povećanje ponude radne snage za ona radna mesta koja domicilno stanovništvo izbegava. Zadovoljenje potreba tržišta rada za radnom snagom neophodne kvalifikacije. (Strani radnici mogu se posmatrati kao određeni amortizer: u slučaju soco-ekonomskih kriza i nezaposlenosti, oni prvi mogu biti otpušteni)	Blokiranje implementacije tehnologija za uštede u radu zbog mogućnosti korišćenja jeftine radne snage.
2.	Povećanje konkurentnosti robe usled sniženja troškova proizvodnje zbog niske cene inostrane radne snage.	Usložnjavanje situacije na domaćem tržištu rada, jačanje konkurencije za radna mesta. Smanjenje plata domaćoj radnoj snazi, marginalizacija nisko kvalifikovanih radnika.
3.	Multiplikativni efekat na račun rasta proizvodnje i stimulisanje dopunskog zaposlenja.	Odliv novca iz zemlje koji su migranti primili kao naknadu za rad.
4.	Smanjenje troškova za obrazovanje i profesionalnu pripremu kvalifikovanih radnika.	Zavisnost od strane radne snage u određenim vidovima rada.
5.	Stimulisanje vertikalne mobilnosti domaćih radnika.	Stvaranje dodatniih uslova za razvoj „sive ekonomije", korupcije...
6.	Stvaranje uslova za privlačenje stranih investicija i implementacija novih tehnologija.	Rashodi za socijalna davanja, obrazovne adaptacione programe, učenje jezika, stvaranje migrantskih naselja.

Razvoj migrantskih procesa kao i njihove ekonomske efekte potrebno je ocenjivati kroz različite vremenske periode – kratkoročno, srednjeročno i dugoročno. Ovo stoga što isti ekonomski efekti u različitim vremenskim periodima mogu imati različite posledice.

Instrumenti regulacije

Ekonomska regulativa sprovodi se sa ciljem utvrđivanja mera neophodnih zemlji ili regionu u vezi sa naseljavanjem i brojnošću radnih resursa, kao i mera za ekonomsku stimulaciju migracionih priliva ili odliva u određenim pravcima.

Regulacija spoljne radne migracije usmerena na usaglašavanje interesa svih subjekata koji učestvuju u tom procesu na različitim nivoima: zemlje eksportera radne snage, zemlje importera, poslodavaca, posredničkih firmi i samih migranata. Među zadacima koji se postavljaju pred državom u vezi sa radnom migracijom najvažniji su minimiziranje negativnih i maksimiziranje pozitivnih ekonomskih i socijalnih posledica do kojih dovodi odliv radne snage sa nacionalnog tržišta rada. Ništa manje značajan nije ni zadatak presecanja nelegalne migracije, koji predstavlja najvažniji uslov obezbeđenja socijalne zaštite radnika migranata. Osnovni instrumenti za regulaciju spoljne radne migracije su:

1. Potpisivanje međunarodnih konvencija o radnoj migraciji, kao i utvrđivanje

prava radnika migranata na nivou nacionalnog zakonodavstva.

2. Zaključivanje bilateralnih i multilaterarnih međupravnih akata između zainteresovanih zemalja. Njima se regulišu uzajamni parametri migracije (kvote i sl.), uslovi najma radnika, garancije pripadajućih radnih i socijalnih prava, mere presecanja ilegalnie i stimulisanje povratnosti legalne migracije i druge specifične obaveze država.
3. Direktna admnistrativna kontrola odlaska migranata uopšte ili pojedinih profesionalnih grupa moguća je kroz ograničenja izdavanja pasoša, uvođenjem izlaznih viza, monopolom države na izvoz radne snage i sl.
4. Licenciranje za rad u inostranstvu. Ovaj metod je najuniverzalniji instrument za rešavanje mnogih zadataka, pre svega za regulaciju uslova najma radne snage, presecanje ilegalne migracije i socijalne zaštite radnika migranata.

Analiza inostranih iskustava u regulaciji migracionih procesa u cilju socijalno-ekonomskog razvoja pokazuje da zemlje koje primaju stranu radnu snagu, koriste sledeće instrumente regulacije:

- Prezentacija zahteva kvaliteta radne snage (dostupnost sertifikata o obrazovanju, iskustvo u poslu);
- Uvođenje starosnog cenzusa za ulazak u zemlju;
- Provera zdravstvenog stanja potencijalnih migranata (medicinska i psihološka testiranja inostranih kandidata);
- Direktne kvote importa radne snage zakonski su regulisane i usaglašavaju broj inostranih radnika i domaćeg stanovništva, kao i neke druge kriterijume;
- Naconalno-geografski prioriteti u vidu, kako poželjnih eksportnih država, tako i regiona u kojima se migranti u importnoj državi mogu naseliti;
- Specijalni programi za privlačenje migranata;
- Uvođenje sistema sankcija za ilegalne migrante, kao i za one koji se bave nezakonitim importom radne snage i poslodavce koji nezakonito zapošljavaju migrante.

Opšte mesto za sve zemlje koje primaju radnike migrante je da primena mera regulacije, bez obzira na zakonodavstvo, direktno zavisi od kolebljivosti konjukture tržišta rada, specijalnosti i kvalifikacije migranata, od zemlje iz koje dolaze. (Puzakova:325)

Migraciona politika zemalja iz kojih odlazi radna snaga koriste sledeće instrumente regulacije:

- Sistem zahteva prema agencijama koje se bave head hounting-om: finansijske i pravne garancije zaposlenja i obezbeđenje normalnih životnih uslova migranata;
- Sprovođenje valutne i bankovne politike, pooštravanje platnog prometa sa inostranstvom; obezbeđivanje privilegija za devizne depozite (veća kamata na depozite, snižavanje poreske stope, preferencijalne poštanske i telegrafske tarife za devizni platni promet...);
- Sprovođenje carinske politike koja olakšava vraćanje radnika migranata;
- Razrada programa potražnje radnih mesta za migrante;
- Davanje kredita povratnicima za izgradnju i opremu stanova, kao i za pokretanje sopstvenog biznisa.

Ključna forma regulacije procesa spoljne migracije je organizacija sistema migracione kontrole. Cilj uvođenja migracione kontrole je regulacija priliva migranata. Osnovni princip organizacije migracione kontrole je strukturalizacija kretanja migranata prema različitim kategorijama u zavisnosti od državljanstva i cilja putovanja. Za svaku kategoriju sprovodi se pasoško-vizni režim, kao i obim i potreba migracione kontrole. Oni se regulišu migracionim zakonodavstvom. Osnovni instrument realizacije migracione politike država su:

- Uvođenje kvota za prijem inostranih državljana koji žele da dobiju boravišnu dozvolu;
- Formiranje liste teritorija predviđenih za naseljavanje migranata uz uvođenje

diferenciranog ekonomskog stimulisanja preseljenja;
- Mehanizam zatvorskih sankcija za narušavanje migracionog zakonodavstva, deportacija iz zemlje u slučajevima predviđenim zakonom;
- Formiranje normativno-pravne baze koja reguliše migracione procese države;
- Uvođenje boravišne dozvole stranim državljanima i ograničenje ulaska i izlaska, kao i tranzita licima osuđivanim za teška krivična dela.

Migraciona politika stavlja akcenat na ekonomsku stimulaciju ili na normativno-zakonodavna ograničenja migracije, kreiranje uslova za reemigraciju i adaptaciju povratnika na domovinu. Osnovni instrumenti realizacije takve politike su: monetarno-kreditna politika, budžetsko oporezivanje, kvote, olakšice za izgradnju i opremanju stanova i pokretanje sopstvenog biznisa, subvencije, različite naknade i cenovna politika.

Imajući u vidu svetsku praksu u rešavanju problema intelektualne migracije, (Regent, 1999:24) važno je izdvojiti dve osnovne koncepcije državne politike u toj sferi. Jedna od njih je tzv. „aktivna regulacija" čija je osnovna ideja mogućnost ekspeditivne državne regulacije intelektualne svojine međudržavne migracije kroz različite instrumente (pravne, akministrativne, ekonomske i dr.). Suština ove koncepcije je u saglasnosti unutrašnjih i međunarodnih pravnih akata koji, pre svega, regulišu programe povratka migranata. Koncepcija „orijentacija na perspektivu" zasnovana je na činjenici da problemi regulacije intelektualne migracije mogu biti rešeni samo u perspektivi i na nadnacionalnom nivou pri poštovanju interesa ličnosti i države iz koje migrant dolazi. To podrazumeva razradu takvih međunarodnih pravnih normi i zakonodavstva, koji nisu u suprotnosti sa opšteprihvaćenim državnim normama. (Uškalov, 1999:176)

Mehanizmi državne politike u odnosu na prisilne migrante podrazumevaju, pre svega, migracionu kontrolu, određenje pravnog statusa, ukazivanje hitne pomoći i dugoročna rešenja, među kojima može biti i trajno naseljavanje i dobrovoljna repatrijacija.

Sistem mera u borbi sa nezakonitom migracijom uključuje sledeće osnovne pravce: formiranje efektivnog sistema migracione kontrole, osavremenjavanje tehničke opremljenosti pograničnih službi, pojačane mere kontrole prevoznika, pojačane kaznene mere za ilegalnu migraciju, nezakonit posao i krijumčarenje migranata, organizovanu deportaciju ilegalnih migranata, regulisanje statusa migranata, sprovođenje informativnih kampanja, implementacija programa legalizacije za ilegalne migrante. (Sodovskaja, 2000:98-118)

Novčane doznaka migranata

Jedna od osnovnih posledica međunarodne migracije je generisanje transfera gotovine ili materijalne koristi od migranata do zemlje porekla.

Definicije doznaka imaju kao zajedničke elemente dva obeležja: doznake su prekogranični transfer novčanih suma manjeg obima (vrednosti) (CPSS, 2007). Druga moguća obeležja doznaka odnose se na karakter pošiljaoca ili primaoca, svrhu (motiv) transfera, platno-bilansni karakter, analitičku (ekonomsku) prirodu i dr. Statistička definicija, koju koristi Međunarodni monetarni fond, u metodologiji prikupljanja podataka i analize platnih bilansa, podrazumeva pod doznakama: radničke doznake (workers' remittances), koje se odnose na transfere migranata zaposlenih duže od jedne godine u zemljama van zemlje čiji su državljani, zarade zaposlenih (compensation of employees), koje uključuju nadnice, plate i druga primanja migranata (uključiv i sezonski i privremeni rad) ostvarena van zemlje čiji su državljani i transferi migranata (migrants' transfers), koji predstavljaju transfere imovine u slučaju trajne emigracije. Navedene definicije nisu navedene zbog njih samih. One se odražavaju i na procene o obimu doznaka (bruto i neto) u jednoj zemlji ili u tzv. koridorima doznaka (remittance corridors) između zemlje prijema i zemlje koja je poslala migrante, utiču na komparacije u regionalnom i međunarodnom aspektu, ali i na projekcije priliva i odliva deviza, njihov obim i dinamiku. (Vasiljević, 2010:201-13)

Glavni izvori zvaničnih podataka o doznakama migranata su godišnji platni bilansi

zemalja koje su zavedene u godišnjoj knjihi platnog bilansa Međunarodnog monetarnog fonda (MMF). Globalne ocene protoka oficielnih novčanih doznaka zasnovane na statistici platnih bilansa, pokazuju da su, npr. u 2005. godini u razvijenim zemljama migranti poslali porodicama 167 milijardi dolara, što je dva puta više od obima međunarodne pomoći. (Global Economic Prospects, 2006) Novčani transferi migranata su, posle direktnih stranih investicija, drugim značajnim izvorom finansiranja u zemljama u razvoju. Ovi podaci ne daju punu predstavu o realnom obimu novčanih doznaka, ukoliko se slanje odvija neoficijelnim kanalima. Ukoliko je to čest slučaj, tada se obim oznaka može, u krajnjem slučaju, udvostručiti. U saglasnosti sa podacima Ujedinjenih nacija, više od 40% svetskog obima doznaka migranata ostvaruje se neoficijelnim kanalima. (Gluščenko i Ponomarev, 2005)

Teritorijalna distribucija doznaka

Azija predstavlja kontinent sa najvećim pojedinačnim učešćem u ukupno izvršenim transferima. U tom smislu godinama prednjače tri zemlje koje su prema raspoloživim podacija za 2009. zabeležile sledeće prilive iz inostranstva i to: Indija 26 milijardi dolara, Kina 23 milijarde, Filipini 16 milijardi. Većina doznaka je realizovana uz korišćenje provajdera – agencija specijalizovanih za transfere sredstava po osnovu naloga fizičkih lica. Paralelno sa tim modelom sve više se koristi prenos sredstava putem mobilnih telefona i to posebno u Kini i Indiji.

Južna i Centralna Afrika su regioni sa izuzetnom aktivnošću u obezbeđivanju dodatne radne snage specijalno za SAD, iz kojih dolazi oko 75% svih doznaka po osnovu slanja ekonomske migracije. U tom smislu prednjače: Meksiko, Salvador, Honduras i Haiti.

Dostupne statistike potvrđuju da preko 60% odraslih punoletnih osoba koje potiču iz Južne Amerike i rade u SAD, a računa se da takvih ima preko 16 miliona, redovno šalju novac svojim rođacima, tj. članovima porodice. Prosečan iznos pojedinačne transakcije, tj. doznake, kreće se između 150 -250 dolara, uz dinamiku slanja gotovo svakog meseca, što upućuje i na velike troškove izvršenja takvih doznaka. Većina migranata šalje u proseku 10% svojih mesečnih primanja putem doznaka u zemlju porekla, što često predstavlja više od 60% ukupnih prihoda koje ostvaruje porodica u matičnoj zemlji.

Afriku karakteriše činjenica da raspolaže veoma oskusnim podacima o formalnim kanalima slanja sredstava. Procenjuje se da u nekim zemljama doznake prevazilate čak 50% BDP-a. U nekim državama banke nemaju licence za obavljanje poslova sa inostranstvom u segmentu stanovništva, te je prisutna dominacija agencija poput Western Union-a i Money Gram-a. Primera radi, Nigerija je prva na rang listi zemalja primalaca doznaka iz inostranstva sa 10 milijardi dolara (podaci za 2010.godinu).

Istočna i Jugoistočna Evropa su veoma aktivni regioni u obezbeđivanju radne snage za potrebe Zapadne Evrope, a posebno Nemačke, Holandije, Francuske... Rusija se sve više afirmiše kao tržište radne snage, pri čemu dominira populacija iz zemalja nekadašnjeg SSSR.a. Prema podacima Svetske banke, Rusija je iza Amerike, na drugom mestu zemalja u kojima je radno angažovano najviše gastarbajtera, te se računa da je samo u toku 2009. godine stranim radnicima u Rusiji isplaćeno nešto preko 25 milijardi dolara.

Činjenice saopštene od strane zvaničnog kineskog statističkog ureda za 2005. godinu obuhvatile su 120 miliona radnih migranata koji su iz siromašnih regiona otišli da rade u industrijske regione u Kini (domaća, unutrašnja migracija), što čini 9% ukupne populacije Kine. Najaktuelniji podaci govore o angažmanu 230 miliona radnika migranata unutar Kine.

Podaci kojima raspolaže Svetska banka i MMF za razvoj poljoprivrede bili su osnov za procenu da se prosečno godišnje bankarskim kanalima transferiše između250-300 milijardi dolara u korist primalaca u nerazvijenim zemljama. Upravo ta sredstva doprinose ekonomskom razvoju i za veliki broj zemalja u razvoju predstavljaju

najznačajniji izvor neophodnih sredstava koja često po svom obimu prevazilaze sredstva koja su odobrena na ime međunarodne pomoći.

Transferi migranata predstavljaju jedan od najznačajnijih faktora prevladavanja siromaštva u svetu.

Situacija u regionu

Sve zemlje nekadašnje Jugoslavije, sa izuzetkom Slovenije, tradicionalno su imale višak radne snage. U tom smislu Hrvatska već dugi niz godina spada među 10 država sa najviše primljenih iseljeničkih doznaka po glavi stanovnika, koji u proseku iznosi 3%BDP.

Bosna i Hercegovina predstavlja jednu od zemalja sa najbrojnijom dijasporom u poređenju sa ukupnim brojem stanovnika. Prema podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice te zemlje, radnih migranata je 1,35 miliona stanovnika, dok Svetska banka govori o populaciji od 1,47 miliona. Takvu dijasporu, pored masovnosti, karakteriše i činjenica da je reč o veoma mladoj populaciji (prosek godina je 30,3). Obim izvršenih doznaka prosečno godišnje iznosi 150-200 miliona evra, pri čemu dijaspora aktivno štedi, te se na taj način otvara prostor za mnogo veće materijalno angažovanje predstavnika migranata u matičnoj zemlji.

Aktuelni podaci upućuju na činjenicu da je počev od 2000-te godine u Srbiji investirano preko 500 miliona dolara od strane migracije, što je omogućilo otvaranje 20000 novih radnih mesta. Već sada postoje konkretni planovi i projekti da se iz dobijenih sredstava od aranžmana sa Evropskom investicionom bankom iz Luksemburga, a namenjenih za razvoj naučno-tehnološke infrastrukture, izdvoje značajna sredstva namenjena dijalogu sa naučnicima i tehnološkim preduzetnicima srpskog porekla u dijaspori.

Prema statistici Narodne banke Srbije, ukupan priliv po osnovu migrantskih doznaka za period 2000-2005. godine iznosio je 11,5 milijardi dolara, a u periodu 2005-2009. 13 milijardi dolara. Podaci pokazuju da najviše doznaka dolazi iz Nemačke (oko 40%), Švajcarske, Austrije, Švedske i Amerike.

Zaključak

Migrantske doznake imaju veoma veliki značaj za ekonomije pojedinih država, naročito zemalja u razvoju. One doprinose ekonomskom rastu i poboljšanju životnog standarda stanovništva. Primaoci doznaka promovišu masovnije korišćenje bankarskih računa i drugih vrsta bankarskih usluga. Istovremeno, doznake predstavljaju uvod u neke nove bankarske aranžmane, kao što su krediti za otpočinjanje posla (start-up loans), hipotekarni i drugi krediti, koji za banke predstavljaju izvanredan stimulans za ostvarenje većih prihoda.

Interes koji je proučavanje doznaka izazvalo, skrenuo je pažnju i na potrebu konstituisanja efikasnog i transparentnog tržišta doznaka, uz adekvatan državni regulatorni okvir, koji će sprečiti njihovo korišćenje za pranje novca i finansiranje terorizma. I ako su doznake „privatna solucija" za probleme zaposlenosti i povećanje dohotka (J. Petree i N. Baruah, 2006:26), one su i razlog za akciju regulatornih organa, na nacionalnomi međunarodnom nivou.

Akcija na nacionalnom nivou trebalo bi da otkloni prepreke koje domaće tržište čine netransparentnim, monopolskim i preterano regulisanim.

Saradnja sa regulatornim organima drugih država nameće se kao nužna za formalizaciju tokova doznaka (posebno kroz moguću primenu regulatornih propisa EU o prekograničnim plaćanjima u evru, korišćenju potencijala privatizovanog bankarskog sektora i dr).

Literatura

1. Burov, A.S. (2003) Efektivnost vnešnej torgovlji Rosii:metodologija rasčetov, Finansii i statistika, Moskva.
2. Committee on Payment and Settlement Systems, World Bank: General principles for international remittance services, BIS and World Bank, January 2007.
3. Deutche Bank Research – Remittance Trends R. Todaro, M. P. (1970) „Migration, unemployment and development: a two sector analysis“. American
4. Gluščenko, G.I. Ponomarev, V.A. (2005) „Službeni sistemi novčanih doznaka“, Elektronski žurnal „Bankovskoe Delo“, broj 10.
5. Harris, J. R. Todaro, M. P. (1970) „Migration, unemployment and development: a two sector analysis“. American Economic Review, No. 60.
6. Massey, D. (1994) „An Evaluation of International Migration Theory. The North American Case.“ Population and Development Review, Vol. 20, No. 4
7. Mukomelj, V.I. (2003) Migraciona politika Rusije. Postsovjetski konteksti. M. Dipolj, Moskva.
8. Petree, J. Baruah, N. (2006) A Study of Migrant-Sending Households in Serbia-Montenegro Receiving Remittances from Switzerland, International Organization for Migration, Geneva.
9. Puzakova, E.P. (2009) Meždunarodnie ekonomičeskie otnošenia. Centr mart. Rostov na Donu.
10. Regent, T.M. (2001) Migracija v Rosii: Problemi gosudarstvenogo regulirovania. MOM, Moskva.
11. Sadovskaja, E. J. Radna migracija u zemljama centralne Azije, Ruske Federacije, Avganistana i Pakistana. Analitički pregled. Evrpska komisija, Alma Ata.
12. Uškalov, I.G. (1999) Utečka umov –razlozi i posledice. Editorial, Moskva
13. Vasiljević, B. (2010) Uticaj doznaka na ekonomski i socijalni razvoj u Srbiji, Godišnjak Fakulteta političkih nauka, I deo: Politička teorija, politička sociologija, politički sistem,
14. World Bank, National and Regional Databases Certified by the World Bank

Pepa Petkova[1]

DVA ASPEKTA "EKONOMIZACIJE" PRISILNE MIGRACIJE

Rezime

U radu se razmatraju dva aspekta „ekonomizacije" prisilne migracije. Prvi se odnosi na njegovo razumijevanje kao prijetnju blagostanju društva i kao izvor nepotrebne javne potrošnje - za kampove sigurnosti, integracije i smještaj. Pravi problem je to što ga političari koriste kao strašilo za ostvarivanje određenih profita i ograničavanje ljudskih prava. Drugi aspekt se odnosi na razmatranje ilegalne migracije kao oružja za geopolitičke napade - kontrolu evropskih elita i stvaranje upravljivog haosa.

Ključne reči: ekonomizacija, prisilna migracija, bezbednost

TWO ASPECTS OF THE 'ECONOMIZATION' OF FORCED MIGRATION

Abstract

Two aspects of the 'economization' of the forced migration have been considered in the paper. The first one concerns its understanding as a threat to the well-being of society and as a source of some unnecessary public spending – for security, integration and accommodation camps. The real problem is that it is used by politicians as a scarecrow for making certain profits and limiting human rights. The second aspect concerns the consideration of illegal migration as a weapon for geopolitical attacks – control of the European elites and creation of manageable chaos.

Key words: economization, forced migration, security

В статията се разглеждат два аспекта на "икономизирането" на принудителната миграция в европейските страни. Единият се отнася до нейното представяне като заплаха за благосъстоянието на обществото и генератор на излишни обществени разходи – за охрана, интеграция, места за настаняване на мигранти. Реалният проблем е, че тя се използва от политиците като плашило за оправдаване на определени печалби и за ограничаване правата на гражданите. Вторият е свързан с разглеждането на това глобално явление като резултат на сценарий или въздействия, реализирани от определени корпоративни агенти (тайни служби, тайни общества, корпорации, агресивни държави) за дестабилизиране на страните от ЕС, на европейския континент като цяло с цел да бъде отстранен в перспектива от световното икономическо съревнование, както и за извличане на печалби от „каналджийството", търговията с наркотици и оръжия.

Едва ли може да има съмнение, че принудителната миграция е глобално явление. Бежанците от войни и конфликти са нараснали два пъти от 1997 г.

1 Pepa Petkova, PhD Student, Faculty of Philosophy, University of Veliko Turnovo, Bulgaria

насам по данни на Върховния комисариат на ООН за бежанците – от 33,9 на 65,6 милиона като по-голяма част от тях са в развиващи се страни.[2] Европа обаче е най-гръмогласна в усилията си да занимава света с нейните проблеми и с кризата в приемането на нелегални мигранти, която бе предизвикана от нейните собствени лидери. Има и изследвания, които прибавят към бежанците от войни и конфликти, икономическите мигранти, жертвите на трафика на хора и принудително преместване като се сочат цифри над 200 милиона.[3]

Днешният Европейски Запад има твърде противоречиво отношение към бежанците и към принудителната миграция въобще – от една страна, той има потребност от нискоквалифицирана работна ръка, която не може да удовлетвори с помощта на неговото собствено население и затова кани мигрантите, прикривайки се с либералните пози на Анхела Меркел, а от друга, в западните страни се зараждат вълни от нетолерантност, националистическо ограждане и призиви за спасяване на европейската цивилизация от „нашествениците". Около 2,5 милиона мигранти влязоха в Западна Европа и стъпкаха „Шенгенските" ограничения и законодателство.[4] Германия иска да предаде отговорността за тях на всички членки на ЕС чрез въведени от нея „квоти" за разпределение. Кризата на ЕС е най-тежката от Втората световна война насам и поставя под въпрос основите на европейската солидарност.

Към това може да се допълни и обстоятелството, че потребностите на развитите страни са предимно от образовани и подготвени хора, знаещи съответния език, а не от бедни и необразовани. И двата вида мигранти обаче оказват влияние за промяна на социалните и икономическите основи на социалната система.

Балканските страни и тези от Източна Европа са още по-чувствителни към темата за нелегалната миграция и криворазбраната европейска солидарност, защото в годините на прехода към капитализъм те бяха напуснати от много съществена част от тяхната популация – повече от 20 милиона за 25 години или близо 16 % от тяхното население в началото на 90-те години. Това оказа решаващо значение за задълбочаване на негативните демографски тенденции в тях.[5] Сериозни основания да емигрират, но в посока България имат и българите в западаща в резултат на вътрешни войни и корумпирано управление Украйна. Така България и другите страни като нас са изправени пред парадоксалната ситуация да трябва да приемат неподлежащи на интегриране мигранти от Азия и Африка и да не могат да разработят политики за връщане на собствените си мигранти от Западна Европа или техните малцинства зад граница, които се намират в нужда.

„Икономизацията" на принудителната миграция се свежда до нейното третиране като заплаха за благосъстоянието на обществото на приемащата държава, за културата и социалната сигурност на обществото. Това води до разпространение на политики на страх и контролиране на имигрантите[6]. Те са донякъде основателни, заради високото равнище на безработица в тези държави и задъхващата се социална система. Полицейските органи в западните страни също се оказват недостатъчно подготвени за заплахата, не се намесват адекватно и толерират престъпно поведение от страна на мигрантите. За много случаи бе дадена информация в медиите. В Германия например броят на мигранте, заподозрени в престъпления се е увеличил с 50 % през 2016 г. в сравнение с предходната.[7] Миграцията се свързва с тероризма и се превръща в причина за

2 UNCHR, Global Trends: Forced Displacement in 2016 – In: http://www.unhcr.org/globaltrends2016/

3 Delgado Wise, R. (2013), The Migration and Labor Question Today: Imperialism, Unequal Development, and Forced Migration, Monthly Review, Volume 64, Issue 09;

4 Europe's Migration Crisis, 2017 – In: News. European Parliament (http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78631/europe-s-migration-crisis

5 IMF Staff Discussion Note, 2016, Emigration and its Economic Impact on Eastern Europe, July 2016, International Monetary Fund, pp.8-11;

6 Huysmans, Jef (2006), The Politics of Insecurity. Fear, Migration and Asylum in the EU, UK: Routledge, p.52;

7 Германия: над 50% повече са мигрантите, заподозрени в престъпления, 2017 – „Нова телевизия"

ответни атаки срещу джамии. Тази тенденция допълнително налива гласове на силите, които поставят на преразглеждане основите на днешния ЕС в посока на един по-слаб съюз на самостоятелни национални държави. Любопитно е, че националистическите и ислямофобски сили на Запад не поставят въпроса за прекратяване на интервенцията на Запада в страните от Близкия Изток и Северна Африка като причина за миграцията, а атакуват исляма и изповядващите го хора въобще. Донякъде изключение прави френският Национален фронт. Не поставят под въпрос и съюза между радикалния салафитски ислям на Саудитска Арабия, Израел и САЩ. Радикалният ислям се развива свободно в джамии в много западноевропейски страни – Испания, Англия, Франция.

Миграцията се разглежда и като фактор за понижаване цената на труда в развитите социални държави в Западна Европа. Ако за мястото на немския работник чакат поне десет мигранти, няма как неговото заплащане да запази висока стойност. Особено при недостатъчна квалификация и образование. Тези мотиви на Меркел и политическия елит на Германия бяха коментирани в медиите и от десни европейски политици като Марин льо Пен[8]. Дори в някои страни местните корумпирани политици се обявяват против мигрантите от Източна Европа и призовават да се приемат такива от Азия и Африка. Проблемът е обаче, че новодошлите „европейски граждани“ идват с намерение да се ползват от германската социална система, а не да работят и да полагат усилия да се интегрират. Което не важи за предишната вълна мигранти, които отидоха да работят на Запад от страните от Източна Европа.

На фона на тази двулична тактика неприемането на България и Румъния в „Шенгенската“ зона продължава да изглежда като подигравка. Сега дори и да стане това самата зона е на път да изчезне. Както двулично е и съпоставянето на сегашната „бежанска вълна“ с масовото приемане на мигранти в Западна Европа след краха на социализма в Източна Европа. Статистиката показва ръст на данъчните приходи в Англия още през 2004 г., когато тази врата бе отворена. Тогава в Европа дойдоха образовани и активни хора, подготвени от системи с традиционно силни традиции в образованието и културата.

Трябва да се каже обаче, че участващите в настоящите вълни на нелегалната миграция млади хора от бедните и разорени страни не могат да бъдат интегрирани в западното общество и то се изправя пред голям риск от тероризъм и бум на престъпността. Това се дължи на факта, че става дума предимно за необразовани хора, в много случаи и за религиозни радикали, което им пречи да преодолеят културните различия и да се адаптират. Смесен е и техния състав като сирийците и хората, бягащи от региони с войни съвсем не са мнозинство. Те са между 20 и 30% като има сред вълната хора от Косово, обикновени трафиканти на дрога, от страни от Средния Изток, където няма конфликти, от неангажирани в конфликти страни от Африка като Нигер и Алжир. Някои страни в ЕС вече осъзнават мащаба на проблема и предлагат да се обявят някои от тези страни за сигурни, за да може да върнат емигрантите от тях.

Десетилетия не стигнаха на мигрантите след Втората Световна война да се интегрират успешно в обществата на Западна Европа. Малко са и интегрираните бивши граждани на Източна Европа. За сегашните тази перспектива изглежда почти обречена. Интеграцията не е възможна с фалшив либерализъм, гета и социално изключване. Във всички случаи става дума за обективната потребност на западния капитализъм от ниско квалифицирани работници и за опити за едно възстановяване на робството в нова форма.

Третият смисъл на „икономизацията“ изисква да въведем понятието „контролирана миграция“. То е свързано с принудителното или причинено с активни действия преместване на хора, но се прави от определени държави или

по данни на „Велт ам Зонтаг“ (https://nova.bg/news/view/2017/04/23/180218/)

8 Льо Пен, Марин (2015), Германия събира не бежанци, а роби – В: Mediapool.bg (http://www.mediapool.bg/marin-lyo-pen-germaniya-sabira-ne-bezhantsi-a-robi-news238897.html)

организации в името на политически и икономически интереси, а не за да ги отдалечи от регионите на военни конфликти или подпомогне по някакъв начин. Това явление може да бъде онагледено с изпускането на повече от милион мигранти от лагерите в Турция и Йордания през 2015 г., които бяха насочени към страните от Западна Европа през Балканите и Средиземно море. Чрез миграционния натиск Турция се опитваше да рестартира своите преговори за присъединяване към ЕС и да получи средства за издръжка на мигрантите. Саудитска Арабия и Катар най-вероятно финансираха миграционните вълни, за да вкарат чрез тях в Европа радикални ислямисти, да улеснят бъдещи терористични атентати на Запад и да принудят тези страни да продължат войната в Сирия, която трябваше да създаде там подчинена на тях държава на джихадистите.

Не по-малко значим смисъл на „икономизирането" на принудителната миграция придава нейното интегриране с организираната престъпност, от една страна, като тя се превърна в по-печеливша от наркобизнеса с оборот около 6 милиарда годишно, и с превръщането й в плашило, което, от друга страна, мотивира безогледното харчене на средства за „охрана на европейските граници", за проекти за интегриране на бежанците и всякакви доходоносни дейности в тази посока. Проектът за Международен консорциум от европейски журналисти „Мигрантски досиета" през 2015 г. спечели награда за международно разследване на смъртността по европейските граници и за установяване на следите на парите около формирането на индустрия, свързана с миграционната политика на ЕС. По данни на Der Standard, те установиха, че четири водещи европейски оръжейни компании - Airbus (доскоро EADS), Thales, Finmeccanica и BAE присъстват в списъка на бенефициентите, усвоили общо 225 милиона евро в рамките на 39 изследователски проекта за защита на европейските граници. Проектът „Умни граници" предвижда наливането на над 800 млн. евро, да не говорим за „Хоризонт 2020".[9] Парадоксално е, че пари, предвидени за високо-технологични изследвания, се отклоняват към корпорации под такъв предлог и потъват в огромните неефективни средства, похарчени за сигурност.

Съвсем скоро излязоха и данни, че страните от ЕС хвърлят пари за финансиране на диктатори и оръжейни концерни в Африка с благовидната цел да държат мигрантите далече от европейските граници. Това е в резултат на разследване на група журналисти от германския вестник "Die Tageszeitung". ЕС е обещал на издирвания с международна заповед судански диктатор Омар Ал-Башир да опрости дълговете на страната му, ако той в бъдеще възпира бежанците от Еритрея и Етиопия да пристигат в Европа и приема обратно вече избягалите свои сънародници. Финансира се издаването на биометрични паспорти в африканските страни заедно с получаването на кредитни карти, за да бъдат проследявани техните граждани. Африканските страни искат помощи от ЕС за техни собствени политически цели – например Кения, за да изгради стена по границата със Сомалия.[10] Всичко това показва, че парите за сигурност на европейските държави не водят до ограничаване на миграционния поток, а често потъват в неизвестни джобове.

В контекста на всичко казано до тук трябва да бъдат разбирани и обясненията на неимоверния ръст на принудителната миграция чрез конспиративни теории. Те се отнасят до коментирания по-горе втори аспект на „икономизирането" на принудителната миграция. Тя се разглежда като част от глобална игра за разбиване на ЕС като конкурент в международното икономическо съперничество. Заедно с това се използва за заздравяване на връзките между американския експанзионизъм и радикалния ислям на сунитските монархии от Персийския залив, които са щедри спонсори ма нелегалната миграция.

9 Черешева, М., 2015, По следите на парите или колко струва миграционната политика на ЕС? – В: В-к „Дневник" (http://labs.dnevnik.bg/201506/migrant-files)

10 Разкриха тайния план на ЕС за бежанците, 2016 – В: https://www.vesti.bg/temi-v-razvitie/tema-bezhancite-ot-siriia/razkriha-tajniia-plan-na-es-za-bezhancite-6063348

Най-популярната от тях свързва кризата на ЕС и на европейските ценности с прилагането на специални „технологии на управляемия хаос“, които несъмнено имат своето място в модерните хибридни войни.[11] Потокът на нелегалната миграция има предназначението да създаде „динамически“ хаос в Европа и да минира отношенията между страните в ЕС. В свое интервю руският политолог А. Корибко заявява, че проблемът с „бежанците“ отдавна е загубил своето „хуманитарно значение“ и те „са превърнати от САЩ в политически горещ картоф, който може да се използва в стратегически и демографски план като оръжие срещу интересите на ЕС”.[12] Не може да се отрече факта, че в тези твърдения има голяма доза истина, защото бежанските вълни и лагери лесно могат да бъдат използвани за разпалване на тежки вътрешни конфликти по даден сигнал. Това обяснение се подкрепя и от активното участие на фондовете на Джордж Сорос в подкрепата на насочването на бежанската вълна към Европа.[13] В тази посока действат и редица скрити корпоративни агенти, които се стремят към печалби от новата „търговия с хора“, разпространението на оръжие и наркотици, разбиване на границите и системите за сигурност.

Несъмнено интервенциите на САЩ и Запада в Либия, Сирия, Ирак, Афганистан са основният причиняващ фактор на ръста на принудителната миграция в последните години. Въпросът е доколко той е съзнателно провокиран и насочен към страните от ЕС. Може да се предположи, че за последното по-голяма отговорност носят агресивните сунитски монархий начело със Саудитска Арабия, които не приеха нито един бежанец от разпалените с тяхна помощ войни. От насочването на мигрантските вълни към ЕС те могат да спечелят индулгенции за водената от тях агресивна политика за преразпределяне на региона и преначертаване на неговите граници.

Не по-малко интересна е и целта за „подмяна“ на европейското население, която е поставена от радикални салафитски духовници и придава на проблема с миграцията наистина характер на религиозна война. Но трябва да се отнесем сериозно към тези интерпретации, както прави унгарският премиер Виктор Орбан, заявявайки, че „в момента Унгария и Европа са под обсада“.[14] Тази идеология е част от мотивацията на извършителите на терористични атентати в Европа.

В заключение ще кажем, че „икономизацията“ на принудителната миграция отдавна се е превърнала в средство за постигане на нееднозначни политически интереси. Ефектите от всичко това са ясни – нови заплахи за Европа и нови безперспективни решения на политическия елит. Ние народите на Балканите трябва да упражняваме контрол върху нашия политически елит да взема отговорни решения по тези въпроси.

Библиография

1. Delgado Wise, R. (2013), The Migration and Labor Question Today: Imperialism, Unequal Development, and Forced Migration, Monthly Review, Volume 64, Issue 09;
2. Europe’s Migration Crisis, 2017 – In: News. European Parliament (http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/society/20170629STO78631/europe-s-migration-crisis);
3. Huysmans, Jef (2006), The Politics of Insecurity. Fear, Migration and Asylum

11 Лепский, В.Е.2013, Технологии управляемого хаоса – оружие разрушения субъектности развития – В: http://spkurdyumov.ru/what/texnologii-upravlyaemogo-haosa/

12 Корибко, А.2015, САЩ се стремят да контролират европейските елити чрез бежанската криза – В: A-specto, http://a-specto.bg/sasht-se-stremyat-da-kontrolirat-evropeyskite-eliti-chrez-bezhanska-ta-kriza/

13 Шок! Сорос финансира потоците от бежанци в Европа , 2016, 21.09// http://pik.bg

14 Орбан: миграцията е Троянски кон на тероризма, 2017 – В: http://dnes.dir.bg/news/granitza-ungaria-viktor-orban-bezhanskiat-natisk-25402235

in the EU, UK: Routledge;
4. IMF Staff Discussion Note, 2016, Emigration and its Economic Impact on Eastern Europe, July 2016, International Monetary Fund,;
5. UNCHR, Global Trends: Forced Displacement in 2016 – In: http://www.unhcr.org/globaltrends2016/.
6. Германия: над 50% повече са мигрантите, заподозрени в престъпления, 2017 – „Нова телевизия" по данни на „Велт ам Зонтаг" (https://nova.bg/news/view/2017/04/23/180218/);
7. Корибко, А.2015, САЩ се стремят да контролират европейските елити чрез бежанската криза – В: A-specto, http://a-specto.bg/sasht-se-stremyat-da-kontrolirat-evropeyskite-eliti-chrez-bezhanskata-kriza/
8. Лепский, В.Е.2013, Технологии управляемого хаоса – оружие разрушения субъектности развития – В: http://spkurdyumov.ru/what/texnologii-upravlyaemogo-haosa/
9. Льо Пен, Марин (2015), Германия събира не бежанци, а роби – В: Mediapool.bg (http://www.mediapool.bg/marin-lyo-pen-germaniya-sabira-ne-bezhantsi-a-robi-news238897.html)
10. Орбан: миграцията е Троянски кон на тероризма, 2017 – В: http://dnes.dir.bg/news/granitza-ungaria-viktor-orban-bezhanskiat-natisk-25402235;
11. Разкриха тайния план на ЕС за бежанците, 2016 – В: https://www.vesti.bg/temi-v-razvitie/tema-bezhancite-ot-siriia/razkriha-tajniia-plan-na-es-za-bezhancite-6063348;
12. Черешева, М., 2015, По следите на парите или колко струва миграционната политика на ЕС? – В: В-к „Дневник" (http://labs.dnevnik.bg/201506/migrant-files)
13. Шок! Сорос финансира потоците от бежанци в Европа , 2016, 21.09// http://pik.bg;

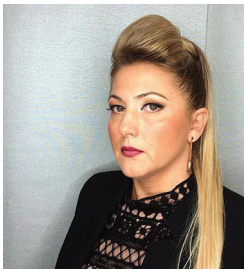

Aleksandra A. Jovanović[1]

MOTIVI, FAKTORI I EFEKTI MIGRACIJA VISOKOOBRAZOVANIH KADROVA

Rezime

Dvadeset prvi vek predstavlja vek globalizacije i masovnih migracija. Mnoga istraživanja uzroke ovih pojava nalaze u starom i novom determinističkom spletu faktora koji se međusobno prepliću od ekonomskih, ratno-politikih do kulturnih i razvojno-civilizacijskih faktora. Seobe naroda prisutne su u istoriji od davnina ali i u savremenim uslovima i to zbog političkog progona, konfliktnih zona, siromaštva, nerazvijenosti i nezaposlenosti u potrazi za kvalitetnijim načinom života. Rad ukazuje na fenomen globalnih migracija i odliva "mozgova" s osvrtom na uzrok nezaposlenosti.

Ključne reči: „odliv mozgova", globalne migracije, nezaposlenost, visokoobrazovani kadrovi

MOTIVES, FACTORS AND EFFECTS OF MIGRATION OF HIGHER EDUCATION PERSONS

Abstract

The twenty-first century is the century of globalization and mass migration. Many researches of the causes of these phenomena are found in an old and new deterministic network of factors that intertwine from economic, war, political to cultural and developmental-civilization factors. The image of the people has been present in history since ancient times, but also in contemporary conditions, due to political persecution, conflict zones, poverty, underdevelopment and unemployment in the search for a better quality of life. The paper points to the phenomenon of global migration and outflow of "brains" with a view to the cause of unemployment.

Key words: "brain drain", global migration, unemployment, highly educated personnel

Uvod

Definicija migracije može da bude vrlo raznovrsna – ona podrazumeva preseljenje ljudi u okviru jedne zemlje ili u inostranstvo, na kraći ili duži period, dobrovoljno ili pod pritiskom, legalno ili ilegalno sa ciljem nalaženja posla ili nalaženja boljeg posla, sa ciljem da promeni neki politički, socijalni, ekonomski, kulturološki ili drugi sistem (Sarvutyte.Gailiuniene, Streimikiene, 2015). Migracije možemo definisati kao: promenu

1 Doc. dr Aleksandra Jovanović, Fakultet za pravo, bezbednost I menadžment Konstantin Veliki, Niš, aleksandra.aj17@gmail.com

mesta stanovanja; konačno ili polukonačno dobrovoljno kretanje preko administrativnih granica ka određenom odredištu; premeštaj iz jedne u drugu prostornu jedinicu, promenu mesta stanovanja i administrativnih granica između grada i sela, regija, makroregija itd. Stalno proučavanje migracije nužno je i korisno radi njene sprege s opštom dinamikom i pulsacijom stanovništva i naseljenosti te s društveno ekonomskom (ne)ravnotežom u prostoru i vremenu, sa političkom i pravnom sigurnošću. Spektar definicije migracije polazi iz toga što je pristup proučavanju specifičan i polidsciplinirana te je i ta specifičnost rezultat istraživanja sa različitom promenljivošću. Pojam migracije stanovništva (mehaničko kretanje) označava prvenstveno prostornu pokretljivost, odnosno prostornu mobilnost stanovništva. Pojam mobilnosti širi je od pojma migracije, jer je migracija prostorna mobilnost stanovništva i kao takva samo je jedan od oblika ukupne mobilonosti.

Jedinica posmatranja stanovništva koje migrira je migrant, pod kojim se u užem smislu smatra osoba koja definitivno menja stalno mesto prebivališta. Sve migrante možemo svrstati u ekonomske migrante (koje dalje možemo podeliti na masovne i stručne migrante) i neekonomske migrante. Masovni migranti, ljudi nižeg obrazovanja traže bilo koju vrstu posla kako bi prevazišli trenutnu tešku životnu situaciju. Nasuprot njima visokoobrazovni migranti planiraju svoj odlazak odlučujući se za opciju za koju smatraju da će im doneti najbolje uslove života. Najčešće su to lica koja potiču iz niže razvijenih zemalja ili zemalja u razvoju. Za označavanje odlaska visokobrazovnih stručnjaka u razvijene zemlje često se koristi termin "odliv mozgova". U novije vreme pored termina „odliv mozgova" koriste se i termini „cirkulacija mozgova" ili „mobilnost mozgova". Migracija visokoobrazovnih kadrova i naučnika je pojava koja ima karakter trajnog procesa promenljivog inteziteta. Ovaj proces je bivalentan jer obuhvata odliv (emigraciju) i priliv (imigraciju). U nedovoljno razvijenim i srednje razvijenim zemljama ove emigracije u razvijene zemlje doživljavaju se najčešćće kao ozbiljan problem kome treba posvetiti znatno veću pažnju nego postojećem ili mogućem prilivu visokoobrazovnih kadrova i naučnika iz drugih zemalja.

U Srbiji, zemlji izrazitih migracija, nakon Drugog svetskog rata pokrenuta su dva migraciona procesa, ruralni egzodus kojim je započelo pražnjenje srpskih sela i odlaska ljudi mahom nižeg obrazovanja na privremeni rad u inostranstvo. Devedesetih godina dvadesetog veka, usled ratnih dešavanja i teške ekonomske krize prisutne su masovne migracije našeg stanovništva. Odlazak visokoobrazovnih kadrova iz SRJ ima sličnosti ali i razlike sa procesom odlaska visokoobrazovanih kadrova iz bivših socijalističkih zemalja centralne i istočne Evrope. Jedna od osnovnih razlika bila je u tome što je bivša SFRJ bila jedina socijalistička zemlja čiji su građani mogli slobodno da se zaposle u inostranstvu i da se vrate u zemlju kada to žele. Tokom sedamdesetih a naročito sredinom osamdesetih godina udeo visokoobrazovanih kadrova u ukupnom broju onih koji odlaze na rad u inostranstvu neprekidno se povećavo. Krajem osamdesetih godina dostuže četvrtinu od ukupnog broja onih koji sa zanimanjem odlaze iz zemlje. Od tog perioda izrazite su migracije visokoobrazovnih ljudi. Iseljavanje je nastavljeno i nakon ratnih dešavanja a prisutno je i danas.

Raspadom sistema planske privrede i ulaskom brojnih zemalja u tranziciju ka tržišnoj ekonomiji, problematika migracije naučnika i stručnjaka dobila je na značaju i postala aktuelna tema, kako za zemlje pretežne receptore, tako i za zemlje pretežne donore. U tom kontekstu se početkom 90-tih godina razvija intenzivna međunarodna aktivnost posredstvom UNESKO-a, kao i u bilateralnim i multilateralnim kontaktima zainteresovanih zemalja, sa osnovnim ciljem da se ovaj proces kontroliše, da dođe do standardnog skupa podataka i instrumenata za njegovo praćenje i proučavanje i da se smanje negativni efekti procesa o kome je reč.

Savremena literatura sadrži niz teorija o faktorima determinacije koji generišu fenomen migracija i različite oblike njenih ispoljavanja. Migracije kao oblik mehaničke i prostorne mobilnosti stanovništva manifestuju se u različitim oblicima te ukazujem na sledeće vidove migracija: unutrašnje, spoljne političke, ekonomske, bračne, turističke, kulturne i obrazovne. U ovom radu osvrt je dat na obrazovne migracije čiji je uzrok

nezaposlenost ili nemogućnost da na osnovu zarade ostvare materijalno, kulturno i socijalno zadovoljenje ličnosti. Posebna pažnja posvećena je migracijama nastalim usled ekonomskih kriza, stanja na tržištu rada (nezaposlenosti) i nezadovoljstva visokoobrazovanog kadra.

Migraciona politika i promene u demografskim karakteristikama srpske populacije u inostranstvu

Masovne migracije i njihovi tokovi u savremenosti najdirektnija su posledica dejstva strukturnih socijalno-ekonomskih faktora, vezanih za neoliberalni „kapitalizam katastrofe“ (Klajn). U radnim posleratnim evropskim migracijama, nastale su višestruke promene. Više ne možemo govoriti o prisustvu „stranih radnika“ u zemljama imigracije ili o „radnicima na privremenom radu u inostranstvu“. Zemlje imigracije danas govore o „stranoj populaciji“ a kod nas se upotrebljava „Srpski radnici na privremenom radu u inostranstvu i članovi njihovih porodica“. Pod pojmom stranac podrazumevamo i osobu nacionalnosti koja nema državljanstvo zemlje u kojoj živi, dok se pod pojmom strana populacija smatra deo populacije neke zemlje koja se razlikuje po recentnoj imigraciji svojih članova i njihovih potomaka. To bi značlilo da u pojam imigrantske i strane populacije treba uključiti strance koji su zadržali ali i one koji su primili strano državljanstvo. U praksi se dešavalo da se izgube podaci o tzv. naturalizovanim strancima tj. onima koji su primili državljanstvo zemlje imigracije naročito kada se radi o automatskoj naturalizaciji na koju imaju pravo deca stranaca rodjena u zemljama imigracije i partneri iz mešovitih brakova, izmedju stranaca i osoba domaće nacionalnosti. Uticaj na način prikazivanja strane populacije zavisi od politike zemlje imigracije prema strancima.

Prilikom analize demografskih karakateristika strane populacije moramo uzeti u obzir da se ta popilacija formiusala u specifičnim okolnostima migracijskog procersa. Promene u stranoj popoulaciji relativno su brže od poromena autohtone populacije jer su usko vezane za stopu zaposlenosti migranata, odnosno za „stranu radnu populaciju“ ili „aktivnu stranu popoulaciju“ koja se menja zavisno od tzv. „tržišta radne snage“. Još je Marx u svom delu „Kapital“ analizirao odnos stanovništva i ekonomskog razvoja u kapitalističkom načinu proizvodnje i insistirao na istorijskoj uslovljenosti demografskog razvoja. Potvrđeno je da uvek i svuda postoji međuzavisnost između demografskih i ekonomskih struktura, ali je ta korelacija mnogo veća u stranoj populaciji iz razloga što osnovni faktor koji dovodi do njenog formiranja je ekonomska migracija, a ekonomske uslove diktira politika zemlje imigracija. Krajem prošlog i početkom ovog veka došlo je do velikih promena demografskog, socijalnog, kulturnog i političkog karaktera u migracijama, naročito evropsikm migracijama.

„Odliv mozgova“ u savremenim uslovima

Moram istaći da je na mobilnost stanovništva sve veći uticaj obrazovnog kapitala. Sve je veće učešće i sve vidljivija pojava „odliva mozgova“ egzodusa inteligencije odnosno migracija visokoobrazovane radne snage. Obrazovanje postaje značajan uslov prostorne pokretljivosti pojedinca i društvenih grupa. U savremenim uslovima globalizacije javlja se fenomen kruženja elite znanja. Istraživači upućuju na mogućnost postojanja nauke kao ključnog razvojnog resursa. Promene u strukturi migranata i azilanata nam ukazuju na radikalnu promenu obrazovne strukture svetske dijaspore i da se u njenom sastavu nalazi sve veći broj visokoobrazovanih kadrova. Novonastali model globalizacije generira antagonistički sistem raspodele društvene moći pri čemu visokobrazovana lica, obrazovana u sistemu Bolonjske reforme, predstavljaju nejednaku ekspoloataciju i razmenu intelektualnog rada u savremenim uslovima pri čemu danak plaćaju podređene zavisne zemlje. Sve više smo svedoci činjenice da pored prisilnih migranata i azilanata sve je više tzv. željenih migranata homo academicu-a i da „odliv mozgova“ danas uvećava razliku između razvijenih i nerazvijenih zemalja.

Sve je više mladih visokobrazovanih koji kao nova generacija intelektualne radne snage na tržištu „sive materije" migriraju iz zemalja u razvoju i društava u tranziciji kakvo je naše. Sve veći broj lekara, građevinskih i mašinskih inženjera, informatičara, stručnjaka drugih profila i inovatora migrira ka razvijenim, ekonomsko stabilnijim i izazovnim državama. Tome doprinose konkursi za istaknute inovatore i istraživače i postojanje brojnih institucija, koje kao menadžeri nude „bolje uslove života i nova, plaćenija radna mesta".

Ne znači da svi mladi i visokobrazovani koji migriraju u drugu zemlju uspeju da nađu adekvatne poslove u struci. Postoje slučajevi da visokoobrazovana emigracija radi mnogo niže plaćene poslove, da je to uslovljeno niskim stepenom kvaliteta obrazovnog sistema zemlje iz koje dolaze, nedovoljnog poznavanja jezika i drugo. U takvim slučajevima koristi se termin "brain waste" kojim se označava neiskorišćenost mozgova (Mattoo, Neagu, Ozden, 2008).

Istraživanja pojave „odliva mozgova"

Dosadašnja istraživanja u svetu potvrdila su da je „odliv mozgova" univerzalna pojava i da kao problem pogađa sve zemlje a posebno bivše soijalističke zemlje. Postoje autori koji kao glavni faktor odliva mozgova navode globalizaciju reflektovanu u interesima multinacionalnih kompanija koje žele da privuku kvalitetne visokoobrazovane kadrove koji su im neophodni za dalji razvoj. Radi poboljšanja rada i kvaliteta i permanentnog razvoja kompanije razvijenih zemalja primenjuju razne strategije kako bi privukle visokoobrazovne kadrove, za razliku od ranijih perioda kada su kompanije imale potrebe za radnicima nižih obrazovanja.

Kako bi privukle kadrove razvijene zemlje nastoje da obezbede bolje uslove za visokoobrazovni kadar i u tom cilju čak menjaju emigracionu politiku. Uzećemo za primer SAD koje su tokom devedesetih godina izdale mnogo veći broj boravišnih dozvola za obrazovane kadrove u odnosu na obične radnike. U analizi balansa migracija između SAD i Japana, Kanade i Australije, SAD ostvaruje suficit s tim što je u slučaju Japana drugačija situacija: Japanci se vraćaju u matičnu zemlju nakon što obave istražiavanja za i u korist Japana. Bilansi Kanade i Australije su negativni ali ih oni parcijalno kompenzuju u odnosima sa drugim, uglavnom manje razvijenim zemljama.

Zemlje poput Kanade, SAD, Kine, Australije i neke zemlje članice EU, vode politiku pospešivanja dolaska stručnjaka iz manje razvijenih zemalja. One privlače visokoobrazovan naučni kadar tako što imaju velika ulaganja u nauku, daju povoljne uslove za naučni rad, napredovanje, usavršavanje, kao i adekvatnu materijalnu nadoknadu. Portugalija finansijski podržava izradu postdoktorskih projekata za strance. Nemačka daje zelenu kartu da ubrza regrutovanje u IT sektor. Danska daje kartu za posao „job card" u IT sektoru. Irska da bi uravnotežila svoj velikobrojni odliv mozgova ka SAD ubrzano regrutuje biotehnološke i IT stručnjake. Moram istaći da je proces migracije prisutan i u razvijenim zemljama u slučaju kada se nađu u stanju ekonomske recesije. To je bio slučaj u Irskoj i i Grčkoj.

EU izdaje plavu kartu, dozvolu za boravak i rad stručnjacima, naučnicima i istraživačima. Potpisala je mnogobrojne sporazume o mobilnosti visokoobrazovanih kadrova u oblasti nauke, tehnike i tehnologije. Ona pokušava da se transformiše u mesto atraktivno za ekstremno vredne i visokoobrazovane ljude. Ona formira i povezuje centre stvaralaštva sa industrijskim centrima i tako daje odgovor na zahtev propulzivnosti.

Istraživanje Hansona i Groggera pokazalo je da veći uticaj na „odliv mozgova" ima ukupni odnos ličnog dohotka između zemlje iz koje odlaze i zemlje u koju dolaze, što bi značilo da su prosečni prihodi motivišući faktor.

Između unije evropskih i unije američkih država postoji tradicionalni debalans stanja na tržištu obdarenih kadrova. On se u bruto iznosu, na godišnjem nivou može meriti deficitom za Uniju evropskih država od oko 60.000 najtalentovanijih naučnika i stručnjaka različitih profila, (Mahroum S., Europe and the Challenge of the Brain Drain,

IPTS report, 1999. pp 41)

Republika Srbija, tradicionalno emigraciona zemlja svrstava se u red vodećih emigracionih zemalja Evrope. Procenjuje se da u prekookeanskim zemljama živi oko 2,5 miliona iseljenika i njihovih potomaka i da oko 1 milion živi u zemljama zapadne Evrope. To znači da svaki sedmi Srbin živi van domovine, uz naglašenu tendenciju ka iseljavanju demografski najvitalnijeg i radno najproduktivnijeg dela populacije. Poseban problem predstavljaju emigracione tendencije visokoobrazovanog naučnog kadra iz Srbije, započete tokom devedesetih godina prošlog veka, koje pre svega karakterišu uglavnom ekonomski razlozi. Trend migracije Srba koji rade u svetu se ne zaustavlja, već se naprotriv uvećava uz sve veće učešće mladih visokoobrazovnih kadrova. To potvrđuje podatak da je poslednjih dvadeset pet godina iz Srbije u zemlje Zapada migriralo preko 40.000 visokoobrazovnih ljudi prema porocenama autora studije „Migracije visokostručnih kadrova i naučnika iz Srbije“ koju su priredili stručnjaci Instituta za međunarodnu politiku i privredu i Instituta „Mihajlo Pupin“. Razlog njihovih migracija su nemogućnost zapošljavanja i potraga za boljim životom. Sociološka istraživanja nam iznose podatak iz anketa da su kod mladih ljudi u Srbiji visoko izražene emigracione namere prvenstveno iz ekonomskih razloga, zatim iz želje za uvećanjem životnog standarda a potom radi bržeg zapošljavanja ili pokretanja sopstvenog posla i radi zadovoljenja kulturnih potreba. Oko 4% ispitanika bi se odselilo zbog boljeg obrazovanja. Tome doprinosi i podatak preuzet iz izveštaja Svetskog ekonomskog foruma za 2015-2016. godinu, da je Srbija blokirana u razvoju, da ima visok nivo nezaposlenosti i da se po indikatoru kapaciteta za zadržavanje talenata nalazi na 140-tom mestu a po indikatoru kapaciteta za privlačenje talenata na 139-tom mestu.

Pored emigracije, za potpunu analizu kretanja radne snage neophodno je proučiti i poslovna putovanja čija uloga u modernom ekonomskom razvoju ima innformativnu funkciju vitalnu za razvoj društva sa savremenom podelom rada i specijalizacijom u razmeni dobara. Procenjuje se da čini oko 15% putovanja u svetu i oko 53% hotelske klijentele čemu doprinosi učešće u konferencijama. Savremeno kretanje visokoobrazovanih kadrova zbog posla je ogromno i stalno se širi.

Motivi „odliva mozgova“ sa posebnim osvrtom na nezaposlenost

Faktori koji utiču na migracije radne snage, identično ali sa većim intezitetom deluju na migracije visokoobrazovanog dela populacije. Faktorti koji utiču na migracije visokoobrazovane radne snage su veoma kompleksni i često prepletani. Ti faktori su: ekonomski, politički, administrativni, etnički, demografski, ekološki, psihološki, prirodni.

U istraživanju u Italiji 2001. godine kojom je obuhvaćeno 241 stranih istraživača razlozi za preseljenje u najvećoj meri navedeni su kao želja za uspostavljanjem kontakata sa stranim centrom a manji broj je naveo želju za specijalizacijom koja nije razvijena u zemlji porekla, potom želju za većom slobodom u radu i životu. Manji broj je kao razlog naveo zapošljavanje.

Na proces migracije mladih obrazovanih kadrova utiče i politička klima u zemlji iz koje potiču, kultura, religija profesionalne mogućnosti vezane za karijeru, kvalitet sistema obrazovanja, mogućnost zarade, životni stil, standard, mogućnost zapošljavanja žena itd. Na visokokvalifilovani kadar i na emigraciju uopšte značajan uticaj ima loše ekonomsko stanje zemlje porekla, korelacije sa drugim faktorima kao što su loše institucije, diskriminacija, politička represija, siromaštvo itd. Na „odliv mozgova“ iz bogatijih zemalja manje utiču geografske karakteristike npr. daljina i religijska slika zemlje u koju odlaze. Ostali faktori koji utiču na odluku o odlasku su: bolje mogućnosti za razvoj karijere, postojanje interesantnih poslova, nemogućnost zaposlenja u domovini u oblasti sopstvene ekspertize, nedostatak poštenja i poštovanja, prepoznavanje kvaliteta u inostranstvu, iskustva onih koji su već živeli u inostranstvu, ostanak nakon studija u inostranstvu, izbegavanje vojne službe, bolji uslovi rada, perspektiva u smislu

napredovanja i ostvarivanja bolje pozicije...

Motivi za migracije visokoobrazovne radne snage su individualne vrednosti i očekivanja (poboljšanje i osiguranje boljih životnih uslova, sticanje bogatstva, statusa, autonomije, afilacije i moralnosti), ekonomski uslovi (razlike u prihodima i zaposlenosti) i politički uslovi (regulisanje prostorne mobilnosti).

Stanje na tržištima rada u svetu je sve ozbiljnije. Nezaposlenost po svojoj rasprostranjenosti, ekonomskim, socijalnim i političkim implikacijama izlazi iz nacionalnih i regionalnih okvira i postaje svetski problem. Problem nezaposlenosti, njegovi uzroci i pristup njegovom rešavanju sve više zaokupljaju pažnju i ispoljavaju se kao ključni problem koji pogađa sve zemlje sveta. Nezaposlenost je po svojim dimenzijama postala prvorazredni socio-ekonomski i politički poroblem svetskih razmera koji utiče na izmene zakonskih regulativa. O ovom fenomenu naročito je ukazano na I samitu OUN u Kopenhagenu 1995. godine pri čemu je istaknuto da je u svetu 800 miliona nezaposleno i da ¼ milijardi ljudi živi ispod egzistencijalnog minimuma. MOR 1998. godine procenjuje da je milijarda ljudi nezaposleno ili bez punog zaposlenja a da dve milijardi zaposlenih ljudi ne može da živi od svog rada jer nije dovoljan kao izvor prihoda.

Nezaposlenost pogađa skoro celu stratifikaciju kvalifikacije, počev od nekvalifikovanog do najobrazovanijeg stanovništva. Posledice neaktiviranih potencijala znanja su ekonomski nesagledive na šta ukazuje američki ekonomista Lorens Klajn postavljajući Misery index koji izračunava stepen ozbiljnosti ekonomske situacije u jednoj zemlji, a koji glasi: stopa inflacije + stopa nezaposlenosti.

Fenomen nezaposlenosti ne predstavlja savremenu društvenu pojavu prolaznog karaktera. Ovaj fenomen nije mimoišao ni našu zemlju. Naprotiv, po svojim dimenzijama, strukturnim karakteristikama i implikacijama, koje dugo sa sobom nosi, predstavlja ozbiljan socijalni i ekonomski poroblem. Kada govorimo o nezaposlenosti u Repblici Srbiji moramo pomenuti cikličnu nezaposlenost koja se ogleda u usporavanju ekonomskog rasta i povećanju ljudskih resursa i strukturnoj nezaposlnosti koja se ogleda u zanemarivanju forsiranja sektora koje trebamo razvijati.

Od početka sedamdesetih godina nezaposlenost u Evropskoj zajednici stalno raste a 1997. godine u njoj egzistira 11% nezaposlenog a radno sposobnog stanovništva. Istaknut je značaj zapošljavanja mladih (do 25 godina starosti) u politici zapošljavanja pri čemu su sprovodeni programi obuke i doškolovavanja mladih. Puna/potpuna zaposlenost predstavlja civilizacijski cilj koji se dugo godina nalazi u sferi ideala. Nezaposlenost predstavlja i lični poroblem stanovnišva koji nastoji ostvariti svoja materijalna i socijalna prava.

Krajem prošlog veka učešće nezaposlenih u RS iznosilo je: oko 3% visokoobrazovnaih, 2,7 % sa višim obrazovanjem, oko 29% sa srednjim obrazovanjem a ostalih 65% su razni oblici obrazovanja. Zaključujemo da preovladava stručni potencijal jer među zaposlenima većinu čine stručni radnici. Danas je slika nezaposlenosti drugačija, prvenstveno zbog većeg broja visokoobrazovanih stanovnika ali i promenjene starosne strukture nezaposlenosti, nesklada između obrazovanja i potreba i nefunkcionisanja industrije i privrede na državnom nivou. Neki od načina i puteva povećanja zaposlenosti i suzbijanja nezaposlenosti a samim tim i smanjenja migracija stanovništva usled nezaposlenosti bili bi: razvoj sela i poljoprivrede; angažovanje privatnog preduzetništva i malih i srednjih preduzeća; samozapošljavanje; podsticanje granske, sektorske i teritorijalne mobilnosti; legalizacija neformalnog sektora; izgradnja strategije obrazovanja sa zahtevima tržišta rada. Pri tome je neophodna: podsticajna uloga države na sektoru zapošljavanja putem tekuće i razvojne ekonomske politike; dogradnja zakonske regulative u oblasti rada, zaposlenosti, zapošljavanja i nezaposlenosti u cilju ostvarivanja ključnih funkcija tržišta radne snage; uloga države, sindikata i samih radnika; nastavak reformi na tržištu rada; proširenje izvora finansija itd. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku nezaposlenost je osnovni razlog stvaranja emigracija mladih. Prema Popisu 2011. godine, najveći broj mladih emigranata, 42,6% otišao je iz

zemlje radi posla.

Tradicionalno, internacionalno tržište rada tumači se kao odgovor na postojeće razlike u platnim nivoima između različitih zemalja. I pored toga uzroci migracije ne bi smeli da se svedu samo na ekonomske uslove, jer bez obzira što ekonomski faktori dominiraju u migratornim procesima većine zemalja, migracioni tokovi su pod uticajem većeg broja specifičnih uslova u lokalnoj ekonomiji i društvenim promenama u jednoj zemlji. Iz tog razloga migracione determinante razlikujemo od zemlje do zemlje, naročito kada je reč o visokoobrazovanoj radnoj snazi.

Intelektualne migracije i centralizacija znanja

Izveštaji Instituta za statistiku OUN za obrazovanje, nauku i kulturu otkrivaju da se broj studenata koji se školuju van svoje matične zemlje od 1970. godine upetostručio i da 2013. godine iznosi oko 4.100.000. 19% emigriraju za SAD a Kina sa 712.157 studenata predstavlja najvećeg „izvoznika". Podaci pokazuju da je u svet otišlo 11.879 srpskih studenata a da u Srbiji boravi 8914 stranih studenata.(United Nations Educational Scientific and Cultrual Organization Inbound Internationally Mobile Students Continent of Origin, Montreal, Canada, UNESCO Institute for Statistics, 2016.) Republički zavod za statistiku Republike Srbije ne nudi podatke o broju naših državljana koji se školuju u inostranstvu. Ove podatke ne nude ni druge institucije. Minstarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja poseduje podatke samo o studentima koji su stipendirani od strane ministarstva ili su obuhvaćeni nekim od univerzitetskih programa razmene. Broj studenata koji samostalno aplicira za studiranje u inostranstvu je nepoznat. Organizacija srpskih studenata u inostranstvu ima petnaest lokalnih ogranaka, više hiljada članova ali ni ona ne raspolaže preciznim podacima. Po slobodnoj proceni, OSSI iznosi podatak da van zemlje studira oko 20.000 studenata.

Da bi privoleli državljane školovane u inostranstvu na povratak u Srbiji i povratak visokoobrazovnog kadra potrebno je omogućiti: slobodu kretanja unutar EU; izjednačavanje akademskog od postupka profesionalnog priznavanja stranih diploma; izmeštanje nadležnosti univerziteta iz sfere priznanja diploma radi lakšeg pristupa tržištu; usvajanje nacionalnog sistema kvalifikacija radi uvođenja novih zanimanja u bazu podataka Nacionalne službe za zapošljavanje; stvaranje centralnog registra već priznatih diploma stranih univerziteta kako bi se skratio proces priznavanja; priznavanje strane diplome i propisivanje minimalnih standarda za priznavanje diploma regulisanih profesija.

Cela teorija o „odlivu mozgova" tokom zadnjih decenija bila je opterećena i obeležena znatno poznatijom ekonomskom teorijom o „ljudskom kapitalu" koja je svetlo dana ugledala početkom šezdesetih godina prošlog veka. Prema teoriji „ljudskog kapitala" obrazovanje je sektor koji najviše vredi ulagati i dugoročno ima važnu stratešku i razvojnu ulogu za svaku zemlju. Shodno tome, svaka je osoba u koju država besplatnim obrazovanjem ulaže tokom godina „ljudski kapital" za tu zemlju. S druge strane danas postoji paradoksalni pogled na migracije visokoobrazovane radne snage koji govori o toj migraciji kao procesu svojstvenom porocesu transnacionalizacije i globalne trke na tržištu.

Posledice i implikacije prouzrokovane migracijom

Posledice i implikacije prouzrokovane migracijom praktično je nemoguće jednoznačno razvstati jer se mnoge od njih ispoljavaju u više delatnosti i na različitte načine. Kada se radi o naučnoistraživačkoj delatnosti posledice/implikacije emigracije visokoobrazovanih kadrova su: smanjen broj istreživača za koje ne može naći zamena u kratkom vremenu; nedovoljan broj istraživača u pojedinim oblastima; smanjenje mogućnosti za praćenje razvoja; smanjenje mogućnosti učešča u razvoju novih tehnologija, gubitak kontinuiteta u istraživanjima...

Značajne posledice i implikacije u oblasti ekonomije i razvoja naše zemlje, koje su već uočene ili se očekuju su: opadanje kvaliteta funkcionisanja pojedinih infrastrukturnih sistema; opadanje nivoa obrazovanja, smanjenje sopstvenog učešća u razvoju novih tehnologija što dovodi do porasta zavisnosti od uvoza; oslabljene kadrovske predispozicije za partnerstvo u ekonomskim odnosima sa inostranstvom; smanjeno poverenje inostranih partnera za obnavljanje kontinuiteta našeg učešća u međunarodnim razvojnim projektima, usporavanje napretka ka postizanju višeg kvaliteta robe...

Posledice implikacije u oblasti politike mogu biti spoljnopolitičke posledice/implikacije (smanjenje sklonosti ka povratnoj migraciji, očekivanje zloupotrebe, usporavanje u započetom uspostavljanju poverenja i kontakata sa sadašnjim društvenopolitičkim sistemom i njegovim institucijama) i unutrašnje političke posledice/implikacije (smanjenje poverenja u vrednost, delotvornost i održivost dobro smišljenih političkih odluka i mera u oblasti ekonomije i razvoja, socijalnoj i drugim oblastima).

Uočavanje negativnih posledica migracija visokoobrazovnih kadrova moralo je pokrenuti ugrožene zemlje u cilju preduzimanja protivmera. Problem je ozbiljan i rešenja treba tražiti i na međunarodnom i univerzalnom nivou. Bez obzira na to da su postavljeni osnovi za drugačiju politiku prema našoj dijaspori ostvareni rezultati još nisu dostigli očekivani nivo. Doneti su: Deklaracija Vlade RS o odnosima između otadžbine i dijaspore 2006. godine, Zakon o dijaspori i Srbima u regionu 2009. godine i Strategija očuvanja i jačanja odnosa matične države i dijaspore i matične džave Srba u regionu 2011. godine. Formirane instrirucije: Kancelarija za dijasporu i Ministarstvo za dijasporu su ukinute.

Kretanja stanovništva u današnjim uslovima prati specijalizovana agencija pri OUN: Odeljenje za pročavanje svetskih trendova u razvoju stanovništva. Ona nam ukazuje na glavne pravce migracijskih tokova i masovnih seoba iz zone nerazvijenih zemalja ka razvijenim, upozoravajući na potrebu radikalne promene politike regionalnog razvoja u svetu; značaj potrebe pomoći nerazvijenim zemljama, regionima i kontinetnima i potrebe podizanja standarda u nerazvijenom svetu, naročito u oblasti zdravstva, obrazovanja, kulture i demografske politike.

Možemo zaključiti da su troškovi, nedostaci i koristi migriranja sledeći:

- Pojedinac dobija bolji kvalitet života, oseća se sigurnim i bezbednim. Nedostaci koje nosi migracija su: odvojenost od porodice, jezičke poteškoće, eventualna netolerancija/rasizam u zemlji, neispunjenost očekivanja, poteškoće u pronalaženju posla, ograničen pristup obrazovanju.
- Matična zemlja dobija: novac koji se često šalje porodicama, manje ljudi koji se bori oko radnih mesta (manji procenat nezaposlenosti), manje pritiska na resurse, manje problema ukoliko su emigrirala lica koja stvaraju tenzije i probleme u društvu. Matična zemlja gubi činjenicom da najstručniji i najobrazovaniji često odlaze, i činjenicom da je njihovim članovima porodice koji su ostali potrebna veća podrška.
- Odredišna zemlja dobija: migranti mogu raditi poslove koje drugi neće (npr. manje plaćene poslove), migranti mogu biti veoma kvalifikovani (npr. lekari iz oblasti u kojima može da dođe do nedostatka radne snage); povećana kulturološka raznovrsnost, dugoročne ekonomske dobiti sa rastom a ono što gubi je povećana nezaposlenost ukoliko nema dovoljno raspoloživih radnih mesta, pritisak zbog stambenog prostora i obrazovanja i mogućnosti da kulturološke razlike dovedu do tenzije.

U grupu najznačajnijih pozitivnih efekata mogu se ubrojati: zapošljavanje radne snage u inostranstvu i olakšanje problema nezaposlenosti u zemlji, tj. smanjenje pritiska na tržište rada; sticanje novih iskustava i kvalifikacija migranata povratnika; devizne doznake radnika migranata i iseljenika. Negativni ekonomski efekti emigracije mogu imati trajne i nesagledive posledice za svaku zemlju, a posebno za zemlje u razvoju; odlazak radno sposobnog stanovništva, a naročitio visokoobrazovnih radnika i stručnjaka u čije znanje i obrazovanje su uložena ogromna sredstva, do gubitka uloženih sredstava

u proizvodnju stručnjaka praćenu propuštenom a očekivanom dobiti; gubitak potencijala za istraživački rad; za decu i porodice radnika koji žive u inostranstvu a oni ostaju u Srbiji izdvajaju se novčana sredstva za obrazovanje i zdravstvenu zaštitu; gubitak poreskih obveznika pa i slabljenje odbrambene spsobnosti zemlje zbog velikog odliva radno i vojno sposobnih.

Prema novoj teoriji rasta emigriranje kvalifikovane, obrazovane populacije je dvostruki gubitak za zemlju porekla: izgubljene investicije u obrazovanje i izgubljeni ljudski resursi koji su veoma važni za ekonomski rast i to ne samo u direktnom smislu kao ponuda kvalifikovane snage na tržištu rada već i u smislu indirektnih dobitaka, tj. povećanja efikasnosti i produktivnosti drugih.

Stanje demografskih karakteristika našeg društva je takođe pod izvesnim uticajem migracija. Naši nalazi, o uticaju emigracije velikog broja visokoobrazovanih kadrova, na te karakteristike su sledeći: smanjenje broja visokoobrazovanih stanovnika u našem društvu; izostajanje pedagoškog uticaja ličnog primera intelektualne elite na šire i uže okruženje i socijalne posledice emigracije mozgova su rasturanje porodica koje je napustio jedan ili više članova porodice, šire kolektivno osećanje nestabilnosti, smanjenje poverenja u uspešnost mera koje društvo preduzima...

Odliv mozgova ne mora imati isključivo negativne konsekvence na zemlju iz koje stručnjaci odlaze. Obrazovna migracija u kojoj najveći procenat čine studenti osnovnih i nižih nivoa studija koji ostaju u zemlji studiranja, donose benifite svojoj zemlji kao što su pružanje pomoći porodicama koje su ostale u domovini i akademskih kontakata. Primer ove konstatacije su migracije iz Tajvana u SAD.

Mogućnosti i ograničenja za sagledavanje stanja i trendova emigracije visokoobrazovanih kadrova

Mogućnosti proučavanja odliva visokoobrazovanih kadrova su skromne a ograničenja su višestruka. Statistička dokumentacija ne pruža pouzdanu osnovu za praćenje i izučavanje ove pojave. U upotrebi su razne procene čija je upotrebljvost problematična. Invoformacije se razlikuju te na njima ne teeba zasnivati sudove i predstave. Nijedna institucija u našoj zemlji se ovom pojavom nije sistematski bavila. Ni predmet razmatranja ove problematike nije jasno definisan. Svaki odliv u inostranstvo visokoobrazovanih kadrova u našim uslovima ne proizvodi obavezno štetne posledice već nasuprot tome može biti poželjan i koristan ukoliko se radi o cirkulaciji kadrova a ne o klasičnom iseljavanju. Potrebno je praviti razliku i imati podatke o profilu kadrova koji odlaze na rad u isnostranstvo. Politika i mere u cilju ublažavanja stihijskog i masovnog odliva visokoobrazovnih kadrova treba da bude stimulativnog a ne restriktivnog karaktera. Emigracija visokobrazovanih kadrova nije hendikep ukoliko nije trajnog karaktera. Nažalost sve je veća stopa emigracije visokoobrazovnih kadrova čemu je razlog ekonomska situacija i nezaposlenost. Nezaposleni kadrovi sa visokim obrazovanjem su u savremenim uslovima više nego drugi izloženi iskušenju da traže zaposlenje u inostranstvu.

Mere koje vlada treba preuzimati u vezi sa migracijom su uklapanje u evropske integracione i razvojne procese, što bi značilo smanjenje administrativne birokratije, što će pozitivno delovati na obim odliva, razvoj istraživačkih i univerzitetskih veza u vezi sa i ciljevima, merama i politikom koje utiču na ublažavanja negativnih posledica prekomernog „odliva mozgova“; utvrditi dobru i moguću strategiju i ciljeve u vezi sa potrebama tržišta, posebno kada je reč o sprezi između migrcije i poitike privrednog razvoja, zapošljavanja transfera deviznih doznaka; pripremiti odgovarajuće programe, precizno odrediti ciljeve i naznačiti institucionalne odgovornosti i doneti adekvatne zakonske i administrativne standarde i zakonske propise; uspostaviti i unaprediti saradnju sa našim naučnicima u inostranstvu; podstaknuti i podržati povratak visokobrazovnog kadra u zemlju; omogućiti korišćenje potencijala visokoobrazovanih kadrova zapošljenih u inostranstvu; u slučaju povratka obezbediti potrebnu stručnu pomoć povratnicima.

Razvijene zemlje često donose zakone kojima pospešuju „priliv mozgova" iz nerazvijenih zemalja, dok nekvalifikovanim imigrantima postavljaju ozbiljna ograničenja. To je u nerazvijenim zemljama dovelo do predloga da se obrazovani emigranti oporezuju ili u vreme odlaska, ili da se oporezuju njihovi kasniji prihodi, sve u cilju nadoknade za troškove njihovog školovanja. Iako ovi predlozi deluju razborito, mora se imati u vidu da mogućnost emigracije spada u važnije elemente ličnih sloboda. Iz tog razloga bi takva akcija morala da bude prihvatljivija kako sa stanovišta pojedinca, tako i sa stanovišta ekonomske efikasnosti, da bi zemlja porekla nekako kompenzovala troškove školovanja svojih obrazovnih emigranata, naročito ako je reč o zemlji u razvoju.

Zaključak

Međunarodne migracije stanovništva i radne snage ne predstavljaju novu pojavu, ali u celokupnoj istoriji nikada nisu imale tako masovan karakter kao u savremenom periodu. Migracije visokoobrazovanih kadrova se ne samo sadržajno već i metodološki smatraju najobuhvatnijom varijabilom kretanja stanovništva. Međunarodne migracije visokoobrazovane radne snage dinamičan i rastući fenomen predstavljaju bolju realokaciju ljudskih resursa, koja doprinosi razvoju svetske ekonomije. Preko mreža sa svojom zemljom porekla i novog socijalnog kapitala u zemlji destinacije, kvalifikovani emigranti mogu u velikoj meri pomoći ekonomiji svoje zemlje. Današnje oblike migracija, posebno masovnih, u globalnom svetskom sistemu, trebamo posmatrati u kontekstu ekspanzije asimetričnog modela neokolonijalne globalizacije, koji generira socijalne i regionalne nejednakosti, strukturno socijalno nasilje, vojne intervencije i interes krupnog kapitala ali i lični interes čoveka.

Mnogi filozofi, sociolozi i antropolozi isticali su teorijsku osnovu humanističkog i transhumanističkog manifesta o održivom razvoju i potrebi nove koncepcije razvoja ličnosti i društva radi preživljavanja globalnih rizika i ekonomskih kriza.

Povećanje broja visokoobrazhovanih migranata, kao i poroblemi koji se s tim u vezi javljaju, uslovili su da je ovaj vid migracija, kao već ustaljen proces kretanja stanovništva u središtu intesovanja svih zemalja sveta. Ovim fenomenom su bez razlike suočene gotovo sve zemlje, bilo kao zemlje porekla, tranzita ili zemlje krajnjeg odredišta.

Razlog odlaska mladih, pre svega obrazovnih kadrova iz zemlje u inostranstvo je društveno okruženje. U zemljama iz kojih se odlazi „odlivu mozgova" doprinosi manjak mogućnosti za pronalazak posla, politička nestabilnost, ekonomska kriza, ekonomska depresija, opasnost po zdravlje, mogućnost za bolje obrazovanje i bolji uslovi života koji privlače talente i inovatore. Podsticanje individualizama i „građanina sveta" dovodi do lakšeg odlučivanja za odlazak iz domovine. Nezaposlenost predstavlja nepotrebno i nepovratno prosipanje svih ljudskih resursa, a naročito potencijala znanja, rada i vremena. Nezaposlenost po svojim dimenzijama sa nepovoljnim strukturnim karakteristikama i po implikacijama koje sa sobom nosi predstavlja prvorazredni socio-ekonomski problem i lični problem miliona ljudi. O internacionalizaciji i globalizaciji problema nezaposlenosti svedoče i pokazatelji da naučna i stručna javnost, vlade i parlamenti, društvene i političke organizacije mnogih zemalja širom sveta a naročito međunarodne i regionalne organizacije, sve više okupirane fenomenom nezaposlenosti kao kardinalnim socio-ekonomskim, humanitarnim i civilizacijskim problemom, nastojeći da izgrade strategiju borbe protiv ovog problema savremenog sveta.

Uzroci „odliva mozgova" su mnogobrojni i različiti ali uvek proizvode posledicu za manje razvijene zemlje. U slučaju da previše mladih i obrazovanih napusti jednu zemlju, dolazi do značajnog smanjivanja nataliteta i ukupnog starenja populacije. Na mnoge od njih se ne može uticati nikakvom intervencijom države ali je moguće sistematski uticati na ovaj fenomen stvaranjem boljih uslova za život, faktora sigurnosti radnog mesta, poboljšanjem kvaliteta života uopšte a posebno javnom politikom kao što je promovisanje obrazovanja i poboljšanje političke klime. Iz tog razloga države moraju brinuti i nalaziti rešenja smanjenja migracije visokoobrazovnog kadra, jer ove negativne

demografske promene imaju značajan uticaj na društvo, posebno u situaciji kada ne postoji drugi demografski priliv.

Neophodno je naći uzroke seoba Srba naročito iz razloga što danas Srbija ima otprilike isti broj stanovnika kao u srednjem veku. Razume se da se sve vrste seljenja stanovništva ne mogu objasniti mehanizmom uspostavljanja ravnoteže među resursima, ali migracije koje pokreću ekonomski činioci u velikoj meri su efekat uspostavljanja komplementarnosti. Za odliv/seljenje mozgova, kao specifičan vid ekonomskih migracija koje pokreće razvoj, može se reći da je pod uticajem zakona kompolementarnosti u svim njegovim bitnim elementima. „Odliv mozgova“ treba razlikovati od savremenih ekonomskih migracija naročito od onih sa političkom podlogom je konstatacija koju ne možemo u potpunosti tvrditi. Motiv migracija savremene intelektualne elite ne predstavlja samo zaposlenje i potragu za višim životnim standardom već i rad na naučnim i tehnološkim projektima koji im odgovaraju, ne nužno uz maksimiziranje dohotka i standarda. Resurs koji privlači mozgove su kapaciteti generisanja novih naučnih znanja i tehnologija za njihovu primenu. „Odliv mozgova“ iz Srbije direktna je posledica odabrane ili prisilno nametnute strategije neoliberalne zavisne modernizacije

Odlazak mladih i visookoobrazovanih kadrova predstavlja veliki i ozbiljan problem naše zemlje. Ovo je česta tema javnih diskusija i zahteva hitna rešenja jer se odlaskom takvih kategorija stanovištva smanjuje fertilni i radni kontigent, što predstavlja veliki gubitak za nacionalni razvoj. Negativni efekti odliva mozgova primećeni su kao sindrom nerazvijenosti u kome se vanredan materijalni i društven napor uložen u školovanje naučnih i tehničkih kadrova ne realizuje u tehnološkom napretku zemlje već u proširenju naučnih i tehničkih resursa najrazvijenijih zemalja, a koji se ne može koristiti u nerazvijenoj zemlji za ubrzanje razvoja i za izvlačenje iz relativnog zastoja.

Mladi i visokoobrazovani ljudi iz Srbije odlaze u inostranstvo radi posla ili stručnog usavršavanja nakon koga se retko vraćaju, jer im njihova zemlja ne pruža adekvatne mogućnosti da se u njoj ostvare. Ovo predstavlja ozbiljni problem, jer Srbija, gubi deo populacije koji je izuzetno važan u privrednom i uopšte ukupnom razvoju zemlje. S druge strane, zemlje prijema su na velikom dobitku jer koriste znanja i talente stručnjaka u čije znanje, obrazovanje i osposobljavanje nisu ulagale, i na taj način uvećavaju svoje nacionalno bogatstvo.

Mladi i visokoobrazovani ljudi već decenijama Srbiju doživljavaju kao zemlju bez perspektive te u težnji za boljim životom preovlađuje želja da odu iz nje. Da bi se takav trend zaustavio potreban je optimalan razvoj domaće ekonomije i nauke i poreobražaj privrede i društva, više ulaganja u nauku od strane države koja još treba da obezbedi nova radna mesta i adekvatna zakonska regulativa koja će ispratiti sve procese.

Razmatranje načina rešavanja problema migracija srpskog naroda, naročito mladih intelektualaca moramo započeti pitanjem: „Da li društvo prepoznaje problem migracije visokoobrazovanih kao prioritetan ili ga marginalizuje?“.

Literatura

1. Beck U., (2004) Moć protiv moći u doba globalizacije, Školska knjiga, Zagreb
2. Borjas G.J., (2006), President TTakes Dual Tack on Immigration, The Wal Street Journal
3. Docquer, F., Lohest, O., Marfouk, A. (2008), Brain Draim in Developing Countries. The world bank economic, review
4. Grečić, V. (2010), Srpska naučna dijaspora -tamo i ovde, Institut za međunarodnu privredu i politiku, Beograd
5. Grečić V., (2005), Migracija naučnmika is tručnnjaka i njene implikacije po razvoj Srbije, anketa
6. Kotkin, J. Ozuna, E., (2013), Americas demographhic future. Cato Journal
7. Mahroum S., Europe and the Challenge of the Brain Drain, IPTS report, 1999
8. Mattoo, A., Neagu, I.C., Ozden, C. (2008). Brain Waste&Brain Drain.

Educaated Immigranmts in the US, Labor Market. Journal of Development Economics
9. Ocić,Č.(2004), Regfionomska istraćivanja, Znamen, Beograd
10. Ravenstein, E.F. (1985), The Laws of Migration, Journal of the Sraristical Sociery of London, Vol 48, No.2, Blackwell Publishing for the Ro9yal Stratristical Society, London
11. Tomlinson, J. ,(1999),Globalization and Culture, Polity Press, Cambridge
12. United Nations Educational Scientific and Cultrual Organization (2016). Inbound Internationally Mobile Students Continent of Origin , Montreal, Canada,: UNESCO Institute for Statistics
13. Sarvutyte-Gailiuniene, M., Streimikiene, D.,(2015), The theoretical aspect of international migration. Intelekt XXI
14. Šuković, D (2016), Migracije – moralne i kirisne, Zbornik: Seobe i rzavoja, Institut društvenih nauka, Beograd

Ivo Stamboliyski[1]

ADAPTATION AND/OR MARGINALIZATION OF MIGRANTS

Abstract

The migration process, originating from the ongoing globalization generates a variety of adaptation related phenomena: culture shock, stress, marginalization

Key words: migration, adaptation, marginalization

The globalization processes in the contemporary world, together with the unprecedented scale of contacts between the West and the East, the North and the South give birth to new social transformations and result in important social changes. The growth of the migration flows is one the major factors, that impact the globalization. The shifts, associated with the migration, the changing vector of contemporary migration processes have serious and long term consequences in all countries and continents. Each country nowadays is a source, transit zone or a receiving participant in the ongoing migration processes.

The adaptation of migrants remains one of the most complex, multidimensional and controversial problems in terms of theoretical conceptualization. Many scientists argue that the new changing environment, related with the passage from one geographical area to another has stressful impact on migrants. Moreover, the contact with a different culture causes disturbances in their overall psychological condition.

Based on these observations, the cross-cultural psychology of the 1970-80s introduced the concept of "culture shock". The main hypothesis is grounded on the statement that the experience gained with the new culture is unpleasant and striking because of its unexpectedness. It is in radical discordance with the accumulated previous experience, moreover, it is able to create a negative attitude towards the migrant`s own culture.

Many researchers disagree with this view and claim that the condition of the individual, facing a foreign society and feeling helpless and disoriented does not correspond to the notion of "shock". The migrant goes on acting and living by keeping the resource of its adaptive possibilities, without dropping out from the surrounding reality. In this case the notion of "stress" seams more appropriate, because the stress differs from the shock by the fact, that the individual remains capable to perceive the surrounding reality, to readjust in accordance with the nature and strength of the influence of the new culture [1, 176].

Since the beginning of the 1990`s the "acculturation stress model" gained popularity amongst social scientists. This model is perceived as more adequate and preferred for its better description of the psychological adaptation of migrants. The acculturation is a phenomenon that occurs when a group of individuals with different cultures, enter in direct and long term contact with each other. The consequences of this interaction consist

1 Ivo Stamboliyski, Phd, Associate professor at Varna Free University "Tchernorisetz Hrabar"

in changing the elements of the original culture of one or- of all social groups in contact. According to the theory of acculturation, this process is related to two major problems:

a/ the support of "one`s own" culture, because of the belief that to keep the own cultural identity is important ;

b/ the participation in intercultural contacts, because of the importance of establishing a social communication.

Here comes the definition of the cultural stress – this is a psychological condition of the individual, facing a new and unknown environment, which significantly surpasses the informative saturation of its previous habitat. The individual is exposed not only to the influence of one unfavorable factor /as in the case of the shock/.He or she is rather facing the simultaneous and aggregate impact of factors that could be both favorable and unfavorable. The problem namely consists in the multitude of factors and in the state of under-adaptation of the migrant.

There are a number of theories, explaining the psychological condition of the migrants, settled in foreign countries. The first theory, created in the framework of the psychoanalytic tradition is called theory of suffering, or theory of loss/or deprivation/. This theory looks at the migration as a loss- of social contacts, relatives, social position, property etc.

Another theory, examining the process of migration is the theory of value related expectations, which argues that the adequacy of the migrants` expectations about their life in the new country directly affects their adaptation. The theory of value based differences explains the culture stress with reference to the conflict between the different value systems. It is estimated that the degree to which the values of the donor country differ from the values of the receiving country is in direct correlation with the quantity of hardships experienced by the individual in the process of adaptation.

The theory of social support claims that, the support provided by others prevents the development of psychological disorder and provides for the psychological comfort of the personality.

The growing number of scientific research, conducted recently, shows the importance of social networks in the financial support and psychological adaptation of migrants. The process of sociocultural adaptation, the connection between the size of the group and the success of individual adaptation are among the latest trends in this area.

The growing immigration expansion to Europe during the second half of the twentieth century pushes the governments of the receiving countries to elaborate their own decisions with regard to the regulation of the new forming societies, characterized by cultural and ethnic diversity. There are actually three such ways of regulation: assimilation, differentiated exclusion/segregation/ and multiculturalism. If assimilation is a policy, including the migrants in the society, the segregation consists in merging the immigrants in particular social subsystems and in including them in specific areas of social life. The multiculturalism is defined by the readiness of the majority of the members of the society to accept the cultural differences and to change accordingly their own social behavior.

There is a tendency, known as "deepening marginalization", despite the state conducted policies of migrant inclusion in the overall economic, cultural and political life.

In the last two decades the subject of marginality and marginalization has gained a particular popularity. And this is for a reason- the "marginality" phenomenon rises most often in societies, undergoing a process of structural or system transformation. Marginality is inevitably present in reorganization and disorganization moments of social life, at any stage of social development.

The process of globalization and the increased communicative ability, related with it, cause the intensification of the ethnical, cultural and religious interactions. Thus a new bunch of problems is born, that require consideration and solution.

The concept of "marginality" has been introduced for the first time in the 1920

`s by the American sociologist Robert Park. By this notion he expresses the condition of mulattos in the American society. Robert Park argues, that the "marginal person" possesses the following characteristics: inconvenience, aggression, self- respect, sensitivity, egocentricity and others[2]. He mainly underlines the "cultural marginality". According to his view, the necessary precondition for the emergence of marginal situations is the translocation in space, the mobility, the migration.

Marginality /from Latin- margo- boundary, marginalis-placed in the edge/ is a notion, designating the intermediate position of the human being, situated in between some social groups, which has impact on his/her psychics. In other words, a marginal is this one, who has lost his/her previous social ties and did not adapt to the new conditions of life. Yet, marginal means one who does not admit the conventional norms and rules of conduct. To summarize, the marginalization is a process of losing the previous social ties together with the incomplete assimilation of the cultural, esthetic and ethical values of the new social environment; this is the blurring of the boarders of the social and cultural traditions.

The marginality of a given social group or person, standing at the border of two cultures describes a situation of participation in the interaction between these cultures without complete identification with any of them. In the modern world the new marginal groups are characterized as "socio professional categories of economically active population, that is finding itself in a situation of forced change of the social status and essentially lost social prospects"[3,65].

It can be said, that any group is marginal, which occupies a place that does not belong to it, does not correspond to its general characteristics. Besides, the personal, social and cultural distance between the group members are not based on geographical remoteness. The marginal individual remains "alien" even in the case of spatial proximity. In relation to this, the following features describing a marginal situation may be pointed out:

- extremeness, limitations, intervals in the individual living;
- submergence of the individual into the flow of transience, change of sociocultural paradigms, characterized by des-adaptation;
- "double" psychological adaptation when the individual finds himself between two places, or is in two places at the same time;

This description helps to form a special type of "hybrid" personality, with specific properties and qualities. Here are some of them:

- sharp reflection and self- awareness;
- critical, skeptical, sometimes cynical attitude towards the world;
- psychological alienation;
- reclusion, internal controversy;
- relativistic vision of the world.

If we approach to marginality as granted and associated with the vision of a border zone, deprived of its particularity and independence of being, then we identify the concepts of border and marginality with each other. The main function of the border is to demarcate the one from the other- as long as marginality does not fully belong to neither of them. Therefore in the study of marginality the real framework of consideration will not be the transient, border zones, but rather the complex space of diffuse amalgamation of two or more entities, which represents a new synthetic entity with completely differing properties. As we know, each phenomenon has the ability to pass through unlimited variety of forms. And each form can be materialized in infinite number of phenomena.

The phenomenon, called "marginality" has definitely not been discovered by Robert Park. It has always been there contributing to the colorful variety of human relations. Many of the world famous artists, scientists, religious leaders and thinkers can easily be identified as marginal persons. The intense economic and sociocultural contacts, the exchange of information, the great migration of nations, the social dreams of the humanity became the precondition for the emergence of the great marginals.

As A.Migunov puts it: " It is often the case that what was born as a cultural and art anomaly gradually turns into norm through the characteristic contemporary liberalization of culture. It loses its quality of marginality /the pop-art, the collage etc./ , which illustrates the lack of stability in marginality, defines marginality as a transitory condition of a separate personality, or a given social group, determines the relationship between the personality and its cultural surrounding at a given moment in time"[4,p.118].

We are able only to establish that the modern stage of social development is characterized by increased social tensions, by strained "personality- society" relations, which pushes the man from socially tolerated marginality towards an existential destruction.

The opposition personality – society, their conflict lead to the emergence of the so called "loner culture". A new psychological sphere of social isolation is arising, loneliness and loners become a strong social phenomenon, as well as their presence and role in modern society [5, 472-478].

To summarize, we can point out at the following dimensions of marginality:

- A/ as a social phenomenon marginality defines the situation of a group of people, who as e result of the development of the society are positioned at the border between two different cultures. The participating individuals are unable to join fully none of these separate cultures, which goes with structural discrepancies inside the social group and affects the place in the social environment to which they claim.
- B/ marginality has existential dimensions approached as a personal phenomenon. It is connected to the persons` possibility to transcend, i.e. to go beyond its own limits. This calls for the capacity of self-determination to be expressed in relation to "the other". let`s recall the famous phrase of Jean- Paul Sartre: "Hell are the others"/ L`enfer- c`est les autres/.

The marginal situation is also forming the necessity to change the orientations towards values and norms. Consequently this leads to ambiguity in the personal actions and behavior, to the loss of faith and perspective, to strong self-identification deficit, the feeling of absurdity and disintegration. The person is looking for an anchor to provide the reasons for existence.

In the first studies "marginality" was a concept of the particular social status/ usually -lower/, defining a person or a social group, who belong to the minority. The economic changes during the last two decades have led to the fact, that marginals are no longer the minority in the given social environment. A previous stratification that divides people into vertical strata is being gradually replaced by a new type of horizontal differentiation, defined as "insider-outsider" type.

In the age of globalization and related to the above mentioned difficulties, transience becomes an expression of all aspects of human existence. The process of globalization unifies the behavior of all individuals. In order to discover himself and to realize his own plans, the modern man has to detach himself from the sphere of the material, to cross the boundaries of his everyday life. That is why the state of marginality has not only a social aspect but also an ontological dimension. Marginality expresses the ability to be at the edge, at the borderline not only of the social existence, but also at the edge of the overall human reality. Positioning yourself as an ultimate, marginal position or state expresses the readiness to cross the border and to realize yourself "beyond".

In conclusion we need to emphasize again, that marginality represents the reality of transience. And namely this transience, together with the resulting globalization form the meaning and content of socio-cultural marginality.The meaning of the marginalization of the personality is related to the self-transformation as a necessary precondition for his/ her existence.

References

1. Бондырева,Т.А. Колесов А.С. Миграция (сущность е явление) М., 2004
2. Park, R.E. Human migration and the marginal man // American Journal of Sociology. - Chicago, 1928, № 6
3. Попова, И.П. Новые маргинальные групы в российском обществе.- В: сп. “Социологические исследования”, 1999, № 7
4. Мигунов, А.С. Философия маргинальных явлений. - В: сп.Полигнозис. 2000, № 2
5. Тофлър, А. Третата вълна. С., 1991

Predrag Rstić[1]

MIGRATION PROCESSES AND THE SECURITY POLICY OF THE EUROPEAN UNION - ETHICAL CONTROVERSY

Abstract

In mid-2015, the number of people from Africa and Asia seeking asylum in Europe increased, which led to the adjustment and altered access to the security policy of institutions and countries of the European Union. The emergency summit of the European Council held in April ended with the conclusion that the reception of immigrants was a matter of willingness for each member. The June summit of the European Council in 2015 was held to find ways to help Greece and Italy with the arrival of migrants on their shores. Since July 1st, the EU presidency has been taken over by Luxembourg, which has stepped up efforts to reach a consensus among members on this issue. Hungarian erection of the wall at the border with Serbia and Croatia and the termination of the application of the Dublin rules further complicated the situation. Then, Austria announces the termination of the processing of asylum applications. In response to these developments, the European Commission has drafted a solution to the problem. Namely, the Commission considers that the solution in determining the compulsory scheme with the exact numbers for the relocation of asylum seekers in each Member State for the coming period, and according to the number of inhabitants, GDP, unemployment rate and the number of immigrants who have already been received. However, there is a disagreement among the members about any quota. There is a division between old and new members. The old members support the mandatory scheme, while the new members of the Union are uninterested in receiving refugees from Africa and Asia. They emphasize that such a proposal of the Commission represents adding a new problem to an already complex situation, since the mandatory quotas would violate the current Dublin rules. Also, the reception of migrants and refugees would negatively affect their economies and internal security.

Key words: migration, security policy, European Union, civil rights, ethical controversy

Introduction

The development of the Common Foreign and Security Policy (CFSP) of the European Union can be viewed from two time intervals. The first phase of the CFSP is from 1993 to 2009, from, the beginning of the application of the Maastricht Treaty, November 1, 1993, and until the entry into force of the Treaty of Lisbon, December 1, 2009. In the first stage of development, CFSP implies the establishment of common positions at the EU level, undertaking joint activities, including potential restrictive

1 Predrag Rstić, assistant professor, Union Nikola Tesla University, Faculty of Law, Security and Management "Konstantin the Great", Nis

measures (sanctions) against certain international entities. This time interval is also characteristic of the tripartite EU structure. The structure of the EU after the entry into force of the Treaty of Amsterdam is as follows: the first pillar European Community; second pillar Common foreign and security policy; third pillar Cooperation in the field of justice and internal affairs. The Amsterdam Treaty made a major change, the Schengen Agreement entered into EU law as an integral part of the second pillar. The European Coal and Steel Community ceased to exist in 2002 after the expiration of its fifty-year deadline; the European Community has taken over its responsibilities. The first major changes to the Treaty on the European Union took place in 2003. With the Treaty of Nice, the redistribution of votes in the Council of Europe, the number of members of the European Commission and the increased number of Members of the European Parliament have been changed.

The period from 2004, November 8, 2004 in Rome signed the Agreement on the EU constitution, which was never ratified, until the signing of the Treaty of Lisbon is characterized by the effort of strengthening the EU as a supranational entity. The overall first phase of the development of CFSP was accompanied by frequent criticism, both by academic circle and the public, against the way in which the EU operates and realizes its interests in international relations. The second phase of the development of CFSP, the modern phase, begins with the entry into force of the Lisbon Treaty when the tripartite structure of the European Union is definitely abandoned. The European Council and the European Central Bank have acquired the status of the European Union's main bodies. An important novelty of the Lisbon Treaty is the change in the legal status of the EU. To this agreement, the European Economic Community and the European Atomic Energy Community, which now has the status of a legal entity, had the opportunity to independently sign international contracts and agreements. This created formal legal assumptions that the European Union finds the status of a common international organization and is confirmed as a specific consolidated political entity.

Security policy of the European Union

The European Union is a collective which acts as a legal entity in international relations, can conclude international treaties and be a member of international organizations.[2] The innovations of this contract are: the establishment of the European External Action Service (EASA), the function of the High Representative for the EU's foreign and security policy (hereinafter referred to as the High Representative) has been extended, and changed the way of determining foreign policy decisions by the EU Council. The modern structure of the European Union encompasses seven main bodies and a large number of advisory bodies. The main EU bodies are:

1. European Parliament
2. European Council
3. Council of the EU
4. The European Commission
5. Court of Justice of the EU
6. European Central Bank
7. Audit court.

Chapter Five of the Consolidated Version of the Treaty on the European Union deals with the regulation of the CFSP area and is called the "General Provisions on the Union's External Action and Special Provisions on the Common Foreign and Security Policy". The biggest change in the creation and implementation of CFSP is the extension of the authority of the High Representative elected by the European Council, by qualified majority, with the approval of the President of the Commission. The High

2 Lopandić, D., Reform of the European Union, Western Balkans and Serbia, Belgrade: European Center for Peace and Development, 2002, p 5.

Representative must achieve a high level of compromise and co-operative action, as he is also Vice-President of the Commission and Chairman of the Foreign Affairs Council. The Foreign Affairs Council is composed of representatives of the Member States, the Ministers of Foreign Affairs of the Member States, which results in the work of the Foreign Affairs Council functioning on the interests of the Member States. On the other hand, the European Commission is a supranational body, a body that acts primarily in the interest of the EU as a whole, as is most evident in the fact that Commissioners are elected in their personal capacity. While chaired the Foreign Affairs Council, the High Representative greatly influences the daily work of the meetings - influences the choice of topics to be discussed, while on the other hand it must ensure the implementation of the decisions of the European Council and the Council of the EU. The High Representative represents the interests of the EU from the CFSP domain, and with non-member states and international organizations or at international conferences. The High Representative may represent the interests of the EU before the United Nations Security Council, if the EU Parliament's position on that matter has already been defined, if that issue is in the CFSP area, and if the Member States themselves want the High Representative to represent before UN Security Council. Based on a jointly drafted proposal by the High Representative and the Commission, economic or financial relations with the third country may be interrupted. When the Council concludes an international treaty in the field of CFSP, the High Representative makes recommendations to the Council. In the work of the Commission, the High Representative, as its vice-president, has duties in the field of foreign policy, either as the initiator of an action or as a coordinator of other foreign-policy actions. Together with the Political and Security Committee, the High Representative, on the basis of the authority of the Council, is concerned about the alignment of the civil and military aspects of the missions. The work of the High Representative is assisted by the EEAS, which in fact represents the Ministry of Foreign Affairs of the EU.[3]

Representatives of the Commission, the General Secretariat of the Council and representatives of the staff appointed by national diplomatic services are included in the EEAS. After consulting with Parliament and obtaining approval from the Commission, the proposal on the organization and functioning of the EEAS High Representative, the final decision on the organization and functioning of the EEAS shall be taken by the Council by a unanimous decision. Changes to the voting procedure of the European Council have been amended by the Lisbon Treaty. Before this treaty, the European Council made unanimous decisions that often hindered the work on the foreign policy plan due to the disagreement of the member states. In order to eliminate and prevent such congestion, the Lisbon Treaty introduces the principle of solidarity in voting and sets out matters in which the European Council can decide on a qualified majority.[4] The decisions taken by the European Council by a qualified majority are: when adopting a decision defining a common position or action of the EU, which relates to the strategic interests and objectives of the Union; when it adopts a decision on the proposal of the High Representative, who submitted it at the request of the Council, whether the Council or the High Representative himself gave the initiative for the request; when it adopts a decision on the application of the decision on the position or action of the Union; when appointing the High Representative. A representative of a Member State, in the case of a qualified majority vote, may prevent the vote by referring to the protection of the vital national interests of the State from which he originates. If the High Representative fails to find a compromise solution, a request for a vote may be sent by the EU Council to a unanimous decision before the European Council. The EU Treaty in Article 31 provides for the possibility of adopting a unanimous decision if some of the members have opposed it. "In cases where the Council unanimously decides, each member of the

3 Samardžić, S., The European Union as a model of a supranational community, Belgrade: IES, 2009, p 151.

4 Trapara, B., Foreign and Security Policy of the European Union according to the Lisbon Treaty, European Legislation, Belgrade: Institute for International Politics and Economy, 2010, p 187.

Council shall have the right to refrain from voting, in a special statement, in which case the decision does not oblige his country in respect of the application, but also does not prevent it from being adopted; unless in this way one third of the Council members or the number of members representing one third of the population of the Union will be abstained." The development and implementation of the CFSP, as well as the work of the High Representative and Council in the field of CFSP, is under the control of the European Parliament, which discusses them twice a year in regular sessions.

As before, Member States are those that play an important role in the implementation of the EU's Common Foreign and Security Policy, with the emphasized coordinating role of the High Representative. They actively and unreservedly support the EU's foreign and security policy in a spirit of loyalty and mutual solidarity and agree with the EU's action in this area. Each Member State or the High Representative (alone or with the support of the Commission) may draw the Council's attention to any matter in the field of common foreign and security policy. Member States are consulted within the Council and the European Council on all foreign and security policy issues of general interest and require a common approach in accordance with the principle of mutual solidarity. They coordinate their action and support the views of the EU in international organizations and international conferences, which the High Representative is concerned about.[5]

The EU Treaty recognizes another form of common security policy - the Common Security and Defense Policy (CSDP). Tasks within the common security and defense policy can be as follows: disarmament operations; humanitarian and rescue tasks; tasks of military counseling and assistance; conflict prevention and peacekeeping; tasks of combat forces in crisis management, including achieving peace and post-conflict rehabilitation. The High Representative coordinates the civil and military aspects of the CSDP goals, while the final decision is made by the Council. By entering into force of the Treaty of Lisbon, a major security update was introduced. In the event that a Member State becomes a victim of armed aggression on its territory, other Member States are obliged to provide assistance and support to all available means, in accordance with Article 51 of the Charter of the United Nations. This does not call into question the specific character of the security and defense policies of certain Member States. Obligations and cooperation in this area are in line with the obligations of the North Atlantic Treaty Organization, which, for its member states, remains the basis of their collective defense and the framework for its implementation.

Responsibility for the organization and functioning of the EDA shall be borne by the High Representative that also ensures the implementation of the guidelines issued by the Council and decisions of the EU Steering Committee. The highest authority, in administrative terms, is the Executive Director who directly responds to the High Representative. The proposal for the appointment of the Executive Director for a period of three years is submitted by the High Representative to the Steering Committee for adoption. The Executive Director takes the necessary measures in ensuring efficiency and effectiveness in the work, ensures the coherence of the work of the administrative units of the EDA by their supervision and coordination and is at the head of the administrative staff. The Steering Committee is the agency's decision-making body, composed of one representative of each Member State, who are authorized to represent their own government, and a representative of the Commission. Guidelines within which the Steering Committee works are issued by the Council. The Steering Committee meets twice a year, in the form of the Ministers of Defense of the Member States, as the Chairperson of the meetings is the High Representative. The tasks of the Steering Committee are: approve reports submitted to the Council; based on the proposal of the High Representative, adopts the work program for the next year; adopts a budget based on the financial framework adopted by the Council; Launches, within EDA, ad hoc projects and programs; appoints the Executive Director and his deputies (up to two deputies

5 Frederickson, H., G., Hart, D., K., The Public Service and the Patriotism of Benevolence, Public Administration Review, Vol. 45, No. 5, September–October 1985, p 551.

may have an Executive Director); approves the recommendations of the Council and the Commission; adopts the procedural rules of the EDA. The Steering Committee decides and makes decisions on the basis of a qualified majority. The staff of the Agency shall be selected by the Executive Director on the basis of the competence and expertise of the proposed candidates.

Probably the most important novelty introduced by the Lisbon Treaty is "The permanent structured cooperation" of the member states within the CSDP. The permanent institutional cooperation between the member states is elaborated in the Protocol Ten of the Consolidated Version of the Treaty on the European Union. Member States should continue to develop their defense capacities more intensively through the development of their own national contributions and participation and if they are able, to participate in multinational forces, in the main European equipment modernization programs and EDA activities in the field of development of defense capabilities, research and acquisition of weapons. The Member State must possess the capacities - it must deliver the combat troops needed to participate in multinational forces or European programs. Member States are mutually harmonized to achieve the stated objective of efficient spending of resources. Inter-state harmonization is special in the field of identifying new military needs and strengthening cooperation in the field of training and logistics. The military forces of the member states must be mutually accessible, compatible and dedicated to the goal of the particular action themselves. At least once a year, the EDA submits a report on the participation of Member States within the permanent structural forms of cooperation.

The European Security Strategy - a safer Europe in a better world was adopted on December 12, 2003 by the European Council. As the main threats to security, the Strategy states: terrorism; proliferation of weapons of mass destruction; regional conflicts; unstable state regimes; organized crime. The idea behind the Strategy is that solving modern security problems must rely on diplomatic, political and economic measures on a global scale.

The main points of the ESS can be distinguished: 1) global responsibility of the EU - the Union seeks to increase and lead a far greater role in international relations; 2) Effective multilateralism - solving international problems, according to the EU, is possible only in the joint activities of the international community, institutions and rights. Multilateral cooperation is inevitable, because states cannot solve complex issues alone and give the right solution; 3) preventive action - the EU must act preventively. Future operations and missions to be implemented will not be implemented only in military capacity, but will also include the use of civil, non-military capabilities (political, humanitarian, economic); 4) a stable security environment - the existence of a peaceful and stable neighborhood (the ring of stable countries around the EU) is necessary for the security of the Union and its further undisturbed development; 5) the maintenance of transatlantic partnership and cooperation with the United States is necessary, but it would be necessary to base it on a more efficient and balanced partnership. This also means maintaining cooperation with NATO, because of the signed "Berlin plus" contract.

Since 2011, the European Commission and the Council of Europe have noticed that the political and economic image of the world has changed greatly since 2003 when the European Security Strategy was created. Since the outbreak of the global economic and financial crisis in 2008, on average, Member States' investments decreased by 13% in the defense and security sectors. Insufficient coordination in the research, development and acquisition of equipment results in overlapping of projects and insufficient effects that leave the effect on security from the EU perspective. The refugee crisis, the emergence of new forms of cross-border crime, and the inability of individual member states to independently respond to changed factors that threaten Europe's security are the main causes of the security crisis. The High Representative had until the half of 2016 the deadline to compile and present the Global Security Strategy, the new EU security strategy, but through the prism of global action on collective security. On November 30,

2016, the Commission made a proposal for a future European Security Action Plan. The Commission proposes the European Defense Fund and other measures to help Member States to achieve more cost efficient joint defense capabilities, to improve the safety of Europe's citizens and to foster the creation of a competitive innovative base. Commission President Jean-Claude Junker, speaking in a traditional speech on the state of the EU, stressed the need to strengthen the capacities of Europe in order to ensure the security and safety of its citizens. The only way in which EU can do this is through increased use of the principle of common innovation base and its use (pooling & sharing). The Commission proposes to take three measures:

1. Establishment of the European Security Fund from which to strengthen the area of joint research and development of security equipment. The European Security Fund would have two frames (research and commodity) to achieve its goals. The research framework involves financing research in the field of innovative technologies and techniques (electronics, meta-materials, new ways of encryption - electronic data protection and robotics). The Commission has already proposed allocating about € 25 million to the EU budget for 2017. After 2020, the Commission considers that it will be possible to allocate € 500 million annually for defense purposes. A commodity framework implies financing the purchase of common assets of member states of certain defense goods that they would not be able to buy individually. About 5 billion Euros could be allocated for such needs annually.
2. Incentive activities for: small and medium enterprises, newly established companies and other suppliers of security equipment. The funds for this type of incentive activities would be provided by the European Investment Bank and the European Structural and Investment Fund. In this way, the joint financing of national security research would be enhanced and the ways of acquiring equipment would be modernized.
3. Strengthening the EU's single security market. Creating a strong, open and competitive security market in the EU is essential, from the entrepreneurial side, to facilitate the cross-border cooperation of companies that are in the field of defense and in order to make the acquisition of new technologies and equipment more cost-effective, better and more effective by member states. The Commission can ensure the strengthening of the single security market through the effective implementation of the Transfer Directive (Directive 2009/43 / EC) and the Acquisition Directive (Directive 2009/81 / EC).

Legal regulation of the European Union

Among the old members that support the compulsory scheme are countries that worry about borders and are the first to be hit by the immigrants, such as Italy and Greece or the most frequently sought-after by asylum seekers, such as Germany, France and the Netherlands. These five countries are the most frequent choice of asylum seekers. However, they begin to encounter a lack of space and full capacity. Unlike them, the new members of the Union received financial support from special funds through the pre-accession process in order to build and strengthen the capacities to support the Schengen system, thus raising the question of trust and solidarity among members, and in accordance with Article 80. As a consequence, the established Schengen system was in crisis. Hungary was so overwhelmed by asylum seekers that on 23 June 2015 ceased to receive applicants for asylum in accordance with the Dublin transfer. Germany has suspended the application of the Dublin rules for refugees from Syria on August 24, 2015, and decided to directly address asylum applications. Asked whether the control on the national borders introduced by Germany in the first half of September, followed by Austria and Slovenia, are in line with the EU law, the Commission responded with an

affirmative.

"Article 25 of the Schengen Border Control Agreement includes a procedure that allows states to instantly re-establish control at their borders in the event of serious threats to public or internal security." True, there is a time limit on the duration of such a measure. In addition, members must assess the necessity and proportionality of introducing a measure of freedom of movement within the Union and the impact of the threat to internal security. According to some authors, Germany and Austria have the right to control national borders to restore order in border areas, but not Slovenia, which has imposed measures in advance, in order to prevent the migration of migrants, changing the nature of the measure from a corrective to a preventive one. Consequently, the introduction of control at Slovenian borders could be the subject of examination by the Commission.

The idea of a Europe without borders, according to which people, goods, capital and services would flow without obstacles, is one of those that led to the creation of the Union and are listed in the 1957 Treaty of Rome. However, when signed, the Border Removal Agreement, later known as the Schengen Agreement, was not related to the European Community. Namely, it was the idea of five countries to abolish their mutual borders and thus facilitate the movement of people and goods. The agreement was then supplemented by the Convention, which came into force in 1995, abolishing the internal and leaving the external borders. Border officers have begun to apply uniform visa and asylum rules. When the Amsterdam Agreement was signed in 1999, it included this cooperation in the EU system.

The Dublin Convention was signed by all EU members, as well as Switzerland, Liechtenstein, Iceland and Norway, and a special agreement was reached with Denmark. The convention is part of the Schengen system, and has been amended by so called Dublin II Rules of 2003 and the Dublin III Rules of 2013. Dublin III rules extend the procedural rights of asylum seekers and introduce a compulsory interview with the applicant. The Convention and Rules, which are collectively referred to as the Dublin Rules, regulate the procedure for the receipt and processing of asylum applications in accordance with the Geneva Convention and the EU Qualifications Directive. As a rule, this is the obligation of the first state in which the asylum seeker enters the EU. Also, a rule has been set up to settle the situation in which the same person applies for asylum in different countries of the Union. This solution is known as "Dublin Transfer" and implies the transfer of authority to consider asylum requests from one member to another. A Dublin transfer usually implies the physical transport of a claimant in a country that is authorized to consider a claim if that applicant is in another Member State or has filed a request in another Member State. EURODAC - the base of fingerprints of all those who unauthorized entry into the Union has been established. The goal of establishing a system is to centralize data in order to prevent the asylum seeker from submitting a request to several Member States and exclude the possibility of transferring searchers from one country to another without clear grounds for doing so. Fingerprints are taken on the day the asylum application is registered and then it is examined whether they are already stored in the database.

The Dublin rules and the Dublin transfer were the subject of consideration by the European Court of Justice. The judgment in the case of Abdulahi v. Austria, registered under number C-394/12, is one of those cases that constitute a precedent. In this decision, the European Court of Justice emphasized its position that all EU countries respect human rights, but the Dublin rules are the key to resolving disputes on asylum issues. Also, the court makes a distinction between the state of "first authorized entry" and the state authorized to process the request. The country of first authorized entry is changed only if the asylum seeker points out deficiencies in the asylum process in that country and requests that his request is considered in a country that he considers responsible and adequate for resolving his asylum application. However, the ambiguity that emerged in the Abdulahi judgment is whether this applies only to entry that is illegal

or in all cases. Referring to the Abdulahi judgment, in a number of cases the first instance courts in Germany made decisions preventing the return of asylum seekers to Hungary in accordance with the rules of Dublin III, based on an inefficient asylum procedure and admission conditions, as this could lead to an inhumane and degrading treatment that asylum seekers could endure in that case.

Further complications came from the decision of the United Nations Human Rights Committee that Denmark violated the International Covenant on Civil and Political Rights, Article 7, by returning unregistered immigrants to Italy as the first country of asylum. In this decision, the Committee calls for the assessment of the risk of such transfer by asylum seeker before making similar decisions in each individual case. In doing so, he refers to the judgment of the European Court of Human Rights in the Tarkhel v. Switzerland case, finding that Denmark did not request a certificate from Italy that applicants would not be deported, that their residence permits would be renewed and that they would have adequate housing conditions. The Dublin Rules were dealt with by the European Court of Human Rights in several cases. In the Sharifi and Others v. Italy and Greece, the European Court of Human Rights forbids collective expulsion, as is the case when the Italian authorities intercepted an asylum boat from Greece and forced them to return to Greece.

The judgment of the European Court of Human Rights on M.S.S. v. Belgium and Greece found that the asylum system in Greece is inadequate, especially in the case of the protection of children who are unaccompanied asylum seekers. Subsequently, some members, such as Norway and Finland, decided to suspend transfers to Greece or to execute them exceptionally in individual cases. On 4 November 2014, the European Court of Human Rights brought the Tarkhel v. Switzerland judgment. Tarkhel's family consists of eight Afghans who entered EU through Italy, so Italy, according to the Dublin Rules, was the country in which their request was to be considered. However, with the claim that the immigrant reception center in which they were staying was not adequate for the family, the Tarkhel family left Italy and went to Austria. Although Italy agreed to receive them back, before the transfer could be carried out, the Tarkhel family moved to Switzerland. And the Swiss request for transfer to Italy is accepted. However, the Tarkhel family objected to the transfer, believing that their treatment in Italy would constitute a violation of Article 3 and Article 8 of the European Convention on Human Rights. Although the process of registering and processing the requests of that family in Italy was carried out timely, the European Court found a violation of Article 3 of the Convention on the condition and conditions of life in the centers for the reception of asylum seekers in that country. It is the Court's view that asylum seekers are a sensitive group and that, in each individual case, the adequacy of the conditions for admission and residence of asylum seekers should be considered in a particular country. In the concrete case, UNHCR and the European Commissioner for Human Rights have already pointed out that because of the excessive influx of asylum seekers, conditions in reception centers in Italy are worrying, as in some cases there is insufficient space or space is inadequate.

Ethical controversy in the migration process

Ethics is a "corner stone" on which a contemporary idea of human rights is derived, derived from philosophical teachings about a social contract.[6] Human rights indirectly testify to the essential importance of morality to regulate life in the political community - equally at the local, regional, national or global level. They are, in fact, assets that enable members of a community to participate in the common good, or in the realization of life potentials. For foreign policy, ideally based on the idea of universal human rights protection, it is expected to include sound ethical judgment in deciding on the choice of direction, because its implementation can easily cause tragic consequences for human security, not only domestic but also citizens of other countries. It seems that

6 Almond, B., Rights, in: Peter Singer: Introduction to Ethics, Publishing bookstore of Zoran Stojanović; Sremski Karlovci and Novi Sad, 2004, p 375.

in the transfer of public functions to private military companies, according to the model orderer-executor is neglected the requirement for ethical reasoning. Private military companies do not understand that whenever they replace the army they become one of the public services, and that they have to carry out the entrusted tasks exclusively in accordance with the standards of public service ethics.

The dominance of the technocratic mind and uncritical application of the positivistic methodology of natural sciences in the design and implementation of public policies has influenced the fact that managerial techniques in the performance of public affairs become the goal for themselves - that is completely separated from the purpose of life in the political community. No matter how superficial and "technical" it is, every decision is the fruit of free will and reflection, in which the ideological choices, the value system and the glance of the decision-maker have been incorporated. Therefore, the highest number of decisions of civil servants has only apparently purely technical-procedural character, since there is usually not one, the best way for a public policy to be embedded. Following the complicated norms and abstract goals, the clerk, whether he wants to or not, inevitably steps into the field of ethical reflection. What can serve as a reliable guideline in the search for a measure of proper moral reasoning? Public service is much more than a commercial occupation - it is "attitude, sense of duty, even a sense of public morality".[7] It is therefore no surprise that this saying is revived and re-introduced into the discourse on contemporary democracy by John Rawls, in order to emphasize that public officials have a much greater obligation to pursue the realization of social justice by endeavoring to uphold higher ethical standards than ordinary citizens.[8] H. George Frederickson and David K. Hart argue that the behavior of all those who perform public tasks must be sprinkled with dignity, a sense of belonging to the community, the care for others, and the helpfulness.[9]

The 2004 and 2007 enlargements have shifted the borders of the European Union further to the east and south and opened the issue of regulating the EU's relations with new neighbors. Stability and security are problematic in regions beyond its borders, so the European Union wanted to avoid creating new lines of division between itself and neighboring regions. For example, it was necessary to take measures to respond to new security threats such as illegal immigration, interruptions in energy supply, environmental degradation, organized cross-border crime and terrorism. Therefore, the EU has created a new European neighborhood policy that regulates relations with its neighbors in the east (Armenia, Azerbaijan, Belarus, Georgia, Moldova and Ukraine) and in the south (Algeria, Egypt, Israel, Jordan, Lebanon, Libya, Morocco, occupied Palestinian territory, Syria and Tunisia).[10] European citizens have the right to live in freedom, without fear of persecution or violence, anywhere in the European Union. However, international crime and terrorism are problems that most Europeans are worrying about today. It is clear that freedom of movement must mean that every person, wherever in the EU, has the same level of protection and equal access to justice.

Through a series of treaty amendments, the European Union gradually becomes a single area of freedom, security and justice. The scope of EU activities in these areas has expanded over the years since the European Council has adopted three consecutive framework programs: the Tampere Program (1999-2004), The Hague Program (2005-2009) and the Stockholm Program (2010-2014). While the Tampere Program and the Hague Program focused on strengthening security, the Stockholm Program was more focused on protecting citizens' rights. Deciding in these areas has become more effective thanks to the Lisbon Treaty, which came into force in December 2009. Until then, Member States have retained full responsibility for the creation, and management of,

7 Denhardt, J., V., Denhardt, R., B., The New Public Service: Serving, Not Steering, M.E. Sharpe, Armonk, 2007, p 164.
8 Rols, Dz., Justice Theory, JP Official Gazette SRY and CID, Belgrade and Podgorica, 1998, p 116.
9 Frederickson, H., G., Hart, D., K., The Public Service and the Patriotism of Benevolence, Public Administration Review, Vol. 45, No. 5, September–October 1985, p 551.
10 Fonten, P., Europe in twelve lessons, Belgrade: EU info center, 2014, p 10.

the area of freedom, security and justice. The work was done mainly by the Council (through discussions and agreements of ministers from national governments), while the Commission and Parliament played a minor role. The Lisbon Treaty has changed this: The Council now brings most of the decisions with a qualified majority, and Parliament is an equal partner in the decision-making process.[11]

With regard to the external relations and the international position of the Union, the Treaty establishing a Constitution for Europe proposed a series of innovations that build on the already achieved EU reforms from the previous stages (the Treaty of Nice). In addition to the institutional changes in the Union (voting mode, number of commissioners, the way of presiding, etc.), the EU's biggest transformation refers to the area of common security and defense policy as one of the components of the Union's common foreign policy. It can be said that after the adoption of a new treaty (Lisbon), the EU is no longer just a political and economic union, but also an important legal and security institution. In the first place, as already mentioned, the European Union gets an explicit international personality, that is, it becomes a legal entity, which has not been the case so far (only the European Communities, as the EU's immediate components, have had the status of a legal subject). While the former European Union was based on a fairly artificial division between the so-called "common foreign and security policy" (the so-called second pillar of cooperation) and the EU's external economic relations (the so-called "first pillar of cooperation"), or two different treaties, this division was abolished in good part by a new contract. All areas of the Union's external relations, as well as the issues of a common defense policy, are formally under the same roof, that is, in one chapter of the treaty.[12]

As already mentioned, innovations in the area of common security and defense policy are particularly important. It can even be said that with the entry into force of the new treaty on EU reform, there can be talk of the existence of a common defense policy, based on the rule of law. Thus, the treaty includes a number of completely new provisions, such as a clause on mutual assistance in the case of military aggression against one of the member states, extended the number of operations in peacekeeping operations, and then introduced the so-called "solidarity clause" among members (in the case of a terrorist attack or major accidents) the European Agency for Armed Forces, Research and Military Capacities has been formed, the possibility of so-called "permanent structural cooperation" in defense matters between a smaller number of EU Member States, etc. is foreseen. On the whole, it can be stated that the contract presented a serious effort to transform the European Union into a real political community of countries that share a "common destiny" and to establish it more clearly and potentially more effective for its citizens and the world, although a very complex structure, a kind of peacetime, democratic "empire". In the area of external relations, the Union will in principle act more consistently and clearly, and the scope of its activities will be further expanded.[13]

The roots of the Common Foreign and Security Policy of the European Union can be traced back to 1970. Although this policy was characterized by ups and downs, it has been constantly upgraded to date, so, along with other factors, it has become the pillar of cooperation between the member states of the European Union. The Treaty of Maastricht (1993) specifically defined the goals of the Common Foreign and Security Policy. Major jurisdictions sublimate the essence of the changes that were planned and passed by the Maastricht Treaty adoption. The Treaty of Lisbon (2007) also contains important novelties in the field of common security and defense policy. The first change is reflected in a different conceptual definition, so it is terminological in nature. The reason is moving away from the federal order of Europe. The European Security and

11 Fonten, P., Europe in twelve lessons, Belgrade: EU info center, 2014, p 12.

12 Lopandić, D., Reform of the European Union, Western Balkans and Serbia, Belgrade: European Center for Peace and Development, 2002, p 5.

13 Bajagić, M., Institutionalization of Cooperative Security on the Example of the European Union, Security, year 55, no 3, Belgrade, 2013, p 21.

Defense Policy (ESDP) has now been renamed the Common Security and Defense Policy (CSDP). The Common Security and Defense Policy, as underlined in the Lisbon Treaty, include a gradual determination of the EU's common defense policy.[14]

All EU Member States are engaged in the proper improvement of their own military capacities. At the same time, the Agency for the Development of Defense, Research and Armaments (European Defense Agency) determines operational needs, takes measures to satisfy them, and contributes to their identification. If the reasons arise, the European Defense Agency has the authority to enforce all purposeful measures to strengthen the industrial and technological base of the defense sector. The most important change in the field of common security and defense policy is defined in Article 42 of the Treaty of Lisbon. It refers to the "mutual assistance" clause. The contract explicitly states that, in the event of an attack on one member state, other EU Member States are obliged to provide assistance to the state to which the aggression was committed.[15] The Treaty in this area also elaborates in detail the topic of EU accession and cooperation, as well as the EU's potential in the field of combating terrorism, peacekeeping missions, conflict prevention and the strengthening of international security, conducted outside the borders of the Union. Although this clause resembles a clause of Article 5 of the North Atlantic Treaty, it does not mention the use of armed force in cases of assistance to another Member State within the European Union, on the basis of a "mutual assistance clause".

The part relating to the so-called permanent structural cooperation of a number of EU member states in relation to defense policy issues is defined as the most important change. Criteria for the application of the "mutual assistance clause" and for "ongoing structural cooperation" are defined in advance. They refer to the military potential of the member states of the European Union. This type of cooperation is reserved and open to those member states that are trying to be part of the European Military Arms Program, as well as the fact that the Union has at its disposal combat units ready for immediate action. There is Title VII in the Treaty on the Functioning of the European Union. It contains amendments in which it is understood that each member state of the European Union is obliged to assist other members, if they are affected by various natural disasters caused by either human factor or natural catastrophes. This novelty in the Treaty, known as the "solidarity clause", also implies the provision of assistance by a Member State to another Member State of the Union in the event of a terrorist attack. The European Security Strategy also highlights the imperative of the existence of mutual solidarity. This puts in the forefront what is essentially the main objective of the European Union in the field of common security.[16] With the Treaty of Lisbon, this has been re-emphasized, giving an adequate significance and contribution to world security, as well as building a safer world in which we all want to live. All of these concepts are directly related to the issue of resolving the current refugee crisis, given the fact that it affects the security, the declared and created system of values, and everything that is foreseen in the changes during the process of improving the previous contracts.

On June 19, 1992, the foreign and defense ministers of the Western European Union countries adopted, at a meeting in Bonn, a "Delegation from Petersberg" that established the basic directions for the development of the WEU, but also envisaged the availability of military units composed of a wide range of conventional forces, in order to participate in military missions to be led by the WEU. The missions carried out by the Western European Union, known as Petersberg tasks, are: humanitarian missions or rescue missions; peacekeeping missions; crisis management missions, including

14 Djukanović, D., The harmonization of the Western Balkan countries with the Common Foreign and Security Policy of the European Union - between the normative, the declarative and the real, Belgrade: Yearbook of Political Science Faculty, 2014 p 9.

15 Bajagić, M., Institutionalization of Cooperative Security on the Example of the European Union, Security, year 55, no 3, Belgrade, 2013, p 23.

16 Djukanović, D., The harmonization of the Western Balkan countries with the Common Foreign and Security Policy of the European Union - between the normative, the declarative and the real, Belgrade: Yearbook of Political Science Faculty, 2014, p 12.

peacekeeping operations. The Amsterdam revision of the founding treaties of 1997 continued to strengthen the building of a common foreign and security policy, primarily through its "personalization", establishing a legal basis for the operational development of European defense policy and changing policy towards the Western European Union by emphasizing its integration into the EU. It is institutionalized as a defense component of the Union. This defensive dimension of the European Union is limited to the so-called "Petersberg tasks". It specifies that the Common Foreign and Security Policy now includes all areas of foreign policy and security, including the gradual establishment of a common defense policy, which could lead to a joint defense if the European Council so decides.[17]

The European Council thus obtained the right to decide on the establishment of a joint European defense, but provided that it was ratified in the parliaments of the member states, which underlines that this area remained intergovernmental. Petersberg tasks have been incorporated in the Treaty on European Union as paragraph 2 of Article 17. According to this article, the Western European Union is an integral part of the development of the Union, enabling it to have operational capacity in accordance with paragraph 2 (Petersberg tasks are listed as the types of missions that the Western European Union can carry out). All members of the European Union, and those who are not members of the Western European Union, have the right to participate in these missions. The Treaty specifies that the Western European Union is tasked with assisting the Union, which will support it in defining the issue of the ZSBP related to the defense, and therefore the Union will develop closer institutional relations with it, with a view to its possible integration into the EU, if the European Council so decide.[18]

At the initiative of France, the Treaty of Amsterdam introduces the function of the High Representative for the Common Foreign and Security Policy, who at the same time is the Secretary General of the Council. His role is to assist the Council in matters of this policy, in particular by contributing to the formulation and implementation of decisions, if necessary, acting on behalf of the Council, and to conduct political dialogue with third parties (the first High Representative was Javier Solana). In addition to the High Representative, the Council is entitled, whenever it considers it necessary, to appoint an EU Special Representative who will have a mandate for a specific political issue (which may relate to one particular country or region). Special Representatives are accountable to the High Representative. Disadvantages of the ZSBP became apparent in 1999 in a crisis in Kosovo and Metohija, where NATO again played a key role. It turned out that the Western European Union has no capacities and cannot achieve its entrusted role, and immediately after the entry into force of the Treaty of Amsterdam, the Union has changed the policy in relation to the engagement of this organization. What was entrusted to the Western European Union, the European Union has now decided to implement itself with its own forces. The Treaty of Nice carried out the transfer of the operational competencies of the Western Union to the European Union. All provisions on the "use" of the Western European Union in the implementation of Union decisions and actions on defense issues have been removed, and it has been left to the Union to develop its own capacities. With the Treaty of Nice, the Declaration on the European Security and Defense Policy was adopted, stating that the goal of the European Union is to make this policy operational as soon as possible.[19]

The majority of the novelties in the Treaty of Lisbon concerned the strengthening of the role of the European Union as an actor of international relations. With the abolition of the Pillar structure, the Common Foreign and Security Policy, has become a part of the wider area of the so-called external activities of the Union, which include: a common trade policy; cooperation with third countries and humanitarian aid; restrictive measures;

17 Samardžić, S., The European Union as a model of a supranational community, Belgrade: IES, 2009, p 151.

18 Samardžić, S., The European Union as a model of a supranational community, Belgrade: IES, 2009, p 152.

19 Janjević, M., Foreign policy of European Union, Belgrade: Official Gazette, 2007, p 177.

international agreements; EU relations with international organizations, third countries and EU delegations, and a common foreign and security policy. Only the Common Foreign and Security is regulated by the Treaty on the European Union, and other areas of external action by the Treaty on the Functioning of the EU. This confirmed that there is a significant difference between the powers of the Union, the rules and procedures in this and other areas of external activities.

The Common Foreign and Security Policy remains regulated by Title V of the EU Treaty, supplemented by two new chapters "General Provisions on the Union's External Action" and "Special Provisions on the Common Foreign and Security Policy". This second chapter is also divided into two parts: "Common Provisions" and "Common Security and Defense Policy", which is thus separated into a separate legal entity. The most important institutional Lisbon newspapers, whose goal was to ensure the effectiveness and consistency of the EU's foreign policy, were the introduction of the position of the President of the European Council, the transformation of the office of the High Representative and the establishment of European External Affairs Service. In order to ensure unity in the external action and representation of the Union, the foreign policy functions of the Council and the Commission, meaning the functions of the former High Representative for the Common Foreign and Security Policy and the Foreign Affairs Commissioner, are now unified in one function - the High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy. The former High Representative was also the Secretary General of the Council, but after the Lisbon changes, the post of Secretary-General becomes separate and does not form part of the position of the High Representative. The new High Representative now has a triple function: the vice-president of the European Commission, chairman of the Foreign Affairs Council and the head of the European Foreign Service. The High Representative for Foreign Affairs and Security Policy is appointed by the European Council for a period of five years, deciding by a qualified majority on the basis of the agreement of the President of the European Commission.[20]

According to Article 18 of the EU Treaty, the High Representative "is in charge of the Common Foreign and Security Policy," and contributes to its establishment and implementation in the capacity of the Council's mandate (including the Common Security and Defense Policy). In addition, according to Articles 18 and 27 of the EU Treaty: he chairs the Foreign Affairs Council; as the vice-president of the European Commission, takes care of the coherence of the external activities of the Union (this includes international economic relations and the coordination and harmonization of the activities of the Union within those policies that have significant foreign policy elements such as international trade, development policy, etc.); represents the European Union in matters relating to the Common Foreign and Security Policy, on behalf of the Union, maintains a political dialogue with third countries and represents the position of the Union in international organizations and international conferences; heads the European Foreign Service and EU Delegations to third countries and international organizations.[21]

As a special, autonomous body of the European Union, the European External Action Service (EEAS) was established. It was officially established by the Council's decision on 26 July 2010. It is informally considered to be the diplomatic service of the Union or the Ministry of Foreign Affairs. According to Article 27, paragraph 3 of the EU Treaty, it is composed of officers from the competent services of the General Secretariat of the Council and the Commission, and staff delegated by national diplomatic services. The European Foreign Service consists of the central administration in Brussels and the Union delegations in third countries and international organizations. Since the European Union has diplomatic relations with almost all countries in the world, it is precisely these delegations that have a similar function as embassies. The Lisbon Treaty introduces

20 Lakić, D., The Impact of EU Enlargement on the European Integration Process, Belgrade: Faculty of Political Science, 2015, p 317.

21 Lakić, D., The Impact of EU Enlargement on the European Integration Process, Belgrade: Faculty of Political Science, 2015, p 318.

decisions as a basic legal instrument in the area of the Common Foreign and Security Policy. This simplifies the instrument of the Union in this area because the previous common strategy, common attitudes and joint actions are replaced by one instrument - by decision.[22]

Conclusion

All the ideas of European integration for centuries had a security goal - establishing peace. Peace in Europe was treated as a guarantee of world peace, and through history it was equated with it, because Europe was the center of the known world, and almost the entire non-European space was under the colonial control of European powers. In the middle of the 20th century, after the two world wars that were led, mainly on its soil, Europe, according to Z. Brzezinski, has been reduced to the inevitable but still second class subject of global politics from the centuries-old leading subject of world affairs. Today, European powers are struggling to regain the position that Europe has historically had in the global context through the European Union. What none of them can become alone, they are now trying to do together through the process of European integration. The positioning of the EU as a global political, and therefore as a security actor, is done through two Union policies: an enlargement policy and a common foreign and security policy.

The ethical context is the most reliable guideline for deciding on the performance of jobs in all spheres of social engagement. Applied ethics as an educational and professional discipline is a set of ethical norms with guidelines on what is right and what is wrong in carrying out duties toward certain jobs, principles, virtues and benefits for the society. The deeper consideration of this topic implies a large number of theoretical and practical controversies in its implementation. The contradictory arguments of the advocates of the sequentialist and deontological model of ethics about whether we should always act so as to produce the best possible consequences as a whole, or there are some things to do and / or some that cannot be done, no matter the consequences. Numerous deficiencies in the quality and safety of calculating the possible consequences of choosing our actions define us for moral judgment, which by nature of work implies making decisions in complex situations - we conform to established principles and place them within the framework of entrusted public duties. The deontological model provides enough room for a good choice of morally correct directions of action, because the moral obligation of strict adherence to the predefined principles and duties leads, at least partially, to the predictability of decisions of those who perform public affairs. The model of ethics of virtue is the foundation of the deontological model that builds on the "home" of principles and duties. The basic task of the ethics of virtue is to develop and continually empower good and alleviate or completely eliminate bad character traits through everyday practice, and thus permanently create a disposition for a clear, sympathetic, benevolent and impartial judgment about the application of the principle - especially in the event of a conflict between two or more principles - respecting the duty.

The essential objective of the European integration process was and remained to be regulated by Europe according to a specific model of functioning. On the one hand, it is the very area of peace, freedom, security and prosperity and, on the other hand, to be a global factor in global peace, freedom, security and prosperity. The adoption of the EC to the European Union, and in particular the Treaty on European Union, proclaimed that it wants to become a global political actor. As the second of the five priority goals of the newly established European Union, it is determined to confirm its identity on the international scene by conceiving and implementing a common foreign and security policy. This implies the gradual establishment of a common defense policy, which could,

22 Lakić, D., The Impact of EU Enlargement on the European Integration Process, Belgrade: Faculty of Political Science, 2015, p 319.

at a later stage, lead to a joint defense. Thus, as a basic instrument for positioning the Union as a global political actor, a policy that has yet to be developed is a common foreign and security policy and, as an integral part, a common defense policy. The above concepts required the harmonization and linking of the foreign policies and national defense of the member states, the most important issues of national sovereignty. It was possible to align them, but genuinely integrate into politics with the prefix "European" to date has proved to be objectively very difficult to achieve.

Literature

1. Almond, B., Rights, in: Peter Singer: Introduction to Ethics, Publishing bookstore of Zoran Stojanović; Sremski Karlovci and Novi Sad, 2004.
2. Bajagić, M., Institutionalization of Cooperative Security on the Example of the European Union, Security, year 55, no 3, Belgrade, 2013.
3. Djukanović, D., The harmonization of the Western Balkan countries with the Common Foreign and Security Policy of the European Union - between the normative, the declarative and the real, Belgrade: Yearbook of Political Science Faculty, 2014.
4. Denhardt, J., V., Denhardt, R., V., The New Public Service: Serving, Not Steering, M.E. Sharpe, Armonk, 2007.
5. Frederickson., H., G., Hart, K. D., The Public Service and the Patriotism of Benevolence, Public Administration Review, Vol. 45, No. 5, 1985.
6. Fonten, P., Europe in twelve lessons, Belgrade: EU info center, 2014
7. Janjević, M., Foreign policy of European Union, Belgrade: Official Gazette, 2007.
8. Lakić, D., The Impact of EU Enlargement on the European Integration Process, Belgrade: Faculty of Political Science, 2015.
9. Lopandić, D., Reform of the European Union, Western Balkans and Serbia, Belgrade: European Center for Peace and Development, 2002.
10. Martinez, M., J., Public Administration Ethics for the 21st Century, ABC Clio, Santa Barbara, 2009.
11. Nešković, S., External Security Policy of the European Union and the Position of the Republic of Serbia - Case Study, Belgrade: Center for Strategic Research on National Security – CESNA B and technical Faculty of Bor, 2016.
12. Trapara, B., Foreign and Security Policy of the European Union according to the Lisbon Treaty, European Legislation, Belgrade: Institute for International Politics and Economy, 2010.
13. Rols, Dz., Justice Theory, JP Official Gazette SRY and CID, Belgrade and Podgorica, 1998.
14. Samardžić, S., The European Union as a model of a supranational community, Belgrade: IES, 2009.
15. Svara, H.,J., The Ethics Primer for Public Administrators in Government and Nonprofit Organizations, Jones and Bartlett Publishers, Sudbury (MA), 2007.

Ivan Pajović[1]

EVROPSKA MIGRANTSKA KRIZA DEMOGRAFSKE I EKONOMSKE POSLEDICE

Rezime

Doseljavanje migranata iz zemalja Bliskog Istoka, Centralne Azije i Afrike u zemlje Evropske Unije u velikim talasima donosi Evropi mnoštvo promena: demografske, etničke, verske, socioekonomske, ali i društvenopolitičke i druge. Najuočljivije i najbrže promene su u demografskoj (kvantitativne promene) i ekonomskoj sferi (kvalitativne promene). Stanovišta stručnjaka su podeljena po pitanju da li one donose pozitivne ili negativne posledice. Kako dotok migranata nije ravnomeran, tojest njihov broj se razlikuje od zemlje do zemlje, tako se i posledice razlikuju. Cilj ovog rada je da u deskriptivnoj formi pruži sliku o demografskim promenama u najznačajnijim zemljama Evropske unije i Evrope i da sagleda ekonomske razloge i posledice njihovog uključivanja na tržište rada.

Ključne reči: migracije, imigranti, socijalna davanja, demografija, ekonomski rast

EUROPEAN MIGRANT CRISIS DEMOGRAPHIC AND ECONOMIC CONSEQUENCES

Abstract

Movement of migrants from the countries of the Middle East, Central Asia and Africa to the countries of the European Union in large waves brings to Europe a multitude of changes: demographic, ethnic, religious, socioeconomic, but also socio-political and others. The most visible and fastest changes are in demographic (quantitative changes) and the economic sphere (qualitative changes). The views of the experts are divided: whether they bring positive or negative consequences. As the migration flow is not uniform, their number varies from country to country, so the consequences are different. The aim of this paper is to provide a descriptive picture of demographic changes in the most important countries of the European Union and Europe, and to examine the economic reasons and consequences of their inclusion in the labor market.

Key words: migration, immigrants, social benefits, demography, economic growth

1 Dr. sc. oecc. Ivan Pajović, Doktor ekonomskih nauka. Profesor ekonomije po pozivu Nižnjenovgorodskog državnog inženjersko-ekonomskog univerziteta НГИЭУ, Nižnji Novgorod, Knjaginjino, Ruska Federacija (Нижегородский государственный инженерно-экономический университет, Княгинино) pajkosh@gmail.com

Uvod

Promene koje jednoj zemlji donose migracije mogu biti raznorodne: demografske, etničke, ekonomske, društvenopolitičke, kulturne, religijske… Pojedine evropske zemlje, ne sve, već godinama imaju veliki priliv emigranata, pre svega sa Bliskog Istoka, ali i iz Afrike i Centralne Azije. Društva u ovim zemljama su često u nedoumici šta se zapravo događa, u kojoj meri se svet u kome žive menja, kojom brzinom i u kom kvalitativnom obliku. U medijima se ponajviše govori o ekonomskom aspektu imigracije: o socijalnim davanjima i pomoći imigrantima i njihovom uklapanju na tržište rada. Vrlo malo se govori o svim ostalim, veoma bitnim društvenim aspektima, pre svega o etničkim, kulturnim i religijskim promenama, koje nastaju u veoma kratkom roku.

Utemeljivač savremene demografije Tomas Robert Maltus je krajem XVIII veka utvrdio da je društveni napredak zakonomerno određen odnosom proizvodnih mogućnosti i veličine populacije. Prema njegovim rečima, „…Zakon o kome je reč sastoji se u stalnoj težnji, koja je svojstvena svim živim bićima, da se rasplođavaju brže nego što dopušta količina hrane koju imaju na raspolaganju"[2]. Sa druge strane, Maltus tvrdi da je priroda „škrta u pogledu mesta i hrane", pa su stoga prirodni priraštaj stanovništva i ekonomski razvoj uslovljeni, štaviše ograničeni, prirodnim okolnostima, te da se socijalnim intervencijama ta zakonitost ne može izbeći. Iz razloga ograničenosti objektivnih mogućnosti, tvrdio je da postoji „krajnja potreba ograničavanja razmnožavanja". Njegova posmatranja dovela su ga do zaključaka da se stanovništvo umnožava geometrijskom progresijom, eksponencijalno (ukoliko ne postoje neke društvene ili biološke prepreke), dok se životni resursi pod najpovoljnijim okolnostima mogu uvećavati samo linearno, aritmetičkom progresijom. Iz tog razloga on je bio zagovornik veštačkih ograničenja uvećavanja populacije, jer bi u suprotnom ljudi bili osuđeni na masovnu bedu i glad. Takođe je smatrao da su epidemije i ratovi „korisna" kontrola broja stanovnika koja dovodi do uravnoteženja između broja stanovnika i proizvodnje hrane. Bio je zagovornik i radikalnijeg pristupa — uticaja vlasti na regulaciju stanovništva putem određenih oblika skrivenog podsticanja mortaliteta: „Treba podsticati delovanje prirode u stvaranju mortaliteta, umesto da se to glupo i uzaludno sprečava. A ako se bojimo prečestih poseta strašnog oblika gladi, trebamo pobunama podsticati druge oblike prisilnog i prirodnog uništenja. Umesto preporučivanja čistoće, siromašnima treba podsticati suprotne navike. U gradovima treba praviti uže ulice, nagomilavati više ljudi u kuće i izazivati povratak kuge. Na selu treba graditi naselja blizu stajaćih voda i naročito to podsticati u svim močvarnim i nezdravim uslovima. Ali iznad svega treba strogo osuđivati specifične lekove protiv harajućih bolesti i one dobronamerne ljude koji su u zabludi, a koji misle da su čovečanstvu napravili uslugu time što su osmislili način za potpuno iskorenjivanje neke određene bolesti".[3]

Maltus je bio očigledni sledbenik fiziokratske ekonomske teorije, koja vezuje namirivanje potreba i razvoj za količinu plodne zemlje i njenu produktivnost. Očigledno nije uzimao u obzir mogućnosti razvoja tehnologija i njihov kapacitet za buduće zadovoljenje potreba stanovništva, što se smatra temeljnom greškom njegove analitike.

Što se tiče razvijenih delova sveta, vreme je pregazilo njegove tvrdnje. Uprkos permanentnom i prilično rapidnom rastu broja stanovnika – sa oko 400 miliona stanovnika 1960. godine pa do više od 510 miliona u 2017. (videti sliku 1) današnja Evropa, sasvim nasuprot Maltusovim tvrdnjama, nema problem sa glađu i bolestima, ali ipak strahuje od određenih demografskih kretanja. Međutim, njegova teorija je na delu u nekim drugim, siromašnim i tehnološki zaostalim delovima sveta, gde se može reći da određeni principi fiziokratije i dalje deluju. U savremenoj nauci prisutni su stručnjaci nazvani neomaltuzijanci koji i danas slede Maltusove tvrdnje, štaviše radikalizuju ih tvrdnjama o imperativu ograničavanja rasta u uslovima ograničenih resursa.

2 Malthus, Thomas (1798) An Essay on the Principle of Population; Printed for J. Johnson, in St. Paul's Church-Yard, London.
3 Ibid.

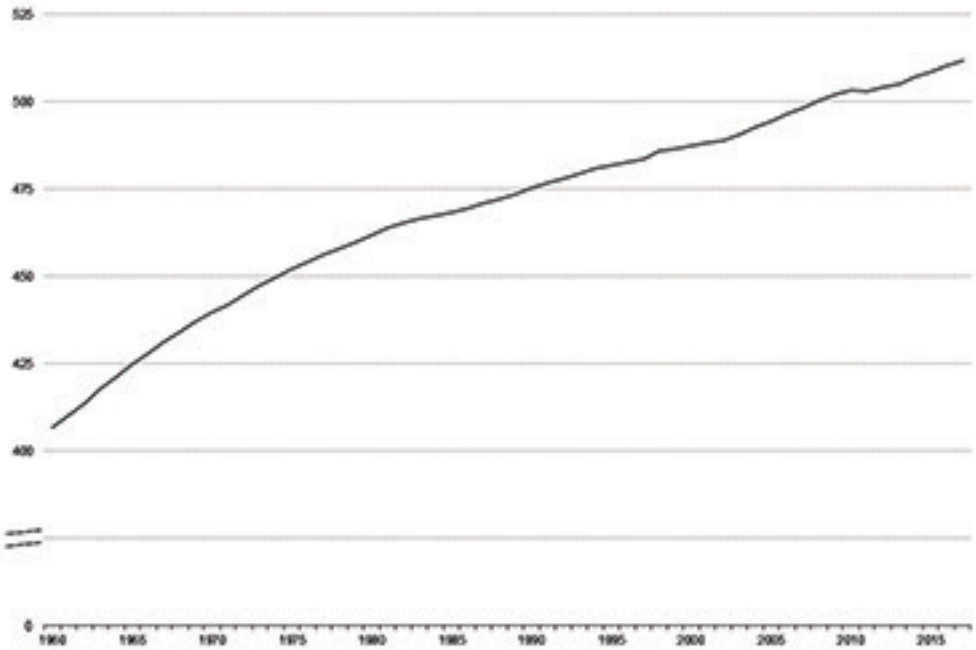

Slika 1. Uvećanje broja stanovnika (u milionima) 28 zemalja Evropske Unije od 1960. do 2017. godine. Izvor: Eurostat.

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Population,_EU-28,_1960-2017_(at_1_January,_million_persons).png

Neki stručnjaci za demografiju tvrde da ono što se u današnjoj Evropi dešava sa migrantima nije tek neki spontani talas, već da se veliki pokreti (seobe) naroda dešavaju, gotovo po pravilu, jednom u hiljadu godina. Po njima, dakle, nova era velike seobe naroda nastupila je u današnje vreme, a smatra se da je jedan od glavnih uzroka velika dostupnost informacija na globalnom nivou. Danas i u najprostijem domu podsaharske Afrike, u kom možda nema ni elementarnog nameštaja, postoji televizijski aparat sa satelitskom antenom, preko kog se može videti da postoji i neki drugi život, neki drugi svet. I ta slika izaziva želju – dodirnuti, doživeti taj svet. Domicilno stanovništvo Evrope, koje ima veoma nizak ili čak negativan prirodni priraštaj, u strahu je od demografskog disbalansa koji može da nastane u vrlo bliskoj budućnosti, ali otvoreno ne iznosi svoje mišljenje iz raznih razloga. Pravilo je da sve velike migracije izazivaju ksenofobiju, ali se u današnje vreme ona prikriva medijskom prisilom.

Do početka dvadesetog veka kretanja migranata nisu strogo kontrolisana zakonom. Prva u istoriji antiemigrantske kvote je uvela najpre Britanija, pa potom SAD početkom XX veka protiv ljudi koji se useljavaju u zemlju, a „nikada neće naučiti jezik, nikada se neće uklopiti u lokalnu zajednicu, slušaju samo svoje sveštenstvo, ne priznaju zakone, a u slučaju konflikta obraćaju se isključivo svom sveštenstvu i rešavaju probleme isključivo po svojim zakonima. Osim toga, oni se bave terorizmom, oni su čak i izumeli terorizam; među njima je veliki broj prostitutki, lopova, ubica, prodavaca narkotika…"

Ko su bili ti ljudi kojih se uplašila Evropa dvadesetog veka i zbog kojih su uvedene prve antiemigrantske mere? To su bili Jevreji iz Ruske imperije. S kraja devetnaestog veka talasi jevrejskih izbeglica iz Rusije brojali su između 100.000 i 200.000 ljudi godišnje. To nije uplašilo samo Evropu, već i evropske domicilne Jevreje. Čak se i poznati francuski pisac i borac protiv antisemitizma toga doba Bernar Lazar (Bernard

Lazare)[4], obraćao francuskoj vladi sa zahtevom da se zabrani ulaz u Francusku „tim ljudima koji dolaze iz Rusije".

Sociolozi koji staju na stranu migracija iznose tvrdnje da će Evropa „svariti" nove migrante, kao što je to i do sada radila, kao što je Francuska asimilirala Senegalce, Alžirce… Britanija Pakistance, Induse, afričke crnce… Nemačka Turke… i da je nastupila era multinacionalnih država.

Ko će biti dobitnik procesa masovnog prelaska ljudskih radnih resursa iz jedne zemlje u drugu? Hoće li biti gubitnika? Mnoga važna pitanja su i dalje otvorena i na njih nauka ne može dati definitivan i integralan odgovor u ovom trenutku. Da bi se došlo do kvalitetnih, tj. istinitih podataka i iz njih izvodili zaključci, neophodne su demometrijske kvantitativne analize demografskih promena (demografske tablice) koje daju sliku biološkog kretanja (rađanje i umiranje) i mehaničkog kretanja (migracije) stanovništva. Radi potpune slike posmatranih promena, nauka mora da se bavi komparativnom analizom statistike stanovništva i migracione statistike. U obzir se pritom moraju uzimati kvantitativne demografske promene (promene samog broja stanovnika) i kvalitativne demografske promene (promene u strukturi stanovništva: kvalifikacione, intelektualne, društvene…). Pored statističkih metoda, relevantan je i istorijski metod, tj. korišćenje istorijskih iskustava, jer prilikom demografskih istraživanja ne postoje mogućnosti eksperimenta.

Demografska slika današnje Evrope

Stanovništvo Evrope se u poslednjih deset godina značajno izmenilo, gledano sa više aspekata: po broju, po nacionalnoj i verskoj strukturi, po starosti. Tendencija koja postoji u Evropi uočljiva je i u drugim razvijenim zemljama, doduše u različitim oblicima. Na primer, priliv emigranata u Ameriku je najveći na svetu, veći nego priliv u evropske zemlje; starost stanovništva u Japanu znatno je veća nego u Evropi. Međutim, određena zakonomernost postoji: u siromašnim zemljama prirodni priraštaj je veliki, a takođe veliki je i odliv stanovništva. Nasuprot tome, razvijene zemlje imaju veliki postotak starijeg stanovništva, nizak ili negativan prirodni priraštaj i privlače emigrante iz slabije razvijenih zemalja. To nije fenomen Evrope, već je on globalni. O tome govore podaci koje daje Organizacija ujedinjenih nacija, tj. njena grana UNHCR, koji su prikazani na slikama 2 i 3.

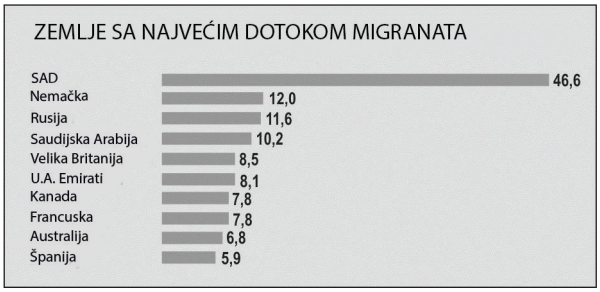

Slika 2. Zemlje sa najvećim dotokom migranata (ukupno, u milionima ljudi)

Izvor: http://data.un.org/Explorer.aspx?d=UNHCR

4 Bernar Lazar (Bernard Lasare, 1865–1903), francuski književni kritičar jevrejskog porekla, politički publicista, polemičar, anarhista. Rođen kao Lazar Markus Manaše Bernar, kasnije promenio mesta imenu i prezimenu. Zapamćen po svojim člancima objavljivanim u doba Afere Drajfus.

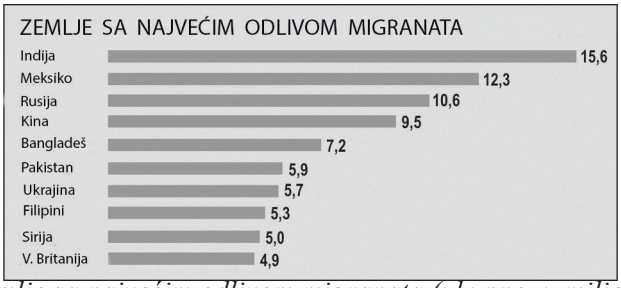

Slika 3. Zemlje sa najvećim odlivom migranata (ukupno, u milionima ljudi)

Izvor: http://data.un.org/Explorer.aspx?d=UNHCR

Na slikama 2 i 3 mogu se uočiti i neki paradoksi. Naprimer, Rusija ima veoma veliki priliv imigranata (11,6 miliona), a u isto vreme ima i veliki odliv stanovništva (12,3 miliona). Razlog za to je pomeranje stanovništva ka većim izvorima prihoda, tojest boljem životnom standardu. Dok domicilno belo stanovništvo Rusije traži izlaz za svoje materijalne potrebe u bogatijim zemljama Zapada, u isto vreme stanovništvo Centralne Azije (bivše republike Sovjetskog Saveza: Kirgizija, Uzbekistan, Tadžikistan, Turkmenija itd.) i regiona Kavkaza (Gruzija, Jermenija, ali i interno – unutar Rusije: Ingušetija, Čečenija…) traže isto to u evropskom, centralnom delu Rusije, pre svega u velikim gradovima, gde je za njihova merila i postojeće okolnosti u kojima žive, standard znatno bolji.

Ukrajina je zemlja sa velikim odlivom stanovništva (5,7 miliona) i ona predstavlja specifičan primer u Evropi, jer se njeno stanovništvo odliva i iz ekonomskih razloga, i zbog rata koji se vodi u istočnim delovima te zemlje. Od rata ne beže samo stanovnici ugroženih područja, već i stanovnici koji nisu spremni da budu mobilisani i učestvuju u ratu. Specifično je i to da stanovnici raznih delova zemlje napuštaju Ukrajinu u različitim pravcima: oni koji se klone mobilizacije u pravcu Zapada, a oni koji se nalaze u zoni borbenih dejstava u pravcu Rusije.

Kina je zemlja sa svojom specifičnošću: broj iseljenih Kineza je 9,5 miliona, međutim to iseljavanje je u najvećem procentu posledica državne politike, koja motiviše (čak i dodelom novčanih subvencija) višak svog stanovništva da se naseljava u zemlje sa kojima Kina ima razvijene trgovinske odnose, tojest gde u velikim količinama prodaje svoje proizvode.

Promene broja stanovnika u zemljama Evrope

Svi relevantni statistički pokazatelji i demografski stručnjaci saglasni su da se u Evropi događa brza promena broja i strukture stanovništva, s tim da se u nekim zemljama broj značajno ne menja ili stagnira, dok se drastično menja etnička i verska struktura; u isto vreme u drugim zemljama etnička i verska struktura se značajno ne menja, ali se značajno smanjuje broj stanovnika. Na tabeli 1. dati su pokazatelji za neke zemlje Evropske unije koji govore o kretanju broja stanovnika u poslednjih devet godina.

Tabela 1 govori o promenama broja stanovnika Evropske Unije u periodu od 2008. do 2017. godine. U njoj se nalaze i podaci o tri države i jednom posmatranom regionu (tzv. „Kosovo") koji nisu u sastavu Evropske Unije. Na osnovu podataka uočljivo je da je ukupan broj stanovnika u EU počeo konstantno da se uvećava od 2012. do danas. Isto tako, od rečene godine broj stanovnika se uvećava u vodećim, bogatim zemljama EU (koje primaju veliki broj imigranata), dok u srednje razvijenim stagnira, a u siromašnim (Bugarska, Rumunija) drastično pada.

	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
EU	500,297	502,090	503,170	502,964	504,060	505,166	506,973	508,504	510,278	511,805
NEMAČKA	82,217	82,002	81,802	80,222	80,327	80,523	80,767	81,197	82,175	82,800
FRANCUSKA	64,007	64,350	64,658	64,978	65,276	65,600	65,942	66,488	66,759	67,024
V. BRITANIJA	61,571	62,042	62,510	63,022	63,495	63,905	64,351	64,875	65,382	65,808
ŠVEDSKA	9,182	9,256	9,340	9,415	9,482	9,555	9,644	9,747	9,851	9,995
AUSTRIJA	8,307	8,335	8,351	8,375	8,408	8,451	8,506	8,576	8,690	8,772
DANSKA	5,475	5,511	5,534	5,560	5,580	5,602	5,627	5,659	5,707	5,748
ITALIJA	58,652	59,000	59,190	59,364	59,394	59,685	60,782	60,795	60,665	60,589
POLJSKA	38,115	38,135	38,022	38,062	38,063	38,062	38,017	38,005	37,967	37,972
BUGARSKA	7,518	7,467	7,421	7,369	7,327	7,284	7,245	7,202	7,153	7,101
ČEŠKA	10,343	10,425	10,462	10,486	10,505	10,516	10,512	10,538	10,553	10,578
RUMUNIJA	20,635	20,440	20,294	20,199	20,095	20,020	19,947	19,870	19,760	19,638
RUSIJA	142,008	141,903	141,91	142,856	143,056	Nema podat.	143,666	Nema podat.	Nema podat.	Nema podat.
SRBIJA	7,365	7,334	7,306	7,251	7,216	7,181	7,146	7,114	7,076	7,040
„KOSOVO"	2,153	2,180	2,208	1,794	1,798	1,815	1,820	1,804	1,771	Nema podat.
TURSKA	70,586	71,517	72,561	73,722	74,724	75,627	76,667	77,695	78,741	79,814

Tabela 1. Promene broja stanovnika pojedinih zemalja Evrope i Evropske Unije (u hiljadama) u periodu od 2008. do 2017. godine. (Izvor: Eurostat od 11. 7. 2017. godine)

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_gind&lang=en

Ukupno gledano, stanovništvo EU se u posmatranom roku uvećalo za 11,5 miliona, Francuske za tri miliona, Velike Britanije za četiri miliona, Italije za dva miliona, Švedske za oko milion, Austrije za oko pola miliona. Među posmatranima ekstrem predstavlja Turska sa povećanjem od skoro deset miliona stanovnika. Stanovništvo Nemačke stagnira, uprkos velikom prilivu izbeglica, ali sa istovremeno prisutnim visokim mortalitetom domicilnog stanovništva, koji je iz godine u godinu sve veći (videti tabelu 3). Stagniraju Danska, Poljska, Češka, a pad imaju Rumunija, Bugarska i još neke manje zemlje, za koje podaci u ovoj tabeli nisu dati.

Pored zemalja EU na tabeli je prikazano demografsko kretanje u Rusiji, gde se uočava povećanje broja stanovnika između 2008. i 2014. godine za oko milion ipo. Može se proceniti da je posvećanje broja stanovnika posledica pozitivnih mera koje preduzima vlast Ruske federacije u cilju povećanja nataliteta, ali i kretanja velikog broja migranata iz republika Srednje Azije bivšeg Sovjetskog Saveza, koji su u potrazi za poslom i većim životnim standardom. Novije podatke Eurostat ne daje, usled uvođenja sankcija Rusiji od strane SAD i EU. Međutim, Rusija je zemlja koja, za razliku od Evropske Unije, ima drugačiji problem sa emigracijom. Demografska slika se u Rusiji dodatno značajno promenila od 2014, jer se u Rusiju premeštaju civilni stanovnici i politički emigranti Luganske i Donjecke oblasti, koje su zahvaćene ratom između ukrajinske vojske i lokalnih pobunjenika. Ruske vlasti su dale izjavu da su do danas registrovali više od milion ljudi koji su iz Ukrajine izbegli na teritoriju Rusije. Građani Ukrajine koji su se naselili u Rusiji ne mogu dobiti stalno prebivalište ili državljanstvo, a van granica Rusije živi oko 30 miliona Rusa, odsečeni od matične zemlje raspadom SSSR-a. U odnosu da

druge zemlje, Rusija ima prilično uravnotežen odliv (ukupno registrovano 10,6 miliona) i priliv (ukupno registrovano 11,6 miliona) emigranata (podaci na sl. 1 i 2).

Među posmatranim zemljama nalazi se i politički problematičan region, samoproglašena država tzv. Kosovo, još nepriznata od strane velikog dela međunarodne zajednice, pa i zemalja Evrope. Uprkos stečenoj, premda nepriznatoj samostalnosti, taj region Evrope u demografskom pogledu ima izuzetno veliki pad broja stanovnika u posmatranom periodu – oko 400.000 stanovnika, premda je ovaj broj sigurno značajno veći, jer nisu dati podaci za 2017. godinu, a i podaci za prethodne godine nisu sasvim pouzdani iz više razloga. Prema datim podacima, u periodu od 2008. do 2016. godine region Kosovo i Metohija, tzv. država „Kosovo" ima pad od čak 20% stanovništva, uprkos uvreženom mišljenju o visokom natalitetu. Razlog za ovakve demografske promene leži u potpunoj institucionalnoj slabosti, loše organizovanim i slabo finansiranim institucijama, nesposobnim da odgovore savremenim potrebama današnjeg društva; uz to, privreda tog regiona praktično je svedena na nulu, te stoga aktivno radno stanovništvo ne vidi mogućnost da angažovanjem na tržištu rada ostvari svoje životne potrebe, pa tu mogućnost traži van granica.

Godišnji priliv imigranata u zemlje Evrope i Evropske unije

Broj imigranata koji su pristigli u Evropu od 2006. do 2015. godine razlikovao se od zemlje do zemlje, s tim da je u nekima taj broj praktično zanemarljiv, u drugima veliki, ali uravnotežen (pre svega zbog strogo definisane regulative), a u nekim zemljama se pretvorio u pravu stihiju, naročito poslednjih godina.[5] Podatke o tome daje tabela 2. Prilikom analize podataka iz tabele 2. treba imati u vidu da je u pitanju broj registrovanih (uočenih) imigranata i da u ove zemlje ulazi i određeni broj onih koji privremeno uspevaju da izbegnu registraciju.

	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
BELGIJA	137,699	146,409	—	—	135,281	147,377	129,477	120,078	123,158	146,626
BUGARSKA	—	1,561	—	—	—	—	14,103	18,570	26,615	25,223
ČEŠKA	68,183	104,445	108,267	75,620	48,317	27,114	34,337	30,124	29,897	29,602
DANSKA	56,750	64,656	57,357	51,800	52,236	52,833	54,409	60,312	68,388	78,492
NEMAČKA	661,855	680,766	682,146	346,216	404,055	489,422	592,175	692,713	884,893	1,543,848
IRSKA	139,434	122,415	82,592	50,604	52,339	53,224	54,439	59,294	67,401	76,888
GRČKA	63,094	63,298	66,529	58,613	60,462	60,089	58,200	57,946	59,013	64,446
ŠPANIJA	840,844	958,266	599,075	392,962	360,705	371,331	304,053	280,772	305,454	342,114
FRANCUSKA	301,544	293,980	296,608	296,970	307,111	319,816	327,431	332,640	339,902	363,869
ITALIJA	279,714	527,123	534,712	442,940	458,856	385,793	350,772	307,454	277,631	280,078
MAĐARSKA	25,732	24,361	37,652	27,894	25,519	28,018	33,702	38,968	54,581	58,344
AUSTRIJA	98,535	72,862	73,772	69,295	70,978	82,230	91,557	101,866	116,262	166,323
POLJSKA	10,802	14,995	15,275	189,166	155,131	157,059	217,546	220,311	222,275	218,147
RUMUNIJA	—	—	138,929	135,844	149,885	147,685	167,266	153,646	136,035	132,795
SLOVENIJA	20,016	29,193	30,693	30,296	15,416	14,083	15,022	13,871	13,846	15,420
SLOVAČKA	5,589	8,624	8,765	6,346	5,272	4,829	5,419	5,149	5,357	6,997
ŠVEDSKA	95,750	99,485	101,171	102,280	98,801	96,467	103,059	115,845	126,966	134,240
V. BRITANIJA	529,008	526,714	590,242	566,514	590,950	566,044	498,040	526,046	631,991	631,452
ŠVAJCARSKA	127,586	165,634	184,297	160,623	161,778	148,799	149,051	160,157	156,282	153,627

Tabela 2. Broj primljenih imigranata u nekim zemljama Evrope i Evropske unije u periodu od 2006. do 2015. godine.(Izvor: Eurostat od 11. 7. 2017. godine)

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_imm8&lang=en

Tabela 2 daje podatke da je u posmatranom periodu priliv imigranata po broju visok, a po godinama konstantan, imala Velika Britanija (između 500.000 i 600.000 imigranata godišnje), Francuska (300–350.000), Belgija (oko 140.000), Grčka (oko 60.000), Rumunija (130–150.000), Švajcarska (oko 150.000).

5 Eutostat ne daje za sada podatke za 2016. i 2017. godinu, koji bi za neke zemlje dodatno dali dokaze kako priliv imigranata predstavlja pravu stihiju.

Veliki skok broja imigranata, najviši u Evropi, koji se pretvorio skoro u demografsku stihiju, ima Nemačka, koja vidno prednjači u broju prihvaćenih imigranata godišnje. Između 2006. i 2008. Nemačka je prihvatala uravnoteženih oko 700.000 imigranata godišnje, taj broj je u jednom kratkom periodu opao (između 2009. i 2010. bio je između 350 i 400 hiljada). Međutim, od 2011. godine on počinje naglo da raste, tako da je u 2014. godini on činio oko 900.000 imigranata godišnje, a 2015. rekordnih 1,543,848. Ovo nisu konačni brojevi, jer nedostaju podaci za 2016. i 2017. godinu, koji će dati definitivnu sliku današnjeg broja imigranata u Nemačkoj.

Procentualno, veliki priliv izbeglica ima Poljska, koja je u 2006. primila oko 11.000 izbeglih lica, a u 2015. nešto više od 200.000, što predstavlja ustaljeni godišnji broj od 2012. godine.

Češka ima konstantan pad broja imigranata (od 108,267 u 2008. godini, do ustaljenih oko 30.000 u poslednjih posmatranih četiri godine). Španija predstavlja svojevrsni evropski izuzetak, jer je u 2006. i 2007. godini imala ogroman priliv imigranata (2006. godine 840.844, 2007. godine 958.266), a taj se broj se od 2008. rapidno smanjuje i ustalio se na oko 300.000 godišnje. Razlog za to treba tražiti i u visokoj stopi nezaposlenosti u Španiji (videti tabelu 5).

Beznačajan priliv imigranata u odnosu na ukupan broj stanovnika imale su zemlje Slovačka, Bugarska, Slovenija.

Uzroci migracija i promene koje one donose

Protivnici migracija pre svega insistiraju na tome da stranci ruše kulturu i tradiciju „zapadnog sveta". Njihov dolazak u velikom broju može potkopati institucije koje donose velike dohotke. Kultura stranaca iz tzv. trećeg sveta ne uklapa se u liberalne zapadne vrednosti, koje su oslonac visokih prihoda i visokog životnog standarda.

Međutim, sa druge strane, postoje mišljenja da se takvi argumenti teško mogu smatrati ubedljivim, budući da su (kako je već pomenuto) u nedavnoj prošlosti katolici imali sličan odnos prema Jevrejima, koji danas izgleda apsurdno. Jevreji, pristigli sa istoka Evrope, asimilovali su se i uklopili u domicilno stanovništvo, praktično su danas društveno neprimetni kao neka određena grupa i u demografskom smislu nastavili su da se ponašaju kao i domicilno stanovništvo, ne učinivši vidljive promene. Dakle, kada se imigranti uklope u društvene tokove zemalja u kojima su se naselili, oni od njih prihvataju i demografske karakteristike koje idu zajedno sa društvenim razvojem.

Kao potpora ovakvim tvrdnjama služi tzv. teorija demografske tranzicije, koju su utemeljili Voren Tompson (1929) i nešto kasnije Frenk Valas Noteštajn. Teorija koju su postavili temelji se na istorijskom metodu proučavanja demografskih fenomena. Kao primere uzimali su najrazvijenije zemlje (kao što su danas zemlje Evrope, SAD, Japan idr.) i uočavali da su narodi tih zemalja prolazili kroz različite faze dok nisu dospeli do posmatranog, krajnjeg stepena razvoja. Ova teorija razvijana je kasnije od strane više naučnika, ali suštinski se bazira na tri faze reprodukcije stanovništva: primitivna, intermedijarna i moderna. Ekonomski faktori presudno utiču na stanovništvo i nivo produktivnosti igra najvažniju ulogu. U primitivnoj fazi karakterističan je visok fertilitet i visok mortalitet. Upravo je u toj fazi mortalitet taj koji utiče na regulaciju stanovništva, a fertilitet nije ograničavan ekonomskim faktorima i nije sposoban da ostvari biološki maksimum. U prelaznoj, intermedijarnoj fazi, pojavljuje se nupcijalitet (sklapanje brakova u kasnijim životnim fazama i celibat po sopstvenoj odluci), što smanjuje stepen fertiliteta. U modernoj fazi ekonomski faktori ne utiču na fertilitet (jer je stanovništvo uglavnom materijalno obezbeđeno), već je na delu svesno ograničavanje broja članova porodice usled težnje konformizmu. Razvijajući ovakvo mišljenje, demograf Bleker (C. P. Blacker)[6] definiše pet etapa demografskog razvoja

1. Stacionarna etapa: visoke stope nataliteta i mortaliteta
2. Rana etapa ekspanzije stanovništva: visok natalitet i opadajući mortalitet

6 Blacker C. P. Stages in population growth (1947).
Dostupno na: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2986440/?page=1

3. Kasna etapa ekspanzije stanovništva: opadajuća stopa nataliteta, ali još brže opadanje mortaliteta
4. Niska stacionarna etapa: niski natalitet i niski mortalitet (uravnoteženost nataliteta i mortaliteta)
5. Opadajuće etape stanovništva: niski mortalitet, ali još niži natalitet.

Bleker uočava da je najveći porast broja stanovnika u fazi 3 (kasna etapa ekspanzije), kada je razlika između nataliteta i mortaliteta najveća.

Imajući ovo u vidu, može se reći da je uzrok ogromnog porasta broja stanovnika zemalja „trećeg sveta" u drugoj polovini HH veka veliki pad mortaliteta (zbog veće dostupnosti medicinske zaštite, čiste pitke vode…), pri čemu su stope nataliteta ostale visoke, ili čak porasle.

Ovako je formiran veliki broj stanovnika zemalja u razvoju i danas se nalazi u kretanju prema bogatim evropskim zemljama, koje se odavno nalaze u fazi 5 (opadajućoj etapi) niskog mortaliteta, a još nižeg nataliteta.

Uprkost tolerantnosti i stremljenju ka multikulturalizmu, u Evropi se više puta pojavila uznemirenost povodom „islamizacije" regiona. Nedavno je nadbiskup Strasburški, imenovan od strane pape Franciska u februaru 2015. godine, izjavio: „Danas muslimani dobro znaju da je njihov prirodni priraštaj tako visok, da oni to mogu nazvati… Velikom zamenom. Oni vrlo spokojno govore da će kad-tad sve ovo biti njihovo".

Mađarski premijer Viktor Orban je bio jedan od javnih delatnika koji su otvoreno iskazivali uznemirenost povodom „islamizacije" Evrope. Predstavnici nacionalnih partija ne jednom su govorili o tome da muslimansko stanovništvo u Evropi raste, dok broj starosedelačkog stanovništva Evrope permanentno opada.

Prema novim statističkim podacima, broj prestupa u Nemačkoj u prošloj godini porastao je za 52,7%. Naglašava se veliki rast prestupa nasilnog karaktera.

Japan je zemlja koja ima veliki problem sa starenjem populacije, tj. odumiranjem, ali se sistematično i institucionalno odupire imigraciji u svrhu popravljanja trenutnog stanja. U Japanu se zatvaraju škole i pretvaraju u domove staraca, jer je broj dece pao na manje od 10% stanovništva. Starije od 65 godina u toj zemlji je 40% stanovništa, što Japan čini jednom od „najstarijih" zemalja sveta, ali je Japan ujedno i etnički jedna od „najčistijih" zemalja. Japanski Nacionalni institut za stanovništvo i socijalnu sigurnost procenjuje da će se do 2040. godine stanovništvo malih gradova Japana značajno smanjiti: za trećinu, ili čak za polovinu današnjeg broja. Broj restorana smanjio se sa 850.000 u 1990. godini do 350.000 danas. Prema sličnim prognozama, za 15 godina u Japanu će biti 20 miliona pustih kuća. Japan pokušava taj problem da reši sopstvenim snagama i na račun sopstvenih resursa, a imigracija muslimana u Japan je zabranjena.

Evropa, prema mišljenju nekih eksperata, vrši demografski suicid, a muslimanski imigranti popunjavaju demografski vakum koji se formira. Prema istraživanju „How immigration is changing Italian demographics" instituta Centro Machiavelli,[7] ukoliko se održi dosadašnja tendencija, do 2065. godine broj imigranata prvog i drugog talasa previsiće 22 miliona ljudi, što čini više od 40% stanovništva Italije. U Nemačkoj je situacija takođe uznemiravajuća: 36% dece mlađe od 5 godina rađa se od roditelja-imigranata. U 13 od 28 zemalja Evropske unije prošle godine smrtnost je previsila broj rođenih. Bez imigranata, stanovništvo Nemačke smanjilo bi se za 18%, a Italije za 16%.

Na tabeli 3 prikazan je mortalitet u najvećim zemljama Evropske Unije, koji se, prema datim podacima Eurostata, iz godine u godinu povećava, uprkos prilivu imigranata. Očigledno je da je u pitanju povećana smrtnost domicilnog stanovništva Evrope. Godišnja stopa smrtnosti u EU se u periodu od pet godina, od 2005. do 2010. povećala za preko 300.000 stanovnika godišnje.[8]

7 http://www.centromachiavelli.com/2017/07/20/come-limmigrazione-sta-cambiando-la-demografia-italiana-il-report/

8 Podaci za 2016. i 2017. godinu nisu dostupni.

	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
E U (28 zemalja)	4,906,313	4,871,049	5,010,371	4,994,128	4,940,545	5,220,501
NEMAČKA	858,768	852,328	869,582	893,825	868,356	925,200
ITALIJA	587,488	593,427	612,883	600,744	598,364	647,571
V. BRITANIJA	561,666	552,232	569,024	574,945	568,840	601,272
FRANCUSKA	551,369	545,221	569,986	569,365	559,435	593,807

Tabela 3. Mortalitet u nekim zemljama Evropske unije u periodu od 2010. do 2015. godine. (Izvor: Eurostat od 24. 8. 2017. godine)

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_magec&lang=en

Demografski procesi, u celini gledano, koji se odvijaju u zemljama tzv. „nove Evrope": Poljskoj, Mađarskoj i Slovačkoj, izgledaju potpuno drugačije u odnosu na zemlje „stare Evrope", Francusku i Nemačku. Dok se u zemljama „stare Evrope" stanovništvo rapidno povećava, u zemljama „nove Evrope" na delu je tzv. depopulaciona bomba, tj. katastrofalno sniženje broja rođenih. Prema podacima OUN[9] u 2016. godini u zemljama Istočne Evrope živelo je oko 292 miliona ljudi, što je za 18 miliona manje nego početkom 1990-tih godina. To je ekvivalent nestajanju stanovništva čitave jedne zemlje kao što je npr. Holandija.

Eksperti se navodno čude iz kog razloga, uprkos smanjenju broja stanovnika, Istočna Evropa pruža otpor prijemu imigranata. Razlog je upravo u tome što se te zemlje boje da će imigranti vremenom u potpunosti zameniti starosedelačko stanovništvo. Osim toga, deo evropskih zemalja nalazio se pod vlašću muslimana u vreme Osmanskog carstva i imaju negativno istorijsko pamćenje u vezi sa tim.

Danas u Evropi postoje dva pogleda na demografsku situaciju. Jednog stanovišta drže se oni koji smatraju da se demografski problem Evrope može rešiti na račun imigracije. Drugog stanovišta drže se zemlje Istočne Evrope, koje smatraju da pri rešavanju svojih demografskih problema treba da se oslanjaju isključivo na sopstvene resurse, na račun njihove mobilizacije, ali i na račun duhovne obnove. Duhovna obnova se spominje u kontekstu opasnosti od moguće „islamizacije" Evrope.

Afrika takođe vrši pritisak na demografsku situaciju u Evropi. Eksperti procenjuju da će u sledećih 30 godina broj Afrikanaca porasti na više od jedne milijarde. Taj broj je duplo veći od broja stanovnika cele Evropske Unije. I sa te strane očekuje se veliki demografski pritisak. Barem jedna trećina Afrikanaca želeće da napusti svoje zemlje, a mnogi od njih želeće da dođu u Evropu.

Prema istim istraživanjima OUN, do 2050. godine Rumunija će izgubiti 22% stanovništva, za njom slede Moldavija sa 20%, Letonija sa 19%, Litvanija sa 17%, Hrvatska sa 16% i Mađarska sa 16% gubitka stanovništva. Po tim prognozama, stanovništvo Poljske će se smanjiti sa današnjih 38 miliona na 32 miliona u 2050. godini. U Centralnoj Evropi broj stanovnika starijih od 65 godina porastao je više od trećine od 1990. do 2010. godine. Broj stanovnika Mađarske je na minimalnom nivou za poslednjih 50 godina: broj stanovnika od 10.709.000 u 1980. g. smanjio se na današnjih 9.986.000. Prema prognozama, do 2050. godine u Mađarskoj će živeti manje od 8 miliona ljudi, a svaki treći će biti stariji od 65 godina. U grupu na sličan način ugroženih spadaju još i Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Letonija, Litvanija, Moldavija, Rumunija, Srbija i Ukrajina. Danas stanovništvo Bugarske čini oko 7,15 miliona ljudi. Prema procenama, za 30 godina ono će se smanjiti na 5,15 miliona, tj. za 27,9%. Depopulacija Hrvatske je više od 50.000 ljudi godišnje.

9 https://www.iom.int/un-documents

Ekonomske posledice migracija-uticaj na tržišta rada

Demografske promene direktno i neodvojivo su povezane sa ekonomskim stanjem u društvu, u regionima i ekonomsko-političkim zajednicama, ali odnose se i na globalnu ekonomiju. One se prevashodno odnose na promene na tržištu radne snage, ali ne samo na to, već i na druge ekonomske aspekte: javnu potrošnju, potrošnju resursa, marketing itd. Naučna disciplina koja se bavi demogratskim uslovima formiranja radne snage kao jednog od oblika sredstava za rad zove se ekonomska demografija. Ona je usmerena na probleme ekonomske i profesionalne strukture radno sposobnog dela populacije, zaposlenosti, proste i proširene reprodukcije radne snage, povezanost demografskih promena i ekonomskog razvitka, idr.

Kako je broj radno sposobnog stanovništva promenljiva kategorija, tako i pokazatelji ekonomske demografije predstavljaju varijabilu. Ekonomska demografija se razlikuje od ekonomike radne snage, jer se bavi i ekonomskim posledicama starenja stanovništva, formiranjem politike ekonomskog i privrednog razvoja, problemima vezanim za poresku, socioekonomsku i demografsko-ekonomsku fenomenologiju.

Migranti koji napuštaju svoje zemlje i odlaze hiljadama kilometara daleko imaju više razloga za promenu mesta življenja. Navodi se da je jedan od glavnih razloga kretanja migranata sa Bliskog Istoka rat koji se više godina vodi u Siriji. Međutim, migranti se ne kreću samo iz Sirije, već i iz drugih zemalja, čak i sa drugih kontinenata. Takođe, migratorna kretanja nisu usmerena samo prema Evropi, već takođe veliki procenat otpada na Ameriku i Rusiju. Ekonomski razlog je uglavnom najznačajniji, jer u novoj zemlji po pravilu imigranti zarađuju znatno više nego u svojoj domovini. Na primer, mesečna zarada Meksikanca koji radi u Americi u proseku je 2,5 puta veća neko u Meksiku, Haićaninu je veća 10 puta, a radniku iz Jemena 15 puta.

Veliki migracioni talasi koji su zapljusnuli Evropu poslednjih desetak godina, naročito posle razbuktavanja rata u Siriji, doneli su sa sobom pitanje: kakav efekat imigranti stvaraju na nacionalne ekonomije država u koje dolaze? Do sada su se međunarodne ocene svodile na to da će migranti pomoći u vezi nedostatka ljudskih radnih resursa, a zemlje dobiti povećani tempo ekonomskog rasta. Da li se to zaista i događa?

Odumiranje domicilnog stanovništva u Evropi udarac je ne samo na demografsko stanje, već i na tržište rada, tojest na privredu zemalja Evrope, koje se po privrednom razvoju i efikasnosti proizvodnje nalaze na svetskom vrhu. Opštepoznata je činjenica da broj radno sposobnih stanovnika u zemljama Evrope pada. Međutim, kolike su egzaktne razmere tog pada — u medije takav podatak gotovo da i ne dolazi. Tabela 4 daje podatke koji govore da je privreda Evropskih zemalja postala praktično zavisna od „uvoza" radno sposobnog stanovništva, bez kog bi se u kratkom roku dogodio veliki privredni pad.

Podaci govore (videti Tabelu 4) da se broj migranata prve i druge generacije značajno povećao i oni danas čine 22,5% ukupnog stanovništva Nemačke. Ove podatke daje takođe i Federalna statistička uprava SR Nemačke.[10] Prema podacima iste ustanove, u 2016. godini ustavnovljeno je da oko 18,6 miliona ljudi imaju imigrantsko poreklo. U poređenju sa prethodnom godinom, taj pokazatelj se povećao za 8,5%, što predstavlja rekord od 2005. godine. Prema podacima popisa, 2,3 miliona ljudi u Nemačkoj poreklom su sa Bliskog Istoka. U poređenju sa 2011. godinom taj pokazatelj se uvećao skoro za 51%. Sve više migranata dolazi u Nemačku iz Afrike. Oko 740.000 ljudi u Nemačkoj imaju afričko poreklo. Ovaj pokazatelj porastao je za 46% u poređenju sa 2011. godinom.

Tabela 4 daje podatke koji govore o velikom prilivu stanovnika (uzrasta od 15 do 64 godine) iz inostranstva u bogate zemlje Evropske Unije, dok se uočava da je imigracija u ekonomski slabe članice EU gotovo beznačajna. U odnosu na drugu generaciju emigranata, prva generacija je više od dva puta brojnija u Austriji, skoro tri puta brojnija u Nemačkoj, u Francuskoj broj je skoro podjednak, dok je Italija najdrastičniji primer dotoka emigranata: prva generacija je više od pet puta brojnija od druge generacije.

10 Statistisches Bundesamt — www.destatis.de

Tabela 4 daje bitne podatke o tome kakva je proporcija radno sposobnih migranata u odnosu na radno sposobno domicilno stanovništvo. U Nemačkoj taj odnos je 4 : 1, u Italiji oko 3,5 : 1, u Velikoj Britaniji 3 : 1, u Francuskoj oko 2,5 : 1. Švajcarska je drastičan primer po tome što je broj radno sposobnih emigranata obe generacije (kojih je ukupno 2,6 miliona) skoro dostigao broj radno sposobnog domicilnog stanovništva (2,8 miliona), tojest odnos je skoro 1 : 1.

	UKUPNO STANOVNIKA	DOMICILNO STANOVNIŠTVO ORIGINALNOG POREKLA	DOMICILNO STANOVNIŠTVO MEŠANOG I STRANOG POREKLA (Druga generacija emigranata)	STANOVNIŠTVO ROĐENO U INOSTRANSTVU (Prva generacija migranata)
Brojevi predstavljaju radno sposobno stanovništvo od 15 do 64 godine u hiljadama				
NEMAČKA	52.848,7	41.539,6	2.918,7	8.378,5
AUSTRIJA	5.675,7	4.045,7	521,4	1.108,6
VELIKA BRITANIJA	41.104,7	29.392,0	3.794,8	6.905,5
FRANCUSKA	39.755,7	27.384,0	5.693,9	4.951,5
ITALIJA	39.182,1	22.226,4	953,6	5.002,1
ŠVAJCARSKA	5.468,5	2.805,2	874,5	1.759,1
RUMUNIJA	13.555,1	13.419,3	11,9	12,4
POLJSKA	25.289,0	24.609,1	531,1	79,8

Tabela 4. Radno sposobno stanovništvo pojedinih evropskih zemalja: domicilno, prva i druga generacija migranata, starost od 15 do 64 godine,oba pola (u hiljadama)

(Izvor: Eurostat, podaci od 6. 4. 2016. godine)

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfso_14pciti&lang=en

Pokazatelji govore da su tržišta rada najrazvijenijih zemalja Evropske Unije očigledno postala zavisna od priliva inostrane radne snage. Postaje očigledno da migratorna kretanja nisu tek posledica ratnih dejstava i siromaštva u nekim delovima sveta, već plod određene populacione politike.[11]

U Poljskoj udeo imigranata nije previše značajan (poredeći broj imigranata i veliki broj domicilnog stanovništva), tako da na jednog radnog sposobnog imigranta postoji oko 25 radno sposobnih Poljaka, čemu je uzrok antiimigraciona politika i netolerantnost stanovništva prema imigrantima. Rumunija predstavlja apsolutni kontrast u donosu na pomenute zapadnoevropske zemlje, jer u njoj živi tek oko 24.000 radno sposobnih ljudi inostranog porekla, u onosu na radno sposobno domicilno stanovništvo koje čini oko 13,4 miliona. Razlog za ovakve pokazatelje u Rumuniji nije prevashodno antimigraciona politika, već i činjenica da je Rumunija jedna od manje razvijenih zemalja Evropske Unije, o čemu migranti imaju saznanja.

U poslednjih tridesetak godina stanovništvo planete uzrasta 60 i više godina se udvostručilo, a do 2050. njegov udeo će se duplirati još jednom. Naprimer, u Nemačkoj

11 Populaciona politika je grana demografije koja posmatra demografske promene i određenim merama ih usmerava u skladu sa društvenoekonomskih planiranjem budućnosti. Ona je primenjena disciplina koja se na dugi rok bavi odumiranjem i obnavljanjem stanovništva, regulisanjem prirodnog priraštaja (sprovodi mere koje ga smanjuju ili povećavaju u skladu sa pozitivnim ili negativnim demografskim pokazateljima), motiviše stanovništvo za ponašanje u skladu sa odlukama populacione politike, bavi se planiranjem porodice, kontrolom bolesti koje masovno utiču na populaciju isl. Jedna od oblasti kojima se populaciona politika naročito bavi jesu migracije, koje se kontrolišu, ne dopuštaju se u obliku stihije i kanališu u smeru određenih društvenih i ekonomskih ciljeva. Kao i svaka politika, tojest kao i svako planiranje, populaciona politika može biti dobra ili loša, uspešna ili neuspešna, ispravna ili pogrešna.

bi se, ukoliko se ne računa na faktor migranata, radno sposobno stanovništvo smanjilo na samo 8,7 miliona ljudi. Za visokorazvijene zemlje taj problem je mnogo značajniji nego za zemlje čija je privreda u razvoju. Broj starijih ljudi u tim zemljama već je prevazišao broj nepunoletnih. Očekuje se da će do 2050. godine u SAD, Zapadnoj Evropi i Japanu živeti dva puta više penzionera od radno sposobnih ljudi. Politika smanjivanja deficita radne snage pomoću migranata do danas je dovela do toga da u glavnim zemljama-domaćinima novouseljeni žitelji čine 5 do 20% stanovništva i 10 do 25% njegovog radno aktivnog dela.

Da tržišta rada imaju potrebu za radnicima, tojest da bi u slučaju pada broja stanovnika bila ugrožena deficitom radne snage, govore podaci u tabeli 5.

	ZAPOSLENI	NEZAPOSLENI	NEAKTIVNI
BELGIJA	61,9	5,6	32,5
BUGARSKA	60,8	7,9	31,2
ČEŠKA	69,0	4,6	26,5
NEMAČKA	73,7	3,9	22,4
ESTONIJA	70,2	5,1	24,6
GRČKA	49,4	18,1	32,5
ŠPANIJA	56,1	18,2	25,7
FRANCUSKA	64,3	7,1	28,6
HRVATSKA	54,6	11,0	34,4
ITALIJA	55,7	7,9	36,4
LETONIJA	66,6	8,1	25,3
LITVANIJA	65,1	8,4	26,4
MAĐARSKA	61.3	5,4	33,2
AUSTRIJA	71,1	4,3	24,6
POLJSKA	61,0	6,4	32,6
PORTUGALIJA	62,6	10,7	26,7
RUMUNIJA	61,2	4,6	34,2
SLOVENIJA	64,5	6,8	28,8
SLOVAČKA	60,7	9,2	30,0
FINSKA	68,5	6,6	24,8
ŠVEDSKA	74,9	6,6	18,5
VELIKA BRITANIJA	71,8	4,8	23,4
NORVEŠKA	75,3	2,6	22,1
ŠVAJCARSKA	79,8	3,9	16,2

Tabela 5. Zaposlenost stanovništva pojedinih zemalja Evropske Unije (u %)

(Izvor: Eurostat, podaci od 3. 6. 2016. godine)

http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfso_14lel&lang=en

Posmatrajući stanje u najrazvijenijim zemljama, uočava se da je procenat nezaposlenog stanovništva relativno nizak. U Nemačkoj nezaposlenih je tek 3,9%, a takođe je i procenat neaktivnog stanovništva[12] veoma nizak, 22,4%, među najnižim u

12 Ekonomski neaktivna lica se definišu kao ona koja ne rade i ne traže zaposlenje, niti su u mogućnosti da počnu da rade u naredne dve nedelje ukoliko bi im bio ponuđen posao. Tu spadaju: sve kategorije penzionera (starosni, invalidski, porodični…), domaćice, učenici, studenti, lica nesposobna za rad i oni

Evropi (niži procenat neaktivnih imaju samo Švajcarska i Norveška). Slično je stanje u Norveškoj, Austriji, Velikoj Britaniji Švedskoj, Finskoj, tj većini najrazvijenijih zemalja. Od njih odstupa Italija sa relativno visokim procentom nezaposlenih (7,9%) i veoma visokim procentom neaktivnih stanovnika (36,4%). Očigledno je da bi pad broja radno sposobnog stanovništva u kratkom periodu izazvao velike poremećaje ne samo u privredi, koja bi pala pod udar deficita radne snage, već bi se dogodile značajne promene u socijalnoj sferi. Ta promena ogledala bi se u naglom povećanju procenta neaktivnog stanovništva, što bi predstavljalo veliko povećanje troškova u sferi socijanih izdataka, pre svega izdvajanja za penzije i zdravstveno osiguranje. Ova promena u posmatranim zemljama dovela bi do naglog i velikog disbalansa između ukupnih prihoda i ukupnih rashoda unutar država, to jest do velikih izmena pokazatelja bruto domaćeg proizvoda. Velika je verovatnoća da se upravo prilivom imigranata čini pokušaj kako bi se izbegao takav scenario u kratkom roku.

Sa druge strane, u zemljama Evrope koje se ne smatraju najrazvijenijima, a u kojima je priliv imigranata nizak, čak i beznačajan, stanje je drugačije. Najizraženiji primer su Grčka (zemlja sa velikim državnim dugom) i Španija, zemlje sa procentom nezaposlenih najvećim u Evropi (Grčka 18,1%, Španija 18,2%). Uz to, Grčka je zemlja sa veoma visokim procentom neaktivnog stanovništva (32,5%), dok je u Španiji taj broj umeren (25,7%). Primer zemalja u kojima je visok procenat nezaposlenih, a ujedno visok procenat i neaktivnih stanovnika su Hrvatska (11% nezaposlenih, 34,4% neaktivnih) i Bugarska (7,9% nezaposlenih, 31,2% neaktivnih). Ove dve zemlje ujedno imaju i veliki pad ukupnog broja stanovnika (videti tabelu 1). Zemlje kao što su Poljska, Mađarska i Rumunija imaju umeren procenat nezaposlenih (Poljska 6,4%, Mađarska 5,4%, Rumunija 4,6%), ali vrlo visok procenat neaktivnih stanovnika (Poljska 32,6%, Mađarska 33,2%, Rumunija 34,2%). Uz to, ove zemlje imaju osetan pad ukupnog broja stanovnika, ili višegodišnju stagnaciju (Poljska). Ova posmatrana grupa zemalja karakteristična je po niskom ili potpuno beznačajnom prijemu imigranata, što je uzrok ili lošeg ekonomskog stanja, ili ksenofobije, ili politike opiranja prilivu izbeglica. Može se izvesti zaključak da će se u privredno-ekonomskom smislu rascep između bogatijih i siromašnijih zemalja Evrope dodatno vremenom povećavati, gde će u bogatijim zemljama emigranti prve i druge generacije popunjavati upražnjavana radna mesta, dok će se u siromašnijim permanentno umanjivati broj radno sposobnog, a povećavati broj neaktivnog stanovništva. Sa druge strane, u bogatijim zemljama će se ubrzano menjati etnička, kulturna i verska slika, dok će u siromašnijim ta slika praktično ostati zamrznuta.

Da li je priliv imigranata nešto generalno pozitivno ili negativno — za takvo pitanje nema jedinstvenog odgovora. Postoji mišljenje da domicilno stanovništvo ima koristi od dolaska migranata. Budući da se migranti u bogatim zemljama adaptiraju i imaju decu, oni aktivnije učestvuju u razvoju nauke, umetnosti i preduzetništva. Za primer se uzima sin imigranta iz Sirije, Stiv Džobs, osnivač američke firme Microsoft koja je izmenila svet.

Migraciona politika koja se sprovodi poslednjih godina u Evropskoj Uniji zasnovana je na hipotezi o pozitivnom uticaju imigranata na privredu zemalja koje ih primaju, ukoliko najveći deo imigranata čini nekvalifikovana radna snaga. Takvo stanovište ispoljavaju naprimer nemačke diplomate. Osnovna ideja je: popuniti upražnjena radna mesta niske kvalifikacije migrantima, a zadržati radna mesta srednje i visoke valifikacije za domicilno stanovništvo. Takvo stanovište objašnjava odnos prema Ukrajini, u kojoj je udeo potencijalnih visokokvalifikovanih imigranata u EU viši od udela niskokvalifikovanih radnika. Po mišljenju Evropljana, to predstavlja pretnju za domicilne specijaliste u zemljama EU. Upravo zato EU otvara vrata za niskokvalifikovane radnike iz zemalja Bliskog Istoka i Afrike, koji dolaze kanalima humanitarne migracije, a zatvara vrata za radnike iz Ukrajine.

Uticaj imigranata na ekonomiju Nemačke vlasti te zemlje ocenjuju na osnovu podataka izveštaja Međunarodnog monetarnog fonda, koji govore da se BDP nemačke

koji ubiru prihode od imovine.

povećao za 0,3% u 2016. godini. U najskorijoj budućnosti, prema mišljenju MMF, on će biti povezan sa rashodima za socijalnu pomoć, koji će se uvećati na 0,09–0,13% u 2016–2017. godini uglavnom zbog isplata socijalne pomoći imigrantima.

Migracija na ekonomiju zemlje ne utiče jednoznačno. Ozdravljenje i ubrzani rast ekonomije na račun imigranata zavisi od toga koliko će se uspešno nova radna snaga integrisati u društvo i koliko su sposobni da se odreknu državne finansijske pomoći. U mestima velike koncentracije imigranata pojavljuje se veliki pritisak na sferu socijalnih usluga i isplata, a vezano za obavezno školsko obrazovanje, medicinsku zaštitu i socijalno osiguranje siromašnih imigrantskih porodica, koje te usluge ne kompenzuju radom.

Istraživanje iz 2013. godine „Ekonomski uticaj imigracija u zemlje OECD" pokazalo je da je u razvijenim evropskim zemljama, a takođe u Australiji, Kanadi i SAD, njen pozitivan uticaj blizak nuli, ili u najboljem slučaju čini 0,5% BDP-a. U istraživanju su posmatrane migracije poslednjih 50 godina. Najveći uticaj je uočen u Švajcarskoj i Luksemburgu, gde imigranti obezbeđuju čistu dobit u obimu od 2% BDP-a.

Istraživanje pokazuje da iako imigranti ne donose osetan dobitak budžetu zemlje, oni sa druge strane ne predstavljaju teret za nju. Naglašeno je da u većini zemalja imigranti kroz socijalne takse i poreze uplaćuju više novca nego što dobijaju u vidu socijalne pomoći i olakšica. Istina, budući da su plate imigranata po pravilu manje od plata domaćeg stanovništva, nivo uplata doprinosa u budžet je odgovarajuće manji.

Široko rasprostranjeno prihvatanje niskokvalifikovane imigrantske radne snage u razne grane privrede može umanjiti pokazatelje efikasnosti rada. Iako niskoplaćeni imigranti mogu biti isplativi poslodavcima, ipak u nekim slučajevima to može usporavati modernizaciju proizvodnje. Uprkos tome, korišćenje jeftine radne snage stranaca u osnovi je funkcionisanja čitavog niza grana privre razvijenih zemalja.

Na primer, u Belgiji imigranti predstavljaju polovinu svih radnika u rudarstvu, u Švajcarskoj 40% građevinskih radnika, u SAD 70% radnika u agrarnom sektoru.

Najsavremenije grane privrede razvijenih zemalja, sa druge strane, danas se popunjavaju u velikom procentu na račun privlačenja kvalifikovane inostrane radne snage. Tako na primer, u sferi informacionih tehnologija u SAD 18,3% radnih mesta otpada na imigrante. Inostrano poreklo ima 60% autora najcitiranijih radova iz oblasti fizike i 30% iz drugih oblasti prirodnih nauka u SAD. Oko četvrtina osnivača ili predsednika biotehnoloških kompanija u SAD bili su takođe rođeni u drugim zemljama.

Migracije ostvaruju raznorodan uticaj i po pitanju odnosa radnog i radno neaktivnog stanovništva, sve u zavisnosti od količine izdržavanih osoba po glavi radne snage koja je ušla u zemlju (deca, bračni partneri, roditelji koji ne rade). Najbolji primer je Nemačka sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog veka. U godini 1972, koja je predstavljala vrh perioda dotoka radne imigracije, udeo stranaca koji su bili zaposleni činio je 65%. Do 1981. godine, usled zaustavljanja migracionog dotoka, taj pokazatelj je pao na 17%, dok je kod Nemaca on činio 44%.

Rizici tržišta rada koji proističu od dolaska imigranata odnose se uglavnom na nekvalifikovane domicilne radnike, koji su došli pre imigranata, koji su se učvrstili na tržištu rada i streme ka povećanju nadnica, a takođe odnosi se i na žene. Rezultati istraživanja u Francuskoj govore o negativnom uticaju žena koje su došle iz zemalja Magreba na zaposlenost domaćih radnica i na njihove zarade.

Oni koji gube posao zbog imigranata, obraćaju se državi za pomoć, pa se tako održava pritisak na državni budžet zemlje koja prima imigrante.

Imigranti, čiji ključni deo predstavljaju niskokvalifikovani radnici, pospešuju pad cene njihovog rada u odnosu na zarade kvalifikovanih radnika. Ipak, taj faktor ima i obrnuti efekat: povećanje broja specijalista ma kog nivoa dovodi do snižavanja cene usluga, što je povoljno za društvo u celini, ali donosi pretnju domaćoj radnoj snazi.

Čineći lošijim uslove za niskokvalifikovanu kategoriju radnika, imigracija potpomaže poboljšanju položaja više kvalifikovanih grupa radnika.

Imigracija ostvaruje raznorodne uticaje i na nacionalne budžete zemalja. Prema više američkih istraživanja, prosečan imigrant prima manje socijalnih davanja i plaća

više poreza i doprinosa nego prosečan predstavnik domicilnog stanovništva. Ipak, uticaj na budžet zavisi od roka prebivanja stranaca u zemlji-domaćinu i dinamike imigracije. Tek pristigli stranci vrše kratkoročni negativni uticaj na budžet zemlje, zato što im je potrebno zapošljavanje ili jaka državna materijalna podrška.

Kako se povećava dužina boravka u zemlji i dohodak migranata, njihove uplate u budžet rastu, a socijalna pomoć koju primaju se smanjuje. Na takav način, negativni uticaj na ekonomiju raste u slučaju naglog povećanja broja migranata ili permanentnog trenda rasta imigranata u zemlji.

Visokokvalifikovani migranti nalaze posao brže nego niskokvalifikovani i uplaćuju u državni budžet više nego što dobijaju iz njega. Saglasno tome, na stanje državnog budžeta blagotvorno deluje povećanje udela visokoobrazovanih migranata. To se u ponešto manjoj meri odnosi i na radnike srednje kvalifikacije. Ipak, imigracija u razvijene zemlje (ne računajući unutrašnje migracije u okviru Evropske Unije) predstavlja uglavnom izvor niskokvalifikovane radne snage, što znači da njen uticaj na državni budžet ima više negativan nego pozitivan karakter.

Uz pomoć migracija nemoguće je rešiti buduće budžetske probleme, koji su povezani sa starenjem stanovništva. Migranti, nezavisno od uzrasta, definitivno nisu sposobni da nadoknade odgovarajuće gubitke u državnoj kasi. U vezi sa time, selektivna imigraciona politika može se koristiti samo kao dopunski ekonomski instrument.

Uprkos pokušajima država-domaćina da sprovedu regulaciju migracija, a takođe i njihove pokušaje da filtriraju te tokove po kvalitativnom principu, značajan broj migranata nastavlja da se prihvata iz humanitarnih razloga, da dolazi nelegalno, ne potpadajući pod odabir i kontrolu, ili se useljavaju u okviru programa objedinjavanja porodica. 70–80% migranata u SAD, Švajcarskoj i Danskoj otpada na ljude koji dolaze na osnovu programa objedinjavanja porodica, što lišava države mogućnosti regulacije kvaliteta radne snage, a to znači da ih lišava mogućnosti uticaja na ekonomiju.

Zbog niskog broja migranata čiji glavni motivacioni faktor useljavanja predstavlja rad (samo 10–15%), obim i struktura imigracije ne odgovara uvek ekonomskim zahtevima društva koje ih prima. To znači da njen ekonomski efekat ima dvojni karakter i teško procenjive dugoročne posledice.

Zaključak

Na osnovu datih podataka uočljivo je da se stanovništvo Evrope u današnje vreme nalazi u stanju brzog kretanja — i biološkog (starenje, odumiranje domicilnog stanovništva), i mehaničkog (migracije). Ove pojave su sveprisutne, u manjoj ili većoj meri, u celoj Evropi. Kao osnovni zaključak do kog se dolazi je da su migracije specifični sociološki „mač sa dve oštrice". Sa jedne strane one donose promene u društvenim sferama koje menjaju demografsko i socijalno lice doskorašnje Evrope i prete da je pretvore u novi vid (kolokvijalno nazvanog) „melting pota" (eng. melting pot – kotao za pretapanje naroda). Sa druge strane, migracije podmlađuju stanovništvo „stare" Evrope, koje u sve manjem procentu sadrži radno sposobna, a u sve većem procentu neaktivna i stara lica.

Tendencije koje se uočavaju u biološkom kretanju domicilnog stanovništva Evrope nisu nikakvo odstupanje od zakonomernosti koje poznaje savremena demografija. Poznato je da populacije formirane na sekularizmu i napredne u smislu standarda i tehnologije, ispoljavaju promene koje se sastoje u stalnom padu nataliteta na dugi rok, padu procenta radno sposobnog stanovništva i povećanju procenta neaktivnog i starog dela populacije. Sa druge strane, zakonomernosti demografije potvrđuje i migrantsko stanovništvo, koje dolazi iz tehnološki slabo razvijenih regija i koje je skoro u potpunosti uokvireno religioznim shvatanjima (u ovom slučaju u pitanju je islam). Za ovakve grupe tipičan je nekontrolisani fertilitet, koji se ograničava vremenom, kako se takva grupa prilagođava novoj sredini, novim shvatanjima i novim uslovima rada i standarda.

Sa ekonomskog aspekta, migracije se sagledavaju kao „popunjavanje" tržišta rada

bogatih zemalja Zapadne Evrope, koje sa gubitkom stanovništva gube radne potencijale neophodne za održavanje efikasnosti i visoke produktivnosti privreda ovih zemalja.

Međutim, pristiglo imigraciono stanovništvo, posebno prve generacije, nalazi se u najlošijem mogućem ekonomskom položaju (bez mesta stanovanja, elementarne imovine, hrane, odeće…), a profesionalna struktura takvog stanovništva (iako uglavnom u uzrastu maksimalne biološke snage) je takva da je praktično korisna isključivo za prost nekvalifikovani rad, a nikako za trenutno aktivno uključivanje u visokotehnološke industrijske procese, uglavnom sa digitalizovanim upravljanjem, ili u procese kao što su zdravstvo, kultura, prosveta isl. Izvodi se zaključak: ukoliko se želi uskladiti demografski oporavak sa nastavkom visokoproduktivne privredne delatnosti i nastavkom ekonomskog rasta, neophodno je preduzimanje mera koje zahtevaju velika ulaganja novca, truda i vremena, kako bi se pristiglo stanovništvo: 1) prilagodilo socijalnim i kulturnim okolnostima u zemljama-domaćinima; 2) obezbedilo u stambenom i prehrambenom pogledu (na određeni rok, dok se ne uključi u proces razmene rada i dobara); 3) obrazovalo na način pogodan za radno uključivanje u savremene tokove, koje ne podrazumeva isključivo prost fizički rad.

Ostaje otvoreno pitanje: da li će „stara" Evropa asimilovati svoj imigrantski „podmladak" (kao što su do sada uspevale bivše kolonijalne sile Engleska, Francuska… da pridošlice iz svojih kolonija donekle prilagode svom sistemu vrednosti) i tako zadržati svoje dosadašnje kulturno, društveno i religijsko lice, ili će migranti iz sasvim drugačijih sredina presudno uticati na potpune, korenite promene svih društvenih, bioloških, religijskih struktura Evrope i pretvoriti je putem „melting pota" u neki vid nove Amerike. Nauka za sada ima otvorene mogućnosti za prikupljanje statističkih podataka i kontinuirano posmatranje, koji su od suštinskog značaja za donošenje budućih zaključaka kauzalnih istraživanja. Ali za zaključke kauzalnih istraživanja je, po svemu sudeći, još rano.

Literatura

1. Abernethy, V. (1998) Population & Environment, Vol. 19, # 3, January 1998.
2. Avramov, D. (1990–1991). Opadanje stanovništva: Od populacionog fenomena do populacionog problema. Stanovništvo. Geografski fakultet, Beograd.
3. Bardhan P. and Dilip M. (1999) Capture and Governance at Local and National Levels .Processed, Berkeley and Boston Univ.
4. Blacker C. P. Stages in population growth (1947) Dostupno na: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2986440/?page=1
5. Breznik, D. (1980). Demografija, analiza, metodi i modeli. Naučna knjiga, Beograd
6. Devedžić, M. (2006). O prirodnom kretanju stanovništva. Zavod za udžbenike, Beograd.
7. Hollander, Samuel (1997), The Economics of Thomas Robert Malthus; University of Toronto Press.
8. Malthus, Thomas (1798) An Essay on the Principle of Population; Printed for J. Johnson, in St. Paul's Church-Yard, London. (dostupno na: http://www.esp.org/books/malthus/population/malthus.pdf)
9. Migrant integration 2017 edition (2017) Imprimerie Bietlot Frères in Belgium; Luxembourg: Publications Office of the European Union.
10. PAI (1996) Why Population Matters, Population Action International, 1120 19th St, NW, # 550 Washington, D.C., 20036.
11. Pjanić, Z. (1957) Problem stanovništva u ekonomskoj teoriji, Nolit, Beograd.
12. Sitarz, D., Editor, (1993) Agenda 21; The Earth Summit Strategy to Save our Planet Earth, Press, Boulder, CO, 1993.
13. Wertheimer–Baletić, A. (1974) Demografija, stanovništvo i ekonomski

razvitak, Informator, Zagreb.
14. Zimmer, Carl (2001) Evolution – The Triumph of an Idea. Harper Collins. ISBN 978-0-06-019906-7

Izvori sa interneta

1. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfso_14lel&lang=en
2. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=lfso_14pciti&lang=en
3. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=migr_imm8&lang=en
4. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_gind&lang=en
5. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Population,_EU-28,_1960-2017_(at_1_January,_million_persons).png
6. http://www.centromachiavelli.com/2017/07/20/come-limmigrazione-sta-cambiando-la-demografia-italiana-il-report/
7. http://data.un.org/Explorer.aspx?d=UNHCR
8. http://popstats.unhcr.org/en/overview
9. http://survation.com
10. https://www.iom.int/
11. https://www.iom.int/un-documents
12. www.destatis.de — Statistisches Bundesamt

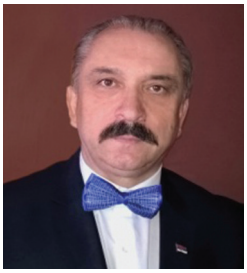

Dragan Radišić[1]

MIGRANTSKA KRIZA I NJENE POSLEDICE PO REPUBLIKU SRBIJU

Rezime

Evropa se suočava sa verovatno najvećom humanitarnom katastrofom od kraja Drugog svetskog rata do danas i velikom političkom krizom povodom masovnog kretanja stanovništva iz kriznih regiona u svetu ka njenoj teritoriji.

Migrantska kriza poprimila je široke i po Evropu (EU) neprihvatljive razmjere. Povezanost sa terorizmom, izmena kulturno-istorijskog nasleđa i demografske slike Evrope doveli su nas do „zida“. Kroz rad želimo ukazati na posledice ove krize na Republiku Srbiju .

Ključne reči: Migrantska kriza, bezbednost, Evropska unija (EU), Srbija.

MIGRANT CRISIS AND ITS CONSEQUENCES OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract

Europe is fascing most probably the biggest humanitarian disaster since the Second World War until today and the major political crisis due to mass movement of the population from the crisis regions in the world to its territory.

Migrant crisis took wide and for Europe (EU) unacceptable scale.

Conection with terrorism, changing of cultural and historical heritage and demographic picture of Europe have led us tothe “wall”. Through this work we want to point out the consequences of this crisis and its possible reflections on the security of the Republic of Serbian .

Key words:Migrants, European Union, Serbia, security, terrorism.

Uvod

Kretanje stanovništva (izbeglica, migranata, azilanata) kao pojava migracije stara je koliko i samo čovečanstvo i odigrala je suštinsku ulogu u oblikovanju sveta onakvog kakvog ga poznajemo danas.

Zadnjih nekoliko godina, svakodnevno smo izloženi medijskim informacijama o migrantskoj krizi izazvanoj velikim talasima izbeglica i imigranata koji su zapljusnuli Stari kontinent – Evropu. Po mnogima kriza je otpočela 2011. godine i dostigla svoj vrhunac 2015. godine. Posledice ove krize koja je po mnogima najveća posle Drugog

1 Doc. dr Dragan Radišić, doktor nauka odbrane bezbednosti i zaštite, magistar političkih nauka i puk. VRS/ brigadir OSBiH; profesor na Fakultetu za bezbednost i zaštitu u Banjoj Luci, draganradisic@gmail.com

svetskog rata sa strahom i zebnjom praćena je gotovo u celoj Evropi, u nadi da će se iznaći sveobuhvatno i pravedno rešenje. Nas u Republici Srpskoj, posebno interesuje Srbija koja se nalazi u post-konfliktnom i još uvek ne u potpunosti stabilizovanom regionu, relativno blizu žarišta najnasilnijih sukoba današnjice ,izložena je njihovim posledicama, kao što je migrantska kriza. Od samog početka migrantske krize Srbija se našla na tzv. Balkanskoj ruti, kojom migranti prolaze iz pravca Turske, Grčke, Makedonije, Srbije, Hrvatske ili Mađarske na putu ka Zapadnoj Evropi, odnosno Austriji, Nemačkoj, Švedskoj, Finskoj i drugim zemljama kao svojim krajnjim odredištima.

Po mišljenju mnogih, savremena migraciona kriza ni izdaleka nije slučajnost, nego pripremljena i precizno izrežirana akcija koja treba da realizuje nečije koristoljubive interese. Među glavnim ciljevima organizatora dotične specijalne operacije vidimo opštu destabilizaciju Evrope, koje je neminovno proizvelo jačanje desnice i nacionalnih pokreta gotovo u svim evropskim zemljama.

Migrantska kriza, sve više postaje dugoročni bezbednosni izazov. Gotovo sve i jedna teroristička aktivnost ima veze sa migrantima. Nedvosmisleno je utvrđeno da se u nepreglednim migrantskim kolonama infiltriraju i okoreli teroristi, koji u svojoj bestijalnosti ne prežu ni od čega.

Vremenski gledano, ovaj proces i suviše dugo traje i sve više zaokuplja pažnju slobodoljubivih naroda Starog kontinenta. Sve više istaknutih intelektualaca Evrope diže svoj glas protiv menjanja demografske slike na našem kontinentu. Gotovo je nepodeljeno mišljenje da to ne može uraditi ovako organizovana Evropska Unija, sa centrima u Briselu i Berlinu, već to mora biti nova Ujedinjena Evropa svih država i naroda sa punim nacionalnim i državnim identitetom.

Protekli period je nažalost pokazao da Brisel nema adekvatno rešenje na postojeću krizu, niti ga želi tražiti, zarad Američkih interesa i nerazumnih interesa Berlina i njegovih podanika i satelita.

Relevantne činjenice i dosadašnja iskustva, ukazuju na to da oni koji su doveli do ove krize, neće naći adekvatne odgovore da se ona zaustavi.

Deo evropskih država koje su krajnja odredišta ilegalnih migracija (Nemačka Švedska, Austrija, Finska, Francuska i dr.) strpljivo ih primaju i zbrinjavaju, deo država samo omogućava njihov slobodan prolaz (Turska, Makedonija, Srbija , Hrvatska i dr.) dok su neke države ovo pitanje postavile kao bezbednosni problem (u prvom redu Mađarska, Češka, Slovačka, Poljska i dr).

Na osnovu analize događaja (2015) može se nasumnjivo reći da su se u Evropi povodom migracija događale pa čak i sada događaju velike političke, bezbednosne i društvene anomalije i iznenađenja.

Izbeglička kriza posledica je brojnih ratova i sukoba koji obeležavaju savremeno doba. Uz rastuće migracije stanovništva iz nerazvijenih država u razvijene, one predstavljaju sve složeniji društveni fenomen na koji utiču brojni faktori – politički, ekonomski, etnički i verski. Izbeglice i migranti[2] suočili su se s restriktivnim migracijskim politikama i ograničenim mogućnostima za legalne prelaske granica i useljavanje u druge zemlje. Ilegalne migracije sve su više povezane s organizovanim kriminalnim grupama koje sada većinom kontrolišu krijumčarenje i trgovinu ljudima. Višegodišnje zanemarivanje ovih problema dovelo je do eskalacije izbegličke krize u Evropi u 2015. godini. Izbeglice i migranti ne ulaze u evropske države samo tradicionalnim putem (morem), već sve češće koriste kopnene puteve, tzv. „Balkansku rutu".

Dosadašnje iskustvo sa migrantima ukazuje, da su za njih manje ili više vezani svi oblici kriminala, kojima se bavi kriminalistika kao nauka i to: različiti oblici terorizma, krađe, provale, nasilničko ponašanje, silovanja, otmice, prostitucija, drsko i bezobzirno ponašanje, prevare i obmane, nepoštivanje zakona i običajnog prava zemalja kroz koje prolaze ili ulaze i dr. Pored toga, migranti se često prikazuju kao pretnja životnom stilu

2 Ko su izbeglice, a ko migranti? Izbeglice su sva lica koja su progonjena i ne mogu da ostanu u svojim društvima, jer strahuju za svoj život, a migranti su oni koji iz ekonomskih razloga odlaze iz svoje zemlje.

i kulturi države koja ih prima. Osim što ih se optužuje da doprinose porastu kriminala i ostalih društvenih problema, ilegalni migranti često se opisuju kao ekonomski migranti koji traže azil kako bi iskoristili državne socijalne pogodnosti ili kako bi preoteli posao lokalnom stanovništvu (ekonomska bezbednost). I na kraju, dolazak migranata iz iste etničke ili verske skupine, može se smatrati uzrokom promene u rasnoj strukturi države i slabljenja njenog kulturnog identiteta, o čemu je pisao Collins. A. (2007).[3]

Masovnost i neevropski sastav migranata i narušavanje bezbednosti, rezultirali su rastom negativnog stava javnosti prema ilegalnim migrantima.

EU, ali i Evropa u celini, suočava se s najvećim nekontrolisanim prilivom migranata i izbeglica u svojoj istoriji, tako da se slobodno može govoriti o migracijskoj i izbegličkoj krizi.

Bezbednost je uvek bila među prvim tačkama dnevnog reda u ljudskom društvu, praktično kroz čitavu njegovu istoriju. Međutim, kada govorimo o savremenom dobu, mali broj ljudi je očekivao da će se ona ponovo pojaviti kao dominantno pitanje. Bezbednost je postala česta tema političkog diskursa i nevladinog angažovanja.

Talas izbeglica iz Azije i Afrike koji je zapljusnuo Evropu od Grčke do Norveške stavio je niz zemalja pred organizacione, humanitarne, ali i bezbednosne izazove, sa kakvim već decenijama nisu bile suočene! To se posebno odnosi na države koje se nalaze na koridorima ulaska migranata, gde Srbija ima centralno mesto.

Izbeglička kriza neočekivano je postala i veliki izazov za domaće službe bezbednosti, koje pomno prate kretanje migranata duž „balkanske rute“. Državni vrh, sa pouzdanjem tvrdi da je situacija pod kontrolom i da građani nemaju razloga za brigu. To, međutim nije umanjilo značaj pitanja koje mesecima lebdi nad Srbijom, i ostatkom Evrope - preti li opasnost da sa izbeglicama stigne i rizik od širenja terorizma i islamskog ekstremizma?

Imajući u vidu da je veliki broj migranata rasut u svim delovima Starog kontinenta, kao i da je po nekoliko hiljada njih u svakom trenutku u tranzitu, jasno je zašto se kretanje migranata iz Azije i Afrike ocenjuje kao egzodus i najveća izbeglička kriza od završetka Drugog svetskog rata.

Uzroci migrantske krize

Uzroci i/ili neposredni povod migracija mogu biti političke, bezbednosne, ekonomske ili kulturne prirode, ili mogu biti posledica kombinacije nekoliko navedenih faktora. Političko-bezbednosni faktori se mogu povezati integralno, i oni se odnose na postojanje političke i bezbednosne situacije visokog rizika u državi porekla imigranta koja prouzrokuje iseljavanje, često grupno ili masovno. U ovu grupu uzroka spadaju ratno stanje, unutrašnji sukobi, i građanski ratovi po različitim osnovama neodrživa unutrašnja politička situacija, na primer, totalitarna vlada ili revolucionarne ili svetske političke promene na nacionalnom nivou. U ovom slučaju, migracije su najčešće grupne, ili u ekstremnom slučaju masovne (poslednjih nekoliko godina) u vidu seobe naroda. I mogu biti usmerene najpre ka susednim zemljama u regionu (Turska, Libanon, Švedska, Austrija, Finska, Francuska ...) u kojima se traži ne samo egzistencijalno uporište, već i mogućnost za trajno prebivalište. U istorijskom smislu, evropski kontinent odnosno države članice EU predstavljaju tradicionalno imigraciono područje za lica koja dolaze iz drugih kontinenata. Ovaj trend zadržava kontinuitet progresije brojnosti i eskalacije.

Ilegalne imigracije predstavljaju u uslovima globalizovane bezbednosti, veoma ozbiljan i kompleksan izazov. Na jednoj strani, države imaju suvereno pravo da vrše kontrolu svojih granica i definišu uslove za ulazak i izlazak sa svoje teritorije, u skladu sa interesima nacionalne bezbednosti, ekološkog blagostanja, javnog morala i političke stabilnosti. Na drugoj strani, princip zaštite ljudskih prava i osnovne norme i načela humanitarnog prava nalažu obavezu uzimanja u obzir uzroke mobilnosti i imigracionih talasa, koji zapljuskuju Evropu i neprihvatljivi tretman ugroženih lica koja traže zaštitu

3 Collins A. (2007) Cotemporary Security Studies. New York i Oxford: Oxford University Press.

u stabilnijim područjima.[4]

Migrantski izbeglički val posledica je tranzicijskih procesa na Bliskom Istoku i Sevenoj Africi u sklopu tzv. Arapskog proleća. Ovi procesi u Siriji i Libiji rezultirali su građanskim ratom, ali i uzrokovali nestabilnost i humanitarnu krizu u njima susednim zemljama posebno u Turskoj i Libanu, gde su najveći izbeglički centri. Prateći stanje u Siriji i Libiji mogao se naslutiti ovaj izbeglički val, te se za njega pripremiti uz odgovarajuće analize i procene. To nažalost, nije učinjeno ni u Srbiji, ni u Hrvatskoj, ni u drugim zemljama na tzv. Balkanskoj ruti – od Grčke do Nemačke, jer se nije vodilo računa o karakteru ovih tranzicijskih procesa. Reč je o dugotrajnim i sveobuhvatnim procesima u arapskom svetu, koji bitno menjaju političko i ekonomsko stanje na Mediteranu. Drugim rečima Srbija, Hrvatska, Makedonija, Grčka i ostatak EU trebaju se pripremiti za višegodišnje, možda i desetogodišnje bavljenje izbegličkim valom, njegovim uzrocima i posledicama.[5]

Roza Balfur – saradnik Evropskog programa nemačkog Maršal fonda, ukazala je da je konflikt na Bliskom Istoku prouzrokovao izbeglički talas, a nemogućnost EU da odgovori na to je napravila krizu, koja je ujedno izazvana pre svega zbog ranijih nerešenih problema. Ako se nastavi postojeća situacija, dodaje Balfur, onda ćemo sigurno imati sasvim drugačiju Evropu, sa većim ovlašćenjima nacionalnih država.[6] I doista je tako, zemlje poput Mađarske, Češke, Slovačke, Poljske, i dr. koje drže do svog identiteta, dostojanstva i suverenosti neće dozvoliti urušavanje tih vrednosti, ma šta o tome mislili u Evropskoj Uniji.

Pitanje šta je izazvalo krizu izaziva poplavu komentara. Stručnjaci smatraju da je Evropa narušila svoj ugled najstabilnijeg mesta na svetu, uglavnom zbog toga što su vodeće evropske zemlje i SAD rušile labave režime, upravo u onim zemljama čiji ljudi sada osvajaju železničke stanice u EU.

Strepnja od uvoza nasilja

Strepnja od uvoza nasilja, naročito je izražena u javnom mnenju država Srednje Evrope, čije vlade grčevito odbijaju da prime veći broj migranata.

U javnosti Mađarske, Češke, Slovačke, Poljske i drugih država gotovo bez zadrške se priča da je u kolonama ljudi koji se sa njima slivaju iz Male Azije i Severne Afrike samo manji broj pravih izbeglica, dok su ostali ekonomski migranti, čiji je cilj isključivo standard i kvalitet života.

Tvrdi se da je upravo ova grupa izvor bezbednosnih pretnji, jer je među njima veliki broj ljudi sa ratnim iskustvom, povezanih sa raznim ekstremističkim grupama, ali i „spavača" islamske države i drugih militantnih frakcija.

Globalna izbeglička kriza dobila je na Balkanu i svoje lokalne i ništa manje dramatične dimenzije. Incidenti i zatvaranje Mađarske granice, kao i preusmeravanje talasa kretanja migranata ka zapadu, dodatno su pogoršali odnose Srbije sa susedima, a naročito Hrvatskom. Blokada graničnih prelaza od strane Hrvatske, zaustavljanje protoka robe, kao i kontra mere Srbije, izazvane kretanjem migranata, nanele su višemilionsku materijalnu štetu obema državama, ali su pod znak pitanja dovele evropske vrednosti i njihovu implementaciju u bilateranim odnosima država.

Lokalne reperkusije svetske migrantske krize dodatno su otežale položaj službi bezbednosti i otežale i onako oskudnu međusobnu saradnju.

U vazduhu i dalje lebde pretnje zatvaranjem granica, koje za svega nekoliko dana mogu da dovedu do eskalacije krize neslućenih razmera. Mogući čep od više hiljada desetina izbeglica zaglavljenih na linijama razgraničenja, putevima i prihvatnim centrima, kao posledica blokade granica, u kombinaciji sa hladnim vremenom, masovnim prilivom i metežom, realan su scenario, na koji je teško predvideti ispravan i efikasan odgovor.

4 Aleksandra Obradović , Migracija i slobodno kretanje lica

5 Jure Tadić, Filip Dragović, Tonči Tadić; Migracijska i izbeglička kriza – sigurnosni rizici za EU, februara 2016.

6 Panel o izbeglicama i migrantima, Beograd 13.10.2016. g.

Koje su to pretnje Srbiji

Državni mehanizam prihvata i kontrole talasa migranata, koji je uspostavila Republika Srbija, za sada funkcioniše veoma uspešno. Zahvaljujući tome, bez obzira na sve izazove, i rizike po građane i državni poredak za sada ne preti ozbiljna opasnost.

Talas izbeglica je stavljen pod kontrolu, posebno kada je reč o proveri prtljaga koji nose migranti, koji prolaze kroz Srbiju. Pripravnost je podignuta na viši nivo, i sve bezbednosne strukture spremno dočekuju sve rizike i izazove, sa kojima se suočavaju.

Vojska Srbije, žandarmerija i policija u saradnji sa Crvenim krstom, Komeserijatom za izbeglice i drugim državnim službama, prate ulazak, boravak i proputovanje izbeglica kroz Srbiju.

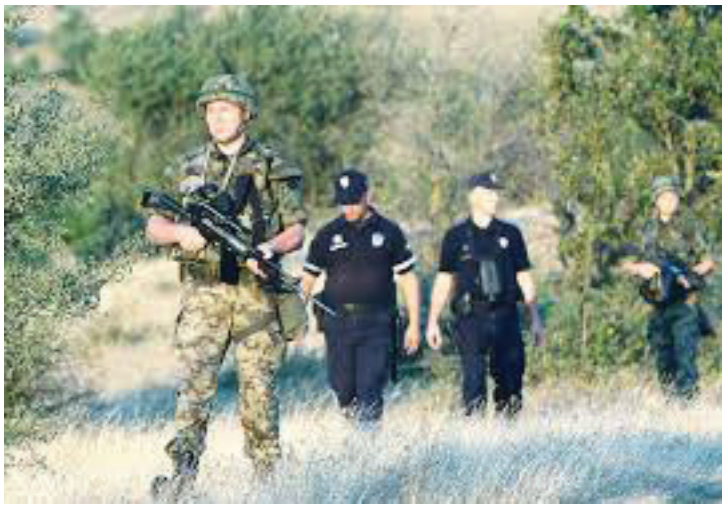

Vojska Srbije, policija i žandarmerija, obezbeđuju granice Srbije od nelegalnih ulazaka migranata

Predprihvatni centar u Miratovcu, u blizini granice sa Makedonijom, koji je kapija za ulazak migranata u Srbiju, otvoren je kako bi se na vreme videlo da li izbeglice unose nešto što bi moglo da bude deo neke terorističke akcije. Na tom mestu svaki migrant prolazi detaljan kontra diverzioni pregled, ali i lekarsku kontrolu.

Prilikom zdravstvenog pregleda, naročita pažnja se usmerava ima li povreda na telu nastalih u borbenim dejstvima. Nakon uzimanja podataka i otisaka prstiju izbeglice, migranti dobivaju dokumentaciju koja im garantuje legalan status u sledećih 48 časova, tokom kojih oni mogu, ili da napuste zemlju, ili da zatraže azil.

Akcioni plan za migracije

Vlada Srbije usvojila je akcioni plan za migracije, koji je zapravo strategija rešavanja problema izbeglica iz Azije i Afrike. Ovim dokumentom razrađeno je nekoliko scenarija nastavka izbegličke krize. Država je tako faktički pripremila odgovore na sve moguće izazove i pretnje koje izbeglička kriza nosi sa sobom. Plan podrazumeva i projekciju troškova, ali za tri faze reagovanja ukoliko talas izbeglica ne bude jenjavao. Razrada detalja plana poverena je resorima zdravstva, policije i socijalne zaštite.

Naročito je značajno potpisivanje memoranduma ministara policije Srbije, Mađarske, Austrije i Makedonije. On podrazumeva zajedničke patrole i policijske timove na srpsko-mađarskoj, srpsko-makedonskoj i makedonsko-grčkoj granici. Njihov osnovni cilj je suzbijanje krijumčarenja ljudi i nelegalnih prelazaka granice.

Bez obzira na pojačane kontrole izbeglica na graničnim prelazima u Grčkoj,

Makedoniji i Srbiji, one ne mogu biti toliko efikasne da u potpunosti isključe mogućnost da se sa njima prošvercuju i pojedini pripadnici međunarodnog terorizma.

Po mnogima masovni pokret migranata opasniji je od svakog rata, zemljotresa, požara ili bilo koje prirodne katastrofe.

Aktuelni problemi sa migrantima i bezbednosni izazovi

Siromašne zemlje kakva je Srbija, upozoravaju politički analitičari, nema snage da bude utočište desetinama hiljada migranata, jer postoji latentna opasnost po raspad njenog socijalnog i pravnog poretka[7].

Srbija još uvek nije rešila problem svih izbeglih i raseljenih lica tokom ratova na području bivše Jugoslavije. Kako onda može odjednom pružiti utočište desetinama možda i stotinama hiljada ilegalnih migranata koje bi nam EU rado sve "uvalila"?

Migranti sa Bliskog istoka, Azije i Severne Afrike žele da se dokopaju bogatih zemalja EU i tamo nastane.

Talas migranata se kroz Tursku, preko Grčke i Makedonije preliva u Srbiju, iz srpske Vojvodine razliva u Mađarsku i Hrvatsku. Zatim se preko Slovenije i Austrije "valja" do Nemačke, koja migrantima oročava utočište na 3 godine i do skandinavskih zemalja i Britanije. Tokom 2014. je ukupan broj imigranata u EU iznosio 280.000, a od januara do avgusta 2015. g ih je registrovano još 350.000. U septembru je procenjeno da ih je od početka godine u EU pristiglo 500.000. Često se "probijaju" u Srednju Evropu bez ikakvih ličnih dokumenata ili sa lažnim ili spornim dokumentima. Najnoviji podaci govore o 1,1 milion izbeglica u Evropi.

Evropljani ogroman broj migranata dočekuju nepripremljeni, čak bez jedinstvenog stava o problemu koji im je na vratima.

Nisu svi migranti izbeglice, naročito ne ilegalni migranti, koliko god se "bunio" UNHCR. Kod ovog problema suprotstvaljena su dva stava. Jedan je sentimentalni stav, na osnovu kojeg se zahteva da se migrantima da utočište i sva potrebna pomoć (pri ovom stavu je srpski premijer – sada predsednik Srbije A. Vučić). Drugi stav je sasvim suprotan, nesentimentalan, zasnovan na političkom i ekonomskom realizmu. Tipičan primer ovakvog stava je mađarski premijer Viktor Orban.

Migranti koji beže u EU po pravilu ignorišu potrebu za sticanjem sopstvenog pravnog statusa izbeglica ili azilanata dok ne dođu do željene zemlje (Nemačka, Švedska …).

Normativni osnovi prava na utočište su brojni, međunarodnog i nacionalnog porekla: Najviši međunarodni akti su Opšta deklaracija o pravima čoveka, Konvencija o statusu izbeglica, Protokol o statusu izbeglica, Ustav Republike Srbije, Komeserijat za izbeglice i migracije , Zakon o upravljanju migracijama, Zakon o azilu iz 2007.g.

Srbija je sa EU zaključila 2007. g Sporazum o readmisiji.

Siromašne zemlje Balkana nemaju mogućnost da same reše problem tranzita ogromnog broja migranata. Za razliku od Bugarske, Srbija i Mađarska a po svemu sudeći i Hrvatska i Slovenija propuštale su u početku migrante koji su prošli preko Turske, Grčke, Makedonije i omogućili im da što brže dođu ka željenoj zemlji utočišta.

Međutim,Turska, Grčka i Makedonija migrante nisu registrovale, već su ih propuštali ka narednoj granici. Srbija je prva registrovala sve migrante, pa ih zatim propuštala ka zemljama EU.

Na putu preko Balkana migranti su legalni izbeglički status na tlu Evrope stekli prvi put tek u Srbiji. Pošto je migrantima na svojoj teritoriji legalizovala status, ona će biti dužna da se bavi i pitanjem izručenja eventualno krivično odgovornih među ovim licima. Međutim, ako migranti nisu krivično odgovorni, moraće da ih prihvati u slučaju uskraćivanja ili otkazivanja utočišta u zemljama EU ka kojima se „probijaju".

Sentimentalni stav srpske Vlade prema migrantima je nestao čim je portparolka Evropske komosiije Nataša Berto izjavila da će EU po osnovu sporazuma o readmisiji

7 NSPM 3. oktobar 2015. Dušan Kovačev, Readmisija migranata iz EU u Srbiju

vratiti u Srbiju migrante koji ne budu dobili utočište u zemljama EU.

Naročit problem je izbio kada su migranti iz Srbije počeli da odbijaju saradnju sa mađarskim pograničnim vlastima. Mađarska je pre ovog problema potrošila 200 miliona evra rešavajući probleme migranata, a zauzvrat od EU dobila 4 miliona eura pomoći. Mađarska Vlada je odlučila prema migrantima primeniti sredstva pravne države radi zavođenja reda i mira na granici sa Srbijom. Onemogućen je pokušaj nasilnog prelaska državne granice kod Horgoša, od strane migranata bez ikakvih dokumenata. Migranti su nakon jednodnevnog „štrajka glađu", naoružani motkama i kamenicama, napali mađarsku policiju na mađarskoj teritoriji, koristeći decu kao „živi štit".

Ovim grubim nasrtajem na policiju Mađarske, migranti su drastično prekršili međunarodne konvencije i norme dobrog ponašanja.

Protiv ilegalnih migranata je Mađarska policija koristila silu srazmernu njihovom napadu. Pošto su zaustavljeni prilikom ilegalnog prodora iz Srbije u Mađarsku, migranti su se okrenuli ka Hrvatskoj kao tranzitnoj zemlji, silom probili policijski kordon kod Tovarnika i demolirali smeštajni objekat, već na prvi pomen da im se utočište da u zemlji u kojoj su privremeno smešteni. Bivši hrvatski premijer Zoran Milanović optužio je Srbiju da uopšte ne čuva granicu ... a samo dan kasnije više od hiljadu migranata je ilegalno probilo granicu Srbije sa Hrvatskom.

Srbija nije samo tranzitna zemlja za izbeglice iz Azije i Afrike. I dalje traje masovna migracija sa Kosova i Metohije ka EU, kojom je u proteklih godinu dana 90-120 hiljada Albanaca otišlo ka EU.

Srpska narodna partija zatražila je od Vlade Srbije da odbaci plan o migrantima koji je donet na sastanku lidera EU i Zapadnog Balkana, jer je taj plan, kako tvrde protivan interesima Srbije. Po njima, od Srbije i drugih zemalja na Balkanskoj ruti zahteva se da trajno prime 100.000 migranata na svojoj teritoriji, kako bi se usporilo njihovo napredovanje ka zemljama EU.

Ova stranka (SNP) ističe, da već mesecima upozorava da će EU učiniti sve da spreči priliv migranata na njenu teritoriju, a da su fizičke prepreke i vojska na granicama postavljene u Mađarskoj, Bugarskoj, Sloveniji, a isto je najavila i Hrvatska.

„Ne smemo da dozvolimo da jedino granice Srbije ostanu nezaštićene. Trebamo da gledamo šta radi EU i da radimo isto što i ona. Ni manje ni više od toga" , poručuju iz ove partije.[8]

Podaci bezbednosnih službi ukazuju da se među migrantima nalaze hiljade boraca ISIL-a i drugih islamskih militantnih grupa koji bi na teritoriji EU postali „teroristi spavači" koji čekaju trenutak da se aktiviraju i izvrše terorističke napade poput onih u Njujorku, Parizu, Madridu, Londonu, Beslanu, ...

Zaštita granica je najviša ustavna obaveza, zato ne treba čuditi eventualna odluka o izgradnji zida na granici sa Makedonijom kako bi se zaustavio nekontrolisani priliv migranata u Srbiju.

Suočena sa brojnim problemima migrantske krize EU je spremna da predloži novčanu kompenzaciju Turskoj i zemljama Afrike u zamenu za povratak više hiljada nelegalnih migranata. Ovaj predlog su izneli šefovi diplomatija zemalja EU piše Dejli Telegraf.

U okviru plana za borbu sa nekontrolisanim migracijama iz zemalja Afrike, EU je spremna da predloži Etiopiji, Sudanu, Ugandi i Keniji 1,8 milijardi evra ako ove zemlje „prihvate" makar deo izbeglica, čiji broj je dostigao 800.000. U tom slučaju neke države EU su spremne da pojednostave uslove ulaska u EU specijalistima iz oblasti medicine, privrednicima i studentima iz Afrike – između ostalog, da se ukinu neka ograničenja i otvore radna mesta.[9]

I ovaj pokušaj ilustruje pred kakvim se izazovima nalazi EU i zemlje Balkana.

Nenad Popović, predsednik Srpske napredne stranke (SNP) upozorava: " Moram da naglasim činjenicu da su 80 % migranata muškarci starosti 18 do 50 god. koji su

8 Kurir, 26.10.2015.
9 Sputnik: 09.11.2015.

vojno sposobni. U razgovoru sa ljudima iz relevantnih međunarodnih bezbednosnih struktura, upozoren sam da među njima ima veliki broj potencijalnih terorista. Spekuliše se o najmanje tri hiljade džihadista[10] koji su pristigli u Zapadnu Evropu u kolonama migranata, a već je otkriveno 50 terorista, zbog čega je u EU uvedena neka vrsta vanrednog stanja, a „šengentska zona" praktično prestala da postoji. To su pretnje koje moramo da shvatimo ozbiljno. Zato se u EU vrlo oštro odnosi prema migrantima."

Predsednik Češke Miloš Zeman upozorio je da migrantska kriza nosi tri velika rizika. To su terorizam islamske države, stvaranje islamskih geta u zemljama članicama EU, gde recimo u Francuskoj, imate čitava predgrađa naseljena isključivo muslimanskim stanovništvom, gdje policija ne zalazi i gde važi šerijatsko pravo i kao poslednji rizik, Zeman navodi širenje zaraznih bolesti.[11]

Balkanska izbeglička/migrantska ruta

Infiltriranje terorista kroz migrante

U nadi i očekivanju dugoročne evropske strategije osnovni zadatak Srbije jeste striktna kontrola reke migranata koji neprekidno teku ka severu i zapadu Evrope. Bezbednosne strukture, pre svih MUP i BIA nas uveravaju da je sve pod kontrolom. što

10 Nova srpska politička misao: 04.10.2015.
11 Isto

i sami želimo te da među migrantima za sada nisu otkrivene nikakve veze sa terorizmom ili paravojnim orgnizacijama.

Međutim, bezbednosi rizici su ogromni, te je i generalni sekretar NATO-a Jens Stoltenberg upozorio da bi jedan od problema mogao biti priliv stranih boraca i terorista koji pokušavaju da se sakriju među migrante. Klod Monike, šef evropske strategijske obaveštajne službe i centra za bezbednost u Briselu kaže: „Nema potrebe da islamska država izvozi borce u Evropu, jer ih uvozi iz Evrope. „Stručnjaci za bezbednost smatraju da je evropskim dobrovoljcima u redovima ISIL-a koji su se obučavali ili su se borili u Iraku i Siriji prevelik rizik da pokušaju da se vrate kući neprimećeni, skrivajući se među migrantima. Prema mišljenju stručnjaka postoji još jedan razlog zbog kojeg islamska država nema potrebe da krijumčari teroriste – ne nedostaju joj borci, tzv. „vuci samotnjaci" jer se oni već nalaze u Evropi.

Svakako jedan od važnih segmenata bezbednosnih pogleda na izbegličku krizu koja se verovatno bliži svojoj kulminaciji (mnogi misle da je to bilo 2015.) jeste i transport migranata iz ratnih bespuća. Zapadne obaveštajne službe u više navrata naišle su na tragove koji jasno ukazuju da su opasnosti prebacivanja migranata u Evropu bliski militantima islamske države. To ukazuje i na mogućnost da Kalifat želi da ovlada tokovima kretanja ljudi i tako stekne još jedan bogat izvor finansiranja svojih aktivnosti. Ako ovome dodamo i ne skrivene aspiracije islamske države prema Balkanu te tvrdnje nekih visokih funkcionera MUP-a Srbije da izvestan broj migranata ima borbeno iskustvo i da među njima ima bezbednosno interesantnih lica, eto permanentne obaveze da MUP i druge bezbednosne institucije budu na oprezu i dostojni odgovornosti koju su im građani Srbije poverili .

Nekadašnji direktor vojno-obaveštajne agencije general Momir Stojanović, sada šef odbora za kontrolu službi bezbednosti Narodne Skupštine Republike Srbije, u vezi sa ovim pitanjem poziva na povećanu budnost bezbednosnih struktura i kaže:

„Zebnja da se među migrantima kriju i nekadašnji ili budući teroristi nije u potpunosti neosnovana. Militantne organizacije rade po principu konspiracije, a zavisno od svojih interesa pomažu pojedince da se dokopaju evropskih zemalja. Mnoge izbeglice koje ne pripadaju islamističkim krugovima u rođačkim su vezama sa bivšim ili sadašnjim borcima. Oni su osetljiva grupa, jer kada ostanu bez novca postaju lak plen teroristima koji vrbuju nove ratnike.[12]

Raniji ministar odbrane Republike Srbije Zoran Đorđević u svom intervjuu za list „Odbrana" o migrantskoj krizi kaže: „U svetlu eventualne izbegličke krize i mogućeg povećanja broja migranata na našoj teritoriji usled zatvaranja granice zemalja EU, bezbednosna situacije u zemlji se neprekidno prati i procenjuje. Zatvaranje „Zapadnobalkanske rute" početkom marta 2016. zaustavilo je masovni priliv migranata, ali je uzrokovao povećanje tražnje za krijumčarima, i porast nezakonitih prelazaka preko državne granice s BJR Makedonijom i Bugarskom. Od početka angažovanja vojske i policije na državnoj granici, zajedničke snage sprečili su više od 17.500 osoba da ilegalno pređu državnu granicu, od kojih je više od 15.000 odustalo od takve namere, dok je 1.136 lica pronađeno u dubini teritorije i smešteno je u prihvatne centre. Dosada je presečeno više međunarodnih lanaca krijumčarenja ljudi i sprečeno 85 pokušaja krijumčarenja migranata".[13]

Visoka predstavnica za spoljnu politiku i bezbednost EU Federika Mogerini izjavila je da je „Evropi zbog starog stanovništva potrebna imigracija i da se migrantska kriza ne može rešiti zatvaranjem vrata, već samo uz saradnju".. javlja AFP. Ovom izjavom, gospođa Mogerini je "otvorila karte" i iznela suštinu krize i namera kada su migranti na Starom kontinentu u pitanju. Ona je u glavnom gradu Malte, Valeti na evropsko-afričkom sastanku o migracijama, dodala da barikade nisu deo rešenja ..."Postoje sile, kaže ona, širom sveta, koje primenjuju drugačiji pristup... pristup koji se oslanja na podizanje zidova umesto partnerstva - izjavila je visoka predstavnica (cinično, nema šta

12 Svet bezbednosti br. 3 , Beograd , 2015.
13 „Odbrana" 14.12.2016., Beograd

...) a francuska agencija navodi da je time indirektno mislila na predizborno obećanje predsednika SAD, Donalda Trampa.

Migranti i Srbija: cena humanosti

Srbija bi mogla zbog migranata da bude suočena sa finansijskim i ozbiljnim bezbednosnim problemima, tim pre što je sve izvesnije da će se oni duže vreme zadržati na našoj teritoriji...

„Srbija neće dizati ograde, ali zatvoriće granice za migrante tako što će podići vojsku, izjavio je prethodni predsednik Srbije Tomislav Nikolić povodom najnovijeg talasa migranata koji je zahvatio Srbiju.[14]

U situaciji kada EU nema jedinstvenu politiku o pitanju izbegliica i migranata , kada su jedni za uvećanje kvota za njihov prihvat, a drugi za to neće ni da čuju, Srbija se suočava sa ozbiljnim izazovom. Tim pre što je struktura migrnata koji borave u Srbiji izmenjena i što je broj žena i dece i nemoćnih staraca znatno pao. Uglavnom dolaze mladi ljudi, čak i adolescenti i stariji punoletnici, koji ne žele da budu regrutovani za sukobe u svojim zemljama. Suočeni sa činjenicom da ne mogu dalje iz "srpskog" levka postaju sve nestrpeljiviji i agresivniji.

Ivan Nikolić, portparol Komeserijata za izbeglice, kaže: „U Srbiji trenutno u prihvatnim centrima boravi oko 4.600 ljudi. I dalje je najviše Avganistanaca, oko 57%, Pakistana, Iraka, dok se broj izbeglica iz Sirije smanjio i iznosi oko 13%.[15]

Nužnost jače i izražajnije međunarodne saradnje

Nepovoljan utisak domaćih i stranih stručnjaka za migracionu i bezbednosnu politiku jeste da je u izbegličkoj krizi za koju se s pravom kaže da će biti jedan od najozbiljnijih testova evropskih vrednosti i šengenskih normi, izostala koordinacija vlada, službi i fondova država članica, ali i onih koje još nisu pod „plavom zastavom" ali ka tome teže ....

Bili smo svedoci da su reakcje na masovniji priliv migranata bile uglavnom parcijalne, improvizatorske i „dozirane" panikom i frustracijama.

Osim novca izostala i je i razmena informacija, ustupanje opreme i sredstava, a svakako i solidarnosti. Kako dosadašnje mere ne daju željene rezultate, briselskoj administraciji postaje jasno da je jedino zajedničkom akcijom EU i država kandidata moguće ovladati krizom kakvu Evropa ne pamti. U tom smislu puno se očekivalo od plana koji je podrazumevao kvote po državama EU za prihvat izbeglica, ali koji nije dobio podršku većine članica EU.

Angela Merkel – nemačka kancelarka, istakla je u obraćanju na Bezbednosnoj konferenciji u Minhenu (18.02.2017.), potrebu za očuvanjem i jačanjem multilateralnih struktura kao što su EU, NATO i UN. „Zajednička borba protiv islamskog terorizma je oblast u kojoj imamo iste interese i možemo zajedno da delujemo sa Rusijom", rekla je nemačka kancelarka i podvukla da EU ima obavezu da prihvati izbeglice.[16]

Zaključna razmatranja

Analizom sadržaja i korištenjem statističkih metoda, utvrđen je čitav niz političkih, bezbednosnih i drugih anomalija i propusta, kad je migrantska kriza u pitanju.

Zakasnela i neefikasna reakcija institucija EU na izazove i rizike koje su migracije

14 Srbija danas (SD) 06.10.2016.

15 Rima Darious – državljanka Sirije, govoreći o o valu imigranata i odnosu Zapada prema tom problemu u Beogradu na protestima je rekla:"Dopustite mi da Vam kažem da je novac koji će porodica od 5 osoba platiti da dođe u Evropu dovoljan da se u Siriji kupi kuća u zaštićenoj zoni gde nema rata, da se započne novi posao i živi u dobrom životnom standardu. Oni nisu izbeglice, već su imigranti s ekonomskim motivima". Vesti info: 06.10.2016.

16 Politika i Tanjug: 18.02.2017.

donele sa sobom.

Migracije postaju sve veći bezbednosni izazov i rizik po Stari kontinent.

Veoma su naglašeni bezbednosni izazovi za Srbiju, zbog povećanja rizika od terorizma i mogućnosti izbijanja regionalnih sukoba u ionako turbulentnom regionu

Da se zaključiti na osnovu analiza razloga za migracije i naučno zasnovanih procena i prognoza da će u narednom periodu verovatno uslediti još veća masovnost i intenzitet migracija.

Autohtono stanovništvo Evrope smanjuje se enormnom brzinom, nasuprot demografske eksplozije u zemljama otkud dolaze migranti.

U povećanju broja stanovnika (2014) prirodni priraštaj je iznosio samo 14,5% a priraštaj usled priliva migranata preko 85%.[17]

Sve dok u svetu vladaju represije, sukobi, političke nestabilnosti i ekonomske nejednakosti, izvesno je da će se kretanja stanovništva nastaviti u vidu migranata - azilanata.

U sve globalizovanijem svetu očekivati je sve veći broj migranata. Ne postoji deo sveta koji nije dotaknut migracijama i nije zabrinut zbog njenog uticaja. Ona predstavlja pitanje ljudskih prava, međunarodnog prava i državne suverenosti i predstavlja vruću temu, živo i teško pitanje u savremenoj politici mnogih država, i bogatih i siromašnih.

Kretanja stanovništva (migracije) bacaju svetlo na podeljenu prirodu savremenog sveta. Aktuelni problem migracija usko je povezan sa vojno-političkom situacijom na Bliskom istoku, i sve dok traje rat u Siriji, Iraku, nestabilna situacija u Libiji, Avganistanu, potrajaće i migracije i seobe naroda.

Mi Srbi treba da budemo ponosni na humanost i gostoljubivost koje smo pokazali prema ovim ljudima, koje je neka muka – ratna, ekonomska, socijalna ... naterala da napuste svoje domove, ali ne smemo da dozvolimo da našim odlukama upravljaju emocije, već njima mora da upravlja razum. A razum govori da se mora zaštititi bezbednost države i građana, jer Srbija je nama svetinja!

Ruganje patriotizmu, ismevanje koncepta nacionalnog suvereniteta i fetišizovanje slobode kretanja dovelo je do toga da EU ništa ne može da učini kako bi preokrenula ovo stanje sa migrantima – izbeglicama.

Nakon sveukupnog sagledavanja ove problematike, a naročito opasnosti koje ova „migrantska kriza“ nosi sa sobom i moguće implikacije po mir i bezbednost u Evropi nadamo se manje kritike za „ksenofobiju“ prema izbeglicama a više brige i mudrosti za mir i bezbednost na ovim prostorima i šire.

Nesumnjivo izbeglička kriza, predstavlja najveći bezbednosni izazov za Evropu i svet na početku 21. veka i po svemu sudeći imaće dugoročne posledice na regionalnu, a možda i globalnu bezbednost.

Budući da smo dobrim delom razmotrili uzroke i posledice ove krize, iskreno se nadamo da će se iznaći najbolja rešenja za mir i stabilnost na Balkanu i u Evropi, te da će razum nadvladati bezbednosne izazove.

Eventualne kritike UNHCR-a, nevladinih i drugih humanitarnih organizacija ne smeju biti prepreka da se sačuva kulturno-istorijsko nasleđe hrišćanske Evrope i mir i bezbednost u ovom delu sveta.

Republika Srpska, Bosna i Hercegovina i Srbija moraju koristiti iskustva drugih zemalja za prevazilaženje migrantske krize, jer mir nema alternativu.

I dalje negovati human, nepristrasan i sveobuhvatan pristup pomoći migrantima, ali ni u kom slučaju na uštrb mira i bezbednosti naših građana.

Na osnovu svestranih analiza, prognostičkih viđenja naučnih krugova i relevantnih činjenica, sa velikom dozom sigurnosti može se zaključiti, da će migrantska kriza još dugo potrajati uz velike bezbednosne, političke, ekonomske, socijalne, demografske i druge rizike i izazove sa kojima će se suočavati EU, ali i Evropa u celini.

Iskreno se nadamo i želimo da će pre svih Srbija, ali i ostatak Evrope, iznaći najbolja rešenja kako bi sačuvali vekovne kulturne, verske, demokratske, demografske i

17 OECD (2015), International Migration Outlook 2015, OECD Publishing,Paris

slobodarske tradicije i vrednosti hrišćanske Evrope.

Literatura

1. Dragan Kolev i Marko Laketa; Migracije u 21. veku – uzroci i posledice; Zbornik radova Migracije u 21. veku; Evropski univerzitet Brčko Distrikt, 2016.
2. Dragan Radišić, Bezbednosni aspekt migracija; Zbornik radova Migracije u 21. veku; Evropski univerzitet Brčko Distrikt, 2016.
3. Dragan Radišić, Migrantska kriza dugoročni bezbednosni izazov, s posebnim osvrtom na fenomen stranih ratnika; Fakultet za bezbednost i zaštitu Banja Luka, Banja Luka2017.
4. Dragan Radišić, Migrantska kriza i novi izazovi bezbednosti; Zbornik radova: Rizici i bezbednosne pretnje migrantske krize; Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci; Banja Luka2015.
5. Dragan Radišić, Migrantska kriza i njene refleksije na bezbednost Republike Srpske i BiH; Zbornik radova; Evropski defendologija centar, Banja Luka, 2016.
6. Dragan Simeunović, Migracije kao uzrok političkih anomalija u Evropi, FPN Beograd
7. Faruk Sinanović i Enid Pašalić; Status izbeglice u međunarodnom pravu i pravu Evropske Unije; Zbornik radova Migracije u 21. veku; Evropski univerzitet Brčko Distrikt, 2016.
8. Jure Tadić, Filip Dragović, Tonči Tadić; Migracijska i izbeglička kriza – sigurnosni rizici za EU – stručni članak febr. 2016.
9. Mirko Kulić, Nedeljko Stanković i Albina Abidović; Međunarodno-pravni okvir za upravljanje migracijama; Zbornik radova Migracije u 21. veku; Evropski univerzitet Brčko Distrikt, 2016.
10. Mirnesa Rovčanin; Trgovina ljudima kao posledica migracija; Zbornik radova Migracije u 21. veku; Evropski univerzitet Brčko Distrikt, 2016.
11. Poleti Dunja, Oblici prostorne pokretljivosti u Srbiji; migracije i mobilnost; Centar za humanitarnističke nauke „Sintezis"; Beograd 2014.
12. Rade Eraković i Dražan Erkić; Migracije kao pretnja bezbednosti; Zbornik radova Migracije u 21. veku; Evropski univerzitet Brčko Distrikt, 2016.
13. Siniša Tatalović, Dario Malnar, Sigurnosni aspekti izbjegličke krize Političke analize br.23 okt. 2015.Zagreb.
14. Velibor Lalić, Izbeglička ili migrantska kriza u Evropi – bezbednosne implikacije i izazovi; Zbornik radova: Rizici i bezbednosne pretnje migrantske krize; Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci; Banja Luka 2015.

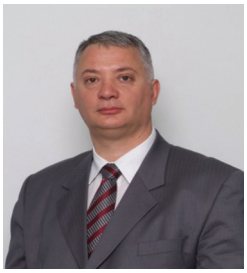

Miloš D. Tucović[1], Aleksandar Ž. Cekić[2], Dimitrije M. Tucović[3]

POSLEDICE MIGRANTSKE KRIZE NA NAŠU ZEMLJU I NJEN UTICAJ NA TURIZAM SRBIJE

Rezime

Migrantska kriza u Evropi je posledica planiranih ratova (vojnih intervencija i građanskih ratova) od strane vodećih zemalja Zapada. Ti ratovi, realizovani kroz vojne intervencije ili građanske ratove, u svakom slučaju su događaji koji su iz temelja, kao bumerang, potresli najviše Evropu, ali i sve zemlje koje se nalaze na migrantskim rutama. Migrantska kriza je kontinuirana i tih je razmera da se označava često sintagmom ,,seoba naroda".

Posledice takve migrantske krize su ogromne u sociološkom, bezbednosnom i političkom smislu, a posebno u na turističku delatnost. One su već danas u mnogim aspektima očigledne i značajno se reflektuju na međunarodne odnose, međudržavne odnose. Evropska unija gubi unutrašnju koheziju po pitanju migrantske krize i načina njenog rešavanja. Posledice po zemlje EU i ostale tranzitne zemlje, a posebno na Republiku Srbiju kao zemlju sa velikom fluktuacijom migranata, su heterogene, a u radu će biti prikazan njihov uticaj na turizam Srbije.

Ključne reči: migracija, bezbednost, kriza, turizam, promet.

CONSEQUENCES OF THE MIGRANT CRISIS IN OUR COUNTRY AND ITS IMPACT ON TOURISM OF SERBIA

Abstract

The migrant crisis in Europe is the result of planned wars (military intervention and civil wars) by the leading Western countries. These wars, carried out through military interventions or civil wars, in any case, the events that are basically, like the boomerang, shook the most Europe, but also all the countries that are on migrant routes. The migrant crisis is continuous and it is a small scale to be often referred to as the "people's peoples" syntagm.

The consequences of such a migrant crisis are immense in the sociological, security and political sense, and especially in the tourist activity. In many respects, they are already obvious today and are significantly reflected on international relations, interstate relations. The European Union is losing its internal cohesion over the issue of the migrant crisis and the way it is resolved. The consequences for the EU countries

1 Dr Miloš D. Tucović, Ugostiteljsko turistička škola Beograd, Republika Srbija, E-mail: dr.milos.tucovic@gmail.com
2 Dipl. ecc Aleksandar Ž. Cekić, Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti CESNA B, Beograd, E-mail: acacekic@gmail.com
3 Dimitrije M. Tucović, UPD Stari grad, Beograd, Republika Srbija, E-mail:tucovicd@hotmail.com

and other transit countries, especially the Republic of Serbia as a country with a large fluctuation of migrants, are heterogeneous, and the paper will show their influence on the tourism of Serbia.

Key words: migration, security, crisis, tourism, traffic.

Uvod

Evropska migrantska kriza[4] ili evropska izbeglička kriza, naziv za niz incidenata, odnosno niz događaja vezanih uz masovni dolazak izbeglica i, najčešće ilegalnih, imigranata iz Azije, Afrike i dela Jugoistočne Evrope (Kosovo i Albanija) u zemlje Evropske unije koji se beleži od sredine 2010., a koji je svoju eskalaciju dobio 2015. godine. Razlozi za masovni dolazak se tradicionalno vezuje uz hroničnu nezaposlenost i siromaštvo u tim zemljama, ali odnedavno i kao posledice ratnih zbivanja, pre svega u Siriji gde je građanski rat prouzrokovao masovni egzodus stanovništva u susedne zemlje, te Libiji gdje je rušenje režima Moamerija Gadafija doveo do anarhije koju vešto koriste dobro organizovane mreže krijumčara ljudima. Kriza se do sredine 2015. godine uglavnom odražavala na mediteranskim obalama Italije, do kojih su brojni migranti dolazili brodovima i čamcima, u brojnim slučajevima neuspešno, a što je dovodilo do masovnih pogibija. U najnovije vreme je daleko masovniji priliv izbeglica i migranata zabeležen na Balkanu, odnosno kao ruta za ulazak u EU se koriste kako njene članice na periferiji kao Grčka i Hrvatska, tako i bivše jugoslovenske republike Makedonija i Srbija. Iako su izbeglice od strane evropskog političkog establišmenta dočekane sa simpatijama, odnosno kao žrtve ratnih strahota kojima EU mora pružiti sigurno utočište, sa vremenom je odnos prema njima postao predmetom žestokih kritika od strane dela evropske javnosti, zabrinute zbog dodatnog opterećenja socijalnih službi, pogoršanja sigurnosne situacije, odnosno mogućeg nestanka navodnog hrišćanskog identiteta Evrope usled masovnog dolaska muslimana. U najnovije vreme je odnos prema migrantima postao predmet žestokog spora među pojedinim evropskim državama, pre svega između Nemačke koja insistira na politici "otvorenih vrata", te Mađarske, Slovačke i Poljske koje drže da će upravo one od nje imati najgore posledice.

Tabela br.1.: Migranti koji su došli u EU prema nacionalnosti u 2014. godini

Sirija	79.169
Eritreja	34.586
Nepoznate sub-saharske države	26.341
Avganistan	22,132
Kosovo*	22.069
Mali	10.575
Albanija	9.323
Gambija	8.730
Nigerija	8.715
Somalija	7.676
Ostali	54.216
Ukupno	**283.532**

Izvor: „Annual Risk Analysis 2015"

4 Europe migrant crisis, BBC News, Camila Ruz, The battle over the words used to describe migrants, BBC News Magazine

Izbeglica je osoba koja je protiv svoje volje raseljena iz svog zavičaja ili mesta prebivališta. Do proširenja definicije izbeglice došlo je 1938., kada su u ovu kategoriju svrstane i osobe sa objektivno utemeljenim strahom od progona zbog etničke i verske pripadnosti ili političkih ubeđenja, da bi se potom ovaj termin proširio i na sve one ljude koji su pobegli iz svojih domova na druga mesta unutar svojih zemalja. Danas se ovaj pojam odnosi na tzv. raseljena lica. Izbeglički status traje sve dok lice ne dobije novo mesto prebivališta ili se vrati kući.Prema podacima iz 2012.-te godine jedna od svake četiri izbeglice je iz Avganistana čime je ova zemlja vodeća po broju izbeglih ljudi.[5]

Pravni status migranata zavisi od uzroka migracije svakog migranata. Status azilant ima osoba koja je emigrirala iz svoje države zbog neposredne ratne opasnosti, takvi ljudi se smatraju ratnim izbeglicama i prema međunarodnom pravu svaka država sveta je dužna da im osigura pravo na azil. Član 14. UN-ove Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima glasi: „Svako ima pravo da traži utočište u drugim zemljama pred pogromom." Radni emigranti je osoba koja je emigrirala iz svoje zemlje zbog povoljnije ekonomske budućnosti. Radni odnosno ekonomski migranti nemaju pravo na azil, i zbog toga mogu biti deportovani u najbližu prethodnu državu gde im sigurnost nije ugrožena.

Migrantska kriza kao posledica "Arapskog proleća"

U toku je najveća seoba naroda posle Drugog svetskog rata. Kako će Evropa odgovoriti na taj izazov? Da li će se promeniti demografska slika Evrope? Danas je prisutno permanentno ugrožavanje osnovnih prava na mir, slobodu i zaštitu teritorijalnog integriteta i suvereniteta država širom sveta. Naime, čini se da je sav trud savremenog sveta u pogledu podizanja nivoa međunarodnog uvažavanja, tolerancije i širenja ljudske solidarnosti bio uzaludan. „Seoba naroda", kako vodeći geopolitičari nazivaju migracije stanovništva pojedinih zemalja severne Afrike i Bliskog istoka, ovu tvrdnju najbolje potvrđuje.

Direktna bezbednosna posledica „arapskog proleća" je pokretanje višemilionskog talasa izbeglica ka zemljama zapadne Evrope, koji će dovesti do migrantske krize, odnosno do različitih refleksija po bezbednost zemalja zapadne Evrope, koje su pretežno krajnji cilj izbeglica, ali i tranzitnih zemalja kroz koje izbeglice moraju da prolaze do svog krajnjeg odredišta. Pokazalo se da kolone izbeglica prate različite negativne pojave, poput organizovanog kriminala, sukoba, terorizma i društvenih i političkih potresa u državama kroz koje prolaze i u koje dolaze.

U velikom broju ovih zemalja izbeglice su doživljene kao pretnja ekonomiji, društvenoj stabilnosti i sistemu zdravstvene zaštite, što dalje implicira opravdano narastanje neprijateljstva lokalnog stanovništva, odnosno porast ksenofobije, rasizma i jačanja nacionalnih desničarskih pokreta, jer ekstremisti među izbeglicama donose nemir, nespokoj i ugrožavaju ličnu bezbednost prvenstveno mlade generacije u Evropi. Shodno tome, mnogi domaći i strani teoretičari bezbednosti s punim pravom smatraju migracije, odnosno „migrantsku krizu", kao najznačajniju ili najkrupniju posledicu „arapskog proleća" i vojnih intervencija NATO i njegovih vodećih članica, pre svega SAD, Ujedinjenog Kraljevstva, Francuske, Turske i Nemačke. Takav odnos doveo je do efekta „bumeranga", u pogledu posledica, upravo prema onim državam koje su stvorile najveću nesreću, državama koje su razarale. U tom smislu za sada SAD imaju najmanje posledice.

Sa aspekta bezbednosti evropskih zemalja najvažnije posledice „arapskog proleća" su terorizam i migrantska kriza. Navedene posledice se ne mogu i ne smeju posmatrati odvojeno iz sledećih razloga:

1. početak migrantske krize je neraskidivo vezan za obračun terorista organizovanih u Islamsku državu sa svojom neistomišljenom i ravnodušnom „braćom po veri";
2. migrantske rute su ujedno i putevi terorista u evropske zemlje;

5 UNHCR:Facts and Figures on Refugees

3. akcijama terorističkih ćelija u Evropi pogoršava se odnos evropskog stanovništva prema migrantima i manjinama poreklom iz afričkih i bliskoistočnih zemalja, što pojačava versku i rasnu podelu u evropskim društvima;
4. ove podele pogoduju teroristima i regrutaciji novih terorista.

Terorizam i migrantska kriza su trenutno dva najveća rizika i pretnje po bezbednost evropskih zemalja, ali su za sve zemlje starog kontinenta esencija bezbednosnih izazova, sa kojima su tesno povezani i svakako dublji politički i društveni izazovi za Evropu, a među njima posebno se izdvajaju i sledeći:

1. uspon ekstremizma;
2. neefikasnost institucija EU u rešavanju migrantske krize;
3. pogoršavanje odnosa EU sa državama arapskog sveta.

Migracione rute u XXI veku-veku migracija

Teoretičari globalizacije smatraju da su migracije samo logičan sled događaja procesa globalizacije, i da su demografska neravnoteža i nejednakost životnih šansi (bezbednosni rizici koji su direktni produkti globalizacije) njihov glavni uzročnik. Takođe, procenjuju i da će XXI vek biti „vek migracija", a u prilog tome ističu činjenicu da je na njegovom početku bilo više migranata nego ikada u istoriji, za razliku od XX veka, koji je većim delom bio karakterističan po izbeglicama kao nosiocima migracionih procesa. Tada su izbeglice sa teritorije bivše SFRJ i drugih kriznih žarišta pokrenule proces migracija, koji je i danas aktuelan, samo zbog teških socijalnih prilika. Zato ogroman broj kvalifikovanog visokoobrazovanog kadra odlazi u zemlje Zapada, dodatno osiromašujući te male i nerazvijene države, praveći od njih kolonije, sa prljavom tehnologijom i prostom radnom snagom.

Sukobi koji se odvijaju u oslabljenim državama severne Afrike, Bliskog istoka i centralne Azije (Libija, Sirija, severni Irak, Avganistan), primorali su milione ljudi da se pokrenu i samim tim učine region jugoistočne Evrope jednom od najfrekventnijih migracionih ruti u Evropi. Ova migraciona ruta nosi naziv Istočnomediteranska (slika br. 3) i nju uglavnom koriste migranti iz Avganistana, Somalije, Eritreje i Sirije. Istočnomediteranska migraciona ruta ima dva pravca:

1. Turska-Grčka-BJR Makedonija-Republika Srbija-EU, poznatija kao „Zapadnobalkanska ruta" ili samo kao „Balkanska ruta; i
2. Turska-Grčka-Albanija-Crna Gora-EU, uz napomenu da se retko koriste Albanija i Crna Gora kao tranzitne zemlje, već se vrši direktno prebacivanje migranata u Italiju morskim rutama iz izbegličkih kampova iz Turske i Grčke.

Pored ove migracione rute, na slici broj 1. prikazane su i: Centralnomediteranska migraciona ruta, koju uglavnom koriste migranti iz Libije i Nigerije, pravcem: Libija-ostrvo Lampeduza-Italija; i Zapadnomediteranska migraciona ruta, koju koriste migranti iz Libije i Tunisa, pravcem: Maroko-Gibraltar-Španija.

Uporedni frekventni pregled po migracionim rutama za 2014. i 2015. godine prikazan je na slici br. 2. Kao izvor korišćeni su podaci dati od strane Agencije EU zadužene za evropske granice i obalsku stražu (Frontex), uz napomenu da se podaci odnose na broj ilegalnih migranata. Ukupan broj migranata koji su od 01.01.2014. do 01.01.2016. godine ušli u zemlje EU je 1.822.377, od tog broja 885.386 lica je došlo Istočnomediteranskom migracionom rutom što je oko 48%, a od tog broja preko teritorije Republike Srbije prešlo je ukupno 764.038 migranta ili 42% od ukupnog broja migranata sa svih migracionih ruta, odnosno 86% od broja migranta na Istočnomediteranskoj migracionoj ruti.[6]

6 frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/ 2016

Slika br. 1.: Migracione rute u XXI veku

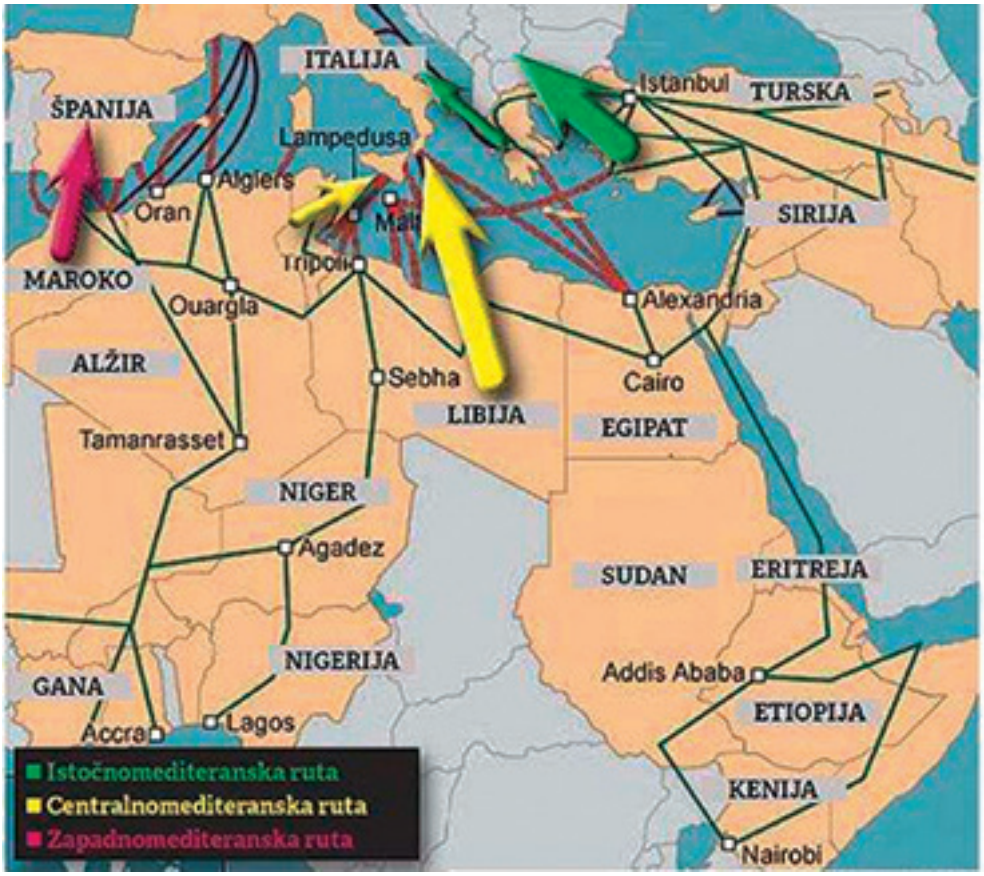

Izvor: Agencije EU zadužene za evropske granice i obalsku stražu (Frontex)

U evidenciji Frontex-a postoji 8 migrantskih ruta; pored već nabrojanih postoje i sledeće: Istočnogranična, Kružna ruta Albanija-Grčka, Zapadnobalkanska (kao posebna migraciona ruta), Zapadnoafrička (Zapadnomediteranska) i Crnomorska migraciona ruta.

Ovde je bitno istaći da je u 2014. godini u EU bilo ukupno 33 miliona ljudi ili oko 7% ukupne populacije EU, koji nisu rođeni u zemljama EU, što implicira da su i oni u jednom periodu bili emigranti. U periodu od 2010. do 2013. godine, oko 1.4 miliona ljudi je emigriralo u EU, ali ovaj broj se odnosi samo na tražioce azila i izbeglice, odnosno ljude koji su ušli u EU koristeći regularne migracijske procedure. U pokušaju dolaska u zemlje EU veliki broj migranata je i izgubio život, u 2014. 3.279, a u 2015. 3.770 lica. Najveći broj žrtava, oko 77% od ukupnog broja nastradalih u 2015. g. je bio na Centralnomediteranskoj migracionoj ruti. Frontex je 17.11.2016. godine, objavio informaciju da je u periodu od 01.01. do 16.11.2016. godine, samo na morskim m/r život izgubilo 4.500 migranata.

Problemi sa migrantima nisu vezani samo za 2014. i 2015. godinu, oni su tada samo kulminirali. U periodu od 2007. do 2011. godine veliki broj migranta je preko Mediterana došao do južnih obala EU (Španija, Italija i Malta).

Slika br. 2.: Pregled broja ilegalnih migranata po migracionim rutama za 2014. i 2015. godinu

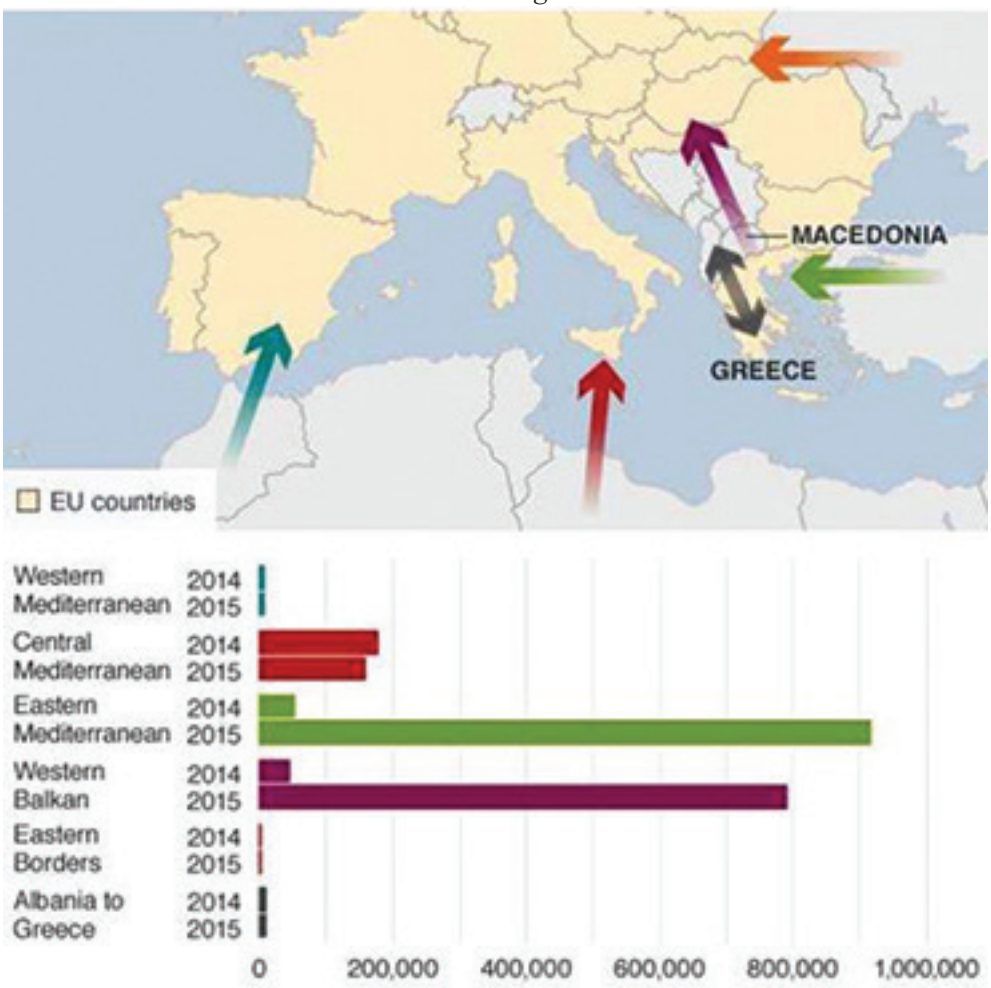

Izvor: Agencije EU zadužene za evropske granice i obalsku stražu (Frontex)

O kojem broju se radi govori i podatak da je postojao sporazum vlada Libije i Italije u cilju zaustavljanja ilegalnih migracija u Italiju. Sporazum propada po izbijanju građanskog rata u Libiji. Od tada pa do danas EU nije uspela da ponudi sveobuhvatan odgovor na datu situaciju, imajući u vidu različite stavove država članica EU.

Državama jugoistočne Evrope bio je prioritet da ubrzaju prolaz migranata kroz svoje teritorije, i svaki pokušaj ograničavanja ovog procesa, poput pokušaja Mađarske da zatvori granice, bio je dočekan jakim diplomatskim reakcijama susednih zemalja. Mađarska je ispoljila svu nacionalnu doslednost i odgovornost u skladu sa svojim nacionalnim interesima. Sličnim postupanjem Austrije i Hrvatske, Srbija je postala žrtva migrantske krize i nije na vreme preduzela adekvatne mere sa svojim snagama bezbednosti.

Slika br. 3.: Istočnomediteranska ruta migracija

Izvor: Agencije EU zadužene za evropske granice i obalsku stražu (Frontex)

Migrantsko pitanje Srbije

Dolazak izbeglica i drugih migranata u Srbiju otvara mnogo pitanja, a među njima i koliki broj migranata je Srbija u mogućnosti da apsorbuje i kakve to posledice može izazvati na ekonomskom, a kakve na širem društvenom planu? Kada se ima u vidu ekonomska situacija u Srbiji, isuviše veliki priliv migranata može uticati i na promenu odnosa građana Srbije prema izbeglicama. S obzirom na stanje srpske privrede, tanka je linija između onog što može biti priliv na opšte zadovoljstvo, od onog priliva koji može izazvati strah i nezadovoljstvo zbog „udara na budžet“ ili zbog „preotimanja radnih mesta“. Prema opštim ocenama Brisela i relevantnih NVO, odnos prema izbeglicama i migrantima uopšte u 2015. godini je bio veoma tolerantan, međutim, trebalo bi imati u vidu da se građani Srbije suočavaju sa sve većim ekonomskim problemima. U izveštaju Beogradskog centra za ljudska prava se navodi da je veliki broj radnika u 2015. godini ostao bez posla, da je ugašeno oko 400 državnih preduzeća i da je više od 20.000 radnika uzelo otpremnine, među kojima su mnogi od njih još uvek radno sposobni, što će uticati na to da će se povećati broj nezaposlenih.

Srbija i migrantsko pitanje Srbija je landlocked država, što znači da izbeglice i migranti ne dolaze direktno iz ratom pogođenih područja na njenu teritoriju, niti, pak, nameravaju da se u njoj nastane. Čak i kad to žele, uspostavljeni azilni sistem ih u tome onemogućava. Relevantni izveštaji međunarodnih organizacija ukazivali su na to da će se dogoditi masovan priliv izbeglica i migranata. Ipak, kao odgovor, čitav do tada stvoren strateški i institucionalni odgovor je napušten, pa je „razvlašćen“ i Komesarijat za izbeglice i migracije, obrazovanjem Radne grupe za rešavanje problema mešovitih migracionih tokova, sa zadatkom da „prati, analizira i razmatra pitanja mešovitih migracionih tokova“[7]. U cilju sveobuhvatnog upravljanja migracijama, donet je Zakon o upravljanju migracijama 2012. godine, te definisane nadležnosti Komesarijata za izbeglice i migracije (čl. 10)[8]. U svom Redovnom godišnjem izveštaju za 2015. godinu, Zaštitnik građana navodi da se „Srbija prema izbeglicama i migrantima ponela korektno: humano, ali ponekad nedovoljno organizovano, uglavnom usled ad hoc pristupa strateškim izazovima“[9].

Pitanje koje se postavlja u slučaju Srbije, koliko će izbeglih duže vreme ostati

7 Službeni glasnik, Republike Srbije, 2015. godina
8 Službeni glasnik br. 3, Republike Sebije, 2012. godina
9 Zaštitnik građana, 2016. godina

na teritoriji, nejasno je i to kako će se organizovati njihovo prinudno zadržavanje, i to posebno u svetlu nedostajućih neophodnih institucionalnih kapaciteta i mehanizama integracije i pozicije Srbije kao "nesigurne" treće zemlje za tražioce azila.

Posledice migrantske krize na turizam Srbije

Najnoviji uticaj političkih kriza na turizam predstavlja talas nemira koji je pogodio dva regiona: Srednji Istok i Severnu Afriku, tzv. „Arapsko proleće", koje je dovelo do stagnacije i pada prometa u zemljama ovih regiona, ali nije bitnije uticalo na svetska turistička kretanja. Nakon ove krize, turizam se vrlo brzo oporavio, što je rezultiralo porastom turističkog prometa, u skoro svim zemljama pogođenim krizom. U Srbiji zabeležen je isti trend što se može videti u prikazanim tabelama dolaska turista, njihovih ostvarenih noćenja, emitivnih područja i deviznim prilivom.

Turizam u Republici Srbiji prolazio je kroz snažno restrukturiranje izvora tražnje. Značajno je da je od 2008. godine bilo slabljenja domaćeg turističkog prometa, uglavnom pod uticajem ekonomske krize na životni standard u Republici Srbiji.

S druge strane, kontinuirano je rastao priliv stranih turista sa evropskih tržišta, uz već tradicionalno visok broj poseta iz zemalja regiona. U 2015. godini uočeni su i prvi znaci oporavka domaće tražnje.

Brojne slabosti koje su bile izlažene u prethodnim godinama, zahvaljujući aktivnostima Vlade Republike Srbije, resornog ministarstva, a posebno zahvaljujući vlasnicima i zaposlenima u turističkoj privredi, ostvarene su pretpostavke za brži rast i razvoj turizma kao prioritetne privredne delatnosti, a ona se ogleda u:

- Republika Srbija je prepoznata kao faktor unapređenja regionalne saradnje;
- u cilju razvoja avio saobraćaja u Republici Srbiji formirano je novo javno preduzeće „Aerodromi Srbije" koje treba da stavi u funkciju veći broj neiskorišćenih aerodroma i obezbedi uslove za niskobudžetne avio kompanije i unapređenje avio saobraćaja i dostupnosti većeg broja turističkih destinacija u Republici Srbiji;
- unapređen je regionalni i međunarodni avio saobraćaj, Aerodrom Nikola Tesla u 2015. godini imao je preko 4,7 miliona putnika;
- uvođenje redovne avionske linije Beograd – Njujork;
- Vlada je prepoznala značaj turizma za ostvarivanje ključnih razvojnih ciljeva u poslednje dve godine;
- intenzivirani su radovi na izgradnji međunarodnih putnih Koridora X i XI, počela je rekonstrukcija međunarodnog železničkog Koridora X, ugovorena je izgradnja pruge za vozove velike brzine od Budimpešte do Beograda;
- značajna investiciona ulaganja u rekonstrukcije, adaptacije i izgradnju novih hotelskih kapaciteta izvedena su od strane domaćih preduzeća i pod upravom lokalnog manadžmenta kao što su „MK Group" (Kopaonik, Beograd), „Mona" (Zlatibor, Beograd, Kušići), „A" hoteli (Aranđelovac, Novi Sad i Šabac); hoteli na Zlatiboru i Vrnjačkoj banji, „Silver Lake Resort" (Srebrno jezero) i drugi;
- prisutni su poznati hotelski brendovi (Radisson Blu, Crowne Plaza, Luxury Collection – Starwood, Falkensteiner, Holiday Inn, Best Western, Mariott, započeta izgradnja Hiltona);
- Republika Srbija je potvrdila i ubrzala procese pridruživanja EU;
- unapređena je međunarodna aktivnost, pozicija i imidž Republike Srbije;
- unapređen je zakonodavni okvir u oblasti investicija, turizma, planiranja i izgradnje i sa nužnim promenama zakonodavstva u oblasti upravljanja javnim investicijama i javno-privatnim partnerstvom stvoriće se uslovi za unapređenje investicija u turizam Republike Srbije;
- u 2015. godini, prvi put posle 2008. godine, porastao je broj dolazaka (za 12%) i noćenja (za 8%) domaćih turista, a taj trend je zabeležen i u 2016.

godine: broj dolazaka domaćih turista povećan je za 14,2%, odnosno, noćenja za 15,2% u odnosu na 2015. godinu. Na ovakav pozitivan trend značajno je uticala odluka Vlade da projektom dodele vaučera podrži stanovništvo koje je slabije platežne moći, kao i da minstarstvo nadležno za poslove turizma brzo i efikasno realizuje odluku i Turistička organizacija Srbije promoviše kampanju „Moja Srbija" namenjenu domaćim turistima;

- razvoj preduzetništva malih i srednjih preduzeća kao dugoročno razvojno opredeljenje Vlade treba da omogući podizanje konkurentnosti domaće privrede ulaskom novih mikro, malih i srednjih preduzeća i stvaranje povoljnog poslovnog okruženja postojećih za dalji rast i razvoj;
- fiskalna konsolidacija i reforme omogućavaju stvaranje novih tržišnih i održivih modela efikasnije korišćenja državne imovine, smanjenje subvencija, stvaranje nebudžetskih fondova i održivih tržišnih modela finansiranja razvoja (mikro - kreditni fondovi, fondovi smelog kapitala, mešoviti investicioni i garancijski fondovi).

Dolasci turista, ostvareni broj noćenja i turistički promet u Srbiji

U prvih osam meseci 2017. godine ukupan broj dolazaka turista u Republiku Srbiju iznosio je 2.109.185 (porast od 12,5% u odnosu na isti period 2016), od čega su domaći činili 1.105.855 (porast od 7,3%), odnosno učestvovali su sa 52,4% u ukupnim dolascima. Broj dolazaka stranih turista iznosio je 1.003.330 (porast od 18,8% u odnosu na prvih osam meseci 2016), što predstavlja učešće od 47,6% u ukupnim dolascima turista.

Tabela br. 2.: Dolasci turista u Srbiji u periodu 2012 – 2017. (zaključno sa avgustom)

Godina	DOLASCI						UČEŠĆE U UKUPNOM BROJU DOLAZAKA U SRBIJU (u%)	
	Ukupno	Indeks	Domaći	Indeks	Strani	Indeks	Domaći	Страни
2012.	2.079.643	101,0	1.269.676	97,0	809.967	106,0	61,1	38,9
2013.	2.192.435	105,4	1.270.667	100,1	921.768	113,8	58,0	42,0
2014.	2.192.268	100,0	1.163.536	91,6	1.028.732	111,6	53,1	46,9
2015.	2.437.165	111,2	1.304.944	112,2	1.132.221	110,1	53,5	46,5
2016.	2.753.591	113,0	1.472.165	112,8	1.281.426	113,2	53,5	46,5
2017. Jan/Avgust	2.109.185	112,5	1.105.855	107,3	1.003.330	118,8	52,4	47,6

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Tabela br. 3.: Dolasci turista po mesecima u Srbiji u periodu 2016 – 2017. (zaključno sa avgustom)

DOLASCI PO MESECIMA													
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Укупно
2016	150.481	166.706	178.651	222.912	292.422	252.748	287.475	323.567	253.876	245.039	177.474	202.240	2.753.591
2017	158.606	164.656	202.282	264.883	325.922	294.432	331.580	366.824					
Indeks	105,4	98,8	113,2	118,3	111,5	116,5	115,3	113,4					

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

U prvih osam meseci 2017. godine ostvareno je 5.878.270 noćenja turista (rast od 10,3% u odnosu na prvih osam meseci 2016), od čega su domaći turisti ostvarili 3.721.544 noćenja (rast od 6,6% u odnosu na prvih osam meseci 2016), odnosno učestvovali sa 63,3% u ukupnom broju noćenja, dok su strani turisti ostvarili 16,8% više noćenja (2.156.726) u odnosu na prvih osam meseci 2016. godine, tj. učestvovali su sa 36,7% u ukupnom broju noćenja.

Tabela br. 4. : Ostvarena noćenja turista u Srbiji u periodu 2012 – 2017. (zaključno sa avgustom)

Godina	NOĆENJA						UČEŠĆE U UKUPNOM BROJU NOĆENJA U SRBIJI (u%)	
	Ukupno	Indeks	Domaći	Indeks	Strani	Indeks	Domaći	Strani
2012.	6.484.702	98,0	4.688.485	94,0	1.796.217	109,0	75,3	24,7
2013.	6.567.460	101,3	4.579.067	97,7	1.988.393	110,7	69,7	30,3
2014.	6.086.275	92,7	3.925.221	85,7	2.161.054	108,7	64,5	35,5
2015.	6.651.852	109,3	4.242.172	108,1	2.409.680	111,5	63,8	36,2
2016.	7.533.739	113,3	4.794.741	113,0	2.738.998	113,7	63,6	36,4
2017. Jan-Avgust	5.878.270	110,3	3.721.544	106,6	2.156.726	116,8	63,3	36,7

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Trend povećanja broja turista nastavljen je i u 2017. godini.

Tabela br. 5.: Ostvarena noćenja turista po mesecima u Srbiji u periodu 2016 – 2017. (avgust 17.)

	NOĆENJA PO MESECIMA												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	Ukupno
2016	475.398	545.875	512.897	555.441	708.469	691.802	865.733	972.981	678.059	599.939	445.474	481.671	7.533.739
2017	490.886	515.130	553.100	642.037	797.484	809.815	988.084	1.081.743					
Indeks	103,3	94,4	107,8	115,6	112,6	117,1	114,1	111,2					

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Prosečna dužina boravka turista u Srbiji u prvih osam meseci 2017. godine iznosila je 2,79 dana, pri čemu je boravak domaćih turista trajao 3,36, a stranih 1,15 dana.

Tabela br. 6.: Ostvarena turistički promet turista u Srbiji u periodu 2012 – 2017. (do avgusta 17.)

Godina	Prosečna dužina boravka u Srbiji (u danima)		
	Ukupno	Domaći	Strani
2012.	3,12	3,12	2,22
2013.	3,00	3,60	2,16
2014.	2,78	3,37	2,10
2015.	2,73	3,25	2,13
2016.	2,73	3,25	2,13
2017. Jan-Avgust	2,79	3,36	1,15

Izvor:Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Dolasci turista i ostvareni broj noćenja po vrstama turističkih mesta u Srbiji

U prvih osam meseci 2017. godine, Beograd je zabeležioukupno 644.989dolazaka, odnosno rast od 114,9%, pri čemu je broj dolazaka domaćih turista (101.1790) opao za 7,7% u odnosu na prvih osam meseci 2016. godine, a broj dolazaka stranaca (543.810) porastao za 20,3%.

U Novom Sadu turistički promet izražen brojem dolazaka iznosio je 114.451što predstavlja porast od 14%, pri čemu su domaći turisti (41.038) zabeležili porast od 13,7%, a strani (73.413) od 14,2%.

U banjskim mestima zabeležen je porast ukupnog broja dolazaka turista (378.778) od 9,87%, od čega su domaći turisti (310.966) zabeležili porast od 10,7%, a strani (49.456) od 5,3%.

U planinskim centrimaje registrovano ukupno 404.476dolazaka, odnosno porast od 5,9% u odnosu na prvih osam meseci 2016. Broj domaćih turista (330.727) je u porastu za 6,2%, a stranih (73.749) za 4,4%.

Tabela br. 7.: Dolasci turista po vrstama turističkih mesta u Srbiji u periodu januar-avgust 2017.

Jan-Avgust 2017.	DOLASCI					
	Ukupno	Indeks	Domaći	Indeks	Strani	Indeks
Republika Srbija	**2.109.185**	**112,5**	**1.105.855**	**107,3**	**1.003.330**	**118,8**
Beograd	644.989	114,9	101.179	92,3	543.810	120,3
Novi Sad	114.451	114,0	41.038	113,7	73.413	114,2
Banjska mesta	378.778	109,7	310.966	110,7	67.812	105,3
Planinska mesta	404.476	105,9	330.727	106,2	73.749	104,4
Ostala turistička mesta	474.016	117,1	273.922	110,1	200.094	128,3
Ostala mesta	92.475	114,6	48.023	110,1	44.452	119,8

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Mereno brojem ostvarenih noćenja, u prvih osam meseci 2017. godine, u Beogradu je zabeležen porast ukupnog broja noćenja (1.289.031) od 19,3% u odnosu na prvih osam meseci 2016. godine, pri čemu su domaći turisti (197.731) zabeležili porast od 6,7%, a strani rast (1.091.300)od 21,9%.

U prvih osam meseci 2017. godine Novi Sad je imao porast broja noćenja(220.801) od 1,6% u odnosu na prvih osam meseci 2016. godine. Kod domaćih turista (67.199) zabeležen je porast broja noćenja od 3,6%, dok je kod stranih turista (153.602noćenja) rast iznosio 0,8%.

U ovom periodu, prema registrovanom broju noćenja, domaći turisti su, posle banjskih mesta (1391.010, porast 7,5%), najviše noćili u planinskim centarima (1.358.138 noćenja; porast od 5,1%).

Tabela br. 8.: Noćenja turista po vrstama turističkih mesta u periodu januar-avgust 2017. godine

Jan-Avgust 2017.	NOĆENJA					
	Ukupno	Indeks	Domaći	Indeks	Strani	Indeks
Republika Srbija	**5.878.270**	**110,3**	**3.721.544**	**106,9**	**2.156.726**	**116,8**
Beograd	1.289.031	119,3	197.731	106,7	1.091.300	121,9
Novi Sad	220.801	101,6	67199	103,6	153602	100,8
Banjska mesta	1.593.171	107,1	1.391.010	107,5	202.161	104,8
Planinska mesta	1.607.327	106,2	1.358.138	105,1	249.189	112,7
Ostala turistička mesta	950.642	113,2	578.856	108,7	37.1786	120,8
Ostala mesta	217.298	114,1	128.610	113,2	88.688	115,5

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Banjska mesta Srbije

U prvih osam meseci 2017. godine banjska mesta su učestvovala sa 17,96% u ukupnim dolascima turista u Srbiju, odnosno sa 27,10% u ukupnom broju noćenja turista u Srbiji.

Turistički promet u banjama Srbije, izražen ukupnim brojem dolazaka turista (378.778), u prvih osam meseci 2017. godine porastao je za 9,7% u odnosu na prvih osam meseci 2016. godine. Rast broja dolazaka domaćih turista (310.966) iznosio je 7,3%, dok je rast broja dolazaka stranih turista (67.812) iznosio 5,3%.

Tabela br. 9.: Dolasci turista u banjskim mestima Republike Srbije u period januar-avgust 2017.

Jan –Avgust 2017.	DOLASCI					
	Ukupno	Indeks	Domaći	Indeks	Strani	Indeks
Republika Srbija	**2.109.185**	**112,5**	**1.105.855**	**107,3**	**1.003.330**	**118,8**
Banjska mesta	**378.778**	**109,7**	**310.966**	**110,7**	**67.812**	**105,3**
Vmjačka Banja	161.275	105,1	130.968	107,3	30.307	96,4
Sokobanja	42.762	122,4	40.754	124,9	2.008	87,0
Aranđelovac - Bukovička Banja	27.229	111,5	22.154	111,5	5.075	111,5
Mataruška Banja	331	100,0	315	101,0	16	84,2
Banja Koviljača	16.938	109,0	13.030	112,2	3.908	99,5
Prolom Banja	10.959	116,7	8.713	112,6	2.246	135,9
Gornja Trepča	8.819	110,6	7.701	109,3	1.118	120,5
Vranjska Banja	1.488	108,9	1.385	106,9	103	147,1
Banja Kanjiža	7.627	96,6	5.063	87,4	2.564	122,0
Banja Junaković	5.667	122,3	4.409	122,5	1.258	121,7
Banja Vrdnik	19.326	127,3	15.909	123,2	3.417	150,6
Banja Rusanda	917	72,5	864	70,4	53	143,2
Banja Palić	21.595	107,2	12.380	103,2	9.215	113,0
Selters Banja	3.416	107,3	3.260	106,9	156	116,4
Lukovska Banja	9.983	107,1	8.739	103,8	1.244	138,7
Gamzigradska Banja	1.079	86,7	1.038	87,6	41	68,3
Ribarska Banja	7.280	136,1	7.036	142,8	244	57,8
Sijarinska Banja	5.036	116,6	4.859	116,8	177	109,9
Banja Vrujci	8.620	109,0	8.105	109,7	515	99,0
Niška Banja	3.319	109,8	2.270	117,3	1.049	96,4

Ukupan broj noćenja u banjama (1.593.171) je u rastu za 7,1% u odnosu na prvih osam meseci 2016. Broj noćenja domaćih gostiju (1.391.010) porastao je za 7,5%, a broj noćenja stranih turista je porastao za 4,8% (202.161).

Tabela br. 10.: Ostvarena noćenja turista u banjskim mestima Srbije u period januar-avgust 2017.

Jan-Avgust 2017.	NOĆENJA					
	Ukupno	Indeks	Domaći	Indeks	Strani	Indeks
Republika Srbija	**5.878.270**	**110,3**	**3.721.544**	**106,9**	**2.156.726**	**116,8**
Banjska mesta	**1.593.171**	**107,1**	**1.391.010**	**107,5**	**202.161**	**104,8**
Vrnjačka Banja	514.759	103,7	436.306	105,8	78.453	93,3
Sokobanja	209.100	123,5	204.043	124,4	5.057	95,9
Aranđelovac - Bukovička Banja	80.866	118,5	67.165	118,6	13.701	118,0
Mataruška Banja	3.118	93,0	2.988	93,9	130	76,0
Banja Koviljača	102.949	99,4	81.224	102,6	2.1725	88,8
Prolom Banja	59.231	116,8	51.673	113,8	7.558	142,2
Gornja Trepča	87.559	112,2	74.428	111,4	13.131	117,0
Vranjska Banja	12.676	103,9	12.075	102,9	601	127,3
Banja Kanjiža	32.195	98,7	23.237	85,9	8.958	161,0
Banja Junaković	33.533	100,6	29.313	99,4	4.220	109,7
Banja Vrdnik	69.631	104,2	60.401	98,8	9.230	162,6
Banja Rusanda	9.823	83,2	9.378	81,9	445	127,9
Banja Palić	35.674	105,9	21.990	105,5	13.684	106,6
Selters Banja	73.576	100,2	72.261	99,6	1.315	143,2
Lukovska Banja	62.787	102,9	57.981	101,1	4.806	129,9
Gamzigradska Banja	10.225	65,4	9.999	64,9	226	101,3
Ribarska Banja	46.204	130,4	43.678	129,8	2.526	141,2
Sijarinska Banja	34.612	99,1	33.883	99,4	729	89,4
Banja Vrujci	38.071	104,3	36.083	104,1	1.988	107,3
Niška Banja	21.988	112,3	19.157	114,3	2.831	100,4

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Po turističkom prometu prednjači Vrnjačka Banja koja, po broju dolazaka turista (161.275) učestvuje sa 42,56% u ukupnom broju dolazaka turista u banje (378.778), odnosno po broju ostvarenih noćenja (514.759) učestvuje sa 32,31% u ukupnom broju noćenja u banjskim mestima Srbije (1.593.171).

U Banji Vrdnok registrovan je najveći porast ukupnog broja dolazaka (27,3%), dok je u Sokobanji registrovan najveći porast broja noćenja (23,5%).

Prosečna dužina zadržavanja u banjama u prvih osam meseci 2017. godine je 4,21 dana (za domaće 4,47; za strane 2,98 dana).

Turisti su se najduže zadržavali u Selters Banji (21,54 dana). Domaći turisti su najduže boravili u Selters Banji (22,17 dana), a strani turisti su najduže boravili u banji Gornja Trepča - 11,75 dana.

Tabela br. 11.: Prosečna dužina boravka u banjskim mestima Srbije u period januar-avgust 2017.

Jan-Avgust 2017.	Prosečna dužina boravka u banjskim mestima (u danima)		
	Ukupno	Domaći	Strani
Banjska mesta	**4,21**	**4,47**	**2,98**
Vmjačka Banja	3,19	3,33	2,59
Sokobanja	4,89	5,01	2,52
Aranđelovac – Bukovička Banja	2,97	3,03	2,70
Mataruška Banja	9,42	9,49	8,13
Banja Koviljača	6,08	6,23	5,56
Prolom Banja	5,40	5,93	3,37
Gomja Trepča	9,93	9,66	11,75
Vranjska Banja	8,52	8,72	5,83
Banja Kanjiža	4,22	4,59	3,49
Banja Junaković	5,92	6,65	3,35
Banja Vrdnik	3,60	3,80	2,70
Banja Rusanda	10,71	10,85	8,40
Banja Palić	1,65	1,78	1,48
Selters Banja	21,54	22,17	8,43
Lukovska Banja	6,29	6,63	3,86
Gamzigradska Banja	9,48	9,63	5,51
Ribarska Banja	6,35	6,21	10,35
Sijarinska Banja	6,87	6,97	4,12
Banja Vrujci	4,42	4,45	3,86
Niška Banja	6,62	8,44	2,70

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Planinska mesta - lista posećenosti planinskih mesta Srbije

U prvih osam meseci 2017. godine planinska mesta su učestvovala sa 20,3% u ukupnim dolascima turista u Srbiju, odnosno sa 29,2% u ukupnom broju noćenja turista u Srbiji.

Turistički promet u planinskim centrima Srbije, izražen ukupnim brojem dolazaka turista (353.160), u prvih osam meseci 2017. porastao je za 5,7% u odnosu na prvih osam meseci 2016. godine, dok je kod ukupnog broja noćenja (1.400.414) zabeležen porast od 6,0%.

Broj dolazaka domaćih turista (292.804) je bio u porastu za 5,8% u odnosu na prvih osam meseci 2016. godine, dok je broj dolazaka stranih turista (60.356) porastao za 5,2%.

Tabela br. 12.: Dolasci turista na planinska mesta Srbije

Jan-Avgust 2017.	DOLASCI					
	Ukupno	Indeks	Domaći	Indeks	Strani	Indeks
Republika Srbija	**2.109.185**	**112,5**	**1.105.855**	**107,3**	**1.003.330**	**118,8**
Planinska mesta	**404.476**	**105,9**	**330.727**	**106,2**	**73.749**	**104,4**
Zlatibor	136.987	107,3	103.082	106,4	33.905	110,4
Kopaonik	99.304	116,0	81.016	114,5	18.288	123,7
Tara	48.279	99,0	45.436	99,3	2.843	94,5
Divčibare	28.464	123,4	27.937	123,3	527	128,5
Ivanjica	8.686	110,3	8.156	115,5	530	65,3
Zlatar	10.210	119,8	9.190	123,3	1.020	95,2
Rudnik	3.962	79,6	3.714	80,6	248	66,8
Stara Planina	12.334	107,8	9.980	125,7	2.354	67,1
Goč	7.012	103,5	7.012	103,5	-	-

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

U istom periodu, broj noćenja domaćih turista (1.189.410) bio je u porastu za 4,6%, a stranih (211.004) za 15,3% u odnosu na prvih osam meseci 2016. godine.

Po broju dolazaka turista (116.982) prednjačio je Zlatibor koji je učestvovao sa 33,1% u ukupnom broju dolazaka turista u planinske centre (353.160). Po broju ostvarenih noćenja (445.047), Zlatibor je zauzeo prvo mesto sa učešćem od 31,8% u ukupnom broju noćenja na planinama (1.400.414) u Srbiji.

Najveći porast ukupnog broja dolazaka zabeležen je na Divčibarama (25,1%). Od ostalih planinskih centara najveći porast broja dolazaka registrovan je na Zlataru (17,9%) i na Kopaoniku (16,0%).

Najveći porast ukupnog broja noćenja u prvih osam meseci 2017. godine ostvaren je na Zlataru (39,4%) i u Ivanjici (17,9%).

Tabela br. 13.: Ostvarena noćenja turista na planinskim mestima Srbije

Jan-Avgust 2017.	NOĆENJA					
	Ukupno	Indeks	Domaći	Indeks	Strani	Indeks
Republika Srbija	**5.878.270**	**110,3**	**3.721.544**	**106,9**	**2.156.726**	**116,8**
Planinska mesta	**1.607.327**	**106,2**	**1.358.138**	**105,1**	**249.189**	**112,7**
Zlatibor	527.650	106,7	42.6066	105,9	101.584	110,5
Kopaonik	443.295	112,0	35.6314	109,5	86.981	123,3
Tara	203.347	100,5	19.5703	100,9	7.644	90,6
Divčibare	120.594	109,8	11.9721	110,1	873	85,3
Ivanjica	33.605	117,0	3.2273	120,7	1.332	66,9
Zlatar	37.106	141,7	3.4984	144,7	2.122	105,7
Rudnik	24.941	77,1	2.2673	78,5	2.268	65,3
Stara Planina	44.731	101,2	3.6791	109,1	7.940	75,8
Goč	40.181	99,8	4.0181	99,8	-	-

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Prosečna dužina zadržavanja u planinskim centrima u prvih osam meseci 2017. godine je 3,97 dana (za domaće 4,11; za strane 3,38 dana).

Turisti su se najduže zadržavali na Rudniku (6,3 dana) i to domaći (6,1 dana), a strani 9,15 dana).

Tabela br. 14.: Prosečna dužina boravka u planinskim mestima (u danima)

Jan-Avgust 2017.	Prosečna dužina boravka u planinskim mestima (u danima)		
	Ukupno	Domaći	Strani
Planinska mesta	**3,97**	**4,11**	**3,38**
Zlatibor	3,85	4,13	3,00
Kopaonik	4,46	4,40	4,76
Tara	4,21	4,31	2,69
Divčibare	4,24	4,29	1,66
Ivanjica	3,87	3,96	2,51
Zlatar	3,63	3,81	2,08
Rudnik	6,30	6,10	9,15
Stara planina	3,63	3,69	3,37
Goč	5,73	5,73	/

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Strani turisti po zemljama iz kojih dolaze u Srbiji

U prvih osam meseci 2017. godine, najveći broj dolazaka turista (70.607; rast od 7,6%), kao i najveći broj ostvarenih noćenja (163.039; rast od 4,9%) u Srbiji ostvarili su turisti iz BiH.

Najveći porast broja dolazaka (328,4%), kao i broja noćenja (366,2%) registrovan je kod turista iz Izraela.

Tabela br. 15.: Strani turisti po zemljama iz kojih dolaze u Srbiju u period januar-avgust 2017.

STRANI TURISTI PO ZEMLJAMA IZ KOJIH DOLAZE	DOLASCI		NOĆENJA	
	Jan – Avgust 2017.	Indeks	Jan - Avgust 2017.	Indeks
UKUPNO STRANIH TURISTA	1.003.330	118,8	2.156.726	116,8
Austrija	23.209	114,8	48.571	117,3
Belgija	8.487	142,7	14.779	121,9
Bosna i Hercegovina	70.607	107,6	163.039	104,9
Bugarska	54.441	102,1	90.336	99,6
Grčka	42.466	115,7	79.273	107,8
Danska	4.553	96,2	10.732	87,3
Irska	2.128	117,8	5.407	115,0
Island	718	162,4	2.235	164,8
Italija	34.606	109,6	80.860	110,3
Luksemburg	436	121,8	933	104,1
Mađarska	23.693	114,8	47.503	111,4
Nemačka	54.599	124,9	103.024	116,8
Norveška	4.391	104,7	11.041	97,3
Poljska	33.328	134,3	55.324	129,6
Portugalija	2.349	115,8	6.862	119,7
Republika Makedonija	39.120	109,2	81.132	111,8
Rumunija	47.128	126,7	100.396	121,4
Ruska Federacija	35.250	117,3	105.931	116,6
Slovačka	9.521	128,9	18.148	121,1
Slovenija	47.638	106,9	85.536	107,4

STRANI TURISTI PO ZEMLJAMA IZ KOJIH DOLAZE	DOLASCI		NOĆENJA	
	Jan – Avgust 2017.	Indeks	Jan - Avgust 2017.	Indeks
Turska	71.809	120,4	114.271	117,2
Ujedinjeno Kraljevstvo	22.338	118,5	52.822	118,4
Ukrajina	7.287	116,5	13.851	115,6
Finska	2.322	107,5	5.792	104,9
Francuska	21.196	111,6	45.724	109,0
Holandija	15.393	121,7	30.794	118,2
Hrvatska	49.129	107,8	91.216	104,8
Crna Gora	53.157	103,1	142.554	100,4
Češka Republika	10.904	129,8	21.813	128,2
Švajcarska i Lihtenštajn	17.854	111,9	40.113	107,5
Švedska	15.490	120,3	37.325	118,1
Španija	7.985	113,3	21.401	115,8
Ostale evropske zemlje	25.959	112,9	59.396	108,5
Južna Afrika	690	93,2	1.749	83,4
Kanada	6.478	122,4	16.966	133,5
Sjedinjene Američke Države	23.344	129,6	55.965	120,9
Brazil	1.388	103,0	3.751	88,7
Izrael	29.300	428,4	88.772	466,2
Japan	3.869	113,4	8.587	104,3
Južna Koreja	5.294	93,6	6.799	104,6
Kina (uklj. Hong Kong)	31.800	273,7	59.355	210,0
Ujedinjeni Arapski Emirati	3.632	89,5	9.166	76,6
Australija	9.871	113,5	24.367	119,1
Novi Zeland	886	87,2	1.974	77,9
Ostale vanevropske zemlje	27.287	116,1	91.141	128,6

Izvor: Republički Zavod za Statistiku Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2017.

Smeštajni kapaciteti u turizmu Srbije

Struktura smeštajnih objekata, odnosno njihovih kapaciteta izmenjena je u poslednjih nekoliko godina. U ponudi smeštajnih objekata hotelskog tipa došlo je do dinamičnog razvoja i to, prvenstveno hotela sa 4*. U odnosu na 2005. godinu, povećano je učešće poznatih hotelskih brendova (Radisson Blu, Crowne Plaza, Luxury Collection – Starwood, Falkensteiner, Holiday Inn, Best Western), najvećim delom u Beogradu, Subotici, Novom Sadu i Nišu.

Intenzivira se izgradnja, odnosno rekonstrukcija i adaptacija jednog broja hotelskih objekata koji su u vlasništvu lokalnih kompanija i pod upravom lokalnog menadžmenta kao što su „MK Group" (Kopaonik, Beograd), „Mona" (Zlatibor, Beograd, Kušići), „A" hoteli (Aranđelovac, Novi Sad i Šabac); hoteli na Zlatiboru i Vrnjačkoj banji, „Silver Lake Resort" (Srebrno jezero) i drugi.

Prema podacima ministarstva nadležnog za poslove turizma, u 2015. godini, broj kategorisanih objekata za smeštaj vrste hoteli (uključujući garni i apart hotele), moteli, pansioni, turistička i apartmanska naselja (bez privatnih kuća, soba, ruralnih turističkih domaćinstava, lovačkih vila i kampova), iznosio je 358. Broj smeštajnih jedinica u navedenim objektima je dostigao cifru od 18.244, a broj ležaja je iznosio 30.417.

Tabela br. 16.: Kapaciteti kategorisanih ugostiteljskih objekata za smeštaj

Red. br.	Vrsta UO za smeštaj	Broj objekata	Broj smeštajnih jedinica	Broj ležaja
1.	Hoteli	339	17.687	29.392
2.	Moteli	11	249	426
3.	Pansioni	3	78	122
4.	Tur. i apart. naselja	5	230	477
UKUPNO		358	18.244	30.417

Izvor: Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija Republike Srbije, Vlada Republike Srbije, Radni materijal "Program mera i aktivnosti za ostvarivanje ciljeva nove Strategije razvoja turizma Srbije do 2025", Beograd, 2015.

U ukupnom broju ugostiteljskih objekata za smeštaj u Republici Srbiji, hoteli imaju najveći udeo, kako po broju objekata, tako i po broju smeštajnih jedinica i ležaja. U periodu od 2010. do 2015. godine broj smeštajnih objekata vrste hotel (uključujući garni i apart hotele) porastao je od 249 do 339, odnosno za 36,1%. Ovaj porast delimično je pratio i porast broja smeštajnih jedinica kojih je u 2010. godini bilo 15.537, a u 2015. godini 17.687, što predstavlja porast od 13,8%, dok je broj ležaja u tom periodu porastao sa 24.186 na 29.392, odnosno za 21,5%.

Tabela br. 17. Broj hotela i smeštajnih kapaciteta od 2010. do 2015. godine

Godina	Broj hotela	Broj smeštajnih jedinica	Broj ležaja
2010.	251	15.537	24.186
2011.	262	16.250	26.384
2012.	297	16.723	28.296
2013.	301	16.382	27.742
2014.	328	16.963	28.501
2015.	339	17.687	29.392

Izvor: Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija Republike Srbije, Vlada Republike Srbije, Radni materijal "Program mera i aktivnosti za ostvarivanje ciljeva nove Strategije razvoja turizma Srbije do 2025", Beograd, 2015.

Iako je došlo do povećanja broja smeštajnih kapaciteta u hotelima, evidentno je smanjene prosečnog broja smeštajnih jedinica i ležaja po objektu, s obzirom na trend izgradnje objekata sa manjim brojem smeštajnih jedinica, odnosno ležaja. U 2015. godini, među smeštajnim objektima vrste hotel, najzastupljeniji su hoteli sa 3* (34,8%), sa 4* (29,3%), zatim sa 2* (27,7%), sa 1* (5,8%) i hoteli sa 5* (2,4%).

Hotelsko tržište Beograda je vodeće u Republici Srbiji po ostvarenim performansama, s obzirom da je najveći broj smeštajnih objekata koncentrisan na teritoriji grada Beograda, u kojem trenutno posluje 86 hotela, od čega su 51 hoteli, 34 garni hotela i jedan apart hotel. Od 21 novootvorenog objekta koji su prvi put kategorisani u 2015. godini u Republici Srbiji, osam se nalazi u Beogradu. Na teritoriji grada Beograda se nalazi svaki četvrti kategorisani hotel (86), svaka treća smeštajna jedinica (6.331) i

skoro svaki treći ležaj (9.193). Tri hotela imaju specijalizaciju za poslovni hotel („Prag", „Radisson Blu Old Mill" i „In Hotel"), a jedan za kongresni hotel (hotel „M"). Tri hotela imaju pet zvezdica („Hyatt Regency Beograd", „Square Nine" i „Metropol Palace").

U pogledu kvalitativne strukture, Beogradski region i region AP Vojvodine imaju primetno veći standard, dok su u regionu Šumadije i Zapadne Srbije i Regionu Južne i Istočne Srbije smeštajni kapaciteti koji ispunjavaju međunarodne standarde ograničeni na vodeće destinacije (Kopaonik, Zlatibor, Stara planina, Vrnjačka Banja, a u poslednje vreme i donji tok Dunava).

Hoteli viših kategorija su brojniji u gradskim centrima, dok su objekti ostalih kategorija i vrsta tipični za manja mesta i tradicionalne planinske i banjske destinacije. U poslednjih nekoliko godina, prisutan je trend opadajuće prosečne ostvarene cene po sobi (AverageDailyRate - ADR), ali sa druge strane i trend povećanja stope popunjenosti soba i ukupnog godišnjeg prihoda po raspoloživoj sobi (RevenueperAvailableRoom - RevPAR), što se reflektuje na cenovnu politiku većine beogradskih hotela.

Devizni promet od turizma Srbije

U prvih sedam meseci 2017. godine devizni priliv od turizma je bio u porastu za 13% izraženo u evrima (602 miliona evra), odnosno 12% u US dolarima (663 miliona US dolara), u odnosu na isti period 2016. godine.

Tabela br. 18.: Devizni priliv od turizma u Republici Srbiji

Godina	Eur (u milionima)	Indeks	USD (u milionima)	Indeks
2014.	863	109	1.139	108
2015.	945	109	1.048	92
2016.	1.040	110	1.151	109,7
2017. Januar/Juli	602	113	663	112

Izvor: Narodna banka Srbije. Statistički bilten. Beograd, 2017.

U prvih sedam meseci 2017. godine devizni odliv od turizma je bio u porastu za 12% izraženo u evrima (679 miliona evra), odnosno 110% u US dolarima (748 miliona US dolara), u odnosu na isti period 2016. godine.

Tabela br. 19.: Devizni odliv od turizma u Republici Srbiji

Godina	Eur (u milionima)	Indeks	USD (u milionima)	Indeks
2014.	849	101	1.177	105
2015.	993	112	1.097	93
2016.	1.085	109	1.202	109
2017. Januar/Juli	679	112	748	110

Izvor: Narodna banka Srbije. Statistički bilten. Beograd, 2017.

Zaključak

Iako su pojedine krize imale veliki globalni uticaj na razvoj turizma, ono što je uvek pratilo takve pojave, jeste činjenica da je turizam uvek pokazao izuzetnu sposobnost oporavka. Početak XXI veka, obeležilo je nekoliko kriza globalnih razmera. Kada se radi o krizama koje su pogodile turizam, njih možemo definisati kao neočekivani događaj, koji može uticati na putnikovo poverenje u destinaciju i koji ometa mogućnost normalnog odvijanja poslovanja. Uslovi u kojima se turizam danas odvija, nameću potrebu pripreme za neočekivani događaj, i odgovor koji zahteva solidarnost, fleksibilnost i stručnost.

Osim što kriza utiče na poverenje konzumenata turističkih proizvoda i usluga, dolazi i do promena trendova u turističkim zahtevima usled povećanog straha od putovanja i brige za bezbednost. Smanjuje se broj međunarodnih dolazaka, odsedanje u hotelima, ishrana u restoranima, posete turističkim atrakcijama, iznajmljivanje automobila, kupovina, itd. Skraćuje se vreme trajanja putovanja, izbegavaju se problematične, a biraju bliže, i dostupnije destinacije i transportna sredstva koja se smatraju sigurnim, tj. radije se putuje individualnim prevoznim sredstvima, umesto sredstava masovnog transporta

Ono što je zajedničko svim ovim događajima jeste ogroman negativan uticaj na živote građana u pogođenim oblastima, a posebno na ekonomiju i turizam, kao najznačajniju, ali i najdinamičniju ekonomsku granu ukupne svetske privrede. Destinacija ili poslovni brend mogu da pretrpe veliku štetu. Percipirana vrednost sektora putovanja može da bude marginalizovana, bar na kratak rok. Nacionalni imidži mogu da budu dovedeni u pitanje. Ljudi mogu da izgube osećaj samopoštovanja i sopstvene vrednosti. Čitave kulture mogu da budu kompromitovane.

U takvim okolnostima, dolazi do izražaja sposobnost turističkih poslenika da nađu načina, da odgovore na izazove sa kojima se suočavaju i ponovo pokrenu razvoj turističke privrede koja doprinosi i razvoju drugih delatnosti. Najčešće se turističke organizacije oslanjaju na marketinške aktivnosti i ekonomske mere, kroz pojačavanje propagande, davanjem određenih subvencija, privrednim subjektima u turizmu, olakšavanjem putovanja putem vizne liberalizacije, smanjenjem poreskih dažbina, investicionim aktivnostima, poboljšavanjem kvaliteta ponude u turističkom sektoru, itd.

Migrantska kriza je jedan od ozbiljnih testova koji bi trebalo da pokaže kojom snagom i brzinom će se procesi odvijati, da li će prevladati solidarnost i jačanje nadnacionalnih evropskih institucija ili jačanje nacionalnih država i zahtevi za posebnim statusom. Migrantska kriza na to neće dati eksplicitan odgovor, ali može dati indicije u kom pravcu će se srednjoročno Evropska unija kretati, i kakva je pozicija naše zemlje u njoj. Odnos prema migrantima jeste lakmus papir koji testira funkcionisanje u praksi proklamovanih vrednosti i ciljeva EU, ali i funkcionalnost unije, Migracije i evropske integracije Srbije njenu političku snagu i relevantnost u međunarodnim odnosima.

Ujedinjene nacije su davno razvile parolu da je turizam „pasoš mira", sa željom da svet postane globalno selo bez granica i prepreka.

Evropska unija tek gradi konstitucionalni identitet, politička kultura je vrlo heterogena, baš kao što su heterogene države koje je čine, zajednička politička scena tek dobija obrise kroz vrlo potcenjene izbore za Evropski parlament. Evropske vrednosti i zajedničke institucije su vezivno tkivo zajedničke nadnacionalne građevine i od njih će u velikoj meri zavisiti kojom će se brzinom odvijati dalje unutrašnje integracije i proces proširenja ili će se, možda, insistirati na modelu „Evrope koncentričnih krugova", u kojoj najmoćnije članice uzimaju ono što im je potrebno i u onoj meri koja im odgovara, dok se ostali prilagođavaju i priklanjaju glavnim tokovima u skladu sa svojim interesima. Način na koji će se zemlje EU i Unija kao celina suočiti sa ovom krizom pokazaće njenu snagu, ali i slabosti i otvoriti perspektive za njihovo otklanjanje. Apsorpciju velikog priliva migranata moraće da prati i efikasno upravljanje ekonomskim tokovima, ali i upravljanje etničkom i nacionalnom raznolikošću putem interkulturalizma, odnosno integrativnog multikulturalizma. Uticaj vrednosti i ciljeva EU na države članice u

kontekstu migrantske krize pokazao je veoma ograničen domet kada su dolazili u sudar sa pojedinačnim interesima i desničarskim populizmom. Pravna i fizička lica Srbije, kao i zemlje EU pokazali su i lice solidarnosti i humanizma, ali i lice ksenofobije i nacionalne isključivosti.

Migranska kriza nije sprečila dalji razvoj turizma Srbije, već u godinama njegove kulminacije, beleži rast broja turista i noćenja u odnosu na prethodne periode. U savremenom, tj. postmodernom, alternativnom turizmu tražnja za turističkim proizvodima eksponencijalno raste, što dovodi do rapidnog rasta broj oblika turizma. Destinacije u Srbiji mogu malim modifikacijama sličnih, već razvijenih i prepoznatljivih destinacija da postanu tržišno prihvatljive. Za izgradnju međunarodno konkurentnih turističkih destinacija potrebno je da imaju autentičan identitet, ambijent. U tom cilju neophodno je obratiti posebnu pažnju na savremene trendove u turizmu kao što su: porast istraživanja nove destinacije; intenzivan odmor, živeti kao lokalno stanovništvo, poseta najznačajnijim segmentima pokretnog kulturnog nasleđa, rast grupnih poseta značajnim proslavama i događajima, gradskim kratkim posetama, fitnes i sport, wellness odmori, gastronomski turizam, turizam i tehnologije (online komunikacije).

Literatura

1. „Annual Risk Analysis 2015" str. 59.
2. BALAGUER and M. CANTAVELLA-Jorda, Tourism as a long-run economic growth factor: the Spanish case, Applied Economics 34, Castelló, Spain, 2002.
3. ĐURIČIĆ, R.M.: Savremene menadžerske metode, IR-MIR, Užice, 2003.
4. Europe migrant crisis, BBC News, Camila Ruz, The battle over the words used to describe migrants, BBC News Magazine
5. Frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/ 2016.
6. KEKOVIĆ, Z., KEŠETOVIĆ, Ž., Turistička privreda i rizik od terorizma, Teme, vol. 35, no. 2., 2011.
7. MILENKOVIĆ, S. Turizam i ekonomija. Kragujevac: Ekonomski fakultet, 2009.
8. MINISTARSTVO TRGOVINE, TURIZMA I TELEKOMUNIKACIJA Republike Srbije, Vlada Republike Srbije, Radni materijal "Program mera i aktivnosti za ostvarivanje ciljeva nove Strategije razvoja turizma Srbije do 2025", Beograd, 2015.
9. NARODNA BANKA SRBIJE, Statistički bilten, Beograd, 2015. Preuzeto sa http://www.nbs.rs/internet/cirilica/90/ sb.html
10. REPUBLIČKI ZAVOD ZA STATISTIKU Republike Srbije, Statistički godišnjak, Beograd, 2015.
11. SLUŽBENI GLASNIK, Republika Srbija, 2012, 2015.
12. STRATEGIJA RAZVOJA TURIZMA Republike Srbije za period od 2016. do 2025., Službeni glasnik Republike Srbije, br. 84/15. Beograd, 2015.
13. UNHCR:Facts and Figures on Refugees
14. UNKOVIĆ, S., Karakteristike i perspektive kretanja na međunarodnom turističkom tržištu, u Savremena kretanja na turističkom tržištu (urednici Unković, S., Čačić, K., Bakić, O.), Ekonomski fakultet u Beogradu, 2002.
15. ŠTETIĆ, S., Sigurnost boravka-osnova razvoja turističke destinacije, Turizam, br. 9., 2005.
16. WTTC - Travel & Tourism Economic Impact 2016, Serbia http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic-impact-research/countries-2016/serbia2016.ashx

Šefadil Spahić[1], Fuad Ugljanin[2], Jusuf Nuković[3], Mirsad Nuković[4]

MEDICINSKI TRETMAN I EVALUACIJA MIGRANATA NA PODRUCJU FILIJALE RFZO NOVI PAZAR

Rezime

Evaluacija zdravstvenog stanja migranata u okviru procesa migracijepredstavlja jednu od osnovnih akivnosti koja obuhvata evaluaciju kako fizičkog tako i mentalnog zdravlja u okviru procesa privremenog ili trajnog iseljenja ili kroz asistenciju u određenim programima migracija.Jedan od ciljeva zdravstvene evaluacije je i utvrđivanje stanja od javno-zdravstvenog interesa radi kontrolisanog uticaja koji sama bolest može imati kako na zdravlje populacije tako i na posledice koje podnose nadležne socijalne službe.Podizanje svesti o važnosti sopstvenog zdravlja kao i razumevanje potrebe za organizovanjem preventivnih i kurativnih pregleda značajna je dobit za svakog pojedinca.

Kroz zdravstvene ustanove na poručju filijale RFZO Novi Pazar ostvaruju se različite komplementarne, zdravstveno integrisane usluge kao što su lečenje pacijenata kada postoje indikacije, rad kroz savetovalište za određene kategorije bolesti, zdravstvena edukacija, imunizacija kao i obezbeđenje medicinske pratnje. Informatika u službi zdravstvene evaluacije migranataobezbeđuje Međunarodnoj organizaciji za migracije značajnu prednost u domenu pružanja usluga migrantima na globalnom nivou.

Cilj je da se evaluacija zdravstvenog stanja migranata integriše sa postojećim lokalnim, nacionalnim protokolima za kontrolu, prevenciju i lečenje bolesti.

Ključne reči: medicina, evaluacija, migrant, zdravlje, prevencija, Novi Pazar

MEDICAL TREATMENT AND EVALUATION OF MIGRANTS IN THE FIELD OF FILIJALE RFZO NOVI PAZAR

Abstract

Evaluating the health status of migrants within the migration process is one of the main activities that involves the evaluation of both physical and mental health within the process of temporary or permanent eviction or through assistance in certain migration programs.

One of the goals of the health evaluation is to determine the state of public health interest for the controlled influence that the disease itself can have on the health of the population as well as on the consequences that the competent social services provide.

Raising awareness about the importance of your own health as well as understanding the need for organizing preventive and curative examinations is a

1 Mr sci. med. dr Šefadil Spahić, Zavod za javno zdravlje Novi Pazar
2 Dr Fuad Ugljanin, Zavod za javno zdravlje Novi Pazar
3 Dr Jusuf Nuković, Univerzitet u Travniku, Farmaceutsko zdravstveni fakultet
4 Prof. dr Mirsad Nuković, Univerzitet u Travniku, Farmaceutsko zdravstveni fakultet

significant benefit for every individual.

Various complementary, health-integrated services such as the treatment of patients when there are indications, work through counseling for certain categories of illness, health education, immunization, as well as the provision of medical escorts are implemented through health institutions at the branch office of RFZO Novi Pazar.

Informatics in the health evaluation of migrants provides the International Organization for Migration a significant advantage in the field of providing services to migrants globally.

The goal is to integrate the evaluation of the health status of migrants with existing local, national protocols for control, prevention and treatment of diseases.

Key words: medicine, evaluation, migrant, health, prevention, Novi Pazar

Evaluacija zdravstvenog stanja migranata

Evaluacija zdravstvenog stanja migranata u okviru procesa migracijepredstavlja jednu od osnovnih akivnosti koja obuhvata evaluaciju kako fizičkog tako i mentalnog zdravlja u okviru procesa privremenog ili trajnog iseljenja ili kroz asistenciju u određenim programima migracija. Niz različitih aspekata evaluacije zdravstvenog stanja migranata reflektuje međudržavne razlike u domenu javno-zdravstvenih protokola i prakse a zajednička im je briga za migranta tokom procesa migracije kako ne bi došlo do ugrožavanja zdravlja kako migranta, tako i domaće populacije. Jedan od ciljeva zdravstvene evaluacije je i utvrđivanje stanja od javno-zdravstvenog interesa radi kontrolisanog uticaja koji sama bolest može imati kako na zdravlje populacije tako i na posledice koje podnose nadležne socijalne službe. Evaluacijom zdravstvenog stanja migranata utvrđuju se specifične zdravstene potrebe migranata sa ciljem olakšavanja procesa integracije u zemlji destinacije.

Evaluacija zdravstvenog stanja je vrlo značajna aspekt migracionog procesa. Podizanje svesti o važnosti sopstvenog zdravlja kao i razumevanje potrebe za organizovanjem preventivnih i kurativnih pregleda značajna je dobit za svakog pojedinca.Sa druge strane, zdravstveni pregledi migranata, upotpunjeni adekvatnim pregledima neposredno pre putovanja i po dolasku na destinaciju, doprinose jačanju svih struktura u zemlji destinacije koje treba da odgovore na zdravstvene potrebe migranata. Zdravstvenom edukacijom i podizanjem zdravstvene svesti takođe se promoviše pozitivno mišljenje o sopstvenom zdravlju.

Pružaoci zdravstvenih usluga imaju mogućnost da obezbede kontrolne preglede ili druge specijalizovane preglede migrantima koji tek ulaze na teritoriju zemlje domaćina. Zahvaljujući uvremenjenoj informisanosti i dobijenom pristanku migranta, ove službe imaju mogućnost da se unapred pripreme i obezbede sve uslove da zdravstveno stanje svakog pojedinačnog migranta odmah bude procesuirano kroz zdravstveni sistem obezbeđujući sve potrebne usluge.

Kroz zdravstvene ustanove na poručju filijale RFZO Novi Pazar ostvaruju se različite komplementarne, zdravstveno integrisane usluge kao što su lečenje pacijenata kada postoje indikacije, rad kroz savetovalište za određene kategorije bolesti, zdravstvena edukacija, imunizacija kao i obezbeđenje medicinske pratnje.

Evaluacija zdravstvenog stanja migranata uključuje navedene komponete:

- Preventivni skrining bez intervencije
- Preventivni skrining sa intervencijom
- Kurativni pregled
- Medicinski transport
- Zdravstveni pregled lica koje traže azil
- Hospitalizacija
- RTG dg na TBC
- RTG drugo

- Serološka dg
- Biohemijske analizie krvi
- Biohemijske analize urina
- Pregled stolice
- Laboratorija ostalo
- Vakcinacija
- DPST HIV/AIDS
- DDD intervencije
- Higijensko-sanitarni nadzor
- Epidemiološki nadzor

Detekcija plućne tuberkuloze jedan je od najvažnijih fokusa lekarskog pregleda. Obzirom na karakteristike i način transmisije bolesti koji su u velikoj meri pod uticajem socijalnih faktora kao i faktora okruženja, tuberkuloza predstavlja jednu od najznačajnijih infektivnih bolesti u kontekstu migracije.

Informatika u službi zdravstvene evaluacije migranataobezbeđuje Međunarodnoj organizaciji za migracije značajnu prednost u domenu pružanja usluga migrantima na globalnom nivou. Pravovremenim prepoznavanjem potrebe za sistemom koji će omogućiti integrisanje svih aktivnosti na nivou pojedinačnih misija, razvijen je informatički sistem MiMOSA (Migrant Management Operational System Application). Na ovaj način obezbeđena je standardizacija podataka na nivou misija, centralizovano prikupljanje informacija i kontrola kvaliteta usluga. Time su stvoreni uslovi za detaljnu analizu i razumevanje veze morbiditeta određenih bolesti i procesa migracije.Sa druge strane, integrisani sistem pruža svim učesnicima u procesu mogućnost uspostavljanja adekvatnih i ciljanih aktivosti skrininga vezanih za različite epidemiološke kontekste, čime se omogućava državama destinacije da obezbede racionalne skrining protokole kao i sistem usluga koji će omogučiti lakšu integraciju migranata.

Cilj je da se evaluacija zdravstvenog stanja migranata integriše sa postojećim lokalnim, nacionalnim protokolima za kontrolu, prevenciju i lečenje bolesti. Saradnja sa nadležnim institucijama obezbeđuje se kroz mogućnost uvida u informacije od strane lokalnih partnera, njihovim treningom kao i zapošljavanjem lokalnog kadra uvek uz apsolutno poštovanje poverljivosti individualnih podataka.

Zdravstvena evaluacija otpočinje detaljnim razgovorom sa migrantom kojim se upoznaju sa procedurom, zahtevima i razlozima za obavljanjem lekarskih pregleda kao i obavezom da dostavljene informacije budu tačne i kompletne. Pored lekarskih pregleda, u slučaju pozitivnog nalaza određenog testa. Na ovaj način podstiče se bolje razumevanje individualnog zdravstvenog stanja koje dalje zahteva praćenje ili lečenje pre samog puta, ili nastavak lečenja na finalnoj destinaciji.

Evaluacija zdravstvenog stanja pruža mogućnost promocije zdravlja migranata podsticanjem preventivnih i kurativnih intervencija za stanja koja, ukoliko se ostave nelečena, dovode do značajnog efekta na ukupno zdravlje migranta i/ili javnozdravstvenog stanja populacije u našoj zemlji.

Na osnovu podataka iz Zavoda za javno zdravlje Novi Pazar, iz datog perioda prošle i ove godine, došli smo do sledećih zaključaka. Podaci su svrstani u tabele i date sledećim dijagramima:

Zavod za javno zdravl-je Novi Pazar				Period 05.09.2016/ 24.09.2017g.		
Ustanova	Opšta bolnica Novi Pazar i Dom Zdravlja Tutin					
Gastroin-testinalne bolesti sa dijarejom	Gastroin-testinalne bolesti bez dijareje	Akutne infekcije donjih respira-tornih puteva	Povre-de	Trudnoća	Respi-ratorne infekcije	Drugo
21,31%	0,89%	12,07%	0,60%	0,75%	57,38%	7%
143	6	81	4	5	385	47

Registrovano je najvise slucajeva respiratornih bolesti 385 ili 57% svih oboljevanja, zatim bolesti digestivnog trakta 143 slucaja i 21% udela, na trecem mestu su akutne infekcije donjih respiratornih puteva sa 81 slucajem I udelom od 12%.

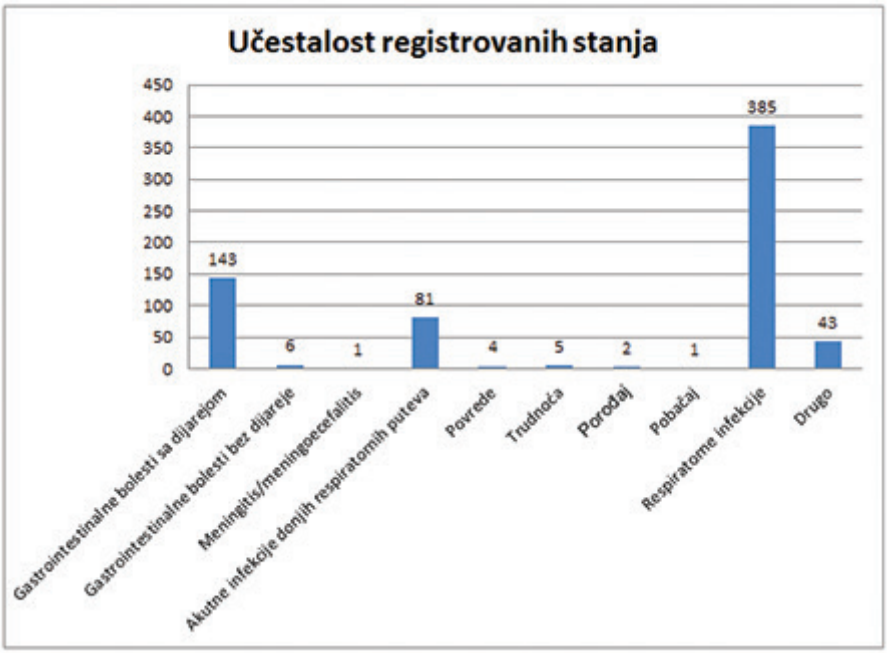

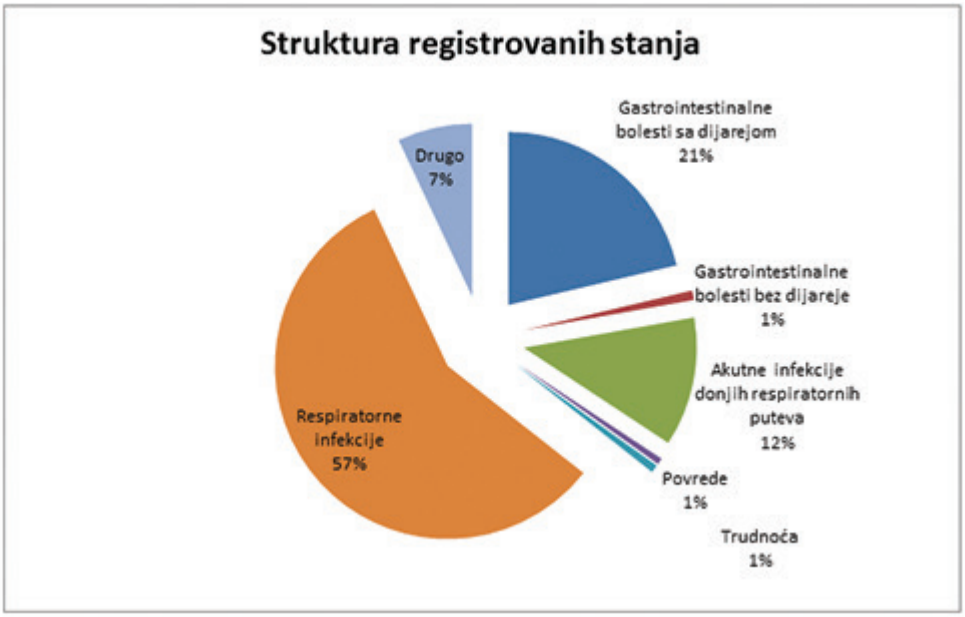

Zavod za javno zdravlje Novi Pazar					
	Ustanova	Period	Ukupan broj lica	Ukupan broj zdravstvenih usluga / intervencija / mera	Ukupan broj registro-vanih stanja
	Opšta bol-nica Novi Pazar	12.09.2016 - 18.09.2016			
	Dom zdravl-ja Tutin	05.09.2016 - 24.09.2017			
		Ukupno	936	1847	671

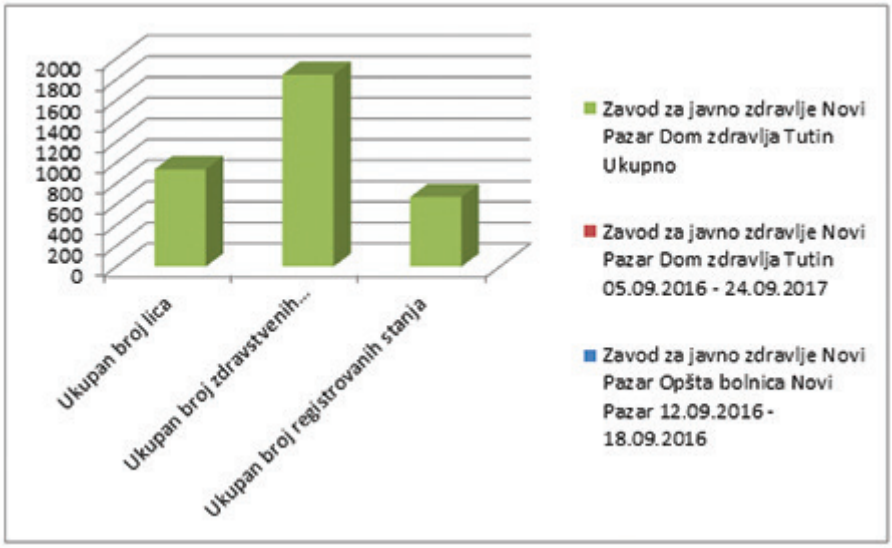

Zavod za javno zdravl-je Novi Pazar				Period 05.09.2016 / 24.09.2017g.		
Ustanova	Opšta bolnica Novi Pazar i Dom Zdravlja Tutin					
Period	Preven-tivni skrining bez inter-vencije	Preven-tivni skrining sa inter-vencijom	Kura-tivni pregled	Medicinski transport	Zdravst-veni pre-gled lica koje traže azil	Hospital-izacija
Ukupno	82	72	694	0	100	16

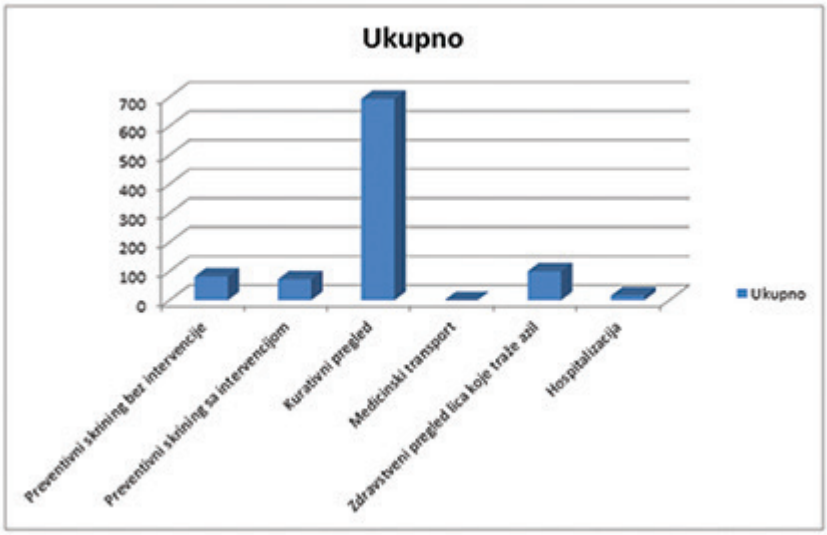

Zavod za javno zdravl-je Novi Pazar				Period 05.09.2016 / 24.09.2017g.		
Ustanova	Opšta bolnica Novi Pazar i Dom Zdravlja Tutin					
RTG dg na TBC	RTG drugo	Biohe-mijske analizie krvi	Biohe-mijske analize urina	Laboratorija ostalo	Vakcinaci-ja	DPST HIV/ AIDS
166	13	411	307	7	4	0

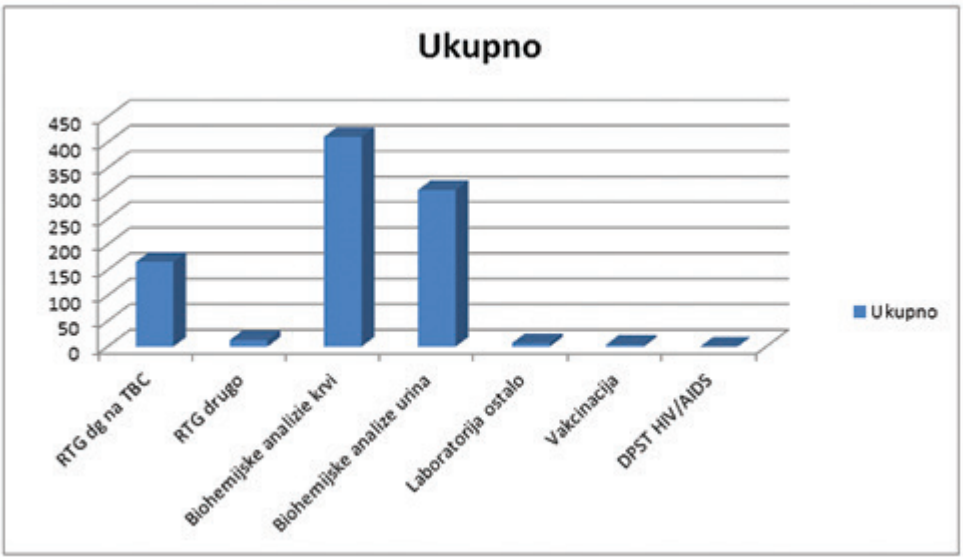

Zaključci

Registrovano je najvise slucajeva respiratornih bolesti 385 ili 57% svih oboljevanja, zatim bolesti digestivnog trakta 143 slucaja i 21% udela, na trecem mestu su akutne infekcije donjih respiratornih puteva sa 81 slucajem i udelom od 12%.

Od postavljanja dijagnoze do terapije, problema je mnogo. Mnogi migranti nemaju zdravstvene knjižice, a ni druga dokumenta. Postoji i jezička barijera.

Problemi u zdravstveom sistemu na terenu vezani su za jezik, jezičke probleme, razumevanje prevodioce koji moraju da budu obezbeđeni, najčešće ih je malo. Isto tako za te kulturološke i religiozne razlike. Potrebna je često medijacija između doktora i pacijenata na neke senzitivne preglede: ginekološke i neke druge. Definitivno tu mora jako puno razumevanja s obe strane.Tu su jako izraženi i finansijski problem.

I pored svih problema sa kojima se suočavaju, migranti su zadovoljni za svaku pomoć koju dobiju.Problema ima dosta, ali nijedan nije vezan za lekare, kažu migranti.

U Srbiji se migranti u proseku zadržavaju tri meseca. Svaki drugi je muškarac, ali dosta je i žena i dece.

Literatura

1. Statistički podaci, Zavod za javno zdravlje u Novom Pazaru, 2016-2017.g.
2. https://serbia.iom.int/sr/migracije-i-zdravlje
3. http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/2628024/kakva-je-zdravstvena-nega-migranata-u-srbiji.html

Eržika Antić[1], Miodrag Antić[2], Draginja Stošić[3]

ULOGA I ZNAČAJ ZDRAVSTVENOG VASPITANJA U ZDRAVSTVENOJ ZAŠTITI MIGRANATA SA OSVRTOM NA PČINJSKI OKRUG

Rezime

Migranti imaju pristup osnovnim zdravstvenim uslugama, ali problem u realizaciji njihovog prava nastaje u slučaju potrebe hospitalizacije ili pregleda kod lekara specijalista. Do ovoga dolazi ne samo zbog postojanja prepreka za pristup lečenju, već i zato što u pojedinim delovima Srbije (naročito u istočnoj i južnoj Srbiji) nema svih specijalističkih odeljenja, a prebacivanje pacijenata u druge delove Srbije predstavlja značajan ekonomski teret.

Cilj ovog rada je da ukaže na značaj i ulogu zdravstvenog vaspitanja u zdravstvenoj zaštiti migranata

Praćene su vrste i broj zdravstvenih usluga, intervencije i mere pružene migrantima, kao i registrovana stanja i oboljenja.

Pratili smo potrebe za zdravstvenim uslugama i intervencijama migrantima u periodu od septembra 2016. do septembra 2017. koji su smešteni u kolektivnim centrima na teritoriji Pčinjskog okruga.

Najčešće potrebe za zdravstvenom zaštitom migranata su na odeljenju psihijatrije (5.6%), odeljenju za uho nos i grlo (25%), pedijatrije (32%) i ginekologije (22%) i ostalo (15.4%).

Zdravstveno vaspitanje i bolja zdravstvena zaštita migranata znači i manje troškove za njihovo lečenje.

Obezbeđivanje redovnih lekarskih pregleda i pravovremenih terapija migrantima znak je da država poštuje osnovno ljudsko pravo na zdravlje. No, državama takav pristup znači i niže troškove, za razliku od pružanja isključivo hitne lekarske pomoći.

Program razvoja zdravstvenog vaspitanja za migrante treba da sadrži dugoročne zadatke koje bi činile trajne gradivne celine jedinstvenog, integralnog programa za ceo zdravstveni sistem i širu društvenu zajednicu, kao što je:

- *Organizacija i koordinacija zdravstvenog vaspitanja;*
- *Unapređenje organizacija i rada polivalentne patronaže;*
- *Razvoj zdravstvenog informisanja i motivacija za zdravo ponašanje;*
- *Projekcija unapređenja zdravstvenog vaspitanja u obrazovno-vaspitnim insititucijama.*

Ključne reči: migranti, zdravstveno vaspitanje, zdravstvene usluge, zdravstvena zaštita, Pčinjski okrug.

1 Doc. dr Eržika Antić, FZF Travnik, BiH
2 Dr Miodrag Antić, subspecijalista – nefrolog, Zdravstveni centar Vranje
3 Draginja Stošić, spec. zdravstvene statistike i informatike, ZZJZ Vranje

ROLE AND IMPORTANCE OF HEALTHY RESEARCH IN HEALTHCARE PROTECTION OF MIGRANTS WITH THE ACHIEVEMENT IN PCINJA DISTRICT

Abstract

Migrants have access to basic health services, but the problem in realizing their rights arises in case of need for hospitalization or examinations by specialist doctors. This comes not only because of the existence of obstacles to access to treatment, but also because in some parts of Serbia (especially in eastern and southern Serbia) there are not all specialist departments, and the transfer of patients to other parts of Serbia is a significant economic burden.

The aim of this paper is to point out the importance and role of health education in the health care of migrants.

The types and number of health services, interventions and measures provided to migrants, as well as registered conditions and diseases, were monitored.

We followed the needs for medical services and interventions to migrants between September 2016 and September 2017, which are located in collective centers in the territory of the Pcinja District.

The most frequent needs for the health care of migrants are in the department of psychiatry (5.6%), the ear and throat department (25%), pediatrics (32%) and gynecology (22%) and others (15.4%).

Health education and better health care for migrants means lower costs for their treatment.

Providing regular medical examinations and timely therapy to migrants is a sign that the state respects the basic human right to health. However, such an approach means lower costs, as opposed to providing exclusively emergency medical help.

The health education program for migrants should include long-term tasks that would constitute the permanent building blocks of a single integrated program for the entire health system and the wider social community, such as:

- *Organization and coordination of health education;*
- *Improving the organization and operation of polyvalent patronage;*
- *Development of health information and motivation for healthy behavior;*
- *Projection of improvement of health education in educational institutions.*

Key words: migrants, health education, health services, health care, Pcinja district.

Uvod

Socijalna i zdravstvena zaštita predstavljaju zajedno sa obrazovanjem osnov socijalne integracije pojedinca. Migranti generalno imaju pravo na pristup ovim pravima pod uslovom da imaju relevantne dokumente. Kod migranata postoji slaba informisanost i svest o pravima koja im pripadaju, a složeni zahtevi u oblasti dokumentacije i registracije predstavljaju ozbiljnu smetnju u pristupu zdravstvenim službama i socijalnim pravima.

Što se zdravstvene zaštite tiče, migrantima je obezbeđen pristup samo hitnoj medicinskoj pomoći, uz putni list, koji važi do regulisanja statusa osiguranika, odnosno do isteka roka važenja putnog lista.

Migranti imaju pristup osnovnim zdravstvenim uslugama, ali problem u realizaciji njihovog prava nastaje u slučaju potrebe hospitalizacije ili pregleda kod lekara specijalista. Do ovoga dolazi ne samo zbog postojanja prepreka za pristup lečenju, već i zato što u pojedinim delovima Srbije (naročito u istočnoj i južnoj Srbiji) nema svih specijalističkih odeljenja, a prebacivanje pacijenata u druge delove Srbije predstavlja značajan ekonomski teret.

Time je gotovo onemogućen pristup specijalističkom lečenju najsiromašnijih korisnika usluga, u koje često spadaju migranti. Naročito je važno obezbedi zdravstvenu zaštitu žrtvama trgovine ljudima jer one često prolaze kroz više vrsta zlostavljanja: seksualne eskploatacije, silovanja, fizičkog i psihičkog maltretiranja i zastrašivanja. Zbog toga one pate od psihičkih trauma, suočavaju se sa polno prenosivim bolestima, fizičkim povredama i drugom nebrigom za njihovo zdravstveno stanje. Mnogi od njih pate od teških depresija. Neki vidovi medicinske nege obezbeđeni su u prihvatilištima, ali to nije dovoljno, jer nema dovoljno sredstava za ovu namenu.

U ovom radu su prikazani rezultati koji su evidentirani u Pčinjskom okrugu.

Cilj ovog rada je da ukaže na značaj i ulogu zdravstvenog vaspitanja u zdravstvenoj zaštiti migranata

Metodologija

U metodologiji rada korišćeni su izveštaji o broju, vrsti pruženih zdravstvenih usluga, registrovanim stanjima i preduzetim merama u zdravstvenim ustanovama prema migrantima, tražiocima azila i azilantima.

Praćene su vrste i broj zdravstvenih usluga, intervencije i mere pružene migrantima, kao i registrovana stanja i oboljenja.

Korišćene su statističke metode za obradu dobijenih rezultata.

Rezultati

Pratili smo potrebe za zdravstvenim uslugama i intervencijama migrantima u periodu od septembra 2016. do septembra 2017. koji su smešteni u kolektivnim centrima na teritoriji Pčinjskog okruga.

Najčešće potrebe za zdravstvenom zaštitom migranata su na odeljenju psihijatrije (5.6%), odeljenju za uho nos i grlo (25%), pedijatrije (32%) i ginekologije (22%) i ostalo (15.4%).

Razne vrste povreda kao što su rane, opekotine, kao posledice infekcije kože i potrkožnog tkiva, gnojne kolekcije i deca sa bolovima u trbuhu, povraćanja, promrzli prsti, otekle noge, rane na stopalima, šuga, vašljivost – to je uobičajena slika migranata kada stignu u Srbiju.

Od postavljanja dijagnoze do terapije, problema je mnogo. Mnogi migranti nemaju zdravstvene knjižice, a ni druga dokumenta. Postoji i jezička barijera.

Problemi u zdravstvenom sistemu na terenu vezani su za jezik, jezičke probleme, razumevanje, prevodioce koji moraju da budu obezbeđeni, jer ih je najčešće malo. Isto tako i zbog kulturoloških i religioznih razlika. Potrebna je često medijacija između doktora i pacijenata na neke senzitivne preglede: ginekološke i neke druge. Definitivno tu mora biti jako puno razumevanja s obe strane.

I pored svih problema sa kojima se suočavaju, migranti su zadovoljni za svaku pomoć koju dobiju.

U Srbiji se migranti u proseku zadržavaju tri meseca. Svaki drugi je muškarac, ali dosta je i žena i dece.

Diskusija

Zdravstveno vaspitanje i bolja zdravstvena zaštita migranata znači i manje troškove za njihovo lečenje.

Obezbeđivanje redovnih lekarskih pregleda i pravovremenih terapija migrantima znak je da država poštuje osnovno ljudsko pravo na zdravlje. No, državama takav pristup znači i niže troškove, za razliku od pružanja isključivo hitne lekarske pomoći.

Agencija Evropske unije za osnovna prava (FRA) je izvršila upoređivanje dva različita sistema zdravstvene zaštite migranata. Prvi je onaj u kome je migrantima

omogućena preventivna zaštita, dok drugi sistem obezbeđuje pristup lekaru samo u hitnim slučajevima.

Ekonomska analiza pokazala je kako redovna zdravstvena zaštita pacijenata već u prvoj godini može doneti uštedu od 9%, dok se u razdoblju od pet godina troškovi smanjuju za ukupno 13%. FRA je prema dostupnim podacima izračunala i da bi se troškovi prenatalne nege u slučaju njenog unapređenja mogli smanjiti za 48% u razdoblju od dve godine.

Pravo na zdravlje osnovno je socijalno pravo, garantovano međunarodnim konvencijama i zakonima. Ono se mora jednako primeniti na sve osobe, bez obzira na njihov status. Ali, FRA podseća kako zemlje Evropske unije različito tumače i implementiraju to pravo kad su u pitanju migranti u vanrednim situacijama. Vidljivo je to i iz različitog tretmana izbjeglica u različitim državama u koje pristižu, pa će Analiza FRA koja se odnosi na osobe sa statusom ilegalnog migranta, zasigurno biti koristan alat u nastojanjima zaštite ljudskih prava izbeglica.

"Evaluacija zdravstvenog stanja migranata u okviru procesa migracije predstavlja jednu od osnovnih akivnosti Međunarodne organizacije za migracije. Obuhvata evaluaciju kako fizičkog tako i mentalnog zdravlja u okviru procesa privremenog ili trajnog iseljenja, međunarodnog zaposlenja ili kroz asistenciju u određenim programima migracija. Niz različitih aspekata evaluacije zdravstvenog stanja migranata reflektuje međudržavne razlike u domenu javno-zdravstvenih protokola i prakse a zajednička im je briga za migranta tokom procesa migracije kako ne bi došlo do ugrožavanja zdravlja kako migranta, tako i domaće populacije. Jedan od ciljeva zdravstvene evaluacije je i utvrđivanje stanja od javno-zdravstvenog interesa radi kontrolisanog uticaja koji sama bolest može imati kako na zdravlje populacije tako i na posledice koje podnose nadležne socijalne službe. Evaluacijom zdravstvenog stanja migranata utvrđuju se specifične zdravstene potrebe migranata sa ciljem olakšavanja procesa integracije u zemlji destinacije." (Međunarodna organizacija za migracije – IOM)

Evaluacija zdravstvenog stanja je vrlo značajni aspekt migracionog procesa. Podizanje svesti o važnosti sopstvenog zdravlja kao i razumevanje potrebe za organizovanjem preventivnih i kurativnih pregleda značajna je dobit za svakog pojedinca. Zdravstvenom edukacijom i podizanjem zdravstvene svesti takođe se promoviše pozitivno mišljenje o sopstvenom zdravlju.

Zdravstveno vaspitanje se definiše kao aktivan proces učenja i osposobljavanja pojednica i zajednice da se koriste stečenim znanjem o zdravlju, sa ciljem da se usvoji i primenjuje pravilan odnos prema zdravom načinu života i aktivno doprinosi zaštiti sopstvenog zdravlja i zdravlja zajednice.

SZO ukazuje da vaspitanje za zdravlje nije samo širenje informacija o zdravlju, već aktivan proces učenja kroz mnoga iskustva u životu. Istovremeno i upozorava da ne postoji jednostavan, brz i lak način da se pojedinac, a još mnogo teže šira populacija i šira društvena zajednica aktivno motivira na promenu ponašanja u odnosu na zdrav način života i ponašanja.

Zdravstveno prosvećivanje, kao suženi pojam, podrazumeva učenje o zdravlju i zaštiti od bolesti, a sa ciljem da se pomogne pojedincu da se oslobodi straha od nepoznatog i da ga motiviše da sazna više uključujući se u programe zdravstvenog vaspitanja.

Zdravstvena propaganda predstavlja širenje informacija, a sa ciljem da pokrene interesovanje za određene aktuelne probleme i motiviše sticanje potrebnog znanja. Za razliku od zdravstvenog vaspitanja, zdravstveno prosvećivanje i zdravstvena propaganda imaju manji uticaj na promenu navika i ponašanja u odnosu na zdrav način života pojedinaca.

Zaključak

Program razvoja zdravstvenog vaspitanja za migrante treba da sadrži dugoročne zadatke koje bi činile trajne gradivne celine jedinstvenog, integralnog programa za ceo zdravstveni sistem i širu društvenu zajednicu, kao što je:

- Organizacija i koordinacija zdravstvenog vaspitanja;
- Unapređenje organizacija i rada polivalentne patronaže;
- Razvoj zdravstvenog informisanja i motivacija za zdravo ponašanje;
- Projekcija unapređenja zdravstvenog vaspitanja u obrazovno-vaspitnim insititucijama.

Proces planiranja i programiranja u oblasti zdravstvene zaštite predstavlja dinamičan proces predviđanja mera i akcija, radi ostvarivanja ciljeva u oblasti zdravstva.

Analiza situacije analizira i procenjuje određenu situaciju kod migranata i stvara početne korake za procenu potreba, koja će dozvoliti pravilno planiranje zdravstveno-promotivnih aktivnosti. Analiza situacije obuhvata i prikupljanje svih informacija i podataka koji se tiču migranata. Kada se prukupe sve relevantne informacije, analiziraju se specifični aspekti, uključujući i zdravstveno stanje migranata, sistem zdravstvene zaštite, i ostale indikatore zdravstvenog stanja i druge teme u vezi sa zdravljem. U nekim slučajevima neophodno je prikupljivanje podataka putem anketa ili pak možemo koristiti zvanične podatke zdravstvenih institucija.

Pitanja na koja treba odgovoriti u ovoj fazi realizacije programa je kakva je situacija kod migranata u vezi sa zdravljem, koji su zdravstveni problemi i koji su prioriteti za sprovođenje zdravstveno-promotivnih aktivnosti.

Analiza situacije se sprovodi prikupljanjem podataka vezane za:

- demografske podatke, pol, uzrasne grupe, distribucija po polu i uzrastu;
- zdravstvenu statistiku koja se odnosi na morbiditet i mortalitet, korišćenje zdravstvenih usluga;
- statističke podatke koje se odnose na nezdravo ponašanje kao npr. pušenje, ishrana, fizička aktivnost, aspekti mentalnog zdravlja itd.;
- podatke evaluacije programa za promociju zdravlja koji su u toku realizacije;
- podatke o strukturi zdravstvenih usluga (sistemaski i kontrolni pregledi);
- informacije dobijene od ključnih osoba donosioca odluka ili čitave zajednice;
- informacije iz drugih relevantnih izvora.

Procena potreba predstavlja procenu društvenih, epidemioloških, edukativnih potreba, potreba ponašanja, kao potreba životne sredine, organizacionih, političkih i administrativnih (zakonska regulativa) potreba i problema. Nakon analize definišu se glavni problemi i prioriteti da bi se započelo sa aktivnostima.

Procena potreba u zajednicama treba da bude sprovedena kako bi definisali njihove konkretne potrebe. Veoma je bitno da svi partneri i donosioci odluka, ključne osobe koje učestvuju u proceni potreba, budu uključeni, kako bi bili sigurni da je procena potreba sačinjena na osnovu stvarnih potreba migranata. Da bi smo ostvarili ovaj cilj neophodno je prikupljanje novih podataka uz pomoć anketa i intervjua-pojedinačnih ili putem fokus grupe.

Na osnovu procena potreba migranata dijagnostikujemo uzroke problema, koje treba da odgovori na neka pitanja kao što su: zašto se ovaj problem javlja, koji su bili razlozi koji su uzrokovali uočene probleme, zašto nema rezultata itd.?

Zdravstvenom zaštitom, ostvaruju se različite komplementarne, zdravstveno integrisane usluge kao što su lečenje mmigranata kada postoje indikacije, rad kroz savetovalište za određene kategorije bolesti, zdravstvena edukacija, imunizacija kao i obezbeđenje medicinske pratnje.

Evaluacija zdravstvenog stanja migranata može da uključi neke ili sve od navedenih komponenti:

- detaljna anamneza i analiza podataka o prethodnim vakcinacijama,
- detaljan lekarski pregled koji obuhvata i procenu mentalnog zdravlja,

- klinička i laboratorijska pretraga,
- serološki testovi,
- radiološki pregled,
- hemijska analiza krvi i urina,
- specijalistički pregledi i konsultacije,
- pouzdana obrada specifečnih analiza kao što je DNK testiranje,
- zdravstvena edukacija i savetovalište za HIV,
- detaljna obrada dokumentacije i nalaza,
- kompletiranje specifičnih zdravstvenih formulara i dokumenata,
- siguran transfer dokumenata i informacija do propisanog imigracionog centra ili javnozdravstvene ustanove,
- utvrđivanje zdravstene sposobnosti za putovanje u slučaju pozitivne istorije bolesti,
- javno-zdravstveni nadzor,
- menadžment kampa, tranzitnog centra ili drugog privremenog naselja,
- obezbeđivanje medicinske pratnje,
- prikupljanje i analiza podataka.

Dijagnostika plućne tuberkuloze jedna je od najvažnijih fokusa lekarskog pregleda, obzirom na karakteristike i način transmisije bolesti koji su u velikoj meri pod uticajem socijalnih faktora kao i faktora okruženja. Tuberkuloza predstavlja jednu od najznačajnijih infektivnih bolesti zbog kolektivnog smeštaja.

Cilj Međunarodne organizacije za migracije je da se u postupku evaluacije zdravstvenog stanja migranata integriše sa postojećim lokalnim, nacionalnim protokolima za kontrolu, prevenciju i lečenje bolesti.

Zdravstvena evaluacija otpočinje detaljnim razgovorom sa migrantom kojim se upoznaju sa procedurom, zahtevima i razlozima za obavljanjem lekarskih pregleda kao i obavezom da dostavljene informacije budu tačne i kompletne.

Evaluacija zdravstvenog stanja pruža mogućnost promocije zdravlja migranata podsticanjem preventivnih i kurativnih intervencija za stanja koja, ukoliko se ostave nelečena, dovode do značajnog efekta na ukupno zdravlje migranta i/ili javnozdravstvenog stanja populacije u zemlji destinacije.

Određena zdravstvena stanja ili bolesti, ukoliko nisu adekvatno lečeni mogu da predstavljaju otežavajući faktor u procesu pružanja zdravstvene zaštite migranatima. Za evaluaciju i utvrđivanje zdravstvene sposobnosti za putovanje od izrazitog značaja je zdravstveno stanje neposredno pred putovanje kao i uticaj samog putovanja uslovljenog vrstom prevoznog sredstva, pridruženi stresogeni faktori samog procesa putovanja, dostupnost zdravstvenih usluga u slučaju potrebe tokom tranzita ili po odlasku na finalnu destinaciju.

Literatura

1. Mićović P, GLOSAR definicije termina za planiranje, organizaciju, upravljanje i rukovođenje zdravstvenim sistemom, IZJZ Srbije, Beograd, 1997.
2. Zaštita prava migranata u republici srbiji priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama, International Organization for Migration, CBMM Jačanje kapaciteta institucija Republike Srbije za upravljanje migracijama i reintegraciju povratnika Projekat
3. Migracije i Zdravlje, International Organization for Migration
4. Izveštaji o broju, vrsti pruženih zdravstvenih usluga, registrovanim stanjima i preduzetim merama u zdravstvenim ustanovama prema migrantima, tražiocima azila i azilantima, za period 01.09.2016.-01.09.2017., sa teritorije Pčinjskog okruga

Ivana Marinović Matović[1]

THE ECONOMIC PERSPECTIVE OF REFUGEE CRISIS

Abstract

Observing from an economic point of view, without taking into account the ethical and political component of the migrant crisis, arguments about the benefits and risks of large inflow of refugees to a country's economy, dependent basically on the specifics of the economic environment of the national economy This paper provides an assessment of the possible economic impact of the refugee crisis in Europe. It stresses that while there will obviously be short-term costs arising from such large refugee inflows, there will also be sizeable economic and public-finance benefits, provided that refugees are integrated into the labor market. In order to reach the purpose, investigate the impact of the refugees' inflows on the economic growth and development of the EU countries, the paper is based on a multidisciplinary analysis of the specialized literature and of the empirical investigations. The study is based on a number of assumptions that must be taken into account in order to assess the economic benefits of immigration, and the results tend to change based on these assumptions.

Keywords: refugees, migration, EU, economic growth, refugee crisis

Introduction

Contemporary economic conditions are known for a permanent migration movements in a large number of countries. Migration or mechanical movement of population (emigration and immigration) in global environment shapes the economy and together with the natural population movements, becomes the basic determinant of the population number and potential size of workforce in some area. Movements of international migrants in the last years has changed significantly. The Europe is becoming an attractive destination for world migrants. Given the basic charactheristics of the European labor market, and in line with demographic changes in these countries[2], the EU promotes the lawful migration in order to meet the needs of its job market. The fact is that a growing number of legal and illegal immigrants are being drawn into European countries, mainly from underdeveloped countries that have high population growth and growth of the unemployment rate. Although migrations in Europe is everyday occurrence, the main issue remains the last major migration to the European Union countries.

Nowadays, one of the major concerns of the EU leaders is how to cope with the

1 Doc. dr Ivana Marinović Matović, Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment "Konstantin Veliki" – Niš, e-mail: ivana.matovic@konstantinveliki.edu.rs

2 According to the European Commission, it is estimated that the European working population will be reduced by about 20 million, and the share of the old population (over 65 years old) will rise from about 23% to 40%, in the period from 2010 to 2030.

large inflows of refugees that are coming from the Arab region, due to the prolonged conflicts and civil wars. According to OECD, between January 2015 and December 2016 more than 1,5 million asylum requests were registered. Looking at the EU statistics, one of the major fears is that most of these refugees have no intention to go back. The most popular destination for the refugees arriving in Europe is Germany, country that has received more than one million asylum applications. The characteristics of refugees are different from economic migrants in terms of demographics and skills, in addition to the motivations for departing their home countries and in the likelihood that they will establish long term residence in their destination countries.

The studies of large and sudden flows of immigration that have occurred in the past, including in Europe, show that countries that receive a large number of refugees do not suffer significant economic consequences. The main challenges are social and political, not economic. In the short term, the macroeconomic effect from the refugee surge is likely to be a modest increase in GDP growth, reflecting the fiscal expansion associated with support to the asylum seekers, as well as the expansion in labor supply as the newcomers begin to enter the labor force. The impact of the refugees on medium and long-term growth depends on how they will be integrated in the labor market. International experience with economic immigrants suggests that migrants have lower employment rates and wages than natives, though these differences diminish over time.

It is also important to differentiate the concepts of migrants from refugees. According to the UNHCR, refugees are considered the population that primarily fleeing from war zones and gain protection through the national but also internationally established rights. Migrants leave their country for a better life and higher standard of living, and they gain rights on the basis of the law of the specific country. European refugee crisis was created through an increased number of migrant arrivals (most of the as refugees) to the countries of the European Union through the Mediterranean and the Balkans from Africa, the Middle East and South Asia. According to the UNHCR, these persons are at the same time refugees and migrants.

The opinions regarding the impact of refugees on the host countries are divided. While some EU leaders consider that this is a humanitarian crisis and the member states should act accordingly, others believe that these people are migrants and not refugees, since they want to go to the most developed EU countries, where they could have the best opportunities. The first opinion belongs to the leaders of the Western EU countries, such as Germany, France or UK. The second one is embraced by the leaders of some Central and Eastern states of the EU, especially Hungary and Slovakia. In this context, the Hungary's prime minister argued that the great majority of the resettling people into Europe are not refugees but migrants, looking for a better life into the most developed states of the EU, such as Germany, Sweden, France, Italy, Austria or UK. This idea is also embraced by the Slovak prime minister who says that up to 95% of these people are economic migrants. Their status is very important because, according to the 1951 Refugee Convention and a series of EU laws, the European countries must offer protection to those asylum-seekers who can demonstrate that they are fleeing war or persecution. This obligation disappears in the case of the people looking to improve their future, even if they have left behind an extreme poverty.

From the economic perspective, the opinions are also divided. Some analysts see this large influx of refugees as an opportunity for the economic and social environment, because of the major demographic challenge faced by Europe: while the fertility rate has declined during the past decades, the life expectancy has improved by 12 years compared to 1950. Moreover, they argue that if it weren't for migration, the working age population would have already significantly declined in EU.

However, other economists consider that the refugees can negatively influence the well-being of the host countries by generating disease outbreaks, food and land scarcity, wage competition, overburdened school and health care facilities, environmental degradation and increased criminality.

Past evidence on the fiscal impact of refugees shows that net direct fiscal impact of welcoming refugees can be relatively high in the short term, but that it will also decrease rapidly over time as their labor market integration improves. For refugees to realize their full potential it will be however important to enable them to locate where their skills are the most needed.

The past implications of migration in Europe

During the last decades in EU, the migration has intensified, especially after 2004. After 2004 a new enlargement stage of the EU took place, when new states became EU members. Analyzing the migration, it can be noticed that it did not occur only among the member states, but also between them and other countries (especially North Africa).

In relevant literature (Borjas, 1987; Grossman, 1982; LaLonde & Topel, 1997; Mincer, 1987; Lu, Frenette & Schellenberg, 2015; Vargas-Silva, 2015) the main short-term effects of migrations on the economies of host countries can be found. The following effects point out:

1. The influx of migrants can lead to increased spending in public finances. Host countries must accommodate asylum seekers; provide food, health and legal assistance. Sometimes it is necessary to educate refugees, especially as far as language is concerned, and until they become productive members of the local economy.

The fiscal impact of the migration in the European OECD countries is rarely exceeding 0.5% of the GDP (Liebig and Mo, 2013). The highest impact was noticed in Switzerland and Luxembourg, where immigrants have a net benefit of about 2% of the GDP. This situation could also be explained through the level of education. While the highly educated migrants contribute more through the taxes they pay than the individual benefits they receive, the lowest educated ones have a better fiscal position than the natives. However, the fact is that the immigrants often receive lower wages than the natives and thus they contribute less.

2. Migrants alter the structure of the local labor market. If refugees have more skills and knowledge, they become competitive in the labor market. They actually compete with local workers for jobs, and often end up replacing them, which can lead to temporary increase in the number of unemployed. In the labor markets of the domestic economy, refugees can be more flexible with regard to the domestic workers. Migrants often perform jobs that locals avoid. Also, in the case of countries with aging population, migrations can increase the number of working age population in the economy.

According to past experiences, positive aspects of migration in EU reflected especially on the labor market. A study conducted by OECD (2012) showed that, between 2001 and 2011, the immigrants represented 70% of the increase in the workforce in Europe. The immigrants respond to the labor market needs by accepting those jobs considered by the domestic workers unattractive from the monetary point of view or from the career perspectives.

According to OECD (2014), the immigrants represented 24% of entries into the most strongly declining jobs in Europe (specific trades and crafts, machine operators and assemblers) during the first decade of the 21st century. At the same time, the immigrants represented 15% of entries into the strongly growing occupations in Europe (healthcare system, Science, Technology, Engineering and Mathematics' fields).

The education level of the immigrants was also analyzed. It was noticed that one third of immigrants, that have entered the European labour market during the last 15 years, are tertiary educated. However, another third has not even completed the upper secondary education, even if most of them are more than 20 years old (Eurostat, 2015). Analyses show that immigrants from North Africa generally have a lower education compared to the individuals born in the EU countries (Cuaresma, Huber, Oberdabernig and Raggl (2015)). In 2014, according to Eurostat (2015), the EU states that have attracted the largest number of highly educated non-EU-born migrants were Ireland,

Luxembourg and United Kingdom. The proportion of the tertiary education among the non-EU-born population was 64,0%, 53,2% and 53,1%. Slovenia, Greece and Italy were in the opposite situation, having the lowest shares of tertiary education within the non-EU-born (10,0%, 11,9% and 12,1%). The highest shares of the non-EU-born population having attained only pre-primary, primary and lower secondary education were registered in Italy, Greece, Spain and Belgium (Eurostat, 2015).

Refugees also increase aggregate demand. New settlers represent the potential of the market for new services. They can revive and give impulse to the domestic economy, which leads to an increase in the real income and GDP for host countries as workers and experts, moving to new forms and types of work. Research shows (Giovanni, Shih and Sparber, 2014) that immigration to the United States between 1990 and 2007 resulted in an increase in wages per worker from 6,6% to 9,9%.

The impact of migration on economic growth for 22 OECD countries, in the period 1986- 2006, is positive but small (considering the impact of the new human capital on GDP growth). According to authors (Boubtane, Dumont, Rault, 2014), the contribution of migrants to human capital increase tends to counteract the impact of population increase on capital per worker, but the net effect is small. An increase of 50% in net migration of foreign-born persons generates less than one tenth of a percentage point variation in productivity growth.

Immigration also had a positive impact on the economy of United Kingdom. The migration inflows from 1997, 2004 and 2007 have increased the number of the young persons and the employment rate. Subsequently, it has increased the GDP of the UK. The immigration in UK did not have, as expected, negative impacts on the employment possibilities of the native-born persons. On contrary, they transmitted different skills and aptitudes to their nonimmigrant colleagues, increasing in this way the competition in certain labor markets. The same consequences could also be found in Denmark, after the influx of the refugees from the end of the 1980s.

Considering the age of the immigrants, most of them belong to the younger age groups. It is assumed that they may change the age pyramids of the receiving countries (Gagnon, 2014). According to Cuaresma, Huber, Oberdabernig and Raggl (2015) the positive impact of the migrants' inflows on the age pyramid will be visible in the EU 15 states (old Western European EU members, whose accession date is prior to 2004). Meanwhile, in the EU 13 (the countries that entered EU in 2004 or later) the ageing trends will accelerate. These assumptions are based on the fact that, between the EU adhesion moment and 2010, some states such as Bulgaria, Romania, Lithuania, Latvia, Estonia or Poland had more emigrants than immigrants. This fact has considerable diminished the number of population, especially in the youngest age segment.

When it comes to changes that are expected from immigration, not all economic predictions are in a positive context. Economists and politicians also claim that a large number of unregistered immigrants on the market could take over the jobs of existing workers, especially low-skilled, which would greatly influence the reduction of salaries. In many of these industries available jobs are already largely outnumbered by unemployed workers. In retail, for example, from 2014, only 400,000 jobs exist for more than 1,2 million unemployed workers. In the field of construction, the situation is even more unfavorable: there are 1 million unemployed workers and less than 200.000 jobs.

Table 1: Fiscal contribution, benefits and net contribution by migration status, 2007-2009 average

EUR (PPP adjusted)

	Contribution			Benefits			Net contribution		
	Native	Mixed	Migrant	Native	Mixed	Migrant	Native	Mixed	Migrant
Switzerland	19858	26353	20149	4889	4917	5601	14968	21437	14549
Iceland	18972	23117	12380	6701	5559	3087	12272	17558	9292
Luxembourg	20043	23732	20463	21270	16500	11285	-1228	7232	9178
Italy	15346	19552	12310	11366	7426	3162	3980	12126	9148
United States	15527	22844	13145	6993	5687	4871	8534	17158	8274
Greece	13246	16068	9476	8238	5557	1748	5008	10511	7728
Spain	10518	14820	10057	7412	4990	2561	3106	9830	7496
Belgium	18856	25611	13707	9697	8781	8147	9159	16830	5560
Canada	12959	21160	11518	5407	5666	6351	7552	15494	5167
Norway	17382	31613	12368	12327	11246	7863	5055	20366	4505
Portugal	8024	13854	8320	7074	4055	3841	950	9799	4479
United Kingdom	11503	20990	10803	8899	9036	7774	2604	11954	3029
Slovenia	13316	14096	10491	8866	11728	7485	4450	2368	3006
Netherlands	21175	32576	12415	11236	11273	9871	9940	21303	2544
Denmark	17574	26428	11041	10211	8715	8673	7362	17713	2368
Austria	16705	21465	12334	13330	15022	9980	3375	6443	2353
Australia	8476	12314	7447	4700	3961	5144	3776	8353	2303
Hungary	6531	8466	6643	5450	6551	4779	1081	1915	1864
Finland	15188	19970	8942	9482	7706	7628	5706	12265	1314
Sweden	17041	24472	11005	10226	10999	10109	6815	13473	896
Estonia	7528	9378	3990	3014	3501	3992	4514	5899	-2
Czech Republic	8465	8095	4914	4990	6965	5100	3474	1116	-184
Ireland	9527	16574	7309	12014	10063	8583	-2487	6511	-1274
France	13359	21324	9961	10952	12193	11412	2407	9131	-1451
Slovak Republic	6151	6876	2439	4003	6123	4610	2148	752	-2171
Germany	15373	14176	8094	9498	18629	13727	5875	-4453	-5633
Poland	5470	5853	2319	5178	10483	8009	291	-4630	-5691

Note: "Mixed" refers to households in which one of the two household heads is foreign-born

Source: OECD, International Migration Outlook 2013, p.174

The economic implications of present refugee crisis in Europe

The number of first time asylum applicants[3] in the EU decreased by 54% in the second quarter of 2017 compared with the same quarter of 2016 and by 11% compared with the first quarter of 2017. Overall, the number of persons seeking asylum from non-

3 First time applicant for international protection is a person who lodged an application for asylum for the first time in a given Member State. The indicator 'First time asylum applicants' excludes repeat applicants i.e. persons applying for asylum more than once in one country and therefore more accurately presents the number of persons applying for international protection in the EU Member States.

EU countries in the EU during the second quarter of 2017 reached 149 000. This was 175 000 less than in the same quarter of 2016. Out of the 161 000 total asylum applicants (including repeat applicants), 149 000 (92%) were first time applicants (Eurostat, 2017).

The highest number of first time asylum applicants in the second quarter of 2017 was registered in Germany (with over 42 000 first time applicants, or 28 % of all applicants in the EU Member States), followed by Italy (34 200, or 23%), France (21 200, or 14%), Greece (10 600, or 7%) and the United Kingdom (7 700, or 5%). These five EU states together account for almost 80 % of all first time applicants in the EU. Trends in number of asylum applicants vary from country to country in the second quarter of 2017. Germany (with 162 500 less applicants) was the country with the largest absolute decrease in the number of first time applicants, followed by Hungary (14 200 less) and Austria (5 300 less). In contrast, in Italy the number of asylum seekers has increased by 7 500, in France by 3 200 and in Spain by 3 000 in the second quarter of 2017 compared with the same quarter of 2016 (Eurostat, 2017).

Figure 1: First time asylum applicants, EU, January 2016- June 2017

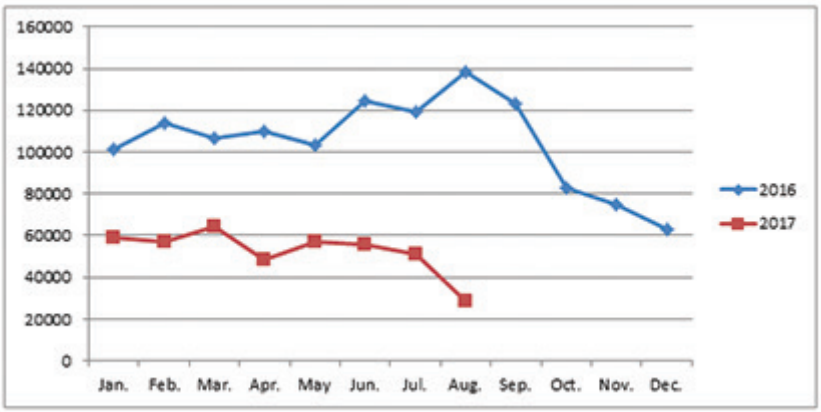

Source: Eurostat (2017), http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/ Asylum_quarterly_report

The arrival of refugees has provoked debates in academia. Thomas Piketty, the author of Capital in the 21st Century, for instance, says that the crisis represents an opportunity for Europe to "kick-start the continent's economy"[4]. Hans-Werner Sinn, one of Germany's best-known economists, is less optimistic. He argues that, as many of the refugees are low-skilled, the economic challenges will outweigh the opportunities[5].

The mainstream argument in the debate on the current arrival of refugees is that in the short term, transit and destination countries will have costs arising from the need to provide food, shelter and first aid to refugees. In the medium term, destination countries also have to deal with processing asylum applications and the costs of social and economic integration (including social benefits, healthcare, and costs for education and occupational training)[6].

After displacing 7 million Syrians for warfare, many countries received refugees. Since 2012, the EU has accepted about 1.9 million asylum seekers. A much larger number

4 http://www.liberation.fr/debats/2015/09/07/pour-une-europe-ouverte_1377565, preuzeto dana 24/08/2017

5 http://www.hanswernersinn.de/en, preuzeto dana 24/08/2017

6 Cf. Tax burden and migration: a political economy theory and evidence, A. Razina, E. Sadkaa and P. Swagelb, Journal of Public Economics, Vol. 85, Issue 2, August 2002, pp. 167–190; Migration and Social Replacement Incomes: How to Protect Low-Income Workers in the Industrialized Countries Against the Forces of Globalization and Market Integration, H.W. Sinn, International Tax and Public Finance, Vol. 12, Issue 4, August 2005, pp 375-393.

of Syrians sought asylum in their surrounding countries. For example, according to the United Nations, Turkey has received over 3 million, Lebanon over 1 million, and Jordan about 660 thousand refugees[7]. On the basis of these data, it could be expected that the economies of these countries will be subject to the burden of immigration, but this is not the case. According to a new report by the Organization for Security and Co-operation in Europe, the Turkish economy is expected to grow by 3.5% in 2017 and 2018[8]. The World Bank estimated the growth of Lebanese economy for 2% in 2017 and more than 3% in 2018[9]. Despite the inflow of refugees, accounting for more than 10 percent of the Jordanian population, the Jordan economy is also on the rise. The IMF reports the GDP growth in Jordan in 2017 would be around 3%[10].

The reception, accommodation and food for refugees cost, but not even in Turkey, which received more refugees than any other country, it was not an unsolvable problem. The Turkish government spent almost 5.37 billion euros of its own funds, which did not jeopardize its fiscal stability[11], since Turkey's annual GDP in 2016 was over $ 850 billion[12]. Less than 0,2% og GDP, one and a half billions, is extracted for refugee accommodation. In Lebanon, which is much smaller than Turkey, the costs of the refugee crisis, expressed as a percentage of GDP, are higher, but a large part of the costs are covered by foreign donations. Indeed, a survey recently undertook for the United Nations shows that donations to help refugees have contributed to a GDP growth of more than one percent[13].

But not all immigrants are unqualified. A study published by The Washington Institute for Near East Policy has shown that many Syrian traders from cities such as Aleppo, who were completely destroyed in the civil war, moved their jobs to cities in southern Turkey, and thus boosted the local economy[14].

Over the short and medium term, migrant flows can also have a fiscal dimension. This is particularly the case for the current refugee crisis, which takes place against the background of significant economic difficulties across the EU. A recent assessment carried out by the European Commission shows that fiscal costs are limited, temporary and could be easily outweighed by the benefits of integration in the medium run3. This is consistent with IMF estimates: with fiscal costs equal to 0.1% of European GDP per year between 2015 and 2017, the EU GDP would increase only slightly (+0.13% compared to the baseline) by 2017 (Aiyar, Barkbu, Batini, Berger, Detragiache, Dizioli, Ebeke, Lin, Kaltani, Sosa, Spilimbergo, Topalova 2016). In the medium term, the growth impact can be more sizeable on aggregate (especially for the countries registering higher inflows) but this will depend on the pace of labour market integration, as well as migrants' skills and age structure. Costs of non-integration are high and might be paid by the weakest. Without an efficient integration of migrants, GDP per capita might actually decline in the next few years and unemployment rate might rise.

In analyzing the impact of the refugees crisis on the economies of European countries we therefore have selected two basic aspects from which we will observe changes, and they refer to the assessment of the fiscal impact of immigration and the effects on the labor market.

7 http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php, pristup dana 18.08.2017.
8 http://www.oecd.org/economy/turkey-economic-forecast-summary.htm, pristup dana 18.08.2017.
9 http://www.dailystar.com.lb/Business/Local/2015/Jan-16/284247-world-bank-sees-lebanon-economy-improving-by-2017.ashx, pristup dana 18.08.2017.
10 http://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/soint080515a, pristup dana 18.08.2017.
11 https://www.brookings.edu/blog/future-development/2015/09/16/much-ado-about-nothing-the-economic-impact-of-refugee-invasions/, pristup dana 18.08.2017
12 http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD, pristup dana 18.08.2017.
13 http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Impact%20of%20Humanitarian%20Aid-UNDP-UNHCR.PDF, pristup dana 18.08.2017.
14 https://www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/pubs/PolicyFocus130_Cagaptay_Revised3s.pdf, pristup dana 18.08.2017.

The fiscal implications of refugee crisis

The estimates of the fiscal impact of total immigration are relatively different across studies in European countries, but data generally indicate less net fiscal advantages or net fiscal costs of countries for receiving immigrants. Public expenditure for accepting and providing support to refugees in the short term can be significant and most often include expenditure on humanitarian aid in food, accommodation, health care, necessary education and language learning. In the long run, it is considered that, above all, efficient integration of refugees into the labor market, with the necessary training and education, will have a positive fiscal impact.

In the main countries affected by the present, large inflow of asylum seekers, the additional expenditures announced so far have been relatively contained. Germany has projected an additional 0.5% of GDP support per annum in 2016 and 2017, to meet initial needs of the newly arrived immigrants and to integrate them in the labor market. Austria has projected that spending on refugees and asylum seekers will rise from 0.1% of GDP in 2014 to 0.15% of GDP in 2015 and 0.3% of GDP in 2016. Sweden, which has been a major host country for refugees for a number of years, has budgeted for additional spending in 2016 of 0.9% of GDP per annum, in order to improve the integration of newly-arrived immigrants. Hungary, a major transit country into the Schengen area, has announced additional spending of 0.1% of GDP in 2015, to cover costs associated with the new flows of refugees. Since 2011, the Turkish government has provided aid to Syrian refugees amounting to 0.8% of 2014 GDP. The European Commission has announced additional funding of €9.2 billion to address the refugee crisis over 2015-16 (0.1% of EU GDP).

On a GDP-weighted basis, average budgetary expenses for asylum seekers in EU countries increased by 0.05 and 0.1 percent of GDP in 2015 and 2016, respectively, compared to 2014. These numbers reflect uncertainty over the number of asylum seekers. Austria (at 0.08 and 0.23 percent of GDP), Finland (at 0.04 and 0.28 percent of GDP), Sweden (at 0.2 and 0.7 percent of GDP), and Germany (at 0.12 and 0.27 percent of GDP) have the largest spending increases in 2015 and 2016, respectively, relative to 2014.

Table 2: Fiscal Cost of asylum Seekers, 2014-16 (Percent of GDP)

	2014	2015	2016
Austria	0,08	0,16	0,31
Belgium	0,07	0,09	0,11
Croatia	0,002	0,09	0,11
Cyprus	0,003	0,012	0,012
Czech Republic	0,00	0,00	0,02
Denmark	0,24	0,47	0,57
Finland	0,09	0,13	0,37
France	0,05	0,05	0,06
Germany	0,08	0,20	0,35
Greece	n.a.	0,17	n.a.
Hungary	0,00	0,10	0,00
Ireland	0,03	0,04	0,05
Italy	0,17	0,20	0,24
Luxembourg	0,05	0,09	0,09
Netherlands	0,10	0,18	0,23
Serbia	0,00	0,06	0,10
Spain	0,006	0,006	0,03
Sweden	0,30	0,50	1,00
United Kingdom	0,015	0,016	n.a.
Sample average	0,07	0,14	0,22
GDP - weighted average	0,08	0,13	0,19

Source: IMF (2016), "The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges", p.12, (https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1602.pdf).

However, most of the authors believe that refugees will contribute more in the long run to public finances rather than public assistance to them. In his detailed analysis, Vargas-Silva points out positive fiscal effects of migration (Vargas-Silva, 2015). According to his estimation, migration over the years is expected to have a positive impact on the British economy. The analysis has found that a high level of immigration in the UK, which represents more than 260,000 migrants, in the next 50-year period, would halve public debt in the UK.

Refugees' labor market integration-possible benefits for EU countries

In the long term, however, the refugee influx might be positive for the European economy. The new migrants can play an important role in addressing Europe's alarming demographic trends, and – depending on their skills and willingness to work – improve the ratio of active workers to non-active persons (e.g. retired persons), whilst also contributing to innovation, entrepreneurship and GDP growth. In respect of the labour market, some experts argue that migrants can fill important niches both in fast-growing and declining sectors of the economy and contribute to labour-market flexibility. In addition, young migrants are often, like native-born non-migrants, considered to be better educated than those nearing retirement. Regarding the public purse, in the long run migrants can contribute more in taxes and social contributions than they receive in benefits. So migrants have the potential to make a positive impact on the public purse, with employment being the most visible determinant of their net fiscal contribution.[15]

The medium-term economic effects can be larger and depend crucially on labor market integration. For instance, by 2020, the level of GDP could be about 0.25 percent higher for the EU as a whole and between 0.5 and 1.1 percent higher in the three main destination countries (Austria, Germany, and Sweden). This assumes that labor integration proceeds successfully, with the initial employment gap between new labor market entrants and the natives gradually narrowing over time. Of course, conditions for accessing the labor market during the processing of an asylum claim vary significantly across countries. In some, labor market access can be granted, under specific conditions, almost immediately, whereas in others the waiting period can be as long as a year.

However, as long as the labor market performance of refugees falls short of the performance of the native population, their contribution to GDP will also be lower. As a consequence, by 2020, GDP per capita including refugees will be lower by about 0.4 percent compared to the baseline. In general, the effects on host country labor markets should build up only very progressively over time as refugees become better integrated and as they reunite with their family. For refugees to realize their full potential it will be however important to enable them to locate where their skills are the most needed. If labor integration is less successful, the positive output impact would diminish, but government debt and the unemployment rate would further rise.

Recent empirical literature finds that overall immigration appears to have only a moderate, if any, impact on wages and employment. Increasing the foreigner share in the labor force by one percent reduces wages of the native-born in receiving countries by less than 0.1 percent and their employment rate by 0.026 percentage points (Longhi, 2005 and 2008). Native-born workers, high skilled workers and older workers tend to benefit more than immigrant, low skilled and younger workers. The size of the impact depends on the flexibility of the labor market and on the complementarities between the skills base of native-born people and migrants. In addition, migration can have a significant aggregate demand effect and increase the diversity of products and technology of hosting economies. At the same time, together with an increase in intra-EU migration, inward migration could play a role in reducing labor shortages in specific countries, sectors or

15 Cf. D.S. Massey and J.E. Taylor (eds.), International Migration: Prospects and Policies in a Global Market, Oxford University Press, 2007; Is Immigration good for the economy?, OECD, Migration Policy Debates, May 2014; Integration von Flüchtlingen - eine langfristig lohnende Investition, M. Fratzscher and S. Junker, DIW Wochenbericht No. 45, November 2015, pp. 1083-1088.

regions.

Figure 2: Impact of Refugee Inflows (Deviation from baseline scenario)

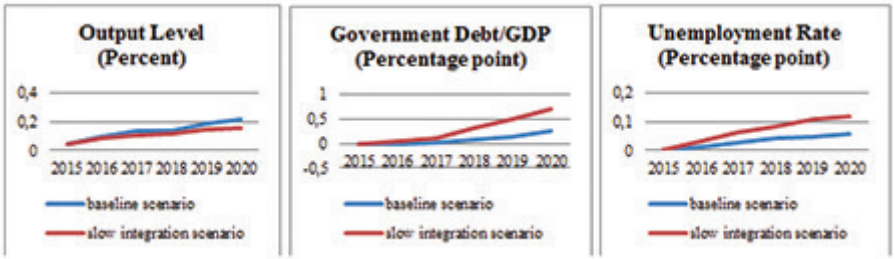

Source: IMF (2016), "The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges", p.14, (https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1602.pdf).

In a context where the EU registers relatively low internal labor mobility, migration can play a role in reducing labor shortages in particular countries, regions, sectors or occupations. Some studies suggest that migrants can improve the adjustment capacity of regional differences for instance, by taking on jobs in sectors where native-born people may be unwilling to work and by being more responsive to regional differences in economic opportunities. A meta-study on the impact of immigration on European Labor Markets suggests that migration is a vehicle for labor market adjustment. In this context immigrants bring useful skills into their host country and fill labor shortages. A number of studies argue that immigrants bring in valuable skills, but warn that their potential is often not fully realized due to mismatches between immigrants' skills and the jobs they actually take which are typically below their (formal) skill level. Finally, although empirical evidence on the responsiveness of migrants to labor or skill shortages is scant, a study in the US as well as a recent study on the EU provide evidence that immigrants are equally or more responsive than the natives of their destination countries to shortages across sectors, occupations and regions. As reported in the following section, the demographic issues of Europe can be only partially tackled by migration. Other factors such as better use of available human resources could also help. Different sectors with different skills requirements decline and expand continuously and more rapidly than population. Moreover, a number of business surveys, have also revealed large micro-level mismatches between labor supply and demand.

A recent study published by Calderón-Mejía, Cantú-Bazaldú and Chaitani (2015) underlines the impact of the refugees' inflows on the economic growth of the host countries with the help of a neoclassical growth model, improved with two more elements: human capital and the influence of a neighboring conflict or catastrophe that leads to the arrival of refugees. The data was collected for the period 1962-2012. The results of their study reflect the fact that the arrival of the refugees in a country influences the rate of economic growth through two main channels. First of all, it increases the growth rate of the labor force, generating, in some cases, the decrease in the growth rate of the income per capita. Secondly, the refugees could reduce the human capital stock, by bringing comparatively inferior set of skills or one that only acts as a substitute for that already available in the hosting country. Therefore, Calderón-Mejía, Cantú-Bazaldú and Chaitani (2015) conclude that in the short run the refugees have a negative impact on the economic growth. In the long run, they might have no measurable influence on growth.

First, migration has a demographic impact, not only by increasing the size of the population but also by changing the age pyramid of receiving countries. Migrants tend to be more concentrated in the younger and economically active age groups compared

with natives and therefore contribute to reduce dependency ratios (Gagnon, 2014 – taken from OECD Migration Policy Debates Numero 2).

Second, migrants arrive with skills and abilities, and so supplement the stock of human capital of the host country. More specifically, evidence from the United States suggests that skilled immigrants contribute to boosting research and innovation, as well as technological progress (Hunt, 2010 – taken from OECD Migration Policy Debates Numero 2).

The proportion of highly educated immigrants in OECD countries is rising sharply. The number of tertiary-educated immigrants in OECD countries showed an unprecedented increase in the past decade (up by 70%), reaching a total of almost 30 million in 2010/11. Of these, about 5 million, or 17%, arrived in the past five years. This trend is mostly driven by Asian migration – more than 2 million tertiary educated migrants originating from this region arrived in the OECD in the past five years (OECD-UNDESA, 2013 – taken from OECD Migration Policy Debates Numero 2).

During time, the specialized literature has included several studies that underlined the fact that the refugees negatively influence the socio-economic, militarily and political environment of a country, violating the human and institutional rights and threatening the territorial sovereignty. From the economic perspective, it is considered that the refugees may lead to a price increase and to a decrease of the wages. Evidences regarding this aspect are brought by Calderón-Mejía and Ibáñez (2009) who present the case of Colombia, country that confronted with a large influx of refugees, which have generated a fierce competition for jobs, with a detrimental effect on wages and employment opportunities.

The pressure from the labor market, felt especially by the most vulnerable groups, could have negative impact on the political stability and social cohesion, leading to internal conflicts. This situation could be exacerbated by other factors such as the formation of the armed groups and the spread of transnational terrorist networks.

A cross-national analysis of 154 states, conducted between 1970 and 2007 by Choi and Salehyan (2013), shows that countries with many refugees are more likely to experience both domestic and international terrorism. This conclusion implies that the states should find ways to adapt the number of people they receive to the possibilities of integrating them and proving safe and secure environments. Analyzing the psychological dimension of the refugees, Wessells (2004) concludes that the difficult life conditions and the social injustice can lead the displaced people towards terrorism. The same idea has also been developed by Pickering (2004) who argued that the terrorist networks use the refugees in order to commit various terrorist attacks due to the fact that these displaced people are more vulnerable.

All these assumptions were used by some political leaders, especially from Poland, Latvia, Slovakia and Czech Republic, in order to link the nowadays Europe's refugee crisis to the terrorist attacks from 13th of November 2015, in Paris. Therefore, they urged for closing the Schengen border region and for limits on migrant movements, by reducing the refugees' quotas. Most of these leaders have already been skeptical of accepting refugees from the first place, arguing that the Muslim migrants could not be integrated into their societies and thus the risk of terrorist attacks could increase. After this incident from Paris, some countries, also from Western Europe (such as France, Belgium or Netherland) have significantly tightened the border security.

Few empirical studies have tried, however, to estimate the overall impact of net migration on economic growth, in part because of a shortage of harmonized comparative data on international migration by skills levels. One study that looks at the impact of migration on economic growth for 22 OECD countries between 1986 and 2006 demonstrates a positive but fairly small impact of the human capital brought by migrants on economic growth. The contribution of immigrants to human capital accumulation tends to counteract the mechanical dilution effect (i.e. the impact of population increase on capital per worker), but the net effect is fairly small, including in countries which

have highly selective migration policies. An increase of 50% in net migration of the foreign-born generates less than one tenth of a percentage-point variation in productivity growth (Boubtane and Dumont, 2013 – took over from OECD Migration Policy Debates Numero 2).

Conclusion

International migrations are a significant feature of the global economy and have an indisputable impact on the economic, social and political life of modern countries. Europe has become the main destination of the world migrants, and the impact of migration on the European economy is more current and challenging topic. The main driver of migration is still employment and the desire for a better living standard, but the last refugee crisis is the result of major geopolitical changes on the international scene and as such will surely have economic repercussions. Observed from the economic point of view, labor migration can be a response to changing demands in the labor market, to stimulate innovation and development, as well as for the transfer and improvement of skills.

The current refugee influx represents the largest population movement in Europe since World War II. Its size and complexity make it difficult to draw conclusions on the economic challenges and prospects valid for each Member State of the European Union (EU).

However, a large number of immigrants or refugees, who in a short period of time and in the limited geographical area of the EU seek to gain asylum, bring a large number of open issues. Most important issue is how the latest mass immigration will affect the economy of European countries. Taking into account the limited research that relates primarily to insufficient data due to a short time period of the last refugee crisis, insufficient statistical database on immigrants, and the lack of harmonization of regulations in the field of labor market, public finances and social rights, the study of these effects is reduced to a large number of assumptions and experiences of a relatively short time period of previous migrations.

Many experts agree that, in the short term, the refugee influx will lead to rising costs, arising from the need to provide food, shelter and first aid. In the longer term, the refugee influx could be positive for the European economy by, for example, addressing the EU's alarming demographic trends. Depending on their education, skills and willingness to work, refugees might improve the ratio of active workers and also contribute to innovation, entrepreneurship and GDP growth. Regarding the labor market, migrants can fill important niches both in fast-growing and declining sectors of the economy, and contribute to labor-market flexibility.

Of course all this does not imply that handling a large influx of foreigners (refugees or otherwise) is not a challenging undertaking for the receiving country. Social, political, and even economic strains associated with the refugees' inflow have been and continue to be key challenges to Syria's neighbors. But these neighbors have shown the much richer EU countries that there need not be insurmountable economic (or even social and political) costs associated with fulfilling the moral obligation of helping those fleeing wars and prosecution. With proper planning and goodwill, EU countries would be able to welcome a vastly larger share of refugees than they have been doing so far. This is also what more and more proud EU citizens have been demanding.

Considering all these aspects mentioned before we may conclude that the refugees' impact on the economic growth of the EU states can regarded from several points of view. First of all, from the point of view of the consequences on the level of the human capital of the host countries, we may assume that, even if some refugees are well educated or highly skilled, most of them are not.

Significant differences between the educational performance of the children of natives and the children of immigrants/refugees can be noticed in some developed

EU states, such as France, Germany or Finland. Moreover, unlike most of the highly skilled migrants, the refugees are not coming into the EU states because of a better job or a career opportunity. Actually, the future integration of these refugees into the host societies and labor markets cannot be foreseen. From this second perspective, some EU states can be more successful in integrating the immigrants, in general, and the refugees, in particular. For example, if we take the case of UK or Germany compared to Spain or Greece, where the unemployment rate is very high, we may assume that the refugees will be more likely to become employed into the first two states. Moreover, the difficult integration into the host social environment is also related to the different cultural and religious backgrounds of the refugees.

Related to this aspect, it can be mentioned, thirdly, that the risk of generating internal conflicts or even terrorists attacks might increase in those countries that receive a larger number of refugees.

The size and complexity of the current refugee influx make it difficult to draw economic conclusions applicable to all EU Member States, who have different approaches and capacities to respond. Most studies suggest that the refugee and migration influx is neither a burden on the public purse nor to the labor market.

Despite general beliefs on the (negative) impact of migration on employment and wages of domestic born, studies show that migration has little effect on them. International migration could compensate for low mobility in the EU, can support a better utilization of available skills by contributing to improving the skill-mix and by increasing the overall improvement of human capital.

Literature

1. Aiyar S., Barkbu B., Batini N., Berger H., Detragiache E., Dizioli A., Ebeke C., Lin H., Kaltani L., Sosa S., Spilimbergo A. and Topalova P., (2016), 'The refugee surge in Europe: Economic Challenges', SDN16/02, IMF Staff Discussion Note 16/02, January 2016
2. Borjas G. J., (2001), 'Does immigration grease the wheels of the labor market?', Brookings papers on economic activity, 2001(1), 69-133
3. Boubtane E., Dumont J.C., Rault C. (2014), „Immigration and Economic Growth in the OECD countries, 1986-2006", IZA Discussion Paper 8681, The Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn.
4. Calderón-Mejía, V., Cantú-Bazaldú, F. and Chaitani, Y. (2015), "Refugees and economic growth: challenges and opportunities for the Arab region", United Nations, Economic and Social Commission for Western Asia (ESCWA), No. 4, available at: http://www.escwa.un.org/divisions/ecri_editor/Download.asp?table_name=ecri_documents&f ield_name=id&FileID=291 (accessed 18/08/2017).
5. Calderón-Mejía, V. and Ibáñez, A. M. (2009), "Labor market effects of migration-related supply shocks: evidence from internally displaced populations in Colombia", Households in Conflict Network (HiCN) Working Paper 69, available at: http://www.hicn.org/wordpress/wpcontent/uploads/2012/06/wp69.pdf (accessed 18/08/2017).
6. Choi, S.-W. and Salehyan, I. (2013), "No Good Deed Goes Unpunished: Refugees, Humanitarian Aid, and Terrorism", Conflict Management and Peace Science, Vol. 30, No. 1, pp. 53-75.
7. Cuaresma, J.C., Huber, P., Oberdabernig, D. and Raggl, A. (2015), "Migration in an ageing Europe: What are the challenges?", Working Paper No. 79, available at: http://www.foreurope.eu/fileadmin/documents/pdf/Workingpapers/WWWforEurope_WPS_no079_MS17.pdf (accessed 29/12/2017).
8. Eurostat (2015), "Migrant integration statistics – education", available at: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migrant_

integration_statistics_- _education (accessed 29/08/2017).
9. Eurostat (2017), "Asylum quarterly report", available at: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Asylum_quarterly_report (accessed 06/10/2017).
10. Gagnon, J. (2014), "Demographic Change and the Future of the Labour Force in the EU27, in other OECD Co ntries and Selected Large Emerging Economies", Matching Economic Migration with Labour Market Needs, OECD Publishing, Paris.
11. Giovanni, P., Shih, K.Y., Sparber, C. (2014), "Foreign STEM Workers and Native Wages and Employment in U.S. Cities", NBER Working Paper No.20093 (http://www.nber.org/papers/w20093.pdf).
12. Guzi M., Kahanec M., Mýtna Kureková L., (2015a), 'What Explains Immigrant-Native Gaps in European Labor Markets: The Role of Institutions', IZA Discussion Paper 8847
13. Guzi M, Kahanec M, Mýtna Kureková L., (2015b), 'How Immigration Grease Is Affected by Economic, Institutional and Policy Contexts: Evidence from EU Labor Markets', IZA Discussion Paper 9108
14. Hunt, J. (2010), "Skilled Immigrants' Contribution to Innovation and Entrepreneurship in the US", Open for Business: Migrant Entrepreneurship in OECD Countries, OECD Publishing, Paris, http://dx.doi.org/10.1787/9789264095830-en.
15. IMF (2016), "The Refugee Surge in Europe: Economic Challenges (https://www.imf.org/external/pubs/ft/sdn/2016/sdn1602.pdf, accessed 06.10.2017.).
16. Kahanec M., (2013), 'Labor mobility in an enlarged European Union', International handbook on the economics of migration, 137-152.
17. Liebig T., Mo J. (2013), "The fiscal impact of immigration in OECD countries", OECD International Migration Outlook, http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2013-en
18. Longhi, S., Nijkamp, P. and Poot, J. (2005), 'A Meta-Analytic Assessment of the Effect of Immigration on Wages', Journal of Economic Surveys, 19: 451–477.
19. Longhi S., Nijkamp P., Poot J., (2008), 'Meta-Analysis of Empirical Evidence on the Labour Market Impacts of Immigration', IZA Discussion Paper No. 3418, March 2008
20. Massey, D.S. and J.E. Taylor (eds.), International Migration: Prospects and Policies in a Global Market, Oxford University Press, 2007.
21. OECD (2012), "Renewing the Skills of Ageing Workforces: The Role of Migration", International Migration Outlook, OECD Publishing, Paris, available at: http://dx.doi.org/10.1787/migr_outlook-2012-7-en (accessed 29/08/2017).
22. OECD (2013), International Migration Outlook 2013, http://www.obela.org/system/files/International%20Migration%20Outlook%202013.pdf (accessed 06.10.2017.).
23. OECD (2014), „Is migration good for the economy?", Migration Policy Debates, No. 202, https://www.oecd.org/migration/OECD%20Migration%20Policy%20Debates%20Numero%202.pdf (accessed 29.08.2017.).
24. OECD (2015a), OECD Economic Outlook, Vol 2015 issue 2.
25. Pickering, S. (2004), "Border terror: policing, forced migration and terrorism", Global Change, Peace & Security, Vol. 6, No. 3, pp. 211-226.
26. Vargas-Silva, C. (2015) "The Fiscal Impact of Immigration in the UK" Briefing paper, 3rd Revision, the Migration Observatory at the University of Oxford.
27. Wessells, M.G. (2004), "Terrorism and the mental health and well-being of refugees and displaced people" in Moghaddam, F. M. and Marsella, A.

J. (eds.), Understanding terrorism: Psychosocial roots, consequences, and interventions, American Psychological Association, Washington, DC, USA, pp. 247–263.
28. http://www.liberation.fr/debats/2015/09/07/pour-une-europe-ouverte_1377565, accessed 24/08/2017
29. http://www.hanswernersinn.de/en, accessed 24/08/2017
30. http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php, accessed 18/08/2017.
31. http://www.oecd.org/economy/turkey-economic-forecast-summary.htm, accessed 18/08/2017.
32. http://www.dailystar.com.lb/Business/Local/2015/Jan-16/284247-world-bank-sees-lebanon-economy-improving-by-2017.ashx, accessed 18/08/2017.
33. http://www.imf.org/en/News/Articles/2015/09/28/04/53/soint080515a, accessed 18/08/2017.
34. https://www.brookings.edu/blog/future-development/2015/09/16/much-ado-about-nothing-the-economic-impact-of-refugee-invasions/, accessed 18/08/2017
35. http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD, accessed 18/08/2017.
36. http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Impact%20of%20Humanitarian%20Aid-UNDP-UNHCR.PDF, accessed 18/08/2017.

Vladan Vučić[1], Ivana Ilić[2]

UTICAJ EMIGRACIONIH TOKOVA NA KONKURENTNOST PRIVREDE REPUBLIKE SRBIJE

Rezime

Predmet istraživanja u ovom radu jeste uticaj emigracionih tokova na konkurentnost privrede Republike Srbije. Metodološku osnovu za ovo istraživanje čini Izveštaj Svetskog ekonomskog foruma o Globalnom indeksu konkurentnosti za period 2008-2016. godine. Cilj rada je ukazivanje na prisutnost emigracionih procesa uzrokovanih odlivom mozgova usled niskog nivoa konkurentnosti privrede Republike Srbije kome ujedno i oni doprinose.

Ključne reči: emigracioni procesi, konkurentnost, odliv mozgova

THE IMPACT OF EMIGRATION FLOWS ON THE COMPETITIVENESS OF THE ECONOMY OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Abstract

The subject of research in this paper is the influence of emigration flows on the competitiveness of the economy of the Republic of Serbia. The methodological basis for this research is the World Economic Forum Report on the Global Competitiveness Index for 2016. The aim of the paper is to point out the presence of emigration processes caused by the brain drain due to the low level of competitiveness of the economy of the Republic of Serbia, which they also contribute.

Key words: emigration processes, competitiveness, brain drain.

Uvod

Popularnost koncepta konkurentnosti u savremenoj ekonomskoj nauci objašnjava činjenica da je poslednje tri decenije poboljšanje konkurentnosti jedan od ključnih ciljeva makroekonomske politike većine zemalja (Marjanović, 2008). Analizom koncepta konkurentnosti dolazimo do saznanja o postojanju stotinu relevantnih indikatora za kvanitifikovanje ove pojave. Međutim, u ovom radu će se za analizu konkurentnosti Srbije u uslovima migracija praćenih odlivom mozgova koristiti indeks globalne konurentnosti (GCI – Global Competitiveness Index), definisan od strane Svetskog ekonomskog foruma. Predmet istraživanja u ovom radu jeste pozicija Republike Srbije na globalnom nivou prema kapacitetu zemlje u zadržavanju talenata i kapacitetu zemlje

1 Doc. dr Vladan Vučić, Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment „Konstantin Veliki“ Niš Univerziteta Union „Nikola Tesla“
2 Ivana Ilić, doktorand na Ekonomskom fakultetu Univerziteta u Nišu

u privlačenju talenata u periodu od 2008-2016. godine. Cilj rada jeste ispitati smer i stepen slaganja emigracionih tokova u vidu odliva mozgova i nivoa konkurentnost privrede Republike Srbije.

Pozicija Republike Srbije prema Indeksu globalne konkurentnosti

Najšire eksploatisana koncepcija konkurentnosti danas, svakako je proizvod Globalnog izveštaja konkurentnosti koji objavljuje Svetski ekonomski forum. Prema ovom izveštaju, konkurentnost je "skup institucija, politika i faktora koji određuju nivo produktivnosti jedne zemlje". Nivo produktivnosti, sa druge strane, određuje nivo prosperiteta koji može biti dostignut od strane jedne privrede. Nivo produktivnosti, prema Globalnom izveštaju konkurentnosti, određuje i stopu povraćaja koja može biti ostvarena putem investicija u jednu privredu, pri čemu su te investicije osnovni pokretači privrednog rasta. Indeks globalne konkurentnosti je sveukupan izraz konkurentnosti jedne privrede i predstavlja ponderisani prosek više indikatora grupisanih u 12 pilara (stubova) konkurentnosti (Sala-I-Martin et al.,2013).

Definisanih 12 pilara kompozitarnog indeksa konkurentnosti grupisano je u tri podindeksa: podindeks osnovnih faktora, podindeks faktora efikasnosti i podindeks inovativnosti i sofisticiranosti poslovnih procesa. Ovi podindeksi su od primarnog značaja za faktorima vođene ekonomije, efikasnošću vođene ekonomije i inovacijama vođene ekonomije, respektivno (Sala-I-Martin et al.,2013). Srbija se nalazi u drugoj fazi razvoja i predstavlja privredu vođenu efikasnošću. S tim u vezi, prema vrednosti BDP po stanovniku svrstava se u zemlje na srednjem nivou razvijenosti, gde se kao ključni pokretači konkurentnosti nalaze stubovi iz grupacije „faktori povećanja efikasnosti"(Tanasković,Ristić,2017).

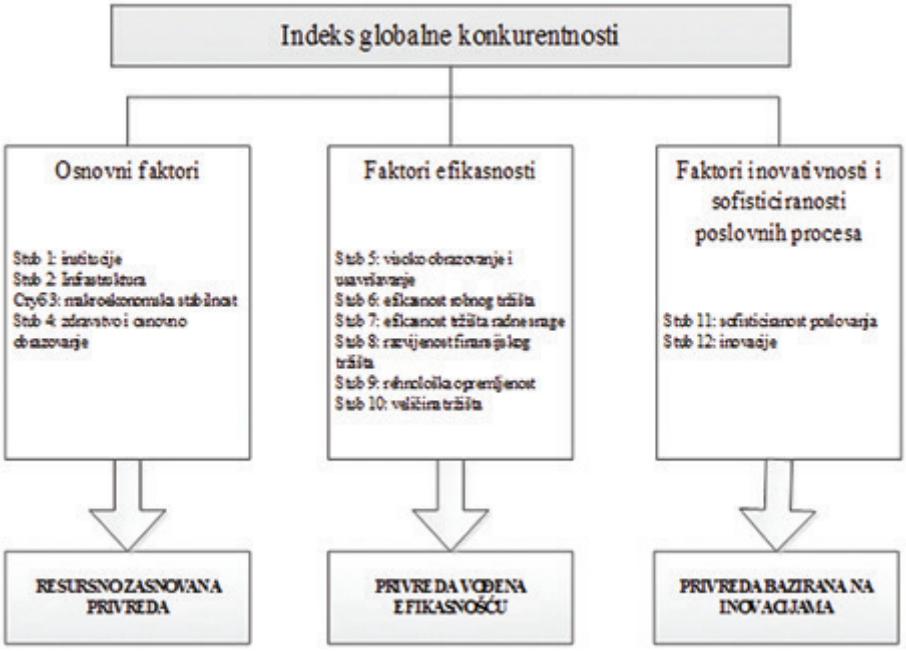

Slika 1. Indeks globalne konkurentnosti

Izvor: WEF, 2017.

Podindeks osnovnih zahteva obuhvata prva četiri pilara – institucije, infrastrukturu, makroekonomsko okruženje, zdravlje i osnovno obrazovanje. Institucionalno okruženje je definisano pravnim i administrativnim okvirom u kome pojedinci, preduzeća i vlade komuniciraju radi stvaranja bogatstva. Značaj institucionalnog okruženja za konkurentnost i privredni rast ogleda se u tome da institucije imaju veliki uticaj na investicione odluke kao i na način distribucije koristi i troškova u društvu. Infrastruktura integriše domaće tržište i obezbeđuje njegovu povezanost sa inostranim tržištem uz niske troškove. Važnost infrastrukture uslovljena je i činjenicom da ista determiniše lokaciju ekonomske aktivnosti i smanjuje efekat rastojanja između regiona i država. Makroekonomsko okruženje je važno za poslovanje a time i za ukupnu konkurentnost jedne zemlje. Zdrava radna snaga je od krucijalnog značaja za konkurentnost i produktivnost zemlje, u prilog čemu govori činjenica da bolesni radnici ne mogu da koriste svoj radni potencijal, te će shodno tome njihova produktivnost opadati. Ne manje, i osnovno obrazovanje povećava nivo produktivnosti svakog radnika, dok je nedostatak osnovnog obrazovanja prepreka izvršenju radnih zadataka, proizvodnji visokosofisticiranih proizvoda i, u konačnom, napredovanju preduzeća (Sala-I-Martin et al.,2013).

Naredni podindeks povećanja efikasnosti obuhvata šest pilara – više obrazovanje i obuka, efikasnost tržišta dobara, efikasnost tržišta rada, razvoj finansijskog tržišta, tehnološka spremnost i veličina tržišta. Visoko obrazovani i obučeni radnici u stanju su da obavljaju složene zadatke i da se brzo prilagođavaju promenama okruženja i rastućim potrebama sistema proizvodnje. Stoga su dostignuti kvalitet visokog obrazovanja i obuka od izuzetnog značaja za pomeranje granica konkurentnosti. Efikasna tržišta dobara obezbeđuju dobru pozicioniranost zemlje i omogućavaju joj da proizvede kombinaciju proizvoda i usluga koja će biti garant uspeha na svetskom tržištu. Sa druge strane, efikasno tržište rada obezbeđuje efikasno korišćenje napora radnika na poslu. Efikasna tržišta rada moraju obezbediti fleksibilno premeštanje radnika iz jedne u drugu privrednu delatnost. Dobro regulisana razmena hartija od vrednosti, efikasan tok preduzetničkog kapitala, obezbeđivanje sredstava privatnom sektoru – od ključnog su značaja za konkurentnost, a time i za rast privrede. Tehnološka spremnost kao jedan od pilara konkurentnosti determiniše brzinu kojom nacionalna ekonomija usvaja postojeće tehnologije, odnosno razvija nove kao elementarni uslov povećanja produktivnosti. Veličina tržišta je od uticaja na produktivnost jer velika tržišta omogućavaju preduzećima da koriste prednosti ekonomije obima (Vasiljević,2009)

Treći po redu podindeks inovacija i faktora sofisticiranosti obuhvata dva pilara – poslovnu sofisticiranost i inovacije. Poslovna sofisticiranost je mera kvaliteta poslovnih mreža i strategija pojedinih preduzeća u okviru nacionalne ekonomije kao celine. Pored toga, za konkurentnost privrede važne su i inovacije, koje mogu nastati kao rezultat tehnološkog ali i netehnološkog znanja. Ovaj stub je od presudnog značaja za konkurentnost iz razloga što se svi prethodno objašnjeni faktori suočavaju sa opadajući prinosima, uprkos sposobnosti uticaja na konkurentnost. Međutim, dugoročno održiv životni standard može biti obezbeđen samo putem tehnoloških inovacija (Ristić, Tanasković, 2011).

Uprkos nastojanjima da se postignu adekvatni rezultati, ne može se reći da je ostvaren najviši stepen objektivnosti u merenju konkurentnosti. Globalni indeks konkurentnosti ne pruža potpunu pouzdanost jer postoje dva ključna problema u vezi rangiranja nivoa konkurentnosti zemalja. Prvi problem ogleda se u pretpostavci postojanja efikasnog tržišta. Drugi problem povezan je sa definicijom konkurentnosti koja ignoriše ograničenja prilikom transfera metodologije koju različite zemlje koriste, kako na mikro tako i na makro nivou (Zubović, Bradić-Martinović, 2014).

Prema poslednjem izveštaju Svetskog ekonomskog foruma za 2016. godinu o globalnoj konkurentnosti zemalja širom sveta Srbija zauzima 90 mesto rang liste od 138 analiziranih zemalja. Ukupna vrednost indeksa konkurentnosti je 3,97 tako da je on za 0,08 porastao u odnosu na predhodnu godinu i to je rezultiralo pomeranjem četiri mesta unapred na rang listi. Srbija je prethodne dve godine zauzimala 94. poziciju na listi.

Posmatrajući indeks u celosti može se konstatovati blago poboljšanje kod gotovo svih stubova konkurentnosti obuhvaćenih u strukturi indeksa.

Tabela 1. Najbolje rangirane zemlje u svetu prema Indeksu globalne konkurentnosti u 2016. godini

Zemlja	Vrednost GCI	Rang u svetu
Švajcarska	5,81	1
Singapur	5,72	2
SAD	5,70	3
Holandija	5,57	4
Nemačka	5,57	5
Švedska	5,53	6
Ujedinjeno Kraljevstvo	5,49	7
Japan	5,48	8
Hong Kong	5,48	9
Finska	5,44	10

Izvor: WEF, 2017, str. 15.

Kada je u pitanju najbolje rangirana privreda po vrednosti GCI, u ovogodišnjem izveštaju Švajcarska već osmu godinu za redom zauzima prvo mesto sa najvećom vrednošću GCI (5,81), dok je Jemen koji je izostao iz prošlogodišnjeg izveštaja sa najnižom vrednošću GCI (2,74) zauzeo poslednju poziciju na listi. Druga najkonkurentnija privreda šestu godinu za redom je Singapur, dok je SAD na trećoj poziciji kao i godinu dana ranije. Holandija je nastavila svoj put ka vrhu liste popravljajući rang za jedno mesto čime je došla na četvrtu poziciju, usled čega je Nemačka i pored blagog povećanja u vrednosti GCI potisnuta na peto mesto na listi.

Na grafiku 1. predstavljeno je kretanje vrednosti GCI za Srbiju u periodu 2007 – 2016. godine gde se uviđa postojanje trenda rasta ali uz veliku nestabilnost u pogledu značajnih oscilacija u kratkom vremenskom periodu. Ističe se da su velike oscilacije u pitanju jer promena od svega 0,01 može rezultovati značajnim pomeranjem na rang listi pogotovu u delu liste u kojem se Srbija nalazi. Većina zemalja iz okruženja u 2016. godini ostvarila je pad vrednosti GCI što je uticalo da Srbija uz rast koji je zabeležila smanji zaostajanje za prosekom u regionu. Usporeno napredovanje Srbije na rang listi globalne konkurentnosti posledica je malih inkrementalnih promena u svim pilarima (Tanasković,Ristić,2017).

Na osnovu petogodišnjeg perioda prikazanog u tabeli 2. kroz promene vrednosti GCI po pilarima konkurentnosti zapaža se da konstantan trend rasta ostvaruju četiri pilara koji pripadaju različitim podindeksima, a to su: pilar institucije, zdravstvo i osnovno obrazovanje, visoko obrazovanje i obuka kao i inovacije. Najviša procentualna promena u rastu (9,77%) ostvarena je kod pilara visoko obrazovanje i obuka, slede inovacije (5,39%), zdravstvo i osnovno obrazovanje (4,02%) i institucije (1,56%) poredeći njihove vrednosti iz 2012. i 2016. godine. Efikasnost tržišta rada je pilar koji beleži pad tokom godina i njegova vrednost se smanjivala za oko 0,1 poen tokom godina. Ovakvo kretanje vrednosti sedmog po redu pilara u strukturi GCI jasno upućuje na sve veći odliv mozgova iz naše zemlje koji je praćen migracijama u privredno razvijenije zemlje sa boljom apsorcijom visoko obrazovane radne snage. Oscilatorno kretanje vrednosti karakteristično je za sve ostale pilare iz strukture GCI sa većim ili manjim padovima i skokovima tokom godina u pogledu vrednosti izražene u poenima.

Grafik 1. Kretanje vrednosti Indeksa globalne konkurentnosti za Srbiju u periodu 2007 - 2016. godina

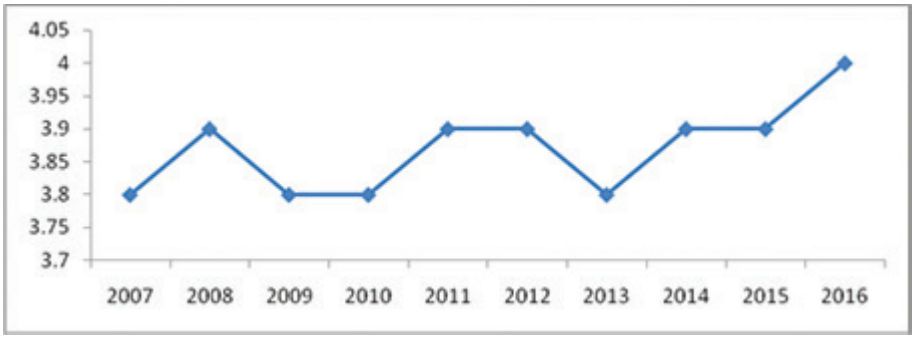

Izvor: WEF (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016.)

Tabela 2. Vrednost GCI po pilarima konkurentnosti (2012-2016.)

Pilar (1-12)	2012	Promene	2013	Promene	2014	Promene	2015	Promene	2016
1. Institucije	3,16	↗	3,20	↗	3,21	↗	3,24	↗	3,31
2. Infrastruktura	3,78	↘	3,51	↗	3,93	↘	3,87	↗	3,94
3. Makroekonomsko okruženje	3,91	↘	3,36	↗	3,51	↗	3,61	↗	4,12
4. Zdravstvo i osnovno obrazovanje	5,73	↗	5,75	↗	5,76	↗	5,87	↗	5,97
5. Visoko obrazovanje i obuka	3,97	↗	4,05	↗	4,25	↗	4,27	↗	4,40
6. Efikasnost tržišta dobara	3,57	↗	3,64	↗	3,78	↘	3,74	↗	3,78
7. Efikasnost tržišta rada	4,04	↘	3,90	↘	3,73	↘	3,72	↗	3,84
8. Razvijenost finansijskog tržišta	3,68	↘	3,48	↗	3,50	↘	3,23	↗	3,41
9. Tehnološka osposobljenost	4,10	↘	3,94	↗	4,45	↗	4,47	↘	4,05
10. Veličina tržišta	3,64	↗	3,68	/	3,68	↗	3,70	↘	3,63
11. Sofisticiranost poslovanja	3,11	↗	3,18	↗	3,21	↘	3,14	↗	3,15
12. Inovacije	2,81	↗	2,85	↗	2,89	↗	2,90	↗	2,97

Izvor: WEF (2012, 2013, 2014, 2015, 2016.)

Zdravstvo i osnovno obrazovanje jeste pilar koji je već više godina unazad visoko ocenjen od strane Svetskog ekonomskog foruma i po njemu se Srbija znatno bolje plasira u odnosu na ostale faktore konkurentnosti. Indikatori u okviru pilara koji su vezani za zdravstvenu zaštitu nisu se bitnije menjali ali su indikatori koji prate osnovno obrazovanje zabeležili rast u odnosu na predhodne godine. Bolja ocena data je od strane menadžera na pitanje o kvalitetu osnovnog obrazovanja u zemlji što je u kombinaciji sa nešto višom stopom upisa dece u osnovne škole uticalo da se vrednost celokupnog stuba poveća u odnosu na prošlu godinu (Tanasković, Ristić, 2017). Sa druge strane kao najproblematičniji faktori prepoznati su iznos poreskih stopa, neefikasna državna birokratija, nestabilnost propisa, slab pristup izvorima finansiranja, prisutnost korupcije, nedostatak kapaciteta za inovacije i drugi.

Efikasnost tržišta rada u Republici Srbiji i odliv mozgova

Za analizu u ovom radu korišćeni su podaci Svetskog ekonomskog foruma o Indeksu konkurentnosti za period 2007 - 2016. godina. U zavisnosti od godine do godine broj zemalja obuhvaćenih u izvestaju je varirao od 131 zemlje koliko je bilo 2007. godine do 148 zemalja u 2013. godini. U fokusu ovog rada je pilar efikasnost tržišta rada u okviru koga je obuhvaćen indikator odliv mozgova. Grafik 2. odslikava rangove Srbije na svetskoj listi zemalja tokom analiziranih godina. Srbija je najbolje bila pozicionirana 2008. godine prema ovom pilaru na 66 mesto u svetu. U godinama koje slede rang naše zemlje je bio sve niži i niži, na 119 mestu smo 2013. i 2014. godine što su ujedno i najniži zabeleženi rangovi posmatranog pilara tokom godina. Posmatrajući vrednost pilara efikasnost tržišta rada ona se do 2015. godine konstantno smanjivala sa 4,4 poena u 2007. godini do 3,7 poena 2015. godine uz samo blagi porast u narednoj godini od svega 0,1 poen.

Grafik 2. Rangovi Srbije prema pilaru Efikasnost tržišta rada u periodu 2007 – 2016.godina

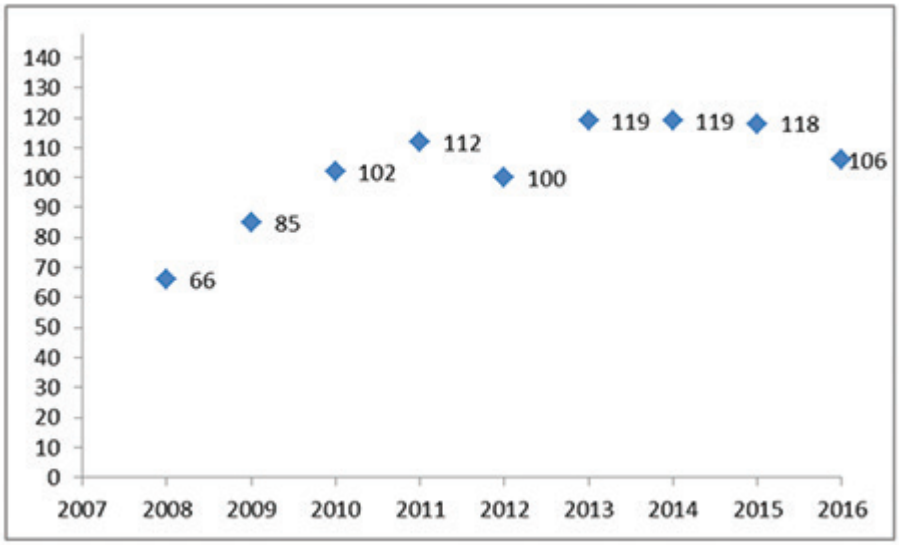

Izvor: WEF (2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016.)

Ranije integrisani u jedan indikator (odliv mozgova) u okviru pilara efikasnost tržišta rada od 2013. godine se ovaj indikator razmatra kroz dva odvojena pokazatelja: kapacitet zemlje da zadrži talente i kapacitet zemlje da privuče talente. Alarmantna je pozicija Srbije prema ovim pokazateljima u većini godina u analizi koja se nalazi na začelju liste kao zemlja koja je prepoznatljiva po značajnom obimu migracije visokoobrazovanog stanovništva. Sa druge strane, konkurentnost Srbije prema nivou visokog obrazovanja i obuke je u stalnom porastu što ako se dovede u vezu sa odlivom mozgova koji je sve izaženiji oslikava da je naša zemlja izvor skupe radne snage za čije školovanje je država ulagala sredstva.

Zemlje sveta u koje migrira visikoobrazovana radna snaga iz Srbije dobijaju stručan i obučen kadar u raznim oblastima bez ikakvog ulaganja, uz velike materijalne koristi od njihovog rada.

Kroz tabelu 3. prikazani su rangovi i vrednosti u poenima Srbije prema indikatoru odliv mozgova, tačnije kapacitetu zemlje u zadržavanju i privlačenju talenata. U 2015. godini bili smo poslednja na listi zemlja sveta u izveštaju Svetskog ekonomskog foruma

prema konkurentnosti zemlje u zadržavanju talenata, a pretposlednja (Venecuela je poslednja) u privlačenju istih. Trenutna pozicija prema oba indikatora za našu zemlju jeste 137 od ukupno 138 zemalja koje su obuhvaćene analizom. Prema dostignutom rangu i vrednosti ovog indikatora mesto Srbije je u grupi 10 najlošije rangiranih ekonomija a to su: Rumunija, Makedonija, Mauritanija, Grčka, Jemen, Slovačka, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Moldavija i Venecuela.

Tabela 3. Rang i vrednost indikatora odliv mozgova – kapacitet zemlje u zadržavanju talenata i kapacitet zemlje u privlačenju talenata za Srbiju u periodu 2008 – 2016. godina

Godina	**2008**	**2009**	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**
Ukupan broj zemalja	134	133	139	142	144	148	144	140	138
Odliv mozgova Rang(vrednost)	131	132	136	139 (1.8)	141 (1.9)				
Kapacitet zemlje u zadržavanju talenata Rang(vrednost)						146 (1.8)	141 (1.8)	140 (1.7)	137 (1.7)
Kapacitet zemlje u privlačenju talenata Rang(vrednost)						147 (1.6)	143 (1.6)	139 (1.6)	137 (1.7)

Izvor: WEF (2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016.)

Zapaža se da je većina zemalja iz okruženja svrstana u ovu grupu čije je odličje nemogućnost zadržavanja i privlačenja visokoobrazovane radne snage.

Tabela 4. Korelaciona matrica GCI i indikatora odliv mozgova – kapacitet zemlje u zadržavanju talenata i kapacitet zemlje u privlačenju talenata za Srbiju u periodu 2011 – 2016. godina

		GCI	OM
GCI	Pearson Correlation	1	-.420
	Sig. (2-tailed)		.040
	N	6	6
OM	Pearson Correlation	-.420	1
	Sig. (2-tailed)	.040	
	N	6	6

Izvor: Samostalni preračun autora na osnovu podataka WEF

Pomoću statističke metode korelaciona analiza, ispitana je povezanost između indikatora – odliv mozgova (kapacitet zemlje u zadržavanju talenata i kapacitet zemlje u privlačenju talenata) i globalnog indeksa konkurentnosti od 2011. do 2016. godine.

Izračunavanjem Pirsonovog koeficijenta za dve navedene varijable u analiziranom vremenskom periodu, zaključuje se da među njima postoji indirektna srednje jaka korelaciona veza. Vrednost Pirsonovog koeficijenta je 0,42 uz statistički značajan nivo značajnosti od 0,04 što upućuje da među varijablama postoji indirektno kvantitativno slaganje. Valja naglasiti da promena vrednosti indikatora odliv mozgova - kapacitet zemlje u zadržavanju talenata i kapacitet zemlje u privlaćenju talenata može doprineti promeni vrednosti indeksa globalne konkurentnosti, ali nema ključnu ulogu u formiranju ukupne vrednosti indeksa.

Tokom tranzicije ka tržišnoj ekonomiji, zemlje jugoistočne Evrope su pretrpele ozbiljan odliv mozgova. Znanje kao najvažniji i nezamenljiv pokretač ekonomske aktivnosti nije dovoljno cenjen, zbog čega je Srbija poznata zemlja u regionu prema odlivu mozgova (Jakopin, 2014). Vrlo su problematične masovne migracije visokokvalifikovanog osoblja iz Srbije u inostranstvo, pošto predstvalju gubitak kvalitetnog rada, ali i gubitak značajnih sredstava koje je država uložila u razvoj ljudi. Sa tim u vezi jeste negativan uticaj na razvoj ljudskog kapitala kroz pogoršavanje starosne strukture stanovništva i suženu bazu ljudskog kapitala (Đekić, 2015). Uostalom, nastali gubitak od odliva mozgova lako se uviđa ukoliko se prepozna činjenica da se domaći stručnjaci izvoze bez naknade, a tehnologiju od razvijenih zemalja (onih u kojoj stvaraju naši stručnjaci) Srbija kupuje po tržišnoj ceni (Mladenović, 2014). Srbija treba u budućnosti, kako bi smanjila vladajući trend u odlivu mozgova, da preduzme mere u poboljšanju prvenstveno opšteg okruženja koje ne deluje dovoljno privlačno talentovanim pojedincima kao i da smanji uticaj velikog broja stimulansa koje Evropska unija i ostale razvijene zemlje nude onim profesijama koje su potrebne njihovoj privredi.

Zaključak

Analizom koncepta konkurentnosti dolazimo do saznanja o postojanju stotinu relevantnih indikatora za kvanitifikovanje ove pojave. Nivo produktivnosti, prema Globalnom izveštaju konkurentnosti, određuje i stopu povraćaja koja može biti ostvarena putem investicija u jednu privredu, pri čemu su te investicije osnovni pokretači privrednog rasta. Prema poslednjem izveštaju Svetskog ekonomskog foruma za 2016. godinu o globalnoj konkurentnosti zemalja širom sveta Srbija zauzima 90 mesto rang liste od 138 analiziranih zemalja. Posmatrajući indeks u celosti može se konstatovati blago poboljšanje kod gotovo svih stubova konkurentnosti obuhvaćenih u strukturi indeksa.

Predmet istraživanja u ovom radu jeste pozicija Republike Srbije na globalnom nivou prema kapacitetu zemlje u zadržavanju talenata i kapacitetu zemlje u privlačenju talenata u periodu od 2008-2016. godine. U fokusu ovog rada je pilar efikasnost tržišta rada u okviru koga je obuhvaćen indikator odliv mozgova. Cilj rada jeste ispitati smer i stepen slaganja emigracionih tokova u vidu odliva mozgova i nivoa konkurentnost privrede Republike Srbije. Srbija je najbolje bila pozicionirana 2008. godine prema ovom pilaru kada smo bili pozicionirani na 66 mestu u svetu. U godinama koje slede rang naše zemlje je bio sve niži i niži, tako da smo 2013. i 2014. godine pali na 119 mesto, što su ujedno i najniži zabeleženi rangovi posmatranog pilara tokom godina.

Ranije integrisani u jedan indikator (odliv mozgova) u okviru pilara efikasnost tržišta rada od 2013. godine se ovaj indikator razmatra kroz dva odvojena pokazatelja: kapacitet zemlje da zadrži talente i kapacitet zemlje da privuče talente. U 2015. godini bili smo poslednja na listi zemlja sveta u izveštaju Svetskog ekonomskog foruma prema konkurentnosti zemlje u zadržavanju talenata, a pretposlednja u privlačenju istih. Alarmantna je pozicija Srbije prema ovim pokazateljima u većini godina jer se u analizi nalazi na začelju liste kao zemlja koja je prepoznatljiva po značajnom obimu migracije visokoobrazovanog stanovništva. Sa druge strane, konkurentnost Srbije prema nivou visokog obrazovanja i obuke je u stalnom porastu, što ako se dovede u vezu sa odlivom mozgova koji je sve izaženiji, odslikava da je naša zemlja izvor skupe radne snage za

čije školovanje država ulaže i gubi značajna sredstva.

Pomoću statističke metode korelaciona analiza, ispitana je povezanost između indikatora – odliv mozgova (kapacitet zemlje u zadržavanju talenata i kapacitet zemlje u privlačenju talenata) i globalnog indeksa konkurentnosti u posmatranom periodu. Valja naglasiti da promena vrednosti indikatora odliv mozgova - kapacitet zemlje u zadržavanju talenata i kapacitet zemlje u privlaćenju talenata može doprineti promeni vrednosti indeksa globalne konkurentnosti, ali nema ključnu ulogu u formiranju ukupne vrednosti indeksa.

Tokom tranzicije ka tržišnoj ekonomiji, zemlje jugoistočne Evrope su pretrpele ozbiljan odliv mozgova. Znanje kao najvažniji i nezamenljiv pokretač ekonomske aktivnosti nije dovoljno cenjeno, zbog čega je Srbija poznata zemlja u regionu prema odlivu mozgova. Srbija treba da preduzme mere u poboljšanju prvenstveno opšteg okruženja koje ne deluje dovoljno privlačno talentovanim pojedincima kao i da smanji uticaj velikog broja stimulansa koje Evropska unija i ostale razvijene zemlje nude onim profesijama koje su potrebne njihovoj privredi kako bi smanjila vladajući trend u odlivu mozgova i time poboljšala konkurentnost kao ključni cilj makroekonomske politike naše zemlje.

Literatura

1. Vasiljević, D. (2009). Ekonomski rast i međunarodna konkurentnost Srbije, Kvartalni monitor, 18.
2. Marjanović, V., (2008). The Analysis of Serbian Economy Competitiveness Under the Conditions of Global Economy, Competitiveness in the Conditions of a Global Economy, Faculty of Economics, Niš
3. Sala-I-Martin, X., Bilbao-Osorio, B., Blanke, J., Drzeniek Hanouz, M., Geiger, T., Ko, C. (2013). The Global Competitiveness Index 2013-2014: Sustaining Growth, Building Resilience", in: Schwab, K. ed. The Global Competitiveness Report 2013-2014, Geneva: World Economic Formu
4. Tanasković, S., Ristić, B. (2017). Konurentska pozicija Srbije u 2016. godini prema Izveštaju Svetskog ekonomskog foruma,Fondacija za razvoj ekonomske nauke,Beograd
5. Ristić, B., Tanasković, S. (2011). Konkurentnost Srbije: Merenje konkurentnosti i rangiranje zemalja prema izveštaju Svetskog ekonomskog foruma. Kvartalni monitor, 24-25
6. Zubović, J., Bradić-Martinović, A.(2014). Competitiveness of Nations in selected SEE Countries, 1st International Conference "Economic Scientific Research – Theoretical, Empirical and Practical Approaches", ESPERA 2013, Procedia Economics and Finance 8
7. Jakopin, E. (2014). Regionalne nejednakosti i tranzicija u Srbiji. Ekonomika preduzeća, 62(1-2), 117-133.
8. Đekić, I. (2015). Unapređenje ljudskog kapitala u Srbiji. Ekonomika, 61(3), 133-150.
9. Mladenović,J. (2014) Obrazovanje i nezaposlenost – ključni generatori emigracionih trendova i "odliva mozgova", XIX Naučni skup Regionalni razvoj i demografski tokovi zemalja Jugoistočne Evrope,365-374,Univerzitet u Nišu, Ekonomski fakultet, Niš
10. WEF, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2006-07.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)
11. WEF; http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2008-09.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)
12. WEF, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2009-10.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)
13. WEF, http://www3.weforum.org/docs/WEF_

GlobalCompetitivenessReport_2010-11.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)
14. WEF, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)
15. WEF, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2012-13.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)
16. WEF, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)
17. WEF, http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)
18. WEF, http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)
19. WEF, http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf (pristupljeno: 27.8.2017.)

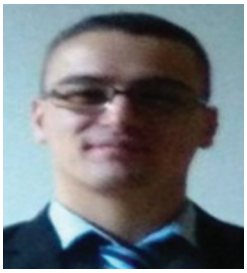

Ivan Racković[1]

RELATION OF MEDIA AND NGOS TOWARDS MIGRATION PROCESSES

Abstract

Many studies show that the media impact on public opinion is enormous and essential. Many issues of everyday life, human crisis or mainstream policies, once covered and analyzed from the lenses of the media, become the main concerns of the citizens and have a meaningful impact on the attitudes of the public opinion. The migration crisis that is challenging the European countries nowadays is a big concern not only for the host countries citizens, but a life challenge for the immigrants themselves. The analysis of the roles of NGOs, a combination of traditional assistance to development and social integration and more active interventions may offer some interesting insights into the works and the importance of NGOs in the migration processes.

Key-words: media, immigrants, NGO, crisis, Europe, Serbia

Introduction

It is widely accepted that the nature of the messages communicated by the media in all its forms can have a discernible impact on overall societal attitudes, which in turn can have a bearing on behavior. This is particularly relevant to the public discussion of migration, aspects of which have become increasingly contentious in national, regional and global arenas. Recent times have seen a striking increase in public attention to migration.

The problem of migration has been a source of interest for the European public for many years, and is at the center of attention at the time of the migrant (refugee) crisis in 2015. Due to a movement of a large migrant wave across the territory of Serbia, the so-called Western Balkan route, this problem has been launched into the center of public attention in Serbia. The migrant crisis means a great wave of population movements, first of all from Asia, and then from North Africa to developed countries of Europe, which caused first administrative, financial, and then political problems, both to countries of transit and to countries of final choice.

To better understand the position of the media and its reporting connotation in the case of social crises, such as the excessive flow of migrants towards Europe, careful monitoring of international and local media, is a necessary approach. The media take centre stage in the presentation of migration and ethnic minorities, and a substantial number of text- and content-based studies from various countries have demonstrated that mainstream media tend to construct our image of minorities along the same lines, using similar frames. Negative portrayals of migrants in the press are dehumanizing and can sow a sense of social crisis, even if there is not such a crisis.

1 MA Ivan Racković, Bachelor of Political Science in Diplomacy and Security, Master Manager for Social Crisis Management, Belgrade, Serbia, ivan_rackovic@hotmail.com

In the conditions of the migrant crisis, a wide range of organizations and civil society initiatives have found themselves in a situation to solve this problem. From providing direct help to awareness-raising campaigns, demonstrating solidarity with "people on the move," volunteers were trying to make up for what was lacking in the response of the state and the international community. However, aside from an international conference organized by Group 484 in October 2015, there was no coherent attempt to link stakeholders that could offer possible solutions to problems such as facilitating the migration of migrants and their subsequent crossing, readmission, "cargo sharing", integration.[2]

If to some extent, it is possible to talk about the positive aspects of the refugee-migrant crisis, then one should first of all emphasize the willingness and commitment of all key actors to establish an acceptance system that in principle has the needs of an individual. Great encouragement is also the fact that the Republic of Serbia has opted for an open border policy, and that the reform process was not completely stopped. Also, there was a significant shift in the way the media reported on daily basis, which in the end also affected the empathetic attitude of the citizens of the Republic of Serbia who directly engaged and helped migrants and refugees. The number of actors who participate equally in debates with the aim of finding the most adequate solutions is far greater, and the quality of the debate has been significantly improved. The established bases can be the factor that can make the announced reforms in the process of meeting the criteria more effective and efficient.[3]

Media influence on public towards the migration crisis

In most countries the story has been dominated by two themes – numbers and emotions. Most of the time coverage is politically led with media often following an agenda dominated by loose language and talk of invasion and swarms. At other moments the story has been laced with humanity, empathy and a focus on the suffering of those involved. What is unquestionable is that media everywhere play a vital role in bringing the world's attention to these events.

Media struggle to provide balanced coverage when political leaders respond with a mix of bigotry and panic – some announcing they will only take in Christian migrants while others plan to establish walls and razor wire fences. Much of the focus has been on countries in South Eastern Europe which have provided a key route for migrants and refugees on the march.

The problems of scant and prejudicial coverage of migration issues exist everywhere. Even reporting of migration in the international media – with a few notable exceptions – tends to be overly simplistic. Migrants are described as a threat. There is a tendency, both among many politicians and in sections of the mainstream media, to lump migrants together and present them as a seemingly endless tide of people who will steal jobs, become a burden on the state and ultimately threaten the native way of life. Such reporting is not only wrong; it is also dishonest. Migrants often bring enormous benefits to their adopted countries.

Journalism is a distorting lens as much as a magnifying glass. On the one hand it can expose inhumanity and corruption in the way that migrants are treated, and on the other it is able to follow an agenda that inspires discrimination and hate that intensifies the suffering of the victims of migration. The migration story is told in two voices. The emotional coverage of human loss through iconic images of human suffering and the hard realities of massive movements of population that have the potential to disrupt the

2 A look over horizon: Facing refugee and migrant crisis, Proceedings, conclusions and recommendations from international expert conference, Belgrade, March 2016

3 Group 484, Challenges of migrant-refugee crisis from a standpoint of OCD, Part of the project: Networking and building the capacities for more effective migratory policy in Serbia, Belgrade, March 2016

living conditions, security and welfare of host communities.[4]

Across the region the guiding hand of politics is at work. Conservative voices that are hostile to refugees arriving on their doorstep and left-leaning parties that focus on the humanitarian crisis look to their friends in the media to help them make political capital out of the crisis. In this situation, policymakers and political leaders themselves have a role in shaping the public discourse. Everyone with an interest in this issue, not only journalists, has a responsibility to avoid playing on people's fears and uncertainties, to eliminate the language of confrontation and hostility and to encourage national dialogues on how to meet the challenges of migration.

In many countries the political temperature has cooled as numbers of migrants on the move has declined, but some media still foment public fears and uncertainty. However, there is some optimism as well as examples, which show that global media attention, celebrity visits and a sense of history can help media shape the migration story into a positive, even inspiring expression of human solidarity.

The migration story follows two media narratives:

- Emotional and highly-charged reporting of the plight of migrants as victims with almost daily human interest focus on tragic events and
- The story of numbers, and the potential threat that the migrants pose to the security, welfare and cultural standing of host communities.

Media coverage tends at first to reflect empathy, solidarity and goodwill towards migrants fleeing war zones or those who are victims of tragic events, but in time, the tone changes to become more concerned and even hostile towards migrant communities with use of stereotypes or a negative focus on crime, threats of terrorism and anti-social behavior. The language of reporting is often laced with hate-speech and loose language, talk of "waves", "invasions" or "tides" and ignorance of the correct terminology to describe migrants, refugees, displaced persons and their status.

Media coverage has a strongly national focus, with a lack of detailed reporting on the context and complexities of migration, or reflection on wider social and political issues affecting both sides of the Mediterranean. In a majority of the countries media fail to give adequate voice to migrants themselves and often media reporting relies too heavily on single, official sources of information. Often there are problems of access to reliable data on migration numbers and conditions.

Policymakers, community leaders and people in the public eye have a role to play to promote a civil public discourse and to eliminate hate-speech, intemperate language and provocative actions that exploit fears and uncertainty within society at large. False and fake news is becoming a problem for all media but it can have serious consequences when refugees and vulnerable people are the victims; even causing violence against refugees.

The media have a responsibility journalists should not forget about when reporting and writing articles. Inaccuracy should be avoided, as it might build a misleading portrait of the public opinion or, even worse, have a negative influence on it.[5]

Media reporting around the world about the refugee crisis has often fallen into the trap of propaganda by political leaders of some countries. Incomplete and unexplored stories, hate speech, and a sensational approach are just some of the characteristics of media reporting about migration. Media stories, in most cases, had a negative connotation and were focused on numbers. A wider perspective was missing, and journalists ignored the evidence of serious studies pointing to the fact that migration, regardless of its short-term challenges, was the basis for economic and cultural progress. Among the politicians and the mainstream media, there is a pronounced tendency to generalize the image of migrants as the infinite wave of people stealing jobs, becoming a burden on the state, and

4 Nešković, S., Mass media in: Sociology, Belgrade: Faculty for work protection University of Niš and CESNA B, 2008, p 208

5 International Center for Migration Policy Development (ICMPD), How do media on both sides of the Mediterranean report on Migration: Preliminary findings, draft conclusions and draft recommendations, April 2017

ultimately threatening the local way of life.

The news media may take advantage of an existing uncertainty and unease around immigration policies and the treatment of immigrants and refugees to create a crisis mentality in which these groups are portrayed as - enemies at the gate attempting to invade western nations. Such portrayals catch the attention of the public, warning it about possible threats. In this way, the uncertainty can be used by the media and politics as an advantage, transforming ordinary events on scoops sold to the public and that can serve as support for the relatively extreme political platforms. The analysis of the impact of the medial on the public discourse on immigration has added social value.[6]

In particular, the press in "Western" countries was characterized by a high percentage of narratives of military securitization voiced in the articles and more often than not mentioned measures to protect Europe/the country. On the other hand, the press in "Eastern" countries focused more on actions to help the refugees. In other words, based on the countries' proximity to the arriving refugees, being a 'frontline' country predicted significantly lower militarization vs. humanitarian scores.[7]

`Every newspaper seems to fall prey, at various degrees, to the temptation of inflating news and portraying the sensationalistic, simplified version of the story. The readers are therefore presented with a coverage that kicks off with strong negative messages, and an identification of the ―migrant issue with disturbing concepts such as emergency, segregation, and cultural differences.[8]

Media coverage of the demographic, conditioned by disasters, war or political repression, is one of the aspects of the fourth power - that has an enormous impact at the public behavior and also puts pressure on decision makers, imposing the agenda setting policy. Immigration is an issue with high sensitivity, not only for the policy makers, but also for the citizens of the host or source country. Immigration is a complex phenomenon; the knowledge, attitudes and the impressions on immigration are constructed by continuous information from the media.

The studies on media reporting and public attitudes on immigration have shown that the images in the media, the descriptions and the labeling of the immigrants, influence public attitudes on immigrants and affect the policies on immigration. With the increase of the international movement of people, the attention is focused on the immigration policies and issues, in the frame of the portrayal of this phenomenon in the media and impact on the decision makers.

The media form a picture of migrants. For one they are the jihadists, for other victims of war. Migrants are seen very differently in countries along the Balkan route. "When in summer of last year the refugee river whipped up, there was a growing discomfort in the societies that touched it. Curiosity, fear and pity intertwined. In the end, in Serbia, the interpretation prevailed that they were the people who forced to escape and who needed help on their road. The perception in Bulgaria and Hungary is different. There, the refugees are perceived as danger.[9]

In Serbia in the 1990s, many people experienced themselves or saw escape and expulsion. From this empathy is born. However, in the long run, it is probable that the media have the decisive role. Since then, neutral or positive reports have dominated. The difficult situation of the refugee is presented through personal stories. This has led Serbia to be the only state in the Balkans to receive migrants without any problems in its territory.

The amount of hospitality and the interest of the EU in migrant problem is seen in Brussels' inaction towards the erection of the wall on the Hungarian-Serbian border.

6 Kosho, J., Media Influence On Public Opinion Attitudes Toward The Migration Crisis, International Journal Of Scientific & Technology Research Volume 5, Issue 05, May 2016

7 Georgiou, M., Zaborowski, R., Media coverage of the "refugee crisis": A cross-European perspective, Council of Europe report DG1(2017)03

8 Jacomella, G., Media and migrations: Press narrative and country politics in three European countries, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2010

9 http://www.dw.com/sr/mediji-formiraju-sliku-o-migrantima/a-36014314

Most migrants traveled through Serbia to the final destination, not because the trip is the shortest, but because that is the only way towards Europe. After the shooting at the Bulgarian border, trouble with border patrol in Greece, the erection of a wall in Hungary, the only road on which they can be protected to some extent le through Serbia. Whether due to the bad experience in our past from which we learned something, the great empathy of the people or just humanity, Serbia proved to be a decent host in this situation.[10] Due to its refugee policy, Serbia has been positively presented in the West - for the first time in the last 25 years. And indeed, the willingness to help was, and remained, impressive. However, it is highly unlikely that it would remain for so long if the media did not work the way it did.

Hungarian press, more than in any other country, stressed refugees' economic reasons behind migration. Narratives of security and border control measures were important features in the articles, and proposed defense initiatives in the press stressed physical obstacles between countries (which paralleled governmental policies at the time). The refugees were particularly nameless and voiceless, which particularly concerned women: female refugees in Hungarian press were silent: sometimes seen, but never quoted. France is one of the only three countries (along with Czech Republic and the UK) where mentions of defensive measures (closing borders, tightening registration procedures increasing police and army presence, etc.) dominated over mentions of caring measures. German press had the most significant emphasis on action overall. Over 76% of articles mentioned defensive measures (closing borders, sending refugees back, increasing army and police presence, etc.) and over 85% mentioned humanitarian measures. The death of a boy, Aylan Kurdi, has influenced the changing of the writing of certain media. Almost overnight, the Daily Mail from the titles that were raising panic such as "Migrants: How many more can we take"[11], turns towards humanitarian calls for help and hospitality.

Sources offering reliable statistics exist, but reporting on migration is still unbalanced. Examples in which journalists themselves criticize the way the media have accessed the themes of migration are rare, but, nevertheless, they exist. Thus, Al Jazeera and The Guardian pointed to the crisis of media coverage, more than the refugee crisis itself. Interestingly, online media, such as Sky News, CNN or Al Jazeera, have more in-depth and balanced reporting than others, analyzing why refugees are fleeing.

The role of NGOs in the migration crisis

Civil society organizations, and particularly the more structured NGOs, have played a pivotal role over the years in the assistance of migrants at all levels. Although it is sometimes remarked that NGOs may often out step the state directly or indirectly in the provision of essential services and basic rights, there is very little empirical data on the kinds of services NGOs in reality offer to immigrants that are not eligible for certain state-funded services and how they do so in different settings. In other words, one cannot take for granted that NGOs always support migrants' policies, as many studies seem to suggest. Some NGOs and social movements instead oppose pro-migrant policies and argue against the granting of social rights to irregular migration.

Another aspect concerns the limitations that NGOs themselves may confront and the condition in which they are allowed to operate. Therefore, local authorities often try to provide necessary services, not directly, but by delegating these tasks to NGOs or by indirectly facilitating or funding their activities. Towards return policies the NGOs that are involved in development and migration present divergent attitudes. While some NGOs working with migrants, refugees and development are very reluctant to see the perspective of return as a danger for many people, others focus on return, as a way to

10 http://casopisinterfon.org/2015/11/12/migrantska-kriza-danas/

11 http://www.dailymail.co.uk/news/article-3213453/How-Number-migrants-entering-Britain-breaks-records-humiliating-blow-Cameron.html

help migrants in facing the increasingly restrictive asylum policies. Therefore, many NGOs cooperate with partner organizations in societies of return, assisting migrants to return independently and safely to their country of origin, and contributing to viable resettlement.

There is a growing interplay between a service-oriented role of NGOs and a political necessity to be more influential. It is true that such interplay can be observed in several policy fields at all levels. However, in the specific case of migration, and particularly in the Mediterranean, NGOs traditional and more recent roles are more and more dominated by the security paradigm and the need to understand how to manage the emergency phase.

NGOs are generally considered as useful actors, informed about current initiatives and able to enrich the agenda with their own proposals. In order to increase the level of information and participation among non-governmental actors working on the national level, several initiatives have been promoted within the specific field of European migration policies. All kinds of consultations have demonstrated that, even in this field, as in many others, NGOs working on the national level do not feel sufficiently informed about the European dimension of migration policies. The main problems are often dealing with poor access to information, its format and the speed with which it is delivered.[12]

Opinions on the roles of NGOs and other civil society organizations in SAR (Search and Rescue) are extremely positive. They are first of all useful in supplementing the lack of other responsible actors and appreciable as a link between migrants and local communities, a role which is traditionally associated to civil society. The dominant idea is that governmental, or public, action and non-governmental, or private, should be complementary and far from old-fashioned divisions of frictions. The continuous and structured set of operations by NGOs both individually or jointly provided a wide range of services to be offered to migrants.[13]

Some of these services range from psychological support to securing the lodgings for the refugees. Organizations such as UNICEF, IDEAS, and Save the Children are primarily focused on helping the refugee children adapt and achieve safety and support through the use of family-legal and social protection. This helps the protection of the most vulnerable groups of refugee/migrant children, as well as to ensure a continuous, coordinated, comprehensive and clear response to the needs of children. In order to achieve this, the aforementioned NGOs with the support of Ministry of Labor, Employment, Veteran and Social issues of Republic of Serbia, created a set of Standard Operative Procedures.

The purpose of the Standard Operating Procedures (SOP) is to establish a common understanding of all actors involved in protecting children on the risks to which children are exposed in circumstances of emergency situations and to ensure that in every situation when needed, children receive adequate support. In that sense, SOP define roles, responsibilities, decision-making procedures for the child, and give common ground to all actors to identify and prioritize responses as well as to provide support.[14]

The application of SOP contributes to the achievement of the basic goals of protecting children: to ensure the physical and emotional safety of children, to prevent the separation of children from parents and family, to mitigate and reduce the risks to children from harm and injury, to enable rapid identification and adequate protection of children who are in a particularly vulnerable situation, and especially children separated from parents or caregivers and unaccompanied children.

On the other hand organization such as Red Cross of Serbia is not only focused on

12 Nešković, S., Nongovernmental organizations and media in the context of building civil society, Proceedings "Security in postmodern ambient" book 3, Belgrade: CESNA B and HANNS SEIDEL STIFTUNG, 2008, p 72

13 Irrera, D., Migrants, the EU and NGOs: The 'Practice' of Non-Governmental SAR Operations, Romanian Journal of European Affairs Vol. 16, No. 3, September 2016

14 Milanović, L., Standard Operative Procedures: Protection of refugee/migrant children, Belgrade: Ideas, Belgrade 2016

children, rather on all the migrants/refugees. The Red Cross of Serbia is a humanitarian, independent and voluntary organization and the only national society in the Republic of Serbia. Under the Geneva Conventions of August 12, 1949, the Serbian authorities recognized the Red Cross of Serbia as the only national society in the Republic of Serbia and an auxiliary body of public authorities in the Republic of Serbia. In relations with public authorities, the Red Cross of Serbia retains the autonomy which enables it to act at all times in accordance with the Basic Principles of the International Red Cross and Red Crescent.

The Red Cross of Serbia aims to alleviate human suffering, with the task of providing assistance to endangered persons in the event of war, natural, environmental or other disasters in order to save lives and human health and ensure respect for humanitarian law, and in the event of a state of need for social protection and care, as well as the task of preventive action and enlightenment of citizens in the field of health and social protection and improvement of the humanitarian values of the society. In achieving the defined goal and tasks, and especially in the conduct of humanitarian affairs, the Red Cross of Serbia assists all people without any discrimination on any grounds, and in particular because of race, color, gender, nationality, social origin, birth or similar status, religion , political or other belief, property, culture, language, age or psychological or physical disability.

In exercising public authority and implementing the program, the Red Cross of Serbia cooperates with the competent state authorities, territorial autonomy bodies and local self-government units, as well as with institutions and organizations in the field of health care, social protection, pension and disability insurance, other forms of organizing protection and rescue population, material and other goods, churches and religious communities, enterprises and other forms of organization for performing activities or services, non-governmental organizations and citizens.

The Red Cross of Serbia is assisting the authorities in the humanitarian field. Faced with a large number of migrants, it helps in the accordance with its possibilities. In the course of 2016, 350t of various help were distributed in Belgrade, meaning 190,000 rations. Presently in the Centre for Asylum in Krnjača, dry meals (preserved food, bread and water) are provided twice a day for persons that did not apply for asylum and for migrants placed in Obrenovac. Apart from food, clothes, hygienic items and other available help are distributed. Also, in Centers for Asylum, workshops on human trafficking and programs for connecting family members (family links) are organized.

On distribution locations, help is being distributed on daily basis. This help is consisted of individual food and hygiene packets, clothes and shoes, donations of international humanitarian organizations, as well as the help that the Red Cross received from companies and institutions. Apart from all that, Red Cross hands out leaflets for Search Service of Red Cross of Serbia in English, French and Arabic in order for those in search for family members to be able to find them as soon as possible using the link. Also, the migrants receive leaflets for Commissariat for Refugees of the Republic of Serbia with lodgings information.[15]

It was particularly unusual for the Hungarian Red Cross to insist that in the period of intensifying the crisis after the physical closure of the border between the Republic of Serbia and the Republic of Hungary and the immediate conflict between migrants and Hungarian police and military forces, its representatives should enter the territory of the Republic of Serbia and distribute help for the migrants with our local organizations. It is unusual that the Hungarian Red Cross persisted on this request, while at the same time not acting in the territory of the Republic of Hungary in accordance with the humanitarian mandate as confirmed by IFRC representatives.

The inflow of migrants kept the same trend, and according to the Ministry of Internal Affairs reported by UNHCR in 2015 to 29th December, 577,425 migrants were

15 Data used refers to the territory of Belgrade. More data available on the official site of Red Cross of Belgrade: http://www.crvenikrst011.org.rs/pomoc-migrantima/

registered. The Red Cross of Serbia was invited to attend and participate in the work of the Work Group on Mixed Migration established by the Government of the Republic of Serbia. Cooperation with UNHCR has been established for the purpose of providing humanitarian assistance since the onset of a continuous migrant inflow. The result of the established cooperation is the Agreement for a period of 6 months, by the end of 2015, which defined that the UNHCR will provide humanitarian assistance for 72,000 migrants in the amount of 76,603.41 $, which was realized and this model of cooperation was not continued, but the Red Cross of Serbia was directed towards ESNO as a further partner.

ASYLUM SEEKERS IN SERBIA until August 2017													
Year	**Jan**	**Feb**	**Mar**	**Apr**	**May**	**Jun**	**Jul**	**Aug**	**Sept**	**Oct**	**Nov**	**Dec**	**Total:**
2009	4	4	21	19	35	26	35	21	26	22	17	45	**275**
2010	27	18	36	36	37	35	17	38	57	68	92	61	**522**
2011	97	140	205	251	283	397	342	419	375	219	240	164	**3132**
2012	199	64	115	108	227	261	238	242	352	358	334	225	**2723**
2013	157	193	381	490	370	272	369	335	627	651	607	614	**5066**
2014	943	596	516	651	761	790	1170	1547	1524	2353	2201	3438	**16490**
2015	2425	2537	3761	4425	9034	15209	29037	37463	51048	180307	149923	92826	**577995**
2016	475	712	699	598	861	1206	1532	1920	951	1247	1503	1117	**12821**
2017	584	502	707	552	577	329	297						**3548**
Total:													**622.649**

Table 1 – Asylum Seekers in Serbia from January 2009 until August 2017[16]

The IFRC provided funds from the Disaster Response Emergency Fund (DREF) in the amount of CHF 296,902 for the period 17/8/2015 to 17/11/2015, and the purpose of the funds was to help 63,000 adults and 4,500 children. Also in September, the Emergency Appeal was published, which was soon revised to the amount of CHF 3,200,000 for the period 9/9/2015 to 9/4/2016, and the purpose of the funds was to help 273,000 people with articles of food, hygiene and support to the Red Cross of Serbia for realization of activities. In a short period of time, the availability of funds from the Emergency Relief Aid issued in September for assistance to migrants in Serbia was achieved, achieved in relation to the initially published amount of CHF 2,064,735 in the amount of 109.6%. This revision enabled the enhancement of activities, but it also reaffirmed the reputation of the Red Cross of Serbia, the trust that national societies and governments of donor countries for this purpose have in the Red Cross of Serbia when they entrust it their donations.

Report on the number of migrants that received help in organizations of Red Cross of Serbia from 10.6 до 31.12.2015.		
Period of reporting	**Red Cross Organization**	**Number of migrants that received help**
10.6.-31.12.	Preševo	**228.706**
10.6.-31.12.	Kanjiža	**5.830**
10.6.-31.12.	Subotica	**4.695**
10.6.-31.12.	Sombor	**5.273**
10.6.-31.12.	Šid	**122.060**
10.6.-31.12.	Negotin	**1.377**
10.6.-31.12.	Zaječar	**2.288**
10.6.-31.12.	Dimitrovgrad	**14.279**
10.6.-31.12.	Belgrade	**19.621**

16 Data available on the official site of UNHR Serbia: http://www.unhcr.rs/dokumenti/statisktike/azil.html

Total	404.129

Table 2 - Report on the number of migrants that received help in organizations of Red Cross of Serbia from 10.6 до 31.12.2015.[17]

Conclusion

Media coverage is vital to shaping people's opinions on migration and the plight of refugees and asylum seekers. Undue political influence, self-censorship inside newsrooms and a prevailing lack of resources hampers the preparation of in-depth, well-researched editorial needed for reporting in context. As a result much of the media coverage of migration reflects political bias and is superficial, simplistic and often ill-informed.

Migrants and refugees are a vulnerable minority who can quickly become scapegoats for the ills of society – social and economic decline, crime and unemployment, pressure on health and welfare services and lack of security. Media can counter this threat and help people better understand the complex migration story by applying ethical principles, avoiding crude stereotypes, developing good newsroom practice and engaging with the audience. In particular, journalists should apply and respect the following five core principles of journalism in their work:

- Accuracy: fact-based reporting, analysis and commentary;
- Independence: journalism free from self-censorship and political pressure;
- Impartiality: fair reporting that tells all sides of the story;
- Humanity: sensitive and careful journalism that avoids doing undue harm;
- Accountability: media transparency and commitment to correct errors.[18]

European press played a central role in framing refugees' and migrants' arrival to European shores in 2015 as a crisis for Europe. While coverage of "the crisis" is characterized by significant diversity, overall, new arrivals were seen as outsiders and different to Europeans: either as vulnerable outsiders or as dangerous outsiders. The narratives of the coverage changed across Europe during 2015. The sympathetic and empathetic response of a large proportion of the European press in the summer and especially early autumn of 2015 was gradually replaced by suspicion and, in some cases, hostility towards refugees and migrants.

Refugees emerge from these narratives as an anonymous, unskilled group. They are 'the other' to the presumed reader of the press and this limited characterization shapes the discourse surrounding the refugee crisis for both European audiences and stakeholders. There was much talk in the articles about the refugees and their reasons for seeking asylum in Europe. There was an emphasis on the consequences this has for European citizens. However, neither of these groups was allowed to speak for themselves in the articles.

Throughout the events of 2015-16, the media played a central role in providing information about the new arrivals and in framing these events as a "crisis". While social media have also played a significant role in exchanging information across Europe and beyond (including among refugees themselves and as a link to the countries of origin), mainstream media's informational role remains paramount. Mainstream media still constitute key and trusted resources for officials and publics to make sense and take action in the course of events.

Thus, the role of the media emerges as crucial in providing a platform for those complex issues to be unpacked and presented to the public. In particular, the responsibility of the media to provide fair reporting is higher than ever. The inescapable conclusion

17 Data available in the official Red Cross of Serbia Work report for 2015, available on the official site of Red Cross of Serbia: https://www.redcross.org.rs/

18 Moving Stories: International Review on How Media Cover Migration, Ethical Journalism Network, London 2015

is that there has never been a greater need for useful and reliable intelligence on the complexities of migration and for media coverage to be informed, accurate and laced with humanity. But if that is to be achieved we must strengthen the craft of journalism. Accurately informing relevant stakeholders and the wider public about migration may be the single most important policy tool in all societies faced with increasing diversity.

Generally speaking, the migration crisis is another meaningful example of the current complexity of world politics, in which global and regional institutions are undergoing a process of change, and national interests, common values and different competencies may interact and clash. As an initial consideration, it is certainly possible to affirm that, even in this policy field, as in other sensitive fields, in the large and structured NGOs community, there are great differences in approaches to problems and at times ideological and political divergences. Such differences reflect in the relationship with political power, which is always central and determining.

At the EU level, NGOs are more and more influenced by the security paradigm and by the need to protect and emphasize the human dimension against a discourse which targets migrants as a threat also in societal terms. This has produced, next to traditional assistance to development and social integration, a series of more active interventions associated to the immediate emergency management phase. The continuous and structured set of operations by NGOs both individually or jointly provided a wide range of services to be offered to migrants.[19]

Camps were built, providing faster and better quality accommodation. There are no more major delays at border crossings due to a slow border police procedure. Non-governmental organizations have taken on a great deal of responsibility for the care of migrants. It seems that the migrant crisis is subsiding.

In accordance with the legislation and other documents in the Republic of Serbia related to migration, the Red Cross of Serbia is part of an organized response to this humanitarian crisis. Therefore, the Red Cross has been present and active on the ground since the beginning in all places where migrants are registered or retained. In all of these areas, a Red Cross distribution point has been established and equipped with human capacities to carry out its humanitarian tasks independently or with the support of specialized teams or organizations of the Red Cross from the surrounding area. During the period in which migrants left the territory of the Republic of Serbia through the "green border" with Hungary, in organized as well as unofficial centers for migrants in Kanjiža and Subotica, daily distribution of humanitarian aid and other Red Cross activities for migrants was realized. In that sense, the Red Cross daily implemented the distribution of humanitarian aid - food, water, hygiene items, assistance in temporary accommodation, restoration of family ties.

Literature

1. Georgiou, M., Zaborowski, R., Media coverage of the "refugee crisis": A cross-European perspective, Council of Europe report DG1(2017)03
2. Group 484, Challenges of migrant-refugee crisis from a standpoint of OCD, Part of the project: Networking and building the capacities for more effective migratory policy in Serbia, Belgrade, March 2016
3. International Center for Migration Policy Development (ICMPD), How do media on both sides of the Mediterranean report on Migration: Preliminary findings, draft conclusions and draft recommendations, April 2017
4. Irrera, D., Migrants, the EU and NGOs: The 'Practice' of Non-Governmental SAR Operations, Romanian Journal of European Affairs Vol. 16, No. 3, September 2016
5. Jacomella, G., Media and migrations: Press narrative and country politics in

19 Nešković, S., Nongovernmental organizations in: Sociology – basic categories and postmodern society, Belgrade: high Business School, Čačak, 2010, p 238

three European countries, Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford, 2010
6. Kosho, J., Media Influence On Public Opinion Attitudes Toward The Migration Crisis, International Journal Of Scientific & Technology Research Volume 5, Issue 05, May 2016
7. Milanović, L., Standard Operative Procedures: Protection of refugee/migrant children, Belgrade: Ideas, Belgrade 2016
8. Nešković, S., Nongovernmental organizations and media in the context of building civil society, Proceedings "Security in postmodern ambient" book 3, Belgrade: CESNA B and HANNS SEIDEL STIFTUNG, 2008
9. Nešković, S., Mass media in: Sociology, Belgrade: Faculty for work protection University of Niš and CESNA B, 2008
10. Nešković, S., Nongovernmental organizations in: Sociology – basic categories and postmodern society, Belgrade: high Business School, Čačak, 2010
11. A look over horizon: Facing refugee and migrant crisis, Proceedings, conclusions and recommendations from international expert conference, Belgrade, March 2016
12. Moving Stories: International Review on How Media Cover Migration, Ethical Journalism Network, London 2015
13. http://www.crvenikrst011.org.rs/pomoc-migrantima/
14. http://www.dw.com/sr/mediji-formiraju-sliku-o-migrantima/a-36014314
15. http://casopisinterfon.org/2015/11/12/migrantska-kriza-danas/
16. http://www.dailymail.co.uk/news/article-3213453/How-Number-migrants-entering-Britain-breaks-records-humiliating-blow-Cameron.html
17. http://www.unhcr.rs/dokumenti/statisktike/azil.html
18. https://www.redcross.org.rs/

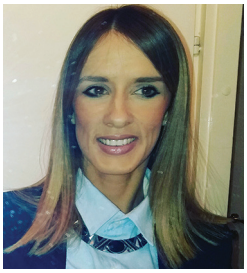
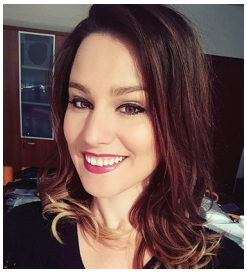

Jovana Škorić[1], Jelena Kuprešanin[2]

HUMANI RAZVOJ I MIGRACIJSKI PROCESI

Rezime

Sa ekonomskim, socijalnim, kulturnim i političkim promenama dolazi do društvenih promena koje često mogu da dovedu do povećanja mobilnosti individua i do migracija. S obzirom na da se poslednjih godina menja poimanje složenog odnosa između humanog razvoja i migracija - ovaj rad teži da analizira i kontekstualizuje humani razvoj kroz prizmu migracijskih procesa. Posebna pažnja biće posvećena činjenici da migracije mogu da imaju i pozitivne i negativne uticaje na živote ljudi u zavisnosti od vrste, selektivnosti i pre svega šireg razvojno-društvenog konteksta u kojem se odvijaju.

U uvodnom delu rada pažnja će biti posvećena kontekstualizaciji humanog razvoja iz perspektive Amarta Sena, dok će se u nastavku teksta govoriti o različitim aspektima migracija, njihovoj budućnosti, mogućem ponavljanju i eventualnom omasovljenju. U zaključnim razmatranjima ostavljen je prostor za dijaloge o različiim perspektivama migracijskih tokova u smeru humanog razvoja, kao i o eventulanim doprinosima koje rad može da ponudi.

Ključne reči: humani razvoj, migracijski tokovi, društvena jednakost, populacione promene.

HUMAN DEVELOPMENT AND MIGRATION PROCESSES

Abstract

Economic, social, cultural and political changes result in social changes that can often lead to increased mobility of individuals and migration. Considering that in recent years the concept of a complex relationship between human development and migrations has changed, this papir seeks to analyze and contextualize human development through the prism of migration processes. Special attention will be paid to the fact that migrations can also have positive and negative impacts on the lives of people, depending on the type, selectivity and above all, the wider social context in which they are taking place.

In the introductory part of the article, attention will be devoted to the contextualization of human development from the perspective of Amartha Sen, while the text below will discuss various apsects of migration, their future, possible repetition and evetual refinement. In the concluding observations, there was space for dialogue on the different perspectives of migration flows in the direction of human development, as well as on the possible contributions that this paper can offer.

1 MA Jovana Škorić, Fakultet za ekonomiju i inženjerijski menadžment Univerziteta Privredna akademija u Novom Sadu
2 MA Jelena Kuprešanin, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu

Key words: Human development, migratory flows, social equality, population changes.

Migracije nastavljaju da se povećavaju u obimu, složenosti i uticajima. Demografska tranzicija, ekonomski rast i različite finansijske krize preoblikuju lice migracija. U srcu ovo fenomena su ljudska bića u potrazi za pristojnim radom i boljim ili sigurnijim životom. Širom sveta, milioni su u stanju da se kreću, žive i rade bezbedno i dostojanstveno. Ipak, drugi su prisiljeni da se kreću zahvaljujući siromaštvu, nasilju i sukobima ili promenama u oblasti životne sredine, a mnogi od njih se suočavaju sa eksploatacijom, zlostavljanjem i drugim kršenjem ljudskih prava (UN General Assembly 2013: 3-4).

Humani razvoj: definisanje i Senova perspektiva

Koncept "humani razvoj" je postao veoma popularan u poslednjoj dekadi dvadesetog veka i moglo bi se reći da je on nastao kao deo rezultata rastuće kritike vodećih razvojnih pristupa 1980-ih godina, koji pretpostavljaju blisku vezu između nacionalnog ekonomskog rasta i širenja individualnih sloboda (Human Development Report, 2016). On se može jednostavno definisati i kao proces proširenja izbora, ali je ujedno i proces i ishod jer koncentrišući se na izbore on treba da utiče na procese koji oblikuju ljudske živote (Alkire, 2002). To u stvari znači da bi ljudi trebalo da učestvuju u raznim procesima poput odlučivanja, sprovođenja tih odluka, njihovom praćenju itd. Koncept humanog razvoja je fleksibilan, otvoren i podložan različitim tumačenjima tokom vremena i u zavisnosti od pozadine društva. Neka od pitanja i tema koja se trenutno smatraju (naj)bitnijim za humani razvoj obuhvataju: društveni napredak – veći pristup znanju, bolja ishrana i adekvatnije zdravstvene usluge, zatim efikasnost – u smislu iskorištavanja resursa i njihova dostupnost, kapital – u pogledu ekonomskog rasta i drugih HR parametra, učešće i sloboda – naročito osnaživanje, demokratsko upravljanje, rodna ravnopravnost, građanska i politička ravnopravnost itd., održivost – za buduće generacije u smislu ekološke, ekonomske i socijalne, ali i ljudska bezbednost – sigurnost u svakodnevnom životu od hroničnih pretnji kao što su glad i nagli poremećaji, nezaposlenost, sukobi itd. (Gasper, 2002).

Pristup humanom razvoju mogao bi da se predstavi kao paradigma koja je usmerena na akcije, skovana u okviru Ujedinjenih nacija i uz podršku drugih nacionalnih i međunarodnih aktera razvoja čiji su ciljevi praktične promene. To je holistički, interdisciplinarni i integrisani pristup koji teži da pronađe rešenje za gorenavedena pitanja, a priznaje da ne postoji automatska veza između ekonomskog rasta i ljudskog progresa, smatrajući da je on neophodan ali ne i (samo)dovoljan (Human Development Report, 2016). Kako bi se adekvatno procenio nivo humanog razvoja u nekoj zemlji, regionu ili u okviru neke društvene grupe potrebno je postaviti određene standarde i definisati određene indikatore i parametre.

Koncept humanog razvoja tokom vremena je prolazio kroz različite transformacije koje su u skladu sa napretkom u oblasti ljudskih prava, tehnološke modernizacije i ekonomskog razvoja, međutim bitno je napomenuti da ideja o boljim ljudskim životima nije novijeg datuma i bila je stalna tema raznih teoretičara počevši od ranih filozofa. Veliki arapski istoričar i sociolog Ibn Haldun, posvetio je čitavo poglavlje u svom poznatom delu Mukadima (Uvod u istoriju) o činjenicima koje se tiču ekonomskog izdržavanja i zarada (prihoda), ali i njihovo objašnjenje o tome kako je zarada vezana za vrednosti ljudskog rada. On je insistirao na tome da je ljudski rad neophodan uslov za sticanje prihoda i formiranje (različitih vrsta) kapitala. Slične ideje moguće je pronaći kod ranih lidera kvantifikacije u ekonomiji npr. Vilijama Petija, ali i kod vodećih političkih ekonomista poput Adama Smita, Roberta Maltusa, Karla Marksa, Džona Stjuarta Mila itd. (Human Development, 2002). Može da se zaključi da se veliki broj teoretičara iz različitih društvenih nauka posredno ili neposredno bavio ovim problemom, ali i

iznalaženjem rešenja za održivi(ji)m humanim razvojem.

Kako bi se dobila što sveobuhvatnija slika, u svakom sistemu za merenje i praćenje humanog razvoja, potrebno je uključiti mnoge varijable. No, trenutni nedostatak relevantnih uporedivih statističkih podataka to ne dozvoljava, a niti je takva sveobuhvatnost u potpunosti poželjna. Previše pokazatelja može proizvesti zbunjujuću sliku – može da zbuni kreatore politike. Sve navedeno sugeriše da merenje humanog razvoja treba za sada usredotočiti na tri bitna elementa ljudskog života: dugovečnost, znanje i pristojan životni standard. Prvi element predstavlja pokazatelj dugovečnosti očekivanog životnog veka pri rođenju. Važnost životnog veka leži u ustaljenom mišljenju da je dug život sam po sebi vredan, kao i činjenici da su različite indirektne koristi (npr. primerena ishrana i dobro zdravlje) usko povezane sa dužim životnim vekom. Ovo čini životni vek važnim pokazateljem humanog razvoja, a, posebno, s obzirom na sadašnje nedostatke sveobuhvatne informacije o zdravlju ljudi i nutritivnom statusu. Drugi ključni element predstavlja znanje. Podaci o pismenosti su samo odraz sirovog pristupa obrazovanju, posebno o kvalitetnom obrazovanju koje je tako potrebno za produktivan život u modernom društvu. No, pismenost predstavlja prvi korak u učenju i građenju znanja jedne osobe, tako da su podaci o pismenosti neophodni za merenje humanog razvoja, a važnosti bi se trebalo pridati višim nivoima obrazovanja. No, za osnovni humani razvoj, pismenost zaslužuje naglasak. Treći ključni element ljudskog razvoja predstavlja pristojan život koji je možda najteži za jednostavno merenje. To zahtijeva podatke o pristupu zemljištu, kreditima, prihodima i drugim resursima, a kako su podaci o mnogim od tih varijabli oskudni, za sada je potrebno na najbolji način iskoristiti pokazatelj o prihodima. Najdostupniji indikator predstavlja dohodak po glavi stanovnika koji ima široku nacionalnu pokrivenost. Prisutnost nerazmjenjivih dobara i usluga te kursne anomalije, carine i porezi ne čine podatke o dohotku po glavi stanovnika vrlo korisnim za međunarodne upotrebe (Alkire, 2002).

Na sledećoj slici (slika br. 1) su prikazane najvažnije dimenzije humanog razvoja:

Dimenzije humanog razvoja	**Direktno jačanje ljudskih sposobnosti**	**Dug i zdrav život** **Pravo na obrazovanje, socijalnu zaštitu i zdravstvo** **Prosečni standard života**
	Stvaranje uslova za humani razvoj	**Učestvovanje u političkim odlukama**
		Održivi razvoj
		Ljudska prava i sigurnost
		Jednakost polova

Slika 1. Najznačanije dimenzije humanog razvoja (Human Development Report, 2016)

Koncept humanog razvoja se u najvećoj meri bazira na učenju Amarta Sena –koji je jedan od ključnih mislilaca krajem dvadesetog i početkom dvadeset prvog veka, a ujedno i nobelovac, uticajan ekonomista i politički filozof. Njegovi ključni doprinosi ogledali su se u borbi protiv različitih oblika globalne nejednakosti, a jedna od njegovih najvažnijih tema jeste kako proceniti ljudsko blagostanje. Prema njegovom mišljenju humani razvoj predstavlja proces proširenja izbora ljudi i jačanje ljudskih odnosa i slobode, omogućavajući im da žive dug i zdrav život, imaju pristup znanju i prihvatljiv životni standard, ali i da učestvuju u životu svojih zajednica i odlukama koje utiču na

njihov život (Sen, 1999: 3).

Njegovi ključni doprinosi ogledaju se u borbi protiv različitih oblika globalne nejednakosti, a jedna od njegovih najvažnijih tema jeste kako proceniti ljudsko blagostanje (Sen, 1999; Walker and Uhterhalter, 2007). Baveći se problemom nejednakosti iznosi dva ključna argumenta u reformulisanju pojma blagostanja u ekonomiji blagostanja. Prvo, Sen tvrdi da primarna dobra koja su tretirana kao opšta sredstva namene ne mogu da budu adekvatna osnova za procenu blagostanja. Drugo, on tvrdi da je ljudska sposobnost ili stepen slobode ljudi ima direktnu ulogu, tačnije najvažniju, u ostvarivanju blagostanja. Ova dva argumenta su "usidrena" na osnovnoj ideji da je sloboda temelj humanog razvoja.

Sen, najkraće rečeno, definiše humani razvoj kao "proces proširenja stvarne slobode koju ljudi uživaju" (Sen, 1999: 3). Osnovna ideja, prema ovom autoru, jeste da ljudi mogu da prave izbor samo kada su slobodni. Stvarni izbor poseduje efekat transformacije kvaliteta ljudskog života, te bi humani razvoj trebalo da reši pitanje širenja sposobnosti kako bi ljudi mogli da prave vredne izbore u životu kako bi poboljšali kvalitet istog. On treba da se zasniva na slobodi, a ne na ekonomskom bogatstvu jer je ekonomski rast samo instrument za postizanje nekih lagodnosti kao npr. kuća, zemlja i sl. Sen dalje objašnjava da se socijalna nejednakost ne može istinski razumeti iz uske perspektive privredne aktivnosti, jer šta ljudi mogu ili ne mogu da ostvare ne zavisi isključivo od njihovih prihoda. Bitno je napomenuti da Sen ne ignoriše važnost ekonomskog rada, ali isto tako tvrdi da je potreban "širi pogled" u proceni ljudskog blagostanja.

Veliki broj razvijenih zemalja otkrivaju da velike stope rasta društvenog bruto proizvoda ne uspevaju da smanje socioekonomske probleme. Sve ovo ne znači odbacivanje značaja ekonomskog rasta, naprotiv on ima suštinski značaj za smanjenje siromaštva, međutim sa aspekta humanog razvoja kvalitet rasta je važan isto koliko i njegov kvantitet (Baćović i Drakić, 2002). Postoje ekonomske politike rasta koje ne uzimaju u obzir sve aspekte humanog razvoja kao što su oni koji iscrpljuju prirodne resurse, rast bez širenja demokratije, zatim gde plodove rasta koriste uglavnom bogati, rast koji ne prati mogućnost zaposlenja, koji guši kulturnu raznolikost itd. (Human Development Report, 2016). Sabin Alkir, slično Senu tvrdi da se jednakost u društvu treba tražiti u prostoru mogućnosti (Alkire, 2002). Stoga, u rešavanju problema humanog razvoja, Sen tvrdi da fokus treba da bude na stepenu ljudske slobode i sposobnosti, a u ovom kontekstu veoma je značajan i koncept prava, jer ono omogućava proširenje mogućnosti svakog pojedinca da dostigne jednakost. Prema tome, kao ključni elementi humanog razvoja mogu se smatrati humanost, osposobljenost, jednakost, efikasnost, održivost, obuhvatnost itd.

Pored teoretičara koji su delili slično mišljenje sa Senom, sa druge strane postoje kritičari koji smatraju da je njegov naglasak na ljudsku slobodu i dobrobit pojedinca isto što i moralni individualizam i da nedostaje objašnjenje društvene odgovornosti. Takođe, zamera mu se i nedovoljna operacionalizacija pojma sposobnosti, kao i zanemarivanje uloga društvenih institucija, ali i nacionalnih i globalnih organizacija (Gasper, 2002). Gasper uočava da je Senov "humani" pati od nedostatka konkretne socijalne i egzistencijalne perspektive i podrazumeva tanak koncept "humanog" kao slika pojedinca lišene prijateljstva, neprijateljstva, ponosa i besa, ljubavi ili straha. Gasper u stvari tvrdi da Sen daje tanak i često nedovoljan osnov za teoriju blagostanja i humanog razvoja, međutim nema sumnje da će Senove ideje, ali i kritike na račun njih osigurati puniji okvir i kompletniju sliku humanog razvoja. Senov pokušaj da ispravi "kratkovidost" koncepta blagostanja u ekonomiji blagostanja prikazuje da humani razvoj ne sme da bude ograničen na pojam prihoda i/ili društvenog bruto proizvoda nego bi trebalo da teži ka ostvarivanju slobode kroz pristup zdravstvu, obrazovanju, ljudskoj slobodi i pravdi itd.

Pitanje društvene jednakosti i migracijski procesi kao pokretači populacionih promena

Globalna ekonomska, socijalna, kulturna i politička dešavanja oblikuju oblikuju svet u kome se kreću ljudi, kapital, dobra, usluge, znanja, informacije i ideje različitim stepenima slobode i brzine između regiona i zemalja. Fenomen migracija ljudi star je koliko i civilizacija. Razlozi zbog kojih se ljudi opredeljuju za promenu mesta življenja su kompleksi i podložni čestim promenama. Upravo iz tog razloga klasifikacija migracija je veoma složena materija, kako za pravne, tako i za bezbednosne i druge teoretičare. Slično kao i ostali složeni društveni fenomeni, migraciona kretanja ljudi imaju raznovrsne uzroke, pojavne manifestacije i rezultiraju različitim posledicama po same migrante, ali i u odnosu na brojne aspekte sociokulturnih ambijenata društava koje su napustili i onih u koje dolaze. Migracije odlikuju ljudsko društvo od njegovog nastanka, a naročito široke razmere i različite forme dobijaju u savremenom svetu. Mnogi teoretičari međunarodnih odnosa procenjuju da će XXI vek biti vek migracija, a u prilog tome ističu činjenicu da je na njegovom početku bilo više međunarodnih migranata nego ikada u istoriji, za razliku od XX veka, koji je većim delom bio prevashodno determinisan interno raseljenim licima kao nosiocima migracionih procesa, što je bio slučaj sve do poslednje njegove decenije. Jugoistočna Evropa predstavlja tranzitni koridor za migracije iz regiona sa visokom stopom nezaposlenosti i niskim životnim standardom na jugu i istoku u regione sa starom populacijom i relativno nižom stopom nezaposlenosti, a visokim životnim standardom (Blagojević i Milosavljević, 2016). Moglo bi se reći da se broj međunarodnih migranata više nego udvostručio od 1975. godine i kao rezultat toga migracije predstavljaju predmet bez presedana na nivou politika, s posebnom pažnjom koja se posvećuje uticaju razloge ulaska i izlaska indvidiua iz različitih zemalja (Stark, Oded and David Levhari, 1982).

Migracije mogu da donesu različite mogućnosti, ali mogu da budu izvor i ranjivosti i diskriminacije (Lesinska, 2012). Ako imigrantima nedostaje pristup ljudskim pravima – njihov potencijalni doprinos razvoju društva je ugrožen. S obzirom na to, u ovom kontekstu je važno istaći značaj zaštite ljudskih prava i socijalnog uključivanja kako bi se omogućila integracija migranata. Globalna migraciona grupa zaključuje da "Zaštita ljudskih prava nije samo zakonska obaveza: to je takođe pitanje od javnog interesa i neprekidno povezano sa humanim razvojem (Migration and human right, 2012: 8)". Ujedinjene nacije (UN) upisuju međunarodnu migraciju kao "pozitivnu silu za razvoj ako je podržana pravilnom politikom (Migration and human right, 2012: 10)".

Pored toga, umesto odgovora na destimulaciju, migracije uglavnom predstavljaju strategiju zarađivanja društvenih grupa u reakciji na relativno lišavanje (Pippidi, 2006). Naime, uticaji migracije imaju tendenciju da budu heterogeni u zavisnosti od specifičnih okolnosti u kojima se migracija javlja. Na primer, ako ljudi migriraju pod izuzetno ograničavajućim uslovima – kao što je slučaj sa migracijom izbeglica – migracija će često biti "najmanje loša" opcija. U nekim drugim situacijama, migranti mogu individualno doboti od svoje mobilnosti. To znači da, u zavisnosti od okolnosti, pokretljivost može teoretski imati pozitivne, manje pozitivne, ali nekad i negativne implikacije za opštije razvojne procese. Da pojasnimo, ukoliko su ekonomski uslovi u zemlji porekla migranta loši, a pri tome vlada i politička nestabilnost i nepoverenje, malo je verovatno da će migranti uložiti velike investicije u svoju zemlju ili da će se vraćati tu u značajno broju. U ovom primeru možemo da vidimo veliki uticaj humanog razvoja na migracijske tokove, u smislu da što je manji indeks humanog razvoja u svojoj zemlji to je veća motivacija da se migrira u razvijen(ij)e zemlje (Lesinska, 2012).

Ono što je takođe značajno istaći jeste da između četiri i pet miliona migranata svake godine uđe u neku drugu državu, a pri tome broj nelegalnih prelazaka granice varira između 30% i 50%. One u najvećem broju slučajeva sa sobom donose i povećanje opasnosti po domaće stanovništvo od zaraznih bolesti, kriminala i terorizma (Simeunović, 2015). Za zemlju u koju ulaze one mogu usled prevelikog priliva jeftine radne snage i neočekivano velikih socijalnih davanja predstavljati i izvor destabilizacije

njene ekonomske sigurnosti (vidi i Lesinska, 2012).

U ovom kontekstu bitno je napomenuti odsustvo pouzdanih i relevatnih podataka o migracijama, te je svaka zemlja u regionu je razvila sopstveni sistem merenja migracija stanovništva, koji često otežava prikupljanje podataka u svim zemljama ili pouzdana poređenja. Odeljenje za stanovništvo UN definiše migranta kao nekoga ko boravi 12 meseci ili duže van zemlje rođenja, odnosno zemlje čije državljanstvo ima. Trenutno, otprilike 175 miliona ljudi ili približno 3% svetske populacije čine migranti koji moraju da žive izvan svojih zemalja rođenja ili državljanstva, godinu dana ili više (Pippidi, 2006: 12).

U ovom delu rada akcenat je na tome šta se zna o faktorima koji pogađaju migraciju i šta je ono što navodi ljude iz zemalja u razvoju da prelaze u razvijene zemlje (Lesinska, 2012). Ovo je važan prvi korak, jer eventualni uticaji migracije na humani razvoj može da zavisi od prvobitnih motivacija za migracioni tok. Da razjasnimo, akumulacija resursa za investiranje u socijalni kapital (npr. obrazovanje) može kod dece da bude centralna motivacija za migraciju. U tom kontekstu, važno je takođe shvatiti i šta motiviše odluke migranata da se vrate, jer upravo te odluke o povratku mogu uticati na rezultate humanog razvoja u pravcu ljudske nejednakosti. U kontekstu globalne pravde i ljudske jednakosti poželjno je pomenuti i Tomasa Poga (Pogge, 2005) koji postavlja niz temeljnih pitanja o tome kako bi međunarodni (ekonomski) poredak trebalo da izgleda (tačnije o osnovama i obimu pravde) i kako bi trebalo da funkcioniše, kao i pitanja o tome kako postići da međunarodni sistem bude pravedniji i za one koji žive na margini društva u cilju postizanja ljudskog razvoja. Glavno pitanje koje izvlačimo iz Tomasove teorije o globalnoj pravdi jeste da li bi migracije kao kanali za olakšavanja siromaštva bile redukovane kada bi ljudi imali relativno slične životne standarde?

Pog se pita šta bogate države čine da pomognu siromašnim i smatra da bi globalna pravda za cilj trebalo da ima primenu normativne ideje o ljudskim pravima, zatim globalno upravljanje koje će da štiti interes i najsiromašnijh, kao i jednak pristup osnovnim dobrima u cilju smanjenja migracionih tokova. Ovo bi se moglo shvatiti kao davanje uputstava koja bi bogate i moćne države bile u obavezi da sprovedu, a sa ciljem smanjenja globalnog siromaštva i masovnih migracijskih procesa.

Naime, prioritet globalne pravde trebalo bi da bude zdrav ekonomski i tehnološki razvoj gde nijedna država ne sme da bude oštećena. Jasno je da razvijene države imaju tu moć i sredstva da suzbiju ovu nepravdu i nejednaku distribuciju, međutim ova ideja nije održiva, jer jake države pokazuju veoma malu zainteresovanost za ove probleme (Drydyk, 2005). Nasuprot tome, novi globalni ekonomski poredak koji je nametnut od strane moćnih država pogoršava globalnu nejednakost i reprodukuje siromaštvo još većih razmera. Prvi put u ljudskoj istoriji iskorenjivanje siromaštva je izvodljivo u ekonomskom smislu – mogla bi da se istrebi glad i spreče bolesti širom sveta bez da iko snosi negativne posledice, tim pre jer se države sa visokim prihodima više ne suočavaju sa ozbiljnim vojnim pretnjama. Ova nezabrinutost od strane moćnih država svakako da izaziva veoma lošu moralnu prezentaciju globalne saradnje (Pogge, 2005).

Pog jasno navodi da ta pomoć nije nikakvo moranje ili pravna obaveza, ali da li treba da budemo zabrinuti zbog velikog jaza u životnom standardu koji postoji između bogatih država i država u razvoju? Da li su migracijiski tokovi postali previše obimni? Da li smo i mi sami uzrok toga? Smatra da nejednakost ne sme da bude briga neke države samo unutar njenih granica, odnosno da najsiromašniji moraju da imaju priliku da srazmerno učestvuju u ekonomskom rastu. Ipak, jasno mu je da su današnja pravila igre nametnuta od strane onih koji imaju moć i bogatstvo, dok se ostatak sveta, odnosno njihov interes, ignoriše. Ne zato što bogati mrze siromašne, nego zato što bogati pregovaraju sa drugim bogatima i tu se stvara jedan zatvoreni krug odnosa, tako da Pog insistira na tome da je naša odgovornost da se obezbede globalna pravda i rast ljudskog razvoja pomoću međunarodne organizacije koje će pravedno "lečiti" vitalne interese svih naroda (vidi i De Haan, 1999). Promeniti sistem koji bi trebalo da bude zadovoljavajući i za bogate države i za države u razvoju nije lak zadatak, ali je izvodljiv.

Ono što je bitno istaći u ovom kontekstu, jeste da su migracije i veoma snažan pokretač populacionih promena. Migranti su uglavnom mladji ljudi, tako da njihova konstantna dugoročna emigracija može izmeniti starosnu strukturu stanovništva u zemlji iz koje emigriraju. Kod zemalja u kojima u migracijama preovlađuje ženski rod, polna struktura takođe može biti dovedena u pitanje. Migracije takođe utiču na i broj rođenih, jer smanjuju populaciju potencijalnih majki. Parovi često emigriraju sa svojom decom koja su rođena pre emigracije. U zavisnosti od obrazovne i profesionalne strukture emigranata, produktivnost i inovativnost privrede može trpeti posledice (Kupiszewski, Kupiszewska, Nikitović, 2012, vidi i Black, Natali and Skinner, 2005).

Kao što smo videli u uvodnom delu rada, Sen je smatrao da je sloboda od centralnog značaja za proces razvoja iz dva razloga. Pre svega, postoji osnovni značaj ljudskih sloboda kao cilj razvoja, što se mora jasno razlikovati od instrumentalne efikasnosti sloboda (Sen, 1999). Dakle vrednost slobode ne treba da se procenjuje samo u njihovom kapacitetu za stvaranje prihoda, već se mora posmatrati kao glavni cilj razvoja po sebi. Senov temeljni stav je da su slobode, kao što je mogućnost dugog i zdravog života, dobrog smeštaja, pristup obrazovanju, mogućnosti izbora za zapošljavanje, same po sebi razvojne vrline (Sen, 1999, vidi i Deneulin, 2005).

Drugo, pored njihove suštinske vrednosti, povećanje individualnih sloboda (npr. bolje obrazovanje, zdravlje itd.) takođe služi kao instrument za promovisanje ekonomskog rasta i dalje širenje ljudskih sloboda. Shodno tome, želja ljudi da prošire svoj društveni, ekonomski i ljudski kapital teži da se poklopi sa povećanjem potencijalnih nivoa migracijskih tokova. Povećani prihodi, bolji pristup informacijama i obrazovanju imaju tendenciju da povećaju sposobnost i težnju ljudi da se kreću ka tome. U prethodnim rečenicama bi mogao da se pronađe suštinski argument zašto su migracije sastavni delovi humanog razvoja. Što je više instrumentalnih razloga koji dovode do prebacivanja na mesta koja nude više mogućnosti u pogledu rada, obrazovanja, političkih prava, sigurnosti, socijalne i zdravstvene zaštite – raste i mogućnost povećanja društvenih, ekonomskih i političkih sloboda te nije upitna snažna motivacija nekoga da pređe u bolje uslove (Migration and human right, 2012). Naime, ako migracija pozitivno utiče na blagostanje ljudi – ona moze povećati i osnažiti druge ljude kroz različite migrantske mreže kroz koje se smanjuju troškovi i rizici migracije.

Iz perspektive sposobnosti moguće je identifikovati tri opšta mehanizma pomoću kojih su migracije i humani razvoj međusobno povezani:

1. Neophodan je minimalni nivo razvoja za migraciju koja se javlja u značajnim brojevima. Ljudima su potrebne određene slobode i pristup socijalnim i ekonomskim resursima kako bi mogli emigrirati,
2. migracija ima potencijal da utiče na dobrobit migranata i njihovih porodica, zajednica i naroda kom pripadaju,
3. migracije mogu i potencijalno da povećavaju sposobnosti ljudi da poboljšaju svoje životne mogućnosti i doprinesu opštem ekonomskom rastu i društvenim promenama (Sen, 1999).

Međutim, važno je da ne pređemo na zaključak da migracija ima direktan pozitivan uticaj na ukupnu dobrobit ljudi i njihove sposobnosti. Ukoliko bi to uradili, onda bi tražili uzročno-posledičnu vezu što nije tema ovog rada i predstavlja nemogući zahtev. Specifičan uticaj migracije na humani razvoj posreduju različiti kontekstualni faktori te migracija može imati i pozitivne i negativne uticaje na živote ljudi u zavisnosti od vrste, selektivnosti i pre svega šireg razvojnog konteksta u kojem se odvijaju migracije.

Zaključna razmatranja i buduće perspektive

Pojava savremenih migracionih obrazaca je povezana sa kapitalističkim razvojem, globalizacijom i pratećim socijalnim, ekonomskim i demografskim transformacijama ili tranzicijom porekla i odredišta. Migracije predstavljaju intrinzičan deo procesa društvenih promena, a ne nezavisni uzrok (među mnogim) i posledica (među mnogim)

gde je moguće naći uzročno- posledičnu vezu. Naime, teško je analitički odvojiti mobilnost i humani razvoj, jer mobilnost je oduvek odražavala unutrašnje procese strukturnih promena. Zbog toga je upitna terminologija uzročnosti koja je često polazište studija o migracijama.

Pored ovih zapažanja, važno je istaći i zajednički neuspeh u istraživanju kada su u pitanju migracije. Umesto da se one posmatraju kao integrativni proces humanog razvoja i globalnih transformacija, one se često posmatraju iz zatvorenog ugla reagovanja i rešavanja problema traženjem uzroka migracija. Nije sporno da je ljudska mobilnost oduvek bila suštinski deo humanog razvoja i da je igrala centralnu ulogu u globalnim i lokalnim procesima društvenih, ekonomskih i političkih promena. Te da bi se ona razumela poželjno je istražiti dijalektiku između strukture i sistema koji se bavi ljudskom mobilnošću. S obzirom na to, bilo bi pogrešno tumačiti migrante kao one koji pasivno reaguju samo na osnovu makrosile koje ih okružuju.

Pored toga, postoji još jedan važan faktor koji je ometao transaprentnu raspravu o odnosima između migracijskih tokova i humanog razvoja, a on jeste odsustvo eksplicitnih definicija razvoja. Iako je očigledno uzeto zdravo za gotovo da postoji zajedničko razumevanje ovog pojma, u stvari različite akademske discipline, ideologije i pojedinci pripisuju niz različitih značenja pojmu humanog razvoja. Naime, nedostatak eksplicitnih definicija humanog razvoja učinile su akademske rasprave i različite političke debate o vezama između mobilnosti, migracija i razvoja prilično maglovitim. Mnoga neslaganja među istraživačima u domenu ovog fenomena, upravo su povezana sa različitim implicitnim značenjima vezanim za ovaj pojam. Na kraju, možemo da zaključi da se primarni doprinos ovog rada ogleda u pomeranju težišta sa stava da su migranti pasivni pešaci koji su potisnuti od strane ekonomskih makrosila na to da je migracijske tokove potrebno analizirati na širem, inkluzivnijem i holističkom pristupu proširenja suštinskih sloboda koje ljudi uživaju.

Literatura

1. Alkire, S. (2002). Dimensions of human development. World Development 30 (2): 181-205.
2. Baćović, M. i M. Drakić (2002). Koncept i statistički pokazatelji održivog razvoja u Crnoj Gori. Dostupno na: http://issp.me/wp-content/uploads/2012/10/2002-working-paper.pdf. Pristupljeno: 5.6.2017.
3. Black, R., C. Natali, and J. Skinner. (2005). Migration and Inequality. Washington: World Bank.
4. Blagojević, V. i B. Milosavljević (2016). Političko-pravni okvir savremenih migracija u Jugoistočnoj evropi. Vojno delo, 3/2016, Ministarstvo odbrane Republike Srbije.
5. De Haan, A. (1999). Livelihoods and Poverty: The Role of Migration. Journal of 54 Development Studies 5: 36:1-47.
6. Deneulin, S. (2005). Promoting human freedoms under conditions of inequalities: a procedural framework. Journal of Human Development, 6 (1): 75-92.
7. Drydyk, J. (2005). When is development more democratic? Journal of Human Development and Capabilities, 6 (2): 247-268.
8. Gasper, D. (2002). Is Sen's Approach an Adequate Basis for Considering Human Development? Review of Political Economy 14 (4): 435-461.
9. Human Development (2002). Human Development: definition, concept and larger context. Dostupno na: http://www.arab-hdr.org/publications/contents/2002/ch1-e.pdf. Pristupljeno: 3.7.2017.
10. Human Development Report (2016). Human Development for Everyone. Dostupno na: http://hdr.undp.org/sites/default/files/2016_human_development_report.pdf. Pristupljeno: 4.9.2017.

11. Kupiszewski, M., D. Kupiszewska i V. Nikitović, V. (2012). Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji Projekat - Jačanje kapaciteta institucija Republike Srbije za upravljanje migracijama i reintegraciju povratnika.
12. Lesinska, M. (2012). Migration policy matters: a comparative analysis of policy recommendation. European Immigrations. Trends, Structure and Implications. Amsterdam: Amsterdam University Pres.
13. Migration and human right (2012). Improving human rights-based governance of interantional migration. Dostupno nahttp://www.ohchr.org/Documents/Issues/Migration/MigrationHR_improvingHR_Report.pdf. Pristupljeno: 5.5.2017.
14. Pippidi, A. (2006). Potraga za ispravnim krugom: migracije i razvoj Balkana. Institut za međunarodnu politiku i privredu: Beograd.
15. Pogee. T. (2005). Current Debates in Global Justice. The Journal of Ethics (9) 1: 29-53.
16. Sen, A. (1999). Development as freedom. New York: Anchor Books.
17. Šimeunović, D. (2015). Migracije kao uzrok političkih anomalija u Evropi. Žurnal za kriminalistiku i pravo. Kriminalističko-policijska akademija Beograd.
18. Stark R., N. Oded and D. Levhari (1982). On Migration and Risk in LDCs. Economic Development and Cultural Change 4:191-196.
19. UN General Assembly (2013). International Financial System and Development: Report of the Secretary General. Dostupno na: http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp? symbol=A/68/221&Lang=E. Pristupljeno: 24.6.2017.
20. Walker, M. and E. Unterhalter (2007). Amartya Sens Capibility Approach and Social Justice in Education. New York: Palgrave Macmillan.

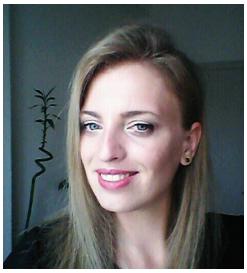

Ahmet Međedović[1], Benida Pljakić[2], Jelena Miletić[3]

SAGEDAVANJE ORGANIZACIJE SPORTSKO–REKREATIVNIH AKTIVNOSTI U MIGRANTSKIM CENTRIMA SA OSVRTOM NA OPŠTINU SJENICA

Rezime

Kroz ovaj rad osvvetljena su pojedina pitanja očajnika - migranata koji su se našli u jednom od kampova koji privremeno zbrinjava ljude sa prostora u kojima rat ugrožava njihov život. Istraživački projekat „ Sagedavanje organizacije sportsko – rekreativnih aktivnosti u migrantskim centrima sa osvrtom na opštinu Sjenica“ koautorskog tima zavređuje širu pažnju javnosti. Rad se sastoji i od empirisjskog istraživanja na reprezetativnom uzorku od 75 ispitanika (40 muškaraca i 35 žena) izbeglih lica koja su smeštena u izbegličkom kampu u opštini Sjenica. Na osnovu predmeta i problema istraživanja sagledana je uloga sportsko – rekreativnih aktivnosti, kao i uticaj društvene uprave i lokalne samouprave, te i službi koje su pod okriljen pomenutih organa. Dobijeni rezultati prikazani su kroz tabelarni prikaz , obrađeni su odgovarajućim matematičko – statističkim postupcima, gde su izračunati osnovni parametri po prostorima i polu. Utvrđene su razlike između pojedinih obeležja.

Ključne reči: sportsko – rekreativna aktivnost, migranti, društvene uprave, lokalna samouprava.

RECONSIDERING OF SPORT-RECREATIONAL ORGANISATION ACTIVITIES IN IMMIGRANT CENTRES WITH EMPHASES ON THE MUNICIPALITY OF SJENICA

Abstract

Through this paper, it has been emphasised certain issues of desperate ones-immigrants who are in one of the camps that temporarily take care of persons from the areas where a war endangers their life. The research project "Reconsidering of Sport-Recreational Activities in Immigrant Centres with the Emphases on the Municipality of Sjenica" of a co-author team, deserves a wider public attention. The paper consists of the empirical research in a representative sample of 75 examinees (40 men and 35 women) of immigrated persons, who are placed at an immigrant camp in the municipality of Sjenica. Based on the topic and issue of the research, it has been reconsidered the role of sport-recreational activities, and also the influence of a social and local government, and services under the same mentioned bodies. The gained results have been shown in Tables; they have been processed with appropriate mathematical-statistical procedures,

1 Ahmet Međedović, O.Š. „Bratstvo“, Medicinska škola Novi Pazar
2 Benida Pljakić, Državni Univerzitet u Novom Pazaru
3 MA Jelena Miletić, Univerzitet u Nišu, Prirodno matematički fakultet Niš,

where the basic parameters have been calculated per area and gender. The differences among certain features have been determined.

Key words: sport-recreational activity, immigrants, social government, local government.

Uvod

Migrantski kamp u Sjenici smešten je u centru ove varoši u zgradi ugostiteljskog objekta (hotel Berlin) na uslugu komeserijata za izbeglice. Uslovi smeštaja i ostala infrastruktura objekta zadovoljavaju osnovne potrebe izbeglih lica. Sagledavajući uslove koji se tiču njihovog angažovanja da se bave sportsko – rekreativnim aktivnostima ostala su njihovom snalaženju u većini slučajeva koriste se objekti hotela Borci koji se nalazi u blizini kampa u kojem borave. Analizirajući podatke koje poseduju zaduženi u ovom kampu od 2013. do 2017. godine evidentirano je 5680 lica iz 48 država koja su boravila u ovom objektu.

Struktura evidentiranog broja izbeglih lica je:

- muškarci 3907
- žene 589
- dečaci sa roditeljima 602
- dečaci bez roditelja 261
- devojčice sa roditeljima 320
- devojčice bez roditelja 1

Tabela 1. Tabelarni pregled izbeglih lica po zemaljama iz kojih dolaze

Naziv države	Br.	Naziv države	Br.	Naziv države	Br.	Naziv države	Br.
Alžir	2	Gana	27	Liberija	3	Rusija	2
Avganistan	1155	Gvineja	13	Libija	2	Senegal	8
Bangladeš	56	Indija	4	Mali	28	Siera Lione	8
Benin	1	Iran	542	Maroko	4	Sirija	2710
Bugarska	1	Irek	77	Mauritonija	3	Somalija	393
Čečenija	1	Jemen	14	Nepal	2	Šri Lanka	4
Egipat	6	Jermenija	4	Nigerija	67	Sudan	113
Ertreja	154	Kamerun	26	Obala Slonovače	9	Togo	2
Etopija	1	Komori	10	Pakistan	116	Tunis	2
Gambija	19	Kongo	21	Palestina	15	Turska	2
Goben	1	Kuba	31	Ruanda	5	Ukrajna	4

Sportsko – rekreativne aktivnosti je uslovljeno vezana za savremeni način života koji karakteriše niz faktora (hipokinezija, neadekvatna i prekomerna ishrana, nervno – emocijonalna napetost i ekološka zagađenost zemljišta, hrane i čovekove okoline). Zato je neophodno da preko sadržaja ovih aktivnosti utičemo i damo doprinos na biološko – zdravstvenu i socijološku ravnotežu savremenog čoveka.

Područje sportske – rekreacije ostvariće značajan uticaj na mnogo komponenata koje će primenom naučno utemeljeni procesa zadovoljiti relevantne čovekove potrebe.

Razvojem i tranformacijom društva u svim segmentima života posebno se odnosi i na razvoj sportsko-rekreativnih aktivnosti u odnosu na fizičku kulturu. Doprinos na tom unapređivanju posebno se ogleda kroz uticaj organa društvene uprave kao i javnosti – propagandi, medija koji imaju snažan odraz na čitav društveni razvitak.

Kvalitet informacija prema granama sporta mora se uskladiti prema ukusima građanstva, ukazujući na mnoštvo društvenih faktora koji će dati doprinos razvoju fizičke kulture uopšte.

Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je sagledvanje primene rganizacije sportske rekreacije u vremenu boravka izbeglih lica (migranata) u organizovanim centrima koja su verifikovana od strane Republike Srbije. Istraživanje će obuhvatiti i odnos javnosti kao i doprinos uticaja propagande prema sportu i sportskoj rekreaciji.

Cilj i zadaci istraživanja

Istraživanje ima naučni i praktični cilj. Naučni cilj se ogleda u tome što se analizira i utvrđuje koliko republički komeserijat i društvena sredina utiču na propagandu i organizaciju sporta i fizičke kulture u izbegličkim kampovim.

Iz postavljenog cilja proizilaze i zadaci istraživanja. Zadaci istraživanja se sastoje iz dva dela:

1. Prvi deo se odnosi na opšti deo, tj. podatke ispitanika (pol ispitanika, starosnu strukturu, školsku spremu roditelja, zanimanje i obrazovanje).
2. Drugi deo zadataka odnosi se na rezultate istraživanja ispitanika njihove stavove prema sportsko-rekreativnih aktivnosti u okviru fizičke kulture: Utvrditi rang sredstava masovne komunikacije koja pospešuju sport, fizičko vaspitanje i sportsku rekreaciju; Utvrditi koji sportski događaji su najgledaniji; Utvrditi zainteresovanost migranata za pojedine sportske oblasti; Sagledati zainteresovanost lokalne sredine za razvoj i ulaganje u sportsku infrastrukturu; Utvrditi koliko lokalni mediji daju doprinos propagandi sporta i sportsko – rekreativnim aktivnostima; Utvrditi koliko je interesovanje sportskih ustanova u propagandi sporta i sportsko-rekreativnih aktivnosti; Utvrditi koliko materijalnih sredstava lokalne zajednica odvaja za ove aktivnosti; Utvrditi odgovornost Sportskog saveza u organizaciji i propagandi sporta i sportsko – rekreativnih aktivnosti i Utvrditi odgovornost sportskih menadžera i ostalih zaduženih u okviru institucija koji prate migrantsku krizu

Hipoteze istraživanja

U istraživanju ovog rada moguća su različita hipotetička polazišta koja želimo da proverimo, potvrdimo ili opovrgnemo. U radu je definisano nekoliko hipoteza. S obzirom na utvrđeni cilj istraživanja pošlo se od generalne hipoteze koja se odnosi na:

G1 – sagledavanje vrednosti organizacije sportske rekreacije u migrantskim centrina treba da bude presudan na celokupnoj organizaciji fizičke kulture.

H1 – da ne postoje razlike u odgovorima ispitanika migranata mredstvima komunikacije o saznanjima vezanim za organizovanja sportske rekreacije;

H2 – Ne postoje razlike u odgovorima ispitanika kod praćenja sportskih događaja;

H3 – Da ne postoje značajne razlike između muškaraca i žena u bavljenju sportom;

H4 – Da ne postoje statistički značajne razlike ispitanika o uticaju lokalne uprave o brizi organizacije sportske rekreacije za izbegla lica;

H5 – Ne postoje statistički značajne razlike između ocena rada lokalnih medija na propagandi organizovanja sportske rekreacije;

H6 – Da postoje statistički značajne razlike muškaraca i žena o opredeljenju prioriteta prema sportu i sportskoj rekreaciji uopšte.

Metode istraživanja

U skladu sa predmetom, ciljem i zadacima istraživanja za prikupljanje podataka korišćena je deskriptivna metoda kao i metod teoretske analize.

Prikupljene podatke neophodne za ocenjivanje pojedinih aktuelnih pitanja u ovom radu izvršeno je tehnikom anketiranja – anketnog karaktera, koritseći upitnik, kao

instrument koji sa nizom pitanja i ponuđenih odgovora predstavlja empirijski materijal.

Nakon izvršenog anketiranja upitnici su pregledani i razvrstani prema polu. Statistička obrada podataka iz ove ankete izvršena je procentualno, izračunata je aritmetička sredina za pojedine vrednosti, a rezultati su prikazani tabelarno.

Uzorak ispitanika

U ovom istraživanju uzorak čini 75 ispitanika (migranata), odraslih, radno sposobne osobe kako bi zadovoljile kriterijum reprezentativnosti, kao i mogućnost primene određenih statističkih postupaka. Uzorkom je obuhvaćeno 40 ispitanika muškog i 35 ženskog pola što predstavlja prilično ujednačene grupe. Ispitanici se razlikuju po stepenu stručne spreme. Osnovni podaci o ispitanicima prikazani su u posebnoj tabeli interpretacije rezultata istraživanja.

Opis istraživanja

Anketom su migranti prispeli iz više zemalja smeštenih u Sjenici. Upitnik je bio posebno naznačen za muškarce, a posebno za žene tako da je jedan učenik mogao dobiti samo upitnik za jedno.

Značaj istraživanja

Istraživanje je dalo niz odgovora na pitanja koja se odnose na sagledavanje ovog važnog pitanja sa kojim se suočava veliki broj zemalja. Rezultati će dati doprinos pravilnom usmeravanju zadouženja za pomoć beskućnicima i ratom zahvaćenim područjima.

Rezultati diskusija

Tabela br. 2 Pitanje br. 1 „opšti podaci ispitanika"

r. b.	Odgovori	Otac		Majka		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Godine starosti od 17-25	17	43	19	54	36	48
2.	Godine starosti od 26-35	23	57	16	46	35	52
3.	Stručna prema - visoka	12	30	7	18	19	25
4.	Stručna prema - srednja	15	38	12	30	27	36
5.	Stručna prema - osnovna	9	22	10	25	19	25
6.	Bez osnovne škole	4	10	6	17	10	13
7	Poznavanje stranog jezika	23	58	18	51	41	55
Ukupno		40	100	35	100	75	100

Rezultati prikazani na Tabeli 2 ukazauju da najveći broj migranata pripada dobi od 17 do 25 godina starosti, kako kod muškaraca zako i kod žena. Kada se tiče obrazovanja izbeglih lica periodu našeg istraživanja najviše je bilo onih sa srednjom školom, a zapažem je rezultat i onih sa visokim obrazovanjem. Posebno je evidentiran broj onih koji ne poznaju jezik zemalja u kojima bi želeli da borave.

Tabela br. 3 Pitanje br. 2 „Rangirajte vrednosti sredstva komunikacijekoju koristenu kampu a odnose se na:

r. b.	Odgovori	Otac		Majka		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Televizija	17	43	16	44	33	44
2.	Dnevna štampa	5	13	4	13	18	13
3.	Radio	7	17	6	17	13	16
4.	Internet	7	18	4	13	2	16
5.	Sportska štampa	2	5	1	3	3	4
6.	Ostala sredstva	2	4	3	10	5	7
aUkupno		40	100	35	100	75	100

Istraživanje na ovo pitanje ukazuje na važnost sredstava komunikacije koju su istakli ispitanici. U tabelama je prikazan procenat najaktuelnijih sredstava posebno za oba pola. Poređenjem dobijenih rezultata zapažene su male razlike između oba pola. Roditelji žene više prate radio kao sredstvo informisanja od muškaraca koji više koriste internet.

Tabela br. 3 Pitanje br. 4 „Koje sportske događaje najčešće pratite?“

r. b.	Odgovori	muški		žene		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Košarka	5	12	3	10	8	11
2.	Odbojka	5	11	5	14	10	13
3.	Rukomet	2	5	1	3	3	4
4.	Gimnastika	1	1	1	3	2	2
5.	Tenis	3	7	4	11	7	9
6.	Atletika	4	10	3	9	7	9
7.	Skijanje	2	4	2	6	4	5
8.	Plivanje	3	9	4	11	7	10
9.	Fudbal	11	28	/	/	11	15
10.	Biciklizam	2	3	2	4	3	3
11.	Borilački sportovi	3	7	3	9	6	8
12.	Ostali sportovi	1	3	7	20	8	11
Ukupno		40	100	35	100	75	100

Ispitanici su dali veliki broj odgovora koji su rangirani i prikazani na tabeli broj 4. posebno se zapaža da muškarci najčešće prate fudbal u 28% slučajeva, dok žene ne interesuju ovi događaji. Pet dobijenih odgovora sa najvećim procentom kod muškaraca iznosi 70% od ukupnog broja ispitanih, a pet najvećih odgovora kod žena iznose 66%.

Tabela br. 5 Pitanje br. 4 „Kolika je viša zainteresovanost za praćenje i bavljenje sportom?"

r. b.	Odgovori	muškarci		žene		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Velika	17	43	14	40	31	41
2.	Srednja	16	39	13	37	29	38
3.	Mala	7	18	8	23	15	21
Ukupno		45	100	35	100	75	100

Dobijeni rezultati ukazuju da oba pola su dali slične rezultate predstavljene na tabeli broj 5. Muškarci ističu da posvećuju veću pažnju praćenju sporta za razliku od žena. Posebno je izražen procenat od 21% koji ukazuje na nezainteresovanost za praćenje sporta.

Tabela br. 5 Pitanje br. 6 „Kako ocenjujete zainteresovanost lokalne uprave za razvoj i ulaganje u sportsku infrastrukturu?"

r. b.	Odgovori	muškarci		žene		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Zainteresovana je	11	26	8	22	19	25
2.	Malo je zainteresovana	18	45	14	40	32	42
3.	Povremeno je zainteresovana	11	29	13	38	24	33
Ukupno		40	100	35	100	75	100

Odgovori ispitanika na ovo pitanje ukazuju na podatke koje bi lokalna samouprava morala da zna, koji se odnose na nezainteresovanost ili povremenu zainteresovanost. Kod ovog pitanja posebno se ističe odgovor žena koje ukazuju na povremeno interesovanje lokalne samouprave. Ali zajednička konstatacija od 42% ukazuje na malu zainteresovanost lokalne samouprave.

Tabela br. 7 Pitanje br. 6 „Koliko po vašem lokalni mediji daju vremenskog prostora propagandi sporta i sportsko-rekreativnim aktivnostima?"

r. b.	Odgovori	mužkarci		žene		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Pridaju dosta prostora	9	21	8	21	17	21
2.	Pridaju malo prostora	14	35	11	32	25	34
3.	Pridaju povremeno	7	44	16	47	33	45
Ukupno		40	100	35	100	150	100

Dobijeni podaci prikazani na tabeli br. 7 ukazuju na stavove oba pola prema informisanju iz oblasti fizičke kulture na lokalnim medijima. Ispitanici ističu TV propagandno i specijalne emisije posvećene sportu uopšte. Dobijeni rezultati su dosta približni kod isptanika oba pola.

Tabela br. 8 Pitanje br. 7 „Kako ocenjujete zainteresovanost ustanove (zaduženih osoba u vaspitno – obrazovnih ustanova o promovisanju fizičkog vežbanja?)“

r. b.	Odgovori	muškarci		žene		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Zainteresovano	16	39	13	38	29	39
2.	Nezainteresovano	14	35	13	38	27	35
3.	Ne mogu da odredim	10	26	9	25	19	26
Ukupno		40	100	35	100	75	100

Dobijeni rezultati prikazani na tabeli br. 8 ukazuju na stavove ispitanika prema odnosima ustanove vezano za odnose uprave prema promociji sporta kao i organizovanju sportsko – rekreativnih aktivnosti. Dobijeni rezultati ukazuju na dosta približne odgovore ispitanika. Maksimalne i minimalne vrednosti su dosta ujednačene. Aritmetička sredina je isto zanemarujuća, dok je standardna devijacija izražena kod odgovora pod rednim brojem tri.

Tabela br. 9 Pitanje br. 8 „Koliko materijalnih sredstava se po vašem mišljenju odvajaju za sportske rekvizite, sportsku opremu i održavanje objekata?“

r. b.	Odgovori	muškarcii		žene		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Do 3.000 din	14	35	9	27	23	32
2.	Do 4.000 din	6	15	6	16	12	15
3.	Do 5.000 din	7	16	5	14	12	15
4.	Preko 5.000 din	4	11	7	21	11	16
5.	Ne odvajam ništa	9	23	8	21	17	22
Ukupno		40	100	35	100	75	100

Rezultati ispitanika na ovo pitanje prikazani na tabeli broj 9 ukazuju koliko ispitanici izdvajaju sredstava potrebnih za uspešnije bavljenje sportom. Rezultati imaju dosta razlika u pojedinim odgovorima koji su posebno prikazani za oba pola. Razlika je posebno izražena kod odgovora pod rednim brojem četiri, gde je izražena i maksimalna i minimalna vrednost. Posebno je izražena standardna devijacija koja iznosi oko 10% u korist žena.

Tabela br. 10 Pitanje br. 9 „Ocenite rad sportske ustanove (Saveza koji okuplja i prati rad sporta, fizičkog vaspitanja i sportske rekreacije) u Opštini Sjenica.“

r. b.	Odgovori	muškarci		žene		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Dobro radi	9	24	7	21	16	23
2.	Povremeno je aktivan	17	43	13	36	30	39
3.	Slabo radi	8	20	6	17	14	18
4.	Ne mogu da odredim	6	14	9	26	15	20
Ukupno		40	100	35	100	75	100

Dobijeni rezultati prikazani su na tabeli broj 10 na kojoj se može zapaziti da postoji razlika u odgovorima dva različita pola ispitanika.

Tabela br. 10 Pitanje br. 10 „Kada bi vi odlučivali kojem sportu bi dali prioritet u vašem kampu, opredelili bi se za šta?"

r. b.	Odgovori	muškarci		žene		Ukupno	
		Br.	%	Br.	%	Br.	%
1.	Fudbal	15	36	3	7	18	22
2.	Atletika	3	7	4	10	7	9
3.	Košarka	6	16	6	16	12	15
4.	Odbojka	5	14	9	26	14	19
5.	Rukomet	2	5	3	7	5	5
6.	Borilački sportovi	4	10	3	10	7	10
7.	Tenis	3	6	4	11	7	10
8.	Povremeni sportovi	2	6	5	13	7	10
Ukupno		45	100	35	100	75	100

Redigovanjem dobijenih rezultata zapaža se odgovor kod muškaraca koji se u najvećem procentu opredelio za fudbal, dok je zapažen procenat žena opredeljen za odbojku 26%, kao i za povremene sportove (skijanje, sportovi na vodi).

Sugestije dobijene od strane 18 ili 22% ispitanika odnose se na izvesne predloge, žalbe koje smo saželi u sledećem tekstu.

Najčešći komentari u obliku predloga bili su blagovremene informacije oko sektora za obezbeđivanje više rekvizita za sportske discipline. Da vise medijske pažnje bude usmereno oko prikaza sporta iz zemlje iz koje dolaze.

U cilju popularizacije fizičkog vaspitanja, sporta i sportske rekreacije uključiti sve medije, posebno one kojima gazduju privatnici.

Organizovati vise javnih Tribina koje će biti posvećene što boljoj prosvećenosti iz oblasti sporta, fizičkog vaspitanja i sportsko – rekreativnih aktivnosti. Ispitanici oba pola dali su vise predloga – mera koje utiču na unapređenje sporta, fizičkog vaspitanja i sportsko – rekreativnih aktivnosti.

Zaključak

Uloga društvene uprave, kao i lokalne samouptave i uopšte javnosti ima poseban uticaj na razvoj sporta, fizičkog vaspitanja i sportsko – rekreativnih aktivnosti. U ovom slučaju što bolji i uspešniji pristup izbeglicama , licima koja su locirana u izbegličkom kampu. Možemo istaći da istraživanjae pokazuje da nema statistički značajnih razlika između ispitanuika oba pola u odnosu na sagledavanje organizacije sportsko rekreativnih aktivnosti, kao i uticaja javnosti na njihovu organizaciju.

Potvrđeno je da nema statistički značajnih razlika pola, na uticaj društvenih organa na uspešnu organizaciju zbrinjavanja izbeglih lica.

Istraživanje je dalo značajne odgovore na niz pitanja koje će doprineti na daljem istraživanju ovog procesa.

Reference

1. Aćimović, D. (2004). Osovi menadžmenta u sportu. Niš: Serbona.
2. Blagajac, M. (1984). Teorija sportske rekreacije. Beograd: Logoš.
3. Leskovšek, J. (1980). Teorija fizičke kulture. Beograd: jugoslovenski savez za fizičku kulturu.
4. Međedović, E. (2010). Metodika fizičkog vaspitanja. Novi Pazar: DUNP.

Ivana Rebrača[1]

UGROŽAVANJE LJUDSKIH PRAVA MIGRANATA-TRAŽILACA AZILA U REPUBLICI SRBIJI

Rezime

Republika Srbija, kao država koja se graniči sa četiri članice Evropske unije i koja predstavlja predstražu Šengenskom sistemu granica u Evropi, istovremeno je i država tranzita za brojne državljane zemalja afroazijskog kompleksa koji, bežeći od bede, konflikata i neslobode u svojim rodnim krajevima, nastoje da se na svaki način domognu prostora članica Unije. Jedan broj iregularnih migranata stranih državljana, naročito osoba ženskog pola i dece koja putuju sama, bez pratnje roditelja ili staratelja kao i tražioci azila izloženi su rizicima od trgovine ljudima i eksploatacije, što dodatno usložnjava odgovor države i društva na ovaj problem. Premda bi se moglo zaključiti da u Republici Srbiji danas postoji relativno zadovoljavajući normativni okvir za zaštitu ranjivih društvenih grupa od različitih vidova diskriminacije, kada je reč o tražiocima azila, oni u Srbiji ipak otežano ostvaruju osnovna ljudska prava. Rad će se baviti uzrocima i okolnostima kršenja, kao i ocenom stanja ugroženosti ljudskih prava migranata- tražilaca azila u Republici Srbiji.

Ključne reči: migranti, migracija, azil, Republika Srbija, ljudska prava, ugrožavanje

ENDANGERING THE HUMAN RIGHTS OF MIGRANT ASYLUM SEEKERS IN REPUBLIC OF SERBIA

Abstract

Republic of Serbia, as a state bordering with four EU member states, and which is a pre-eminent Schengen system of borders in Europe, is at the same time a transit country for numerous citizens of the countries of the Afro-Asian complex. Fleeing from misery, conflicts and disorder in their homeland, they are trying to reach the space of Union members in every possible way. A number of irregular migrants, in particular young women and children traveling alone, without accompanying parents or guardians, as well as asylum seekers are exposed to the risks of trafficking and exploitation, which further complicates the response of the state and society to this problem. Although it could be concluded that in the Republic of Serbia exist a relatively satisfactory normative framework for the protection of vulnerable social groups from various forms of discrimination, when it comes to asylum seekers, they in Serbia still have difficulty in achieving basic human rights. This paper will explore the causes and circumstances of the violation as well as the assessment of the state of achieving human rights of migrants

1 MA Ivana Rebrača, Fakultet za poslovne studije i pravo, Univerzitet „Union – Nikola Tesla“, Beograd, Srbija, ivana.milosevic@fpsp.edu.rs

- asylum seekers in the Republic of Serbia.

Key words: migrants, migration, asylum, Republic of Serbia, human rights, threatening

Uvod

Procesi migracija[2] stanovništva su prisutni praktično oduvek, pri čemu su mnogi napuštali teritorijalne ili etničke zajednice iz kojih potiču da bi na nekim drugim prostorima našli bolji život ili se spasili od progona i nasilnih konflikata. Za razliku od legalnih migracija, koje se odvijaju po zakonima države porekla migranta i zemlje destinacije, postoje i prisilne migracije koje su odraz posebnih okolnosti i u kojima pojedinci ili grupe napuštaju matične zemlje bežeći od nasilja, sistematskog kršenja ljudskih prava, ratnih konflikata i drugih izvora humanitarnih katastrofa. U tom kontekstu, ilegalne migracije znače svako premeštanje stanovništva sa područja jedne zemlje na teritoriju druge koje se ne odvija prema propisima tih država, a takođe i boravak stranaca u određenoj zemlji na način koji je nesaglasan sa njenim pozitivnim zakonodavstvom. Te nesaglasnosti mogu biti vezane za nezakonit ulazak u zemlju ili neregularan boravak u njoj. U određenoj vezi s tim se nalazi i pojam azila, koji po zakonodavstvu Srbije podrazumava "pravo na boravak i zaštitu koje ima stranac kome je na osnovu odluke nadležnog organa koji je odlučivao o njegovom zahtevu za azil u Republici Srbiji odobreno utočište ili drugi oblik zaštite predviđen ovim zakonom."[3]

Treba imati u vidu da je područje bivše SFR Jugoslavije, uključujući SR Srbiju kao njenu konstitutivnu članicu, nakon Drugog svetskog rata bilo destinacija periodičnog priliva izbeglica i tražilaca azila sa različitih područja, uključujući gotovo 100.000 izbeglih iz Egejske Makedonije nakon sloma komunističkih ustanika u građanskom ratu u Grčkoj 1945. - 1949. godine, lica iz Mađarske i Čehoslovačke koja su tražila azil u SFRJ nakon intervencije sovjetskih trupa 1956., odnosno 1967. godine, izbegle pristalice i saradnike predsednika Čilea Salvadora Aljendea, zbačenog i ubijenog nakon vojnog udara 1973. godine i druge.

Migracioni tokovi, kako prinudni tako i oni iz ekonomskih razloga, sapodručja Azije i Afrike ka zemljama Centralne i Severne Evrope, poslednjih nekoliko godina uzrokovali su migracije preko teritorije Republike Srbije. Jedan broj iregularnih migranata stranih državljana, naročito devojaka i dece koja putuju sama, bez pratnje roditelja ili staratelja kao i tražioci azila izloženi su rizicima od trgovine ljudima I eksploatacije, što dodatno usložnjava odgovor države i društva na ovaj problem.

Uzroci i okolnosti kršenja ljudskih prava tražilaca azila Međunarodni i unutrašnji normativni okvir

Imajući u vidu ostvareni napredak na planu međunarodne zaštite ljudskih prava u periodu nakon Drugog svetskog rata do danas, indikativno je da još uvek nije usvojena međunarodna konvencija koja bi celovitije uredila pitanja ostvarivanja prava na azil.

Od opštih dokumenata koji su usvojeni na međunarodnom nivou važnom se smatra Univerzalna deklaracija Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima (A/RES/217) iz 1948. godine, koju je proglasila Generalna skupština Ujedinjenih nacija u Parizu, 10. decembra 1948. godine.[4] Odredbe Univerzalne deklaracije "garantuju pravo na život, slobodu i bezbednost, zabranu ropstva i mučenja i drugih oblika zlostavljanja, zabranu diskriminacije, zabranu proizvoljnog hapšenja, pritvaranja i proterivanja, pravo na pravično suđenje, pravo na privatan i porodični život, slobodu kretanja, pravo na

2 Od latinske reči „migratio" (seoba).

3 Član 2. stav 1. Zakona o azilu Republike Srbije („Službeni glasnik RS", br. 109/2007).

4 Zanimljivo je da delegacija tadašnje FNR Jugoslavije na sednici Generalne skupštine UN nije glasala za usvajanje Univerzalne deklaracije Ujedinjenih nacija o ljudskim pravima, već je zajedno sa delegacijama SSSR, Južne Afrike, Saudijske Arabije, Čehoslovačke, Poljske, Ukrajine i Belorusije, bila uzdržana.

državljanstvo, pravo na sklapanje braka i zasnivanje porodice, pravo na imovinu, slobodu veroispovesti, izražavanja i okupljanja i udruživanja, kao i politička prava. Za tražioce azila je "značajan član 14. Univerzalne deklaracije koji prvi put na međunarodnom planu garantuje pravo na azil, odnosno proklamuje da svako ima pravo da traži i uživa u drugim zemljama utočište od proganjanja, osim ukoliko je lice učinilo krivično delo koje nije političkog karaktera ili koje je suprotno ciljevima i načelima Povelje UN".[5]

Rezolucijom Generalne skupštine UN 2200 A(XXI) od 16. decembra 1966. godine, usvojen je Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.[6] Ova međunarodna konvencija predstavlja "katalog građanskih i političkih prava koja se tiču odnosa pojedinca prema državi, kao i mogućnosti učešća pojedinaca u njenom upravljanju", a koja su od značaja i za zaštitu ljudskih prava azilanata".[7]

Za ljudska prava azilanata je važna i Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije,[8] usvojena na plenarnoj sednici Generalne skupštine UN 21. decembra 1965. godine. Ova konvencija zabranjuje svaki vid diskriminacije koja proističe iz razlika u boji kože ili etničkom poreklu ljudi, jer takva praksa ugrožava saradnju i koegzistenciju među državama i narodima i predstavlja rizik za međunarodnu bezbednost i mir u svetu, a od država potpisnica traži da sprovedu sve potrebne mere kako bi se u što kraćem roku ukinuli svi vidovi diskriminacije na rasnoj osnovi i onemogućilo širenje i propagiranje ideja prakse zasnovanih na rasizmu.

Konvencija Ujedinjenih nacija o statusu izbeglica[9], usvojena 28. jula 1951. godine u cilju rešavanja statusa izbeglih i raseljenih lica nakon II svetskog rata, ne pominje eksplicitno pravo azila, ali implicite podrazumeva obavezu zemalja potpisnica da na odgovarajući način zaštite stranog državljanina koji je na njihovu teritoriju došao progonjen zbog boje kože, religijskih ili političkih uverenja, etničkog porekla, socijalnog statusa ili pripadnosti nekoj drugoj manjinskoj društvenoj grupi.

Prema članu 57. stav 1. Ustava Republike Srbije, "stranac koji osnovano strahuje od progona zbog svoje rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalne pripadnosti ili pripadnosti nekoj grupi ili zbog svojih političkih uverenja, ima pravo na utočište u Republici Srbiji", pri čemu se "postupak za sticanje utočišta uređuje zakonom".[10] Od značaja za položaj azilanata i migranata u Srbiji je i to što Ustav Republike Srbije u članu 18. propisuje neposrednu primenu garantovanih ljudskih i manjinskih prava,[11] što u članu 21. zabranjuje svaki oblik diskriminacije,[12] "a naročito po osnovu rase, pola,

5 Uporedi: Krstić Ivana, Zaštita prava migranata u Republici Srbiji – priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama, Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, Beograd 2012., str. 26.

6 Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima je stupio na snagu 23. marta 1976. godine, nakon što je dostignut neophodan broj od 35 država koje su deponovale dokumente o ratifikaciji, odnosno pristupanju. Bivša SFR Jugoslavija je proces ratifikacije Međunarodnog pakta okončala 30. januara 1971. godine

7 U pitanju su: pravo na život, zabrana mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, zabrana ropstva i prinudnog rada, pravo na slobodu i bezbednost ličnosti, pravo lica lišenog slobode na čovečno postupanje, zabrana lišavanja slobode zbog neispunjenja ugovorne obaveze, pravo na slobodno kretanje, pravo kretanja stranaca, pravo na pravično suđenje, pravo ne bis in idem, pravo na priznanje pravne ličnosti, pravo na zaštitu privatnog života, porodice, stana i prepiske, pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti, sloboda izražavanja, zabrana propagande rata i pozivanja na nacionalnu, rasnu ili versku mržnju, pravo na slobodu mirnog okupljanja, sloboda udruživanja, pravo na zaštitu porodice, zaštita deteta, pravo na učešće u javnim poslovima, zaštita protiv diskriminacije i zaštita pripadnika nacionalnih manjina. Prema: Krstić Ivana, op. cit. str. 26-27.

8 „Službeni list SFRJ", br. 31/67.

9 „Službeni list FNRJ – Međunarodni ugovori", br. 7/60.

10 Uočljivo je da ustavni tekst ne koristi izraz azil već utočište. Ta terminološka razlika je bliže razjašnjena u članu 2. Zakona o azilu Republike Srbije, gde se utočište definiše kao "pravo na boravak i zaštitu koja se daje izbeglici na teritoriji Republike Srbije za koga nadležni organ utvrdi da je njegovo strahovanje od progona u državi porekla osnovano", dok azil podrazumava "pravo na boravak i zaštitu koje ima stranac kome je na osnovu odluke nadležnog organa koji je odlučivao o njegovom zahtevu za azil u Republici Srbiji odobreno utočište ili drugi oblik zaštite predviđen ovim zakonom".

11 Uključujući i ona koja proističu iz opšteprihvaćenih pravila međunarodnog prava i potvrđenih međunarodnih ugovora.

12 Diskriminacija u Srbiji je sankcionisana i Zakonom o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik RS",

nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta".

Republika Srbija je svoj prvi Zakon o azilu dobila 24. novembra 2007. godine, a sa njegovom primenom se započelo od aprila 2008. godine. Do ovog zakona, usvojenog kao lex specialis, u Srbiji nije postojao konzistentan pravno uređeni sistem azila. Pored ovog zakona, određena pitanja iz oblasti azila su uređena i odredbama Zakona o upravljanju migracijama,[13] te Zakona o strancima.[14] Zakonom o azilu propisani su načela, uslovi i postupak za dobijanje azila, kao i položaj, prava i obaveze lica koja traže azil i lica kojima je odobren azil u obimu izbegličke ili supsidijarne zaštite.[15] S tim u vezi, shodno odredbi člana 2. Zakona, "lice koje traži azil je stranac koji podnese zahtev za azil na teritoriji Republike Srbije, a o čijem zahtevu nije doneta konačna odluka". Tu treba imati u vidu da se po zahtevu za azil rešava u upravnom postupku.

Osnovna načela Zakona o azilu su sadržana u odredbama članova 6-18 (zabrana proterivanja ili vraćanja,[16] načelo nediskriminacije, načelo nekažnjavanja za nezakonit ulazak ili boravak, načelo jedinstva porodice, načelo informisanja i pravne pomoći, načelo besplatnog prevođenja, načelo slobodnog pristupa UNHCR-u, načelo lične dostave, načelo rodne ravnopravnosti, načelo brige o licima sa posebnim potrebama, načelo zastupanja maloletnika bez pratnje i poslovno nesposobnih lica, načelo neposrednosti i načelo poverljivosti.

Iz svega navedenog, može se zaključiti da normativni okvir u Republici Srbiji obezbeđuje pravni osnov koji omogućava rad na prevenciji i zaštiti migranata- tražilaca azila, sa aspekta zaštite ljudskih prava.

Sprovođenje postupka po zahtevima za azil u Republici Srbiji sa aspekta poštovanja ljudskih prava tražilaca azila

Shodno članu 19. Zakona o azilu, "povodom zahteva za azil i prestanka tog prava, u prvom stepenu postupak vodi i sve odluke donosi nadležna organizaciona jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova - Kancelarija za azil".[17] U praksi, budući da "Kancelarija za azil još nije formirana, sve poslove iz njene nadležnosti obavlja Odsek za azil u okviru Odeljenja za strance Uprave granične policije MUP-a".[18] Prema članu 20. Zakona, drugostepeni organ u ovom postupku je devetočlana Komisija za azil, čiji sastav na četiri godine imenuje Vlada Republike Srbije. Tražilac azila ima i "mogućnost da pokrene upravni spor pred Upravnim sudom, kao poslednjom instancom pre pravnosnažnosti konkretnog upravnog akta".[19]

Zakon predviđa da se "do donošenja konačne odluke o zahtevu za azil, licima koja traže azil obezbeđuje smeštaj i osnovni životni uslovi u Centru za azil, koji je u sastavu Komesarijata za izbeglice kao posebne organizacije".[20] U praksi, tih centara može biti više, a za njihovo osnivanje je nadležna Vlada.

Do 2013.godine, na području Republike Srbije funkcionisala su dva centara za azil pri Komesarijatu za izbeglice i imigracije – u Banji Koviljači (od decembra 2008. godine, kapaciteta 33 sobe) i u Bogovađi, opština Lajkovac (od maja 2011. godine,

br. 22/2009).

13 „Službeni glasnik RS", br. 107/2012.

14 „Službeni glasnik RS", br. 97/2008.

15 Član 1. Zakona o azilu.

16 Pomenuto načelo znači da "nijedno lice ne sme biti proterano ili vraćeno protiv njegove volje na teritoriju gde bi njegov život ili sloboda bili ugroženi zbog njegove rase, pola, jezika, veroispovesti, nacionalnosti, pripadnosti određenoj društvenoj grupi ili političkih stavova".

17 Do stupanja na snagu Zakona o azilu, pružanje pomoći i sprovođenje postupka u vezi sa utvrđivanjem izbegličkog statusa podnosiocima zahteva za azil iz trećih zemalja bilo je, shodno Zakonu o potvrđivanju Sporazuma između Savezne vlade SRJ i Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", br. 6/96), u nadležnosti Kancelarije UNHCR u Beogradu.

18 Krstić Ivana, op. cit. str. 57.

19 Prema: Đurović Radoš, Dedakin Jelena, Jančić Ivana, Nadležnosti i praksa u azilnom sistemu Srbije, Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila, Beograd 2013., str. 39.

20 Član 21. stav 1. Zakona o azilu.

kapaciteta 44 sobe).[21]

Zaključkom Vlade Republike Srbije od 28. novembra 2013. godine Vlada je odredila objekate Preduzeća za pružanje ugostiteljskih usluga i trgovinu „SAVA-TENT" u Obrenovcu, kapaciteta do 180 mesta kao i objekte na teritoriji opština Sjenica i Tutin za privremeni smeštaj i obezbeđivanje osnovnih životnih uslova licima koja traže azil u Republici Srbiji.[22]

Specifična kategorija tražilaca azila u Srbiji – maloletni strani državljani bez pratnje roditelja/staratelja, smeštaju se privremeno u Zavod za vaspitanje omladine u Nišu (10 mesta) i u Dom za maloletna lica „Vasa Stajić" u Beogradu (12 mesta).

Opšti je stav da su kapaciteti ovih centara nedovoljni. Prema statističkim podacima, samo u 2014.godini je značajno veći broj lica izrazilo nameru da zatraži azil u Republici Srbiji nego u odnosu na period od samo godinu dana ranije, i taj trend se nastavlja.[23]

Zahtev za azil se može usvojiti (član 28. Zakona),[24] odbiti (član 29. Zakona),[25] ili odbaciti (član 33. Zakona).[26] Zakon predviđa i mogućnost da "stranac čiji je zahtev za azil ranije odbijen u Republici Srbiji može podneti novi zahtev ako obezbedi dokaze da su se okolnosti relevantne za priznavanje prava na utočište ili dodeljivanje subsidijarne zaštite u međuvremenu bitno izmenile".[27] U praksi, šanse da stranac na ovaj način poboljša svoj status su male.

Prava tražilaca azila u Srbiji regulisana su članovima 39-41 Zakona o azilu i obuhvataju pravo na boravak u Republici Srbiji, smeštaj i osnovne životne uslove, zdravstvenu zaštitu, pravo na besplatno osnovno i srednje obrazovanje i pravo na socijalnu pomoć. Istovremeno, Zakon u članu 47. nameće i niz obaveza ovim licima - pridržavanje mera ograničenja kretanja u Prihvatilištu za strance, ako su iste određene; pismeno obaveštavanje Kancelarije za azil o svakoj promeni adrese u roku od tri dana; pridržavanje kućnog reda, ako su smeštena u Centar za azil; odazivanje na pozive i saradnja sa Kancelarijom za azil i drugim nadležnim organima u svim fazama postupka azila; predaja ovlašćenom službeniku svojih putnih isprava i identifikacionih dokumenata; ostanak na teritoriji Republike Srbije do okončanja postupka za dobijanje azila; napuštanje Centra za azil po donošenju konačne odluke o zahtevu za azil.

Analize ukazuju i da je "Republika Srbija prva je od zemalja u regionu u kojoj je usled nepovoljnih okolnosti za prihvat migranata u Grčkoj, od 2010. godine došlo do povećanja broja evidentiranih ilegalnih migranata, ali i broja lica koja su izrazila nameru da zatraže azil".[28] Sa eskalacijom unutrašnjeg ratnog sukoba u Siriji, sve veći broj državljana te zemlje se od 2013. godine pojavljuje na teritoriji Srbije sa zahtevom za dobijanje azila. Inače, početkom 2014. godine je u Srbiji bilo smešteno oko 500 tražilaca azila,[29] uglavnom iz Sirije, Avganistana, Pakistana, Eritreje i Somalije.

Vlada Srbije je evidentno bila nepripremljena za očekivani izbeglički talas sa

21 Uporedi: http://www.kirs.gov.rs/articles/azilcentri.php?type1=38&lang=SER&date=0

22 Detaljnije: http://www.kirs.gov.rs/articles/azilcentri.php

23 Detaljnije: http://www.kirs.gov.rs/articles/azilcentri.php

24 U tom slučaju doneće se rešenje kojim se strancu priznaje pravo na utočište.

25 Kada se u sprovedenom postupku utvrdi da je zahtev za azil neosnovan ili da postoje zakonom propisani, taksativno nabrojani razlozi za uskraćivanje tog prava.

26 Zahtev za azil se odbacuje bez ispitivanja ako bi njegov podnosilac mogao da dobije efikasnu zaštitu u drugom delu države porekla, ako uživa zaštitu ili pomoć nekog organa ili tela UN (osim UNHCR) ili mu je priznat azil u drugoj državi, ako ima državljanstvo treće države; ako može da dobije zaštitu sigurne države porekla, osim ako dokaže da za njega nije sigurna; ako je ranije podneo zahtev za azil drugoj državi koja poštuje Ženevsku konvenciju; ako je došao iz sigurne treće države, i ako je namerno uništio putnu ispravu ili drugi identifikacioni dokument.

27 Član 32. Zakona o azilu.

28 Prema: Jelačić Miroslava et al., Izazovi prisilnih migracija u Srbiji – drugi pogled na pitanja azila i readmisije, Grupa 484 & Beogradski centar za bezbednosnu politiku & Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2013., str. 2.

29 U tom periodu je u Srbiji zahtev za azil podnelo preko 4.000 lica. Međutim, mnogi od njih ubrzo putuju dalje ka evropskim zemljama, i ne sačekavši rešavanje po tom zahtevu, što svedoči da je Republika Srbija za njih u najvećem broju slučajeva tek zemlja tranzita.

Bliskog Istoka i, za razliku od drugih država regiona, nije preduzela skoro ništa kako bi se proširili postojeći kapaciteti za prihvat azilanata. Vladu su u tome dodatno ometale neke od lokalnih vlasti u mestima gde postoje ili je bila planirani izgradnja novih objekata za prihvat azilanata, a čelnici pojedinih lokalnih samouprava (Lajkovac, Obrenovac, Banja Koviljača), su neretko davali populističke i huškačke izjave, podstičući strah, nacionalnu i versku mržnju[30] prema strancima smeštenim u njihovoj sredini. Primer za to je istup predsednika opštine Lajkovac Živorada Bojičića, koji je početkom novembra 2013. godine izrazio negodovanje što su azilanti smešteni u Bogovađi proslavili islamski praznik Kurban Bajram zajedno sa donatorima humanitarne pomoći iz Novog Pazara i zatražio da se isti premeste u sredine nastanjene muslimanskim življem na prostoru Sandžaka. Od opštinskih predstavnika Lajkovca su se u medijima iznosile i insinuacije da se među azilantima nalaze i pripadnici terorističkih grupa, da postoji opasnost od zaraznih bolesti, te da je neprihvatljivo da ta lica budu smeštena u blizini objekta Vojske Srbije u Bogovađi.[31]

Ksenofobični[32] odnos dela lokalnog stanovništva u Srbiji prema tražiocima azila iz afričkih i azijskih zemalja je inače prvi put eskalirao 2011. godine u Banji Kovijači kod Loznice, gde je tri godine ranije otvoren Centar za azil. Iza toga je stajalo tzv. udruženje građana „Za Banju Koviljaču", čiji je ključni cilj delovanja bio izmeštanje Centra za azil iz tog mesta.[33] Neprijateljsko raspoloženje stanovnika Banje Koviljače prema azilantima podsticala su i pojedina izbegla lica sa područja BiH, koja sui ih kvalifikovala kao necivilizovane, "mudžahedine" i potencijalne teroriste, prenosioce bolesti i lica sklona kriminalu.[34] Povod za zaoštravanje stanja u Banji Kovijači bio je događaj iz oktobra 2011. godine (slučaj navodnog silovanja državljanke Velike Britanije, za koje je optužen azilant iz Avganistana),[35] nakon čega je Udruženje „Za Banju Koviljaču" iniciralo višednevni bojkot nastave u školama i stalo na čelo protestnog okupljanja na kome je od Vlade Srbije ultimativno zahtevano da se azilanti izmeste iz Banje Koviljače, kako bi to mesto "moglo opet da privlači turiste". Epilog je, uz više ekscesnih slučajeva ispoljavanja mržnje, pa i fizičkih nasrtaja i razbojništava prema azilantima, bio udaljavanje iz Banje Koviljače, uz pomoć interventnih jedinica MUP-a, svih stranaca koji nisu imali dokaze da se nalaze u postupku odobravanja azila.[36]

U Bogovadji kod Lajkovca je 09. novembra 2013. godine došlo je do javnih protesta protiv azilanata žitelja sela Bogovađa, Vračević i Donji Lajkovac, sa zahtevima da se zatvori Centar za azil u Bogovađi.[37] Tom prilikom je došlo do blokade puta u centru

30 Ukazuje se da je „krivično delo izazivanje nacionalne, rasne, verske mržnje i netrpeljivosti (član 317. Krivičnog zakonika Republike Srbije) verovatno najčešće izvršavano krivično delo u Srbiji od početka 90-ih godina XX veka do danas i istovremeno delo za koje se tužilaštva gotovo nikada nisu odlučivala za krivični progon počinilaca". Prema: Beljanski Vladimir, „Pravo i politički ekstremizam – mogućnost primene represije", Hereticus, Vol. 5, br. 2, Centar za unapređivanje pravnih studija, Beograd 2007., str. 90.

31 Uporedi: http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:462851-Azilanti-nisu-briga-Bogovadje

32 Kako pojedini autori navode, „u osnovi ksenofobije (strah pred drugim i drugačijim), kao pogodnog tla za bujanje ekstremizma, postoji samoafirmacija koja se iskazuje u dva vida. Prvi je negativan odnos prema nižima/slabijima od nas, što predstavlja tzv. jačanje superega i podstrek za obračun sa „boljima" od nas (drugi vid samoafirmacije), a to su oni prema kojima osećamo zavist. Ta negativna samoafirmacija, pretočena na nivo naroda, neminovno vodi u stanje ksenofobije". Uporedi: Subotić Milovan, „Određenje savremenog ekstremizma", Vojno delo, Vol. 62, broj 3, Vojnoizdavački zavod, Beograd 2010., str. 299.

33 Zvanični podaci ukazuju da se tada u Banji Koviljači u proseku nalazilo oko 1.100 tražilaca azila i ilegalnih migranata, dok ih je prema tvrdnjama članova pomenutog Udruženja boravilo i po 3.000.

34 Detaljnije na: http://www.dw.de/azilanti-u-Srbiji-gdje-je-nestala-ljudskost/a-17280787

35 U prvom stepenu osuđen na pet godina zatvora. Presuda nije pravosnažna, u toku je postupak po žalbi. Sam slučaj je do danas nedovoljno razjašnjen i predmet je različitih spekulacija. Uz javnosti nedostupnu optužnicu postoje indicije da je oštećena osoba preko fejsbuka prethodno upoznala(šaljući tuđe fotografije kao svoje) i potom zakazala sastanak u Banji Koviljači sa pomenutim tražiocem azila, gde je i ostala nekoliko dana, družeći se sa više azilanata.

36 Videti opširnije: Rudić Mirko, „Banja Koviljača: netrpeljivost i šivaća mašina", Vreme, Beograd 03.04.2014., str. 26-27.

37 Zbog velikog priliva azilanata, u Bogovađi je tokom 2013. godine često boravilo dvostruko više lica od smeštajnih kapaciteta, zbog čega su prekobrojni azilanti spavali na otvorenom, u šumama, obijenim

Bogovađe, a zaprećeno je i onemogućavanjem pristupa zgradi Opštine Lajkovac. Ljudska prava i lična sigurnost oko 70 tražilaca azila u Srbiji (prethodno izmeštenih iz Bogovađe) bili su 28. novembra 2013. godine neposredno ugroženi nasiljem koje je izazvala veća grupa meštana naselja Ušće i Skela kod Obrenovaca. Uz ksenofobična obrazloženja da će boravak lica iz azijskih i afričkih zemalja ugroziti sigurnost njihovih porodica i dece, pa i bezbednost termoelektrane "Nikola Tesla" učesnici protesta su onemogućili azilantima da se usele u za to određene barake. U požaru koji je tom prilikom podmetnut, jedna od baraka je izgorela, a tražiocima azila nije bilo dozvoljeno da izađu iz autobusa na putu blokiranom barikadama. Ovaj slučaj je donekle razrešila Vlada Republike Srbije, koja je uz formalnu osudu nasilja u Obrenovcu, odredila objekat u vlasništvu Privrednog društva Sava TENT za privremeni smeštaj tražilaca azila. Takođe, Vlada je tada najavila da će azilanti koji su se u uslovima nadolazeće zime nalazili u šumi u selu Bogovađa, biti premešteni u objekte na području opština Sjenica i Tutin, na inicijativu tadašnjeg ministra bez portfelja S.Ugljanina, a u skladu sa saglasnošću tamošnjih lokalnih samouprava.[38] Kao značajan sopstveni gest, Vlada je navela da lica koja traže azil u Srbiji oslobađa obaveze plaćanja boravišne takse.[39] Najzad, iako je Vlada Srbije svojom odlukom dala Komesarijatu za izbeglice na korišćenje kasarnu u selu Mala Vrbica kod Mladenovca, koja je trebalo da bude renovirana za potrebe smeštaja tražilaca azila, radovi na tom objektu nisu započeti.[40]

Takođe, različiti oblici protesta koji su dodtano podstrekivali ksenofobiju, kao i preporuke taksistima da ne voze azilante obrazlažući to mogućim problemima sa nadležnim organima, jasno ukazuje na nepostojanje sistemskog odgovora države na iregularne migracije, kao i efikasnog sistema zaštite od diskriminacije.

Prihvatilište za strance u kontekstu ugrožavanja ljudskih prava lica koja traže azil

Prihvatilište za strance u Padinskoj skeli postoji od 1982. godine, a ingerencije nad ovom ustanovom zatvorenog tipa, namenjenom strancima koji su na ilegalan način ušli u zemlju a do okončanja postupka za proterivanje, od njenog osnivanja imalo je Savezno ministarstvo za unutrašnje poslove. Nakon uspostavljanja Državne zajednice Srbija i Crna Gora 2003. godine i prelaska funkcija bezbednosti u nadležnost republika članica, Prihvatilište za strance je postalo unutrašnja oranizaciona jedinica Uprave granične policije MUP-a Republike Srbije.[41]

Prihvatilište za strance formalno nije zatvor, ali ima sve odlike ustanove tog tipa (sobe sa ojačanim metalnim vratima koja se zaključavaju, betonske zidove i podove, metalna zaštitna ojačanja/rešetke na prozorima, naoružane stražare, nemogućnost udaljenja bez odobrenja). Pomenuti objekat je predviđen za smeštaj 137 lica, ali je broj stranaca koji u njemu borave u protekloj deceniji najčešće bio višestruko manji. To je značajna razlika u odnosu na 90-te godine XX veka, kada je u Prihvatilištu u nehumanim uslovima istovremeno držano po više stotina stranih državljana različitog profila (poput muškaraca bošnjačke nacionalnosti izbeglih 1995. godine u Srbiju tokom operacije

vikendicama, na seoskom groblju, pri čemu im od nadležnih državnih ustanova često nisu obezbeđivani ni dnevni lanč paketi hrane, niti odeća za hladnije dane. Detaljnije: Jelačić Miroslava et al., op. cit. str. 26.

38 Tokom decembra 2013. godine, za grupu azilanata iz Bogovađe organizovan je smeštaj u sali za svečanosti privatnog hotela "Berlin" u Sjenici.

39 Opširnije: http://www.seebiz.eu/Vlada-srbije-azilanti-idu-u-Tutin-i-Sjenicu-deo-ostaje-u-Obrenovcu/ar-77402/

40 Uporedi: Ljudska prava u Srbiji 2013: pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2014., str. 230.

41 Prema članu 50. aktuelnog Zakona o strancima, strani državljani se u Prihvatilištu u Padinskoj skeli ne smeju držati duže od 90 dana. Ova je odredba, međutim, već u sledećem stavu istog člana relativizovana, pa se nabrajaju okolnosti koje mogu dovesti do produženja pomenutog roka (neutvrđeni identitet, ometanje prinudnog udaljenja (!?), zahtev za dobijanje azila koji je u međuvremenu podnet), ali ipak ne duže od šest meseci.

zauzimanja Srebrenice). Prema dostupnim podacima, do sada nije bilo slučajeva bekstva iz Prihvatilišta.

Svedočenja većeg broja potencijalnih tražilaca azila u Srbiji, koja objavljuje internet mreža "No border Serbia", sadrže optužbe o nehumanim uslovima smeštaja u Prihvatilištu za strance u Padinskoj Skeli, arbitrernom postupanju MUP-a prema ilegalnim migrantima i njihovom proterivanju iz zemlje po pravilu preko srpsko-makedonske granice nezavisno na koji način su ušli u Srbiju. Na osnovu toga, "No border Serbia" smatra da postoji "potpuna disfunkcionalnost srpske migracione politike", budući da "migranti nemaju zagarantovanu zaštitu čak ni sa validnim potvrdama o izraženoj nameri za azil". Oni se "nakon pritvaranja više ne prepoznaju kao tražioci azila, a u zatvorima nemaju nikakve šanse da isti zatraže". Prema "No border Serbia", svaka deportacija je neregularna i predstavlja zločin", ali su opisane "deportacije neregularne čak i prema postojećem zakonu", jer se strani državljani proteruju čak iako "po propisu zatraže azil".[42]

Ocena stanja ugroženosti ljudskih prava migranata- tražilaca azila u Republici Srbiji

Ljudska prava lica koja od vlasti strane države traže azil već su višestruko povređena samim tim što su bila primorana da zbog različitih oblika diskriminacije i progona napuste teritoriju sopstvene zemlje. Iako među tražiocima azila postoje i takozvani ekonomski migranti, izvesno je da su i njima u matičnoj državi bila uskraćena neka od osnovnih ljudska prava, pre svega pravo na rad i pravo na socijalno obezbeđenje.

Kada je reč o kršenju ljudskih prava u postupku rešavanja po zahtevu za dobijanje azila u Srbiji, izvori ugrožavanja se mogu nalaziti u samom pravnom okviru kojim se ova pitanja uređuju na nacionalnom nivou (nepostojanje zakonskog okvira ili njegova zastarelost i neadekvatnost, neusklađenost sa međunarodnim standardima), u nezakonitom ili diskriminitorskom postupanju organa vlasti zaduženih za sprovođenje postupka odobravanja azila, kao i u neprijateljskom odnosu društvene sredine u kojoj se tražioci azila privremeno nalaze.

Iako rešenja koja sadrži Zakon o azilu predstavljaju određeni napredak na području zaštite lica koja u Srbiji traže azil i izvesnu garanciju da njihova ljudska prava neće biti drastičnije kršena, neke od odredaba ovog akta nisu u potpunosti usklađene sa međunarodnim standardima i u koliziji su sa konvencijama kojima je Republika Srbija pristupila.

U postupku rešavanja po zahtevima za azil u Srbiji, postoji više manjkavosti, vezanih za postupanje po žalbama na rešenja kojim se odbijaju (odbaciju) zahtevi za dobijanje azila, rokove u kojima se mora doneti odluka u prvom stepenu, neažurnost u određivanju spiska tzv. sigurnih trećih zemalja, nepostojanje institucije koja bi se bavila pitanjima integracije azilanata, često sprovođenje deportacija na način koji odudara od međunarodne prakse i prihvaćenih standarda.

Evidentno je i da su postojeći kapaciteti centara za azil nedovoljni a uslovi u njima neodgovarajući, što negativno utiče na ostvarivanje zajemčenih ljudskih prava azilanata. To se odnosi i na kapacitete za smeštaj maloletnih stranaca koja se u Srbiji nalaze bez roditelja, odnosno staratelja. Sporni su i kadrovska popunjenost, ali i stručna kompetentnost pojedinih policijskih službenika Uprave granične policije MUP-a koji odlučuju po zahtevima za azil, zbog čega je nužno da Kancelarija za azil što hitnije počne da funkcioniše.

Pojave latentno prisutnog rasizma u Srbiji se nedovoljno ozbiljno shvataju, često neosnovano negiraju, a u nekim slučajevima i podstiču, čak i od struktura koje bi se protiv toga morale boriti. Uočljivo je da su poslednjih godina, paralelno sa produbljivanjem ekonomske i socijalne krize, sve prisutnije manifestacije ksenofobije, huškačkih izjava

42 Videti detaljnije: "Testimony: Imprisonment in Padinska Skela and deportation from Serbia", dostupno na: http://www.noborderserbia.wordpress.com/2014/02/15/testimony-imprisonment-in-padinska-skela-and-deportation-from-serbia/

protiv stranaca, ali i nemali broj bezbednosnih incidenata, koji su uključivali i fizičke napade na azilante. Takođe, veoma negativnu ulogu u pogledu odnosa prema stranim državljanima koji u Srbiji traže azil imali su i imaju pojedini mediji, posebno tabloidna štampa, koja je iz težnje za senzacionalizmom, veoma često prenosila, pa i promovisala ksenofobiju i govor mržnje, doprinoseći ugrožavanju ljudskih prava azilanata.

Može se oceniti da su lica koja traže azil, odnosno ilegalni migranti u celini, u pogledu stepena ugroženosti ljudskih prava treća grupacija u Srbiji – iza Roma i pripadnika LGBT populacije.

Zaključak

U Republici Srbiji i državnim tvorevinama koje su joj prethodile su u dugom periodu prisutni različiti problemi u vezi ilegalnih i prisilnih migracija, a njihov obim i intenzitet, kao i uticaj na ugroženost ljudskih prava lica koja na ovom prostoru traže privremeno ili trajno utočište, zavisili su i zavise od brojnosti i strukture lica koja traže azil i razloga zbog kojih ga traže, područja sa kojih dolaze, njihove rasne, nacionalne ili religijske pripadnosti, kao i od unutrašnjeg normativnog okvira, te ekonomskih, socijalnih i političkih prilika u zemlji.

Republika Srbija, kao država koja se graniči sa četiri članice Evropske unije i koja predstavlja predstražu Šengenskom sistemu granica u Evropi, istovremeno je i država tranzita za brojne državljane zemalja afroazijskog kompleksa koji, bežeći od bede, konflikata i neslobode u svojim rodnim krajevima, nastoje da se na svaki način domognu prostora članica Unije. Iz tih razloga, Srbija je u dvostruko delikatnom položaju. Kao zemlja koja se nalazi u procesu pridruživanja EU, u obavezi je da delovanjem svojih institucija zaštiti južne granice Evropske unije od nelegalnih migranata i potencijalnih terorista, a s druge strane je izložena zahtevima da i sama sprovodi graničnu politiku koja ima elemente rasizma i kojom se ugrožavaju neka od univerzalno zajemčenih ljudskih prava.

Premda bi se moglo zaključiti da u Republici Srbiji danas postoji relativno zadovoljavajući normativni okvir za zaštitu ranjivih društvenih grupa od različitih vidova diskriminacije, kada je reč o tražiocima azila, oni u Srbiji ipak otežano ostvaruju osnovna ljudska prava. Iako ksenofobični stavovi i rasizam nisu većinsko opredeljenje građana Srbije, ipak postoje u zabrinjavajućem obimu i moraju izazvati zabrinutost.

Praktični dometi šestogodišnjeg sprovođenja Zakona o azilu se mogu smatrati diskutabilnim, ako se ima u vidu da su uprkos više od 10.000 do 2014. godine podnetih zahteva za azil, samo za 12 lica doneta pozitivna rešenja – četiri lica su dobila izbegličku, a osam supsidijarnu zaštitu[43] (sedam od tih lica su u međuvremenu otišla iz Srbije). To, s druge strane, pokazuje da najveći broj podnosilaca zahteva Republiku Srbiju smatra samo zemljom tranzita.

Nužne su i izmene postupka na samoj graničnoj liniji, kako se odluka da se stranom državljaninu koji tu zatraži azil onemogući ulazak u zemlju, odnosno zahtev odbije, ne bi donosila samo na osnovu procene pripadnika Granične policije MUP-a, već uz delovanje odgovarajućeg mehanizma monitoringa. Takođe, potrebno je preispitati neke aspekte funkcionisanja Prihvatilišta za strance u Padinskoj skeli.

Sa čelnicima lokalnim samouprava na čijim područjima azilanti borave se mora mnogo više raditi kako bi prema stanovništvu i široj javnosti delovali na konstruktivan način, a ne podsticali konflikte. Isto to važi i za deo medija u Srbiji.

43 Prema članu 2. stav 8. Zakona o azilu, subsidijarna zaštita se nakon sprovedenog postupka po zahtevu za azil "dodeljuje strancu, koji bi u slučaju povratka u državu porekla bio izložen mučenju, nečovečnom ili ponižavajućem postupanju, ili bi njegov život, bezbednost ili sloboda bili ugroženi nasiljem opštih razmera koje je izazvano spoljnom agresijom ili unutrašnjim oružanim sukobima ili masovnim kršenjem ljudskih prava".

Literatura

1. Beljanski V., „Pravo i politički ekstremizam – mogućnost primene represije", Hereticus, Vol. 5, br. 2, Centar za unapređivanje pravnih studija, Beograd 2007., str. 87-92.
2. Đurović R.; Dedakin J.; Jančić I., Nadležnosti i praksa u azilnom sistemu Srbije, Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila, Beograd 2013;
3. Jelačić M. et al., Izazovi prisilnih migracija u Srbiji – drugi pogled na pitanja azila i readmisije, Grupa 484 & Beogradski centar za bezbednosnu politiku & Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2013.
4. Krstić I., Zaštita prava migranata u Republici Srbiji – priručnik za državne službenike i službenike u lokalnim samoupravama, Međunarodna organizacija za migracije – Misija u Srbiji, Beograd 2012.
5. Ljudska prava u Srbiji 2013: pravo, praksa i međunarodni standardi ljudskih prava, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd 2014;
6. Rudić M., „Banja Koviljača: netrpeljivost i šivaća mašina", Vreme, Beograd, 03.04.2014., str. 26-27.
7. Subotić M., „Određenje savremenog ekstremizma", Vojno delo, Vol. 62, broj 3, Vojnoizdavački zavod, Beograd 2010., str. 297-312.

Propisi

1. Zakon o azilu, Službeni glasnik RS, br. 109/2007.
2. Zakon o zabrani diskriminacije, Službeni glasnik RS, br. 22/2009
3. Zakon o potvrđivanju Sporazuma između Savezne vlade SRJ i Visokog komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice, Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori, br. 6/96.
4. Zakon o strancima, Službeni glasnik RS, br. 97/2008
5. Zakon o upravljanju migracijama, Službeni glasnik RS, br. 107/2012.
6. Krivični zakonik Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005-ispravka, 107/2005-ispravka, 72/2009, 111/2009, 121/2012 i 104/2013
7. Ustav Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 98/2006.

Elektronski izvori

1. http://www.dw.de/azilanti-u-Srbiji-gdje-je-nestala-ljudskost/a-17280787
2. http://www.kirs.gov.rs/articles/azilcentri.php?type1=38&lang=SER&date=0
3. http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno.290.html:462851-Azilanti-nisu-briga-Bogovadje
4. http://www.seebiz.eu/Vlada-srbije-azilanti-idu-u-Tutin-i-Sjenicu-deo-ostaje-u-Obrenovcu/ar-77402/

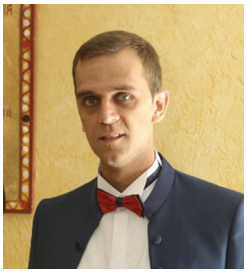

Nemanja Anđelković[1], Blagica Perović[2]

UČENICI U POGRANIČNIM REGIONIMA, SAVREMENA OBRAZOVNA TEHNOLOGIJA I SPREČAVANJE MIGRACIJA KA CENTRIMA

Rezime

Demografski pokazatelji U Srbiji ukazuju na pogubnu činjenicu da najveći broj mladih iz pograničnih područja „trbuhom za kruhom" napuštaju manje sredine posebno pogranična područja i odlazi ili ka razvijenim centrima (posebno u Beograd) ili, još gore, u inostranstvo. Ovaj rad ima za cilj da ukaže na značaj savremene obrazovne tehnologije i posebno na njen značaj za sprečavanje depopulacije manje razvijenih regiona.

Korišćenje najnovijih tehničkih dostignuća tokom obrazovnog procesa prekida tradiciju u kojoj je nastava jednosmeran proces, gde nastavnik emituje znanje koje učenici pasivno usvajaju, a onda reprodukuju kao naučeno. Saavremenea obrazovna tehnologija postaje nužnost novog obrazovanja za novo vreme u koje smo zakoračili i koje je pred nama. U savremenoj nastavi menja se uloga nastavnika, posebno u organizaciji nastave. Od nastavnika se traži da na najbolji način osmisli i kreira multimedijalnu nastavu, tako da umesto predavača on sve više dobija ulogu onog koji vodi učenika kroz proces učenja. Naravno, sa novom obrazovnom tehnologijom i novom organizacijom nastave, menja se i položaj učenika u obrazovnom procesu. Informatičko obrazovanje, sa primenom savremene obrazovne tehnologije, stvara mogućnost kako samostalnog tako i interaktivnog rada u grupi, a na taj način je većina učenika više zainteresovana i motivisana za sticanje znanja i veština. To je novi odnos učenika prema nastavi ('kretanja ka nastavi' – N. Suzić), u kojoj učenik nastavu prihvata kao vlastitu aktivnost koja mu nije nametnuta. Dakle, jasno da je savremena obrazovna tehnologija postala nužnost obrazovnog procesa i da ona nužno menja kako ulogu nastavnika tako i ulogu učenika u nastavi.

Ključne reči: Savremena obrazovna tehnologija, nastava, subjekaska pozija učenika.

Stvaranje novog naraštaja treba vaspitača koji neće savetovati detetu da čini ono što i drugi čine, već će se radovati kad uoči da dete odstupa od toga. Ako nam tuđe mišljenje postane smernica, počet ćemo se podčinjavati i tuđoj volji i tako postati samo deo horde koju "nadčovjek" vodi na temelju svoje volje, volje koja ne bi mogla svladati broj ličnosti koje su svaka oblikovane za sebe".

Učiteljica Elen Key u knjizi Stoljeće deteta

1 MA Nemanja Anđelković, Katedea za sociologiju, Filozofski fakultet Kosovska Mitrovica
2 MA Blagica Perović, Katedea za sociologiju, Filozofski fakultet Kosovska Mitrovica

ATTITUDES OF STUDENTS ON THE IMPACT OF MODERN EDUCATIONAL TECHNOLOGY ON AFFIRMATION SUBJECTIVE POSITION IN TEACHING

Abstract

Demographic indicators In Serbia, are showeing a devastating fact that most of the young people from the border areas are leaveing "belly for bread" smaller areas especially border areas and go to either developed centers (especially to Belgrade) or, worse, abroad. This paper aims to highlight the importance of modern educational technology and, in particular, its importance for preventing depopulation of less developed regions.

Useing the newest technological achivments during educational process ends the tradition of education being oneway process, where teacher emits the knowlage which students are adopting passivly and then reproduce as learned. In terms where modern technology takes central place the role of a teacher is changed, especialy in guiding and organization of teaching. The teacher is trained to design, use or create mulimedial material in best possible way, and instead of a speaker he gets a role of one who helps and guides a student through a process of learning. Offcorse beside teacher's role being changed, student's role is also changed. Students attitude toward teaching N. Suzic (2003) categorizes in three groups: 1) moving toward teaching, 2) moving against teaching (oposing teachers activities, varios acts of belitteling and destruction of school and teaching), 3) avoiding teaching (skiping calsses and droping out of school). Introduceing self-contained and interactive work in groupe in information technology education will create pedagogical climate where most of of the studets will prefere the attitude of moving toward the teaching with high level of interst, motivation, curiosity and satisfaction in adopting knowlage of working with coputers (student accepts the teaching as his own activity which is not forced apon him). Thus the chageing the roles of teacher and student has become a neccesity. In this paper, based on a empirical research conducted in Pirot (two elementary and two high schools), we strived to explain in what measure the modern educational technology is used in teaching and whether its aplication in teaching contributes promoteing the subjective position of student in teaching. In our opinion, the new school for new time that is comeing (in some countries faster and in some at slower rate), with the use of new educational technology, should meet the following requirements: It is essential that education becomes at the same time theoretically, technologically, practically and manually. Students need to develop their ability to quickly learn and adapt to sudden changes. Learning has to be an interesting and active process, so it is necessary to use strategies that students put at the heart of the learning process. Students must themselves have control over the learning process. A large number of learning activities should be adapted to different learning styles, so students can choose the style and strategy that best suits their needs. The concept of professional practice should be based on the "action reflection" paradigm, according to which the teacher is a "reflexive practitioner" who, on the basis of research and critical thinking of his own practice, formulates the pedagogical theory and changes at the same time as the conditions in which it takes place

Key words: Modern educational technology,teaching, subjective position of student.

Teorijski pristup problemu istraživanja

Razvoj nauke, tehnike i tehnologije, brze i nagle promene u svim sferama života, na bazi znanja i informacija, čine najvažniju karakteristiku vremena u kome živimo. Znanje postaje najvažniji proizvodni resurs i najbitniji faktor razvoja svake zemlje. Brojni rezultati naučnih istraživanja sve više se primenjuju u proizvodnji, tehnici, tehnologiji...

a to doprinosi da se borba za naučni i tehnički progres vrši i u oblasti obrazovanja. Nikada kao danas reč "znanje" nije imalo veći značaj i veću ulogu u životu savremenog čoveka. Nikada nije postojala veća potreba za njim i njegovim korišćenjem nego sada. Stvara se novi svet - svet nauke, učenja i mišljenja. Posmatrajući eksplozivni razvitak i prisustvo tehnike i tehnologije u svim domenima ljudskog rada, možemo već danas opravdano tvrditi da sadašnje tradicionalno obrazovanje obrazuje učenike i studente za društvo koje već nestaje ili koje za desetak godina neće postojati. Jer, obrazovanje je preduslov produktivnosti i kvaliteta proizvodnje. Otuda ciljevi i principi koncepcije savremenog obrazovanja nameću potrebu potpune rekonstrukcije tradicionalnog vaspitno – obrazovnog sistema. Posebno, aktualizovanje ciljeva i sadržine vaspitno – obrazovnog sistema, kao i menjanje njegove metodološke osnove i prestruktuiranje institucionih i organizacionih oblika.

I našu zemlju i vaspitno – obrazovni sistem „zapljusnuo" je talas modernizacije, proizišao iz naučno – tehnološke revolucije, a to implicira i promene u svim oblastima obrazovanja. To je značajno uticalo na razvoj, programiranje i praktično uvođenje savremene obrazovne tehnologije u svim sferama obrazovanja. Dve oblasti moderne nauke najviše su doprinele da se razvije vrhunska nastavna tehnologija: elektronika i informaciona tehnologija. Zahvaljujući ovim dvema naučnim oblastima, bilo je moguće razvijati modernu pedagošku tehnologiju (multimedijsku, televizijsku i kompjutersku) koja je doprinela i doprinosi unapređivanju nastave, motivacije učenika, podizanju kvaliteta učenja i nastave. Savremeno obrazovanje, za novo vreme koje je pred nama, nalaže promene tradicionalnog vaspitno – obrazovnog sistema, metoda, oblika, principa. Aktivnost je osnova za razvoj i napredovanje ličnosti jer nova škola afirmiše učenika kao aktivnog subjekta u nastavi. Zbog toga je, u cilju podsticanja razvoja, nužno obezbediti uslove za aktivno učešće mladih – učenika pa i nastavnika. Kada govorimo o savremenoj školi, nema više nikakvih nedoumica u pogledu potreba za individualizacijom nastave u okviru koje se afirmiše subjekatska pozicija učenika. O tome je pisao veliki broj autora, i to ne samo pedagoga, već i sociologa i psihologa (Markovac, 1970, Đorđević, 1981, Kvaščev, 1984, Krkljuš, 1986, Đukić, 1995, Dedić, 1996...). Međutim, nezaobilazno je pomenuti nekoliko suštinskih razloga (obeležja) koji predstavljaju osnovu diferencijacije, potkrepljuju nužnost primene individualizacije u nastavnom procesu i ujedno objašnjavaju kakve sve razlike postoje među učenicima i odakle one potiču, a samim tim zašto je važno da se u nastavi što više afirmiše subjekatska pozicija učenika. Autori koji se zalažu za ovakav koncept nastave kao uzrok navode sledeće razloge: Kad su u pitanju razlike o kojima treba voditi računa pri individualizaciji nastave, u zavisnosti od autora, pominju se razlike u: uzrasnom dobu, inteligenciji, u pred/znanjima učenika, temperamentu, karakteru, individualno-psihološkim osobenostima, motivima i stavovima, dok pojedini autori smatraju da u obzir treba uzeti i sve što dete sa sobom donosi u vaspitnoobrazovnu situaciju.

Aktivnost učenika u nastavi, putem koje on dolazi do znanja vlastitim intelektualnim naporima, za profesora Havelku, ima sličnu poziciju kao i naučnik u odnosu na nove naučne istine: „...saznajni proces u aktivnoj nastavi nije bez obeležja naučnog otkrivanja. To što učenik, u stvari, ponovo otkriva naučne istine (istine koje su u nauci već uveliko poznate) nikako ne obezvređuje konstataciju da je on subjektivno, s vlastitog stanovišta, a u položaju koji je veoma sličan položaju autentičnog istraživača" (Havelka, 2000, str. 37). Dakle, aktivna nastava sa primenom savremene obrazovne tehnologije, stvara mogućnost da učenik sve više postaje i subjekt, a ne samo puki objekt, nastovnog procesa.

U literaturi koja se bavi problematikom subjekatske pozicije učenika, pretežno se koristi pojam individualizacija nastave, te ćemo uz pomoć njega pokušati da objasnimo pojam koji nas zanima. Tako recimo, u Pedagoškoj enciklopediji, nailazimo na pojam individualizacija nastave, gde se između ostalog kaže: "Kompatibilna i komplementarna sa diferencijacijom, individualizacija nastave je didaktički princip koji obavezuje školu i nastavnika da nastavne ciljeve, sadržaje, metode, odnose i pomoć u nastavi prilagođavaju

učeniku, da otkrivaju, uvažavaju i razvijaju naučno priznate razlike među učenicima i da nastoje da grupno poučavanje i učenje što više individualizuju i personalizuju, da učeniku omoguće relativno samostalno i samoinicijativno učenje, usklađeno sa društvenim i opštim zadacima nastave, da podstiču sopstveno stvaralačko mišljenje učenika i priznaju originalnost njegove ličnosti, da potpomažu njegove hobije, želje i potrebe iako one nemaju opšti značaj" (Potkonjak, 1989, str. 265).

Prema Pedagoškom leksikonu (1996, str. 193–194), pod individualizacijom se podrazumevaju spontani ili standardizovani obrasci aktivnosti kojima se opšta društvena ili grupna očekivanja i zahtevi prilagođavaju individui, pojedincu. Reč je o specifičnim postupcima kojima se programski zahtevi i didaktičko-metodičko oblikovanje nastave usklađuju sa osobinama učenika koje su značajne za uspeh u učenju, na primer, sa učeničkim predznanjima, sposobnostima i interesovanjima. Prema tome, iz navedenog vidimo da za razliku od frontalne nastave individualizacija nastave stvara mogućnost da svaki učenik, prema svojim ineresovanjima, u određenom vremenskom periodu, različite dužine, individualno obavlja rad koji je sam odabrao, ili mu ga je odredio nastavnik. Dakle, individualizacija učenja je podešavanje učenja prema individualnim mogućnostima onoga ko uči, u školi i drugim obrazovnim institucijama to se obavlja putem individualizacije nastave i drugih oblika učenja (za mlade i odrasle), a u procesu samoobrazovanja svaki pojedinac za sebe određuje sadržaj, tempo, oblike, metode i sredstva sopstvenog učenja.

J. Đorđević, u članku Individualizacija u nastavi navodi definicije ovog pojma, koje je dalo nekoliko autora: Norman Gronland smatra da "individualizovana nastava podrzumeva nastavne postupke kojima se mogu zadovoljiti individualne potrebe svakog učenika tako da se do maksimuma utiče na njegovo učenje i razvoj". U francuskom psihološkom rečniku A. Pijerona nalazimo da je... "individualizacija pedagoški postupak koji, nasuprot frontalnoj nastavi, dozvoljava svakom učeniku u razredu da u jednom vremenskom periodu, više ili manje dugom, obavlja individualni rad koji je sam odabrao ili mu ga je odredio nastavnik, a koji odgovara njegovim stvarnim mogućnostima". Sovjetski autor Kirlova pod individualizacijom podrazumeva: "sistem metoda i organizaciju nastavnog procesa usmerenih na određeni tip ličnosti. "Individualizacija nije jednokratna mera već sistem individualnih prilaza". Sovjetski autor Kruteckij podvlači da "individualizacija nastave označava njenu orijentaciju na individualno-psihološke osobenosti učenika i organizuje se vodeći računa o tim osobenostima (Prema: Đorđević, 1979, str. 170-173).

Sumirajući brojna određenja individualizacije nastave i individualno učenje, J. Đorđević i sam definiše pojam individualizacije nastave na sledeći način: "Individualizovati nastavu znači orijentisati se na realne tipove učenika, uzimati u obzir realne razlike među njima, usklađivati i varirati metode i postupke pedagoškog delovanja prema tim razlikama, pomoć i učenicima da napreduju prema vlastitom tempu i mogućnostima. Razlike među učenicima odnose se na opšte sposobnosti, brzinu napredovanja, interesovanja, motivaciju, stavove, ali takođe i na posebne, specijale sposobnosti. Individualizacija nastave je, u stvari, prilagođavanje didaktičkih aktivnosti učenicima, vodeći računa o njihovim individualnim osobenostima, što zapravo znači podsticati aktivnosti pojedinaca na putu njihovog razvoja. Individualizacijom se nastoje ostvariti mogućnosti u razvoju svakog učenika" (Isto, str. 173).

Profesor Petar Mandić, smatra da se suština principa individualizacije nastave "iskazuje se u zahtevu da se nastava prilagodi, odmeri, dozira, uskladi, da se u nastavi zadovolje i uvaže dečja interesovanja i da se vodi računa o individualnim svojstvima učeniika. U studijama o individualizaciji nastave kao "permanentnoj inovaciji" ističe se da se individualizacija odnosi na takvo planiranje, organizaciju i realizaciju nastavnog programa, svakodnevnih lekcija i celokupne vaspitno-obrazovne delatnosti, koja uvažava interesovanja, potrebe i mogućnosti svakog učenika, maksimalno razvija njegove snage i sposobnosti i obezbeđuje pretpostavke za stvaralačko uključivanje u nastavni proces" (Mandić, 1998, str. 43). Rober Dotran na sledeći način definiše individualizovanu

nastavu: "To je oblik nastave koji se zasniva na uzimanju u obzir činjenice da se deca međusobno razlikuju i da imaju vlastite karakteristike: stepen i prirodu inteligencije, manifestovanje svog temperamenta i karaktera itd... Individualizovan rad ne insistira na izvršavanju jednakih zadataka kod svih učenika, već na mogućnosti izbora onoga što im najviše odgovra. Reč je o radu prilagođenom svakom pojedincu koji je pripremljen za njega, jer se pokazalo korisno da ga on vrši pod određenim uslovima. To još nije nov oblik rada, već je, u stvari, onaj oblik koji velik broj nastavnika često, u raznim prilikama, primenjuje, propitujući svoje učenike. Svesno ili nesvesno, oni skoro uvek prilagođavaju svoja pitanja snazi svakog deteta i sređuju ih po težini kako bi s uspehom mogli da ispitaju velik broj učenika. Na individualizovan rad ne gledamo kao na cilj po sebi, već kao na sredstvo koje treba zajedno sa drugima da se upotrebi da bi se detetu obezbedio normalan razvoj i bolje izgrađivanje njegovog duha" (Dotran, 1962, str. 173). Američki autori Saifer, Bauman, Isenberg i Jatongo, smatraju da je individualizovani pristup učeniku "vaspitni pristup koji uzima u obzir šta jedno dete donosi u situaciju nastave i učenja. Pretpostavka ovog pristupa jeste da ne postoje dva deteta koja ulaze u vaspitnoobrazovnu aktivnost na isti način. Deca donose u vaspitnoobrazovnu aktivnost svoja lična iskustva, stavove, veštine itd. Da bi bio uspešan, nastavnik mora imati osećaj za ove razlike. Individualizovano podučavanje, u svojoj najčistijoj formi, pojavljuje se kad nastavnik i dete utiču jedan na drugog" (Saifer, 1997, str. 9). U svim navedenim definicijama, osim u poslednjoj, uočavamo ograničenost individualizacije nastave samo na specifične postupke ili metode, zatim na organizaciju nastavnog časa, na didaktičke aktivnosti, dok navedeni američki autori individualizaciju posmatraju kao vaspitnoobrazovni pristup uopšte.

Metodologija istraživanja

Na osnovu kratke teorijske elaboracije, ali i na osnovu i svetskih ali i domaćih iskustava dolazimo do zaključka da su promene položaja učenika i nastavnika u procesu informatičkog obrazovanja postale nužnost. U ovom radu, na osnovu empirijskog istraživanja sprovedenog u Pirotu (u dve osnovne i dve srednje škole) izvršili smo istraživanje u kojem smo nastojali da objasnimo U kojoj meri se primenjuje savremena obrazovna tehnologija u nastavi i da li njena primena doprinosi afirmaciji subjekatske pozicije učenika? – Problem istraživanja

Predmet istraživanja: A osnovu postavljenog problema istraživanja, predmet istraživanja su stavovi nastavnika i učenika o značaju primene savremene obrazovne tehnologije u cilju poboljšanja nastavnog procesa.

Cilj istraživanja je emprijskim putem utvrditi da li i u kojoj meri primena savremene obrazovne tehnologije doprinosi afirmaciji subjekatske pozicije učenika u nastavnom procesu?

Zadaci istraživanja: Na osnovu postavljenog cilja proizilaze sledeći zadaci:

- Utvrditi u kojoj meri se primenjuje savremena obrazovna tehnologija u nastavi
- Ispitati stavove nastavnika o tome da li primena SOT-a utiče na poboljšanje nastavnog procesa
- Ispitati stavove učenika da li im primena SOT-a omogućava da nastavu prihvate kao vlastitu aktivnost
- Utvrditi da li posedovanje sopstvenog računara olakšava učenicima prihvatanje subjekatske pozicije u nastavi
- Utvrditi kako godine staža nastavnika utiču na prihvatanje savremenih nastavnih sredstava

Hipoteze:

Opšta hipoteza - Primena savremene obrazovne tehnologije u nastavi pozitivno utiče na afirmaciju subjekatske pozicije učenika

Posebne hipoteze

- Pretpostavlja se da se savremena obrazovna tehnologija ne primenuje u

dovoljnoj meri u našem obrazovnom sistemu

- Pretpostavlja se da nastavnici imaju pozitivan stav o uticaju savremene obrazovne tehnologije na nastavni proces
- Pretpostavlja se da su učenici u većoj meri od nastavnika spremni za primenu savremene obrazovne tehnologije u nastavi
- Pretpostavlja se da učenici koji poseduju računar lakše prihvataju subjekatsku poziciju u nastavi
- Pretpostavlja se da nastavnici sa dužim radnim stažom u manjoj meri koriste savremena nastavna sredstva u nastavi

Metode, tehnike i instrumenti istraživanja:

Za potrebe našeg istraživanja prvenstveno smo koristili deskriptivnu metodu. Za njenu primenu smo se odlučili iz više razloga. Pre svega, ova metoda je veoma pogodna za korišćenje i njena je suština u opisu obrazovnih pojava. Ovakvim pristupom, te pojave lakše upoznajemo, dublje sagledavamo, pa samim tim i proničemo u njihovu suštinu. Rad na deskripciji specifično je usmeren na iskorišćavanju rezultata za naučna saznanja, a to znači da je usmeren prema generalizaciji, prema pronalaženju bitnih zajedničkih karakteristika, kako istovrsnih, tako i srodnih pojava. Ono što se očekuje primenom ove metode je da nam pruži realne, tačne i reprezentativne podatke jer ona opisuje ono „što jeste". Jednom rečju, deskriptivna metoda nam omogućava da se ne zadržimo samo na opisu fenomena obrazovanja, koji je predmet proučavanja, već da u taj proces uključimo i upoređivanje, suprotstavljanje prikupljenih podataka, njihovo procenjivanje i tumačenje. U ovom istraživanju smo se odlučili za tehniku anketiranja i za instrument istraživanja sastavili upitnik za činjenice, stavove i mišljenja.

Mesto istrživanja:

Naše istraživanje realizovano je u dve osnovne i dve srednje škole u Pirotu: O.Š. "Sveti Sava" Pirot, O.Š."Vuk Karadžić" Pirot, "Gimnazija Pirot", Ekonomska škola Pirot.

Značaj istraživanja

Teorijski značaj ovog istraživanja ogleda se u rasvetljavanju i popularizaciji savremene problematike nastave, sa ciljem pobuđivanja pažnje i drugih istraživača za iznalaženje boljih rešenja, jer svaki rad na metodičkom osavremenjivanju nastave koji nudi validne rezultate, ima apsolutno pedagoško, didaktičko i metodičko opravdanje.

Praktični značaj našeg istraživanja daje mogućnost da na osnovu dobijenih rezultata gradimo nov pogled na didaktičko-metodičko oblikovanje vaspitno-obrazovnog procesa, u cilju unapređivanja istog i postizanja boljih rezultata u njemu

Organizacija i način istraživanja

Naše istraživanje realizovali smo (anketiranje) od 15. do 19. septembra u Pirotu i to u dve osnovne škole: O.Š. "Sveti Sava" Pirot, O.Š."Vuk Karadžić" Pirot, kao i dve srednje škole: "Gimnazija Pirot" i Ekonomska škola Pirot. Ukupno je anketirano 123. učenika i 53. nastavnika.

Iterpretacija i analiza rezultata istraživanja

Rezultati ispitivanja učenika

1. Kako bi ste ocenili svoje poznavanje rada na računaru.

	Osnovna škola	Srednja škola
Ne radim na računaru	0	0
Površno	12	14
Osnovno	28	26
Napredno	19	24

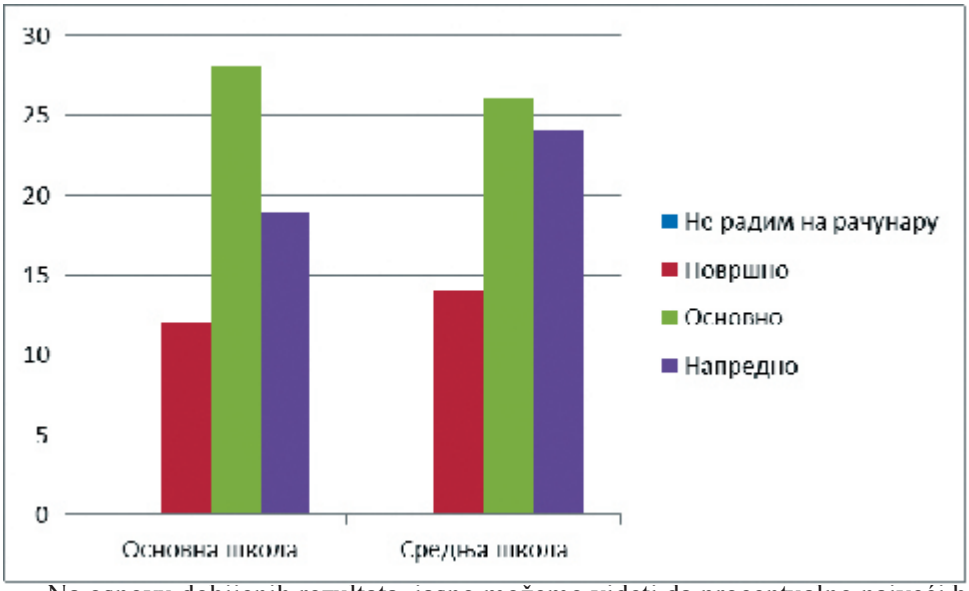

Na osnovu dobijenih rezultata, jasno možemo videti da procentualno najveći broj učenika poseduje osnovno poznavanje rada sa računarom, a da se procenat „naprednog“ poznavanja rada na računaru povećava sa povećanjem godina starosti(srednja škola)

2. Koliko vremena (u procentima) koristite računar za:

	Osnovna škola	Srednja škola
Igrice	40%	31%
Društvene mreže	32%	35%
Potrebe škole	18%	22%
Sopstvena istraživanja	10%	12%

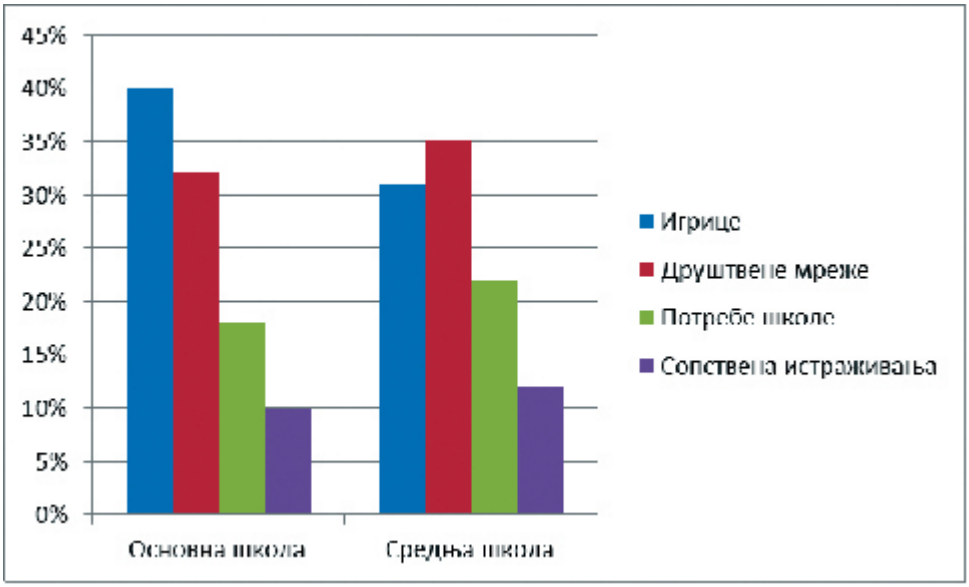

Upotreba računara među učenicima je izuzetno rasprostranjena mada se iz dobijenih odgovora može zaključiti da se on u najvećoj meri koristi u pogrešne svrhe

(igrice, društvene mreže), ali ostaje mogućnost da se uz pravu motivaciju i usmerenje znanje i prihvaćenost savremenih tehnologija kod mladih iskoristi za potrebe nastave.

3. Program koji se najčešće koristi

	Osnovna škola	Srednja škola
Word	14	14
Exel	8	9
Power Point	10	13
Internet pretraživače	19	18
Druge	8	10
Ne koristim ni jedan	0	0

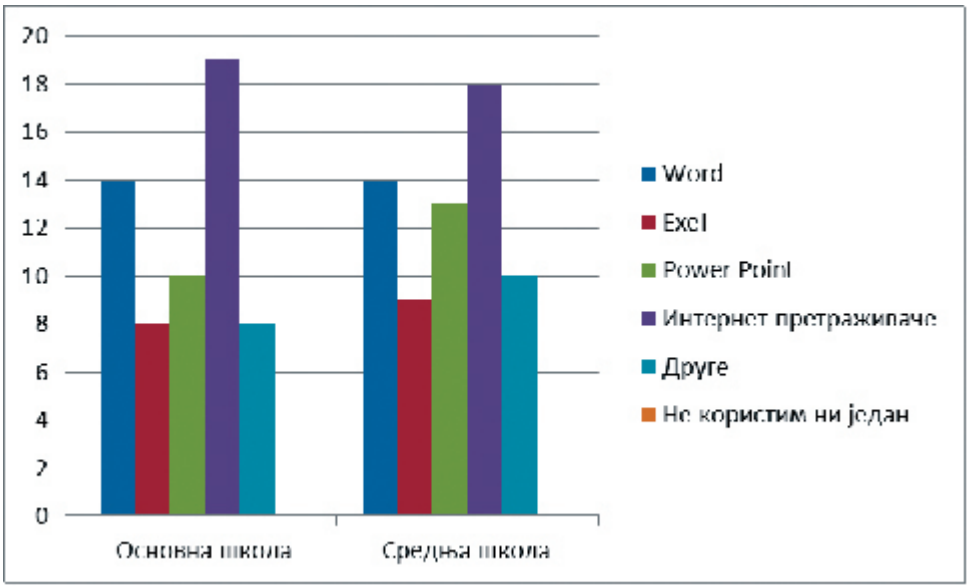

Rezultati nam pokazuju da u najvećoj meri učenici koriste internet pretraživače, što ukazje na činjenicu da ih koriste najčešće za igrice ili su na društvenim mrežama.

4. U kojoj meri se slažeš sa sledećom tvrdnjom: Korišćenje računara mi koristi u lakšem savladavanju gradiva

	Osnovna škola	Srednja škola
Uopšte se ne slažem	0	0
Ne slažem se	0	0
Ne mogu da se odlučim	10	6
Slažem se	15	15
Veoma se slažem	34	43

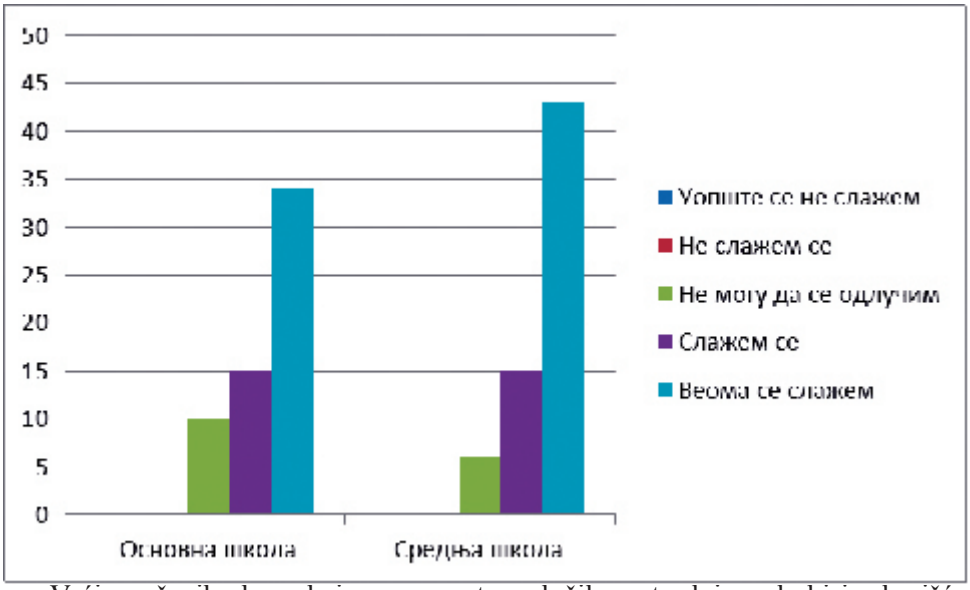

Većina učenika bez obzira na uzrast se složila sa tvrdnjom da bi im korišćenje računara pomaže u savlađivanju gradiva. Takođe, vidljivo je i da to učenici u srednjoj školi u većem procetu shvataju i da računar i u tu svrhu koriste

5. U kojoj meri vaši nastavnici koriste savremenu obrazovnu tehnologiju u nastavi?

	Osnovna škola	Srednja škola
Nikad	7	4
Veoma retko	18	22
Ponekad	25	23
Veoma često	7	10
Stalno	2	5

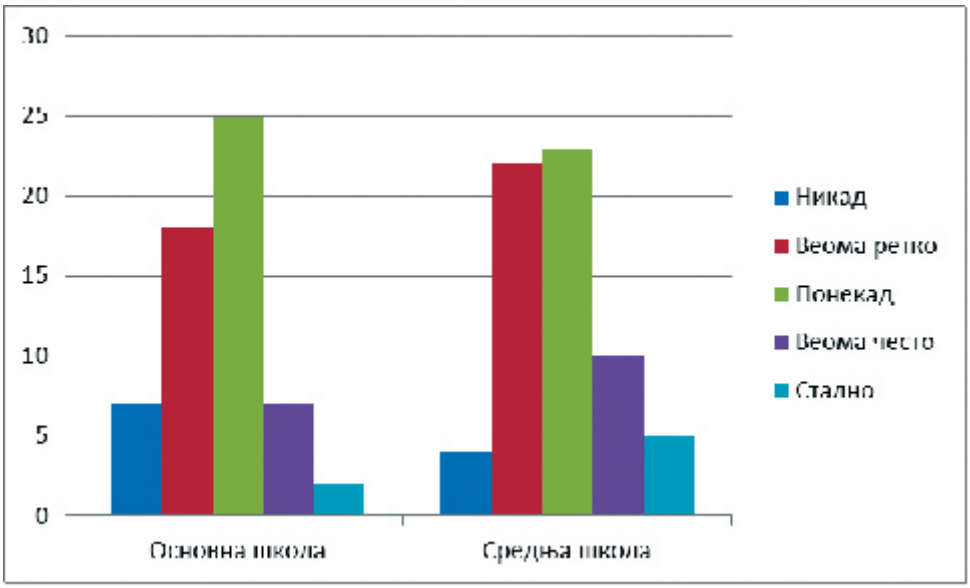

Odgovori na ovo pitanje i rezultati koje smo dobili daju nam jasnu sliku o našem obrazovnom sistemu, odnosno u kojoj meri nastavnici idu u korak sa novim vremenom koje je došlo. Rezultati pokazuju da nastavnici najčešće samo ponekad (procenat odgovora nikad, veoma retko i ponekad je znatno veći od veoma često i stalno) koriste savremenu obrazovnu tehnologiju u nastavi. Takođe, procentualno je (u korist nastavnika koji rade u srednjim školama) mala razlika u korišćenju računara u nastavi od strane nastavnika u srednjim i osnovnim školama.

6. Da li si se do sada susretao sa nekom vrstom obrazovnog softvera, programa za učenje, elektronskim udžbenikom u školi?

	Osnovna škola	Srednja škola
Nikad	3	0
Veoma retko	19	20
Ponekad	21	29
Veoma često	12	10
Stalno	4	5

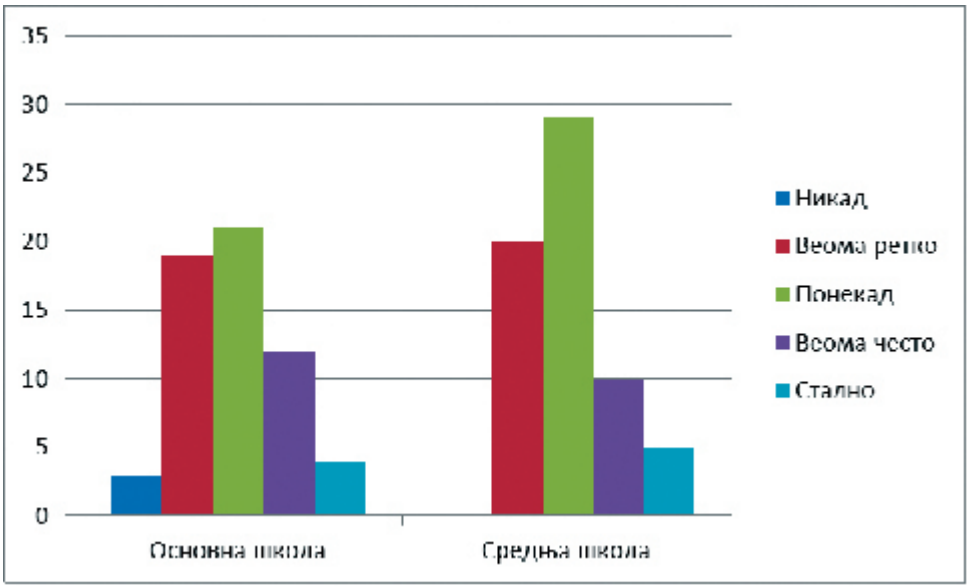

Odgovori učenika i na ovo pitanje pokazuju da se savremena obrazovna tehnologija vrlo malo (nedovoljno) koristi u školama. Opet je najveći broj učenika i u osnovnoj i u srednjim školama odgovorio - samo ponekad.

Ispitivanja stavova učenika o značaju savremene obrazovne tehnologije za unapređenje nastave

1. Da li koristiš internet da dodatno istražuješ teme koje obrađujete na času?

	Poseduje računar	Nema svoj računar
Nikad	11	5
Veoma retko	25	9
Ponekad	31	3
Veoma često	26	1
Stalno	12	0

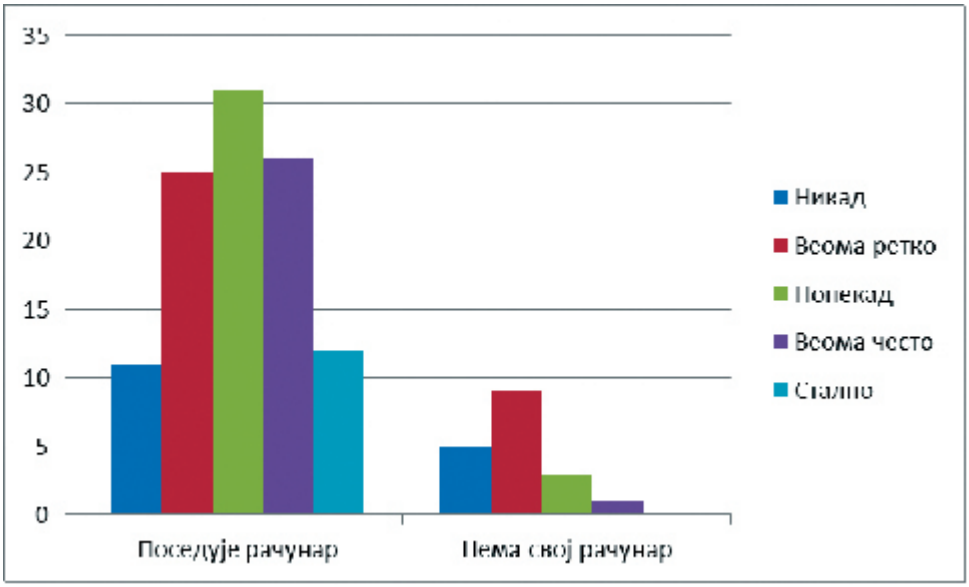

Odgovori, na predhodno postavljeno pitanje, pokazuju da su učenici generalno spremni i zaineresovani da dodatno istražuju i koriste inernet u nastavne svrhe. Naravno jasno da to u najvećoj meri zavisi od onih koji su zaduženi za njihovo obrazovanje ali ne samo nastavnici (čija odgovornost je najveća) već i samih roditelja koji mogu i treba da pomognu u tome pre svega kontrolom u koje svrhe njihova deca koriste računar.

2. U kojoj meri se slažeš sa sledećom tvrdnjom: Organizovanje celokupne nastave uz pomoć savremenih obrazovnihnih tehnologija bi mi pomoglo da aktivno učestvujem u nastavnom procesu.

	Poseduje računar	Nema svoj računar
Uopšte se ne slažem	0	0
Ne slažem se	0	3
Ne mogu da se odlučim	12	6
Slažem se	42	7
Veoma se slažem	51	2

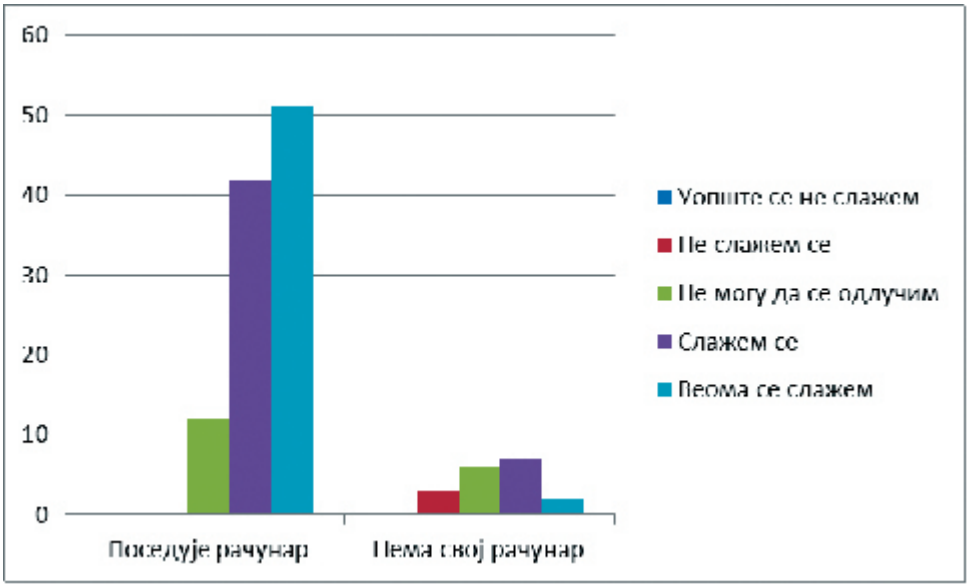

Vidljivo je iz odgovora da učenici u ogromnoj većini (najveći procenat odovora je: slažem se i veoma se slažem) shvataju začaj savremene obrazovne tehnologije u nastavi i da je spremno da je koristi. Takođe, ispitanici koji nemaju sopstveni računar tj. u nekoj meri imaju smanjenu dostupnost računaru, u njihovim odgovorima se vidi manja spremnost da preuzmu tu ulogu aktivnog korisnika i subjekta u procesu nastave.

3. U kojoj meri se slažeš sa sledećom tvrdnjom: Korišćenje savremene obrazovne tehnologije u nastavi mi pomaže da razvijem svoje individualne sopsobnosti?

	Osnovna škola	Srednja škola
Uopšte se ne slažem	0	0
Ne slažem se	0	0
Ne mogu da se odlučim	8	7
Slažem se	16	20
Veoma se slažem	35	37

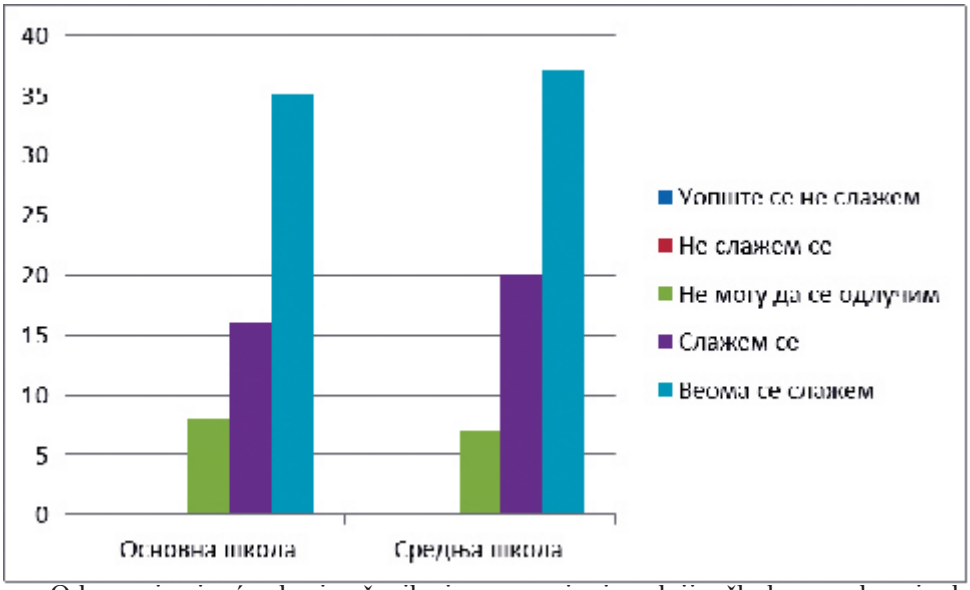

Odgovori najvećeg broja učenika i u osnovnim i srednjim školama pokazuju da se učenici slažu sa tvrdnjom da im korišćenje savremene obrazovne tehnologije u nastavi pomaže da razvijaju svoje individualne sopsobnosti. Ova konstatacija je značajan pokazatelj u kom pravcu treba razvijati dalje naš obrazovni sistem.

Opšti zaključak istraživanja o primena savremene obrazovne tehnologije u nastavi

Rezultati dobijeni u toku našeg istrživanja u najvećoj meri su potvrili naše hipoteze. Što se tiče opšte hipoteze - Primena savremene obrazovne tehnologije u nastavi pozitivno utiče na afirmaciju subjekatske pozicije učenika, na osnovu odgovora najvećeg broja učenika i nešto u manjem procentu nastavnika možemo zaključiti da se ispitanici u najvećoj meri slažu sa tvrdnjom iznetom u opštoj hipotezi.

Kad je reč o posebnim hipotezama, takođe, može se zaključiti da su dobijeni rezultati potvrdili predpostavke iznete u njima. Vidljivo je, na to posebno ukazuju učenici ali i nastavnici mlađeg životnog doba da se savremena obrazovna tehnologija ne primenuje u dovoljnoj meri u našem obrazovnom sistemu, što svakakou narednom periodu treba menjati. Generalno nastavnici imaju pozitivan stav o uticaju savremene obrazovne tehnologije na nastavni proces, ali je taj stav obrnuto proporcionalan godinama starosti. Što se više godine starosti nastavnika povećavaju smanjuje se procenat pozitivnih odgovora na ovo pitanje. Rezultati istraživanja takođe, nedvosmisleno ukazuju na činjenicu da su učenici znatno više otvoreniji i spremniji od nastavnika za primenu savremene obrazovne tehnologije u nastavi, a samim tim to dalje znači da je i ova popmoćna hipoteza potvrđena. Na osnovu dobijenih rezultata vidljivo je i da učenici koji poseduju računar lakše prihvataju subjekatsku poziciju u nastavi, što samim tim znači da su više spremni za samostalan rad i individualna istraživanja. Ono što je dobro jeste da je takav broj učenika u znatnoj manjini. Međutim, treba očekivati (to u našem istraživanju nismo obuhvatili) da je broj dece koja ne poseduju računar proporcionalno veći u manje razvijenim sredinama. I naša poslednja pomoćna hipoteza da nastavnici sa dužim radnim stažom u manjoj meri koriste savremena nastavna sredstva u nastavi, na osnovu dobijnih rezultata je potvrđena.

Nova škola za novo vreme koje dolazi (u nekim zemljama brže a negde sporije), sa primenom nove obrazovne tehnologije, po našem mišljenju treba da ispuni sledeće zahteve: Nužno je da obrazovanje postane istovremeno teoretsko, tehnološko, praktično

i manuelno. Kod učenika treba razvijati njihove sposobnosti brzog učenja i adaptacije na nagle promene. Učenje mora da bude interesantan i aktivan proces, pa treba koristiti strategije koje učenika stavljaju u središte procesa učenja. Učenici moraju sami da imaju kontrolu nad procesom učenja. Veliki broj aktivnosti u učenju trebalo bi da se prilagodi različitim stilovima učenja, tako da učenici mogu odabrati stil i strategiju koja najviše odgovara njihovim potrebama. Koncipiranje profesionalne prakse treba da počiva na paradigmi „akcione refleksije" po kojoj je učitelj „refleksivni praktičar" onaj koji na osnovu istraživanja i kritičkog promišljanja sopstvene prakse formuliše pedagošku teoriju i istovremeno je menja kao i uslove u kojima se ona odvija. Učenike treba osloboditi svih oblika kočenja, sputavanja, zabrane u odnosu na njihov intelektualni rad tj. učenje. Oni treba da slobodno mogu da pitaju, izlažu svoje ideje, predloge, da samostalno mogu istraživati tj. tragati za potrebnim informacijama tj. znanjem, da se ne plaše grešaka i grešenja, ali da su ih svesni i da ih umeju da procene, da često vrednuju svoje postupke i kvalitet znanja itd. Učenici treba da budu motivisani željom za uspehom, da istražuju, razvijaju i unapređuju a ne da budu u strahu od neuspeha. Škola treba da rasplamsa radoznalost i zainteresovanost učenika za pojave života, na istraživanje, a da manje među učenicima podstiče konkurenciju, da ih usmerava na prestiž, na uspeh po svaku cenu, a nastavnici treba deci da pomognu u moru informaciaja koje ih zapljuskuju otkrivaju i problematizuju sadržaj tih informacija, da iza manifestnog koja zaslepljuje otkrivaju ono suštastveno.

I na samom kraju ovog rada, za koji se nadamo da će pored teorijskog imati i praktične implikacije u nastavnom radu, želimo posebno da ukažemo na značaj primene savremene obrazovne tehnologije kako u nastavi tako i u svim sferama života a sa ciljem da mladi ljudi sve više ostaju i rade u manjim sredinama. Demografski pokazatelji na najbolji način odslikavaju trend kretanja jedne nacije. Kada je reč o Srbiji oni su jako porazni. Srbija se iz godine u godinu sve više smanjuje, kako zbog negativnog prirodnog priraštaja tako i zbog odlaska mladih (oko 50 000) u inostranstv svake godine, Takođe, u Srbiji stanovništvo sve više stari. Ovaj trend posebno pogađa manje razvijana područja posebno pogranična iz kojih mladi odlaze ka većim centrima. To stvara opsost kako razvone prirode jer te sredine ostaju bez razvojnih potecijala, reproduktivne, jer neće imati ko da raađa do bezbedonosne jer ta područja ostaju sve više prazna. Obrazovna tehnologija pruža mogućnost da mladi ostaju na svojim ognjištima i rade putem inerneta i računara za poznate firme kako u zemlji tako i u inostranstvu. Takođe, naravno to je prvenstveno zadatak države, primena savremene obrazovne tehnologije u istraživačkim centrima i institutima koje treba otvarati u pograničnim mestima, stvara dobru osnovu da mladi obrazovani ljudi upravo svoju egzistenciju i perspektivu vide i traže u tim sredinama. To je zdrava osnova za zdravo, stabilno društvo ravnomerno razvijeno u svim delovima, a ne samo u cetru.

Literatura
(korišćena i konsultovana)

1. Aparac, B. (2004). Nastavnik i kompjuterska nastava. Novi Sad: Misao.
2. Arsić, Z. – Krulj Drašković, J. (2010) : Opšte karakteristike i specifičnosti uloge nastavnika u nastavi sa savremenom obrazovnom nastavnom tehnikom i tehnologijom, Osposobljavanje nastavnika za nove uloge, Godišnjak SAO za 2010. godinu, knjiga druga.
3. Bakovljev, M. (1968). O procesu sticanja znanja u nastavi i misaonoj aktivizaciji učenika u njemu. Beograd: Mlado pokolenje.
4. Bezdanov G. S. (1997). Škola pred novim izazovima. Zbornik radova. 1997/2. Jagodina: Učiteljski fakultet.
5. Bezić, K. (1983). Tehnologija nastave i nastavnik. Zagreb: Pedagoško-književni zbor.
6. Blažič, M. (2007). Obrazovna tehnologija. Vranje: Učiteljski fakultet u

Vranju.
7. Bogićević, M. (1974). Tehnologija savremene nastave. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
8. Danilović, M. (2000): Primena multimedijalne informatičke tehnologije u obrazovanju, Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja, br. 32 (179-192). Beograd, Institut za pedagoška istraživanja.
9. Danilović, M. (2000). Mogućnosti savremene informatičke tehnologije u vizuelizaciji nastavnih informacija u obrazovnom procesu i procesu učenja. Pedagogija. 2000/3–4.
10. Đorđević, J. (1977). Značaj i funkcija obrazovne tehnologije. Materijal sa međunarodnog
11. savetovanja Modernizacija vaspitno-obrazovnog rada. Beograd: Republički zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja.
12. Đorđević, J. (2009). Individualizacija i inoviranje nastave i učenja u školi 21. veka. Pedagoška stvarnost.vol. 55, br. 7–8. str. 673-685. Novi Sad: Pedagoško društvo Vojvodine.
13. Ilić. M. (2006): Školska pedagogija, Učiteljski fakultet u Užicu, Užice
14. Kačapor, S. (2013), Teme iz pedagogije, Kosovska Mitrofica: Filozofski fakultet Kosovska Mitrovica.
15. Klapared, E. (1929). Škola po meri, Beograd: Savremena pedagoška biblioteka.
16. Knežević-Florić, O. (2007). Pedagozi i multimediji – futurološka perspektiva. Pedagoška stvarnost. vol. 53, br. 5–6, str. 365–374. Novi Sad: Pedagoško društvo Vojvodine.
17. Krkljuš, S., Đukić, M. (1991). Teorija individualizovane nastave u didaktici. Pedagoška stvarnost. 1991/5–6. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
18. Krulj, R. (1988). Nastavna tehnologija u funkciji povećanja efikasnosti učenja. Priština: Jedinstvo.
19. Kvaščev, R. (1974). Razvijanje stvaralačkih sposobnosti kod učenika. Beograd: ZUNS.
20. Lekić, Đ. (1987). Školska medijateka i sistem specijalizovanih učionica. Priština; Gornji Milanovac: Jedinstvo; Dečje novine.
21. Mandić, D., Ristić, M. (2005). Informacione tehnologije – Evropski standardi znanja ECDL. Beograd: Mediagraf.
22. Mandić, D. (2009). Internet tehnologije u inoviranju nastave. Zbornik radova „Inovacije u osnovnoškolskom obrazovanju". Beograd: Učiteljski fakultet.
23. Mandić, P.; Mandić, D. (1996). Obrazovna informaciona tehnologija. Beograd.
24. Mijanović, N. (2002). Obrazovna tehnologija. Podgorica: Obod.
25. Markovac, J. (1970). Nastava i individualne razlike učenika, Zagreb: Školska knjiga
26. Mijanović, N. (2008). Individualizovana nastava kao osnovna didaktička paradigma škole budućnosti. Zbornik radova "Škola i njena budućnost" II. Beograd: Srpska akademija obrazovanja.
27. Pedagoški leksikon (1996). Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
28. Saifer, S. i drugi: Individualizovano podučavanje u ranom vaspitanju i obrazovanju, CRI, Vašington, 1997, Interni materijal Centra za interaktivnu pedagogiju
29. Soleša, D. (2000). Obrazovna tehnologija u funkciji razvojnih promena nastave. Pedagogija. 2000./3–4. Beograd.
30. Stanimirović, B. (1997). Teorijske osnove individualizacije i diferencijacije nastave. Zbornik radova. Beograd: Učiteljski fakultet.
31. Stanković, Z. (2003). Pedagoška funkcija nastavnih sredstava. Pedagoška stvarnost 2003/9-10, str. 735-744. Novi Sad: SPDV.

32. Stanković, Z. (2013). Idividualizacija metodičkih modela nastave primenom elektronskog udžbenika (obrazovnog softera), Doktorka disertacija, Vranje-2013.
33. Stojaković, P. (2000). Darovitost i kreativnost, Srpsko Sarajevo: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Republike Srpske.
34. Suzić, N. (2010). Hrestomatija – Inovacije i primjena Power Point-a u nastavi. Banja Luka: XBS.
35. Vigotski, L. S. (1983). Mišljenje i govor. Beograd: Nolit.
36. Vilotijević, M. (2003). Od tradicionalne ka informacionoj didaktici. Obrazovna tehnologija. 2003/1–2. str. 15-19. Beograd: Učiteljski fakultet.
37. Havelka, N. (2000): Učenik i nastavnik u obrazovnom procesu. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

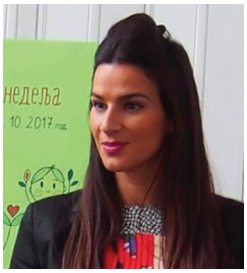

Milica Petković[1], Tijana Ranđelvić[2]

DECA MIGRANTI U OBRAZOVNOM PROCESU SRBIJE

Rezime

Prava deteta danas su zagarantovana brojnim međunarodnim instrumentima, konvencijama i zakonima. Osnovni principi za zaštitu dece su poštovanje najboljeg interesa deteta u svim aktivnostima koje ga se tiču i apsolutna zabrana diskriminacije po bilo kom osnovu. Poseban akcenat poslednjih godina stavljen je na poštovanje osetljivih ili ranjivih grupa dece kojima je usled migracije potrebno obezbediti pristup i boravak na teritoriji naše zemlje. Određene odredbe Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja su važne za obezbeđivanje nesmetanog pristupa obrazovanju migranata, potencijalnih tražilaca azila i posebno ugroženih grupa među populacijom migranata. Jedan od najvažnijih opštih principa je jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije

Ključne reči: Ljudska prava, izbeglice, migranti, razdvojena deca,obrazovanje, zaštita dece.

THE CHILDREN MIGRANTS IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF SERBIA

Abstract

Today, the rights of the child are guaranteed by numerous international instruments, conventions and laws. The basic principles for the protection of children are respect for the best interests of the child in all activities that concern him and the absolute prohibition of discrimination on any ground. Special emphasis in recent years has been placed on the respect of vulnerable or vulnerable groups of children whose migration needs to be provided access and stay in the territory of our country. Certain provisions of the Law on the basics of the education system are important for ensuring unhindered access to the education of migrants, potential asylum seekers and especially vulnerable groups among the migrant population. One of the most important general principles is the equal right and access to education without discrimination

Key words: Human rights, refugees, migrants, separated children, education, child protection.

1 Dr Milica Petković, direktorka Osnovne škole „Ivo Andrić“ u Nišu
2 Tijana Ranđelović, profesor srpskog jezika/bibliotekar u Osnovnoj školi „Bubanjski heroji“ u Nišu

Uvod

Bez obzira na broj i priliv migranata sa područja Bliskog istoka, u narednom periodu može se očekivati intenzivnije migratorno kretanje uslovljeno političko-bezbednosnim (ratovi), ekonomskim (siromaštvo, nezaposlenost) ili ekološkim (devastacija okruženja) činiocima.

Istarživanja pokazuju da je danas u svetu oko 60 miliona izbeglica, od kojih je samo manji deo usmeren ka Evropi. Može se očekivati da će njihov broj rasti, a Evropa će biti sve poželjnija destinacija. U eri globalizacije ne očekuje se da će Evropa preusmeriti migrantski tok. Čak i ukoliko delimično osujeti njihov priliv, veći broj izbeglica će uspeti da dođe u Evropu. Na osnovu toga očekivano je da će određeni broj migranata trajno nastaniti i Srbiju. Nameće se pitanje koji je najbolji sistem integracije izbeglica a da se obavezno zadovolje dva najvažnija aspekta - humanitarni i sigurnosni. Adekvatna integracija istovremeno rešava probleme izbeglica zbog koga su krenuli na put (humanitarni aspekt), a sa druge strane sprečava pojavu problema do kojih može doći u zemljama koje naseljavaju što je često izvor strahova domaćeg stanovništva (sigurnosni aspekt).[3]

Svako dete, bez obzira na pravni status ili lična svojstva, ima svoja određena prava koja su zagarantovana međunarodnim instrumentima. Poseban akcenat poslednjih godina stavljen je na poštovanje osetljivih ili ranjivih grupa dece kojima je usled migracije potrebno obezbediti pristup i boravak na teritoriji naše zemlje.

Podaci Ministarstva unutrašnjih poslova ukazuju na to da je 2016. godine u Republici Srbiji 5.390 dece, od čega 3.708 dečaka i 1.628 devojčice, izrazilo nameru da zatraži azil. Od tog broja, njih177 su bila nepraćena i razdvojena deca, 165 dečaka i 12 devojčica. Za prva četiri meseca 2017. godine, 35 nepraćene i razdvojene dece zatražilo je azil u Srbiji, od čega 33 dečaka i dve devojčice. U prethodne dve godine, najviše nepraćene i razdvojene dece dolazilo je iz Avganistana, Sirije i Iraka, država koje su zahvaćene nekim oblicima oružanih sukoba. Međutim, nepraćena deca su dolazila i iz Pakistana, Somalije, Palestine, Alžira, Maroka, Gane i Libije. Na osnovu informacija dobijenih u razgovoru sa preko 300 nepraćene dece od jula 2016. do maja 2017. godine, pravnici Beogradskog centra za ljudska prava primetili su da najveći broj te dece nije ni izrazio nameru da traži azil, što je jedini način da se njihov boravaku Srbiji formalizuje.[4]

Postojeći normativni okvir vezan za oblast integracija sadržan je u članu 46 Zakona o azilu[5] i u članu 16 Zakona o upravljanju migracijama[6].

Ta dva člana načelno garantuju pravo na integraciju lica kojima je priznato utočište, ali ne i supsidijarna zaštita. Pozitivno je da Predlog zakona o azilu i privremenoj zaštiti, između ostalog, predviđa gotovo potpuno izjednačavanje dostupnih prava za lica koja uživaju izbeglički status i lica koja uživaju supsidijarnu zaštitu, uključujući i pravo na pomoć prilikom integracije.

Zakonska regulativa obrazovanja migranata

Zakonska regulativa u Republici Srbiji kojom se uređuju standardi i zaštita prava migrantske populacije obuhvata veliki broj uredbi i zakona, stručnih uputstava i konvencija koje je država ratifikovala.

Počevši od Ustava kao najvišeg pravnog akta, preko sistema azila, krivičnopravne zaštite žrtava trgovine ljudima i sistema socijalne i zdravstvene zaštite i obrazovanja, ova sistemska pravna dokumenta posebno se bave najosetljivijom grupom migranata – decom.

Određene odredbe Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja su

3 Studija o izbeglicama : Srbija 2016 / V. Vuletić (4-6)

4 Položaj nepraćene i razdvojene dece u Srbiji, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2017 (10-11)

5 Zakono azilu ("Sl. glasnik RS", br. 109/2007)

6 Zakon o upravljanju migracijama ("Sl. glasnik RS", br. 107/2012)

važne za obezbeđivanje nesmetanog pristupa obrazovanju migranata, potencijalnih tražilaca azila i posebno ugroženih grupa među populacijom migranata. Tako je jedan od opštih principa jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije i izdvajanja po bilo kom osnovu (socijalna, kulturna, religijska ili etnička pripadnost, mesto prebivališta, itd) (čl. 3).[7]

Dalje, član 6 propisuje da svako lice ima pravo na obrazovanje i vaspitanje, uključujući i strane državljane i lica bez državljanstva, koji imaju pravo na obrazovanje i vaspitanje pod istim uslovima i na način propisan za državljane Republike Srbije. Vaspitanje i obrazovanje dece u godini pred polazak u školu, osnovno obrazovanje i vaspitanje učenika i odraslih, kao i srednje obrazovanje redovnih i vanrednih učenika se ostvaruju besplatno u ustanovi čiji je osnivač Republika Srbija, autonomna pokrajina ili lokalna samouprava (čl. 91).

Upis stranih državljana i lica bez državljanstva je posebno regulisan članom 100 – upis u školu i pravo na obrazovanje se odvija pod istim uslovima i na način propisan zakonom za državljane Srbije. Ovo takođe znači da, ukoliko lica ne poznaju jezik ili relevantne programske sadržaje, škola organizuje učenje jezika, odnosno pripremnu i dodatnu nastavu.

Obrazovanje dece migranata i tražilaca azila

Po podacima UNHCR-a[8] u Srbiji trenutno boravi nešto više od 4257 migranata i tražilaca azila, od kojih je 3910 bilo smešteno u 18 centara (uključujući u to i pet centara za azil i trinaest prihvatno-tranzitnih centara). Od sredine 2016. godine smanjen je broj migranata i izbeglica koji ulaze i borave u Srbiji u odnosu na broj u drugoj polovini 2015. godine, ali se period njihovog zadržavanja znatno produžio. Usled ovih izmenjenih okolnosti, naročito je važno postalo pitanje njihovog pristupa pravima, uključujući u to i pristup osnovnom i srednjem obrazovanju.

Vlada Republike Srbije sa nadležnim ministarstvima preduzela je niz mera kako bi se integracija migranata u formalni obrazovni sistem sprovela u skladu sa zaštitom prava dece i postupanjem prema važećem zakonu. Krajem 2016. godine Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja zajedno sa Komesarijatom za izbeglice i migracije i Ministarstvom za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja oformilo je Radnu grupu za rešavanje ovog pitanja. Nakon formiranja Radne grupe, a u koordinaciji sa školskim upravama, prva grupa dece iz Centra za azil u Krnjači (21 dete) počela je da pohađa nastavu u Osnovnoj školi „Branko Pešić" u Zemunu, dok su 4 devojčice upisane u Poljoprivrednu školu u Beogradu.[9] Deci su ujedno obezbeđeni prevoz i školski pribor, a angažovan je određen broj prevodilaca. Prevodioci su ujedno imali i ulogu kulturoloških asistenata i medijatora čija je uloga pomoć i podrška deci za vreme nastave. Više od 500 dece migranata i tražilaca azila krenulo je početkom septembra u 27 škola širom Srbije, a planirano je da u narednom periodu još sedamdesetoro dece počne da pohađa nastavu u tri škole u Bujanovcu i u jednoj u Beogradu.

Ministarstvo prosvete je putem školskih uprava školama prosledilo Stručno uputstvo za uključivanje učenika izbeglica/tražilaca azila u sistem obrazovanja i vaspitanja. Ovo Uputstvo prosleđeno je onim lokalnim samoupravama na čijoj teritoriji se nalaze centri za smeštaj migranata i tražilaca azila. Uputstvom se uređuje način upisivanja učenika i način na koji im treba pomoći da se uključe u osnovni i srednji obrazovno-vaspitni proces. Ovo uputstvo predstavlja prvi, osnovni i ozbiljni korak u izgradnji šireg institucionalnog sistema podrške deci migrantima u okviru obrazovne integracije. Odredbe ovog uputstva regulišu upis dece izbeglica/tražilaca azila u obrazovno-vaspitne ustanove, regulišu izradu školskog plana podrške njihovom uključivanju, navodeći ko je odgovoran za izradu plana, kao i koja je njegova sadržina

7 Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, "Sl. glasnik RS", br. 72/2009, 52/2011 i 55/2013.

8 Svi statistički podaci objavljeni su od strane UNHCR Kancelarije u Beogradu i Kancelarije za azil u sastavu Ministarstva unutrašnjih poslovaRepublike Srbije.

9 Bilten rEUformator - informator o poglavljima 23 i 24

(on sadrži aktivnosti odeljenskog starešine, organizacije opštih roditeljskih sastanaka kako bi se roditelji i učenici pripremili za dolazak dece migranata).

Procedura upisa za decu migrante podrazumeva da roditelji ili drugi zakonski zastupnici, kao i nadležna institucija na teritoriji podnesu zahtev za upis u školu, a škola je u obavezi da odgovori na zahtev u roku od pet dana. Potrebno je priložiti dokaze o prethodnom školovanju deteta iz zemlje porekla ukoliko ga učenik poseduje. Ovo je potrebno da bi se uskladio nivo obrazovanja sa prethodno stečenim obrazovanjem i da bi se učenik upisao u odgovarajući razred. Praksa, međutim, pokazuje da deca migranti nisu uvek imala potvrde o prethodno stečenom obrazovanju pa su upisivana samo uz zahtev i obaveznom potvrdom o obavljenom lekarskom pregledu. Prilikom raspoređivanja dece migranata vodilo se računa da ona budu u odeljenjima sa decom domaćim državljanima, kao i da ne budu u odeljenjima sa decom sa posebnim potrebama kako bi se obezbedilo da sva dodatna pažnja nastavnika bude posvećena isključivo njihovom prilagođavanju i integraciji.

Stručnim uputstvom predviđeno je i da se izrađuje takozvani individualni Plan podrške za učenike migrante. Ovaj Plan izrađuje se na osnovu procene učenika prikupljanjem podataka o dosadašnjem nivou obrazovanja, jezičkim kompetencijama i individualnim interesovanjima.

Predviđeno je da procenu vrši Tim za prethodnu proveru znanja, u čijem sastavu mogu biti prevodilac, nastavnik stranog jezika, pedagoški asistent, roditelj ili dodeljeni privremeni staratelj ukoliko je u pitanju maloletnik bez pratnje, kao i druge osobe koje dobro poznaju učenika.

Prema odredbama Stručnog uputstva, Plan podrške učeniku treba da sadrži:

- program adaptacije i prevladavanja stresa;
- program intenzivnog učenja jezika sredine (koji bi se sprovodio u skladu sa metodologijom ubrzanog savladavanja programa srpskog jezika kao stranog jezika);
- individualizaciju nastavnih aktivnosti prilagođavanjem rasporeda pohađanja nastave, didaktičkog materijala, metoda i načina rada;
- uključivanje učenika u vannastavne aktivnosti uz vršnjačku podršku.

Najvažniji preduslov za efikasnu integraciju dece migranata u redovan tok obrazovnog procesa u Srbiji je upravo adekvatna i detaljna izrada individualnog Plana podrške učeniku. Važno je prikupiti i zatim precizno obraditi dobijene podatke nakon individualne procene. Zbog kvaliteta takve procene, a u cilju podrške neophodno je povećati stručne kapacitete u obrazovanju, stvoriti timove koji će imati ulogu da procenjuju, prikupljaju podatke i daju podršku učenicima migrantima.

U svakoj školskoj upravi obavezno je i postavljanje mentora – savetnika koji su zaduženi za inkluzivno obrazovanje dece migranata. Oni treba da koordiniraju komunikacijom između Ministarstva prosvete i školskih uprava kako bi se obezbedila efektivna primena odredaba Stručnog uputstva i obezbedila podrška deci migrantima.

Uz podršku UNICEF-a, tokom prvih nekoliko meseci ove godine organizovan je niz obuka za nastavnike, rukovodioce školskih uprava, prosvetne savetnike i ostale aktere koji učestvuju u uključivanju dece migranata u formalni obrazovni system. Tema obuke bila je obezbeđivanje adekvatne primene odredaba Stručnog uputstva.

Predviđeno je da škole vode odgovarajuće evidencije, odnosno da naprave beleške o postignuću učenika, tzv. portfolio učenika, te da podnose izveštaj o realizaciji Plana podrške učenika, o posebnim interesovanjima učenika, poznavanju jezika i sl. U slučaju da učenik u toku školske godine napusti Srbiju, roditeljima/starateljima se predaje izvod iz evidencije na srpskom i engleskom jeziku, koji treba da služi kao dokaz o postignutom obrazovnom uspehu u Srbiji kada učenik bude nastavio školovanje u zemlji destinaciji. Međutim, da bi izvod iz portfolija bio validan u zemlji destinaciji, naročito je važno da bude izrađen u skladu sa normativnim okvirom zemlje destinacije, odnosno da ta zemlja prihvati i uvaži obrazovni program koji je učenik prošao u Srbiji i omogući mu da nastavi svoje školovanje.

Primeri prakse integracije učenika migranata

Na procesu uključivanja dece migranata u obrazovni sistem Ministarstvo prosvete radi zajedno sa Ministarstvom zdravlja, Ministarstvom za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanja, Komesarijatom za izbeglice i UNICEF-om, što govori o odnosu Vlade Republike Srbije prema ovom pitanju. Ministarstvo u sprovođenju ovih aktivnosti posebno vodi računa o deci koja su bez roditeljske pratnje kao i o potrebama dece koja su već u obrazovnom sistemu isto kao i o onoj koja će ući u obrazovni sistem.

Prepoznaju se razlozi za strah kod roditelja koji leži u nedovoljnoj informisanosti sredine, kao i sporadičnim iskustvima sa odraslim migrantima, međutim, to ne sme da bude razlog da se deci migrantima uskrati pravo na obrazovanje. Postoji jasna strategija uključivanja dece migranata u obrazovni sistem Srbije, koja je formulisana kroz Stručno uputstvo, a obezbeđena je i mentorska podrška savetnika.

Od decembra 2016. godine počelo je uključivanje dece migranata u formalni školski sistem u Srbiji kroz pilot projekat koji je sprovodio UNICEF sa partnerskim organizacijama. Pilot projektom bila su obuhvaćena samo nepraćena deca migranti iz centara za azil u Krnjači i Bogovađi. Međutim, od sredine 2017. godine UNICEF, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i Komesarijat za izbeglice i migracije aktivno rade na tome da od septembra 2017. godine sva deca koja se nalaze u centrima za azil i prihvatnim centrima budu uključena u formalno osnovno obrazovanje.[10]

Grupa za socijalnu inkluziju Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, uz podršku kancelarije UNICEF u Srbiji i Švajcarske agencije za razvoj i saradnju, organizovala je tokom maja obuke o inkluzivnom obrazovanju za više od 500 savetnika spoljnih saradnika i prosvetnih radnika iz 17 opština na čijoj se teritoriji nalaze škole u blizini centara za azil i prihvatnih centara. Upravo ovi stručnjaci trebalo bi da pruže mentorsku pomoć školama za uključivanje dece migranata u formalno obrazovanje, koje će se sukcesivno vršiti tokom septembra 2017. godine. Imajući u vidu značaj obrazovanja za život i razvoj dece, postoji nada da će se ovaj proces nesmetano odvijati i da će sva deca koja borave na teritoriji Srbije bez poteškoća biti uključena u obrazovni sistem.

Iako je obaveza uključivanja sve dece bez diskriminacije u formalni sistem obrazovanja propisana Konvencijom o pravima deteta i zakonskim okvirom Republike Srbije, školske uprave su se često susretale sa problemima i nedoumicama kada su u pitanju tehnički aspekti ostvarivanja prava dece na obrazovanje – od upisa deteta bez ličnog dokumenta i ostvarivanja elementarne komunikacije, preko provere znanja bez posedovanja svedočanstva o prethodnom školovanju, do izdavanja uverenja o postignutom znanju.

Na osnovu prethodno sprovedene ankete sastavljena je lista 645 dece tražilaca azila i migranata zainteresovanih za uključivanje u sistem osnovnog obrazovanja i vaspitanja, kao i plan pohađanja nastave na teritoriji 17 opština, gde se nalaze prihvatni i centri za azil.

Pohvalno je da je nekoliko meseci pre početka nove školske godine Školska uprava, u koordinaciji sa rukovodiocima centara za azil i drugih objekata za smeštaj tražilaca azila, a uz podršku organizacija civilnog društva koje sprovode neformalne obrazovne aktivnosti, organizovala zajedničke roditeljske sastanke na lokalnom nivou, kao i okupljanja dece migranata iz centara i dece domaćih državljana u okvir prethodno osmišljenih planova podrške.

Od oko 7000 migranta, koliko ih se trenutno nalazi u Srbiji, čak oko 2000 su deca školskog uzrasta, a trenutno više od trideset njih je uključeno u obrazovni sistem Srbije. Trenutno 14 maloletnika iz prihvatnog centra u Krnjači, pohađa nastavu u Osnovnoj školi „Branko Pešić“ u Zemunu. Po jedan đak je seo u školske klupe OŠ „Jovan Ristić“ i „Rade Drainac“ , na Paliluli, a četvoro starijih đaka pohađa srednju Poljoprivrednu školu. Deset maloletnika bez pratnje iz Centra „Vasa Stajić“ pohađa nastavu u OŠ „Filip

10 izvor: Tanjug - 03. mart 2017.

Filipović" na Voždovcu.[11]

Ranije, dok je period zadržavanja migranta u Srbiji bio kraći, nije bilo svrhe uvrstiti i maloletne migrante u školstvo upravo zbog njihovog kratkog zadržavanja. Sada ipak, oni se zadržavaju duže i javila se potreba da im se pruži adekvatno obrazovanje.

Međutim, iz Centra za pružanje pomoći tražiocima azila (APC) podsećaju da njihova organizacija, od početka funkcionisanja azilnog sistema, 2012. godine upisuje decu migrante i tražioce azila u škole širom Srbije. Oko četrdesetoro dece pohađalo je nastavu u Bogovađi, Banji Koviljači, Subotici, Tutinu, Sjenici. U ovom trenutku APC, koji je i jedina organizacija koja ima ima akreditovane stručne programe obuke prosvetnih radnika za obrazovanje ove dece, je podneo i zahteve za upis oko 50 dece iz Centra za azil u Bogovađi u škole na teritoriji opštine Lajkovac.[12]

Predškolsko obrazovanje za decu migrante

Pitanje uključivanja dece migranata u predškolske ustanove nije regulisano važećim Zakonom o azilu, kao ni Predlogom zakona o azilu i privremenoj zaštiti, što je posebno važno kada je reč o deci kojima je priznat status izbeglice ili drugi oblik međunarodne zaštite.

Prema odredbama Uredbe o intergaciji, pomoć prilikom uključivanja u obrazovni sistem odnosi se ne samo na decu uključenu u osnovno i srednje obrazovanje već i na decu uključenu u predškolsko obrazovanje. S druge strane, dosadašnja praksa uključivanja dece kojima je priznato utočište u predškolske ustanove pokazala je da je potrebno da postoje precizna zakonska određenja u pogledu obima prava na obrazovanje ove kategorije lica. Tako, na primer, treće dete u porodici kome je priznato utočište, a koje ima prijavljeno boravište na teritoriji Beograda, ne može da ostvari pravo na naknadu ukupnih troškova boravka u predškolskoj ustanovi prema odredbama Odluke o pravima deteta u oblasti finansijske podrške porodici sa decom na teritoriji grada, a na osnovu Zakona o finansijskoj podršci porodici sa decom. Ovo pravo ne može da ostvari zato što nadležni organ koji odlučuje o zahtevu za ostvarivanje ovog prava dete lica kom je priznato utočište ne označava kao korisnika ovog prava.

Zaključak

Prava dece, kao i svih ljudskih bića, garantovana su Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima, Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima, Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencijom o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, Međunarodnom konvencijom o zaštiti svih lica od prisilnog nestanka i Konvencijom protiv torture i drugih surovih, neljudskih i ponižavajućih postupanja ili kažnjavanja.

Ratifikacijom Konvencije o pravima deteta i opcionih protokola uz Konvenciju (Protokola o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji i Protokola o učešću dece u oružanim sukobima) Republika Srbija je na sebe preuzela obavezu posebne brige o svoj deci koja se nalaze pod njenom jurisdikcijom, bez obzira na to da li je reč o njenim državljanima, deci bez državljanstva, deci izbeglicama ili deci migrantima.

Kao zemlja kandidat za članstvo u Evropskoj uniji, Republika Srbija treba da iskoristi priliku da, u okviru sistema socijalne zaštite za decu, sprovede reforme koje štite ljudska prava.

Naša zemlja takođe mora da se suoči sa nedostacima u sistemu zaštite, posebno kad je reč o kategorijama dece u pokretu i dece migranata . Na primer, jasno je da mnoga deca nemaju pristup istom kvalitetu obrazovanja, većinom zbog nedostatka kompetencija nastavnika da se prilagode posebnim potrebama određenih grupa dece u

11 Podaci iz Komesarijata za izbeglice i migracije
12 izvor: Tanjug - 03. mart 2017.

pokretu (npr. deca

tražioci azila i povratnici na osnovu sporazuma o readmisiji). Takođe, potrebno je više raditi na preventivnim merama kako bi se podržala najranjivija deca u pokretu, koja su najviše izložena riziku da postanu žrtve trgovine ljudima ili eksploatacije.

Ostvarivanje prava dece bez pratnje na obrazovanje bilo je praktično nemoguće ostvariti u vreme kada su izbeglice i migranti lakše i brže prelazili preko zemalja koje se nalaze na tzv. balkanskoj ruti, imajući u vidu da je prosečno vreme zadržavanja te dece u Srbiji bilo svega nekoliko dana. Do promene je došlo već u aprilu 2016. godine kada je, zbog otežanog puta ka zemlji odredišta, povećan broj osoba kojima je verovatno potrebna međunarodna zaštita ostajao u Srbiji i po nekoliko meseci. Organizacije civilnog društva su u centrima za azil i prihvatnim centrima sprovodile obrazovne aktivnosti, ali se pojavila potreba da se deca tražioci azila uključe u formalni sistem obrazovanja.

Domaći pravni propisi kojima se reguliše oblast obrazovanja u najvećoj meri su usklađeni sa Konvencijom o pravima deteta.

Važno je kontinuirano raditi sa lokalnim zajednicama kako bi bila promovisana i jačana tolerancija prema migrantima i tražiocima azila. Treba istaći da se od 2015. godišnje donosi poseban podzakonski akt, koji se odnosi na mere i aktivnosti za promovisanje i povećanje tolerancije prema migrantima u lokalnim zajednicama u kojima su smešteni, kao i na aktivnosti za unapređenje kapaciteta lokalnih samouprava, koji su neophodni za planiranje aktivnosti i mera za upravljanje migracijama. Lokalne zajednice i domaće stanovništvo uglavnom su pozitivno reagovali na uključivanje dece migranata u osnovne škole. Da bi se takav trend nastavio i poboljšao potrebno je podržavati školske uprave, ohrabrivati prosvetni sistem i naravno, organizovati obuke za veći broj radnika u prosveti koji će se baviti podrškom učenicima migrantima u integraciji sa našim obrazovnim sistemom.

Literatura i dokumentacija

Publikacije

1. Identifikacija dokazanih modela podrške za decu u pokretu sa preporukama za adaptaciju i primenu u Srbiji, Save the Children, Sarajevo, 2015.
2. Položaj nepraćene i razdvojene dece u srbiji, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2017.
3. Migrantkinje i migranti u lokalnim zajednicama u Srbiji, Atina - Udruženje građana za borbu protiv trgovine ljudima i svih oblika nasilja nad ženama, Beograd, 2014.
4. Srbija od zemlje tranzita do zemlje destinacije - izazovi i praksa odabranih država u procesu integracije izbeglica, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2016 .
5. Studija o izbeglicama – Srbija 2016, CPDI, Beograd, 2016.
6. Deca u pokretu – položaj i programi podrške i zaštite dece u pokretu u Republici Srbiji, Galonja, A., Morača, T., Avramović, M., Diegoli T., Atina, Beograd, 2013.
7. Tražioci azila u Srbiji i srpski tražioci azila u Evropi, Marić. S, Petijević, S., Stojanović, J., Centar za zaštitu i pomoć tražiocima azila APC/CZA, Beograd, 2013.
8. Bilten rEUformator - informator o poglavljima 23 i 24.

Izveštaji, studije, novinski tekstovi

1. UNHCR podaci o tražiocima azila u Srbiji za 2013. godinu http://www.unhcr.rs/
2. UNHCR podaci o tražiocima azila u Srbiji za 2014. godinu http://www.unhcr.rs/

3. dokumenti/statisktike-Statistika_za_2013 http://azil.rs/doc/Statistika_za_2013_1.pdf
4. Izveštaj o radu ustanova za smeštaj dece i mladih u Srbiji za 2011. http://www.zavodsz.gov.rs/PDF/izvestavanje/Izvestaj%20o%20radu%20ustanova%20za%20decu%20i%20mlade%202011.pdf
5. Tanjug - 03. mart 2017

Međunarodna dokumenta

1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Rezolucija Generalne skupštine UN (A/RES/217 A (III), Pariz
2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Rezolucija Generalne skupštine UN 2200 A(XXI), Njujork
3. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Rezolucija Generalne skupštine UN 2200 A(XXI), Njujork
4. Konvencija o statusu izbeglica sa Završnim aktom Konferencije opunomoćenika Ujedinjenih nacija o statusu izbeglica i lica bez državljanstva (apatrida), Ženeva
5. Konvencija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i Protokol za prevenciju, suzbijanje i kažnjavanje trgovine ljudskim bićima, naročito ženama i decom, Rezolucija Generalne skupštine UN, A/RES/55/25, Njujork
6. Konvencija o pravima deteta, Rezolucija Generalne skupštine UN, A/RES/44/25, Njujork
7. Fakultativni protokol o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografii I Fakultativni protokol o učešću dece u oružanim sukobima Rezolucija Generalne skupštine UN, A/RES/54/263, Njujork
8. Evropska konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda , CETS No.: 005, Rim

Zakoni Republike Srbije

1. Ustav Republike Srbije, "Sl. glasnik RS", br. 98/2006.
2. Zakon o azilu, "Sl. glasnik RS", br. 109/2007.
3. Zakon o strancima, "Sl. glasnik RS", br. 97/2008.
4. Zakon o upravljanju migracijama,"Sl. glasnik RS", br. 107/2012.
5. Krivični zakonik, "Sl. glasnik RS", br. 85/2005, 88/2005-ispr., 107/2005-ispr.,72/2009,111/2009, 121/2012 i 104/2013.
6. Zakon o zdravstvenoj zaštiti, "Sl. glasnik RS", br. 107/2005, 72/2009 – dr. zakon, 88/2010, 99/2010, 57/2011, 119/2012 i 45/2013 – dr. zakon
7. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, "Sl. glasnik RS", br. 72/2009, 52/2011 i 55/2013.
8. Zakon o socijalnoj zaštiti, "Sl. glasnik RS", br.24/2011.
9. Zakon o zaštiti državne granice, „Sl. glasnik RS", br. 97/2008.
10. Zakon o prekršajima, "Sl. glasnik RS", br. 6/2013.

CIP - Каталогизација у публикацији -
Народна библиотека Србије, Београд

314.15(082)
314.114:33(082)
314.114:316(082)

NAUČNA konferencija sa međunarodnim učešćem Društveno-političke i ekonomske implikacije procesa migracija (2017 ; Niš)
Tematski zbornik radova = Proceedings. Knj. 3 / Naučna konferencija sa međunarodnim učešćem Društveno-političke i ekonomske implikacije procesa migracija, Niš, 2017. ; [organizovao] Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment "Konstantin Veliki" ; glavni i odgovorni urednik Gruja Kostadinović. - Niš : Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment "Konstantin Veliki" Univerziteta "Union-Nikola Tesla", Beograd, 2017 (Beograd : Belpak). - ilustr. - XII, 429 str. ; 25 cm. - (Edicija Bezbednost u postmodernom ambijentu ; knj. 24)

Tiraž 200. - Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-6113-047-2
1. Up. stv. nasl. 2. Fakultet za pravo, bezbednost i menadžment "Konstantin Veliki" (Niš)
a) Миграције - Друштвено-економски аспект - Зборници
COBISS.SR-ID 248222732

ФАКУЛТЕТ ЗА ПРАВО, БЕЗБЕДНОСТ И МЕНАЏМЕНТ „КОНСТАНТИН ВЕЛИКИ“ * НИШ *

MMXIV

9 788661 130472 >

TEMATSKI ZBORNIK RADOVA “CONSTANTIN MAGNUS, NAISSUS 2017” KNJIGA III